

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ADANA HALK HİKÂYESİ VE HALK HİKÂYESİ GELENEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN

ADANA HALK HİKÂYESLERİ VE HALK HİKÂyecİLİĞİ GELENEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Refiye Okuşluk şENESEN

Adana / 2009

ADANA HALK HİKÂYELERİ VE HALK HİKÂYECİLİĞİ GELENEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN
rokusluk@cu.edu.tr

ISBN : 978-605-60411-8-1

Altın Koza Yayınları No : 55

Yayına Hazırlayan
Candan YAYGIN

Birinci Baskı
Aralık 2009 - Adana

Bu Kitap bir Altın Koza Yayını olup, Koza A.Ş. katkıları ile basılmıştır. Bu kitabın bütün hakları saklıdır. Bu yayının tamamı veya bir bölümü sahibinin izni olmaksızın basılamaz, fotokopi dahil hiçbir yolla çoğaltılamaz. Sahibinin izni alınmadan hiçbir suretle kullanılamaz.

Koza A.Ş. Merkez:
Türkocağı Mahallesi Ulus Caddesi
(Tarihi Kız Lisesi Binası)
Seyhan / ADANA
Tel : 0322. 352 47 13 (Pbx)
Fax 0322. 359 24 96

Baskı- Hazırlık
Ulusoy Ofset
Tel.: 0322-432 22 32

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Kent ve Kùltür

Aralık-2009

Adana tarihin derinliklerinden geliyor.

Bereketli Çukurova topraklarının kalbi Adana'da atıyor.

Adana; düşünce, kùltür, sanat alanlarında küresel ölçekte ün kazanmış insanlar yetiştirmiş bir kent; kùltür sanat insanlarının yanı sıra değerli iz ve eser bırakmış yöneticiler de çıkarmış.

Bu niteliklere sahip bir kentin Belediye Başkanı olarak, Adana değerlerinin araştırılıp belgelenmesine destek vermeyi görev saydım, mutluluk duydum.

Adana Halk Kùltürü konusunda yapılan araştırma ve ortaya çıkarılan eser çok değerli ve önemlidir. Çukurova Üniversitesi ile dayanışma içinde değer ve eser üretmek kent yaşamına önemli katkılar getiriyor. Başta Rektör Prof.Dr. Sayın Alper AKINOĞLU olmak üzere Üniversitemizin değerli yöneticilerine teşekkür ediyorum.

"Adana Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği Geleneği" adlı eserin oluşturulmasına imkan hazırlayan Prof.Dr. Sayın Erman ARTUN'a, kitabın yazarı Yrd. Doç. Dr. Sayın Refiye Okuşluk ŞENESEN'e teşekkür ediyor, başarılı çalışmalarının devamını diliyorum.

Sahip olduğumuz Adana değerlerini belgeleyip geleceğe bırakma çalışmalarımız sonuç veriyor. Adana'nın kentsel hafızasını oluşturma yolunda önemli adımlar attık; bilgileri topluyor belgeleyerek Kent Arşivi'ni her geçen gün zenginleştiriyoruz:

ADANA KÜLTÜR MERKEZİ'nde (Tarihi Kız Lisesi Binası) faaliyete geçirilen; KENT KÜTÜPHANESİ, FOTOĞRAF VE SİNEMA TARİHİ MÜZESİ, GAZETE ARŞİVİ ve 55 yayına ulaşan ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ALTIN KOZA YAYINLARI, bu amacı gerçekleştirme yolunda önemli katkılar getiriyor.

Emeği geçenleri kutluyor, Adanalılar adına teşekkür ediyorum.

Aytaç DURAK
Adana Büyükşehir
Belediye Başkanı

Adana Arşivi ve Halk Kültürü

Aralık-2009

Uygarlık tarihi bir anlamda kentlerin tarihidir.

Adana 6000 yılla ölçülen düşünce tarihinden bile daha eskilere uzanır.

Sıcakkanlı insanları, verimli topraklarıyla Adana su ve güneş kentidir. Bağrından fışkıran yalnızca Çukurova'nın tarımsal bereketi değildir; Adana, yetiştirdiği kültür sanat insanlarıyla, iş adamlarıyla, değerli yöneticileriyle de özeldir.

Kültürlerin harman olduğu Adana'nın belgelerini bir araya getirmek, onları halka açık kütüphanelerde, dijital ortamlarda sunmak gereklidir ve önemlidir.

Çukurova Üniversitesi. Prof. Dr. Erman ARTUN ve öğrencisi Yrd. Doç. Dr. Sayın Refiye Okuşluk ŞENESEN değerli bir üretim yaptılar, kutluyor teşekkür ediyoruz.

Altın Koza (Koza Kültür) ekibine değer ve eser üretme imkanı tanıyan Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Aytaç DURAK'a ve değer üretme heyecanları eksilmeden çalışan arkadaşlarıma şükran borçluyum.

Yazarlar tarihe kayıt düşerler.

Araştırmacı ve belgeselciler de öyle.

Yöremiz kültürüne ait değerleri belgelemenin mutluluğunu yaşıyoruz "Adana Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği Geleneği" adlı eser, Adana Arşivi'ne zenginlik katacaktır.

Fevzi ACEVİT
(Altın) Koza Genel Müdürü

Refiye Okuşluk şENESEN 3.11.1971 tarihinde Adana’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Adana’da tamamladı. 1992 yılında, Çukurova Üniversitesi Fen–Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü’nü bitirdi. 1993 yılında aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

Prof. Dr. Erman Artun danışmanlığında hazırladığı “Adana Efsaneleri Araştırması, Derleme İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezini 1994 yılında tamamladı. Aynı yıl başladığı doktora çalışmalarını, Prof. Dr. Erman Artun danışmanlığında hazırladığı “Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliğı Geleneğı” başlıklı doktora teziyle, 2000 yılında tamamladı.

1999 -2002 yılları arasında Çukurova Üniversitesi Fen–Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü’nde Öğretim Görevlisi olarak çalışan Refiye Okuşluk şenesen, 2002 yılında aynı bölümde Yardımcı Doçent kadrosuna atandı. Akademik çalışma hayatına halen bu bölümde devam eden yazar, Halk Edebiyatı ve Halkbilimi alanlarında lisans ve lisans üstü düzeylerde dersler vermekte ve yayın çalışmalarını sürdürmektedir.

Evli ve bir çocuk annesidir.

Eğitimimde, kişiliğimde,hayata bakış açımıda büyük izleri olan sevgili babam

ORHAN MUSTAFA OKUşLUK'un aziz hatırasına ithaf olunmuştur...

ÖNSÖZ

Yüzyıllar içerisinde biçimlenmiş, belirli kuralları olan, anlatı türünün kalıcı ve etkileyici özelliğinden yararlanarak kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünü olan halk hikâyeciliği geleneği, Adana kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kaynağını efsaneler, masallar, halk şiirleri vb.nden alan halk hikâyeleri, bugün Anadolu'nun bazı yerlerinde sözlü halk geleneğinde yaşatılmaktadır. Adana da halk hikâyeciliği geleneğinin sürdürüldüğü birkaç ilden birisidir.

Çalışmamızın konusunu, günümüz Adana halk hikâyelerinin derlenip yazıya geçirilmesi, halk hikâyeciliği geleneğinin ortaya konulması ve derlenen metinlerin biçim, üslup ve içerik bakımından incelenmeleri oluşturmaktadır.

Bugün hızlı kültürel değişim ve gelişimle şehirleşmenin doğurduğu kültür şoku yüzünden, insanımız öncelikle kendine ve kendini var eden değerlere yabancılaşmaya başlamıştır. Sözlü halk geleneğimizin önemli yapı taşlarından biri olan halk hikâyeleri, diğer halk kültürü ürünleri gibi hızlı kültürel değişim ve gelişimden fazlasıyla etkilenmektedir. Geleneğin ve hikâyelerin her geçen gün geçtikçe biraz daha kaybolması ve bölgemizde bu konuyla ilgili olarak yapılan çalışmaların sınırlı olması, konuyu seçmemizde etkili olmuştur.

Her âşığın bilinen bir hikâyeyi tanzim edip söylemesiyle o yörede anlatılan halk hikâyesinin o âşık tarafından anlatılan kolu oluşturulur. Aynı hikâyeyi iki ayrı âşık anlattığında, âşıkların katkılarıyla zenginleşip besleneceğinden anlatım çatısı aynı kalsa da farklı bir anlatım, bir varyant doğacaktır. Bu çalışmada bir tek hikâye üzerinde odaklanıp araştırma yapmak yerine bulunabilen, yaşayan bütün hikâyelerin derlenmesi ve yaşayan halk hikâyelerinin günümüzde aldığı şekli tespit hedeflenmiştir.

Batıda gösterimci folklor çalışmaları, folkloru “gösterim, canlı anlatım, eylem, metni canlandırma, tiyatro gibi oynama” olarak görmekte, metin yerine olay bütünüünün incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Buna göre folklor ürününün yaratıldığı kültürü, şartları ve zemini dikkate almak gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada metin tespiti yapılmakla kalınmayıp sözlü anlatım, bir sosyal olay / canlı gösterim olarak incelenmeye ve onun kültürel boyutu da gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Araştırma alanı Adana iliyle sınırlanmakla birlikte Osmaniye ilçesi, bu çalışma başladıktan sonra il olduğu için, ilçeleriyle birlikte konunun içinde yer almaya devam etmiştir.

Araştırmamızda, alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Alan araştırmasının gözlem ve gelişme tekniklerinden “katılmalı gözlem” yoluyla kaynak kişilerle sahada yüz yüze

derlemeler yapılmış ve çevre ile ilgili gözlemlerde bulunulmuştur. Metinler derlenirken dil özellikleri korunmaya çalışılmış, bilinmeyen kelime ve deyimler daha sonra anlatıcıya sorularak bilgi toplanmış ve oluşturulan sözlük metinlerin altında verilmiştir.

Kaynak kişilerin belirlenmesi aşamasında, icracaların farklı özellikler taşıdıkları görülmüştür. Buna göre kaynak kişilerden bazıları, aslında âşık olup aynı zamanda hikâye de anlatanlar, bazıları âşık olmayıp sadece hikâye anlatanlar, bazıları da ne âşık ne hikâyeci olup, geçmişte hikâye anlatılan ortamlarda bulunmuş, geleneği yaşamış kişiler olarak üç grupta toplanmışlardır. Bugün Adana'da hikâyecilik geleneği son bulmakta, halk hikâyeleri unutulmak üzeredir. Bu nedenle geleneği büyük bir özveriyle sürdürmeye çalışan ve üçüncü grupta yer alan kaynak kişilerden doğrudan hikâye derlemek yerine, gelenekle ilgili bilgiler toplama yoluna gidilmiş, bu şekilde gelenekle ilgili bölümümüz zenginleştirilmiştir.

Çalışmamızın “Giriş” bölümünde, araştırma alanı ve konusuyla ilgili genel bilgiler verilmiştir. 1. Bölümde, “*Günümüzde Adana’da Halk Hikâyeciliği Geleneği*”, 2. Bölümde, “*Günümüz Adana Halk Hikâyelerinde Biçim*”, 3. Bölümde, “*Günümüz Adana Halk Hikâyelerinde Üslup*”, 4. Bölümde, “*Günümüz Adana Halk Hikâyelerinde İçerik*” değerlendirilmiştir. 5. Bölümde, “*Adana Halk Hikâyeleri Metinleri*” yer almaktadır.

1995-2000 yılları arasında hazırlamış olduğum doktora tezinin kitaplaşmış hali olan bu çalışmada, bir takım teknik bilgi ve göndermeler ayıklanmıştır. Doktora tezinde, metinler beşer dizelik bölümlere ayrılmıştır ve inceleme bölümünde yer alan her bir bilginin karşısına hangi dizeler arasında yer aldığı yazılmıştır. Kitapta ise dizelere yapılan göndermeler çıkarılmıştır. Konuyla ilgilenenler YÖK Dökümantasyon Merkezi’nden, tezin orijinal haline ulaşabilirler.

Çalışmanın hazırlanmasından basımına kadar olan sürede bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım hocam Prof. Dr. Erman Artun’a teşekkürü bir borç bilirim. Derleme çalışmalarında değerli bilgilerini benimle paylaşan kaynak kişiler olmasaydı bu kitap hazırlanamazdı. Hepsine teşekkür ediyorum, bugün hayatta olmayan kaynak kişilere rahmet diliyorum. Beni daima destekleyip yanımda yer alan aileme, eşime ve sevgili kızıma da en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu kitabın basımına katkı veren Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Aytaç Durak’a, Koza Kültür Sanat ve Turizm Hizmetleri A.Ş. Genel Müdürü Sayın Fevzi Acevit’e ve Koza A.Ş. Halkla İlişkiler Müdürü Sayın Candan Yaygın’a da teşekkür ediyorum.

Yrd. Doç. Dr. Refiye Okuşluk Şenesen

Aralık 2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER.....	6
KISALTMALAR.....	11
GİRİŞ.....	13
0.1. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	13
0.1.1. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	13
0.1.2. Araştırma Alanının Tarihi	14
0.1.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	16
0.1.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı	17
0.2. ARAŞTIRMA KONUSUYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	20
0.2.1. Türkiye’de Halk Hikâyeleriyle İlgili Yapılan Çalışmalar	20
0.2.2. Adana Halk Hikâyeleriyle İlgili Yapılan Çalışmalar	22
0.3. ADANA HALK HİKÂyecİLİĞİ GELENEĞİNİ HAZIRLAYAN ANADOLU HALK HİKÂyecİLİĞİ GELENEĞİNE BİR BAKIŞ.....	24
0.3.1. Hikâye ve Halk Hikâyesiyle İlgili Tanımlar.....	24
0.3.2. İslamiyet’ten Önce Türklerde Hikâye	25
0.3.3. Klasik Edebiyatta Hikâyecilik Geleneği	26
0.3.4. Meddah Hikâyeleri.....	29
0.3.5. Realist Halk Hikâyeleri	31
0.3.6. Batı Etkisinde Gelişen Hikâyecilik	32
0.3.7. Destan Söyleme Geleneğinden Halk Hikâyeciliği Geleneğine Geçiş ve Anadolu’da Halk Hikâyelerinin Oluşumu	38
0.3.7.1. Halk Hikâyelerinin Oluşumu ve Kaynakları	38
0.3.7.2. Anadolu’da Halk Hikâyelerinin Ortaya Çıkması ve Aldığı Şekil	39
0.3.7.3. Halk Hikâyelerinin Yapısı.....	51
0.3.7.4. Halk Hikâyelerinin Tasnifi.....	53
1. BÖLÜM	
1. GÜNÜMÜZDE ADANA’DA HALK HİKÂyecİLİĞİ GELENEĞİ.....	61

1.1.1. Adana’da Eskiden ve Günümüzde Anlatılan Hikâyeler	63
1.1.1.1. Kahramanlık Hikâyeleri	64
1.1.1.2. Aşk Hikâyeleri	65
1.1.1.3. Dini Hikâyeler	65
1.1.1.4. Kısa Hikâyeler (Bozlak, kara hikâye)	66
1.1.2. Adana’da Anlatılan Hikâyelerin Anlatım Basamakları	68
1.1.2.1. Adana Halk Hikâyelerinde Fasil ve Döşeme	69
1.1.2.2. Adana Halk Hikâyelerinde Asıl Hikâye	69
1.1.2.3. Adana Halk Hikâyelerinde Dua	70
1.1.3. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Hikâyeciliğe Başlama	70
1.1.3.1. Usta – Çırak İlişkisi	70
1.1.3.2. Rüya Motifi	71
1.1.3.3. Türkülü Hikâye Dinleyerek veya Okuyarak Yetişme	72
1.1.3.4. Gezginci Hikâyecilik	73
1.1.4. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Saz	74
1.1.5. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Müzik	75
1.2. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Hikâyeciler	77
1.2.1. Hikâyeciler	77
1.2.2. Hikâyecinin Hikâyeyi Anlatması	81
1.2.2.1. Hikâye Anlatırken Dikkat Edilen Özellikler	81
1.2.2.2. Hikâyeci in Dramatizasyon Yeteneği	83
1.2.2.3. Hikâyecinin Hikâyede Yaptığı Değişiklikler	85
1.2.2.4. Hikâyeci in Hikâyeye Ara Vermesi	88
1.2.2.5. Hikâyecinin Özlem ve Duyguları	89
1.2.2.6. Hikâyecinin Taraf Tutması ve Mezhep Farklılıkları	90
1.3. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Ortam ve Çevre	91
1.3.1. Hikâyelerin Anlatıldığı Çevreler	91
1.3.1.1. Köy Kahveleri, Sahra Toplantıları, Sıra Geceleri	91
1.3.1.2. Düğünler	94
1.4. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Dinleyici Kitleleri	96
1.4.1. Dinleyici Kitlelerinin Genel Özellikleri	96

1.4.2. Dinleyici Kitlesinin Hikâye Anlatma Geleneğindeki Etkisi.....	97
1.4.3. Geleneğin Dinleyici İçin Belirlediği Kurallar	98
1.5. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneği Değerlendirmesi	99
2. BÖLÜM	
2. GÜNÜMÜZ ADANA HALK HİKÂYELERİNDE BİÇİM	107
2.1. Dörtlük Sayısı, Ölçü, Durak, Kafiye Örgüsü Bakımından Hikâyelerin Şiirli Bölümleri.....	108
2.2. Adana Halk Hikâyelerinin Biçim Açısından Değerlendirilmesi.....	127
3. BÖLÜM	
3. GÜNÜMÜZ ADANA HALK HİKÂYELERİNDE ÜSLUP	129
3.1. Halk Hikâyelerinin Anlatım Şekilleri	130
3.2. Halk Hikâyelerinin Anlatım Kalıpları	134
3.2.1. Klişeler	134
3.2.1.1. Başlangıç Klişeleri	135
3.2.1.2. Ara Klişeleri	136
3.2.1.3. Bitiş Klişeleri	139
3.2.2. Atasözleri	141
3.2.3. Deyimler.....	142
3.2.4. Alkışlar, Kargışlar	148
3.2.5. Tekrarlar	151
3.2.6. Arasözler	154
3.3. Adana Halk Hikâyelerinin Üslup Açısından Değerlendirilmesi.....	169
4. BÖLÜM	
4. GÜNÜMÜZ ADANA HALK HİKÂYELERİNDE İÇERİK	171
4.1. Halk Hikâyelerinin Tasnifi	171
4.2. Koroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyeleri in Olay Basamakları	176
4.3. Çift Kahramanlı Aşk Hikâyelerinin Bölümleri.....	180
4.3.1. Hazırlık Bölümü.....	180
4.3.1.1. Aileler (Ana, Baba, Ailenin Tanıtımı).....	180
4.3.1.2. Çocuksuzluk	181

4.3.1.3. Çocuksuzluğa Çare Arama	182
4.3.1.4. Doğum	182
4.3.1.5. Ad Verme	183
4.3.1.6. Eğitim (İlmi eğitim, silah eğitim)	183
4.3.2. Aşk Bölümü	184
4.3.2.1. Doğal Olarak Âşık Olma	184
4.3.2.2. Rüyada (Bâde İçerek) Âşık Olma	185
4.3.3. Gurbete Çıkma ve Engeller Bölümü	185
4.3.3.1. Kahramanların Kendi Yurtlarında Karşılaştıkları Engeller	185
4.3.3.2. Yolculuk	186
4.3.3.3. Kahramanların Gurbette Karşılaştıkları Engeller	187
4.3.3.4. Kahramanların İmtihan Edilmesi	188
4.3.3.5. Kahramanların Cezalandırılması	189
4.3.4. Sonuç Bölümü	190
4.3.4.1. Kahramanların Cezalarının Sona Ermesi	190
4.3.4.2. Kahramanların Geri Dönüşü	191
4.3.4.3. Düğün veya Ölüm	192
4.4. <i>Halk Hikâyelerinde Temalar</i>	193
4.5. <i>Halk Hikâyelerinde Zaman</i>	197
4.5.1. Belirli Zaman	197
4.5.2. Belirsiz Zaman	198
4.5.3. Formulistik Sayılara Bağlı Zaman	200
4.6. <i>Halk Hikâyelerinde Mekân</i>	201
4.6.1. Belirli Mekân	201
4.6.2. Belirsiz Mekân	204
4.6.3. Doğal Mekân	205
4.7. <i>Halk Hikâyelerinde Kişiler</i>	206
4.7.1. Kahramanlar	207
4.7.2. Yardımcı Kahramanlar	208
4.8. <i>Adana Halk Hikâyelerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi</i>	210
SONUÇ	213

5. BÖLÜM

5. ADANA HALK HİKÂYELERİ METİNLERİ.....	217
Köroğlu'nun Ortaya Çıkması (KOÇ)	217
Ayvaz'ın Kaçırılması (AK)	219
Ayvaz'ın Esir Olması (AEO)	239
Köroğlu ile Hasan Paşa (KHP).....	251
Köroğlu'nun Gürcistan Seferi (KGS).....	259
Köroğlu'nun Yemen Seferi (KYS).....	276
Köroğlu'nun Kırklara Karışması (KKK)	279
Dadaloğlu ile Cerit Beyi'nin Savaşı Hikâyesi (DCBSH)	285
Ali Paşa Hikâyesi (APH).....	296
Elbeyoğlu Hikâyesi (EH)	305
Şah İsmail Hikâyesi (ŞİH).....	336
Hurşit ile Mahmeri Hikâyesi (HİMH).....	374
Bey Böyrek Hikâyesi (BBH).....	385
Han Mahmut Hikâyesi (HMH)	406
Âşık Halil Hikâyesi (AHH).....	429
Öñsüz Ali Hikâyesi (ÖAH)	459
Gündeşlioğlu Hikâyesi (GH).....	518
Necip Bey Hikâyesi (NBH).....	528
Ahmet Bey ile Güher Hanım Hikâyesi (ABGHH).....	535
Senem ile Tanır Hikâyesi (STH).....	540
ADANA HALK HİKÂYELERİ VE HİKÂyecİLİK GELENEĞİ BİLGİ	
KAYNAKLARI	546
KAYNAKÇA	548
EKLER.....	559

KISALTMALAR

AB: Ana Biritannica

Age: Adı geçen eser

Agm: Adı geçen makale

AlY: Adana İl Yıllığı

AKDITYK: Atatürk Kùltür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

AKMB: Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı

A.Ü: Ankara Üniversitesi

BC: Biritannica Compto's

bkz: Bakınız

BL: Büyük Larousse

C: Cilt

DK: Diğer kaynak

DTCF: Dil ve Tarih Coğrafiya Fakùltesi

GTA: Görsel Türkiye Ansiklopedisi

HAGEM: Halk Kùltürlerini Araştırma ve Geliştirme Merkezi

K: Kaynak

KB: Kùltür Bakanlığı

km: Kilometre

KTLS: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü

MİFAD: Milli Folklor Araştırmaları Dairesi

ML: Meydan Larousse

MÖ: Milattan Önce

s: Sayfa

S: Sayı

TDEA: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TFA: Türk Folklor Araştırmaları

TS: Türkçe Sözlük

TTK: Türk Tarih Kurumu

TY: Tarih yok

vb: Ve benzeri

vs: Ve saire

Y: Yıl

YA: Yurt Ansiklopedisi

YÖK: Yüksek Öğrenim Kurumu

yy: Yüzyıl

GİRİŞ

0.1. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

0.1.1. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Akdeniz Bölgesi'nin en büyük şehri olan Adana, Seyhan Irmağı'nın Toros Dağları arasında çıkıp ovaya girdiği yerde, Çukurova'nın kuzey kenarı ve ırmağın sağ şeridinde kurulmuştur. Akdeniz'e 40 km. uzaklıkta ve denizden 18-20 m yükseklikte bulunur (Darkot, TY: 127)

Adana ili toprakları, dağlık alanlar ve ovalık kısma ayrılabilir. Dağlık alanlar ilin kuzey ve doğusunda yer alır. Kuzeyde Toros Dağları yer alır. Doğuda ise il sınırları, Dış Toros sistemine giren Amanos Dağları'na dayanır. Dağlar bazı kesimlerde doğrudan doğruya ova kesimine dönerse de çok yerde araya vadiler ve yarılmış yaylalar girer. Ovalar ise sözü edilen dağlar ve sırtlar arasında yer alır.

Genel olarak Adana Ovası adı verilen ovalar gerçekte iki kısma ayrılır. Bunlardan birisi Adana iliyle Seyhan ve Ceyhan Irmaklarının ağızlarının sınırlandığı Akdeniz kıyısı arasında yer alan Çukurova, diğeri Ceyhan ve Kozan arasında, Ceyhan vadisi arasında uzanan denizden Misis Tepeleri ile ayrılmış bulunan Yukarı Ova'dır (ML, 1971: 77).

İlin en önemli akarsuları Seyhan ve Ceyhan Irmaklarıdır. Seyhan Irmağı'nın uzunluğu 560 km, Ceyhan Irmağı'nın uzunluğu ise 509 km'dir. Seyhan Irmağı üzerinde Türkiye'nin önemli barajlarından birisi olan Seyhan Barajı bulunmaktadır. Bunun dışında il içinde Kozan'da Kilgen Çayı üzerinde Kozan Barajı, Kadirli'de Aslantaş Barajı, Karaisalı'da Çatalan Barajı ve Kesiksuyu çevresinde Kesiksuyu Barajları bulunmaktadır. İlin güneyde denize açılan Akyatan, Akyayan, Tuzla Gölü gibi bir kaç kıyı gölü ve Aladağlar üzerinde Yedigöller adıyla anılan küçük buzul gölleri ile Karaisalı yakınlarındaki Barak Köyü sınırları içinde Karstik Göl vardır (AİY, 1991:42- 43).

Adana ilinin Toros Dağları dışında kalan bölümünde tipik bir Akdeniz iklimi görülür. Yazın kurak ve sıcak, kışın ılık ve yağışlıdır. Dağlara doğru yükseldikçe sıcaklık düşer, yağışlar Bu özellik 700-800 metreden açık olarak gözlenebilir. Ovada sıcaklık sıfırın altına pek düşmez (YA. 1981 : 12).

Yazın bir alçak basınç merkezi olan Çukurova'ya denizden ve Toroslar'dan hava akımı olur. Böylece dinamik nedenli bir yüksek basınç merkezi oluşur. Bir taraftan denizden gelen nemli hava, diğer taraftan barajlar ve ovanın sulanması, nemin yükselmesine yol açar. Ortalama nispi nem % 66 olmasına rağmen, yazın bu oran % 90'ın üzerine çıkar. 37 yıllık ortalama sıcaklık 18,7 °C'dir. En soğuk ay ocak, en sıcak ay ağustostur. Ovada ender olarak görülen kar, dağlarda erken başlar ve bazen aylarca kalır (AİY, 1991:43).

Ovada daha önceleri sıcağa dayanıklı kızılçam ve meşe türlerinde oluşan kuru ormanlar varken, bunlar insan eliyle ortadan kaldırılmış ve maki topluluğu, sözü edilen ormanların yok edilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Ormanların yok edilmediği yerlerde ise kıyı gerisinden başlayan ve 800 metreye kadar çıkan küçük kızılçam ormanları bunun delilidir.

800 metreden sonra ormanlık alanlar, daha alçak düzeylerde meşe, yüksek düzeylerdeyse karaçam, köknar ve sedir ağaçlarından oluşur. Yaz mevsiminin uzun ve kurak geçmesi, bitki örtüsünün çeşitliliğini azaltır (GTA, 1985: 8). Eşik alanlar yükseldikçe ormanlar başlar. Adana orman alanı açısından zengin iller arasında yer alır (YA, 1981: 15) .

0.1.2. Araştırma Alanının Tarihi

Adana, coğrafi konumu nedeniyle bütün tarih devirlerinde birçok toplumun hâkimiyeti altına girmiştir. Eski Çağ Adanası ile ilgili elde pek bilgi yoktur. Ancak büyük bir ihtimalle Adana, Anadolu'nun en önemli geçitlerinden birisi olan Külek Boğazı ile, o sırada bir deniz limanı olan Tarsus ve Misis yolu arasında bir konak yeri idi. Adana'nın önemi, dağlar arasından çıkarak ovaya giren Seyhan Irmağı'nı kolay geçilen tek yerinde kurulmuş olmasından ileri gelmiştir (Darkot, TY: 127)

Genişliği 40-50 km ve uzunluğu 145-155 km arasında değişen bu topraklar, tarih boyunca pek çok kavim ve devletin elde tutmayı amaçladığı bir yöre olmuştur. Bu zengin havzadaki yaşam ve yerleşim, yapılan arkeolojik kazılarda da kanıtlandığı gibi M.Ö. 3000 yıllarına yani paleolitik devre kadar gitmektedir. Gerek ova ürünleri gerek madenleri ile binlerce yıl medeniyetlere kaynak olmuş olan Adana yöresinde, yerleşim merkezleri, bugünkü konumlarına oldukça yakın yerlerde olmuşlardır.

Adana'yla ilgili en eski yazılı bilgiye M.Ö. 1650 yıllarında yazılmış Hitit Kitabelerinde rastlanır. Bu yazıtta, Adana havalisinden “Ura Adania” yani Adana Beldesi olarak söz edilir. Fenikeliler bu yöreyi, tarım ve bitki tanrısına verdikleri adla “Adanis” olarak adlandırmışlardır. Bunlardan başka Adana bölgesi tarihte Ezene, Edene adlarıyla da anılmıştır (AİY, 1991: 127) .

Bizanslı Etienne, Uranus'un iki oğlu Adanus ve Sarus'un, Tarsus halkı ile savaarak şehri kurduklarını, bunlardan birinin adını şehre, diğersinin nehre verdiğini kaydeder. Bu efsanenin, Adana ve Tarsus arasındaki bitmez tükenmez rekabet ve mücadelenin eskiliğine işaret etmesi bakımından bir önemi vardır (Darkot, TY: 127) .

Kuruluşu efsanelere karışan Adana'nın Kizzuvatna Krallığının bir şehri olduğı ve devletin yıkılışıyla Kral Asitavanda'ya unvan verdiğı görölmektedir (Ener, 1986: 21).

Adana tarihine bakıldığında şehre damgasını vuran bir çok krallığın olduğı görölmektedir. Bunların belli başlıları Luvi Krallığı, Hitit Krallığı, Asur Krallığı, Kilikya Krallığı, Hellenistik dönem, Bizanslılar, Selçuklular, Mısır Türk Memlûkler, Osmanlılar ve Cumhuriyet dönemidir (BL, 1986: 89).

Adana eski devirlerde bir çok istilalara uğramıştır. Milattan 14 yüzyıl önce, Hitit Federasyonu'na dahil olan ve sonra Asur hakimiyetine giren bu bölge, M.Ö. VI. Yüzyılda Keyhüsrev zamanında İran Devleti'nin, 333 yılında Büyük İskender'i eline geçmiş, onun ölümüyle Selefkiler'in hissesine düşmüş ve bu hanedan ile Mısır Batlamyos Hanedanının mücadelesahası olmuş, sonuçta milattan sonraki yüzyıllarda, Pompe tarafından, Roma İmparatorluğına katılmıştır. Özellikle Doğı İmparatorluğı zamanında, Adana'nın gelişerek oldukça büyük bir ticaret merkezi haline geldiğı anlaşıyor (Darkot, TY: 127)

Bölge 7. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Müslümanlarla Bizanslılar arasında sürüp giden çatışmalara sahne olmuştur. Yöreye Türkmenlerin yerleşmesi, Emevi ve Abbasi dönemlerine rastlar. 10. Yüzyılda Abbasilerin zayıflamasıyla bölge Bizanslıların eline geçmiştir. 1072'de Malazgirt zaferiyle Anadolu, Türklere açılmıştır. Beylikler döneminde Çukurova'da 1352-1517 tarihleri arasında Ramazanoğı Beyliğı egemen olmuştur. Bölge 1517'de Osmanlı yönetimine girmiştir. 17 yüzyıl ortalarında yöredeki göçerler Adana Ovasına zorunlu iskâna tabi

tutulmuşlardır. Yerleşik yaşama geçmek istemeyen göçerlerle Osmanlı yönetimi arasında çatışmalar 18. yüzyıl başına değin sürmüştür (AB, 1988: 82)

Osmanlı idaresi altında Adana eyaletinin merkezi olan Adana, 19. yüzyılın ilk yarısında devlete karşı isyan Mısır valisi Mehmet Ali Paşa tarafından istila edilmiş ve Mısır orduları ın genel karargâhı olmuştur. Kütahya Antlaşması (1833), Suriye ve Adana Eyaleti'ni Mısır'a bağlamış, ancak Londra Antlaşması (1840), Adana'yı Osmanlı eyaletine iade etmiştir. Bundan sonra bir müddet Halep Vilayetine bağlanan Adana, 1867'de yeniden tesis edilen ve kendi adını taşıyan vilayete merkez olmuştur.

Şehir, Birinci Dünya Savaşı sonunda, mütareke hükümleri gereğince işgal edilmiş ve bu durum iki yıl sürmüştür. Ülke çapındaki büyük direnişe Adanalılar da katılmışlardır. Sonunda 1921'de Ankara Antlaşmasını imzalayan Fransızlar, kendilerine katılan Ermenilerle birlikte, 5 Ocak 1922'de şehri boşaltmışlardır. Bu tarih, her sene Adana'nın kurtuluşu olarak kutlanmaktadır (Darkot, TY: 127)

0.1.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Adana kenti in çekirdeğini, sırtını doğudan Seyhan Nehri'ne dayamış olan Tepebağ yükseltisinin çevresindeki dairesel yerleşim oluşturur. Roma döneminden kalma Taşköprü, burayı Seyhan'ın sol kıyısına bağlar. Uzun süre orta halli bir taşra kenti özelliğini koruyan, nüfusu 20-30 bini aşmayan Adana, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında önemli bir nüfus artışına sahne olan Adana, 1935-1940 yılları arasından nüfus açısından -sıtma nedeniyle- gelişme gösterememiş; ancak 1950'den sonra bütün ülkede başlayan kırsal kesimden şehirlere göç sırasında oldukça artmıştır. Sanayinin gelişmesine bağlı olarak nüfus artışı kentsel yerleşmelerde hızlanmıştır. 1950'lerde 500 bini, 1970'te 1 milyonu 1985'te 1,5 milyonu aşan il nüfusu ile 1990'da 2 milyonlara ulaşmıştır (BC, 1991: 52)

Adana, ekonomi yönünden Türkiye'nin en gelişmiş illerinden birisidir. Tarım ve sanayi şehri olan Adana'da dokuma fabrikaları en önemli sanayi kuruluşlarıdır. Tarımın il ekonomisindeki payı, geçmişe göre azalmış olmakla birlikte hala önemlidir. Tarım topraklarının büyük bir bölümü, eski çağlardan beri tarım yapılan eski Çukurova'dadır

Modern tarım tekniklerinin kullanıldığı Çukurova’da pazar için üretim yapılır. Tarla bitkilerinin yanı sıra, yaygın olarak meyve ve sebze üretilir. Meyve ve sebze üreten meralar oldukça geniş bir alanı kaplarlar.

Adana sanayii eskiden tümüyle tarıma bağlıydı. İlk çırçır fabrikası 1864’te kurulmuştur. 1886’da Mersin Limanı’yla bağlanan demiryolunun açılması ile azınlıkların öncülüğünde fabrika kurma girişimleri hızlanmıştır. Cumhuriyet’ten sonra yerli halkın eline geçen bu sanayi kuruluşlarına yenileri eklenmiş ve dokuma fabrikalarının yanında bitkisel yağ, iplik, deri ve boya fabrikaları kurulmuştur.

Günümüzde Adana’da başlıca sanayi kuruluşları çırçır ve pres, pamuk ipliği, yapay iplik, dokuma, bitkisel yağ, un ve unlu mamuller, hazır giyim, tarım alet ve makineleri, makine, metal eşya, sigara, orman ürünleri, plastik eşya, çimento, kağıt torba, tuğla ve kiremit fabrikalarıdır (BC, 1991: 54) Ekonomideki gelişmeler sonucu, başlangıçtaki aile şirketi niteliğindeki kuruluşlar 1960’lı yıllardan sonra holding çatıları altında birleşmişler, Adana sınırlarını aşarak Türkiye çapında kuruluşlar durumuna gelmişlerdir (YA, 1981: 65).

Adana ekonomisinde ülkenin diğer büyük kentlerinde olduğu gibi ikili bir görünüm vardır. Bir yanda modern teknolojiyi kullanan örgütlenmiş bir sanayi kesimi, diğer yanda yarı işsizlerin ve gizli işsizlerin oluşturduğu toplumsal açıdan verimlilikleri çok düşük olan bir hizmet sektörü görülmektedir.

Adana’da çiftçinin bir gelir kaynağı da hayvancılıktır. Hayvancılık, özellikle dağlık yörelerde yaşayan köylü halkın en önemli geçim kaynağıdır. İlde beslenen küçük ve büyük baş hayvan sayısı 1.000.000’u bulur. Yıllık süt üretimi ise 100.000 ton kadardır.

Akdeniz bölgesinde yer alan atların $\frac{1}{4}$ ’ü Adana’da yetiştirilir ve bu atlar Türkiye’nin seçkin soyları arasında sayılır. Kümes hayvancılığı yaygın olmakla birlikte bölge sınırları dışına çıkmaz. Arıcılıkta ise Antalya ve İçel’den sonra üçüncü sırada yer alır (GT, 1985: 17)

0.1.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Adana’da ekonomik yaşamda görülen gelişme ve değişimler sosyal yaşama da yansımıştır. Pamuk ekimini canlandırması 19. yüzyılın ikinci yarısında ova

başlatmıştır. 1950'lere kadar Adana'nın ekonomik yapısında pamuk ve buğday üretimi ve pazarlaması egemen olmuştur. 1940'lı yıllarda yüksek verimli pamuk tohumu türleri ekimine başlanmıştır. Kısa sürede toplanması gereken bu yeni tür pamuk, insan gücü ihtiyacını doğurmuş, çok sayıda mevsimlik tarım işçisini Adana'ya çekmiştir. Zaten tarımda makineleşmenin başlamasıyla da işsiz kalan köylü için kente göç etmek kaçınılmaz olmuştur (YA, 1981: 65) .

1960 sayımına göre göçler en çok Kahramanmaraş, İçel, Kayseri, Gaziantep ve Niğde gibi komşu illere Malatya, Elazığ, Sivas ve Şanlıurfa'dan olmuştur. Son yıllarda da göç giderek artmıştır. Özellikle son on yılda, terörün de etkisiyle güneydoğudan göç edenlerin sayısında artış olmuştur. Gelenler kentin güney bölgesinde plansız yerleşim alanlarına yerleşmişlerdir. Daha önceki yıllarda, özellikle pamuğun çapalama ve toplama mevsimlerinde olan mevsimlik göçler, son dönemde GAP bölgesinde Atatürk Barajı'nın devreye girmesiyle durmuştur. Adana iline göç edenler arasında tarım ve imalat sanayiinde çalışanlar olduğu gibi, asıl yoğunluğu inşaat, ticaret ve toplum hizmetlerinde çalışanlar oluşturmaktadır (YA, 1981: 112) .

Yüzlerce yıl önemli bir değişme göstermemiş olan Çukurova, Cumhuriyet dönemiyle birlikte yapısal bir dönüşüm içine girmiştir. Özellikle 1960 sonrası kırsal kesimin kente açılması ve ulaşım –iletişim ağının gelişmesiyle, geleneksel kültürde bir çözülme başlamıştır.

Binlerce yılın kaynaşan kültüründe Hristiyan ya da Müslüman öğeleri birbirinden ayırmak imkânsızdır. Burada Hitit, Bizans, Ermeni, Arap, Türk etkileri bütünleşmiş durumdadır. Çünkü bölgeyi belirleyen tarihsel güçler sık sık biçim değiştirirken, onların yarattıkları uygarlıkları ortadan kaldıramamıştır. Eski kültür, şu veya bu biçimde yeni güçlerin yaşamına girmiş ve kendi varlığını sürdürebilmiştir (YA, 1981: 137).

Adana'nın 1950-1970 yılları arasında yaşadığı sanayileşme, ticaretin hızlanması ve makineli tarıma geçiş günleri, yüzlerce yıllık kültürel yapıyı temelden sarsmıştır. Adana Kenti'nin yaşadığı bu kültürel değişme, Türkiye genelinde yaşanan değişimin tipik bir yansımasıdır.

Bir toplumun maddi ve manevi değerleri in birikimi. o toplumun kültürünü meydana getirir Adana, coğrafyası, ekonomisi, insan yapısıyla diğer illerden farklılık göstermektedir. Bu farklılık da yöre kültürüne yansımaktadır. Verimli topraklar ve coğrafi konumu nedeniyle, tarih öncesi dönemlerden başlayarak değişik ulusların akınına uğramış bölgede bulunan Adana kültürünü, bütün Çukurova kültürünün bir parçası olarak görmek gerekir. Adana'nın kültür yapısına, coğrafi özellik olarak taşıdığı yayla-ova-deniz-dağ birleşimi yansımaktadır. Geçmiş yıllarda ekonomik koşullar gereği hayvancılık nedeniyle gelişen yaylacılık geleneği bugün tatil amacına dönüşerek varlığını devam ettirmektedir. Bugün yöre yerleşik ve düzenli bir hayat yapısı gösterse de yerleşik hayata en son geçen boyların mekânı olmuştur. Bu nedenle de geleneksel kültürel yapı diğer yörelere göre daha uzun süre korunmuştur. Yörede oluşan halk kültürü malzemesinde, masallar, halk hikâyeleri, efsaneler, fıkralar, türküler, manilerde, Adana'nın değişik öğeleri içeren bu coğrafi konumunun ve nüfus yapısının etkisi oldukça fazlasıdır.

0.2. ARAŞTIRMA KONUSUYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

0.2.1. Türkiye’de Halk Hikâyeleriyle İlgili Yapılan Çalışmalar

Türk edebiyatında hikâye türünün örneklerini İslamiyet öncesi dönemlere kadar götürmek mümkündür. Ancak halk edebiyatı içinde şekillenen halk hikâyeleri on altıncı yüzyılda oluşmuştur. Âşıkların hayatları etrafında oluşan halk hikâyeleri üzerinde ilk çalışmalar, on dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren başlar. İlk olarak Batı’da başlayan bu çalışmalardan sonra Türkiye’de de bir takım metin yayınları ve daha sonraki yıllarda çeşitli düzeylerde çalışmalar yapılmıştır. Biz bu çalışmaların hepsini vermek yerine, konuyla ilgili olarak üniversitelerde yapılan tez çalışmalarını sıralamakla yetineceğiz (Boratav, 1988: 254- 259) .

Bunlardan ilki Şükrü Elçin’in Kerem ile Aslı hikâyesi üzerine hazırladığı lisans tezidir (Elçin, 2000). Bunu İlhan Başgöz’ün “Biyografik Türk Halk Hikâyeleri” başlıklı doktora çalışması takip eder (Başgöz, 1949).

1970’li yıllarda Atatürk Üniversitesi’nde iki çalışma yapılır. Bunlardan ilki Muhan Bali tarafından doktora tezi olarak hazırlanan “Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma “dır (Bali, 1973). Diğeri ise Fikret Türkmen tarafından Âşık Garip Hikâyesi üzerine hazırlanan doktora çalışmasıdır (Türkmen, 1995).

Atatürk Üniversitesi’nde halk hikâyeleriyle ilgili olarak yapılan çalışmalar sonraki yıllarda da devam etmiştir. Zeynalâbidin Makas’ın “Yaralı Mahmut ile Mahbup Hanım Hikâyesi” isimli doktora ön çalışması (Makas, 1979) Ali Berat Alptekin’in “Kırmanşah Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma” isimli doktora ön çalışması (Alptekin, 1981) , Metin Karadağ’ın “Şirvan Şah ile Şemail Banu Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma” isimli doktora ön çalışması (Karadağ, 1981) Zeynalâbidi Makas’ın “Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikâyesi” isimli doktora tezi (Makas, 1982) Ensar Aslan’ın “Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme” isimli doçentlik takdim tezi (Aslan, 1990), Metin Karadağ’ın “Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar” isimli doktora tezi (Karadağ, 1984), Ensar Aslan’ın “Çıldırılı Âşık Şenlik, Hayati-Şiirleri-Hikâyeleri” isimli doktora tezi (Aslan, 1975), bu çalışmalar arasında sayılabilir.

1980 ve 1990'lı yıllarda üniversitelerimizde halk hikâyeleriyle ilgili olarak yapılan çalışmaların sayısının artarak devam ettiğini görüyoruz. Esmâ Şimşek'i Arzu ile Kamber Hikâyesi üzerine hazırladığı yüksek lisans tezi (Şimşek, 1987) , Metin Ekici'nin "Dede Korkut Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri" (Ekici, 1995), Nerin Köse'nin "Türk Halk Edebiyatı'nda Kısa Hikâyeler" isimli yüksek lisans tezleri (Köse, 1989), Hayrettin Rayman'ın Âşık Sümmani üzerine hazırladığı doktora tezi (Rayman, 1991), Ali Duymaz'ın "Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezi (Duymaz, 1992), İsmet Çetin'in "Türk Halk Hikâyeleri İçinde Hikâye-i Uğru ile Kadı" isimli yüksek lisans tezi (Çetin, 1988), Berrin Karakuzu (Esin)'in "Âşık Emrahlar Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezi (Karakuzu, 1992), Aynur Karataş'ın "Elif ile Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma" isimli yüksek lisans tezi (Karataş, 1992), Mahmut Karademir'in "Halk Hikâyeleri Külliyyatı" isimli yüksek lisans tezi (Karademir, 1993), Şahametdin Kuzucular'ın "Eşref Bey Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezi (Kuzucular, 1992), Erdoğan Altınkaynak'ın "Halk Hikâyeleri" isimli yüksek lisans tezi (Altınkaynak, 1993), Bayram Durbilmez'in "Karslı Âşık Murat Çobanoğlu Hayatı-Sanatı ve Eserleri" isimli yüksek lisans tezi (Durbilmez, 1993), Süleyman Yıldızbaş'ın "Asuman ile Zeycan Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezi (Yıldızbaş, 1993), Şahin Köktürk'ün "Kurbani ve Peri Hikâyesi Üzerine Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezi (Köktürk, 1990), Bekir Sami Özsoy'un "Posoflu Âşık Sabit Müdâmi Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri" isimli doktora tezi (Özsoy, 1993), Nerin Köse'nin "Seyfûlmülûk Hikâyeleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" isimli doktora tezi (Köse, 1993), Faruk Çolak'ın "Şah İsmail Hikâyesi Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Araştırma" isimli doktora tezi (Çolak, 1994), İsmet Çetin'in "Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Cenknemeleri" isimli doktora tezi (Çetin, 1997), M. Öcal Oğuz'un "Âşık Efgan Hikâyesi" isimli doçentlik takdim tezi (Oğuz, 1995), Mustafa Cemiloğlu'nun "Halk Hikâyeleri'nde Doğum Motifi" isimli doçentlik takdim tezi (Cemiloğlu, 1999) bu çalışmalar arasında yer alırlar.

0.2.2. Adana Halk Hikâyeleriyle İlgili Yapılan Çalışmalar

Bölgede hikâyecilikle ilgili olarak yapılan ilk çalışmalar, metin derlemeleri şeklindedir. İlk derleyiciler ise Ali Rıza Yalın(Yaman), Pertev Naili Boratav, Wolfram Eberhard, Kurt Reinhard gibi araştırmacılarıdır.

Bölgeden derlenen en eski hikâyeler ise Ali Rıza Yalın'ın 1923'te Tarsus Gazetesi'nde yayınladığı Han Mahmut, Oğuz Pehlivan, Yeğen Mehmet Paşa, Genç Osman, İlbeylioğlu hikâyeleridir (Boratav, 1988: 22- 24- 26) Yalın 1928 yılında Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası'nda Ahmet Bey'in Bozlağı ve İlbeylioğlu hikâyelerini, 1929'da ise Çukurova'da Memleket'te Oğuz'un Gamlı Oğlu Ayhan, Oğuz'un Torunu Bağbögrek hikâyelerini yayınladı. 1930'da Deli Boran'ı, 1935'de Bey Böyre ve Benli Boz hikâyesini, 1936'da Öksüz Ali ve Kul Öksüz hikâyeleri 1939-1940 yıllarında Koroğlu'nun Gürcistan Seferi'ni, 1940 yılında Türksözü Gazetesi'nde Ercişli Emrah'ı yayınladı (Görkem, 1996: 21)

Ali Rıza Yalın Cenup'ta Türkmen Oymakları adlı kitabında, Sultan Kız, Bey Böyre (Yalman, 1993: 88-101) , Son Kozanoğlu İsyanı (Yalman, 1993: 187-194) , Cin Yusuf Oğlu (Yalman, 1993: 203- 205) hikâyelerini de yayınladı.

Daha sonraki yıllarda Hasan Çavuş İlbeylioğlu hikâyesini, Osman Bahadırılı Sürmeli Bey hikâyesini, Taha Toros da Hurşid Bey hikâyesini yayınladı (Görkem, 1996: 21) .

Pertev Naili Boratav 1947 yılında Çukurova'da derlemeler yapıp ve on iki büyük türkölü hikâye tesbit eder (Boratav, 1982: 267). W. Eberhard'ın 1951-1952 yıllarında Çukurova'da yaptığı derlemeler daha sonra The Minstrel Tales From Southeastern Turkey adıyla yayınlanır (Eberhard, 1995) Bu çalışmada yer alan hikâyeler ise Elbeylioğlu, Ali Paşa, Koroğlu, Hurşid ile Mah ve Mihri'dir (Kocaoğlu, 1987) Bu arada Mustafa Uz, Şükrü Yalın, Yaşar Kemal, K. Reinhard, Ahmet Kılıç, İbrahim Davutluoğlu gibi isimler bölgeye ait çeşitli hikâyeleri yayınlamışlardır (Görkem, 1996: 22-24)

Son yıllarda üniversitelerde yapılan lisans ve lisans üstü tezlerle, yöreye ait halk hikâyeleri üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlar arasında mezuniyet çalışması olarak şunlar sayılabilir: Esmâ Şimşek, Arzu ile Kamber Hikâyesi (Şimşek, 1987:289- 302) M. Nuri Mungan, Mustafa Hızlı, Han Mahmut ve Ali Paşa

Hikâyeleri (Görkem, 1996: 24) Salim Güven, Esmen ile Zevcen, Ali ile Fatma, Kamberoğlu ve Elbeyoğlu hikâyeleri (Güven, 1991) , Kazım Çimen, Güzel Ahmet ve Esma Han hikâyeleri (Görkem, 1996: 24)

Gülay Mirzoğlu tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde, Çukurova’da yaşayan Cerit Türkmenlerinin halk hikâyeleri derlenmiştir (Mirzaoğlu, 1994). İsmail Görkem tarafından hazırlanan doçentlik takdim tezinde ise, Çukurovalı Âşık Mustafa Köse’den derlenen Güzel Ahmet, Han Mahmut, Bal Böğrek, Helvacı Güzeli, Âşık Halil hikâyelerine yer verilmiş ve metinler incelenmiştir.

Konuyla ilgili olarak dergilerde, kongre, sempozyum bildirilerinde, armağan kitaplarında, çeşitli araştırmalara da rastlamak mümkündür. Yukarıda adı geçen çalışmaların çoğunda, halk hikâyeleri üzerine yapılan çalışmaların kaynakçalarına yer verilmiştir. Tekrara düşmemek için bunlar arasından fikir verecek ölçüde seçme yapmaya özen gösterdik.

0.3. ADANA HALK HİKÂYESİCİLİĞİ GELENEĞİNİ HAZIRLAYAN ANADOLU HALK HİKÂYESİCİLİĞİ GELENEĞİNE BİR BAKIŞ

0.3.1. Hikâye ve Halk Hikâyesiyle İlgili Tanımlar

Sözlü kültür ürünleri milli öğelerin geçmişten günümüze doğru kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan en önemli araçlardır. Kaynağını efsaneler, masallar, halk şiiri ve benzerlerinden alan halk hikâyeleri, bugün Anadolu'nun pek çok yöresinde sözlü halk geleneğinde yaşamaktadır.

Türk kültür geleneğinin en önemli bölümlerinden birisi olan hikâye anlatma geleneği, özellikle Asya ülkelerinde yoğunlaşmakla birlikte, dünyanın hemen her yanında görülür.

Hikâye kelimesinin tanımı çeşitli kaynaklarda; bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü; aslı olmayan söz, olay (TS, 1988: 994) ; anlatma, roman ,masal; olmuş olay (Devellioğlu, 1993: 440) ; bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması; dramatik yapıda, kişi sayısı az kısa anlatı öykü, genellikle karmaşık olaylar olgular dizisi; hikâye etmek, bir olay ya da durumu ayrıntılarıyla anlatmak (BL, 1988:850) , insanların başından geçmiş ya da geçebilecek türden olayları anlatan kısa yazı (Akalin, 1984:850) şeklinde yapılmaktadır. Bunun dışında daha başka kaynaklarda da benzer tanımlamalara rastlamak mümkündür (Enginün, 1981: 225)

Hikâye kelimesi diğer Türk Cumhuriyetlerinde de aynı kavramı karşılamak üzere kullanılmaktadır. Buna göre kelime Azerice'de hekâyâ, Başkurtça'da hikâyâ, Kazakça'da hikaya, Kırgızca'da angeme, ikaya, Özbekçe'de hikâyâ, Tatarca'da hikâyâ, Türkmence'de hekâyâ, Uygurca'da hikayâ şeklindedir (KTLS, 1992: 340)

Anadolu'da hikâye kelimesinin yanı sıra kullanılan bazı terimler de vardır. Bunlar tam anlamıyla klâsik hikâye yapısı göstermezler. Daha çok “kısa hikâyeler” olarak adlandırılabileceğimiz bu hikâyeleri kaside, karavelli, kara hikâye ve bozlak olarak sıralayabiliriz. Bu hikâyeler üzerinde ayrıntılı bir çalışma Nerin Köse tarafından yapılmıştır. Buna göre, az sayıda, bazen bir tek türkünün etrafında meydana gelmiş küçük hikâyelere Kuzey Anadolu'da “kaside” denir. Bunlar bir efsaneden, masaldan veya gerçek hayattan alınmış olay ve olaylar çevresinde örülmüş, yapısı basit anlatımlar olup, türkülerıyla birlikte bir-iki saat anlatılabilirler

Bunlara serküŖte, kıssa veya kaside denir (KöŖe, 1989: 60) (Boratav, 1988: 38) Karavelli ise türküsüz, kısa, küçük hikâye, içinde hiç türkü bulunmayan, ayaklı seci olmayan anlatıdır. Kısa, güldürücü, ibret verici özelliği olan bu anlatıların konuları genellikle gerçek hayattan alınmıŖtır. Türkülü veya türküsüz uzun anlatılarda, asıl hikâyenin arasında dikkati başka konulara çekerek konuyu deđiŖtirmek için karavelli söylemek adettir (KöŖe, 1989: 93) (Boratav, 1988: 50) Kara hikâye ise, bazı âşıklara göre, henüz usta âşıklar tarafından uygun yerlerine, konuya uygun türküler yerleŖtirilmemiŖ, kesin Ŗeklini almamıŖ bir hikâyedir (KöŖe, 1989: 115) Bozлак, ağlamak, sızlamak, ağıt yakmak, feryat etmek anlamındaki bozlamaktan gelir. Önceleri sadece sonu acıklı biten aşk hikâyelerini, kan davalarını, âŖiretlerin kavgalarını anlatan türküler bozлак olarak adlandırılırken, giderek hem türküyü hem de türkünün bir çeŖit açıklaması demek olan nesirli hikâyeyi anlatan bir kelime olmuŖtur (KöŖe, 1989: 139).

0.3.2. İslamiyet'ten Önce Türklerde Hikâye

Türk Edebiyatında hikâyecilik İslâmiyet'ten önceki dönemlere kadar uzanır. Kelime olarak hikâyeyi Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten, İslâm kültür ve sanatı ile karŖılaŖtıktan sonra kullanmaya baŖlamıŖlardır. Daha önceleri Göktürk, Uygur ve Karahanlılar'da hikâye yerine sav kelimesi kullanılıyordu. Divanü Lugâti't-Türk'te hikâye anlamında kullanılan ötüñ-; hikâye söylemek fiilinden türeyen “ötkünç, ötükünç ve ötüğ” kelimeleridir (Kavruk, 1989: 4)

Eldeki kaynaklara göre Türk edebiyatında ilk mensur hikâyecilik Uygurlarda görölür. Uygurlardan zamanımıza kadar gelen genellikle Budist kaynaklı telif ve tercüme hikâyeler, Türkler'de çok daha eskilere dayanan sözlü hikâyeciliğin yanında gerek manzum gerekse mensur bir yazılı hikâyecilik geleneğinin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (Kavruk, 1989: 4).

Uygur döneminde deđiŖik dillerden bir çok hikâye tercüme edilmiŖtir. Bunların önemlileri 10. Yüzyılda Toharca'dan çevrilen Prens Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesi, Ŗilâzin adlı bir tercüman tarafından yine aynı dilden çevrilen ÇaŖtani Bey Hikâyesi, ile Maitrisimit Hikâyesidir. Bunlardan başka Ŗehzade ile Aç

Pars Hikâyesi, Dantipali Hikâyesi, Uygurlardan zamanımıza kalan belli başlı hikâyelerden bazılarıdır (Kavruk, 1989: 4) .

0.3.3. Klasik Edebiyatta Hikâyecilik Geleneği

Halk hikâyeciliği geleneğini daha iyi belirlemek için aynı zaman sürecinde diğer disiplinlerde oluşan hikâyecilik geleneğine de kısaca değinmek yararlı olacaktır. 15. yüzyıldan itibaren halk hikâyeciliği geleneği süre gelirken, klâsik edebiyatta da halk edebiyatındakinden farklı bir hikâyecilik geleneği gelişmiştir.

Klâsik edebiyatta hikâye, en geniş ifadesiyle “bir olayın anlatımı” şeklinde düşünülmüş, manzum olsun mensur olsun bir olayı anlatan tarih, masal, efsane, latife, destan, menkıbe vs. gibi tahkiye esasına dayanan bütün eserler genel olarak hikâye adıyla adlandırılmışlardır. Aynı zamanda hikâye türünden bir eser de destan, kıssa, efsane, menkıbe, latife, tarih, nevâdir vb. gibi isimlerle anılabilmektedir. Bunun yanında bir hikâyenin değişik terimlerle adlandırıldığı görülmektedir (Kavruk, 1989: 7) .

Klâsik edebiyatta hikâye denilince akla gelen, manzum hikâyelerdir. Ancak nesre karşı gösterilen küçümseyici tavra rağmen hikâyecilik gelişmiş, bu türde pek çok eser kaleme alınmış, hatta Cinâni, Vahdî, Veysî, Nergisi vb. gibi devri in ünlü şairleri bile yüzyıllarca unutulmayacak mensur hikâye kitapları telif etmişlerdir. Bunlar beğenilmelerini sanatlı üslûplarına borçludurlar.

Mesnevi tarzı hikâyelerde konuya doğrudan doğruya girilmez. Başlangıç, tevhid, münacât, nât, zamanın padişahına övgü, sebep-i telif manzumeleri yer alır. Tevhid, münacât, nât, birden çok da olabilir. Bunları tasavvufi küçük manzumeler de izleyebilir. Bundan sonra âğâz-ı destan başlığı atılarak hikâyeye girilir. Kimi zaman kahramanların ağzından gazeller, terci ve terkeb-i bendler söylenir. Bir bölümden diğerine geçilirken hâle uygun küçük hikâyeler, fıkralar anlatılır. Kimi kez konu sonlarında ikişer beyitle sakiye seslenilir. Hikâye bittikten sonra yine zamanın padişahı övülür. Şairin kendisinde bahsedilen sohbet manzumeleri sıralanır. Sonunda hâtıme başlıklı manzume ile eser biter. Hâtımede ebced hesabıyla ya da doğrudan doğruya eserin yazıldığı tarih ve beyit sayısı verilir (Levend, 1989: 73).

Mensur hikâyede esas, sanat göstermektir. Secilere dayanan divan nesri bütün hünerleri ve özellikleri bu hikâyelerde yer alır. Öyle ki zincirleme tamlamalarla, birleşik isim ve sıfatlarla örülen bu karışık cümleler ve kelime oyunları dolmuş cümleler arasında, anlam kaybolur. Bu bakımdan manzum hikâyeler daha kolay ve zevkle okunur. Manzum hikâyelerde olduğu gibi, tevhid, münacât, nât gibi ayrı bölümler bunlarda yoktur. Kısa hamd u senalar vardır. Arada beyitler, mısralar ve daha büyük manzum parçalar bulunur (Levend, 1989: 91) .

Klâsik hikâyelerin konuları değişik ve karışıktır. Din, tasavvuf, ahlâk, aşk ve kahramanlık en fazla üzerinde durulan, işlenen konulardır (Mazıoğlu, 1985: 20). Şahıslar genelde idealize edilmiştir. İyiler hep iyi kötüler hep kötüdür. Sonunda iyiler hep ödüllendirilir, kötüler ise mutlaka ceza görürler. Bir kısım hikâyede olağanüstü masal unsurlarına rastlanır. Olaylar olağanüstü yerlerde, olağanüstü şahıslar çevresinde geçebilir. Bu arada yersiz tesadüflere de rastlanır. Fakat bunun yanında gerçek hayatın konu edildiği realist hikâyeler de pek çoktur (Kavruk, 1989:9).

Klâsik hikâyelerin en büyük amacı, okuyucuyu eğlendirirken onlara belli konularda bilgi vermek, dinî, ahlâkî yönden eğitmek, olgun birer insan olmalarını sağlamaktır. Hikâyeler kıssadan hisse çıkartılacak tarzda kaleme alınmıştır. (Kavruk, 1989:8).

Eski Türk Edebiyatında mensur hikâyeler, şekil ve kaynakları bakımından şöyle sınıflandırılmıştır:

Şekil bakımından :

1. Müstakil büyük hikâyeler : Hikâye-i Anabacı, Binbirdirek Batakhaneşi, Hikâye-i Tayyar-zâde vb.
2. Çerçeve hikâyeler : Elfû'l-leyle ve'l-leyle, Hikâye-i Subh u Mesâ, Bahtiyar-nâme, Hikâye-i U'cûbe ve Mahcûbe vb.
3. Belli konularda derlenip gruplandırılmış bağımsız hikâyeler: Cevâmî'ül-hikâyât, Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir, İbret-nümâ vb.
4. Hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele derlenmiş hikâyeler

Kaynakları bakımından :

1. Telif hikâyeler
2. Çeviri hikâyeler (Arapçadan, Farsçadan, diğer dillerden)

3. Adaptasyon hikâyeler (Mazıoğlu, 1985: 20).

Eski Türk Edebiyatında mesnevilerin yüzyıllara göre dağılımını incelediğimizde en eski manzum hikâyelerinden biri olan Ali'nin M.S. 1232'de yazdığı Yusuf kıssasının, Tevrat'ta ve Kuran'da yer aldığını ve ahsenü'l-kasas olarak nitelendirildiğini görürüz. Daha sonra Üveysü'l-Karenî, İbrahim Edhem gibi din ulularının kıssaları, peygamberin müşriklerle yaptığı gazalar ve gösterdiği mucizeler, Hz. Ali'nin devlerle çarpışması ve yarattığı olağanüstü kahramanlıklar, hep birer hikâye konusu olarak alınmış ve işlenmiştir. Gazavât-ı Rasulullah, Gazavat-ı Mü'minin Ali, Cenadil Kalesi Manzumesi, Gazavât-Aremrem b. Musallat, Gazavât-ı Kıssa-i Mukaffâ, Kıssa-i Kahkaha, en eski manzum hikâyelerdendir. Bunlar 14. yy 'da Anadolu'da yazılmıştır. Dinin emrettiği cihadın eriştireceği şehitlik ve gazilik mertebesinin ululuğu inancı, olağanüstü yiğitliklere karşı halkın beslediği hayranlık duygusu, yeni dinin inançlarına sınıksız bağlanmak ihtiyacı, bu ortamı hazırlamıştır (Levend, 1989: 71)

Bu dönemin mensur hikâyeleri arasında bulunan Kul Mesud tarafından yazılan Kelile Dimne ile Şeyhoğlu Sadrüddin tarafından yazılan Marzubannâme'de öğretici hayvan hikâyeleri bulunmaktadır. Mevlânâ'nın Mesnevî'sindeki hikâyeler de 14. yüzyıldan itibaren Türkçe'ye çevrilmiştir.

Konusu İran edebiyatından alınan manzum aşk hikâyelerinin ilk çevirileri de 14. yüzyılda yapılmış olup bunların en tanınmış olanları Hoca Mes'ud ile kardeşi İzzeddin'in Süheyl ü Nevbahar, Fahri'nin Hüsrev ü Şirin, Şeyhoğlu Mustafa'nın Hurşid-nâme, Ahmedî'nin Cemşid ü Hurşid, Yusuf-ı Meddah'ın Varka ve Gülşah, Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev adlı mesnevileridir. Gerek bu eserler gerekse daha sonraki yüzyıllarda konuları İran edebiyatından alınan hikâyeler tam bir çeviri durumunda değildir (Mazıoğlu, 1985: 23).

15. Yüzyılda mensur hikâye türünde kaynaklarda adı geçen eser sayısı çok azdır. Bahtiyar-nâme (10 Vezir Hikâyesi), Erbain-i Subh Mesâ (40 Vezir Hikâyesi) 14.-15. yüzyılda, Hikâye-i U'cûbe ve Mahcûbe 15. yüzyılda yazılmış mesnevilerdir.

16. yüzyıl klâsik edebiyatımızın en parlak dönemidir. Bu dönemde yazılan eserlerin konuları bakımından çeşitlilik gösterdiği i ve daha önce işlenmemiş aşk hikâyelerinin bu dönemde konu olarak seçildiğini görüyoruz. Din, ahlâk ve tasavvuf

konularının daha çok işlendiği bu dönemde Lâmi en önemli mesnevi yazarı olarak Vîs ü Râmin, Edhem ü Hümâ, Salâman u Absal mesnevilerini yazmıştır. Dönemin en usta ismi Fuzûlî'dir. Leyla vü Mecnûn'u yazan Fuzûlî, hikâyeyi orijinal bir biçime sokmuştur. Bu mesnevilerin konusu olan hikâyeleri in bazılarının, zamanla nesir şeklinde yazılarak halk hikâyelerine kaynaklık ettiğini görüyoruz. 16. Yüzyılın, hikâyeciliğimiz açısından bir diğer özelliği de mensur eserlerin sayısındaki artıştır. Lâmi tarafından yazılan İbretnümâ, ahlâkî hikâyelerden oluşan ve dönemin en çok bilinen eseridir.

17. Yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi karışıklıkların yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem eserlerinde sanatçıların dinî, tasavvufî ve ahlâkî konulu mesneviler yazdıkları görülür. Bu tercihin sebebi, dönemin toplumsal sorunları olarak değerlendirilebilir. Dönemin en ünlü eseri Nabi'nin Hayrâbad'ıdır.

18. Yüzyıla gelindiğinde, mahallileşmenin etkisi edebi eserlere yansır. Bu etkiyle Şeyh Galip tarafından yazılan Hüsn ü Aşk, dönemin en ünlü manzum hikâyesidir ve kendisinden sonra yazılan diğer manzum hikâyelere de kaynaklık eder (Mazıoğlu, 1985: 23) .

Saray hayatının gelişmesi, İran edebiyatının etkisini arttırması ve saray çevresinde toplanan şairlerin bu etki altında eserleri i kaleme almaya başlamalarıyla klâsik edebiyattaki hikâye türü, halk hikâyesinden ayrılarak farklı bir seyir izlemiş, Fars edebiyatını kendisine örnek almıştır. Ancak klâsik manzum hikâyelerin aruz vezniyle yazılmalarına rağmen çoğunlukla halk diliyle söylenmeleri, bunların geniş halk kitlelerine seslendiğini ve halk hikâyeciliği geleneğinden de beslendiğini gösterir. Halk edebiyatı ise bu gelenekten, bazı mesnevilerin konularını, halk hikâyesi formunda işleyip geliştirerek faydalanmış ve klâsik edebiyattan konularının kaynaklarından birisi olarak faydalanmıştır.

0.3.4. Meddah Hikâyeleri

Meddah sözcüğü Arapça “medhetmek” kökünden gelmektedir. Meddah, “medhedici”, “övücü” anlamında kullanılır (Devellioğlu, 1993: 488) Meddah hikâyelerinin, Anadolu ve Rumeli Türkleri'nin eski edebi hayatında çok büyük yeri vardır. Halk kahvehânelerinden saraylara kadar her sınıf ve seviyedeki insana özgü

yerde aranan, sevilen; hikâyeler ile nüktelerle her sınıf halkı eğlendiren hikâyeciler, edebiyat tarihimiz için çok önemli bir konudur (Köprülü, 1989: 361) Daha sonraki yıllarda ortaya çıkan realist halk hikâyelerinin, meddah hikâyelerinin bozulmuş şekli olduğu öne sürülmektedir (Boratav, 1988: 101) .

Fuat Köprülü'nün konuyla ilgili elde ettiği sonuçlara göre, İslâm etkisi Türk zümreleri arasında yayılmasından önce Türkler arasında hikâye anlatma işini ozanlar yapıyordu. Maddah kelimesi yayılmadan önce Türkler arasında Acemlerin “kıssahân”, “şehnâmehân” tabirleri kullanılıyordu. 14. yy.'dan itibaren ozanların ayrı bir kıssahânlar zümresi oluşmuş olmalıydı. 15. yy.'dan itibaren, meddah tanımı, kahramanların maceralarını anlatan ve onların övgülerini yapan sanatkârlar anlamında kıssahân, şehnâmehân, meddah ile aynı anlamdadır. 17. yy.'dan sonra meddah tabiri daha çok kullanılmaya başlanır. 15. yy.'a kadar saray çevresi ile halk arasındaki mesafe çok açılmamıştır. Onun için yazılı edebiyatta da meddah-kıssa hikâyeleri yer alır. Sonradan bu ayıp görülmeye başlanır ve meddah-kıssahân hikâyeleri daha çok sözlü edebiyatın malı olur. Yazılsa bile, bunlar belli sanatçıların eseri olarak değil, sanat yeteneği ve adı sanı olmayan kimselerin basit bir tespiti olarak ortaya çıkar. 18. yy.'da, edebiyat da dahil olmak üzere kültür hayatının her ürününde eski İran etkilerinin azalması ve mahallî özelliklerin çoğalmaya başlamasıyla, eski meddahların hikâyelerinde de mahallî konulara doğru daha güçlü bir eğilim görülür (Köprülü, 1989: 366- 400) .

P. Naili Boratav, ozanların yerini tutanların halk hikâyeleri anlatan kişiler olduklarını belirttikten sonra halk hikâyeciliğinin meddahlık koluğun, kahramanlık maceralarının anlatılmasından, realist konulara doğru bir gelişme gösterdiğini söyler. Buna göre destânî konuların anlatılmasını üzerine almış ozanların yerine, büyük merkezlerde yavaş yavaş İran ve Arap kıssahânlarını taklit eden ve âşıkları konularının benzerlerini ele alan hikâyeler anlatılmıştır. Halk hikâyelerini anlatan âşıklar da ozanların yerini tutan sanatçılardır. Bundan çevrelere ve konulara göre bir iş bölümü yapıldığı, ozanların işini büyük merkezlerde kıssahân-meddahları köylerde, küçük şehirlerde, kasabalarda, belki büyük şehirlerin de halk şiir zevkinin rağbet bulduğu yerlerinde âşık hikâyelerinin aldığı sonucuna varmıştır (Boratav, 1988: 100- 101)

Özdemir Nutku, Boratav'ın bu tespitine katılmaz. Ona göre meddahlar, dramatik bir gösteri özelliği gösterirken, âşıklar epik özelliği sürdürmüşlerdir (Nutku, 1997: 55- 56) Boratav ise dramatik unsuru, halk hikâyeciliğini meddah hikâyelerine yaklaştıran ve karşılaştırma imkânı bırakan unsur olarak kabul eder (Boratav, 1988: 101- 103) Ona göre İstanbul'un son devirlerinin meddah hikâyesini halk hikâyelerinden ayıran asıl önemli özellik, birincilerde artık yavaş yavaş bol olay ve maceraların tasvirinden çok güldürme, tehzil veya ders verme amacıyla karakterleri taklit yoluyla teşhirinin yer almış olmasıdır. Halk hikâyelerinde ise bu özellikleri taşıyan yerler, anlatıcı sanatçının ara sıra getirdiği süsleyici motiflerdir. Son meddah hikâyelerinin (mesela Ahmet Midhat Efendi'nin roman ve hikâyelerinde olduğu kadar) etkisi, halk hikâyeleri için söz konusu olmaz. Çünkü halk hikâyelerinin tahkiye tekniği, bu tekniğin gerektirdiği konu özellikleri buna imkân vermez. Aksi takdirde halk hikâyesi bütün özel karakteri i kaybeder (Boratav, 1988: 101) .

0.3.5. Realist Halk Hikâyeleri

Eski hikâyeciliğimizde yüksek edebiyata mal edemeyeceğimiz ve gerek konuları gerek şekil ve üslûpları bakımından halk hikâyeciliğiyle sıkı ilgisi olan bir hikâye tipi vardır. Bunlara “Realist Halk Hikâyeleri” adı verilir. Mustafa Nihat Özön, bunlardan dördünü sayıp konularını verir: 1) Hançerli Hanım 2) Letâifnâme 3) Tayyazâde 4) Cevri Çelebi (Özön, 1985: 84-91) Pertev Naili Boratav bunlara bir de Kanlı Bektaş'ı ekler (Boratav, 1988: 99).

Meddah hikâyeleriyle halk hikâyelerinin ilişkisi meselesi nasıl görülüyorsa, realist hikâyelerin halk hikâyeleriyle ilişkisi de aynı şekilde düşünülebilir. Çünkü meddah hikâyeleri de, konuları düşünüldüğünde realist halk hikâyeleri tipindedir (Boratav, 1988: 100).

Bu hikâyelerin ana karakterleri tamamıyla realist olmalarıdır. Artık bunlarda olağanüstü öğeler yoktur. Hikâyelerde İstanbul'un zengin çevrelerine mensup kişilerin işleri, güçleri, eğlenceleri, başlarından geçen tehlikeli maceralar anlatılır. Olaylar, Bedesten, Sahaflar çarşısı gibi işyerleri, paşa ve bey konaklarında geçer. Esas temaları itibarıyla halk hikâyelerinden tamamıyla ayrılır. Halk hikâyelerinde, maceraların geniş ve değişik yerlerde geçmesine karşılık, burada imparatorluğun

merkezi tek sahnedir. Halk hikâyelerinde kahramanın aramaya çıktığı ve binbir güçlüğü yendikten sonra elde ettiği sevgilisi, maceraların odak noktasıdır (Boratav, 1988: 100).

Realist halk hikâyeleriyle halk hikâyeleri arasında farklar olmakla birlikte ortak yönler de vardır. Bir padişahın işe müdahale ederek hikâyeyi iyi şekilde sona erdirmesi, bazı tasvir ve tahkiye klişelerinin yanında bir takım temaların benzerliği de söz konusudur. Tayyarzâde, Hançerli Hanım gibi hikâyelerin kitaba geçmeden önce tıpkı halk hikâyeleri gibi sözlü gelenekte yaşadıkları kesindir. Bu konuda en güçlü delilleri bize bu kitapların kendileri verir. Bu çeşit maceraların hikâye şeklinde anlatılması özellikle bunun nedim ve musahiplere yaptırılması, bütün hikâyelerin Tıflı tarafından söylenmesi, bizi bu hikâyelerin sözlü kaynaktan geldiği, hatta Tıflı'nın bunların musannifi olduğu sonucuna götüren olaylardır (Boratav, 1988: 100).

0.3.6. Batı Etkisinde Gelişen Hikâyecilik

Batı'da hikâye türünün gelişimi 15. yy.dan sonra olmuştur. Bundan önce orta çağların kibar, incelmış sınıfı demek olan şövalye çevresi, eskiden yazılmış ya da yeniden düzenlenmiş destanları, gezgin halk şairleri ağızdan dinleyerek hikâye işitmek ihtiyaçlarını giderirken, daha geniş olan halk ve burjuva tabakası arasında da bir takım manzum masallar, fabliyolar anlatılması onların hikâye dinleme ihtiyacı cevap veriyordu.

Asıl kaynakları bir çok tartışmalara yol açan bu tür yazılı hikâyelerin çoğunun yazarı belli değildir. Bunlar o zamanların halk şairlerinin ve şatolarla halk arasında eğlendirici insanlar olarak dolaşan jonglörlerin kişisel eklemeler yapmaları ile değişmiş ve türlü şekil almış şeylerdir. Bizdeki meddah, ortaoyuncu ve hokkabazları andıran bu insanlar da bu eğlendirici hikâyelere kendi görüşlerini ekliyorlar, alaycı ve saygısız bir dille kendilerine karşı olan küçümsemenin manevî cezasını veriyorlardı. Asiller ve büyük din adamları çevresinde dillerini tutmaları bilen ya da sözleri i ölçüp biçen bu insanlar, halk arasında küçük papazlara, burjuvalara, köylülere karşı kaba bir dil kullanıyorlardı. Bir çok millette birbirine benzeyen ve çoğu aynı konuyu anlatan bu tür hikâyelerin ilk çıktığı yer olarak

Hindistan gösterilir. Fakat her geçtiği ülkede, orada oturan milletin özel adet ve yaşayışına, halkın zevk ve düşüncesine göre değişikliklere uğramıştır (Elçin, 1997: 69-99).

Gerek destanlar gerek fabliyolar ve masallar, ya çok eski bir zamanın akla sığmayacak olaylarını ya da hiç yeri yurdu olmayan bazı kimselerin veya insanlardan daha doğru düşünen, daha iyi hareket eden, akıllı hayvanların başlarından geçenleri anlatıyordu. Destanların çok eski zamanlara ait akıl almayacak olayları anlatan hikâyeleri yerine, daha yakın bir zamanda geçmiş olayları anlatan ve nesir olarak yazılmış hikâyelerin edebî bir şekil alması gerekti.

Bu şekilde masallardan çıkmış nesir hikâyeye önce İtalya'da rastlıyoruz. Görülüp işitilmemiş şeyler yerine, herkes gibi yaşayan, her gün rast geline insanları ve olayları anlatan bu yazı çeşidi, bütün dünyaya oradan yayılmış ve bugüne kadar her devrin duygu ve görüşünü anlatan edebî şekil olarak kalmıştır. Bu şekilde, gece sohbetlerinde söylenen masallardan örnek alınarak edebî biçime giren hikâyelerin başında, Giovanni Boccaccio'nun (1313-1375) Décameron (On Gece) adlı eseri buluyoruz.

Boccaccio hikâyelerinin ilgi uyandıran noktalarından biri, bütün toplumsal tabakaların, realiteye uygun ve basit bir şekilde yansıtılmış olması, bu basitlik altında çok hoş bir kompozisyon sanatı ve psikoloji tahlili bulunmasıdır. Böylelikle eser, kendisinden sonra işlenecek olan canlı ve belirgin bir hikâye üslûbu yaratmıştır. Yazar kelimelerini yerli yerinde kullanmış, aynı zamanda hem bilgili hem doğal olabilmıştır. Kendisinden önce de var olan hikâyeye yazılmış edebî şekil veren Boccaccio, pek çok ülkede etkisini göstermiştir (Özön, 1985: 17-18).

Ortaçağ Avrupa roman ve hikâyelerinde görülen idealizm, halk hikâyelerimizde de mevcuttur. Bu, realist dünya tasvirinden çok, bireyin arzularının ifadesi i hakim kılar. Modern Türk romanın ilk belirlemeye başladığı 1870-1880 yılları arasındaki tarihler, aynı zamanda sözlü halk hikâyelerinin yazılı olarak tespit edilmeye ve geniş ölçüde bu yolla yayılmaya başladığı dönemdir. O dönemde ortaya konan romanlarla halk hikâyelerinin konularının benzer olduğu görülür. Bu temalar, en eski çağlardan beri katışıksız destanların bitip, romana doğru gelişen eserlerin

onların yerine almaya başladıkları andan itibaren halk edebiyatına girmiştir (Özön, 1985: 18-19).

Edebiyat tarihçilerimizin hemen hepsi Türkçe’de romanın başlangıcı olarak Tanzimat Devrini, ilk romancılar olarak da Ahmet Mithat ve Namık Kemal’i gösterirler. Avrupa taklidi roman söz konusu ise bu hüküm doğrudur. Fakat eğer roman belli bir sosyal seviyenin doğurduğu edebî bir tür ise, Hüseyin Fellah veya Cezmi’yi okumadan önce de halk onların yerini tutan bir şeyler okuyor veya dinliyordu. Geniş halk kitlelerinin hikâye zevkini tatmin etmeyen, hikâyeden çok şiir niteliği taşıyan, hem de dil ve ifade bakımından sözlü ve kapalı olan Divan edebiyatının manzum hikâyeleri, bu ihtiyacı karşılayamazdı. Okuma-yazma bilenlerin çok az olduğu, matbaanın henüz yerleşmediği zamanlarda ve yerlerde, tıpkı destancıların yaptığı gibi hikâyeleri belirli bir geleneğe göre anlatan sanatçılar, bu dönem hikâye türü temsilcileridir. Bizde bu hikâyecilik geleneği destan geleneğiyle benzerlik gösterir. Destanın yapısındaki temsîlî karakter, belki çoğalarak hikâyecilik geleneğine girmiştir (Boratav, 1988: 91- 92).

Modern romanla eski hikâyelerin sosyal çevrelerinin ortak olması nedeniyle, Türk edebiyatının daha yeni çağlarında, yüksek edebiyat temsilcilerinin halk ürünleri, halk edebiyatının eski bir gelenekten gelen ürünlerine yaklaşır. Eski Türk halk hikâyeciliğinin üzerine Avrupa sanatının aşılmasıyla meydana gelen Tanzimat sonrası hikâyeciliğinin ilk eserlerindeki halk hikâyeciliğinin izlerini, bu şekilde anlamak gerekir. Gerçekten de modern Türk romancılığının babası olan Ahmet Mithat Efendi’ in eserleriyle, eski hikâyelerimiz, halk hikâyelerimiz birbirlerine çok yakındır.

Ahmet Mithat Efendi’nin hikâye ve romanlarında, halk hikâyelerinin bazı değişikliklere uğramış motif ve temalarına rastlarız. İlk görüşte âşık olma, resimden görüp âşık olma, hikâye tekniğinde çok sık rastlanan okuyucuyla konuşma, ona soru sorma vs. gibi özellikler, sözlü gelenekteki hikâyeni ifade özellikleri ve anlatma tekniklerinin devamı sayılabilir (Boratav, 1983: 69).

Tanzimat döneminde devletin birçok kademesinde başlatılan Batılaşma hareketi birey ve toplum düzeyinde dünyaya bakışta ve hayatı yaşayışta önemli bazı değişikliklere yol açmıştır Batı dilleri özellikle Fransızca’nın yaygınlaşması,

aydınların Batılı anlamda roman ve hikâye örnekleriyle tanışmasını sağlamıştır (Boratav, 1988: 90) Batıya öğrenci gönderilmesi, matbaanın yaygınlaşması, teknik okulların açılması, gazetelerin yayımlanması, ilmî, tarihî ve edebî kitapların Türkçe'ye çevrilmeye başlanması, sosyal ve kültürel alanlarda ortaya çıkan değişimler sonucunda toplumun edebî zevk ve hayat anlayışında meydana gelen farklılaşma, geleneksel hikâye tarzının da değişmesine yol açmıştır.

Türk edebiyatında modern anlamda hikâye 19. yy.'ın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte tarihî gelişimi göz önüne tutulduğunda bu aşamaya gelinmeden önce klâsik ve modern hikâye arasında bir geçiş sürecinin yaşandığı görülür. Modern hikâyeye geçişte çeviriler önemli rol oynamıştır.

Üslûp kaygısının bulunmadığı, zaman zaman lâubâli bir eda taşıyan ilk telif hikâyelerden özellikle Ahmet Mithat'a ait olanlarda yazarın araya girip okuyucuyla konuşması ve açıklamalar yaparak fikrini söylemesi, bunların topluluk önünde anlatılan halk hikâyelerine bağlanabilecek bir özelliğidir. Çerçeve hikâye içinde hağımsız hikâyeler anlatma geleneği de bu ilk eserlerde bir yöntem olarak kendini göstermektedir. Buna rağmen bu eserler, yavaş yavaş şekillenmeye başlayan yeni bir dünya görüşü yanında eski hikâyede rastlanmayacak Batılı anlamdaki hürriyet fikri, evlilik sorunları, birbirine zıt törelerin karşılaştırılması gibi sorunları gündeme getirmesiyle yeni sayılır.

Bu dönemde hikâye türü, gerek anlatım gerekse yarattığı sorunlar bakımından telif roman türü örneklerinden ayrı düşünülemez. Bu ilk ürünler belirsiz bir hikâye kavramı çerçevesinde iç içe bulunuyordu. Modern anlamını henüz kazanmamış hikâye kelimesi, hem hikâye hem roman türüne dahil edilebilecek ürünleri topluca kapsama içine alan bir üst kavram olarak kullanılıyordu.

Eski hikâye geleneğinden gelen “kıssadan hisse çıkarma” anlayışının hala kendini açığa vurduğu bu ilk dönemde, hikâyenin içeriği daha çok bu çerçeve içinde kalınarak açıklanmıştır (Kahraman, 1998: 494)

Orta Asya destan geleneğinden şekillenip Anadolu'da yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte yeni bir biçim olarak Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatı gibi iki farklı kolda gelişme gösteren hikâyecilik geleneği, 16. yüzyıldan Tanzimat'ın ilanına kadar bir gelişme içerisinde olmuştur. Tanzimat'ın ilanıyla Batı kültürüyle tanışan

Türk toplumu bünyesinde meydana gelen sosyal ve kültürel değişiklikler, hikâye geleneğini de etkilemiş, daha sonra Cumhuriyetle birlikte gelen yeni yaşama biçimi içinde hikâyecilik, yine köy ve şehir çevrelerinde farklı bir seyir izlemiştir. Yukarıda kısaca özetlediğimiz şehirli, aydın, okumuş kitleye yönelik olarak, ama kaynağını yine halktan olan modern hikâyeciliğin yanı sıra, köy ve kasaba çevrelerinde halâ bütün canlılığıyla yaşayan sözlü bir halk hikâyeciliği geleneği ve kültürü vardır. Aynı dönemlerde birbirine paralel olarak yaşayan bu ürünlerden halk hikâyeleri, başlangıçtan itibaren diğerine konu, tema, anlatma şekilleri olarak zaman zaman kaynaklık etmiş zaman zaman da ilham vermiştir. Modern Türk hikâyesi gelişirken halk hikâyecilik geleneği hiç ölmemiş ancak toplumun ve günün değişen koşullarına göre bazı değişikliklere uğramıştır (Özön, 1985: 115- 130).

Halk bilimi ürünlerinin oluşması, sürekliliği ve bugüne taşınarak gelme süreci hep kültürel katılımı, o kültürün bir üyesi, yaşatıcısı ve taşıyıcısı olarak kültürel bilince sahip olmakla gerçekleşmekteydi. Bu sebeple kolektif bilimin ürünü sayılan halkbilimi ürünlerinde tümüyle kendimizi ve kendi kültür değerlerimizi buluruz. Ortak yaşantıda paylaşılan ve katılımı zenginleşen, fertleri aynı zeminde buluşturan şey kültür öğeleridir. Halkbilimi öğelerinin arka plânındaki tasarım, sayısız bilimin kabulleriyle belirlenmiş olan değerler, kodlar ve derin anlamlardan oluşur. Fert buna duygusal, düşünsel olarak katılmakta, bu süreç ürünü zenginleştirmektedir. Yani halk bilimi ürünü, sayılamayacak kadar çok katılım, paylaşma ve anlamlarla ortak olma zemini. Bu da onun tümüyle yorumlama ve anlamaya açık olduğunu ifade eder (Arslan-Köktürk, 1999:27- 28). Halk hikâyeleri de bu kolektif bilinci üyelerindendir. Büyük bir çoğunluğunun musannifini bilmediğimiz halk hikâyeleri, asırlar boyunca ozan, âşık ve meddahlar aracılığıyla halkın hikâye ihtiyacını gidermiş, yeni çevreler ve zamana bağlı değişmelerle zenginleşerek günümüze kadar gelebilmiştir.

Türklerin İslâmiyet'i kabulünden önce ve sonra okuma yazmanın geç yayıldığı köy ve kasaba halkları için ozan ve âşıkların hafızaları âdetâ kitap görevi görmüştür. Onlar türkölü aşk hikâyeleri destanları ve mensur hikâyeleri, sözlü olarak bugüne kadar yayla, çadır ve köy çevrelerinde, ilginin canlılığı ölçüsünde devam ettirmişlerdir (Elçin, 1997: 92-93)

Modern roman ve hikâye, ilk zamanlarda dil ve üslûp bakımından halk hikâyeciliğinin anlatma geleneklerinden kendini kurtaramamış, teknikte olduğu kadar dil ve üslûpta da bu geleneği devam ettirmiş, fakat kendisi geliştikçe, kendine özgü bir dil ve üslûba sahip olmaya başladıkça, halk hikâyeleri üzerinde bir etki yaratmaya başlamıştır(Boratav, 1988: 162) .

Sosyal bünyenin değişmesiyle destanların halk hikâyesine doğru bir değişim gösterme eğiliminde olduğu teorisi büyük ihtimalle kabul görmektedir. Hikâye anlatan kişilerle yapılan konuşma ve gözlemlerden elde edilen sonuçlar, P. Naili Boratav'ın, sözlü halk hikâyelerinin basılı romanlar haline geldiği teorisini doğrular niteliktedir (Eberhard, 1995: 5) .

Halk hikâyeleri, eskiden bugüne göre çok daha fazla rağbet görüyorlardı. Hikâyeci âşıkların en büyük geçim kaynaklarından birisi olan düğünler artık geleneksel olarak değil, yeni adetlere göre yapılmaktadır. Köylerde zenginlerin düğünleri bile eskisi gibi uzun sürmemekte, köy ağaları veya köyün zenginleri âşıklara eskisi gibi bol para vermemektedir. Doğal olarak hikâyeciler de hikâyelerini kısa kesmekte, uzun epizotları çıkarmaktadırlar. Değişik rivayetlerini bildikleri halk hikâyelerini, rağbet görmedikleri için kısaltan âşıklardan öğrenen yeni hikâyeciler, doğal olarak hikâyeleri kısaltılmış şekilleriyle naklediyorlar.

Günümüzde âşık edebiyatı ürünleri, kitle iletişim araçlarıyla yayılmaya başlamıştır. Özellikle Cumhuriyetten sonra köylerden kentlere göç sonunda köy ve şehir kültürü iç içe girmiştir. 1950 yılından sonra ise Türkiye büyük bir yapısal değişiklik geçmiştir. Son 50 yıl içinde köylerden kentlere doğru olan büyük göç, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi kentlerde işsizlik, elektrik, yol, su, gecekondulaşma gibi büyük sorunları da beraberinde getirdi. Bu dağınık ve düzensiz kentleşme, köyden gelenleri köy kültürüyle kent kültürü arasında sıkıştırdı. Bu olgu geleneksel kültürü de etkiledi (Artun, 1996:23- 24) Halk hikâyeleri daha çok kırsal kesimde anlatılmaya devam ederken şehirlerin içlerinde köylerden gelen hikâyeciler de bir ölçüde geleneği yaşatmaya devam ettiler.

1940 – 1950'li yıllarda hikâyeler, âşık hikâyeleri in konularından faydalanan Türk film sanayi ve şarkılarla ilgilenen Türk müzik sanayii sayesinde bir gelişme gösterdi. Ancak bu kullanımlarda 30 saatlik bir hikâye 2 saate inmiş, şarkının üç

dakikalık plâk olabilmesi için bazı mısralar veya dörtlükler kaydedilmemiştir (Eberhard, 1995: 6) .

Bütün bunlar halk hikâyelerinin zaman içindeki yıpranışının nedenleri arasında sayılabilir. Hikâyeci âşıklar toplumdaki hızlı kültürel değişimden her geçen gün biraz daha etkilenip gelenekten kopmaya başlamışlardır. Ancak bugün az da olsa seslendikleri bir kitle vardır.

0.3.7. Destan Söyleme Geleneğinden Halk Hikâyeciliği Geleneğine Geçiş ve Anadolu'da Halk Hikâyelerinin Oluşumu

0.3.7.1. Halk Hikâyelerinin Oluşumu ve Kaynakları

Halk hikâyelerinin oluşumu hakkında çalışma yapanlar, hikâyeyi genellikle söyleyeni bilinmeyen (anonim) halk edebiyatı ürünlerinden saymışlardır. Buradan hareketle bunların halk içinde doğup geliştiklerini söylemek mümkündür. Kendileri maceralarını naklettikleri âşıkların halefi sayan saz şâirleri, halk hikâyelerinin yaşayıp yayılmasında büyük bir rol üstlenmişlerdir. Âşık hikâyecilerin halk hikâyelerini yalnız nakletmekle kalmayıp birçok yeni motifi de bu maceralara eklemeleri, halk hikâyelerinin değişmesine, varyantların oluşmasına, bunun sonucu olarak da otantik özellikleri in kaybolmasına yol açmış, bu da halk hikâyelerinin oluşum ve kaynaklarının tespitini oldukça karmaşık bir hale getirmiştir.

Türk halk hikâyeleri üzerinde çalışan Batılı araştırmacılar, hikâyelerin konusu ile kaynağı problemini birbirinden ayıramamışlar, tek tek her hikâyenin konusunu araştırmak yerine, halk hikâyelerinin nasıl ve nerede doğduğu sorunu üzerinde durmuşlardır (Türkmen, 1998: 488). Âşıklar çeşitli konuları geliştirmek ve işlemek suretiyle tasnif etmişlerdir. Âşık, konuyu tespit ettikten sonra, halk hikâyesi geleneği içinde nerelerin nesirle aktarılacağını saya), nerelere şiirlerin konulacağını plânlar. Bundan sonra hikâyenin olay mantığı, geleneği, dinleyici çevresinin istek ve eğilimlerini, kendi yeteneğini ve hikâyeciliğin hazır kalıplarını kullanarak tasnifi tamamlar (Türkmen, 1998: 488).

Türk halk hikâyelerinin üç büyük kaynaktan oluştuğu söylenebilir :

1 – Olmuş olaylar : Birçok Anadolu kasidelerinin, Güney Anadolu’daki bozlak denilen türkölere bağlı hikâyelerin, eşkiyalara dair küçük türkölü hikâyeleri konularına esas olan olaylardır.

2 – Yaşamış veya yaşadığı rivayet olunan âşıkların hikâyeleri

3 – Köroğlu menkabeleri ve bu tipte diğer menkabeler

4 – Klâsik manzum hikâyeler, masal ve hikâye kitapları ve sözlü gelenekteki masallar Tûtinâme, Binbir Gece, Kırk Vezir Hikâyeleri gibi asılları Arap veya Hint olan ürünlerin İran yoluyla Yakın Doğu’ya geçmiş şekilleri; İran edebiyatının Heft – Peyker, Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin gibi klâsik manzum eserlerinin Türkçe’ye tercüme edilmiş veya kısaltılmış şekilleri (Boratav, 1988: 38-39) .

0.3.7. 2. Anadolu’da Halk Hikâyelerinin Ortaya Çıkması ve Aldığı Şekil

Halk hikâyeleri Türk kültür tarihinin zengin kaynakları içinden var olmuş ve her dönemde çeşitlenerek kültür birikiminin önemli öğelerinden biri olmuştur. Bu hikâyeler, Türk halk edebiyatının özellik taşıyan bir türü olduğu gibi, bu hikâyeleri anlatan âşıkların da halk arasında saygın bir yeri vardır. Hikâye anlatmanın kaynağına girersek, eski Türk boylarının av törenlerinde şiirin ve ozanın ne kadar önemli bir yeri olduğunu görürüz. Eski dönemlerde, bu avların mutluluk ve bolluk getirmesi için büyücülükle ilgili şiirler söyleyen din adamı-ozan görünümünde, şiirler söyleyen kişiler vardı. Fuat Köprülü yeni dinler geldikten sonra avları izleyen şeylanlarda hükümdarın büyüklük ve kahramanlıklarını bildiren övgülerin düzüldüğünü ya da eski kahramanların menkıbelerini anlatan kahramanlık destanlarının okunduğunu belirtir (Köprülü, 1989: 85) Ozanların kaynağı üzerinde duran Fuat Köprülü, şeylanlarla, ilk önce tanrıların övgüleri ile uğraşan ozanların sonradan nasıl hükümdarın kahramanlık niteliklerini anlatan bir “kasideci” durumunu aldığını, genel avlarda önceleri dinsel ve sonraları kahramanlık destanları okuyan ve çalgıyla eşlik eden ulusal ozanlardan da zafer-nâmeciler ve şeh-nâmeciler çıktığını yazar (Köprülü, 1989: 78)

15. yy’dan sonra “ozan” sözcüğü yerini, Azeri ve Anadolu Türklerinde “âşık” Türkmenlerde de bakşı (=bahşı) ya bırakmıştır. Halk şair-bestecileri ve

hikâyecileri sayabileceğimiz bakışların bir bölümü dervîşti. Oğuzların aynı anlamda kullandıkları ozan sözcüğü Yakutlardaki oyun-şaman sözcüğünün aynı gibi görünür (Köprülü, 1989: 70- 71). Bu, bizdeki âşık denilen halk şairi-besteci-hikâyecilere verilen addır. Bunlar ellerinde sazlarıyla hikâyeler anlatır, ezgiler söyler, kıssahanlık hatta bakıcılık yaparlardı.

Türk ve dünya edebiyatında kaynağını sözlü gelenekten alan türler gözden geçirildiğinde, önce yaradan düşüncesi etrafında dairelenen ve inanç noktasında odaklanan mitler ve efsaneler görülür. Epik türde çember biraz daha genişler. Epik tür, toplum düzeninin kurulmasını ve yaşatılmasını, liderler arasında bağlı kahramanlık olgusunu, doğaya ve düşmana başa çıkma zorunluluğunu, millet olma ülküsünü aktarır. Hikâye, yarı göçer ve yerleşik düzenin insan tipini merkez alan kahramanlık ve duygusallık temalarının bir arada işlendiği anlatıdır. Masallar, bireyin ön plâna çıktığı, bireyin isteği, hırısı, amacına ulaşması doğrultusunda seçtiği araç, aracın kullanımını aktarır. Kahramanlık destanları, anlatım biraz daha genişletilirse epik tür, sıcak savaşın ve buna bağlı olarak gelişen kahramanlık, savaş sahneleri, silah kullanımı, savaş öncesi, sırası ve sonrası, savaşın sonuçları, paylaşamayan kozun yeni savaşlara neden olması, zafer ve hayal gücünü zorlayan ve ulaşılması güç barışın tadına varmak, keyfini çıkartmak temaları etrafında oluşan sözlü edebiyat ürünleridir (Türkmen, 1998: 488).

Anadolu'ya gelen Türklerin destanî bir edebiyat geleneğine sahip olduklarına dair önemli bir tarih kaydını, Fuat Köprülü, İbn Bîbî"nin Selçuknâmesinden naklen Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserinde verir. Bundan çıkarılan sonuçlara göre Selçuklu istilâsı sırasında savaşçıların kahramanlık hikâyelerini anlatan kopuzcular ve ozanlar vardı. Diğer taraftan ozanlar eski menkabeleri de anlatmakla sorumluydular. İstilayı yapan Selçuklu kitleleri, destanî ürünleri verebilecek koşullar içinde bulunuyordu. Henüz yeni vatanlarına yerleşmiş ve ortaçağ feodal sistemine geçmiş değillerdi. Sanat ifadesine girecek kadar önemli olan, toplum içindeki çatışmalardan çok dış mücadelelerdi. İşte bu görüntüler bizi o devrin, Anadolu halk edebiyatında destan devri olabileceği sonucuna vardiıyor. Destanlar, toplum içinde şiddetli çatışmaların olmadığı dönemlerde, mücadelenin dışa yöneldiği dönemlerde ortaya çıkarlar. Bu halde toplumun bütün özellikleri, o toplum liderlerinin kişiliğinde

toplanır. Bu liderler belirli bir dönemde toplumun inandığı temel değerleri korurlar. Bunlar basit ve sade karakterli, temsil etme gücüne sahiptirler. Devrin sosyal değerlerini temsil eden bu karakterler tip olarak adlandırılır (Kaplan, 1981: 1) Destanların diğer önemli bir özelliği de kahramanlarını ve onların maceralarını anlatırken baştan haber verdiği zaman ve mekân kayıtlarından çabuk sıyrılması ve eserin aksiyonuna çok geçmeden katılmasıdır. Bu karakter masalda görülmez. Ancak, romanda yeniden ortaya çıkar. Destanda bu karakteri en iyi şekilde ortaya çıkartan anlatım biçimi ise, onun temsili bir özellik gösteren yönüdür (Boratav, 1988: 62) .

Destan, aristokratik bir zümrenin edebi türüdür. Şiir dili, bu türün hâkim aracıdır. Destan yazarı toplum içindeki bu düzenin bilincine sahiptir. Eserin kahramanları ve olayları karşısında objektiftir. Destan ve destanların çevresinde oluşan tiplerin düşünce yapısını, içinde yaşadığı uygarlık ve kültür çevresi belirler. Türk destanları da kültür değişimlerine paralel olarak iki kısımda değerlendirilebilir. Bunlar: 1) İslâmiyet'ten önce oluşan Türk destanları 2) İslâmiyet'ten sonra oluşan Türk destanları (Çetin, 1997: XXVIII) .

Türklerin İslâmiyeti kabulünden sonra, dünya görüşü ve yaşama biçiminde meydana gelen değişiklikler, destanlara da yansımıştır. Dünyaya hâkim olma ideali ve benin ön plânda olduğu bir ideolojiye sahip İslâmiyet öncesi Türk destânları, dışa dönük, sürekli hareket halinde, hayatın gerçekleri ile doğrudan temasta, hareketli ve aktif kahramanlar ile temsil edilmekteydiler. Alp tipi olarak adlandırılan bu idealize insan tipi, İslâmiyetin kabulünden sonra yerini gazi tipine bırakır. Gazi tipi, alp tipi gibi dünyayı fethetmeyi amaç edinen bir kahraman olmakla birlikte, dıştan içe, maddeden mânâyâ yönelişi ifade eder (Kaplan, 1981: 112) İslâmiyetin kabulünden sonra oluşan destanların konusu Müslüman Türkler ile Müslüman olmayan Türkler ve Hristiyanlar arasında ortaya çıkan savaşlardır. Bunların ilk örnekleri ise Manas ve Satuk Buğra Han Destanlarıdır (İnan, 1987: 99- 164) Bu iki destandan başka tamamen İslâmi etki ile oluşmuş veya başka kültürlerden gelerek Türk edebiyatına mal olmuş destanlar vardır. Bunlar Battalnâme, Dânişmendnâme, Saltuknâme, Ebû Müslimnâme gibi destanlardır. Bu destanlar oluşum dönemleri ne olursa olsun, İslâmiyetten önceki yaşam biçimi ile olan bağlarını korumuşlardır (Tanpınar, 1997: 95) Bu hikâyeler daha 13. yy.'da Selçuklu İmparatorluğunun son dönemlerinde

Anadolu’da geniş halk yığınları arasında biliniyor ve okunuyordu. Bu dönemlerde Türk toplumunda iş bölümü yerleşmemiş, tabakalaşma henüz gelişmemişti. Devlet adamlarının çoğu bu halk hikâyelerine yabancı kalmıyor ve bunları dinliyorlardı. Bu bakımdan ilk dönemlerdeki bu halk hikâyeleri in toplumca benimsendiği, yüksek çevrelerde geniş ilgi uyandırdığı söylenebilir.

12. ve 13.yy. Türk sahası, eski destan geleneğini ozanlar aracılığıyla sürdürürken, bunun yanında dinî (İslâmî) menkabeleri, kıssa ve destanları anlatan meddâh, kıssahân, nedim isimleriyle anılan kişiler de edebiyatımıza İslâmî kaynaklı yeni hikâyeleri kazandırmaktaydılar. Ancak konu hangi kaynaktan gelirse gelsin o dönemde, yeni anlayış ile edebiyatımızda işlenen destânî ürünler, Anadolu halkının savaşçı eğilimlerine seslenecek düzeydeydi (Köprülü, 1981: 212) .

Ozanlar da Arap ve İslâm edebiyatlarından gelen kahramanlık hikâyeleri meydana getirerek dinî-destânî edebiyatın oluşmasına yardımcı oluyorlardı. Bu dinî destânî kahramanlık hikâyeleri daha çok İslâmiyetin etkisi ile Ebû Müslim, Hz. Hamza ve Hz. Ali’nin kişilikleri etrafında oluşmaktaydı (Çetin, 1997: XXX)

Sözlü kültür ürünleri olarak ortaçağ destanları; kahramanlık, yurtseverlik ve din olgusuna bağlı olarak gelişen motifler ve formellerle örülmüş ve şekillendirilmiştir. Bu motif ve formeller arasında özellikle din veya inançla ilişkili olanlar diğerlerine oranla daha kuvvetli ve çoktur. Örnekler gözden geçirildiğinde genel hatlarıyla dönemin koşullarına bağlı olarak din olgusunun psikolojik, ahlâkî ve sosyal işlevi hakkında bilgi elde etmek mümkündür.

Çeşitli kültürlerdeki destanlarda dinin psikolojik boyutu Allah’a, peygambere iman etmek ve savaş sırasında aziz ve velilerden, papa ve halifeden, dini ve din kurallarını iyi bilen, kutsal kabul edilebilecek kişilerden yardım ummak, onlara güvenmek etrafında oluşur. Komutanlar, kahramanlar ve ordu, bu yolla cesaret bulur, savaşın getirdiği zorluklara ve acılara karşı direnme gücünü geliştirirler. Dinin ahlâkî boyutu, İslâmiyet ve Hristiyanlık kurallarına göre belirlenen örnek insan tiplerini şekillendirir. Destanlarda kahramanlar maddi ve manevi yönden örnek alınabilecek tipler olarak çizilmişlerdir.

Dinin sosyal boyutu ise bütünleştirici, bütünlüğü sağlayıcı özelliğiyle belirir. Destanlarda aynı ideale ulaşmak bir araya gelen kahraman askerlerin

bireysellikten toplumsallığa geçişlerinde din, önemli bir etkindir. Topluluk bilincinin uyandırılması ve aynı hedefe yönlendirilmesi, din olgusunun kullanımına bağlıdır (Akarpınar, 1997:5).

İslâmiyet kültür dairesine girip Anadolu'ya yayılmaya başlayan Türklerin tarihi menkabelerini, bağımsız edebi şekillerle konu edinen diğer adlarını sıraladığımız ürünler, destânî edebiyatın olgunlaşması konusunda hizmet ederler. Bunlarda da hakim düşünce dindir. Fakat bunlarda evliya menkabelerinin açık di i amaçlar taşıyan menkabevî tercüme-i hal karakterinin yerini tam anlamıyla hikâye karakteri alır. Bunlar epopeden romana doğru anlatıcı edebiyat türlerinin gelişmesinde tam anlamıyla bir aşama oluşturur. Bu gruptaki eserlerin konuları çeşitli fakat tarihî temelleri birdir Anadolu'da, Selçuklu istilasıyla başlayan mücadeleler. İçlerinden Battal Gazi Hikâyeleri, kahramanlarını İslâmiyetin ilk yüzyıllarındaki Araplarla Bizanslıların mücadelelerinden, Danişmend Gazi Hikâyeleri ilk Selçuklu istilasından, Dede Korkut Kitabı eski Oğuzların menkabevî tarihinden alır. Fakat hepsinde olayların geçtiği yer Anadolu'dur (Boratav, 1983: 84) .

İslâmiyetin kabulünden sonra, kutsal amaçlı, hem fiziki güce hem de İslâmiyet ahlâkına, fetih esasına dayalı olarak gelişme gösteren destan edebiyatı, İslâmiyet öncesinde sadece fiziki gücün ispatı, şan ve şöret kazanan kahramanların özelliklerinin anlatılması esasına dayanan destan edebiyatıyla mantık silsilesi itibariyle aynı özellikleri gösterir. İslâmiyet sonrası hikâyelerde baş kahramanlar ve çevre, tamamen mistik öğelerle örülü ve destanlardaki Alp tipinin fizik güçlerine sahiptir. Ancak şekil ve içerik değişmiştir (Köksal, 1984: 12- 13) .

Yeni coğrafyalar üzerinde meydana gelen sosyal hayat biçimi, dünya görüşü, yeni edebiyat eserlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bir yandan Anadolu'da yapılan tercümeler ile Arap ve İran edebiyat anlayışına uygun yeni bir edebiyat biçimi oluşurken, bunun yanında geniş halk kitlelerine seslenen, eski Türk destan geleneğinin devamı niteliğinde yeni edebi eserlerin yazıldığı görülmektedir. Türk edebiyatında Karahanlılar devrinden itibaren, destânî edebiyat yerini, halk edebiyatı, dini edebiyat ve klâsik edebiyata bırakıyordu. Bu edebiyatlar, sosyal tabakalaşma kesin çizgilerle ayrılmadığı için toplumun her kesiminde görülmekteydi. Ancak bunların toplum katmanlarındaki yaygınlık derecesi farklı farklıdır. Divan şiiri

halka inmiş bir kolu sayılan manzum-di ği destanlar, 13.-15. yy.larda geniş kitlelerin okuyup aynı mekânlarda dinlendiğı edebi eserlerdir (Kocatürk, 1970: 140)

Destânî çağlardan sonra toplum içindeki prosaik konular (şehir hayatı, aile içi ve toplum içi çatışmalar vb.) belirir belirmez halk hikâyeleri konuları ortaya çıkar. Bugün için tespit edilebilen en eski konu Beyrek konusudur. Dede Korkut Kitabı'nda yer alan hikâyenin konusu ise, Kitabın yazıya geçiriliş tarihi olan 15. yy dan çok daha eskidir (Boratav, 1988: 39- 41).

Dede Korkut Kitabındaki hikâyeler, destan geleneğinden hikâye geleneğine geçişin önemli bir halkasıdır. Destânî Türk dünya görüşünün yumaşadığı, yeni yaşama biçimi içinde, yeni ihtiyaç ve kabullere göre şekillenmeye başladığı dönemin yansımalarıdır. Bu hikâyeler şekil itibariyle biyografik halk hikâyesi geleneğinin başlangıcı ve bilinen ilk örneğidir. Serim, düğüm, çözüm şeklinde plânı özetlenen yaşanmış hayat sahnelerini anlatan modern hikâyelerin Türk hikâye geleneği içinde doğal oluşumudur. Hikâye kahramanları ve yaşanan hayat sahneleri in tasviri, karakterler arasında düzenli söyleşmeler yönünden dramatik eser senaryosu gibidir (Günay, 1998: 3).

Dede Korkut Hikâyelerinin yazıya geçirildiğı 15. yy. ortalarında ozanların kopuz çaldığı ve diyar diyar dolaşarak sanatlarını icra ettiklerini öğreniyoruz. *“Kolça kopuz götürüp ilden ile bigden bige ozan gezer. Er nâmerdin er nâkesin ozan bilir. İleyinizde çalıp aydan ozan olsun”* ifadesi, ozanlık geleneğinin toplumun üst katmanlarında yer alan beyler tarafından itibar gördüğünü göstermektedir. Dede Korkut kitabının yazıya geçirildiğı dönemde ozanların toplumun fakir fakat itibarlı bir zümresini meydana getirdiğini ve düğünlerin onların kopuzu eşliğinde yapıldığını, beylerin cömertliği ve kendi marifetinin gücü oranında “boynuzu burma koçlar” hediye edildiğini, bey evlerinden yemek yiyerek, onların eski kaftanlarını giyerek hayatını devam ettirdiğini, ilden ile beyden beye çağrıldığı yerlere giderek sanatını icra ettiğini öğreniyoruz (Oğuz, 1998:36- 38).

Dede Korkut Kitabının bilinmeyen yazarı, Oğuzlarda sözlü olarak yaşayan manzum destânî epizotları almış ve yeni sosyal durumlara uygun edebi bir biçime sokmuştur. Fakat hikâyeci eski epik eserlerin konuları ı aldığı gibi daha çok lirik ve destânî özellikler taşıması doğal olan yerlerde eski geleneğe uymuştur. Belki halk

destanlarının bazı kalıplarını da aynen almıştır. Ancak onları hikâyesinin çerçevesi ve plânına göre düzeltmekten çekinmemiştir. Gerçekten de Dede Korkut Hikâyeleri, çeşitli parçaları mükemmel bir ölçüye göre bir âhenk yapacak şekilde düzenlenmiş ve birleştirilmiş hazır unsurların rastgele toplanmasıyla meydana gelmiş duygusunu vermeyen kusursuz bir bütün oluşturur (Boratav, 1988: 59- 60).

Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmen zümrelerinin gelip yerleştikleri Kuzey Anadolu sahasında kısmen tarihî kısmen mitolojik olan menkabeler, bir yandan yeni tarihi olaylara diğer taraftan da Anadolu'ya daha önce gelmiş olan Oğuz zümrelerini henüz korunmakta olan destânî rivayetlerine uyum sağladı. Bu uyumun kabul olması, eski ve yeni zümrelerin köken ve geleneklerinin aynı olmasıyla açıklanabilir. Uyum sağlamak için bir yüzyıl yetmiş olmalıdır.15. yy.'ın ilk yarısında artık Ozan Dede Korkut'un uzak menkabevî dönemlerde anlatıldığı rivayet edilen hikâyeleri olaylarıyla yeni Türkmen boylarının Anadolu'da geçirdikleri maceralar birbirinden ayırt edilemez oldu. Yani yeni coğrafi sahneler üzerinde yeni düşmanlara karşı yapılmış mücadeleler, eski kahramanlara yüklendi ve geleneksel Ozan Dede Korkut'un anlattığı hikâyelermiş gibi kabul edildi. İşte tam o sırada bir sanatçı hikâyeci bu sözlü rivayetleri mükemmel bir edebi görünüme kavuşturdu ve Dede Korkut Kitabı ortaya çıktı (Boratav, 1988: 59- 60).

Dede Korkut Kitabı, destânî ürünlerin gelişmesinin incelenmesi yönünden ve edebî şekli bakımından edebiyatımızda önemli bir yer tutar. Yer yer nazma yakın bir nesir ve özellikle kahramanların konuşmalarında ve bazı tasviri parçalarda da ilkel serbest ritimli bir nazım, mensur hikâyenin tekdüzeliğini ortadan kaldırır. On iki hikâyeden her biri bağımsız bir konuya sahiptir. Fakat genellikle bir hikâyenin kahramanını diğer hikâyelerde de görebiliriz. Sonuçta hikâyeci her parçaya bağımsızlığını vermekle beraber, onların bütün bir menkabeler bütünün epizotları olma karakterini de kaybetmemiştir.

Olaylar, Oğuz boylarının kâfirlerle mücadelelerinden ibarettir. Fakat kitap, tarihi olayların arka arkaya dizilmesiyle oluşmuş değildir. Kahramanların tarihi kimlikleri tamamen ikinci plana atılmış, onlar insan olarak sahneye konulmuşlardır. Olaylar onların insan karakterlerini, duygularını, ihtiraslarını, hayat hakkındaki düşüncelerini, düşmanla olan ilişkilerindeki trajik ve hatta bazen komik sahneleri

belirginleştirmek için rol almış öğeler olmaktan ileri gitmez. Dede Korkut Hikâyelerinin bilinmeyen sanatçı hikâyecisi, bunda başarılı olmuştur. Külliyyâtın edebî şeklini belirleyen mensur hikâye biçimi olmasaydı, Dede Korkut menkabelerini bir Türk epopesi olarak göstermek mümkündü. Elimizdeki şekliyle menkabeler, destanla tarihi-menkabeî mensur hikâyeler arasındaki aşamanın en güzel ve orijinal örneğini vermektedirler (Boratav, 1983b: 85) .

Halk hikâyelerini motif ve tip bakımından Dede Korkut aracılığıyla destanlara götürebildiğimiz gibi, şiirleri itibariyle de destan geleneğine bağlamak mümkündür. Her ne kadar P. Naili Boratav, halk hikâyelerinin nazım kısımlarının 16. yy.'dan daha gerilere götürülemeyeceğini; çünkü Türk halk nazmında halk hikâyelerindeki nazım şekillerinin 16. yy.'dan eski olmadığını ifade etse de, bu şiirlerin şekil ve konu bakımından eski Türk şiiri formunda olduğu, dolayısıyla halk hikâyelerine giren şiirlerin de destancılık ve ozan geleneğine dayandığı ileri sürülebilir. Bugün tamamen manzum olan Orta Asya Türk destan geleneğinde de olayı anlatan tahkiyevî bölümlerle lirik ve şiirsel bölümlerin farklı olduğu hemen dikkati çekmektedir. Bütün bu noktalarda Dede Korkut'un manzum kabul edilen bölümleri tam bir geçiş aşaması oluşturmaktadır (Duymaz, 1997: 222- 223) .

15. yy.'a kadar varlığını devam ettiren ozanın yerine 13. yy.'dan başlayarak yavaş yavaş yerleşen ve 16. yy.'da belirginleşen âşık terimi, bu yüzyıldan itibaren belirli özelliklerle sahip şairlerin genel adı haline gelmişti (Köprülü, 1989a: 131-144). Köprülü, bütün inceleme ve araştırmalarında âşık terimi ile saz şâirini aynı anlamda kullanmıştır (Köprülü, 1989d: 165- 169; 178). Âşık edebiyatı, 16.-20. hatta 17.-20. yy.lar arasında Anadolu'da yetişen ve oldukça çok eserleri ve edebî gelenekleri zamanımıza kadar devam edip gelen saz şairlerine özgü şiir tarzını oluşturur (Günay, 1992: 9- 22).

Eski ozanların yerlerini âşıklara bırakmalarından sonra kahramanlık konularının yanısıra aşk konuları da anlatılmaya başlanır. Destanlardaki dışa dönük mücadele halk hikâyelerinde topluma yönelmiş, zenginlik-fakirlik, padişahlık-kulluk gibi sosyal farklılaşma ve problemler bu hikâyelerde yer almaya başlamış, “alp tipi” yerini “âşık tipi”ne bırakmıştır. Ayrıca destanlardaki manzum yapı giderek mensur hale gelmiş, bunun sonucu olarak destan ve masal unsurlarının yerini yavaş yavaş

gerçeğe daha yakın yeni konular almıştır. Böylece halk hikâyeleri, destanla roman arasında geçişi sağlayan bir tür olmuştur. Halk hikâyelerinde içerik olarak önceleri sadece kahramanlık konuları işlenirken giderek kahramanlık ve aşk, daha sonra sadece aşk konuları işlenmiş, son dönemde ise realist halk hikâyelerine doğru bir gelişme görülmüştür (Türkmen, 1998: 488).

Kendilerini, maceralarını aktardıkları ozanların halefi sayan âşıklar, halk hikâyeleri in yaşayıp yayılmasında büyük rol oynamışlardır. Âşık hikâyecilerin halk hikâyelerini yalnız nakletmekle kalmayıp bir çok yeni motifi de maceralara eklemeleri, halk hikâyelerinin değişmesine, varyantlarının oluşmasına, bunun sonucu olarak da otantik özelliklerinin kaybolmasına yol açmış, bu da halk hikâyelerini kaynağı ve oluşumunun tespitini oldukça karmaşık bir hale getirmiştir (Türkmen, 1998: 488).

Çoğunlukla halk hikâyelerinin ilk çıkış noktası sorunuyla kaynakları sorunu birbirine karıştırılmıştır. P. Naili Boratav'ın İ. Kunoş'tan aktardığına göre, bütün halk kitapları eski bir kaynağa dayandırılabilir. “Bunların ilk vatanı Azerbaycan ve İran Türklerinin oturdukları yerlerdir. Aslında bunlar, Türkmenlerin kahramanlık hikâyeleridir. Sırasına göre Osmanlı veya İran Türkleri arasında gelmiş, yerine göre Şii veya Sünnî bir renk almış, herhalde Anadolu'dan önce Azerbaycan'da yaşamıştır.” Yine P. Naili Boratav'ın Meszaros'tan aktardığı bilgilere göre, Türk halk romanlarının anavatanı Arabistan ve Acemistandır. Kunoş'un bu hikâyeleri, Türkmenlerin Anadolu'ya beraber getirdikleri hakkındaki fikrine E. Saussey ve O. Spies de katılmışlardır. Spies'e göre bunlar sonradan kıyafet değiştirmişler ve bugünkü şekillerini almışlardır (Boratav, 1988: 37).

Nihat Sami Banarlı, halk hikâyeleri ile eski çağların destanları arasında bir fark görmediği için konuların kaynakları hakkında da açık ve kesin bir açıklama yapmıyor. Ona göre “Eski bir geçmişi olan bu halk hikâyelerimizin en eski verimleri bugün elimizde yoktur. Bulunan halk hikâyeleri ulusal Türk edebiyatının eskiliği ile ölçülemeyecek kadar yeni sayılır. N. Sami Banarlı, Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Şah İsmail gibi hikâyelerin 17. yy.dan başlamaları gerektiği düşüncesi üzerinde durmuş ve bu hikâyelerin yalnız bir tek kişinin, bir tek ozanın kendi ürünü olarak ortaya konulmadığı, bunlarda bütün bir ulusun birleşik yaratıcılığı, duygu ve düşünceleri

bulunduğu fikriyle, milli hikâyeler diye ayırdığı hikâyelerin konularının kaynaklarıyla ilgili görüşlerini sıralamıştır.

P. Naili Boratav, bu konuda bir değil birçok sonuca varmaktadır. Her hikâye için ayrı bir konu kaynağı düşünülebileceğini söyler. Âşıkların, hikâye konularının kaynakları hakkında görüşleri şöyledir: Bu olaylar gerçek şeylerdir. Bunların içindeki fantastik öğeler bugün için mümkün olmasa bile eski zamanda gerçekleşmesi mümkün olan doğaüstü olaylardır. Halk hikâyelerimizin üç büyük kaynağı vardır.

1- Olmuş olaylar: Doğu Anadolu'da kaside adı verilen kısa hikâyelerin, Güney Anadolu'da bozlak denilen türkölere bağlı hikâyelerin, eşkıyalara dair küçük türkölü hikâyelerin konularına esas olan olaylardır. Bunların mutlaka ünlü ve ünü geniş bir bölgeye yayılmış ve uzun zaman unutulmamış kişilerden bahsetmeleri şart değildir. Küçük veya büyük, bu türden hikâyelere bir köy içinde geçmiş herhangi bir trajik olay konu olabilir. Ancak bu hikâyeler Doğu Anadolu'dakilerden oldukça farklıdır. Hepsinde de ünlü kişiler çevresinde meydana gelmişlerdir.

2- Yaşamış ve yaşadığı rivayet edilen âşıkların etrafında oluşan halk hikâyeleri.

3- Köroğlu menkabeleri ve bu tipte diğer menkabeler: Kahramanlık hikâyelerinin konuları ı oluşturan bu menkabelerin tarihi temelleri hakkında bugün oldukça geniş bilgiye sahibiz. Bu tip hikâyeler, Osmanlı İran tarihinin feodal döneminin olaylarından alınmış olmalıdır. Bu olaylardan birisi olan Celâli ayaklanmaları kahramanları bizim hikâyelerimizde Köroğlu tipinde kahramanlar temsil etmektedirler. Son zamanlara kadar Köroğlu ve arkadaşları, onların maceralarıyla tarihî olaylar arasında ne kadar sıkı bir bağ görürsek görelim efsanevi bir kişilik olarak düşünülmüyordu. Bugün Köroğlu ve arkadaşlarının tarihi kişilikleri ve zamanları artık tespit edilmiştir. Tarihi kaynaklar, bize Köroğlu ve arkadaşlarından bazılarının 16. yy. sonları Celâlîlilerinden olduklarını gösteriyor. Böylece bu hikâyeler dairesinin konularını 16. yy.a çıkarmış oluyoruz. Bunların birinci gruptaki konulardan farkı, daha çok tarihî bir karakter taşımaları, bütün imparatorluk için önemli olaylar olmalarıdır.

4- Klâsik manzum hikâyeler, masal ve hikâye kitapları ve sözlü gelenekteki masallar: Tütünâme, Binbir Gece, Kırk Vezir Hikâyeleri gibi asılları Arap veya Hint

olan ürünlerin İran yoluyla Yakın Doğu'ya geçmiş şekilleri (tercüme veya taklitleri): İran edebiyatının Heft Peyker, Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin gibi klâsik manzum eserlerinin Türkçe'ye tercüme edilmiş veya kısaltılmış şekilleridir. Bütün bu çeşit halk edebiyatına giren eserlerden halk hikâyecilerimiz yararlanırlar. Meddahlar da yazılı halk kitaplarından kaynak olarak faydalanırlar. Halk arasında dolaşan bütün masallar, eğer geleneksel biçimiyle bir halk hikâyesine konu olabilecek kadar uzun ve olayları girift, aşk veya kahramanlık maceraları bakımından zengin ise, halk hikâyesi konuları arasına girer. Bunların halk içinde anlatılan, yalnız mensur şekillerine “kara hikâye, tandırbaşı masalları, koca nine masalları” denir (Boratav, 1988: 37) .

W. Eberhard, bu biçimin sözlü anlatımının sadece Türkiye ile sınırlı olmadığını, İran'a hatta daha da doğuya Sinkiang'a ve Ortaçağ İspanyası ve Fransa'ya kadar uzanan, İspanya'da yazılan “Kissad Bayad ve Riyad” gibi Arap hikâyelerinin, Türk âşık hikâyeleriyle nazım ve nesrin karışımı açısından aynı olduğunu söyler. Bu hikâyeleri yakın doğu kültürüne bağlamak düşüncesi yaygın olarak kabul görür. Eberhard, âşık hikâyeleri in Haçlı Seferleri sırasında veya daha önce ortaya çıktığı görüşündedir. M.Ö. 4. yy.da “Chares of Mileto”nun, âşık hikâyelerinin tipik motiflerini belirttiğini ve bugünkü İran sınırı içinde yayıldığını öne sürer (Eberhard, 1995: 1- 2) .

Hikâyelerin yapısı iki bölümde incelenir :

1) Hikâyenin asıl konusu. Bu, konu dahilindeki manzum konuşmalardır (türküler). Hikâyede değişmeyen veya az değişen öğelerdir.

2) Hikâyecinin anlatırken eklediği sahneler, benzetmeler, tabirler, alkışlar, kargışlar. Bu her iki tabaka da romanı doğuran sosyal şartların ürünüdür. Akın ve istilâ devirlerinin epik edebiyatını meydana getirmek için uygun şartları yerine, Osmanlı imparatorluğunun bir merkezîyet esasına dayanan feodal hükümet sistemi oluştuktan sonra şehirler ortaya çıkar. Destânî eserler, hanların, beylerin, ordu başbuğlarının ve kabile reislerinin veya bu kabilelerden oluşan konfederasyonun başına geçmiş hanlar hanının dışla olan mücadelelerini, toplumun ortaya çıkması kökenini hatta kendi düşüncesine göre kâinâtın yaratılışını, düzenini sağlamak için birliklerin kendi aralarında çarpışmalarını ve barışmaları doğal felaketlerle mücadeleleri anlatırdı. Bütün bu mücadele ilişkileri idare eden insanlar,

aristokrasinin seçkin kişileri, destânî eserlerin kahramanları idi. Feodal şehir imparatorlukları oluşuktan sonra bu kişilikler derecesinde önemli diğer insanlar da belirmeye başladı. Tüccarlar, bezirgânlar, zanaatçılar, sanatçılar, âlimler, dînî reisler vb.. Aristokrasinin temsilcileriyle yeni sahneye çıkan bu kişiler arasında mücadele kendini gösterdi. Feodal sistemin başında bulunan şefler, eyalet vezirleri, onların tâbî oldukları hükümdar ve devlet adamları, bu çarpışan güçler arasındaki dengeyi sağlamakla yükümlüydüler. İşte halk hikâyelerinin birinci tabakası, bu mücadelelerin görünüşünü verir. Bu özelliği masalların büyük bir bölümünde de görürüz. Halk hikâyelerine konu veren masallar, genellikle bu türden olanlardır. Bunlar daha çok sanatçının içinde olduğu toplumsal grubun eğilimini, hislerini, arzularını yansıtır. Sanatçı genelde fakir halk tabakasından çıkmıştır. Diğer taraftan hikâye, esas şekli itibarıyla eski olabilir. Hikâyeci eski zamanı, hikâyenin birinci tabakasını oluşturan olayları anlatarak aktarır. Kendi dönemini ise eklediği bölümlerde buluruz. Onun için halk hikâyelerini dinlediğimiz zaman eski hayatla sanatçının kendi günlük hayatını bir arada görürüz (Boratav, 1988: 37)

Destan da roman da zaman ve sosyal çevreye bağlı edebî türlerdir. Destan, toplumun kendi dışındaki toplumlarla mücadelesi döneminin ürünüdür. Destan kahramanları bu mücadeleyi en iyi temsil eden kişiler, reisler, büyük işler başaran kişilerdir. Şiir dili bu türün anlatım aracıdır. Toplum içindeki zümreler arasındaki zıtlıklar şiddetlendiği, farklı seviyeler, birbirine aykırı eğilimler belirlediği zaman, meydana gelen yeni edebî türün konusu gibi anlatım şeklinde de değişiklikler olur. Bu devirde destan, fonksiyonunu romana devreder. Romanda bir sanatçının bir ideale ulaşma isteği içinde kıvrıldığı görülür. Kaba, haşin realitenin anlatımına daha uygun olsun nesir, bu türde hakimdir. Destanın romana geçişi birden bire olmaz. Ortaçağ menkıbevi edebiyatı ve halk hikâyeleri, toplum içinde iç mücadele ve isyanların menkıbevi-destânî hikâyeleri, bu geçiş devrinin epope ile roman arasındaki aşamasını oluşturan eserlerdir. Belki bundan dolayı bu aşama türlerinde, nazımla nesir yan yana yaşamaktadır. Halk edebiyatı geleneğimizde bunlar tıpkı destan gibi temsili bir inşaat karakteriyle nitelenmişlerdir (Boratav, 1983b: 37)

Halk hikâyelerini gerçek olaylardan ayıran kendine özgü bir mantık örgüsü vardır. Bu mantık, ideal ölçülere göre şekillenmiş bir hayat anlayışını savunur.

Bundan dolayı hikâye kahramanı idealist bir kişiliğe sahiptir. Bu durum, halk hikâyelerinin konusunu kusursuz güzellik duygusundan ve yüceltilmiş düşüncelerinden almasını sağlar. Olay ve kahramanlarıyla gerçeğe çok yaklaşan halk hikâyelerinde zaman ve mekân kavramlarının sınırları genelde kesin bir şekilde belli değildir. Hikâyeci olaylara mantığıyla ve aklıyla bir çözüm bulamadığı durumlarda hayal ve sembollerden de faydalanır. Bundan dolayı hikâye kahramanları normal bir insanın yapabilecekleri yanında arzu ettiklerini de gerçekleştirebilecek kadar olağanüstü güçlere sahip olur. Kendi içinde tutarlı olmak şartıyla halk hikâyelerinde olmayacak şey yoktur. Ancak 19. yy. dan itibaren hikâye geleneğinde realist olaylara doğru bir gelişme görülür. Bunda toplumun hızlı değişimi ve yeni değerleri kabulünün de önemli bir rolü vardır (Türkmen, 1998: 488).

0.3.7.3. Halk Hikâyelerinin Yapısı

Halk hikâyeciliği geleneği içerisinde Doğu Anadolu ve Azerbaycan'ın önemli bir yeri vardır. Bugün büyük hikâyeler diyebileceğimiz hikâyelerin hemen hemen çoğu, bu bölgelerde anlatılmışlardır (Alptekin, 1997: 26). Bu hikâyelerden yola çıkılarak yapılan incelemeler sonucunda P. Naili Boratav halk hikâyelerini yapı olarak dört bölümde incelemiştir (Boratav, 1988: 48- 58):

1. Fasıl: Âşık, hikâyesine başlamadan önce dinleyiciyi hazırlamak, ustalığını göstermek veya isteklere cevap vermek için önce bir divanî söyler. Divanî özel bir ezgisi olan ve “fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün” vezniyle veya on beşli hece kalıbıyla söylenen bir manzumedir. Âşıklar aruz vezniyle şiir söylemede zorlandıklarından, daha çok hece vezniyle söylenen divaniyi tercih ederler. Bundan sonra cinaslı bir türkünün (tecnis) okunması gelenektir. Ardından olağanüstü bir konunun dile getirildiği hayalî bir tekerleme söylenir. Tekerlemenin ardından bazı yörelerde “üstatnâme” adı verilen eski usta âşıklardan üç şiir okunur. Ezgiyle okunan bu şiirlerde daha çok Hz. Peygamber'in büyüklüğüyle, dört halife ve din büyükleri anlatılır ya da dünyanın faniliği dile getirilir. Son olarak da mizahî bir atışma veya destana, bazen da âşğın yine kendisinin çözdüğü bir muammaya yer verilir.

2. Döşeme: Manzum veya mensur kalıplaşmış cümlelerden oluşan bir giriştir. Döşemede hikâyenin geçtiği zaman ve mekândan söz edilir. Sözlü gelenekte döşeme

bölümü bazen konuyla ilgili kısa bir hikâye, bazen da değişik konulu kısa bir bölüm halinde düzenlenebilir. Hikâye kahramanlarının aileleri bu bölümde takdim edilir. Burada dikkati çeken önemli bir nokta, klasik eserlerde olduğu gibi kahramanların büyük çoğunluğunun yönetici veya zengin sınıftan oluşudur.

3. Asıl konu: En büyük arzuları çocuk sahibi olabilmek olan çocuksuz yaşlı kimseler üzerine gelişir ve bunun için arayışlar başlar. Bu arayışlar sırasında kahramanlar olağanüstü yardım alırlar. Olağanüstü öğelerin yardımıyla doğan çocuk, çok özel itinalı bir eğitimden geçirilir. Sonra âşık olma motifi devreye girer. Bu epizoda gelinceye kadar hikâye genel olarak nesirdir. Bundan dolayı hikâyeyi anlatan âşık, bu bölümde konuyu istediği gibi uzatabilir, süsleyebilir. Hikâyenin kahramanı olan âşık, hikâyeye girdikten sonra özellikle heyecan ve duygunun arttığı yerlerde, diyaloglarda “*dil ile değil tel ile söylemeyi*” tercih eder ve şiir ile müzik devreye girer. Buralarda artık anlatıcının pek fazla i isiyatı kalmaz. Hikâyenin değişmeyen ve değiştirilmemesi gereken bölümleri bu manzum bölümlerdir. Hikâye, bundan sonra âşığın sevgiliye kavuşma serüveni olan serencamla devam eder. Gelenek âşığın sevgiliye kavuşmasını güçleştiren sayısız engeller çıkarır. Âşık, sevgili için bütün bu engelleri aşarak “aşk sınavı”ndan geçer. Hikâye kahramanı, güçlüklerle her karşılaşmasında türkü ile Allah’a yalvarır ve duaları kabul edilir.

4. Sonuç ve dua: Bu bölümde gelenek halk hikâyelerini iki bölüme ayırmaktadır: Vuslata erenler ve trajik bir sonla bitenler. Mutlu sonla biten hikâyelerde “duvak kapama” adı verilen ve beş mısralık bentlerden oluşan muhammes şeklinde uzun bir türkü söylenir. Bu türküde sevgililer çektikleri sıkıntıları birbirine anlatır, hediyelerini sayar ve dinleyicilere dua ederek hikâyeyi bitirirler.

Fikret Türkmen bu dört bölüme bir bölüm daha eklemiştir (Türkmen, 1998: 488)

5. Hikâye ile organik bağı olmayan efsane: Sevgililerin kavuşmadan öldüğü hikâyelerde, kahramanların öbür dünyada vuslata erdiklerine işaret eden bir efsane, hikâyeye eklenir. Bu efsaneye göre sevgililerin mezarlarında bazan iki gül biter. Bu güller kutsal günlerde açıp birbirine sarılmak ister. Bazı hikâyelerde ise mezarların başında birer kavak ağacının bitmesi, bu kavaklara konan iki kuşun ötüşmesi gibi

sevgililerin birbirine kavuşmadan bu dünyadan ayrıldığını sembolize eden motiflere de rastlanır (Türkmen, 1998: 489).

Halk hikâyeleri bölümleri açısından destanlarla da benzerlik gösterirler. Buna göre halk hikâyeleri dört bölümden oluşur :

- 1- Hikâye kahramanının doğumu, eğitimi ve öğretimi
- 2- Kahramanların bade içmeleri
- 3- Kahramanların önlerine çıkan engeller ve bu engellere karşı mücadeleler
- 4- Sınavlar, yarışmalar ve başarı (galibiyet)

Hikâye veya destanın tanıtılması bölümünde, hikâyeye konu olan olayın geçtiği yer, hikâye kahramanlarının ve hikâyede adı geçen diğer kişilerin adları, olaydaki rolleri bunların özellik ve karakterleri birkaç cümle ile ifade edilir. Anlatıcı konuşma diliyle yaptığı bu tanıştırmadan sonra hikâyeyi anlatmaya başlar; “Destan ve hikâyenin özü” denilen bu bölümde şiirle nesrin birbirini tamamladığı görülür.

Bu şekilde anlatılan konu, bir aşk hikâyesinde ayrı, bir kahramanlık hikâyesinde ayrı sonuçlanır. Kahramanlık hikâyesinde adı geçen kahraman, başarıya ulaştırılarak bırakılır. Aşk hikâyelerinin sonunda genellikle birbirine kavuşan iki sevgilinin düğünü yapılır. Bu düğünde bir âşık bulunur. Bazı âşık hikâyelerinde ise sevgililer birbirine kavuşamazlar. Kız veya erkek ölür. Bazen de birinin öldüğünü gören sevgililerden diğerinin de hemen oracıkta öldüğü görülür. Böyle hikâyeler, bayatî makamında ve sazla söylenen acıklı manilerle sona erer (Kartarı, 1977: 71) .

0.3.7.4. Halk Hikâyelerinin Tasnifi

Halk hikâyeleri, bugüne kadar bir çok araştırmacı tarafından tasnif edilmeye çalışılmıştır. Konularına göre yapılan tasnif çalışmaları üstünde ilk duranlardan birisi İ. Kunos’tur. Kunos yaptığı tasnife göre:

1. Kahramanlık romanı
2. Saz şairleri in romanı
3. Saz şairlerinin kahramanlık romanı olarak halk hikayelerini üçe ayırır.

O.Spies bu tasnifi beğenmemekle beraber hikâyelerin karakterini anlatmak istediği zaman bu tasnife bağlı kalır.

N. Sami Banarlı (Somyarkın) da buna benzer bir tasnif yapar. Buna göre halk hikâyelerini şöyle sınıflar:

1. Menkıbevi kahramanlık hikâyeleri
2. Aşk hikâyeleri
3. Klâsik edebiyattan doğma hikâyeler (Boratav, 1988: 33).

Hikâyelerin konuları bakımından tasnifi yanında şekilleri ve hacimlerine göre de tasnif edildiklerini görüyoruz. N. Sami Banarlı (Somyarkın) ayrı bir grup olarak , “Çok yayılmamış küçük, yerli hikâyeleri” de eklediği bu tasnifte, bir hikâyenin konusunu, çıkış yerini ve yayılma sahasını birlikte değerlendirmiştir (Alptekin, 1997: 44- 45).

İ. Habip Sevük halk hikâyelerini şöyle sınıflar:

Hacimlerine göre:

1. Büyük halk hikâyeleri
2. Bozlaklar

İşlenen konulara göre:

1. Dede Korkut hikâyeleri
2. Destâni halk hikâyeleri
3. Hamasî halk hikâyeleri
4. Aşklı hikâyeler (Habip, 1943: 250) .

Edmond Saussey de halk hikâyelerini üçe ayırarak tasnif etmiştir:

1. Menşe destanları
2. Müslüman şövalye romanları
3. Saz şairleri etrafında oluşan hikâyeler

Mesnevi tarzında yazılmış olan halk hikâyeleri üzerinde duran Hikmet İlaydın ise bu konuları şu şekilde inceler:

1. Dini konular
2. Millî konular
3. Âşıkâne konular (Alptekin, 1997: 44- 45)

Yapılan bu tasnifleri inceleyen P. Naili Boratav ise halk hikâyelerini konularına göre değerlendirerek üç ana başlık altında vermiştir.

1. Kahramanlık hikâyeleri

1.1. Köroğlu Kolları

1.1.1. İlk Kol

1.1.2. Kasap-ı Cömert veya Ayvaz Kolu

1.1.3. Köse'nin Kolu

1.1.4. Koca Bey Kolu

1.1.5. Mamaç Bezirgân veya Tekelti Kolu

1.1.6. Demircioğlu veya Telli Nigar Erzurum Kolu

1.1.7. Kiziroğlu Mustafa Bey Kolu

1.1.8. Bağdat-Turna Telli Kolu

1.1.9. Hasan Paşa-Silistre Kolu

1.1.10. Bolu Bey Kolu

1.1.11. Halep Kolu

1.1.12. Dağıstan Kolu

1.1.13. Gürcistan Kolu

1.1.14. Deli Kara Kolu

1.1.15. Hasan Bey-Dağıstan Kolu

1.1.16. Kaytaz Kolu

1.1.17. Kiziroğlu Mustafa Bey – Kırım Kolu

1.1.18. Kenan Kolu

1.1.19. Kayseri Kolu

1.1.20. Köroğlu'nun oğlu Haydar Bey Kolu

1.1.21. Son Kol (Kır At'ın kaybolması ve Köroğlu'nun Kırklara karışması

keleşlerinden Yusuf'un onu aramaya gitmesi ve Kırklar meclisinde görmesi.

1.2. Diğer Kahramanlık Hikâyeleri

1.2.1. Köroğlu Dairesine Bağlı Olanlar

1.2.1.1. Celali Bey ve Mehmet Bey

1.2.1.2. Kirman şah

1.2.2. Diğer Hikâyeler

1.2.2.1. Eşref Bey

1.2.2.2. Salman Bey

1.2.2.3. Lâtif Şah

- 1.2.2.4. Cihan ve Abdullah
- 1.2.2.5. Arslan Bey
- 1.2.2.6. Mustafa Bey
- 1.2.2.7. Ahmet Han
- 1.2.2.8. Şah İsmail
- 1.2.2.9. Bey Böyrek
- 1.2.2.10. Haydar Bey
- 1.2.2.11. Hurşit Bey
- 1.2.2.12. Yaralı Mahmut
- 2. Aşk Hikayeleri
 - 2.1. Kahramanları Muhayyel Olanlar
 - 2.1.1. Mirza-yı Mahmut
 - 2.1.2. Ülfetin
 - 2.1.3. Derdiyok ile Zülfü Siyah
 - 2.1.4. Elif ile Mahmut
 - 2.2. Âşık Şairlerin Romanlaşmış Hayatları
 - 2.2.1. Yaşadıkları Rivayet Olunan Âşıklar
 - 2.2.1.1. Erçişli Emrah ile Selvi Han
 - 2.2.1.2. Âşık Garip
 - 2.2.1.3. Tufarganlı Abbas
 - 2.2.1.4. Âşık Kerem
 - 2.2.1.5. Kurbani
 - 2.2.1.6. Tahir Mirza
 - 2.2.2. Yaşadıkları Kesin Olanlar
 - 2.2.2.1. Âşık Ali İzzet
 - 2.2.2.2. Sümmani
 - 2.2.2.3. Gökçeli Ali Esker
 - 2.2.2.4. Hasta Hasan
 - 2.2.2.5. Dikmetaşlı Dede Kasım
 - 2.2.2.6. Kara Gelin (Posoflu Fakiri'nin Maceraları)
 - 2.2.2.7. Karacaoğlan
 - 2.2.2.8. Vüdat-ı Hasta

3. Bu Katagorilere Girmeyen Hikâyeler

3.1. Aşk Maceraları

3.1.1. Ali Şir Hikâyesi

3.1.2. Gündüşliolu

3.1.3. Hasan ile Mhrican

3.1.4. Erzurumlu Hoca Fenâyi'nin Oğlu Mahzuni

3.1.5. Yahudi Kızı

3.1.6. Namuslu Kız

3.1.7. Kamber'in Beyşehir'deki Macerası

3.1.8. Âşık Ömer'in Şair Olması

3.1.9. Abdullah Çavuş

3.1.10. Furkani

3.2. Meşhur Koçaklara (eşkiyalara) ve Kabadayılara Ait Hikâyeler

3.2.1. Deli Yusuf Bey

3.2.2. Kerem Bey

3.2.3. Kazar

3.2.4. Mihrali Bey

3.2.5. Kaçak Nebi (Boratav, 1988: 35- 36).

Mustafa Nihat Özön de halk hikâyelerini dört grupta inceler:

1. Klâsik edebiyatımızın manzum hikâyeleri

2. Klâsik edebiyatımızın mensur hikâyeleri

3. Halk arasında yazılışından okunan hikâyeler

4. Zümrelerin kendine mahsus ve gayelerine uygun şekle soktukları hikâyeler (Özön, 1985: 39-40).

Ali Berat Alp tekin halk hikâyelerini yayılma alanlarına göre bir tasnife tabi

tutmuştur:

1. Sadece Türkiye'de tanınan âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri

2. Sadece Azerbaycan'da bilinen âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri

3. Anadolu, Azerbaycan ve diğer Türk boyları arasında bilinen âşıkların etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri (Alptekin, 1997:9- 14) .

Saim Sakaoglu ise halk hikâyelerini kendi arasında üç bölüme ayırmıştır.

1. Kahramanlık hikâyeleri: Köroğlu ve Kolları

2. Sevdâ hikâyeleri: Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, vs.

3. Gerçekçi Hikâyeler: Cevri Çelebi, Hançerli Hanım, Tayyarzâde vb. (Sakaoglu, C3: 522) .

Konuyla ilgili bir başka tasnif denemesi de Ali Duymaz 'a aittir:

1. Konuları Bakımından Halk Hikâyeleri

1.1. Aşk hikâyeleri: Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, vs.

1.2. Kahramanlık hikâyeleri: Köroğlu Kolları

1.3. Aşk ve Kahramanlık Hikâyeleri: Şah İsmail, Elif ile Mahmut, vs.

2. Coğrafi Yayılışları Bakımından Halk Hikâyeleri

2.1. Anadolu 'da bilinen halk hikâyeleri Kozanoğlu, Sümmani ile Gülperi, vs.

2.2. Türk dünyasının bir bölümünde bilinen halk hikâyeleri: Çora Batır, Kozi Körpeş ile Bayan Sulu , vs.

3. Türk Dünyasının Genelinde Bilinen Halk Hikayeleri :Köroğlu , Tahir ile Zühre, vs (Duymaz, 1996: 47) .

Nerin Köse de halk hikâyelerini şekil, hacim ve konularını gözönüne alarak tasnifeder. Buna göre :

1. Şekil bakımından

1.1. Türkölü halk hikâyeleri

1.1.1. Klasik halk hikâyeleri

1.1.2. Kaside (serküşte) ler

1.1.3. Bozlaklar

1.2. Türkölüsüz hikâyeler

1.2.1. Karavelliler

1.2.2. Kara hikâyeler

2. Hacimleri bakımından

2.1. Uzun halk hikâyeleri

2.2. Kısa halk hikâyeleri

3. Konu bakımından

3.1. Aşk hikâyeleri

3.1.1. Kahramanları muhayyel olan hikâyeler

3.1.2. Âşık-saz şâirlerinin hayat hikâyeleri

3.2. Kahramanlık hikâyeleri

3.2.1. Köroğlu kolları

3.2.2. Diğer kahramanlık hikâyeleri

3.3. Realist hikâyeler (Türkmen, 1998: 490) .

Fikret Türkmen, halk hikâyelerinin tamamını kapsayan bir tasnif çalışması henüz yapılmadığını, gerek yabancı gerekse Türk ilim adamları ve araştırmacıların yaptığı tasniflerde halk hikâyelerinin genellikle konuları bakımından ele alındığını, bunların yapıları üzerinde durulmadığını, halk hikâyeleri içinde önemli bir yere sahip olan dini halk hikâyelerinin ise hemen hemen tasnif dışı bırakıldığını söyler. Türkmen de hikâyeleri şöyle tasnif eder.

1. Konularına göre

1.1. Kahramanlık hikâyeleri Köroğlu hikâyesi ve kolları, Celali Bey ve Mehmed Bey, Kirman Şah, Eşref Bey vb.

1.2. Dini, hamâsi hikâyeler: Hz. Ali cenkleri, Hamzanâme, Battal Gazi, Ebu Müslim cenkleri vb.

1.3. Dinî, içtimaî ahlâkî hikâyeler Kesik Baş, Geyik hikâyesi, Güvercin hikâyesi, Deve hikâyesi, Ejderha hikâyesi, Baykuş hikâyesi, Hatun hikâyesi, vb.

1.4. Aşk hikâyeleri Kerem ile Aslı, Ferhad ile Şirin, Âşık Garip, Tahir ile Zühre, Emrah ile Selvihan vb.

2. Kaynaklarına göre:

2.1. Türk kaynaklı halk hikâyeleri: Dede Korkut hikâyeleri, Köroğlu hikâyesi ve kolları, Kerem ile Aslı, Âşık Garip vb.

2.2. Arap-İslam kaynaklı halk hikâyeleri: Leyla ile Mecnun, Ebu Müslim cenkleri, Yusuf ve Züleyha, Hz. Ali cenkleri vb.

2.3. İran-Hint kaynaklı halk hikâyeleri: Ferhad ve Şirin, Kelile ve Dimne, Şehnâme'den alınan çeşitli kıssalar.

1. BÖLÜM

1. GÜNÜMÜZDE ADANA'DA HALK HİKÂYESİ GELENEĞİ

1.1. Adana'da Halk Hikâyeciliği Geleneğine Bir Bakış

Adana, âşıklık geleneğinin ve halk hikâyeciliği geleneğinin sürdürüldüğü birkaç ilden biridir. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek burada yeniden gelişen hikâyecilik geleneği, Anadolu insanıyla bütünleşerek kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünü olmuştur. Adana'nın coğrafi konumu, konar-göçerlerin en son yerleşik düzene geçtikleri yöre olması, yakına kadar kapalı toplum özelliği taşıması, halk hikâyeciliğinin bugüne kadar gelmesinde etkili olan faktörlerdendir.

Her edebi gelenek, belli bir kültür birikimi, dünya görüşü ve inanç sistemi yaşama biçiminin, sanatçılar tarafından özümseyip yorumlanmasıyla özgün anlatımlara kavuşur. Anadolu'da halk edebiyatı, ozan-baksı geleneğinin geniş anlamda değişen zaman, zemin, inanç sistemi, dünya görüşü ve yaşama biçiminin değişmesiyle oluşmuştur. Türklerin İslâmiyeti kabul etmesinden sonra edebi şekiller, yeni öze İslâmî renge bürünerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yeni kültür gereği mitlerle örülü destan şiirleri, İslâmî öğelerle dolu şiirlere dönüşmüştür (Dizdaroğlu, 1993). İslâmiyet öncesi çeşitli inanç sistemlerinden etkilenen Türkler, her semavi dine geçişte olduğu gibi, bunlardan bir kısmını yeni dine taşıyıp onun kalıpları uydurmuşlardır (Güvenç, 1993: 93).

Türkler İslâmiyet kültür dairesine girdikten sonra yurt değiştirerek yeni yurtları Anadolu'ya geldiler. Doğal olarak yeni yurttaki günlük yaşam ve değer yargıları da değişikliğe uğramıştır. Anadolu'daki Türkler, kültürel etkileşim içinde yeni bir kültürel kimlik kazanmışlardır. IX. yy.dan Tanzimat'a kadar süren edebi gelenekte, ortaya konulan eserlerin ortak niteliği dini öz taşımalarıdır. İslâmiyet sonrası gelişen bütün edebiyatlarda İslâmî dünya görüşü hâkimdir. Âşık edebiyatı da beslediği kültür kaynakları nedeniyle din dışı bir karakter taşımaz.

Türk kültürü tarihi açısından Anadolu'da dinsel inançlara değişik bakış açıları tarikatları doğurmuştur. Anadolu sufiliği, İslâmiyet öncesi inanç sistemleri ve sosyal yapının etkisiyle karışmış, Anadolu'ya özgü bir sentez oluşturmuştur (Güvenç, 1993:101-103). Ozan-baksı veya destan geleneği diye adlandırabileceğimiz İslâmiyet öncesi halk edebiyatı geleneği, Anadolu'da İslâmiyet ve Osmanlı kültür potasında

şekillenmiştir. Bu gelenek yeni coğrafyada yeni bir bakışa, yeni bir hayat anlayışı ve zevkine cevap verecek bir biçim ve öz kazanmıştır. Tasavvuf, diğer edebiyatları olduğu gibi Anadolu’da oluşan âşık tarzı edebiyatı da şekillendiren bir yol ve yaşama biçimi olmuştur. Anadolu’da ozan-baksı geleneği, yerini yeni kültürle oluşan yeni bir sanatçı tipine ve bu kültürün beğenisine cevap verecek “âşık tarzı şiir” olarak adlandırılan bir geleneğe bırakmıştır (Artun, 1996a: 14) .

16. yy.da orduda, köy, kasaba gibi kırsal yörelerde oluşmaya başlayan âşık edebiyatı, kısa zamanda geniş halk kitlelerine seslenmeye başladı. Her bölgenin kültür, dil ve beğenisiyle oluşan âşık geleneği, çevrenin etkisiyle az da olsa yörelere göre bir takım farklılıklarla şekillenmiştir. Bireysel yaşantının toplumsal örnekleri olan anonim ürünler âşık şiirini beslemiş; Anadolu halkının dünya görüşünün yanı sıra estetik modelleri de âşık şiirinde temsil edilmiştir. Kültür çevresi değiştikçe toplumsal kuralları etkileyen köklü farklılık ve değişiklikler de âşık tarzı şiire kademe kademe yansımıştır.

Âşık tarzı halk edebiyatı, eski Türk toplum yapısı ın en dikkate değer bölümüdür. Âşık tipi, yeni bir kültür ve sanat anlayışının getirdiği pek çok özelliği taşır. Anadolu’da âşıklar, toplumsal, tarihsel olaylar karşısında epik diye niteleyebileceğimiz; bireysel olgu ve durumlar karşısında ise lirik diyebileceğimiz bir söyleyiş geliştirmişlerdir. Âşıklar, ataları gibi sazla çalıp söyleyen kişiler olmalarına rağmen, ilkel bulunup dışlanan ozanlara ve divan şiirinin kötü birer temsilcisi olan kalem şuarâsına benzememek için bir takım kuralları benimsemişlerdir. Bunlar şöyle sıralanabilir :Yeni uyak ve ayak disiplini

- 1- Âşık makamları
- 2- Hikâye tasnif etme ve anlatma
- 3- Divan şiirinin dil ve türlerine yaklaşma
- 4- Muamma tekellüm etme
- 5- Yeni şiir türleri geliştirme
- 6- Bade ve buta gibi inanışlar

Âşıkların bu disiplinleri geliştirmelerinde, yeni edebiyat anlayışlarına cevap verebilmek ve şehir çevresine yaklaşmak kaygıları vardır. Hikâye tasnif etme ve anlatma, âşıklık kuralları içinde yer aldığı için hikâye anlatıcıları da çoğunlukla

âşıklar arasından çıkmıştır. “Hikâyecî âşık, hikâye anlatıcısı, hikâyecî” gibi adlar verdiğimiz âşıklar, hikâye anlatmayı bir gelenek içinde yetiştirilerek öğrenmişlerdir. Hikâyecilik geleneği, âşıklık geleneğinin içinde bir parça olarak ondan fazlasıyla beslenmiş ve yüzyıllar içinde izlediği seyir de âşıklık geleneği ile paralel olmuştur. Birbirini karşılıklı olarak etkileyen ve besleyen bu iki gelenek; ortak söyleyicilerle ortak dinleyici kitlesine ve çevreye seslenmiştir. Her iki geleneğin toplumun ilgi alanından çıkmaya başlamaları da yaklaşık olarak aynı zamanlara rastlar. Bu nedenle hikâyecilik geleneği anlatılırken âşıklık geleneği içinde bir bölüm olduğu düşünülmektedir, âşıklık geleneğinden de sık sık söz edilecektir.

1.1.1. Adana’da Eskiden ve Günümüzde Anlatılan Hikâyeler

Adana, halk hikâyesi anlatma geleneğinin sürdürüldüğü illerden bir tanesidir. Ancak bu gelenek Azerbaycan, Doğu Anadolu hatta İç Anadolu’da görülen geleneklerden farklılıklar taşımaktadır. P. Naili Boratav’ın 1947 kışında iki Fransız dilci arkadaşı M. René Giraud ve M. Louis Bazin’le Ceyhan ilçesi İmren Köyü ile Pozantı’da yaptıkları derlemelerde elde ettikleri metinler, hem o dönemde bölgede anlatılan hikâye metinleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlıyor hem de bu metinler üzerinde yapılan ilk tasnif çalışmalarından birisini oluşturması bakımından önem taşıyor.

Bu çalışmaların sonuncunda yapılan tasnif denemesi şöyledir (Boratav, 1988:257-258)

1. Menkıbeler

1.1. Eşkıya menkıbeleri: Çakıcı’ya dair menkıbeler

1.1. Halk şâirlerine dair menkıbeler ve biyografya bilgileri. Özellikle Karacaoğlu ve Dadaloğlu hakkında.

1.2. Alevî büyükleri ve şâirlerine dair menkıbeler: Deli Boran.

2. Hayatları hakkında bilgi edinemediğimiz, maceraları birer rivayet gibi anlatılan halk şairleri veya halk kahramanları küçük türkölü epizotlar.

2.1. Gündeşlioğlu

2.2. Bıçakçioğlu

2.3. Boz Gedik

2.4. Avşar-Cerit harbine ait Seyit'ten bir metin

3. Halk Şairleri Metinleri

3.1. Dadaloğlu

3.2. Karacaoğlu

3.3. Âşık Ali

3.4. Kürt Halil

3.5. Kul Mehmet

İmren Köyünde tespit edilen türkölü hikâyeler ise şunlardır: 1. Yeğen Ali (Ali Paşa) 2. Karacaoğlu 3. İlbeylioğlu 4. Sefil Abdurrahman 5. Hurşit 6. Köroğlu 7. Âsuman ile Zeycan 8. Öküzdoğan 9. Şah Mayıl 10. Emrah 11. Deli Boran 12. Ahmet Bey (veya Ahmet Paşa) ile Gühari

Çeşitli kaynakları incelediğimizde yaklaşık olarak aynı hikâye isimlerinin anıldığını görüyoruz. Ancak bazı kaynaklarda adı geçen Ali ile Fatma, Cin Yusufoglu, Kul Öküz, Oğuz Pehlivan, Öküz Oğlu, Sultan Kız, Bey Mayıl, Yaralı Geyik, Kılınç Ali, Hekimoğlu, Bey Kızı ile Hüseyin, Çello, Hacı, Sefil Abdurrahman, Kocabeyler, Zedat Sultan Hanım, Yedi Âlimler, Âb-ı Güneş gibi irili ufaklı bir çok hikâyenin bugün sadece isimleri hatırlanmaktadır. Sözlü kaynaklar ise Adana'da eskiden anlatılan hikâyeleri sıralarken genellikle ilk sırayı âşk hikâyelerinin aldığını, sonra Köroğlu ve kahramanlık hikâyelerinin geldiğini söylüyorlar (K2), (K8).

Köroğlu (K1, K4, K5, K9), Kozanoğlu (K1, K3, K9), Ali Paşa (K4, K5), Dadaloğlu (K3) gibi hikâyeler, yörede en çok anlatılan kahramanlık konulu hikâyelerdir.

1.1.1.1. Kahramanlık Hikâyeleri

Yörede anlatılan kahramanlık hikâyelerinden Elbeyoğlu, Ali Paşa hükümet hikâyesi olarak nitelenmektedir (K4, K5). Dadaloğlu, Köroğlu, Elbeyoğlu, Gündeşlioğlu ve Köroğlu'nun maceralarının tarihte yer aldığını düşünen yöre insanı, diğer kahramanları bölgede yaşadıkları için tanımakta, bu nedenle hikâyelerde anlatılan olayların gerçek olduğuna inanmaktadırlar (K3, K9).

1.1.1.2. Aşk Hikâyeleri

Bölgede anlatılan aşk konulu hikâyelerden Esmahan ile Zevcen, Âşık Garip, Han Mahmut, Hurşit, Elbeylioğlu (K3), Karacaoğlu (K2), (K6), (K9), Âşık Kerem (K9), Gündeşlioğlu (K3), (K1) gibi hikâyelerdir. Bu gün anlatılanla geçmişte anlatılan hikâyeler arasında pek bir fark olmadığını düşünenlerin yanı sıra (K3), (K4), (K5) bu gün daha dışa dönük ve yabancı kaynaklı hikâyelerin anlatıldığını söyleyen kaynak kişiler de vardır (K7).

1.1.1.3. Dinî Hikâyeler

Yörede dinî konulu hikâyeler pek anlatılmamaktadır (K3). Anlatılanlar da daha çok dinî-kahramanlık hikâyelerdir. Eskiden eğitilmiş insanlar, Siret, Ahmediye, Muhammediye, Mikdat kitaplarını okuyarak anlatırlardı (K1). Kesikbaş, Geyik hikâyesi, Kuyu Hikâyesi (Hz. Yusuf), Ekmek Hikâyesi, (ekmeğin, kısmetin uzaklara gitmesi), Buğday Hikâyesi (rızk), Arı- Bal Hikâyesi, Kıl Hikâyesi, Hurma Hikâyesi gibi geçimle, rızıkla ilgili bir takım hikâyeler hocalar tarafından anlatılırdı (K9). Kesikbaş Hikâyeleri, Battal Gazi, Hasan Hüseyin Cengi gibi hikâyeler de eski yazıyı bilen kişiler tarafından okunur, ilgilenenler de dinlerdi (DK2). Adana'da anlatılan hikâyeler içinde, bölgede yaşayan âşıklara ait hikâyelere de rastlarız. Karacaoğlu, Dadaloğlu (K6), (K9), Elbeylioğlu, Âşık Halil, Aşık Hacı (K3), Âşık Feyzullah, Âşık Ferrahi (K7) bunlar içinde sayılabilir.

Kaynak şahıslar geçmişte anlatılan hikâyelerle günümüzde anlatılan hikâyeler arasında pek bir farkın olmadığını söyleseler de günümüzde bu hikâyelerin çoğunun sadece isimleri hatırlanmaktadır. Gelenek büyük bir hızla canlılığını yitirmekte, hikâyeler öncelikle anlatıcılarının zihinlerinden silinmektedir. Kültür Bakanlığı, 1984 yılında Adana'da yaşayan 15 âşığa 33 soruluk bilgi formu yollamıştır. Bu bilgi formlarında âşıklara hikâye bilip bilmedikleri sorulmuştur. Verdikleri cevaplara göre; şu âşıklar şu hikâyeleri bilmektedirler:

Haydar Aslan: Battal Gazi, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Sürmeli Bey, Yedi Âlimler Hacı Karakılçık: Karacaoğlu, Sürmeli Bey, Deli Boran, Dadaloğlu Hazım Demirci: Köroğlu, Kerem, Deli Boran, Dadaloğlu, Öküz Ali Eyup Tadi: Köroğlu, Karacaoğlu, Elbeylioğlu, Dadaloğlu,

Arzu ile Kamber, Kerem ; Mahmut Taşkaya: Köroğlu, Dadaloğlu, Sürmeli Bey, Deli Boran, Elbeylioğlu, Gündeşlioğlu, Yazıcıoğlu, Ali Paşa, Öküz Ali ; Âşık Feymani: Karacaoğlu, Dadaloğlu, Öküz Ali, Yeğen Ali, Gündeşlioğlu, Deli Boran, Köroğlu, Emrah, Sümmâni, Âşık Kerem, Âşık Garip, Hurşit, Tahir, Gamber ; Âşık İmami: otuzun üzerinde hikâye.

Oysa bizim daha sonra bu âşıklarla yaptığımız görüşmelerde aldığımız cevaplar, geçmişte bu hikâyeleri bildikleri, fakat talep olmadığı için hikâye anlatmaya anlatmaya bu hikâyeleri unuttukları yönündeydi.

1.1.1.4. Kısa Hikâyeler (Bozlak, Kara Hikâye)

Kuzey Anadolu'da bir tek türkû etrafında meydana gelmiş küçük hikâyelere serküşte veya kaside denir. İsmail Habip ve Ali Rıza Yalın'ın verdikleri bilgiye göre bunlara güneyde bozlak denir. Güney ve Orta Anadolu'da özellikle Türkmen boylarının dolaştığı veya yerleştiği yerlerde bir türkû makamı olan bozlağın önce hikâyesi anlatılır. Bu nedenle güneyde genellikle türkûlü hikâyeler anlaşılır gelmiştir. İ. Habip, Edebiyat Bilgileri adlı eserinde bu çeşit türkûlü hikâyeler hakkında oldukça bol bilgi vermiştir (Habip, 1943:250). Buna göre bozlak bazen dışardan da malzeme alır. Mesela onun üzerinde durduğu Gazi Mahmut bozlağında ünlü Eğin türküsünü buluruz. Yazara göre bozlaklarla Kerem, Garip gibi büyük halk hikâyeleri arasındaki fark birincilerde nazmın esas nesrin tali, ikincilerde nesrin esas nazmın tali oluşudur. Gerçekten de büyük halk hikâyelerinde türküler hikâyeyi süslemek, canlandırmak için getirilmiştir. Asıl olan mensur dille anlatılan maceradır. Küçük hikâyelerde ise asıl olan türkûnün melodisidir. Mensur hikâye kısmı, türküyü anlaşılır hale getirmek böylece daha büyük bir etki yaratmak için söylenir.

Bozlak ağlamak, sızlamak, ağıt yakmak, feryat etmek anlamlarındaki bozlamaktan gelir. Adını, devenin bozulmasından almıştır (K1), (K7). Önceleri sadece sonu acıklı biten aşk hikâyelerini, kan davalarını, aşiret kavgalarını, anlatan türküler bozlamak diye nitelenirken, giderek hem türküyü hem de türkûnün bir çeşit açıklaması demek olan nesirli hikâyeyi anlatan bir kelime olmuştur. Ayrıca türkûnün makarı olarak da kullanılmıştır.

Bozlaklarda asıl önemli kısım halk hikâyeleri ve kasidelerin tersine türküdür. Nesir ise ikinci plânda olup süs mahiyetindedir (Köse, 1989: 141). Nesirli kısım kalıplaşmamış özel bir anlatı geleneği olmayan ve anlatanın kendi yeteneğiyle ilgili olarak uzayıp kısalan veya hiç söylenmeyen, günlük konuşma diliyle hikâye edilen bir özelliğe sahiptir (Köse, 1989: 141). Bunlara Kuzeydoğu Anadolu’da serküşte ve kaside denir.

Anadolu’da sadece uzun hikâyeler değil kısa hikâye olarak değerlendirebileceğimiz türkülü hikâyeler de anlatılmaktadır.

Adana’da bozlak söyleme geleneği eskiden beri yaşamakla beraber günümüzde uzun halk hikâyelerinde olduğu gibi çok fazla icra edilmemektedir. Serküşte ve kaside kelimeleri, bölge âşıklarınca kullanılmaz. Buna karşılık bozlağa “uzun hava, yüksek hava” (K4), (K5), (K7), (K8), (K9), “senir havası” (K7), (K2) gibi isimler verilir. Bozlak bir ezginin, bir makamın adıdır. Aynı havaya Gavurdağları, Islahiye, Osmaniye’de “mayıl havası, ceren havası”, Antep’te “barak” derler. Bozlaklara “havai bozlağı, Avşar bozlağı, Cerit bozlağı, Tecirli bozlağı, Türkmeni bozlağı” gibi isimler de verilir (K1).

Karacaoğlu bozlağı “A hey” (K2), (K7), “Haydos” (K9), Dadaloğlu bozlağı “A hey” (K9), “Ay dost” (K7), Koroğlu bozlağı “Hey hey” (K7) ünlemiyle başlar.

Bozlağı söyleyebilmek için müsait bir ses lazımdır (K7). Eskiden cihazların, teknolojinin olmadığı çağda, açık havada, herkesin duyabileceği şekilde söylenirdi (K6). Adana ve Osmaniye bozlakları melodik açıdan farklıdır (K8). Az söylenme nedenlerinden birisi zor bir makam olması ve her âşğın bu makama sesinin yetmemesidir (K3)

Bozlaklar bazen koçaklama bazen ağıt türünde yazılırlar (K8). Bozlak söylenirken gerekirse bozlağa konu olan hikâye anlatılır (K7), (K10). Bozlakların konuları çeşitlidir. Aşk, sürgün, hasret, ölüm, gurbet, intikam, zulüm, yoksulluk, hastalık, felaketler, yiğitlik, kahramanlık gibi konular bozlaklarda işlenir (K7), (K10). Ancak aşk, hasret, güzellikler anlatılırken ağırlıklı olarak bozlak tercih edilir (K9). Kahramanlık hikâyelerinde Koroğlu havası söylenir (K4), (K5). Ölüm, hastalık, felaket durumlarında da ağıt söylenir (K4),(K5). Ağıt konuları bozlaklar için çok uygun değildir (K1), (K9).

Hikâye anlatma geleneğinde yarım saatlik bir oturumda anlatılan kısa hikâyeler vardır. Bunlar mutlaka yaşanmış olaylardır ve gündüz anlatılırlar. Doğuda “serencam” adı verilen bu hikâyeler, bölgemiz hikâyecileri tarafından bilinmemekte, bu tarzda anlatılan kısa hikâyeler olsa da serencam adıyla anılmamaktadırlar (K1), (K4), (K5), (K7), (K9).

İçinde türkü bulunmayan hikâyelere hikâye anlatma geleneğinde “kara hekât” “kara düzen hikâye” denir. Bazı âşıklara göre kara hikâye henüz usta âşıklar tarafından uygun yerlerine konuya uygun türküler yerleştirilmemiş, kesin şekli almamış hikâyelerdir. Yörede bu şekilde anlatılan hikâyelere verilen isim de “kara hikâye”, “kara hekât”tır (K2), (K3), (K7), (K9), (K10).

1.1.2. Adana’da Anlatılan Hikâyelerin Anlatım Basamakları

Hikâyelerin sunulmasında geleneksel olarak izlenen sıra: 1. Fasil 2. Döşeme 3. Asıl konu 4. Sonuç ve dua 5. Hikâye ile organik bağı olmayan efsane (Türkmen, 1998:489) şeklindedir.

Geleneksel olarak âşık hikâyeye başlamadan önce dinleyicilerine doğruluk, mertlik, adalet duygusu, temizlik, yurt ve ulus sevgisi, düşkün ve zayıflara yardım, bilim ve sanatın faziletleri i aşlamak ve bu yolla halka eğitim vermek amacıyla eskiden âşıklar tarafından söylenmiş uzun manzumeler söyler. Bu manzumelere “üstad-nâme” denir. Âşık bu üstad-nâmelerin son dörtlüğünde, adını vermiş olan âşığı usta olarak tanıtır. Onu saygı ile anar, rahmet okur. Dinleyenler “amin” der.

Hikâyeyi anlatanın bir amacı da bu üstad-nâmeleri yazmış (söylemiş) olan usta âşıkları topluluk içinde saygı ve rahmetle anıp yeni kuşaklara tanıtmak ve hikâyede peşrev yaparak dinleyicilerin ilgi ve dikkatlerini, anlatacağı hikâye üzerinde toplamaktır.

Hikâyecî âşık önce şiir şeklinde bir üstad-nâme söyler. İlkini bitirdikten sonra *“Ustalar üstad-nâmeyi bir değil iki söylemişler. Biz de söyleyelim iki olsun, düşmanın gözü kör olsun”* der, ikinci üstad-nâmeyi de söyler. Ondan sonra *“Ustalar üstad-nâmeyi iki değil üç söylemişler. Biz de söyleyelim üç olsun, düşmanın ömrü puç olsun”* der ve üçüncü bir üstad-nâme söyler.

Eskiden okur yazar olmayan halk kitlelerinin ve onların içinde yaşayan âşıkların, halkın ana diliyle yaratmış olduğu bu eserlerin aydın kimselerce kalerne alınmaması, âşıklarımızı bu yönleme zorlamış, bu durum da bu geleneğin doğmasına sebep olmuştu (Kartarı, 1977: 66- 67) .

1.1.2.1. Adana Halk Hikâyelerinde Fasil ve Döşeme

Adana’da halk hikâyeleri i incelediğimiz zaman, geleneksel yapı olan fasıl, döşeme, metin ve dua bölümlerinin hepsinin aynı metinde bulunmadığını tesbit ettik. Fasil bölümü, kuralları olan ve her hikâyede aynı kurallarla icra edilen bir bölüm değildir. Hikâyeci hikâyeye başlamadan önce veya hikâyeye birkaç cümleyle girdikten sonra sazla türkü söyleyebilir, ardından da hikâyeye devam eder. Ama buna fasıl denmez (K1), (K2).

Yeni gelenekte saz faslı bittikten sonra döşeme adı verilen, olmayacak şeyleri komik bir şekilde anlatan ufak bir macera olan tekerleme söylenir. Yöremizde hikâyecilerin, bu bölümü hiç kullanmadıklarını tespit ettik. “Ayvaz’ın Kaçırılması ve Arap’ın Köroğlu’na Dahil Olması” hikâyesinde Âşık Köroğlu, altı dörtlükten oluşan bir hikâye güzellemesinden sonra, hikâyesini anlattığı bir türküyü icra ediyor. Ardından da hikâyeye giriş yapıyor.

1.1.2.2. Adana Halk Hikâyelerinde Asıl Hikâye

Adana hikâye anlatma geleneğinde hikâyeler doğrudan asıl hikâye bölümüyle başlar. Olaylar peş peşe sıralanarak anlatılır. Eski

hikâye anlatma geleneğinde, hikâyeciler hikâyenin şiirsiz bölümlerinde tam bir anlatma serbestliği içinde konuşurlardı. Asıl hikâye arasına karavelli adını verdikleri bağımsız hikâyeler eklerlerdi.

Yörede anlatılan hikâyelerde karavelliler söylenmemektedir (K1), (K2), (K3), (K4). Özellikle karavelli türündeki konudan bağımsız hikâyelerin, ana hikâye içinde yer almasını yöre âşıkları uygun görmezler. Bu şekilde anlatılan hikâyelerin, ana hikâyenin tadını bozacağını, dinleyicinin ilgisini dağıtacağını düşünürler. Başlanılan işi araya bir şey koymadan bitirmek gerektiğini söylerler (K3), (K4), (K6), (K9).

Gelenekte hikâyenin sonunda sevdalıları kavuşturan âşık, bunların düğünlerini de hikâye eder ve en sonunda kahramanı gerdeğe koyarken hikâye içindeki kahramanlardan biri veya eğer hikâyede asıl kahramandan başka ikinci bir âşık varsa ona uzun bir güzelleme söyletirdi. Bu türkü hem sözleri hem de makamı bakımından oynak, neşeli bir türkü olurdu. Adına da “toy türküsü” denirdi.

Ya da birbirlerine kavuşan sevgililerin düğünleri yapılırken orada bulunan bir âşık bir muhammes söylerdi. Bu muhammese “duvak kapma” denirdi. Bazı âşık hikâyelerinde ise sevgililerin birbirine kavuşamadığını görürüz. Kız veya erkekten biri ölür. Bazen de birinin öldüğünü gören sevgililerden diğeri de hemen oracıkta ölür. Bu tür hikâyelerin sonunda da bayatı makamında sazla söylenen acıklı maniler yer alır (Kartarı, 1977: 71) .

Adana’da anlatılan hikâyelerde eskiden bu mani metinleri bulunmakla birlikte günümüzde kalmamıştır (K1), (K2), (K3), (K4). Âşıklar genellikle bu bölümleri gereksiz bulmaktadırlar (K3).

1.1.2.3. Adana’da Halk Hikâyelerinde Dua

Eski hikâye anlatma geleneğinde âşık bütün hasretler, garipler için dua ettikten sonra “Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur” diyerek hikâyeye son

Yörede anlatılan hikâyelerde dua bölümü eskiden daha uzun söylenmekteydi. Ancak bu bölüm günümüzde kısalmıştır. “Onlar ermiş muradına siz de eresiniz” (K4), (K5), “Onlar birbirine kavuşmuş, Allah sizin de muradınızı versin” (K6), “Onlar yemiş içmiş, muradına ermiş. Darısı da bizim başımıza” (K7), “Bunların sonu böyle oldu, sizin de sonunuz hayırlı olsun” (K3) şeklinde dileklerle hikâyeler sona erdirilir.

1.1.3. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Hikâyeciliğe Başlama

1.1.3.1. Usta-Çırak İlişkisi

Adana halk hikâyeciliği geleneğinde hikâyecilerin hikâye anlatmaya başlamalarında halk hikâyesi anlatılan ortamda bulunarak çevredeki âşıklardan etkilene ve usta-çırak ilişkisinin büyük etkisi vardır.

Âşık edebiyatında, yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerden birisi de çırak yetiştirme geleneğidir. Usta âşık saza ve söze yeteneği olan istekli bir genci çırak edinir, yanında gezdirir. Saz ve söz meclislerine sokar. Günü gelince mahlasını verir. Çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Çırak ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider (Kaya, 1994:40).

İyi bir âşık ve hikâyeci olabilmek, yıllarca usta bir âşığın çırağı olarak onun yanında bulunup tecrübelerinden faydalanmaya bağlıdır. Çırak ustasıyla dolaşırken saz fasıllarında ve hikâye meclislerinde çokça bulunur. Böylece geçmiş âşıklarn eserleri ustasının malı olan şiirleri, eğer varsa hikâyeleri öğrenir. Ayrıca usta çırağına âşıklık sanatının şiir, müzik, ve hikâye anlatmadaki incelikleri ile beraber iyi saz çalmayı, irticalen şiir söylemeyi, usta malı eserleri nakletme tekniğini öğretir. Çıraklık devrini tamamlayan âşığa ustası tarafından bir de mahlas verilerek ustalığı tescil edilmiş olur (Albayrak, 1991: 546- 547) .

Adana’da doğulu âşıklarda olduğu gibi köklü bir usta-çırak ilişkisinin olmadığını görüyoruz. Usta ve çıraklık ilişkileri belli bir kurala bağlı değildir. Yörede yaptığımız derlemelerde, hikâyeci bir âşığın yanına kapılanıp yıllarca onun yanında gezen bir âşığa rastlayamadık. Dağlık yörelerdeki âşıkların da birbirlerini görüp bağlantı kurmaları, ancak yeni mümkün olmaktadır. Adana hikâyecilik geleneğinde ustalık, hikâyecilerin etkilenip örnek aldıkları usta hikâyeciler şeklinde düşünülmelidir.

Yaşlı âşıkların yanında genç âşıklar yol, erkân, töre öğrenirler. Usta âşığın kapısına kapılanıp hizmet edilmez. Ancak bir yerde türkölü, hikâyeli bir sohbet ortamı varsa genç âşıklara, hikâyecilere haber gönderilir. Bu insanların sohbe katılarak görgü ve bilgilerinin artması sağlanır (K13).

Adana halk hikâyeciliği geleneğinde usta kolu oluşturacak ve güçlü bir iz bırakacak usta-çırak ilişkisi yoktur.

1.1.3.2. Rüya Motifi

Rüya motifi âşıklık geleneğinde sık karşılaşılan bir motiftir. Bazı âşıklar maddi aşktan manevi aşka geçerken, saz çalıp söylemeye başlarken ilahi araçlarla,

yani bir mürşidin, bir pirin, Hızır Aleyhisselam'ın rüyada tecellisiyle âşık olup saz çalmaya başladıklarını söylerler (Köprülü, 1989d: 217) Rüyalar ve şamanların sihrî din hayatını çevreleyen öğeler Anadolu mistisizminde aracı rolü üstlenmektedir (Başgöz, 1952:238). Şiirde bir kadeh şarap içip vecde düşmek halk hikâyecilerinin rüya motifi kompleksinin minyatür bir şeklidir (Başgöz, 1966) .

Âşık edebiyatının temsilcileri için rüya görme motifi bir hareket ve başlangıç noktasıdır. Âşıkların gerçek hayat hikâyelerini incelediğimizde rüya görene kadar belli bir süre ya usta bir âşığın yanında çıraklık yaptıklarını veya âşık fasıllarının sık sık icra edildiği, halk hikâyeleri in anlatıldığı yerlerde yetiştiklerini görmekteyiz (Günay, 1992: 110) .

Adana âşıkları arasında rüya sonrası âşık olma motifi oldukça yaygındır. Âşık Feymani, Âşık C. Şençakır, Âşık Kul Mustafa, Âşık Yetimi, Âşık Halkın Ozanı, Âşık A. Güneyli, Âşık V. İmir, Âşık Halil, Âşık Deli Hâzım, Âşık Fakir Kul, Âşık Derd-i Derya, Âşık Âhumahşer, Âşık Sağlam, Âşık M. Anılan, Âşık İmami, Âşık Eseri, Âşık Garip (Artun, 1996a: 43-44) rüya sonrası âşık olduğunu söyleyenlere örnek olarak verilebilir. Ancak âşık olmayıp sadece hikâye anlatan âşıklar için rüya motifinin pek etkili olduğunu söylenemez.

1.1.3.3. Türkülü Hikâye Dinleyerek veya Okuyarak Yetişme

Hikâyecinin yetiştiği ortam, hikâyeciliğe başlamasında en önemli etkenlerden birisidir. Adana âşıklık geleneğinde diğer yörelerde olduğu gibi sazlı-sözlü ortam çok yaygın değildir. Ancak yörede bir Karacaoğlan geleneği vardır. Bu gelenek 1950'li yıllara kadar dilden dile söyleme şeklindeyken bugün artık medya araçlarının da devreye girmesiyle daha kalıcı bir şekil almıştır. Hemen hemen bütün kaynak kişiler, hikâye anlatmaya başlamalarında, türkülü hikâye anlatılan ortamlarda bulunmaları çok etkili olduğundan söz etmişlerdir (K1), (K2), (K3), (K4), (K5).

Yörede bugün halk hikâyesi anlatma geleneği zayıflasa da, özellikle Düziçi, Osmaniye, Kadirli'de bu geleneğin sürdürüldüğünü biliyoruz. Türkülü hikâye anlatma ortamları kaybolmadıkça yeni hikâyeciler de yetişme ortamlarını kaybetmeyecekler ve gelenek unutulmayacaktır.

1.1.3.4. Gezginci Hikâyecilik

Âşıklık geleneğinin önemli özelliklerinden birisi âşıkların sazlarıyla beraber ilden ile, obadan obaya gezmeleridir. Geleneksel âşıklık seyahatleri dediğimiz bu yolculuklar gereklidir. Çünkü âşık rüyasında pirin ona gösterdiği ve birlikte aşk şarabını içtiği kızı yani sevgilisini bulmaya çalışmalıdır. Başka maceraları olabilir, hatta evlenebilir ama ideali aynı kalır ve onu sonsuza dek seyahate zorlar. Çünkü sevgilisinin sadece yüzünü bilir, yaşadığı yeri bilmez. Gerçekte düşünüldüğünde bu geziler dinleyicinin ilgisini âşık üzerine çekmekte ve para kazanmalarını kolaylaştırmaktadır.

Adana'da da gezginci hikâyeci âşıklara rastlamaktayız. Eskiden bölgeye, çok sık olmamakla birlikte gezginci âşıklar gelirdi. Bunların geliş nedenleri arasında profesyonel olarak mesleklerini icra etmek, değişik yerlerde hikâye anlatarak işlerini yürütmek sayılabileceği gibi, çeşitli meslek dallarına mensup kişilerin öncelikle işlerini yapmak sonra da ikinci bir geçim kapısı olarak hikâye anlatarak para kazanma istekleri sayılabilir.

Keskinli Hacı Taşan (K10), Âşık Veysel, Âşık Mahzuni Şerif (DK1), Elvan Çeşit (Kozan/Bağtepe Köyü), Arapoğlu (Ceyhan/Kıvrıklı Köyü) (DK1), Âşık Hüseyin (Sivas), Haydar Aslan (Aksaray), Geyicekli Âşık Hasan (K7), Kör Ali, Koca Güççük (Bahçecik Köyü) (K6), Âşık Mehmet (Antep), Âşık Hacı (İslahiye) gibi isimler bu işi profesyonel olarak yapan, gezerek hikâye anlatan âşıklardır.

Bir de yörede yaşayan ve geniş bir halk kültürü birikimine sahip olan Avşarlar'ın anlattığı hikâyeler vardır. 1940'lı yıllarda, çok fakir oldukları için yazın Tufanbeyli, Saimbeyli, civarında kışın da Çukurova'da yaşayan Avşarlar, türküler, ağıtlar, hikâyeler söylerlerdi. Geçim derdiyle Maraş, Elbistan civarından kalkıp gelen bu insanlar sayesinde, bir çok kişi hikâye ve türkü dinleyip öğrenmiştir (K8).

Urum denilen Toroslar'ın kuzeyinden kışın Çukurova'ya inen âşıklar da yine hikâye anlatır, beş on kuruş para toplar, geçimlerini sağlarlardı. Bunlar gezgin âşıklardı (K1). Kalaycı Hacı Ömer, yörede işi icabı gezen ve bu arada hikâye de anlatanlara örnek olarak verilebilir (K6). Bu gezginci âşıklar Gündeşlioğlu, Elbeyoğlu (K6), Köröğlu, Âşık Garip, Elif ile Yaralı Mahmut, Asuman ile Zeycan (K1) vs. gibi halk hikâyelerini anlatırlardı.

“Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan” (K7) örneği, bu insanlar kendilerini dinleyen kişileri etkilemiş ve hikâye anlatmaya başlamada özendirici bir rol oynamışlardır (K3), (K6), (K8). Bazılarının anlattığı hikâyeler ve anlatış biçimleri bugün bile hala konuşulmakta “Filan şahıs şöyle derdi” şeklinde yeni hikâyeciler tarafından zaman zaman anılmaktadır.

1.1.4. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Saz

Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Saz ve söz adeta bütünleşmiştir. Saz çalabilmek âşıkların en önemli niteliklerinden birisidir. Gerek ozanlıktan gelen genel düşünce gerekse âşık edebiyatının ortaya çıktığı ilk yıllarda yetişen âşıkların mutlaka saz çalmak zorunda oldukları düşüncesi, saz çalamayanların âşık olamayacağı düşüncesinin yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bu yüzden âşık yerine saz şairi terimi de kullanılmıştır (Köprülü, 1962:170-172) .

Eğitim görmüş âşıklar, saz çalmak, doğaçlama şiir söylemek gelenekleri dolayısıyla kendilerini kalem şâirlerinden üstün görmüşler, divan şiirinin vezin, dil, kafiye ve konularını alarak kalem şâirlerini taklit etmişlerdir. Zamanla âşıklık geleneğinde klasik fasıl denilen bir bölüm ortaya çıkmıştır.

Âşık saz çalmayı genellikle ustasından öğrenir. Âşık, deyişini hazırlamak ve sözlerini melodilerle süslemek amacıyla sazını bir ilham kaynağı olarak kullanır.

Âşıklarda ses güzelliği ve ustalıkla saz çalma hünéri aranmaz. Âşıklar için duygu zenginliği ve söz hakimiyeti önde gelir. Âşıklar çoğunlukla gezgin olduklarından rahat taşıyacakları, rahat çalabilecekleri saz seçerler (Şenel, 1991:555).

Bazı âşıkların doğaçlaması vardır, sazı yoktur; bazıları ın ise ne sazı ne de doğaçlaması vardır. Ancak geleneğe uygun olarak heceyle şiir yazarlar (Kaya, 1994:123) Ancak son yıllarda özellikle çalgıyı günah sayan çevrelerin dışında özellikle saz, âşıklarca çalınmaktadır (Başgöz, 1968: 14)

Günümüz Adana âşıklık geleneğinde saz önemli bir yer tutmaktadır. Adanalı âşık ve hikâyecilerin büyük bir çoğunluğu saz çalmaktadır.

Geçmişte Adana’da saz, tutucu çevrelerde günah sayılmış, saz çalanlara hoş bakılmayıp “şeytan işi”, “iyi bir sanat değil” denilerek saz çalmaları engellenmiştir.

Oysa Karacaoğlu, Dadaloğlu, Deli Boran gibi âşıklarla sazı ayrı düşünmek mümkün değildir.

1960'lı yıllardan sonra Adana'lı âşıkların doğulu âşıklarla tanışmalarıyla birlikte saz çalan âşıkların sayılarında da bir artış olmuştur. Bölgede o yıllardan sonra ilk saz çalan âşıklar Âşık Ferrâhi, Âşık Feymani, Hacı Karakılıç olmuştur.

Bu gün Adana'da hikâye anlatan âşıkların büyük bir çoğunluğu hikâyelerin nazım bölümlerini eşliğinde icra etmekte, çok azı dilden söylemektedir. Hikâyeciler arasında da saz çalmak makbuldür ama mutlaka sazın gerekli olduğu düşüncesi yoktur (K1). Saz çalmayı bilmeyen hikâyeciler küçük görülmezler. Ancak saz çalan hikâyeciler tercih edilir (K9), (K10), (K7).

Saz özellikle yörükler arasında bilinmez. Bunun yerine kaval çalınabilir (K2). Bölgede sazın yanında keman çalanlara da rastlanır. Kör Ali, Kör Kadir, Kör Hasan isimleriyle tanınan kişiler saz yerine keman çalmışlardır (K10).

Saz çalmayıp yanında sofı gezdiren âşıklara da pek rastlanmaz. Yörede bulunan birkaç doğulu âşık dışında Hazım Demirci saz çalamadığı için yanında saz çalabilen değişik kişileri gezdirdi (K6). Bunun dışında Kul Mustafa ve Abdülvahap Kocaman da yanlarında saz çalan birini gezdirmişlerdir (K1), (K7).

1.1.5. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Müzik

Âşık edebiyatında, saz ve müziğin önemli bir yeri vardır. Âşıkların yaratıları, müzikle şiirin bir birleşimidir. Çeşitli dönemlerde kopuz, kara düzen, bozuk, tambura, çöğür gibi sazlar kullanan âşıklar, ustalaştıkça yeni ezgiler bulmuş, özgün makamlar yaratmışlardır. Böylelikle zengin bir türkü dağarcığı oluşmuştur.

Âşıklık geleneğinde şiir söylemede olduğu gibi müzikli bölümlerde de usta malı kullanılır. Âşıklar gerek kendi şiirlerini gerekse eski usta âşıkların şiirlerini, hazır ezgi kalıplarına döşeyerek icra ederler. Bir ustaya bağlanan çırac, ustasından yıllarca söz söylemeyi değil, sözü melodiyle birleştirmenin inceliklerini de öğrenir. Edebî şekillerin kolay öğrenilmesi ve dinleyici üzerinde etkili olabilmesi, melodi kalıplarını iyi bilinmesine ve müziğin sözle birlikte başarılı bir şekilde kullanılmasına bağlıdır.

Âşık müziğinde üslûp, tavır ve süslemeler, kişiden kişiye veya yöreden yöreye değişiklik ve çeşitlilik gösterir. Ayrıca değişik okuyuş şekilleri ve ağız özellikleri, âşık müziğinde bir tarz oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin büyük yerleşim merkezlerinde yaygınlaşan aruza dayalı biçimde şiir yazmak, şehir müziği etkisi girerek Türk halk müziğinde özel bir bölüm oluşturmuştur. Âşk havaları adlarını, şiir biçim ve türünden, âşıkların adlarından, hikâye kahramanlarından almıştır (Şenel, 1991: 553-556) .

Müzik halk hikâyelerinde özellikle çok önemli bir yer tutar. Manzum kısımların yarı yarıya değerini melodiler sağlar denilebilir. Hikâyeci makamla ve sazın refakatiyle söylediği türkülerin bütün sözlerinin anlaşılmasını ısrarla arzu eder. Örneğin çoğunlukla kendisinden istenilmeden, makamla söylediği türkünün kıtası bitince, sazını susturur ve türküyü bir defa da melodisiz söyler. Bununla birlikte melodisiz türkü, hikâye anlatma geleneğinde düşünülemez. Hikâyecinin sazı yoksa ya da saz çalmayı bilmiyorsa, saz yerine eline bir değnek alır ve türkülerini saz çalıyormuş gibi yaparak makamla okur. Sazsız hele makamsız sadece nazım olarak türküler hikâye anlatırken söylemesini istediğiniz zaman hikâyeci reddeder. Onun hafızasında türkülerin canlanmasında melodinin ve sazın refakati önemli bir rol oynamaktadır (Boratav, 1988: 98)

Adana hikâye anlatma geleneğinde de müzikli bölümler büyük önem taşımaktadır. Hikâyeciler hikâyenin türkülü bölümlerinde hem kendi türkülerini hem de usta malı türkülerini söylerler (K1), (K2), (K6), (K9). Eğer kendi türküsünü söylüyorsa bunu hiç belli etmez, ustalar söylemiş gibi yapar (K7). Çünkü aslında dinleyiciler hikâyenin bozulmaması âşığın ustadan nasıl öğrendiyse öyle aktarmasını ister ve bu durumu hoş karşılamazlar (K4), (K5).

Çeşitli yörelerde anlatılan hikâyelerde türkülü bölümlere makam, hava gibi özel isimler verilmektedir. Adana'da da bu bölümler "makam, hava" (K3), (K4), (K5), (K6), (K7), (K9), (K10)....vd. "uzun hava, bozlak" (K1) şeklinde adlandırılırlar. Köroğlu'nun makamları iki-üç kısımdır. Engini vardır, yükseği vardır (K3).

Hikâyelerdeki şiirli bölümlerin ezgileri konuya göre de değişiklikler gösterir (K3), (K7), (K9). Makamı, havayı belirleyen en önemli faktörlerden birisi de hikâyenin konusudur. Kahramanlık konulu hikâyeler coşturan, halkı galeyana getiren

bir tarzda söylenir. Aşk hikâyelerinde durum farklıdır. Örneğin Kerem'in havası ayrıdır. Herkes Kerem söyleyemez.

Hemen hemen her hikâyenin kendine özgü bir müzikal akışı vardır. Eğer hikâyeci bunu bozarsa, dinleyici anlar ve bunu hoş karşılamaz. Hikâyenin bilinen havası değiştirildiğinde dinleyici hikâyeyi eleştirir. “*Ali Paşa'nın, Öküz Ali'ni havasına uymadı, değiştirdi.*” denir. Günümüzde ise yani âşıkların bu makamları çok iyi tutturdıklarını söylemek mümkün değildir (DK2).

1.2. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Hikâyecilerin Özellikleri

1.2.1. Hikâyeciler

Halk hikâyelerini anlatan sanatçılara “hikâyeci, âşık, hikâyeci âşık” gibi bir takım isimler verilmektedir. Günümüzde bu kelimelerin karşılığı olarak Türk Lehçelerinde çeşitli kelimeler kullanılmaktadır. Özbek, Uygur ve Türkmenlerde “baksı”, Kazaklarda “yırcı/dırcı, akın cirav”, Kalmuklarda “cangarcı”, Yakutlarda “olghosut”, Altay Türklerinde “kaycı”, Kırgızlarda “manasçı” ile Tuva, Başkurt, Karakalpak ve diğer Türk boylarında aynı görevi yapan sanatçılar, Türkiye Türkçesi'ndeki karşılığıyla “hikâyeci âşık” kimliğiyle ortaya çıkmaktadır.

Azeri Türkçe'si in konuşulduğu yörelerde hikâyeci-âşıklar, türkülü hikâye tasnif eden “usta âşıklar” ve “ata-dede görgüsü ile” öğrendikleri hikâyeleri /usta malı hikâyeleri ustalıkla ve zevkle anlatan “hikâyeci usta”lar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Görkem, 1996: 9-10) .

Âşıklar insan topluluklarının belirli bir gelişme çağında yaşamış olan müzisyen-şâir tipinin bizdeki benzerleridir. Bunların kökü, ilkel toplumların şiir, müzik, dans ve sihir gibi bir çok sanatı başlatan sanatçılarına kadar uzanır. Âşıkların kökü İslamiyet öncesi ozanlara kadar dayanır (Başgöz, 1968: 7- 8) Ozanlar İslamiyet'in kabulünden sonra da Türkler arasında yaşamaya devam etmişlerdir. Selçuklu ordularında XI-XII. yy.larda ozanlar, kopuz denilen aletlerini çalarak epik şiir söyler, askerlerini eğlendirirlerdi (Köprülü, 1989a: 57)

Dede Korkut Kitabı'nın yazıya geçirildiği dönemde ozanların toplumun fakir fakat itibarlı bir zümresini meydana getirdiğini ve düğünlerin onların kopuzu eşliğinde yapıldığını, beylerin cömertliği ve kendi marifetlerinin gücü nisbetinde

“boynuzu burma koçlar” hediye edildiğini, bey evlerinden yemek yiyerek, onların eski kaftanları ı giyerek hayatlarını devam ettirdiğini, ilden ile beyden beye çağrıldığı yerlere giderek sanatını icra ettiğini anlıyoruz.

Ozanılığın âşıklığa dönüşmesinden sonra da bu özelliklerinin devam ettiğini, gerek âşıkların hayat düzenlerinden, gerekse halk hikâyelerindeki âşık tipinden hareketle söyleyebiliriz. Hele ozanların düğünlere çağırılması geleneğinin günümüzde dahi yaşatıldığı gerçeği hatırd tutulursa toplumsal statü bakımından büyük değişikliğin olmadığı görülecektir (Oğuz, 1998: 36- 37- 38) .

XVI. yy.dan itibaren ozanlar artık görünmez olmuş, onların yeri i başka bir sanatçı tipi olan âşık almıştır. Göçebelikten yerleşik hayata geçilerek yeni bir toplum düzeninin kurulması, şehir ve kasabaların büyük ölçüde oluşumu, destan anlatıcısı ozanın yerine âşık tipinin geçmesini hazırlayan en önemli etkidir. Epik (destan anlatımlı) şiirden günlük hayata yönelen şiire geçiş bu yolla olmuştur. Âşıklar kopuz yerine saz çalmaya, epik şiir yerine yerleşik hayata bağlı tablolar isteyen halka koşmalar söylemeye başlamışlardır (Başgöz, : 7- 8)

Destan dönemi ürünlerinin verildiği bu devirlerde de kahramanlık destanları sözlü gelenekte anlatan-anlatılan ve dinleyen öğelerinden oluşan dramatik ortamlarda aktarılmışlardır. Her bir aktarım bir sosyal ortamdır. Her edebî gelenekte bu işi üstlenen sanatçılar olmuştur. Bizim sözlü geleneğimizde bu işi destan anlatıcısı âşıklar üstlenmişlerdir (Akarpınar, 1997: 15).

Dünyanın hemen her yerinde hikâyeciler kendi kavimlerinin ya da toplumlarının geçmişini o güne bağlayan sanatçılardır. Bunun için de halk arasında önem verilen kişilerdir. Anlatıcı olarak adlandırılan kişi, özel yeteneklere sahip, hayal gücü geniş ve sıradışı bir insandır. Taklit yapma, şarkı söyleme, hızlı ve güzel konuşma gibi özelliklere sahiptir (Karasubaşı, 1995: 44). Geleneğe bağlı hikâyeciler, âşık olan hikâye anlatıcıları, şiir söyleyerek gelenekteki yerlerini korurken, nazım-nesir karışık halk hikâyeleri anlatmalarıyla, âşık tarzı halk hikâyeciliği diyebileceğimiz bir anlatma türünün temsilcisi olmuşlardır.

Bir halk şairi in daha sonraları anonim halk edebiyatı ürünleri halini alan, aynı zamanda hikâye çeşidine giren geniş çerçeveli eserleri tasnif, telif etme olayına epik çağlardan beri rastlıyoruz Milli epopelerin ilk kademelerini oluşturan halk

destanları böyle meydana gelmiştir. Bu çağlarda da halk şâiri hem anlatıcı, inşâ edici sanatçıdır hem de müelliftir. Fuat Köprülü'nün Hautsma tarafından yayınlanmış muhtasar İbn Bîbî tercümesi Selçuknâme'den verdiği bir kayda göre, Selçuklu hükümdarlarının meclislerinde, kopuz çalan ozanlar “alplık ve bahadırlık zikrin, ki asâkir-i mansûre o gün takdim kılmışlar idi” hikâye ederler idi. Yine Fuat Köprülü'nün meddahlar yani genel olarak hikâyeciler üzerindeki incelemelerinden vardığı sonuca göre Türkler'de göçebeler arasında meddahın işini, yani bir takım vakaları alıp onlara yepyeni bir şekil ve üslûp vererek telif ve aynı zamanda bu yeni şekliyle ve sözlü gelenek yoluyla onu yayma işini ozanlar görürdü (Boratav, 1988: 129).

Halk hikâyelerinin telifi söz konusu olduğu zaman hikâyeleri üç kısma ayırabiliriz :

1. Müellifi bilinen hikâyeler
2. Yaşadıkları kesin olan âşıkların hayatlarını anlatan hikâyeler
3. Müellifi bilinmeyen hikâyeler

Yapılan bu tasnif, halk hikâyecilerinin tasnifidir. Halk hikâyeciliği geleneğinde bir konuyu alıp o konuya uygun türküler düzmek suretiyle hikâyenin iskeletini meydana getirmeye tasnif denmektedir. Bir halk hikâyecisine bir hikâyenin musannifi sorulduğu zaman açık olarak ya onun türkülerini ilk tanzim eden âşığı söyleyecektir ya da o hikâyenin musannifinin olmadığını söyleyecektir. Hikâyeci, yaşadığı kesin olan veya rivayet edilen şairlerin biyografilerinden ibaret hikâyeler için, bunların zaten musannifi olmayacağı, çünkü türkülerin âşığın kendi türkülleri olduğu görüşünü ileri sürer (Boratav, 1988: 129) .

Halk hikâyelerinin telifi söz konusu olduğu zaman bazı hallerde halk şairlerine, gerçekte müellifi olmadıkları eserlerin telifinin izafe edildiği de olasıdır. Dadaloğlu bunun tipik bir örneğidir. Güney Anadolu'da bir çok hikâye ona dayandırılmaktadır. Genç Osman Hikâyesi, Ramazanoğulları ve Kozanoğulları arasındaki muharebe, Han Mahmut ile Kanber'in yanık destanı, Gazi Âşık Mahmud'un acıklı vakası hep Dadaloğlu tarafından rivayet edilen hikâyelerdir (Boratav, 1988: 130)

Eskiden yaşıyan âşıklar, birbirleri ile karşılıklı deyişme, bağlama, muamma yarışları yapmakla kalmayıp halk hikâyesi tasnifi yarışması da yaparlarmış. Bir âşık, falan zamanda yaşıyan âşığın yedi hikâyesi olduğunu veya kendisiyle yaşıt olan âşığın üç tane hikâyesi olduğunu duyunca onun karşılığında değişik ad ve konularda hikâyeler tasnif edermiş. Âşıkları dinleyenler içinde birinin diğerlerinden üstünlüğü, bu ölçülerle de ölçülürmüş. Birbirini geçmek için her dalda yarışan âşıklar, tasnif ettikleri hikâyelerini kendileri ve yetiştirdikleri çıraklar tarafından köy düğünlerinde, odalarda, meclislerde anlatırlar, halka sunarlarmış. Bir çok hikâyenin günümüze kadar gelmesine bu sebep olmuştur. Söyleyen âşığın anlatma şekli güçlü, sazı ve sözü de güzel olmuşsa, ses kulaklarda daha fazla kalarak bu hikâyelerin yayılmasında, dinlenmesinde başlıca rolü oynamıştır. Hikâyeleri tasnif eden usta âşıkların bazılarının isimleri bilinir, bazıları ise halka mal olarak unutulmuştur (Taşhova, 1985: 140-141) .

Halk şairliği ve türkölü halk hikâyeciliği, yani âşıkların sanatlarına bağlı gelenekler bakımından iskân Türkmenleri çok zengindir. Buna karşılık Yörükler ve Tahtacılar bu konuda çok fakir kalırlar. Bu son iki topluluk içinde çok ünlü âşıklar yoktur, eskiden beri de olmamıştır. İçlerinden bazıları özenmişlerse de, zengin bir sanat geleneğinden gelmeyen bu özentiler, dikkate değer ürünler ortaya çıkaramamıştır. Yörükler, bulundukları çevrenin âşık ve hikâyecilik geleneğini de benimsememişlerdir (Boratav, 1988: 258)

Güney şairleri içinde en öne çıkan isimler Karacaoğlu ve Dadaloğlu'dur. Bununla beraber Elbeylioğlu, Elbendi, Deli Boran, Gündeşlioğlu gibi bazı şairler de yörede bilinen diğer önemli şairlerdir. Ne yazık ki bu âşıkların hayatları hakkında çok az bilgiye sahip bulunmaktadır. Elbeylioğlu ve Gündeşlioğlu, bazı hikâyelerde vakanın kahramanı olarak karşımıza çıkarlar. Gerek bunların gerekse Elbendi' eserlerinden pek az örnek, günümüze gelebilmiştir.

Gündeşlioğlu, belki Dadaloğlu'ndan sonra daha içli bir ifadeyle Türkmenlerin iskânı sırasında yeni bir yaşayış düzenine katlanmanın acısını, eski hayata karşı duyulan hasreti mısralarında duyurabiliyor. Deli Boran'ın bize kalan türkölüleri de onun yeni sesler vermesini bilen bir şair olduğunu anlatıyor.

Avşarlı Elbendi de bir sürgünün sonucunda ilinin perişanlığını anlatırken içli bir şâir olduğunu ispat ediyor. Kısacası Güney’de belki Karacaoğlu’na , Dadaloğlu’na göre ikinci üçüncü plânda, belki onlar kadar ünü yayılmamış ama yine de kendi zamanlarının, içinde yaşadıkları çevrenin çeşitli şartlarının, seyirci kaldıkları veya katıldıkları hayat kavgalarının, ustalarından duymadığımız yankılarını bize kadar getiren bir çok şâir vardır (Boratav, 1983: 19- 20)

Yörede hikâye anlatan âşıklar genellikle erkektir. Ancak kadın hikâyecilere de rastlanmaktadır. Bunların özellikleri Kayseri’den gelen Avşarlar olmalarıdır. Yazın çalışmak üzere Çukurova’ya inen kocalarına eşlik eden kadınlar genellikle âğıt söyler ve hikâye anlatırlardı (K7), (K8), (K11). Özellikle yörükler arasında hikâyeyi daha çok kadınlar anlatırlardı. Ancak bu gelenek günümüzde eskisi gibi yaygın değildir (K2), (K11).

Özellikle yaşlı kadınlar (K9), (K10), Battal Gazi, Demirci Hikmet, Necip Bey, Elbeylioğlu, hikâyelerini anlatırlardı (K9), (K10). Düğünlerde de hikâye anlatan kadınlara rastlanırdı (K8).

1.2.2. Hikâyecinin Hikâyeyi Anlatması

1.2.2.1. Hikâye Anlatırken Dikkat Edilen Özellikler

Bir halk hikâyecisi, hikâye anlatmaya başlarken alabildiğine özgür davranamaz. Halk edebiyatı bir gelenek edebiyatı olduğu için, hikâyeci âşık kendisini çevreleyen geleneğe uygun bir şekilde davranarak hikâyeyi anlatmak zorundadır. Hikâyeci, gelenekle kendi güzellik ve estetik anlayışının sentezini yaptığı zaman özgün üslûbunu yakalar. Bir hikâyecinin ne derecede özgün olabildiğini anlayabilmek için geleneği iyi bilmek gerekmektedir.

Buna göre halk hikâyecilerinin kalıplaşmış bir anlatım şekilleri vardır. Geleneğe göre herkes yerine yerleştikten sonra âşık sazı ı akort eder. Yeni gelen birisi olursa, onu bir kıtayla içerdekilere takdim eder. Masasındaki şekerli sudan bir yudum alıp boğazının gıcığını giderir. Kâh ayağını bir tanıdığın oturduğu iskemlenin alt tahtasına dayar, kâh bir ağır ayın yürüyüşü ile masa aralarında dolaşır. Bir önceki gece kaldığı yerden hikâyesine devam eder.

“Yağdım, estim efendim, sözünüzü balla kestim efendim. Hey ocakçı ocakçı, tiryakilere çay dayandıralım. Kahvemize yeni müşteri dadandıralım. Hikâyemizi dün yatırdığımız yerden uyandıralım.”

Âşık çöşmüş bir halde devam ederken, masalardan birinde susmaya dayanamayan biri bir şey fısıldamaya görsün, âşık hemen o tarafa dönerek şöyle söz atar:

Saza söze düzen vermek ne kolay
Haddimize düşmez bizim azar pay
Söze kıymet vermez olmuş yazıdan
Kâtip beyin masasına altı çay

Bu suretle sazlı sözlü gecelere mahsus fiyat üzerinden masaya giden altı çayın yarı parasını kahveci kazanmış, yarı parası da âşıklara kalmış olur (Çağlar, 1952: 642) .

Hikâyeler genellikle seyirciye iletilen iyi dilekler şeklinde bildik bir girişle başlar. Eğer hikâye tamamlanacaksa, bundan sonraki bölümde kahramanın doğumu ve gençliği hakkında kısa bir bilgi verilir. Bu bölüm eğer varsa normalde birkaç şiiri kapsar. Hikâyenin asıl bölümü, epizotlardan oluşur ki bunlar seyirci veya âşığın isteğine bağlı olarak ayrıca da anlatılabilir. Bunlar kahramanın belirli maceralarını anlatan bolca şiirlerle süslenmiştir. Araya serpiştirilmiş bu şiirlerin sayısı ve her şiiri uzunluğu, hikâyeye ve anlatıcıya göre değişir. Varyantlarda şiirler genellikle aynı yerde görülür ama uzunluk ve cümle yapısı açısından büyük farklılıklar olabilir.

Nesir bölümünde nadiren doğa tasvirleri bulunur. Ferdi olmaktan çok tip olarak kendini gösteren insanların basmakalıp tasvirleri verilir. Bununla beraber bu kurala uymayan bazı istisnalar da vardır. Âşık hem tasvirlerde hem de şiirlerde ında bir şeyler de söyleyebilir (Eberhard, 1995: 6)

Hikâyelerin karakteristiğinin belirlenmesinde, geldikleri kaynaklardan çok yeniden hayat buldukları çevre daha önemlidir. Mesele hikâyenin konusunda veya bitişinde değil, konunun işleniş tarzında, sanatçının hayat ve sanat görüşündedir. En çeşitli konuları, halk hikâyecileri, aynı ifade ve zihniyet kalıbına dökmekten geri kalmamışlar, bu durum da geleneğin oluşmasına yol açmıştır (Boratav, 1988: 72-73).

Adana hikâye anlatma geleneğinde de, hikâyecinin hikâyesini anlatmaya başlamadan önce yaptığı bir takım geleneksel davranışlar vardır.

Öncelikle meclisin meşrebine göre hikâye anlatma ortamı sağlanır. Dinleyici hikâyeyi dinlemeye hazırsa hemen hikâye anlatmaya geçilir. Topluluk hazır değilse, biraz gelenekten ve eski hikâyecilerden söz açılır, eskiden nasıl hikâye anlatıldığı veya dinlendiğinden bahsedilir. Sessizlik sağlanarak dikkatler konuya çekilir (K10), (K11), (K3). Başka âşıklardan örnek şiirler okunup kısa hikâyeler anlatılır (K9).

Bazen âşık hikâye anlatma dileğini ifade ederek Karacaoğlu'dan üç beş türkü söyledikten sonra “Arkadaşlar istediğinizi söyleyin bakalım” diyerek, çoğunluğun istediği hikâyeyi anlatır (K4), (K5). Bazen de dinleyiciler sohbet anında “Bre âşık, bir zaman bir hikâyeci gelmişti. Şu hikâyeyi anlatmıştı. Biliyorsan sen de anlat” diyerek âşıktan hikâye anlatmasını isterler. Âşık da “Benden önceki âşık güzel anlatmış. Ben de öyleyse hikâyeyi anlatayım” der ve adı geçen hikâyeyi anlatmaya başlar (K1), (K6).

Âşıkların hikâye anlatmadaki başarısı, geleneksel kuralları uygulamadaki başarısı yanında, pürüzsüz ve akıcı bir konuşma yeteneği, ses güzelliği ve arada okuyacağı türkülerinin konunun o kesimindeki duygusal, dramatik veya trajedik ortama uygun makamda söylemesine bağlıdır (Kartarı, 1977: 65) .

Hikâyeci Adana hikâye anlatma geleneğinde türkülü hikâyeleri gelenekten öğrendiği ve ustalardan duyduğu şekliyle söyler (K2), (K7). Zaten önemli olan da değiştirmeden söylemektir (K12). Eğer hikâyeci bazı bölümleri değiştirirse ve hikâyeyi öğrendiği usta âşık da hayattaysa, bu duruma tepki gösterir (K10), (K8), (K6). Ancak dinleyici in durumuna göre de ana temayı bozmadan ufak tefek değişiklikler, eklemeler, çıkarmalar, hicivler, kinayeler yapılabilir (K11).

1.2.2.2. Hikâyecinin Dramatizasyon Yeteneği

Halk hikâyeleri temsili oluşları onların önemli karakter özelliklerindendir. Hikâyeci aynı zamanda macera içindeki şahısların her birini karakterini vermeye, jestleri hatta seslerini taklit etmeye mecburdur. Güldürücü sahnelerde komik bir ifade; savaşları, meydan okumaları, babayığitlerin kendilerini veya birbirlerini övmelerini anlatan yerlerde kahramanca tavırlar olması gerekir. Bir

çok hallerde ağız ve yabancı dil taklidi yaptığı da olur. Kahramanlarını türkülerle konuştururken, onların bütün lirik ifadelerini, sesiyle ve mimikleriyle vermeye çalışır (Boratav, 1988: 103).

Hikâyeci olayları olmuş gibi kabul eder ve temsili bir nesir ile aktarır. Ayrıca jest ve mimikleri anlatımı süslemek, dikkati toplamak, ilgi çekmek için de kullanılır.

Bu şekilde dramatik unsuru kullanarak bir şeyleri anlatma geleneğini destan devrine kadar götürebiliriz. Kahramanlık destanları da sözlü gelenekte, anlatan-anlatılan-dinleyen ögelerinden oluşan dramatik ortamlarda aktarılırlar. Her aktarım, yeni bir sosyal ortamdır (Boratav, 1988: 62- 63).

En saf halinde halk epopelerini bilen, dinleyici kitlesine nakleden sanatçılar, geçmiş zamanların olay ve maceralarını anlattıklarını bildirirler. Fakat bu etki halk epopesinden çabuk silinir. Destancı çok geçmeden destanın olaylarıyla yaşamaya başlar. Olaylara adeta katılır. Kendini kahramanlarla karşı karşıya görür gibi olur. Dinleyici kitlesine de bu hissi yansıtır.

Destanın tür karakterini veren en önemli özelliklerden birisi olan dramtizasyonda, destan anlatıcısı kahramanlarını ve onların maceralarını anlatırken zaman ve mekân kayıtlarından çabuk sıyrılır ve eserin aksiyonuna çok geçmeden katılır. Destanda bu karakteri en iyi ortaya çıkaran ifade tarzı ise onun temsili bir özellik gösteren yönüdür.

Dede Korkut Kitabı'nda bu özelliğin yavaş yavaş zayıfladığını görüyoruz. Halk hikâyelerinde de bu zayıflama devam eder. Özellikle bu hikâyelerin kitap halinde yayınlanmış olanlarında yazarın, eserin aksiyonuna katıldığı hiç görülmez. Fakat doğal anlatış çevrelerinde dinlendiğinde, destan geleneğinin bu özelliğinin henüz halk hikâyeciliğinde de devam edip gittiğini görürüz. Halk hikâyecisi, çok uzak geçmiş zamanların maceralarını ve kahramanlarını anlatan bir masal naklediyormuş gibi söze başlar. Fakat yavaş yavaş zaman kayıtlarından kurtulur. Kendisini hikâyesinin içine terk eder, onunla beraber yaşar. İşte destânî temsil bu andan itibaren başlar ve hikâyenin sonuna kadar devam eder. Hikâyecinin coştugu, vakanın etkisine-sahnedeki rolünü tamamen yaşayan aktör gibi-kendini terk ettiği görülür. Ağlayan, hatta düşüp bayılan hikâyeciler vardır. Hikâyenin sonunda yeniden geçmişe dönüş gerçekleşir. Bu karışık karakteri aynen Dede Korkut'ta da buluruz

Halk hikâyelerimizi Dede Korkut yoluyla eski destanlara bağlayan gelenek bağlarından birisi de budur (Boratav, 1988: 62- 63) .

Ağızdan çıkan her kelime hiçbir zaman yazılı kelime gibi sadece sözel bağlam içinde var olmakla kalmaz. Söylenen söz, her zaman insan gövdesi harekete geçiren ve varoluş durumunu değiştiren bir olaydır. Sırf seslendirmenin ötesinde, beden hareketleri , kaza eseri ya da sözlü iletişim anında uydurulan bir hareket değil, doğal ve kaçınılmaz unsurlardır. Özellikle sözlü anlatımda, halk önünde yapılan konuşmalarda mum gibi durmak bile başlı başına etkili bir harekettir.

Metin ezberinden ayrı olarak sözlü ezber, bedenin diliyle şekillenir, Dünyanın dört bucağında ve her devirde, geleneksel sözlü sanat el uğraşısıyla bağlantılıdır. Avusturalya ve başka ülkelerin yerlileri, şarkı söylerken iplerle şekiller çizer, başkaları bir dizi boncukla oynar. Halk ozanları da genellikle yaylı çalgı veya davul eşliğinde efsaneleri, destanları anlatırlar. Bu örneklere el kol hareketlerini –ki çoğu kez son derece ayrıntılı ve stilizedir- ve dans veya öne arkaya sallanma gibi bedensel hareketleri ekleyebiliriz (Ong, 1995: 85- 86)

Adana hikâye anlatma geleneğinde de jest, mimik ve taklit unsurları önemli bir yer tutar. Hikâyeci bu unsurları kullanarak canlandırma yapar (K1), (K2), (K6), (K7), (K12). Ancak canlandırmada abartıya kaçılmaması tercih edilir (K11). Sanki olayları yaşamış gibi anlatır, içeri girer, nara atar (K10), yerinden fırlar (K9). Bazen kendini kaybeden anlatıcı, dinleyicilere saldırıp yumruk bile atabilir (K8).

1.2.2.3. Hikâyecinin Hikâyede Yaptığı Değişiklikler

Hikâyelere bakıldığında her âşığın metnin ana yapısına sadık kalmakla birlikte bazı değişiklikler yaptığı görülür. Bu da bize âşığın ezberlemesi için standart bir metnin olmadığını gösterir. Âşık genel çatı altında rivayetlerine şekil vermekte özgürdür. Her metin genel modelin kişisel ve yeniden yaratılmış şeklini temsil eder. Âşık hikâyenin özünü ezberler, bunu hayatla doldurmak onun yeteneğine kalır (Eberhard, 1995: 30).

Varyantların meydana gelmesinde en önemli sebeplerin başında şüphesiz hikâyelerin zaman ve mekân içerisinde yayılmaları gelir. Bunları yayan araçlar insan hafızasıdır. Bir nesilden daha sonraki nesle veya bir yerden başka bir yere geçerken

hikâyeler değişik hafızaların birinden diğerine teslim ediliyor demektir. İşte bu aktarmalar sırasında idare dışı eklemeler doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Hikâyelerin bir çok yerleri unutulunca, boşlukların meydana gelmesine razı olmayan sanatçılar uygun gördükleri malzeme ile hikâyelerde adeta bir tamir işi yapmaktadırlar. İşte bu tamir işi yapılırken doğal olarak hikâyenin yeni ustası, kendi sosyal çevresinin gerektirdiği malzemeyi kullanır.

Hikâyenin aynı anda ve aynı ülke içinde dahi çeşitli anlatıcılardan dinlendiği zaman, mezhep ve ülke farklarının eserinin yapısında yaptığı etkiyi düşünenecek olursak, bir nesilden sonraki nesile, bir bölgeden ötekine geçerken bu farkların çok daha fazla derinleştiği tahmin edilebilir.

Varyantların meydana gelişinde diğer bir sebep de türkülerin yer değiştirmesidir. Buna sebep de hikâyelerin zaman ve mekân değiştirirken anlatıcıların unuttukları yere en uygun türkülerini koymasındır (Boratav, 1988: 137-138). Hikâyelerdeki şiirli bölümler Avrupalı türleriyle benzer değişme özelliği gösterir. Zaman, isimler, yer ve kıtaların sayısı değişebilir. Bazı mısralar yer değiştirebilir, yeni kıtalar eklenir veya orijinal olanlar düzeltilebilir (Eberhard, 1995: 140) .

Psikolojik araştırmalar hikâyenin duygusallığa ağırlık veren parçalarını diğerlerine göre daha çok değiştirildiğini gösterir. Eberhard bu görüşe katılmaz. Ona göre duygusal pasajlar hikâyenin belkemiğini oluşturmaktadır. Duygu yüklü bu bölümler benzer duyguları dile getirir ve seyircileri öyle bir tamamlar ki sonra hiçbir değişikliğe ihtiyaç kalmaz (Eberhard, 1995: 137)

Kural olarak politik sınırlandırma, girip çıkmayla sıkı şekilde denetlenmektedir. Bu nedenle bir ülke, diğer ülkenin hikâye geleneğini çok az da olsa etkileyebilir. Hikâyeler, politik sınırları gezginci âşıklarla aşmaktadırlar. Nakledilen hikâye eğer yeniyse, dinleyiciler tarafından kolayca değiştirilmektedir. Daha önce ülkede böyle bir hikâye varsa mutlaka ikisi bir süre sonra sona erir. Eğer halk hikâyesi ülkeye tamamen yabancıysa, insanların duyguları ve diğer gelenekleriyle uyuşamayacağından kısa süre sonra ölür. Kendisini hüküm süren zevke uydurabilir. Bu sefer de ülkesindeki kaynağından ayrı bir özellik gösterir.

Köroğlu hikâyesi bir çok politik ve milli sınırı aşmıştır. Bazı milli rivayetler farklı da olsa, bu aynı politik sınırlar içindeki rivayetlerin farklılığından öte değildir. Örneğin Kozanoğulları şiirleri, Türkler kadar Ermenilerce de belirli bir fark olmadan taşınmıştır. Eberhard bir ülkeden diğerine geçişin atlama yoluyla olduğu ve devam etmediği konusunda Von Sydow ile aynı görüşü paylaşır. Buna göre kahramanlık hikâyelerinin taşıyıcıları çok azdır ve profesyonel bir damga taşımaktadır. Bizim hikâyemizi taşıyanlar hiçbir zaman halk olmamıştır.

Bu sonuç başka sonuçları kabul etmeyi de gerektirir. Hikâyenin nakli âşığın seyahatine dayanıyor ve atlamayla oluşuyorsa, hikâyenin olduğu alan yaşını belli etmez. Hikâyenin geniş alana yayılma veya dar alanda sınırlı kalması yaşıyla ilgili değildir (Başgöz, 1986: 63) .

Hikâyede meydana gelen değişikliklerde bir de kasti müdahaleler vardır. Bunlar daha çok sanatçının hikâyeyi zenginleştirmek, süslemek için sarfettiği çabanın sonucudur (Boratav, 1988: 137- 138) .

Adana’da anlatılan hikâyelerin en önemli özelliği metnin ana yapısının serbest bir dile sahip olması, sadece şiirlerin dilinin sınırlı olmasıdır. Metinleri karşılaştırılması, anlatıcıların onları ezberlemediğini ortaya koyar. Oysa anlatıcının şiirleri ezberlediği ve ondan sonra metni kolayca hatırladığı iddia edilir. Bu görüş Çinli hikâye anlatıcılarına ve Çin romanlarına dayanılarak ileri sürülmüştür. Ancak bu teori Türk hikâyeleri için uygun değildir. Çünkü şiirler tamamen hikâyenin özeti değildir. Metinler değişikçe şiirler de değişmektedir (Eberhard, 1995: 137- 138) .

Adana hikâyecilik geleneğinde, hikâye metninde ve şiirli bölümlerde yapılan değişiklikler genellikle dinleyiciler tarafından hoş karşılanmaz. Yapılmaması gereken bir iş olarak nitelenir. “Fılan âşık yanlış söyledi” denilerek âşıklar adlarının lekelenmesini istemezler Dinleyici çıkıp “Kardeşim, sen bu türkünün havasını doğru söylemiyorsun. Garip havası başka, Kerem havası başkadır” da diyebilir. (K3), (K4), (K9), (K7), (K12). Ancak kaba saba kelimeler, ahlaka aykırı bölümler değiştirilirse buna pek kimse karışmaz (K9). Dinleyici in yapısı değişiklikte önemlidir. Ufak tefek değişiklikler hoş karşılanabilir (K2).

Bu hoşgörünün nedeni hikâyenin anlatıla anlatıla zaten değişikliğe uğradığının düşünülmesidir. Hikâyeci mantığını kullanıp değiştirilmesi gereken

yerlerde düzeltmeler, eklemeler yapar, bunu da dinleyiciye açıklarsa hoş karşılanabilir (K6).

Gelenekteki değişime karşı duyulan bu olumsuz tavrın nedeni, sözlü edebiyatın topluluğun ortak ruhuna hitap etmesidir. Onu güncelleştiren sözün yanlışlarından ve yanılgılarından kurtulması gerekir. Yanlış söylenen bir söz geleneğe karşı istemeden yapılmış bir saygısızlık kabul edilir. Yanılgıysa, özgün olmaya, kendini ön plâna çıkarmaya özenme sayılır. Bunlar da ortak zenginliğe zarar vermenin onu bozmanın kişisel iki kaynağıdır ki topluma uğursuzluk getirebilir. Üyesi bulunduğu topluluğun kültüründen söz etmeyi üstlenen kişiyi bu sorumluluğun açıkça bilincinde olması, ortaya koyduğu sanata bütünüyle hükmedebilmesi gerekir (Boratav, 1988: 26) .

1.1.2.4. Hikâyecinin Hikâyeye Ara Vermesi

Hikâyeler çoğunlukla bir gecede bitmez. Bir gecelik hikâyede bile âşık uygun bir yerde kahve, çay, sigara içmek için bir dinlenme arası verir. Uygun yeri âşık kendisi seçer. Hikâyenin bu “yatılacak yerleri” bellidir. Dinlenmeden sonra yeniden hikâyeye başlamanın da bir kuralı vardır. Âşık belirli makamlarda 8’li veya 11’li türkû ile –bu çok defa hale ve şahıslara uygun olarak irticalen söylenen bir türküdür– hikâyenin nerede kaldığını topluluğa sorar. Usul, nerede kaldığının söylenmesini âşığa bırakmaktır. “Hikâye şurada kaldı” diye atılan, âşığa yerini gösteren, hikâyecinin bahşişini vermek zorundadır.

Böyle söze karışan olduğu zaman âşık, sazını önüne bırakır ve “Sen biliyorsun, anlat öyleyse” der. Âşığa sazını iade edip hikâyeye devam etmesini sağlamak için bahşişini vermek lazımdır. Âşık bahşiş alabilmek için çok defa bu sual türküsünü uzatır ve topluluğun ileri gelenlerinden biri, âşık nazlanmadan çabuk hikâyeye devam etsin diye “şurada kaldı” diyerek bahşişini verir ve hikâyeye devam edilir.

Eğer toplantıyı yöneten kişi önceden âşığa tembih etmişse, bu türkû kısaca geçilir. Âşık birkaç kıtadan sonra sazına sorar, saz cevap verir. Âşık da sazın haber verdiği yerden başlar (Boratav, 1988: 50- 51).

Adana hikâye anlatma geleneğinde hikâyeciler hikâyeye ara verdikten sonra genellikle “Burada kalmıştık..” (K12), “Şimdi kaldığımız yerden başlayalım...” (K7), “Nerede kalmıştık...” (K2) şeklindeki cümlelerle dinleyiciye soru sorarlar. Cevabı dinleyiciler verir. Ancak âşığa bunun karşılığında herhangi bir bahşış verilmez. Eğer cevap veren bulunmazsa âşık dinleyicilere takılır espri yapar. “Siz uyuyormuşsunuz” diyerek kendisi kaldığı yerden devam eder (K9).

Çay, kahve, meyve gibi ikramlarda ufak bir ihtiyaç molası verilir. Bazen toplulukta başka âşıklar olabilir. Hikâyeci dinlenip çayını sigarasını içerken diğer âşığa “Ben yoruldum, biraz da sen devam et” diyerek diğer âşığa birkaç türküy söyletebilir (K8). Bu hallerin dışında genellikle hikâyeye bitirilmeden ara verilmez. Ancak o topluluktan gitmek zorunda olanlar veya gelenler olursa kısa bir süre ara verilir. Sonra hikâyeci “Evet konumuza dönelim” diyerek hikâyeyi anlatmaya devam eder (K6). Bazen de hikâyeye en güzel yerinde kesilir. Ertesi gün kalınan yeri söyleyecek olana türküy, kaset vs. gibi şeyler vaad edilir (K11).

1.2.2.5. Hikâyecinin Özlem ve Duyguları

Hikâyeci hikâyeyi, hikâyeye anlattığı güne aktarmanın yollarını bulur. İçinde yaşanan toplumun sorunlarını bu geleneksel anlatım içinde aktarır. Yalnız hikâyeci sadece çevresini değil, kendi sıkıntılarını da hikâyeye katar. Ancak hikâyeci, kendisinden hoşlanmayan, sanatını sevmeyen dinleyiciye duygularını açmaz, gerçek sıkıntılarından bahsetmez (Başgöz, 1975: 63).

Hikâyecilerin hikâyelerde en ayrıntılı işlediği yerler yemeden içmeden bahsettiği yerlerdir. Maceralar anlatılırken başka ayrıntılara önem verilmez. Bu da oldukça doğaldır, çünkü bu hikâyeleri meydana getiren ve asırlar boyunca nakleden sanatçıların hayatlarındaki en önemli endişe budur. Bunlar fakir kimselerdir. Genellikle rençberlik ederler. Kış mevsimlerinde hikâyeye anlatmak, türküy söylemekle meşgul olurlar. Bu uğraşları, bir lüks olmaktan ziyade, topraktan aldığı ürünün yetersizliği karşısında en basit ihtiyaçlarını sağlamak için seçtikleri bir iştir. Çok defa hikâyeciler büyük arazi sahipleri olmadıkları için, topraktan elde ettikleri şey, kısmen gıdalarını sağlar. Elllerine geçen bütün nakit, sanatlarının kazandırdığı bu paradan ibarettir. Âşık vergisini bununla öder, giyeceğini, tuzunu, kahvesini, şekerini bununla

alır. Bu yüzden de hikâyelerde en önemli şey onun için yeme içmedir. İnsan yemeden içmeden yaşayamaz. O halde hikâye kahramanlarının da maceraları içinde yemesi içmesi lâzımdır.

Boğaz endişesinin mizâhî ve satirik şekilde ifadesini veren parçalar hikâyelerimizde bol bol vardır. Gerek döşeme kısmındaki destanlarda veya başka çeşit mizahi şiirlerde, gerek hikâye içinde nesir olarak tasvir edilen bazı sahnelerde, bunların tipik örneklerini buluruz (Boratav, 1988: 82- 83) .

Adana hikâye anlatma geleneğinde de hikâyecilerin hikâye metinlerine zaman zaman kendi arzularını ve endişelerini eklediklerini görüyoruz. Ancak Adanalı hikâyeciler çoğunlukla hikâyenin aslına sadık kalmak düşüncesiyle eklemeler, çıkarmalar yapmaktan çekinmektedirler. Onlar meclisin meşrebine göre ufak tefek eklemeler yaparlar (K1), (K2), (K3), (K4), (K5), (K10), (K11), (K12)..

1.1.2.6. Hikâyecinin Taraf Tutması ve Mezhep Farklılıkları

Halk hikâyelerinde hikâyeci sanatçı ister hikâyenin musannıfı olsun isterse nakledeni olsun, açık bir tavır almaktadırlar. Âşık hikâyelerinde onun sevimli gösterdiği kişiler, hikâyenin kahramanı olan âşık ve onun dostlarıdır. Hikâyeci âşığın hikâyenin kahramanını kendisine benzetmesi, kökeninde fakir olmayanı dahi gurbete çıkardıktan sonra fakir bir âşık haline sokması ve bütün zorlukları, eziyetleri, bu fakirliğin bir sonucu olarak sergilemesi, en sonunda da kahramanını bütün sınavlardan başarıyla çıkarması, ancak böyle bir tavırla açıklanabilir (Boratav, 1988: 78- 79).

Adana halk hikâyelerinde de aynı durumun devam ettiğini, hikâyecini eşkıya dahi olsa kahramandan yana tavır aldığını görüyoruz. Bazen anlatıcı kahramanın yapmaması gereken şeyleri anlatırken şakacı ve sevimli bir ifade takınarak kahramanın suçunu hafifletmeye ve onu sempatik göstermeye gayret eder. Dinleyici de bunun farkındadır. Üstelik o da âşıkla birlikte taraf olarak kahramanın yanında yer alır.

Bazen de hikâyeci in hikâyelerini anlatırken içinde bulunduğu millî ve mezhebî şartları hikâyelere yansıttığı görülür. Örneğin halk hikâyeciliği geleneğini canlı bir şekilde sürdürüldüğü yörelerimizden Kars ve civarında Şii Tatarlar, Alevi

Türkmenler ve Sünniler gibi üç ayrı mezhebe ait topluluklar yaşar. Şii ve Alevi hikâyecilerin birbirinin sınırlarına geçmedikleri, aynı şeyin Sünnilerle Aleviler arasında da olduğu söylenebilir. Özellikle kırsal bölgede Şii ve Alevi hikâyeciler, hikâyelerinde mezhebî özelliklerini daha çok belli ederken, kasaba ve şehirlerde, her mezhepten insan aynı kahvelerde toplandıkları için âşığın mezhebi dikkate alınmaz. Âşık ona göre sözünü idare eder, tarafsız bir ifadeyle hikâyesini anlatmaya çalışır (Boratav, 1988: 87- 88).

Adana hikâye anlatma geleneğinde hikâyeciler genellikle böyle bir mezhep ayrımını hikâyelerinde hissettirmezler (K3), (K10). Ancak bazen Alevî Bektaşî hikâyecilerin anlattığı hikâyelerde mezhep propagandasının yapıldığı olur. Sadece Alevî topluluklar değil, Hambeli, Şâfi mezhebinin de propagandasının yapıldığı yerler olmaktadır. Ancak dinleyici bu tür durumlara tepki göstermez ve müdahale de etmez. Sonuna kadar dinler “Âşık, sen propaganda yaptın ama diline sağlık” diyerek hem yapılan şeyin gözden kaçmadığını belirtir hem de emeği için âşığa teşekkür eder (K9), (K12). Ancak kaynak şahısların bildirdiğine göre Alevi ve Sünnileri birbirlerine düşürmeye çalışan kişilere de rastlanmaktadır. Buna göre ismi hatırlanmayan bir Ermeni âşık, Alevi ve Sünni köyleri gezerek insanların aralarını açmaya çalışmıştır (K9).

Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre, mezhep farkından çok, hikâyelerde din farkı dile getirilir. Özellikle Battal Gazi, Şah İsmail, Ali Paşa gibi hikâyelerde Müslümanlarla gavurlar arasındaki mücadeleler ve din farkı daha çok dile getirilir (K2), (K6), (K8).

1.3. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Hikâyelerin Anlatıldığı Ortam ve Çevreler

1.3.1. Köy Kahveleri, Sahra Toplantıları, Sıra Geceleri

Adana halk hikâyesi anlatma geleneğinde, hikâye anlatılan çevreler olarak dağlık yerleşim yerleri (K1), (K9), (K11) ve köyleri (K1), (K4), (K5), (K7), (K8), (K9), (K10), (K11), (K12) sayabiliriz. Şehirde de hikâye anlatılır ancak özellikle kış zorlu geçen Toros eteklerindeki köylerde (K6) hikâyeler daha çok anlatılır. Konar-göçer topluluklarda da (K2) hikâyelerin anlatıldığı görülür.

Ovada folklor ve halk edebiyatı malzemesi bulmak, dağlık yerde folklor malzemesi bulmaktan daha zordur. Çünkü eskiden ulaşım sıkıntısı çekildiği için uzun kış gecelerinde vakit geçirmek için toplanılır ve hikâyeler anlatılırdı (K1), (K2), (K4), (K5), (K6), (K7), (K9), (K3) Yazın bütün gün tarlada, bahçede çalışan köylü, bazen sabaha kadar süren hikâyeyi dinleyemez. Ertesi gün işe gitmek zor olur. O yüzden kışın hikâye anlatmak ve dinlemek daha zevklidir. Çünkü iş yoktur. Yazı kısa anlatılan hikâyeler, uzun kış gecelerinde ayrıntılarıyla anlatılır (DK2).

Yazın ise yaylalarda hikâye anlatılır. Yaylacılar avaredir. Âşık yörük çadırlarına giderek orada serin serin hikâyesini anlatır (K11), (K2). Köy odalarında (K9), (K8), gece sohbetlerinde (K2), (K10), evlerde (DK2), (K3), (K4), anlatılan hikâyeler, Ramazan ayında pek anlatılmaz. Çünkü bütün gün oruç tutan halk gece de teravih namazına gider (DK2). Anlatılan hikâyeler daha çok dinî karakterli Hz. Hasan-Hüseyin cenkleri, İsmail'in kurban edilmesi vs. hikâyelerdir (K7).

Hikâyeler genellikle evlerde anlatılırdı. Bu ev çoğunlukla hali vakti yerinde olan köy ağasının ya da zengin kişilerin evleri içinden seçilirdi. Hatta zengin kişiler üç-beş âşığı bir araya toplayarak bir hafta misafir eder, ağırlardı. Bu arada onları dinlemek isteyenler de gelir hoşça vakit geçirirlerdi (DK2).

Sıradan köylünün evi tek odadan oluşurdu. Kocaman olan bu tek odanın bir yanında hayvanlar, bir yanında insanlar olurdu. Evin giriş kapısından insanlar da girerdi, hayvanlar da girerdi. Çünkü yokluk devriydi. Evin kapısı yoktu, bacası yoktu. Civar köylerde de durum böyleydi.

Zenginlerin ise köyde oturdukları evden başka misafir evleri olurdu. Ya da evlerinin bir bölümü misafir için ayrılırdı. Bu evler ev sahibinin misafirperverliğini göstermek, adını duyurmak için kurulurdu. Akşamları toplanıp sohbet etmek, hoşça vakit geçirmek, türkü ve hikâye dinlemek âdeti vardı (DK2).

Eskiden bölgede kış geceleri halkı gece yarısına kadar eğlendiren ve bir çeşit halk eğitimi işi gören ünlü hikâyeciler vardı. Bu hikâyeciler tıpkı meddahlar gibi kahvenin bir tek köşesine otururlar ve ellerine 45-50 santimlik bir değnek alarak önlerindeki masaya vururlar, sonra da hikâyelerine başlarlardı. Bunlarda kırk gün aralıksız devam edecek kadar uzun hikâyeler vardı. Ellerindeki değneği heyecanlı

anlarda masaya vurarak dinleyicilerin meraklarını çekerler ve böylece hikâyelerini yaşatırlardı (Yalgın, 1939: 210- 211)

Bu gün bu toplantılar eskisi kadar çok olmamakla birlikte yapılmaya devam etmektedir. Artık kış gecelerinde televizyon seyretmek hikâye dinlemenin yerini almıştır. Ancak yine de âşık geldiği zaman bu hemen civardaki evlerde duyulur ve âşığın geldiği ev dolar. Ev sahibi “yatsılık” denilen çerez türü eğlencelik dağıtır. Ceviz, fıstık, fındık yenir, ekme kızırtılır (DK3). Kömbe (içi peynirli yağlı ekme) yapılır (K7). Mısır kaynatılır, tandırda közde pişirilen ekme çörek, çay ikram edilir (K10).

Ramazan aylarında teravih namazından sonra insanlar bir araya gelirler, sahura kadar yenilir, içilir, sohbet edilirdi. Sehre ya da sahra toplantıları denilen bu toplantılarda hikâye de anlatılırdı. Hikâyenin yanı sıra masal ve bilmece de anlatılan bu toplantılarda çalıp oynama yoktur. Yüzük, saklambaç oyunları oynanır. En son sahur yemeği yenir ve kalkılır. Günümüzde bu toplantıların adı sahra toplantısı olarak bilinmez. Ancak hala geleneğin devam ettiği yerler de vardır (K9), (K10), (K11), (K12).

Eskiden özellikle düğünlerde önce yüzük oyunu oynanır ardından da sıra türkülerini söylenirdi. Ancak bilenler hikâye de anlatırdı. Bunun yanında fıkra bilen fıkra anlatır, hiçbir şey bilmeyen ise ceza olarak taklit yapardı (K8). Ya da toroman çekilirdi. Toroman çekmek bir kişinin sırtını yere eğip mani söyleyerek sırtına vurmak demektir. Bazen de ceza olsun diye yemiş, sigara vs. gibi şeyler istenirdi (K1). Ceza alan kaçmasın diye de kapıda bir kişi nöbet tutardı (K3).

Bu toplantılar günümüzde çok yaygın olmamakla birlikte yine kış geceleri bir araya gelinerek yapılmaktadır (K2), (K3), (K9), (K10).

Günümüzde kahvelerin, sahra toplantılarının, sıra gecelerinin yerini âşıklar bayramı, çeşitli partilerin düzenlediği programlar, belediyeler tarafından düzenlenen festivaller almıştır. Bu yeni icra alanları, âşıkların hikâye anlatıp, türkü söyledikleri yeni geçim kaynaklarıdır. Artık değişen şartlara uyan hikâyeci âşık, dışa açılmakta ve modern iletişim araçlarının nimetlerinden faydalanmaktadır. Adana’da açılan âşıklar lokali, haftanın belirli günlerinde âşıkları bir araya toplamakta sazlı sözlü sohbet ortamları yaratılmaktadır. Bir yandan gelenek kayboluyor derken bir yandan da

geleneğin güncelle beslendiğini, çağdaş tekniklerle içeriğini genişlettiğini gözlemliyoruz.

1.3.2. Dügünler

Dügünler hikâyeci âşıkların başlıca geçim kaynaklarından birisini oluşturmaktadır. (K2), (K3), (K4), (K5), (K6), (K9), (DK2).... Eskiden mutlaka her düğünde görmeye alışık olduğumuz hikâyeci, bugün artık yerini orkestranın aldığı düğün salonlarındaki orglu sanatçıya terk etmiştir. Ancak hala Düziçi, Osmaniye, Kadirli gibi geleneğin az da olsa yaşadığı yerlerde, bunların yanı sıra hikâyeci âşığın da yer aldığını görürüz.

Buna göre düğünden 3-5 ay hatta 1 yıl önce âşıktan düğün için randevu alınır (K4), (K5), (K6). Kız evi oğlan evine, istediği bir âşığı şart koşabileceği gibi, kız evinin de fikri alınarak oğlan evi tarafından bir âşık belirlenebilir (K3), (K4), (K5), (K11). Bir düğüne bazen üç, dört âşık çağrılır. Bazen kız evinin istediği âşık getirilmezse taraflar arasında kavga çıktığı bile olur. Örneğin kızın babası “Köroğlu gelmezse kızı vermem” diyerek ayak direyebilir. Bu talepler yüzünden bir âşığın bir gecede iki kızı gelin ettiği olur (K3). Bazen de özel olarak hiç bir âşığa haber verilmez. Düğün haberini alan âşıklar zaten kendileri gelirler (K2).

Âşığı çağırma işini üstlenen meraklılar vardır. Böyle durumda o insanlar çağrılarak yardım istenir (K7). Ama esas görev erkek evinin, damadın babası ın, oğlanın ya da eniştenindir (K4), (K5).

Dügünlerde varlıklı kişiler davul-zurna getirir, içkili yemek verirler. Daha dindar olanlar içki vermeyip davul-zurnayla yeti irler. Maddi durumu çok iyi olmayanlar ise “çokuşturma” denilen, içkisiz, yemeksiz, davul zurnalı düğünler yaparlar. Eskiden âşık, zengin fakir demez bütün düğünlere giderdi. Çünkü eskiden maddi çıkarlar şimdiki gibi ön planda değildi. Herkes birbirini tanır severdi. Birbirinin iyi gününde yanında olma ilkesi vardı. İlişkiler dostluğa dayalı olduğu için âşık böyle toplantılara para karşılığı gitmezdi. Zaten para alması da ayıp karşılanırdı. Para alan âşık tercih edilmez, ayıplanırdı. Ancak hediye verilebilirdi. Âşığa para verme, günümüzde ortaya çıkmıştır. Yeni âşıklar bu olayı bir geçim kaynağı olarak gördükleri için, maddi bir çıkarları yoksa toplantılara gitmiyor, kaçıyorlar. Eskiler

her şeye rağmen buna alışık değiller ve para verseniz de oluyor vermeseniz de oluyor (DK2).

Paradan ziyade hatır, gönül için gidilen düğünlerde genellikle kız tarafından aşığa bir bohça hazırlanır. Bohçada halı, kilim (K11), havlu, gömlek (K1), (K8), mintan (K4), (K5), fes, el örmesi yün çorap, eldiven (K1), (K6) gibi hediyeler vardır. Düğün sahibi bir fiyat belirler. Muhtar, düğün evinin gençleri veya sağdıçlar tarafından aşığa bu para verilir. Para minderinin altına veya cebine konur (K1), (K9).

Âşığın sazının cebi vardır. Bazen de âşık bahşiş ister :

Biraz yüzümüze baksan iyi olur

Elini cebine soksan iyi olur

Sana derim sana Süleyman Ağa

Sazıma bir bahşiş taksan iyi olur

der. Oradan birisi çıkıp cebine para koyar (K11).

Âşık, düğün sahibi ve onun akrabaları tarafından ağırlanır (K7), (K12). Köylü de âşığı buyur eder ama esas görev düğün sahibi in ya da zenginlerindir (K9), (K7), (K6). Çünkü öyle her eve âşık gelemmez. Ekmeği yenen, kahvesi içilir evlere, hatırı sayılır insanların evine gider (K3). Bazen de kız evinde misafir olur âşık (K4), (K5). Düğün sahibinin ayarladığı bir iki genç, âşığın ihtiyaçlarını karşılar (K7).

Düğün evinde yapılan bütün ikramlar âşığa da yapılır (K12). Düğünlerde özellikle etli mantı pişer. Bunun yanında dövme ve pirinç pilavı, sebze, meyve, çay ikram edilir (K8). Âşıklar düğün yemeğini çok severler. Fasulye, pilav, patates yemeği, nohut yahnisi düğün yemeğidir (K11).

Ev sahibinin hali vakti yerindeyse davar, kuzu kesilir (K1), oğlak pişirilip dövme pilavının üstüne dökülür (DK1). En azından bir tavuk kesilir. Çay, kahve (DK1), (K2), (K10), kekik, kır çayı (K10), ayran, nar şurubu, kızılık şurubu (K1), meyve (K1), yemiş, ceviz, üzüm kırma (cevizli tatlı), pestil, kuru üzüm, fındık, pekmez, mısır kavurması, melengiç kahvesi (K9), (K10) ikram edilir. Yörükler âşığa küle, kömbe, buğday veya darı hediği ve kavurga da ikram ederler (K2).

1.4. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Dinleyici Kitlesi

1.4.1. Dinleyici Kitlesinin Genel Özellikleri

Dinleyiciler, hikâye anlatma geleneğinin önemli bir bölümünü oluştururlar. Dinleyicisi olmayan bir halk hikâyecisi düşünülemez. Halk hikâyesinin hem sözlü kurgusu hem de hikâye anlatım olayı, dinleyici kitlesi in yapısından, konumundan ve isteklerinden etkilenir. Hikâyeyi yaratan, ona biçim veren unsurlardan ikisi hikâye anlatan âşık ile geleneksel hikâye metni ise üçüncü de dinleyici kitlesidir. Bu üç gücün el birliği ve etki alışverişi hikâyeyi yaratır, biçimlendirir ve değiştirir. Bu nedenle hikâyenin geleneksel metni yanında, hikâyeyi anlatan âşığı ve hikâyenin dinleyicisini iyi tanımak gerekmektedir. Bunların üçü üzerinde durmayan bir araştırma eksik kalacaktır. Çünkü hikâyenin metnini doğru anlamak için bile dinleyici kitlesini tanımak gerekmektedir (Başgöz, :64) .

Hikâyeler her yaş grubundan ve her cinsten insana anlatılırlar (K1), (K3), (K6), (K7), (K9), (K10). Kadınlar ve erkekler çoğunlukla hikâyeleri bir arada dinlerler (K1), (K3), (K6), (K7), (K9), (K10), (DK2)... Eskiden evler geniş olduğu için aynı yerde, aynı

odada, kadın-erkek ayırımı olmadan oturulurdu. Şimdi odalar daha küçük olduğu için bazen kadınlar ve erkekler hikâyeleri ayrı dinliyorlar (K3), (K9), (K10). Bazen oda dolar ve gelen erkeklere yer kalmaz. O zaman kadınların bir ikisi dışarı çıkar. Ancak her kadın da dışarı çıkmaz. Sıradan, laf becerisi olmayan, topluma çok ayak uyduramayan, daha çok genç kızlar dışarı çıkar. Öyle kadınlar vardır ki bir erkek gibi laf söyler, ağırlığı vardır, otoriterdir, sözünü dinletir. Onların çıkması söz konusu bile değildir. Çekingen durmaz, yeri geldiğinde erkek gibi müdahale ederler (DK2), (K9).

Kadın topluluklarına anlatılan hikâyelerle erkek topluluklarına anlatılan hikâyeler arasında bazı farklar vardır. Erkekler türkülü hikâyeleri tercih ederken kadınlar daha çok ağıt ya da kına türküsü (K1), (K3), (K4), (K5), aşk konulu hikâyeler isterler (K7). Erkekler harp hikâyelerini tercih ederler (K8). Kadınlara anlatılan hikâyelerde müstehcenlik yoktur. Erkeklerin özellikle de gençlerin olduğu yerde müstehcenlik çok vardır (K6), (K7), (K1), (K2), (K3), (K7).

Hikâyeleri her yaş grubundan insan ilgiyle dinler (K4), (K5), (K1). Ancak özellikle orta kuşak (K2), (K3), (K7), (K9), (K10) ve altındakiler iyi hikâye dinleyicisidir. Çünkü daha yukarı yaş grubundakiler yeterince dinlemiş ve hikâyelerini ayrıntılarıyla öğrenmiştir (K6), (K9), (DK2), (K8).

1.4.2. Dinleyicinin Hikâye Anlatma Geleneğindeki Etkisi

Dinleyici, hikâye anlatma geleneğinde önemli bir yerdedir. Çünkü yıllarca dinlediği hikâyeler hem onu hikâyenin konusu açısından bilgili kılmış hem de gelenekte söz sahibi yapmıştır. Hikâyeci karşısındaki dinleyici topluluğunun ağırlığını sürekli olarak hisseder. Kendi fikir ve duyguları ı onlarla iş birliği içinde biçimlendirir (Başgöz, 1975:64) .

Hikâye anlatma geleneğinde dinleyicinin ilk etkisi hikâye konusunun belirlenmesidir. Bir hikâyenin anlatılmak üzere seçilmesinde en önemli rol dinleyiciye aittir (K2), (K3), (K4), (K5), (K6), (K7), (K8), (K9), (K10), (K11), (K12), (K13), (K14).

Bir âşık köye geldiği zaman dinleyiciler “Âşık, bir türkülü hikâye anlat da dinleyelim” veya “Filan zamanda filan âşık geldi, şu hikâyeyi anlattı. Biliyorsan sen de anlat dinleyelim” diyerek, hangi hikâyeyi dinlemek istediklerini söylerler (K1), (K2),(K3). Zaten âşık onlar söylemeden de ne istediklerini sorar (K2), (K4), (K5), (K8).

Dinleyicinin yaş grubu seçilen hikâyeyi etkilemektedir. Yaşlılar daha çok dini hikâyeleri, gençler kahramanlık hikâyelerini, kadın-erkek karışık topluluklar ağıtlı, sonu acıklı biten hikâyeleri isterler (K8), (K10), (K11), (K14).

Hikâyelerin uzun veya kısa anlatılmaları da dinleyicinin isteğine ve ilgisine bağlıdır (K8), (K10). Aslında uzun türkülü hikâyeler daha çok sevilir (K1), (K3), (K9). Makbul olan türkülü hikâyedir, kara hikâyeye rağbet yoktur. Yola giderken zaman öldürmek için ya da beş-altı kişi bir araya geldiğinde kara hikâye anlatılır (K3).

Dinleyiciler hikâyenin sazla icra edilmesi i isterler. Sazlı âşık muteberdir (K1), (K2) ,(K3), (K9), (K10). Ancak meclisin yaş grubuna göre bu tercihler

değişebilir. Gençler sazlı âşığı tercih ederken yaşlılar ve dindar kesim sazsız hikâyeyi tercih edebilir (K6), (K7), (K8).

Dinleyici güzel vakit geçirmek için hikâye dinlemeye gelir. Bu nedenle de hikâyenin iyi anlatılmasını bekler. Beğenmediği anlatıcıyı bu beklentiler çerçevesinde rahatlıkla eleştirebilir. Bu nedenle hikâyeci mecliste bulunan dinleyici kitlesinin yaşlarına, seviyelerine, memleketlerine göre konuşur. Hikâyelerde bazen değişik yörelerin insanların özelliklerini taklitlerle anlatan fıkralara rastlanır. Böyle yerleri usta hikâyeci etrafını kollayarak idare eder. Bununla beraber bazen dinleyici kitlesinin içinde âşığın sözlerinden veya hikâyesinden alınan, onu eleştiren kişiler bulunabilir. O zaman topluluk ikiye bölünür. Bir kısmı âşık tarafını tutarak onu savunur. Bazı hallerde işin kavga dövüşe kadar vardığı olur. Çıldırılı Âşık Şenlik'in bir mecliste ileri geri söylediği, toy ağasını gücendirdiği için zehirlendiği rivayet edilir (Boratav, 1988: 85- 86) .

Dinleyici hikâye anlatılırken hikâyeye pek fazla karışmaz. Sadece bazı yerlerde coşarak âşığa “Diline sağlık!”, “Ağzına kurban olayım”, “Dee, de, yaşaa!” (K1), “Sağol!” (K3), “Yazık olmuş”, “İyi etmiş” (K4), (K5), (K6) gibi sözler söylerler.

Hikâyelerin türkülü bölümlerinde, nakaratlarında zaman zaman arkadan koro halinde söylerler (K10) veya alkışlarlar. İçlerinden birisi kalkıp bahşış verebilir (K7). Dinleyici hikâye bittikten sonra çoğunlukla âşıktan türkü ister (K4), (K6), (K7), (K10).

Çeşitli yörelerde hikâye anlatılırken türkülü bölümlerde dinleyiciler oyun oynarlar. Adana hikâye anlatma geleneğinde büyük çoğunlukla böyle bir adet yoktur (K2), (K3), (K4), (K5), (K6), (K7)... Ancak zaman zaman oyun oynayıp alkış tutulduğu da görülebilir (K1), (K7), (K9).

1.4.3. Geleneğin Hikâyeci İçin Belirlediği Kurallar

Hikâye anlatılırken dinleyicilerin uymak zorunda oldukları belirli kurallar vardır. Gelenek tarafından belirlenen bu kuralların başında hikâye anlatıcısı âşığa ve hikâyeyi dinlemeye gelen diğer insanlara karşı saygılı olmak gerekir. Bu da sessizlikle sağlanır.

Âşık daha hikâyeye başlamadan pazarlığını yapar: “Dinleyecekseniz anlatayım” der. Uykusu gelenlere şaka yapılır, üstüne su dökülür, cebine ateş konulur, uyandırılır (K10). Herkesin her türlü işini görüp yerine oturması beklenir. Âşığın suyu yanına getirilir ve bu şartlar altında hikâyesini anlatmaya başlar (K1), (K2), (K3), (K4), (K5), (K6), (K7), (K8), (K9), (K10), (K11)...

Âşığın karşısında derli toplu oturulur. Eskiden Hıdır İsmail adlı bir hikâyeci yaşamış. Dinleyenler karşısında ayaklarını bile uzatamazlarmış (K3). Hikâyeyi dinlemek istemeyenler sessizce çıkıp gidebilirler (K1), (K2), (K3)...

Herkesin can kulağıyla hikâye dinlediği bir ortamda konuşan, gürültü yapanlar hiç hoş karşılanmazlar. Yoksa âşık topluluğu terk edip gidebilir (K4), (K5), (K6)... Konuşan birisi olduğu zaman hikâyeci hikâyeyi kısık sesle anlatmaya başlar. Bu uyarıyı anlayan diğer dinleyiciler, konuşan kişi ya da kişileri “Bak konuştuğunuz için sustu” (K6), “Sus, topluluğun ahengini bozma” (K1) gibi sözlerle eleştirerek sustururlar.

1.5. Adana Halk Hikâyeciliği Geleneği Değerlendirmesi

Adana, hikâyecilik geleneğinin sürdürüldüğü birkaç ilden birisidir. Adana’da halk hikâyesi anlatanlara “hikâyeci, hikâyeci âşık, âşık” gibi isimler verilmekte, hikâyecileri yönlendiren kurallar bütününe de “hikâyecilik geleneği” denilmektedir.

Hikâye anlatıcısı, yaşadığı toplum kültürünün aktarıcısıdır. Hikâyeci âşıklar hikâyeleri oluştururken gelenek içerisinde devam eden, yaşadıkları çevrede bilinen ve önem verilen tarihi olayları, anonim unsurları, kişisel deneyim ve gözlemleriyle birleştirip yeni bir sentez oluştururlar. Böylece bir bakıma kendi devirlerinin zevki insana ve hayata bakış tarzını, halk hikâyesi anlatma geleneği çerçevesinde, kişisel yetenekleri ölçüsünde yansıtır.

Hikâyeci âşıklar geleneğin kendilerine sunduğu mirası, yaşadıkları dönemin olaylarıyla zenginleştirerek yeni nesillere aktarmışlardır. Her âşığın bilinen bir hikâyeyi tanzim edip söylemesiyle, o yörede anlatılan halk hikâyesinin o âşık tarafından anlatılan kolu oluşur. Aynı hikâyeyi iki ayrı âşık anlattığında, âşıkların katmalarıyla zenginleşip besleneceğinden, anlatım çatısı aynı kalsa da farklı bir

anlatım, bir varyant doğacaktır. Bunun için âşıklara söz konusu türün hem yapıcısı hem de yürütücüsü demek daha yerinde olur.

Anadolu’da oluşan eski esnaf teşkilatlarının hepsinde olduğu gibi âşıklıkta da çırak yetiştirmek bir gelenektir. Belli bir ustadan ders alsın ya da almasın Anadolu’da yaşamakta olan bu gelenek, yetenekli olan kişilerde bir birikim meydana getirmektedir. Bir kısmı bu birikimin farkına varmakta, bir kısmı ise hiç farketmeden yetişmekte ve bir anda bu sanata ulaştığını sanmaktadır. Günümüzde artık usta-çırak ilişkisi bitmiştir. Radyo, televizyon, dergi gibi basılı ve görsel medya araçlarıyla seslerini duyuran âşıklar bir usta âşığa ihtiyaç duymamaktadırlar.

Adana hikâye anlatma geleneğinde hikâyeci âşıklar daha çok sazlı sözlü ortamlarda, hikâye anlatılan çevrelerde bulunmaları dolayısıyla hikâyecilik geleneğini öğrenmişlerdir. Usta âşıkların meclislerinde bulunmak, onların anlattıkları hikâyeleri dinlemekle sınırlı bir ilişki vardır aralarında. Usta-çırak ilişkisi gezginci hikâyeciliğin yaygın olmaması, hikâyecilerin dar bir çevrede kalmalarına yol açmış, gelenek körelmiştir.

Bölgede en çok sevilen hikâyeler, aşk hikâyeleri ve kahramanlık konulu hikâyelerdir. Elbeyoğlu, Gündeşlioğlu, Ali Paşa, Han Mahmut, Bey Böyreğ, Koroğlu ve kolları en çok anlatılan ve zevkle dinlenen hikâyelerdir.

Hikâyelerin anlatım basamakları klasik hikâyelerde gördüğümüz fasıl, döşeme, asıl hikâye, dua bölümlerine tam anlamıyla uygunluk göstermez. Fasil ve döşeme bölümleri atlanarak doğrudan hikâyeye girilir, olaylar anlatıldıktan sonra kısa bir dua ile hikâye sona erdirilir.

Adanalı hikâyecilerin büyük bir bölümü saz eşliğinde hikâyelerini anlatmaktadırlar. Geleneğe müzik önemli bir yer tutmakta, sazsız, müziksiz kara hikâyeler yavan bulunmakta ve önceliği türkölü hikâyeler almaktadır.

Adana halk hikâyeciliği geleneğinde hikâyeciler hikâyeyi, geleneğin kendileri için belirlediği kurallara göre anlatırlar. Anlatıcıların çoğu erkektir. Hikâyeler mümkün olduğunca geleneğe öğrenilen şekliyle verilmeye çalışır. Metne müdahaleden ve değişikliklerden kaçınılır. Olayları olmuş gibi kabul eden hikâyeci, dramatik unsurları da kullanarak canlandırma yapar. Hikâyeci hikâyeyi, hikâye anlattığı güne aktarmanın yollarını bulur. İçinde yaşadığı toplumun sorunlarını bu

geleneksel anlatım içinde aktarmaya, yalnız kendi sorunlarına değil, toplumun sorunlarına da değinmeye çalışır.

Hikâyelerin en çok anlatıldığı yerler köyler, kasabalar, dağlık yerleşim yerleri, yaylalardır. Şehirde hikâyecilik geleneğinin yok denecek kadar azaldığı söylenebilir. Düğünler eskiden âşıkların en önemli geçim kaynaklarından birisiydi. Ancak bu gün ırtık orkestralı veya çeşitli teknik aletlerle müzik yapılan şehir düğünleri köylere kadar girmiştir. Yine de geleneğin daha canlılıkla yaşadığı Düziçi, Osmaniye, Kadirli'de âşıklar düğünlere gitmekte, hikâye anlatıp türkü söylemektedirler.

Adana hikâye anlatma geleneğinde her yaştan ve her cinsten insan hikâye dinlemektedir. Kadınlar ve erkekler aynı ortamda hikâye dinleyebilirken, hikâyeci ışık ile kadın dinleyiciler arasında kaç-göç yaşanmaz. Hikâyeler daha çok orta yaş grubundaki insanlara hitap ederken, meraklı olan gençler tarafından da ilgiyle dinlenirler. Dinleyicilerin hikâye anlatılırken sessiz olmaları, yanındakilerle konuşmaları, bir şey yiyip içmemeleri, yerlerinden kalkmamaları, dikkatle âşığı dinlemeleri beklenir. Aksi bir hareket toplulukta bulunan diğer dinleyicilerin eleştirisiyle karşılaşır. Dinleyici, hikâyeci âşığın anlatacağı hikâyenin seçiminde etkilidir ancak ondan sonra çok fazla aralara girerek müdahalede bulunması hoş karşılanmaz.

Toplumun baskısı altındaki dinleyiciye bu hikâyeler umut kaynağı olmuştur. Aşk hikâyeleri, dinleyicinin yaşamak istediği hayatın örneği olmuştur. Ancak yaşanan hayatın imkânlarından tamamiyle uzaklaşmak mümkün değildir. İstenildiği kadar olaylar ve kişiler tecrit edilsin, allegoriler yaratılsın yine de ayağınız çevreye basmak zorundadır. Adana halk hikâyeleri de anlatıldıkları çevrenin sosyal gelişimine paralel bir seyir izlemektedirler. Bu hikâyeleri aktaran hikâyeci, hikâyeyi anlattığı çevrenin sosyal şartlarına uygun davranmaya çalışmaktadır.

Türk toplumunun geçirdiği kültürel değişiklikler, anlatı geleneğinin giderek zayıflamasına yol açmıştır. Zayıflama, doğudan batıya gelindikçe daha da belirginleşir. Bu nedenle klasik anlamdaki uzun hikâyelerin yeri i daha küçük hacimli bazen de türküsüz bir takım kısa hikâyeler almıştır. Bu tür yeni hikâyelerin sadece şekil özellikleri değil konuları da farklıdır. Klâsik halk hikâyelerimizde görülen aşk kahramanlık gibi konuların yerini intihar, ihanet, iftira, aşiret

kavgaları, eşkıya isyanları, kaza, savaş, deprem, yangın, sel gibi doğal afetler vb. almıştır. Hikâyeler hem şekil ve hacim hem de konu yönünden değişiklikler geçirmiştir.

Artık hikâyeler eskisi gibi uzun anlatılmamaktadır. Radyo, televizyon, gazete, bilgisayar gibi iletişim araçları sayesinde halk dünyayı evinde izlemekte, pek çok kanaldan bilgilenmektedir. Eskiden âşık görgüsü bilgisi ile toplumun en önde gelen kişileri arasındayken günümüzde çağın gerisine düşmüş, ilgiyi kaybetmiştir. Günümüz hikâyecileri bu durumun farkındadır ve bunun üzüntüsünü yaşamaktadır. Zamane dinleyicisi, özellikle gençler, daha iyi bir eğitim aldıkları için, âşığın eksikliğini, hatasını görebilmektedirler. Eskiden anlatılan hikâyeler çocuklara bir şeyler öğretebilirken bu gün televizyon sayesinde çocuklar zaten her şeyi öğrenmiş oluyorlar. Hikâyeler bu yönden de işlevselliklerini yitirmişlerdir. Bu nedenle hikâyeler artık daha kısa ve öz anlatılmaktadır.

Hikâyeyi anlatırken kullanılan dil değişmiştir. Eskiden Osmanlıca kelimeler daha yoğunken günümüzde daha sade bir Türkçe tercih edilmektedir. Şehirlerde hayat şartlarının ve eğlence anlayışının değişmesiyle birlikte hikâyeci kırsal alanda bu işe gönül verenlerin yanında sanatını icra etmektedir. Çünkü her sanat, dinleyicisi, izleyicisiyle vardır.

Hikâyeler, hikâyeci in yaşadığı çevreyle ilgilidir. Hikâyeci nasıl hikâyeleriyle çevreyi etkiliyorsa, hikâyecinin yaşadığı çevre de hikâyelerinin oluşmasında etkindir. Hikâyecinin yaşadığı çevre, onun yeteneği, anlatım gücü, duygu ve hayalleri birleştğinde, gelenekten gelen konu, âşığın dilinde yeniden şekillenerek ortaya çıkar.

Adana âşıklık ve hikâyecilik geleneğinde Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar âşıklar küçük gruplar halinde birbirinden habersiz dar çevrelerde geleneği sürdürmüşlerdir. Hikâyecilik geleneği sosyal ilişkilere kapalı dağlık yöreler ve şehir merkezlerinde uzak köylerde gelişmiştir. 1950'li yıllardan sonra köylerden kente, diğer şehirlerden Adana'ya olan göç, hikâyecilik geleneğini de etkilemiştir.

Köyden kente yerleşen âşık, şehirde halk hikâyesi anlatma olanağı bulamadığı için hikâyecilik sadece âşıklık şeklinde devam etmiştir. Yeni yetişen âşıklar halk

hikâyeciliği geleneği ile yetişmedikleri için gitgide hikâye anlatan âşık sayısı ve hikâye anlatma geleneği zayıflamaktadır.

Sözlü rivayetlerin yazılı nüshalara geçişi, sözlü geleneğin zayıflamaya başladığı anda ortaya çıkmaktadır. Daha doğrusu sözlü gelenek yazılı metinlerin meydana gelmesi şartlarına sahip olan çevrelerde ve çağlarda zayıflamaya başlamaktadır.

Bölgede eskisi kadar olmasa da hâla yaşayan bir hikâye anlatma geleneğinin olduğunu söyleyebiliriz. Hikâyeci âşıklar geleneğin geleceğinin ne olacağı sorusuna “Hikâyeler, hikâyecilik ölmez. Hala hikâye dinleyen insanlar var. Konular güzel olursa, hikâye doğru ve güzel anlatılırsa, âşık malını satmasını bilirse gelenek devam edecektir. Çünkü bu hikâyeler bizim yaşantılarımızın fotokopileridir” diyorlar. Ancak televizyonun ve batı hayranlığının kültürümüze büyük bir darbe vurduğunu, gittikçe benliğimizden uzaklaştığımızı da ekliyorlar. Biraz eli kalem tutan âşıkların hikâye anlatmak yerine roman yazmaya kalkmaları da bu sanata darbe vurmaktadır. Çiçnel olarak hikâyeciler umutlarını kesmeden, “dinleyicimiz az ama özdür” sözüyle mücadele etmektedirler.

Değerlendirmenin sonunda vereceğimiz iki türkü, bölgedeki hikâyecilik geleneği ve anlatılan hikâyeleri içermesi bakımından ilginçtir.

KUL MUSTAFA'DAN*

Hala bakın şu feleğin işine
Ne belalar vermiş sefil kulun başına
Mecnun'u Leyla'ya hasret etmiş
Kerem yanmış Aslıhan'ın aşkına

Hurşit Maham için atı batırdı
Getti ardisıra geri getirdi
Karacaoğlan da ekmeğini yitirdi
Attı geçimini elin üstüne

* Kul Mustafa, eski bir âşıktır. Karagedikli Fakı Hüseyin ondan nakletmektedir.

Mayıl bir yar için yayan yürüdü
Koçkaraduman'a kardaşım dedi
Elbeyoğlu da zindanlarda çürüdü
Erdi muradına onun üstüne

Leyla Mecnun için ummana daldı
Ferhat Şirin için dağları deldi
Dünyada muradı Şahsenem aldı
Yatırdı Garib'i kolun üstüne

Esmahan dağlarda çınara çıktı
Zalım Arap ocağına su döktü
Han Mahmut deryada sulara aktı
Üçü de sarıldı kolun üstüne

Koçköroğlu Çamlıbel'e oturdu
Emrettiğin, ayağına getirdi
Gündeşlioğlu sürülerin batırdı
Yatırdı çocukların çulun üstüne

Kul Mustafa'm bulamadım ötesi
Herkes bilir bu gerçeğin atasın
Bir gün olur tenişire yatarsı
Dökerler suyunu yüzün üstüne

* * *

Elde değil elem geldi gözüme
Akar çeşmim yaşın çağlar ne deyim
Sağ selamet sıvaştığım Binboğa
Sual eder de benden dağlar ne deyim

Gelin arkadaşlar yanıma gelin
Beni sağ götürmen bir kılıç çalın
Sekizyüz hanede, sekizyüz gelin
Al çıkarır, kara bağlar ne deyim

Dah bire, dah bire dehey Bey Kırat'ım
Yersufat'ta kaldı kürküm, pusatım
Sekizyüz gelin dul, yavrular yetim
Gelir babam deyi, ağlar ne deyim

Dadaloğlu'm yoramadım düşlerin
Şehidime dikemedim daşların
Yersufat'ta olup biten işlerin
Sual eder benden dağlar ne deyim.

Dadaloğlu

2. BÖLÜM

2. GÜNÜMÜZ ADANA HALK HİKÂYELERİNDE BİÇİM

Bir hikâye metni biçim ve içeriğe ait öğelerin bir bütün halinde birleşmesi sonucu ortaya çıkar. Halk hikâyeleri nazım-nesir karışık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle biçimsel olarak inceleme yaparken hikâyelerdeki türkölü bölümlerin de incelenmesi gereği doğmaktadır. Hikâyelerde kahramanların iç dünyaları nazım ile daha çarpıcı işlenmiştir. Duyurulmak istenen duygu ve düşünceleri nesir ile söylemek yerine, daha çarpıcı olmaları, anlatımı süslemeleri için nazımla söylenmişlerdir.

Hikâyede musanniften ya da hikâyeye konu olmuş ve gerçekten yaşanmış aşıkdan kalan tek unsur, nazım bölümleridir. Bu bölümler pek az ve genellikle kısıtsız değişikliklere uğrayarak kuşaktan kuşağa ulaşır. Fakat aynı hikâyelerin çeşitli varyantlarında bazen şiirlerin daha fazla bazen daha az olduğunu görüyoruz. Hikâyelerde eskilerden gelen bölüm, nazım bölümleri olunca tasnif edildiği zamanı biçimsel özelliklerini de bu nazım bölümleri taşıyacaktır. Gerçekten de hikâyecinin bilgisi, dil özellikleri ne olursa olsun, hikâyeci kendini, şiirleri aynen nakletmekle yükümlü sayar (Boratav, 1988: 92)

Halk hikâyelerinde iki türlü türkölü vardır. Bunların birincisi hikâyeye içinde kahramanların söyledikleri türkölüdür. Bu türkölüleri duyguların yoğunlaştığı yerlerde hikâyeye kahramanları yaratıyor, düzüp koşuyor sayılır. Türkölünün sonunda yaratıp söylenen kahramanın adı vardır. Tıpkı öteki koşmalarda olduğu gibi tapşırma, bize türkölünün sahibini gösterir. Bir de hikâyeye başlarken âşık, meclisi hazırlamak ve hikâyeye girmek için bir grup türkölü söyler. Sayıları birle beş arasında değişen bu türkölülerin hikâyeye ile ilgisi yoktur. Sadece hikâyeye dinlemeye gelenleri memnun etmek için anlatıcı âşık tarafından anlatılır ve söylenir. Bu giriş türkölülerinde geleneksel olarak kaç türkölünün söyleneceği, hangi hikâyenin başında söyleneceği belirlenmiştir. Ancak hikâyeciler buna çoğunlukla uymazlar. Zemine ve zamana göre türkölü seçer, sayılarını da azaltıp çoğaltırlar (Başgöz, :58).

Hikâyelerdeki şiirlerin genellikle âşık tarzı şiir geleneğiyle benzerlik göstermeleri, koşma ve semai türünde olmaları, hikâyeye kahramanının yaşaması muhtemel bir âşık olabileceğinin ipuçlarını vermektedir. Hikâyelerin daha çok

kadınların anlattığı ve masallaşmaya yüz tutmuş varyantlarında ise şiirlerin bozulduğunu ya da mani tarzı şiirlerin çoğunlukla yer aldığını görmekteyiz. Bu da halk hikâyesi türünün zamanla değiştiğini ve masallaşma eğilimi gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır (Sakaoğlu- Duymaz, 1996: 77) .

Adana halk hikâyeleri üzerinde yapılan biçimsel incelemede dörtlük sayısı, ölçü, durak ve kafiye örgüsü temel alınarak bir döküm yapılmış ve hikâyelerin nazım bölümleri in geleneği yansıtmaya yüzdeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre sonuçları şöyle sıralayabiliriz :

2.1. Dörtlük Sayısı, Ölçü, Durak, Kafiye Örgüsü Bakımından Hikâyelerin Şiirli Bölümleri

AYVAZ'IN KAÇIRILMASI

1. Şiir

6 dörtlükten oluşan bu şiir, 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye sesiyle sağlanmıştır.

2. Şiir

6 dörtlükten oluşan bu şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye sesiyle sağlanmıştır.

3. Şiir

2 dörtlükten oluşan bu şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aabc-dddc şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

4. Şiir

3 dörtlükten oluşan bu şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

5. Şiir

4 dörtlükten oluşan bu şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

6. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lşyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

7. şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece lş ve 6+5 durakla söylenmiştir. Drtlkler aaab-cccb-ddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

8. şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece lşyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb-dddb...şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

9. şiir

4 dörtlükten oluşan bu şiir 8’li hece lşyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Drtlkler aaxb-cccb-dedb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

10. şiir

4 dörtlükten oluşan bu şiir 11’li hece lşyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler aaab-cddb-eeeb-... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

AYVAZ’IN ESİR OLMASI

1. şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lşyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler abcc-dddb-eeeb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-t” sesiyle sağlanmiştir.

2. şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece lşyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Drtlkler aaab-cdcd-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dize nakarattır.

3. şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lşyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler abbb-cccd-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-k” sesiyle sağlanmiştir.

4. şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece lsyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

5.şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler abab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-k” sesiyle sağlanmiştir.

KöROğLU İLE HASAN PAşA

1. şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece lsyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Drtlkler aabc-dddc-eeec... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

2. şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb-dddb... şeklinde dir. 4. dizeler nakarattır.

KöROğLU'NUN GÜRCİSTAN SEFERİ

1. şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece lsyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye sesiyle sağlanmiştir.

2. şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece lsyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir.

3. şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler abac-dddc-eeec... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye sesi standart değildir. 2. ve 4. dörtlüklerde 4.dizeler nakarattır.

4. şiir

4 dÖrtlÖkten oluşan şiir 11’li hece ÖlÖüsÜyle sÖylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. DÖrtlÖkler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye ‘siyle sağlanmıştır.

5. şiir

4 dÖrtlÖkten oluşan şiir 11’li hece ÖlÖüsÜyle sÖylenmiştir. 6+5 duraklıdır. DÖrtlÖkler aaab-cc.b-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

6. şiir

5 dÖrtlÖkten oluşan şiir 8’li hece ÖlÖüsÜyle sÖylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. DÖrtlÖkler aabc-dddc-ceec... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakaratlıdır.

7. şiir

4 dÖrtlÖkten oluşan şiir 8’li hece ÖlÖüsÜyle sÖylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. DÖrtlÖkler aaab-cdcb-eeeb-... şeklinde kafiyelenmiştir. “-ę” / “-y” sesleri ana kafiyedir.

8. şiir

6 dÖrtlÖkten oluşan şiir 5+3 ve 4+4 duraklıdır. DÖrtlÖkler aabc-dddc-eeec-... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

KÖROğLU’NUN YEMEN SEFERİ

1. şiir

4 dÖrtlÖkten oluşan şiir 8’li hece ÖlÖüsÜyle sÖylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. DÖrtlÖkler aabc-dddc-eeec şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakaratlıdır.

KÖROğLU’NUN KIRKLARA KARIşMASI

1. şiir

4 dÖrtlÖkten oluşan şiir 8’li hece ÖlÖüsÜyle sÖylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. DÖrtlÖkler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

2. şiir

3 dÖrtlÖkten oluşan şiir 8’li hece ÖlÖüsÜyle sÖylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. DÖrtlÖkler aaab-ccdb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

3. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. 4. dizeler nakarattır.

DADALOĞLU İLE CERİT BEYİ'NİN SAVAŞI HİKÂYESİ

1.Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-efgh-ımk... şeklinde kafiyeleşmiştir. Kafiyeleşmelerde bir kararlılık yoktur.

2. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abccb-dddb-eeeb... şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye “-a” / sesleriyle bağlanmıştır.

3. Şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+5 duraklıdır. Dörtlükler abab-cccd-eeed... şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye olarak “-mak” sesi kullanılmıştır.

4. Şiir

1 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 duraklıdır. Dörtlük abcd şeklinde kafiyeleşmiştir.

5. Şiir

5 dörtlük olan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-dddb-eeeb... şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye sesleriyle bağlanmıştır.

6. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-eeed-fffd... şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye “-y” sesleriyle bağlanmıştır.

7. Şiir

7 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmektedir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-eefd-gggd... şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye çoğunlukla “-ağ” sesiyle sağlanmıştır.

ALİ PAŞA HİKÂYESİ

1. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiirin 3.dörtlüğü 3 dizedir. 8'li hece ölçüsüyle 4+4 durakla söylenmiştir. Dörtlükler abab-cccb-ddb şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye “-ı” / “-” sesleriyle sağlanmıştır.

2. Şiir

1 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Dörtlük aa.b şeklinde kafiyeleşmiştir.

3. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 8'li (7,9) hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Dörtlük aaa şeklinde mani tipi kafiyeleşmiştir.

4. Şiir

4 dizeden oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Dizeler aaba şeklinde kafiyeleşmiştir.

5. Şiir

6 dizeden oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Dizeler abcbdd şeklinde kafiyeleşmiştir.

6. Şiir

3 dizeden oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dizeler aaa şeklinde kafiyeleşmiştir.

7. Şiir

2 dörtlük 1 nakarattan oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Dörtlükler aaba-cccb/dd şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye “-lemi” sesiyle sağlanmıştır.

8. Şiir

3 dizeden oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aaa şeklinde kafiyelenmiştir.

ELBEYOĞLU HİKÂYESİ

1. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Kafiye yapısında belli bir düzen yoktur. Kafiye şeması abcd- eefd-ghgd-... şeklindedir.

2. Şiir

İki dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abab-cccb şeklinde kafiyelenmiştir.

3. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cdeb-ffgb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

4. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

5. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-ddeb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

6. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-defb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-l” / “-” sesleriyle sağlanmıştır.

7. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-eeed-fffd... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-l” / “-r” sesleriyle sağlanmıştır.

8. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye çok düzenli dırğildir.

9. Şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler abcd-d.eb-fffb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-ç” sesleriyle sağlanmıştır.

10. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “- ” sesiyle sağlanmıştır.

ŞAH İSMAİL HİKÂYESİ

1. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Dörtlükler abab-cdce-ffgb şeklinde kafiyelenmiştir. Kafiyelerde bir kararlılık bulunmamaktadır.

2. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Dörtlük abab şeklinde kafiyelenmiştir.

3. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 duraklıdır. Dörtlükler abab-ccdb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

4. Şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

5. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Dörtlükler abab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

6. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. DÖrtlükler abab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

7.Şiir

Tek dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. DÖrtlük abac şeklinde kafiyelenmiştir.

8. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. DÖrtlükler abbc-dddc-eefc... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye rediflerle sağlanmıştır.

9.Şiir

6 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. DÖrtlükler abab-cdcd-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde olan dÖrtlüklerin 4. dizeleri nakarattır.

10. Şiir

5 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. DÖrtlükler abab-cdcd-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeleri nakarattır.

11. Şiir

5 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. DÖrtlükler abab-cdcd-fggb... şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde olan dÖrtlüklerin 4. dizeleri nakarattır.

12. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. DÖrtlükler abcd-eeed-ffgd şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

13. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Birinci bölüm üç dizeden oluşmaktadır. Dizeler aba-ccda-eeea şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

14. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlük aabc şeklinde kafiyelenmiştir.

HURşIT İLE MAHMERİ HİKÂYESİ

1. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirin dörtlükleri abab-cded-fghı... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

2. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler abab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

3. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

4. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler aabc-dedc-fghc şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye rediflerle sağlanmiştir.

5.Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece lsyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Drtlkler abcd-deee şeklinde kafiyelenmiştir. Düzenli bir kafiye yapısı yoktur.

6. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 8’li hece lsyle söylenmiştir. 5+3 duraklıdır. Dörtlük aaab şeklinde kafiyelenmiştir.

7. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler abcd-dbdb-ebfb şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirin ana kafiyesi redifle sağlanmiştir.

8. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler abcd-dddb-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirin 4. dizeleri nakarattır.

9. şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

BEY BÖYREK HİKÂYESİ

1. şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccc şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde.

2. şiir

6 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccd-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde, olan şiirde ok düzenli olmamakla birlikte 4. dizeler nakarattır.

3. şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Drtlkler abbc-deef şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

4. şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

5. şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde bir şiirdir.

6. şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece lsyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Drtlkler aaab-cccd şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde bir şiirdir.

7. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb şeklinde kafiyeleşmiştir. Rediflerle kafiye yapılmıştır.

8. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlük aaaa şeklinde kafiyeleşmiştir.

9. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-ddde şeklinde kafiyeleşmiştir. İlk iki dörtlüğün 4. dizeleri nakarattır.

HAN MAHMUT HİKÂYESİ

1. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye sesiyle sağlanmıştır.

2. Şiir

2 dörtlükten oluşan bu muamma 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccd şeklinde kafiyeleşmiştir.

3. Şiir

2 dörtlükten oluşan bu muamma 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaba-ccdc şeklinde kafiyeleşmiştir.

4. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiirin düzenli bir ölçüsü yoktur. 11, 12 ve 8'li kalıplar kullanılmıştır. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirin kafiye örgüsü aaaa-bbcc-ddde... şeklindedir. Şiirin son atışma bölümü 6 dizeden oluşmaktadır.

5. Şiir

6 dörtlükten oluşan şiir karşılıklı atışma şeklindedir. Atışma bölümlerinde kızın söylediği şiirler 5 dizeden oluşmaktadır. 11'li hece ölçüsüyle 6+5 ve 4+4+3

durakla yazılmıştır. Dörtlükler aaab-cccd-eeeb-fffd... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. Dizeler nakarat olarak kullanılmıştır.

6. Şiir

8 dörtlükten oluşan şiir üç kişinin atışması şeklindedir. 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccd-eeef-gggd-hhbb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

7. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-i sesiyle sağlanmıştır.

8. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cacb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

ÂŞIK HALİL HİKÂYESİ

1. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-alı” / “-eli” redifiyle sağlanmıştır.

2. Şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-ddeb-fffb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye bir düzenlilik yoktur.

3. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

4. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcb-dddb-eeeb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-alan / -elen” sesleriyle sağlanmıştır.

5. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. DÖrtlükler aaab-ccdb-eeeb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-I” sesiyle sağlanmıştır.

6. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 duraklıdır. DÖrtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-I” sesiyle sağlanmıştır.

7. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. DÖrtlükler abbb-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “- sesiyle sağlanmıştır.

8. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. DÖrtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-I” / “- sesleriyle sağlanmıştır.

9. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. DÖrtlükler abcd-defe-gehe... şeklinde kafiyelenmiştir. İlk üç dÖrtlük koşmanın ilk dÖrtlüğünün kafiye özelliğini göstermektedir. Ana kafiye rediflerle sağlanmıştır.

10. Şiir

5 dÖrtlükten oluşan şiir 8'li ölçüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. DÖrtlükler aaab-ccdb-eeef... şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirin 4. dizeleri nakarattır.

11.Şiir

5 dÖrtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. DÖrtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiyede düzenlilik yoktur.

12. Şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aaab-ccdb-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirde ana kafiye “-l” sesiyle sağlanmıştır.

13. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-c.db-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-r” / “-l” sesleriyle sağlanmıştır.

14. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcb-dddb-eeeb şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye çok düzenli olmamakla birlikte “-ımı” sesiyle sağlanmıştır.

15. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccd şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiyede bir düzenlilik yoktur.

ÖNSÜZ ALİ HİKÂYESİ

1. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abbc-dddc-eeec şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

2. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

3. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye redifle sağlanmıştır.

4. Şiir

5 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirde dörtlükler abcb-ddde-fffb-gggh...

şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye tam bir düzen olmamakla birlikte kafiye “- / “-en” sesleriyle sağlanmıştır.

5. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-ccde şeklinde kafiyeleşmiştir.

6. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye rediflerle sağlanmıştır.

7. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-deff-gggf-hhhf şeklinde kafiyeleşmiştir. Çok düzenli olmamakla birlikte 4. dizeler nakarattır.

8. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Dörtlük aaba şeklinde kafiyeleşmiştir.

9. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Şiirin son bölümü 5 dizeden oluşmaktadır. Dörtlükler aaab-cccb-ddedf şeklinde kafiyeleşmiştir. İlk iki dörtlük düşünüldüğünde ana kafiye olarak “-l” / “-y” sesleri kullanılmıştır.

10. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aaba-ccca şeklinde kafiyeleşmiştir. Ufak söyleyiş farklılığı göz önüne alınmazsa 4. dizelere nakarattır.

11. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aabc-dddc-eeef şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye redifle sağlanmıştır.

12. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccd-eeef şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye redif olan “-a” sesiyle sağlanmıştır.

13. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abac-ddde-fffg-hhhh şeklinde kafiyelenmiştir. Birbirinden bağımsız dörtlüklerin bir araya gelmesinden oluşmuş bir şiirdir.

14. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler abab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye sesiyle sağlanmıştır.

15. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

16. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

17. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-ccde-fffe şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-r” / “-l” sesleri arasında yapılmıştır.

18. Şiir

3 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cdef-gghb şeklinde kafiyelenmiştir. 2. dÖrtlük hariç, 4. dizeler nakarattır.

19. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiirin 4. dÖrtlüğü 3 dizedir. 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aabc-dddc-efdc-ggg şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-rd” sesiyle sağlanmıştır.

20. Şiir

4 dÖrtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcb-dddb-eeeb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “- sesiyle sağlanmıştır.

21. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye “-n” / “-l” sesleri arasında yapılmıştır.

22. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. Ana kafiye “-l” / “-d” sesleriyle sağlanmıştır.

23. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb şeklinde kafiyeleşmiştir. 4. dizeler nakarattır.

24. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-eeff şeklinde kafiyeleşmiştir. 4. dizeler nakarattır.

25. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aaab-ccbb-dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. 4. dizeler nakarattır.

26. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Şiirin orta dörtlüğü 3 dizeden oluşmaktadır. Dörtlükler abcb-ddb-fghg şeklinde karışık olarak kafiyeleşmiştir. Ana kafiye / “-m” sesleriyle sağlanmaktadır.

27. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 5+3 ve 4+4 duraklıdır. Dörtlükler aaab şeklinde kafiyeleşmiştir.

28. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler abcb-ddda şeklinde kafiyeleşmiştir.

29. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cdeb şeklinde kafiyeleşmiştir. 4. dizeler nakarattır.

30. Şiir

2 dörtlük, 1 üç dizelik bölümden oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 duraklıdır. Dörtlükler abac-dddc-efc şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

31. Şiir

Bir dörtlük, bir üç dizeden oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 duraklıdır. Kafiye örgüsü aaab-ccb şeklindedir. Ana kafiye “-l” / “-t” sesleri arasında sağlanmıştır.

32. Şiir

Bir üçlük, bir dörtlük ve beşlikten meydana gelen şiir karşılıklı atışma şeklindedir. Ölçü biraz sorunlu olmakla birlikte 11'lidir. 6+5 duraklıdır. Şiir abc-deec-fffcg şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-ı” / “-u” sesleriyle sağlanmıştır.

GÜNDEŞLİOĞLU HİKÂYESİ

1. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-ddeb şeklindedir. Ana kafiye “-ak” / “-ek” sesleriyle sağlanmıştır.

2.Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb... şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

3. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 4+4+3 ve 6+5 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccd-efef-gggh şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye yoktur

NECİP BEY HİKÂYESİ

1. Şiir

6 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Karşılıklı atışma şeklinde olan şiirin dörtlükleri aaab-cccb-dddb-eeef-gggb... şeklinde kafiyelenmiştir. Atışma dörtlüklerinin son dizeleri nakarattır.

2. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir, atışmanın devamı niteliğindedir. 11’li hece ölçüsüyle 6+5 ve 4+4+3 durakla söylenmiştir. Dörtlükler aaab-cccb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

AHMET BEY İLE GÜHER HANIM HİKÂYESİ

1. Şiir

Şiir üç dörtlükten oluşur. Ancak ilk dörtlüğün baş kısmında iki dizelik bir ekleme vardır. 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler abcccd-eeef-gggf şeklinde kafiyelenmiştir. 6 dizelik bölüm hariç dördüncü dizeler nakarattır.

2. Şiir

3 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler aaab-cccb-dddb şeklinde kafiyelenmiştir. 4. dizeler nakarattır.

3. Şiir

2 dörtlükten oluşan şiir atışma şeklindedir. 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlükler abbc-defg şeklinde kafiyelenmiştir.

4. Şiir

Tek dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 ve 4+4+3 duraklıdır. Dörtlük abab şeklinde kafiyelenmiştir.

SENEM İLE TANIR HİKÂYESİ

1. Şiir

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. 6+5 duraklıdır. Dörtlükler abcd-eeeb-fffb... şeklinde kafiyelenmiştir. Ana kafiye “-d” / “-z” sesleriyle sağlanmıştır.

2.2. Adana Halk Hikâyelerinin Biçim Açısından Değerlendirilmesi

Adana halk hikâyelerinde nazım bölümlerinin yer yer bozulduğunu, dörtlüklerin bazı dizelerinin unutulduğunu, başka dörtlüklerle karıştığını ve yavaş yavaş unutulmaya yüz tuttuğunu görüyoruz.

Hikâyelerde yer alan 150 şiir metninin büyük bir çoğunluğu, dörtlükler halinde yazılmıştır. Bunun dışında **üç** dizelik (APH, 1.şiir; 5.şiir; 7.şiir; ŞİH, 13.şiir, ÖAH, 19.şiir; 32.şiir) , **beş** dizelik (HMH, 5.şiir; ÖAH, 9.şiir; 32.şiir), **altı** dizelik (APH, 4.şiir; HMH, 4.şiir; ABGHH, 1.şiir) örneklere de rastlamak mümkündür.

Şiirler 11'li ve 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Ölçüde zaman zaman sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin 11'li hece ölçüsüyle yazılan bazı şiirlerde, 9,10'lu ölçüyle söylenmiş dizeler vardır. Buna göre **150 şiirin 101'inde 11'li hece ölçüsü** (AK 1, 2, 5, 6, 10.şiirler ; AEO 1, 3, 5.şiirler ; KHP 2.şiir ; KGS 3, 4, 5.şiirler ; DCBSH 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.şiirler ; APH 5.şiir ; EH 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.şiirler ; ŞİH 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.şiirler ; ÖAH 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 28, 31, 32. Şiirler ; GH 1, 2, 3.şiirler ; NBH 1,2. Şiirler ; ABGHH 1, 2, 3, 4.şiirler ; STH 1.şiir) **49'unda 8'li hece ölçüsü** (AK 3, 4, 7, 8, 9.şiirler ; AEO 2, 4.şiirler ; KPH 1.şiir ; KGS 1, 2, 6, 7, 8.şiirler ; KYS 1.şiir, KKK 1, 2, 3.şiir ; APH 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.şiirler ; ŞİH 1, 2, 3, 5.şiirler ; HİM 5, 6.şiirler ; BBH 9.şiir ; HMH 6.şiir ; AHH 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.şiirler ; ÖAH 9, 10, 12, 17, 19, 24, 25, 26, 27, 29, 30.şiirler) kullanılmıştır.

11'li hece ölçüsüyle söylenen şiirlerde 6+5 ve 4+4+3 durakları; 8'li hece ölçüsüyle söylenen şiirlerde ise 4+4 ve 5+3 duraklarının kullanıldığını görüyoruz.

Kafiye örgüsü açısından 11'li hece ölçüsüyle yazılanlar çok düzenli olmamakla birlikte koşma yapısı, 8'li hece ölçüsüyle yazılanlar da semai yapısı göstermektedirler. Kafiyeler genellikle rediflerle sağlanmıştır. Bir çok şiirde 4 dizenin nakarat olarak tekrar edildiğini görüyoruz. Halk hikâyelerinde genellikle dinleyiciyi hikâye ortamına hazırlamak amacıyla söylenen konu dışındaki şiirli bölümlere, Adana halk hikâyelerinde rastlamıyoruz. Buna örnek olarak hikâyeler içinde yalnızca Köroğlu Kollarından Ayvaz'ın Kaçırılması Hikâyesi'ndeki ilk iki şiiri verebiliriz.

3. BÖLÜM

3. GÜNÜMÜZ ADANA HALK HİKÂYELERİNDE ÜSLÛP

Bir hikâyecinin üslûbu, hikâyecinin hikâyede dil malzemesini nasıl kullandığı, bu malzemeye ait farklı öğeler arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu sorusunun cevaplanmasıyla ortaya çıkar.

Bir hikâyecinin anlattığı hikâyelerde her ne kadar geleneğin büyük etkisi varsa da kendisini benzerlerinden ayıran şey onun kişisel üslûbudur. Hikâyecinin hikâyelerinde gelenek dışında kendine özgü kavramları karşılayan özel bir dili vardır. Kişisel üslûbu bu dil belirler. Kelimelerin seçimi, söz dizimi, anlatım yolları da kullandığı özel dilin unsurlarındandır.

Sanatçının içinde yaşadığı kültür, üslûbun belirlenmesinde etkilidir. Ancak kültür ve gelenek sanatçının üslûbunu ne kadar etkilerse etkilesin, sanatçının karakteri ve yaşam deneyimi de üslûbun belirlenmesinde etkili olan unsurlardandır. Bir hikâyecinin üslûbu, dil malzemesini, hikâyede doğru, güzel ve kendine özgü bir şekilde kullanmasıyla ilgilidir.

Üslûbu dilden ayrı düşünemeyiz. Bir dil ögesini veya bir kuralın hikâye metni içinde kazandığı değeri açıklamak için hikâyenin tamamı gereklidir. Bir hikâye metnini dil malzemesi oluşturur. Ama onları önemli kılan, hikâye içinde yüklendikleri fonksiyonlar, kazandıkları değer ve okuyucuda bıraktıkları etkidir. Halk hikâyeleri dilin kurallarının verdiği olanak ölçüsünde sistem özelliği kazanır.

Hikâyeci dünyayı duygu ve düşünceler, hayaller ve sembollerle anlatır. Bunlar onun hikâyelerini anlam ve estetik bakımından zenginleştirir. Hikâyeciler hikâyeleri i yer yer yeni imge ve çarpıcı söyleyişlerle güzelleştirirler. Hikâyeci geleneğin izin verdiği ölçüde yeni duyguları, heyecanları, gelenekteki hikâyelerin şekil ve tekniğiyle işler. Hikâyeciler hayal ve duygu dünyasını kurarken çeşitli anlam, söz oyunlarından, gelenekteki klişelerden, atasözü ve deyimlerden, alkış ve kargışlardan faydalanır.

Üslûpla ilgili yapılan bir çalışmada klişeler, atasözü, deyim, alkış, kargış, tekrar gibi hazır gereç ve kalıp kullanımların sistematik olarak belirlenmesi ve bu unsurların kendi aralarında gruplanması, hikâyecinin geleneği taşıma yüzdesini, geleneğe bağlılığını özgün kullanımlarını ortaya çıkaracaktır. Çünkü hikâye

anlatan âşıkların eklediği unsurlar olarak tespit edebileceğimiz bir çok yerler, tabirler, tasvirler, arasözlerinde, hikâyecinin günlük hayatının sosyal izlerini görmek mümkündür.

Hikâyelerde işlenen konular da hikâyecinin üslûbunu etkileyen unsurlardandır. Aşk hikâyelerinde lirik, kahramanlık hikâyelerinde epik anlatımın ön plana çıkması gibi, hikâyede işlenen konular, hikâyecinin kelime seçimini, söz dizimini, söz sanatlarını etkiler.

Bir hikâyenin konusuyla içeriği aynı şeyler değildir. Aynı konuda birçok hikâye söylenebilir ama bunların içeriği birbirinden farklıdır. Bir konuyu iki farklı hikâyeci ayrı ayrı hikâye ederler. İki ayrı hikâye etme iki ayrı içerik ortaya çıkarır. Bunda da etkili olan, hikâyeci in geleneği taşıma yüzdesi, hikâyelerin anlatıldığı ortam gibi unsurlardır.

Çalışmamızda birden fazla hikâyecinin yer alması halk hikâyeciliği geleneğini genel olarak değerlendirmemizi kolaylaştırmaktadır. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için, bütün hikâye metinlerinin klişeler, atasözleri, deyimler, alkışlar, kargışlar, tekrar, arasözler, açısından incelemesi gerekmektedir. Bu incelemeni sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz :

3.1. Halk Hikâyelerinin Anlatım Şekilleri

Adana halk hikâyelerinde en çok kullanılan anlatım şekilleri tahkiye, diyalog, açıklama / yorumlamadır. Tasvir ise oldukça az kullanılmıştır. Açıklama / yorumlama tarzına ait örnekler arasözler bölümünde verilmiştir.

Diğer tarzlara ait örnekleri ise şöyle sıralayabiliriz :

Tahkiye :

“Ata binmeye, silah guşanmaya, savaşımaya vakti var. Nerede böyle değil ki ? Açıklayım mı nerede öğrenir ? Acayip bir adam. At'ın en hızlı gittiği yerde iner iner bincer Ayvaz. Bu gadar binici olur, vurucu olur. Kendine güvenmeye başladı. Pehlivan oldu Ayvaz....”(AEO)

“Şimdi hazırlandılar. Eyi bir guvvetle Bağdat'a vardılar. Bağdat deyip de geçme. Felaket. Şimdi bunları şehre dıkmamak için adamları garşıladılar. Bir savaş başladı. Öyle ki ortalığı toza dumana verdiler. Adamlar Bağdat'ı depeledi ama teli de ele geçiremedi argadaş. Golay değil. Öyle tel mel değil ki. Telin bir yeri var. Yine

savaş başladı. Ulan argadaş, bir ok gelir de Hoylu'ya deyerse eyi mi ? Hoylu'ya Şirin Döne'nin gardaşı Deli Hoylu, Hoylu'nun guluncundan girdi göğsünden çıktı. Allahın işi. Şimdi ne deñ, ne söyleñ. Teli aldılar ama Hoylu.... Tel alındı ama, Hoylu öldü.” (KGS)

“Uzatmayak, kırk gişilik bir goğuş boşalttılar, cömbür cemaat bunların hepsi etttiler Yedikule hapsanesine. Şimdi bu iki adam dışardan bunların ekmeğini getiriyor. Bir sene yattılar, iki sene yattılar, üç sene yattılar, beş sene yattılar, para tükendi. Gardiyanlar bağını, bahçasını sattı yediler, para tükendi. Ne gadar bakır kap varsa bazara çıkarttılar sattılar, para tükendi. İçerdeki kırk kişinin dış elbisesini dellal eline verdiler, sattılar, yediler, o da tükendi. Gardiyanların çoluğu çocuğu evde acından ölüyor hapistekiler hapiste acından ölüyor. On altı sene yattı bu adamlar...” (EH)

“Gelir çadırın önüne bir ataşın önüne oturur. Bir annenin yavrusunu yemeğini geciktirip de ağladığı gibi, yetim bir çocuğun ağladığı gibi hüngür hüngür ağlamaya başlar. Kara sevda bu, çok kötü. Başına gelen bilir bunu. Ağlar. Ne yannı gittiğini bilmeyor. Önceden öteki gardaşlarının gittiği yeri biliyordu amma bu öyle değil. Çadırların yanına vardı amma doğuya mı batıya mı kuzeye mi gitti, ne yanna gitti? Gittiği yeri bilse o yanna gidecek. Bilmiyor da...” (ŞİH)

Diyalog:

“-Bir emriñ mi var? Deyince, dedi:

-Senin beğler benim öküzleri sürmüş. Ortağım fakirin fakiri. Beş arkabaş harantası var. Ben de mâlumum. Mâdur olduk. Öküzleriñ uçun geldik buraya

-Gemalmaz!

-Buyur baba.

-Ulan öküzler şu garınıñmış. Öküzlerini ödeñ.

-Ben öküz vermem baba. Ben avımı verı

-Ulan oğlum veriñ. Ver.

-Vermem yaa.

-Garı, bu dertler inad, dedi vermez. Sen ahıra get, seniñ öküzüñ olmasiñ da beğendiğinden bir çit öküz al.” (AK)

“- Şu Gır At'ı baña ver, sen başka atlara bin. Kervannan ağır ağır gel. Ben de ileri gediylim. Ama bak, burada kimsenin malına kimse dokunmaz. Eliñ gavununu, garpuzunu, elmasını, armudunu alma ! Eliñi sürme!

- Olur mu, ayıb ettin ya ! Ben Köroğlu'yum ya !
- Niyediyon ya señ ?
- Gardaşım bir garpuzunu gopardım, canım çekti, içim getti onun için. Kimini de kökten çekiyo.
- Adamiñ garpuzuñu bozmuşuñ ya ! Ben saña ne dedim ?
- Ulan, bir daha bir şey ellemem. Sen devam et yoluña.
- Bak ilerde bahçeler var. Kimsenin bahçesine dokunma ha !
- Dokunmam yahu. Get, dedi. Sen get, sen get.” (KGS)

“- Argadaş, dediler silah çıkmış.

- Evet ?
- Silah çıkmış yav.
- Silah neyimiş lan ?
- Bir delikli demir varımış. İçine bir şey gırlarmış. Adam öldürürmüş.

Yok be ! Garşıñda topuz olsa öldürür. Ucunda keski olsa öldürür. Bu, adamı öldürür mü ?

- Doldur bakım !
- Doldurdular.
- Demircioğlu, bunu neye sıkak ?
 - Bana sık baba, dedi. Adam mı öldürür bu ? dedi.
 - Olur mu ulan. Oğlum yok, bacağına sıkıyım.

Yok canım bacağıma sıktırmam, göğsüme sık.” (KKK)

“- Ulan, ben de şunu bir görsem kimmiş, diyor.

- İçinizde hanginiz Halil ? dedi.
 - N'ediciñ, dedi çocuk.
 - Gereği n'olucu gadın ?
- Biraz gınuşucum, dedi.

- Âşık Halil benim, dedi çocuk.

- Ney ?

- Âşık Halil benim.

Tüh, dedi suratına. Ben de bir adam belliyodum, istediğim gibi bir adam deel.” (AHH)

“– Oğlum âşık, gene gızın yanına var. Çal dese çal, çağır dese çağır. Dıhıldı.

– Emmi gızı. Daha bir diyeceğin kaldı mı? Emmimin adı mı yoğsa anayı ñ adı mı?

– Ulan emmoğlu. Allahtan gork. Dün bir bugün iki. Nerde doğurayım.

– Yok. Çocuk neci bire. O çocuk neci.

– Ulan Allahtan gork. Çocuğa intizar ettin. Çocuk yedi senede meydana gelmiş. Çocuk öldü.” (ÖAH)

Tasvir:

“Garadük, Garadepe müzeler

Bu Dürüm galasın yolu düzeler

Hemide galasın göñül avcılar

Galadan köprü gör Garacaoğlan

- Cehan berbat. Senin gördüğün gibi deel diyom. Açık, cılbak” (AK)

“Bezirgânı gönderdi. Gendi ağır ağır kervanının ileri vardı ki, bir nar bahçesi gardaş. Her nar dalını eğmiş, her birisi at gafası gibi. Yahu şimdi alınma mı şundan ?” (KGS)

Goca bir bahçedeki herşey var. Güller var, meyveler var. Yani aklına gelmedik şeyler var. Her tarafını geziyor, bahçenin böyle. O saray yakınında bir yere geliyor. Bir bakıyor ki sarayın yakınında güzel bir şadırvan böyle altından musluk aptırmış. Böyle pırıl pırıl, böyle havuzlu, oturacak yerleri var. Güzel böyle kanepeleri var. Böyle güzel bir yer. Oraya geliyor, görüyor. Ordan avucuyla su içiyor. İlan Mahmut. Orda oturacak yerinde üstüne oturuyor, kanepenin birine oturuyor. Böyle sağına soluna bakıyor. O binaya o bahçenin güzelliğine.” (HMH)

“ Yolda yolakta gede gede Gırşehir’in arkasında Bozgedik isminde bir depe vardır. Ora çıkınca dumanlar çıkıp düziçi gördükte Gırşehir görünür yani, oğlan oraya çıktı ki, Gırşehir ılgıt dağ gibi gözüküyor.” (ÖAH)

3.2. Halk Hikâyelerinin Anlatım Kalıpları

3.2.1. Klişeler

Klişeler veya söz kalıpları, tahkiyeli bir folklor eserinin bünyesindeki belirli görevlere ve belirli bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadeler olarak tanımlanmaktadır. Usta anlatıcılar için tahkiyeli bir metin içerisinde söz kalıplarını kullanmak, kendisini dinleyicilerine “usta anlatıcı” kabul ettirme ve bir “ustalık gösterisi” olarak kabul edilir(Sakaoğlu, 1974: 148- 154) .

Hikâyelerde kullanılan klişeleri 1. Başlangıç klişeleri 2. Ara klişeler 3. Bitiş klişeleri olarak bölümlere ayırabiliriz.

Başlangıç klişeleri anlatıcının hikâyeye başlamadan önce dinleyicileri hikâyeye hazırlamak amacıyla başvurduğu klişelerdir. Genellikle bir iki cümleden meydana gelen kısa ifadelerdir.

Ara klişeler bir olaydan başka bir olaya geçişi sağlarlar. Bunların başka bir görevi de anlatıcı ın dinleyici üzerindeki etkisini her an canlı tutabilmektedir. Hikâyedeki olayın geçtiği zamanı ve mekânı değiştirmek için kullanıldıkları gibi, aynı olayın bir hikâye içinde benzer şekillerde ortaya çıkması halinde başvuru klişeler de vardır (Sakaoğlu, 1998: 63- 64) .

Bitiş klişeleri, olayların sona ermesinden sonra başvurular kalıp kullanımlardır. Ancak belirli bir düzen göstermezler. Genellikle halk kültürü anlatılarının sonunda beklenen kıssadan hisse ve nasihat formelleri içerirler. Bunun dışında dünyanın faniliği, kimseye yar olmayacağı, onlardan geriye kalan her şeyin, ders alınması gereken bu acayip hikâyeler olduğu teması işlenir. Dua ve temenniler yer alır.

Klişelerin, söz kalıplarının hikâyeden ayrı, ondan bağımsız bir hayatları da vardır. Anlatıcıdan anlatıcıya, hikâyeden hikâyeye, bir türden başka bir türe atlayabilirler. Onları masallarda, destanlarda, Karagöz oyunlarında, halk şiirinde,

atasözlerinde buluyoruz. Bazen millet sınırlarını aşır komşu ülkelerin kültürlerinde belirebilirler (Başgöz, 1986: 43- 44) .

Adana halk hikâyelerinde bulunan klişeleri şöyle sıralayabiliriz:

3.2.1.1.Başlangıç Klişeleri

KOÇ:

“Şimdi Dolu Beyi emir verdi.”

AK:

“Muhterem argadaşlar, gahraman Köroğlu bir gün...”

AEO:

“Nerede böyle değil ki...”

KHP:

“Köroğlu Çamlıbel’e yetiştii”

KYS:

“Şimdi möhterem argadaşlar”

KKK:

“Uzatmayak”

APH:

“Şimdi efendim...”

EH:

“Arkadaşlar vahd-ı zamanında iki gardaş varıdı”

ŞİH:

“Vakt-ı zamanında Kandeher’ın şanlı padişahı hükümdarı varıdı”

HİMH:

“Molla Hünkâr isminde bir padişah varıdı”

BBH:

“Şimdi ta eskilerde yaşamış Bey Böyreğ efsanesi i anlatıyoruz”

HMH:

“Bugün anlatacağımız hikâye üç memlekettten oluşan bir hikâye. Gandağar, Gündagağar, Zindağar memleketlerinde meydana gelmiş bir efsane”

AHH:

“Vakt-i zamanında İncirlikmemet Köyü’nde iki gardaş varıdı”

ÖAH:

“Allahın gulu çoğudu. Efendim deve dellal olup eşşek berber olup paltanı başı yülidiği zamanda eskiden Mısır’da Mısır padişahı varıdı”

GHH:

“Allahın gulu çoğudu. Deve dellal olup eşşek berber olup paltanın başı, usturanın hodurguzu zamanında eskiden beylik devrinde Gündeşlioğlu isminde bir bey varıdı”

ABGHH:

“İki gardaş varıdı”

STH:

“Eskiden Çukurovalılar...”

3.2.1.2. Ara Klişeler

Bu bölümde, metinlerde bulunan tüm klişeler yer almaktadır. O nedenle bazı kelimeler tekrarlanmıştır.

KOÇ:

“Efendim”

AEO:

“Bakim ne söyler burda aziz cömaat ne diñler”, “ulan”, “şimdi azizim” “şimdi dostum”, “şimdi alalım haberi öbür taraftan”, “efendim”, “şimdi gardaş”, “böyle gardaşım”, “saza düzen söze özen verdi. Bakim ne söyler burda aziz cömaat ne diñner”, “dedi ki”, “şimdi möhterem argadaşlar... “eyi lan”, “başladı çalıp söylemeye, biz devam edelim dinlemeye”, “şimdi argadaşlar”, “şimdi dostum”

KHP:

“Şimdi azizim”, “ulan”, “lan”, “şimdi efendim”, “uzatmayalım gısa keselim”, “efendim”, “saza düzen söze özen verdi”, “bakıyım ne söyler burda möhterem / aziz cömaat ne di~ “valla”, “velhasıl”, “yallah”

KGS:

“Efendim”, “möhterem argadaşlar”, “şimdi möhterem argadaşlarım”, “şimdi efendim”, “şimdi”, “bu münasebetle”, “bakıyım gızlara ne dedi burda aziz cömaat ne diñnedi”, “bakalım ne söyledi aziz cömaat ne diñnedi”, “ulan”, “sazı eline aldı bakalım ne söyler möhterem cömaat ne diñner”, “saza düzen söze özen verdi”, “uzatmayalım gısa keselim”

KYS:

“Yok ulan”, “uzatmayalım gısa keselim”, “efendim”

KKK:

“Lan”, “ulan”, “sazı çekti bakım orda neler söyler aziz cömaat ne diñner” (34), “şimdi efendim”, “dedi ki”, “saza düzen, söze özen verdi”, “bakıyım ne söyler aziz cömaat ne diñner”, “bunlar orda böyle vakit geçirirken”, “dedi”, “azizim”, “der ki”

DCBSH:

“Arkadaşlar”, “diyorlar”, “diyor ki”, “alıyor bakıyım ne diyor”, “dediler ki” “diyorlar ki”, “efendim”, “aldı bakayım”, “dedi ki”, “aldı eline bakalım... ne dedi”, “vallahi”, “der ki”, “aldı sazı eline ne dedi bakalım”, “... deyip aldı bakayım eline ne dedi”

APH:

“Ulan”, “diyolar ki”, “şimdi alıyo sazını”, “vallaha”, “vay yazık”, “eyvah”, “şimdi”, “deyor kine

EH:

“Dedi ki”, “dediler ki”, “der kine”, “velhasıl”, “oğlum”, “argadaşlar” “argadaşım”, “bakın argadaşlar”, “şimdi uzatmayalım”, “aldı bakalım orda ne söyledi / dedi”, “alalım ’dan haberi”, “şimdi”, “bahele”, “bakın”

ŞİH:

“dedi ki”, “dedi kine”, “ulan”, “lan”, “alır bakalım ne söyler / der”, “söyler bakayım ne söyler”, “aldı”, “alır”, “alır bakalım”, “söyler”, “devletlü hükümdarım”, “efendime söyleyim”, “efendim”, “lafı uzatmayak”, “aman”, “alalım haberi hele bu orda duradursun geriden”, “bunlar böyle dursun biz alalım haberi”, “valla”, “yav,

HİMH:

“günlerin birinde”, “dedi ki”, “dedi kine”, “dediler ki”, “sazı eline alıp söyler o zaman”, “aldı / alır”, “aldı sazı eline bakalım ne der”, “o zaman söyler”, “ulan”

BBH:

“diyor ki”, “diyor kine”, “şimdi lafın birini ediyok birini goyuyok”, “bakalım ne diyecek”, “aldı bakalım orda ne söyleyecek”, “ne diyecek bakalım”, “gelelim oraya”, “tekrar alır / söyler”, “tekrar aldı”, “o zaman “gardaşım”, “onlar orda beklemeye dursun”, “ulan / lan”, “efendim”, “tabi”

HMH:

“diyor ki”, diyor”, “diyor ki “diyorlar ki”, “efendim”, “gardaşım” “tabi”, “şimdi burda aldı ne dedi” söylüyor”, “tekrar alıyor “aldı / alıyor”, “aldı bakalım ne diyor”, “gene söylüyor şimdi”, “şimdi burda söylüyor” “vallahi”, “aman”, “ulan / lan”

AHH:

“ulan”, “argadaş”, “şimdi sözün birini deyip birini gomıyalım”, “efendim” “vallahi”, “hasılı”, “şimdi azizim”, “şimdi gardaş”, “dedi ki”, “başladı söylemeye biz devam edelim dinlemeye”, “bakım ne söyledi burda aziz cömaat ne dinledi”, “şimdi muhterem arkadaşlar”, “aldı bakalım burda / orda ne söyledi / der”, “aldı sazı eline”, “sazı çıkarttı başladı söylemeye”, “aldı ...”, “şimdi bakalım haberi alalım ...

ÖAH:

“ayda büyüyeceğine künde büyüdü, senede büyüyeceğine ayda büyüdü”, “beş gece beş gündüz geldikten sonra”, “gele gele geldi kine”, “alalım haberi”, “ne söyledi”, “aldı”, “aldı bakalım ne söyledi”, “aldı bakalım ne söyledi arkadaşlar burda ne dinleyelim”, mada / mede olsun”, “şimdi söyler”, “bir müddet gittikten sonra”, “bir de baktı ki”, “şura senin bura benim”, “gel ha gel gel ha gel”, “türkü ya sevda ile söylenir ya acıylan söylenir”, şöyle oldu, böyle oldu, etme, getme “deyir ki”, “dedi ki”, “diyor ki”, “dedi / ler kine”, “gardaşım”, “efendime söyleyeyim / efendim”, “ulan”, “gele gele geldi ki ne görsün”, “uzatmayak çoğaltmayak”

GH:

“dedi ki”, “dedi / ler kine”, “diyor kine”, “ulan / lan”, “efendime söyleyim”, “bakalım orda oturdu ne söyledi, arkadaşlar burda ne dinlesinler”, “yahu” “uzatmıyak sözü”, “ileri gelen veziri vizere”

NBH:

“diyor ki”, “vağit geliyor büyüyor, deliganlı oluyor, ohulunu bitiriyor” “şimdi alsın bakalım orda ... ne söyleyici”, “aldı ...

ABGHH:

“dedi ki”, “dedi kine”, “efendime söyleyim”, “Allah “ulan”, “aldı bakalım kendi ağzıyla ne söyledi”, “aldı bakalım onlara ne söyledi arkadaşlar ne dinleyeceksiniz”

STH:

“dedi ki”, “deyo ki”, “deyorlar kine”, “ulan”, “vallaha”, “efendim”, “efendime söyleyim”, “-mada olsun”, “-mada olsun, yıllar aylar su gibi çağıladı” “adam aldı bakalım ne söyledi”, “argadaşlar”, “sayın argadaşlar”

3.2.1.3.Bitiş Klişeleri

KOÇ:

“Bu hikâye böyle tükenir mi be. Ben kısa kestim”

AKH:

“Bu hikâye de böyle sona erdi. Şen ve esen galin”

AEO:

“Bu hikâye de böyle sona erdi. Şen ve esen galin”

KHP:

“Herif Gır At'ı bu gızınan Çamlıbel'e sağ salım getirmiş”

KGS:

“Hoylu'nun ölümü, Gürcistan'a gidilip gelinmesi, durna teli, bu gardeşlerim. Şen ve esen galin”

KYS:

“Sağ ve salım Çamlıbel'e döndüler. Heç bir zarar görmeden adamlar testemam Çamlıbel'e geldiler”

KKK:

“Sonu böyle gardaş. Özet böyle”

DCBSH:

“Böyle demiş Dadaloğlu”

APH :

“Bu hikâye böyle biter”

EH:

“Bu hikâye de burda sona erdi”

ŞİH:

“Ondan sonra tekrar toy düğün etti, murazına geçti. Kendi de babasının yerine geçti. Kandehar halkının hükümdarı oldu. Bu gadar.”

HİMH:

“Düğün kuruldu, yediler, içtiler”

BBH:

“Gız bacısını da başvezire veriyo ve bu Bey Böyreğ hikâyesi efsanesi böyle bitiyor. Onlar geçiyor muradına, biz geçelim kerevetine derler. İşte darısı da bekârların başına”

HMH:

“Gırk gün gırk gece davul çaldırıyor, düğün çaldırıyor. Çalınsın, yiyilsi içilsin”, “Herkes hanımını alıyor, memleketine gidiyor. Yiyip içiyor, murazına geçiyor. Darısı size...”

AHH:

“Allah’ın emriyle uzun müddet yaşadılar. Çor çocuk sahibi oldular. Cümlemiz de böyle mürevveh bir hayat geçire. Şimdi esen galın, aydın geceler hayırlı günler olsun.”

ÖAH:

“Mısır’a vardılar. Bunların her birini gereken yerlere gelin verdiler.”

GH:

“Onlar da öyle muradına etti gardaşım. Sonu bu.”

ABGHH:

“Baktılar ki argadaş fazla konuşulacak laf yok. Onlar muradına yetti, siz de yetin gardaşım.”

STH:

“Âşıklar yalan söylüyor dersiniz. Albistan’da, bu hadisenin mezeri orda. Gız Çukurova’da olay gerçek budur. Biz böyle bilir böyle geçerik”

3.2.2. Atasözleri

Atalarımızın söylediği, geçmişten bugüne gelen, geniş tecrübe ve gözlemleri ürünü olan kısa ve özlü sözler olan atasözleri, sadece bizim değil bir çok ülkeni sözlü geleneğinde zengin bir birikimle yer alan türlerdendir.

Atasözlerini konuşma sırasında kullanılan diğer söz kalıplarından ayıran en önemli özellikler, biçim ve içerikle ilgili çeşitli özelliklerdir. Atasözlerinde halk edebiyatının diğer türlerinde görülen renklilik, çok anlamlılık, kaypaklık, kelime cambazlıkları gibi anlatım ve üslup oyunlarına daha az rastlanır (Boratav, 1982: 119).

Anonim olan atasözlerinin ilk örnekleri nazımdır. Günümüzde ise nazım-nesir karışıktır. Edebi sanatlar ve dilbilgisi kuralları çerçevesinde sağlam bir yapı oluştururlar. Bazı atasözlerimizin bir kaç kalıbı bulunabilir. Bu kalıplardan her biri ayrı ayrı atasözü olarak tanındığından, değişiklikler atasözleri in donmuş yapısına aykırı sayılmaz (Aksoy, 1984: 19- 20)

Adana halk hikâyeleri incelendiğinde, yaşanan hayatın izlerinin atasözlerinin seçiminde önemli olduğu görülür. Ancak metinlerin boyutları düşünüldüğünde, atasözü kullanımının çok yaygın olmadığını söyleyebiliriz.

Bu atasözlerini şöyle sıralayabiliriz:

AK: “Olurman iti öldürmüşler”

“Bir nuh der kimse karşı gelemmez”

EH: “Allah varken gayle yok”

“Kimsenin ahı kimseye kalmaz”

“Donacak insanın çırası yanmaz”

“Yolcu yolunda gerek”

Şİİ “Kara saçlının intizarı fenadır”

- IIMII: “Allahın hikmetine akıl ermez”
AHH: “Gıl çul içinde bellolur yavuz küheylan”
“Bir dünya ahireti yıkma”
ÖAH: “Berk kaçan tez yorulur”
“Mevla kerim”
“Erkek ölür avrada kalır, avrat ölür erkeğe kalır”
ABGHH: “İnsan yağdan da olsa usanır baldan da olsa usanır”
“Atadan kalma deliye öğüt verilmez, ölüye ağıt verilmez”

3.2.3. Deyimler

Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır. Yol gösterme niteliği taşımaz, hüküm bildirmez. Deyimlerin değişik şahıslar için çekimlenmiş biçimleri kullanılabilir. Mastar eki almış biçimleriyle de kullanılabilirler.

Deyimlerde bir milletin düşünme tarzının, nükte ve buluşlarının, gelenek ve göreneklerinin ortaya konulduğunu görürüz. Adana halk hikâyelerinde yer alan deyimler de yörenin insan yapısını, yaşam tarzını yansıtır niteliktedir.

Deyimleri şöyle sıralayabiliriz:

- AK: “kelli felli”
“içi gayna-”
“zır çal-”
“başına gel-”
“gam çek-”
“başgınlr bas-”
“boynunu ver-”
“yedi yerde selam sekizde dümen dur-”
“adam say-”
AEO: “çeman çeman et-”
“dalgayı baştan aşır-”
“beli kırıl-”
“çile çek-”

- “gıyamet gop-”
“gıyametın alameti gop-”
“hayır goyma-”
“ortalığın velveleye gitmesi”
“yakayı ele ver-”
“gönlü gırıl-”
KHP: “çıt çıkma-”
“söze özen ver-”
“sarpa düşür-”
“dalgayı baştan aşır-”
KGS: “gendine düzen ver-”
“sürtünmeye dur-”
“deliye goy-”
“deli havası estir-”
“deli geçin-”
“aklı başından git-”
“derdi gayna-”
“buz gibi don-”
“içi kayna-”
“yola düş-”
“toza dumana ver-”
“yüzü kalma-”
“hesaba getir-”
“hesabını kes-”
“hatır gönül say-”
“dinden imandan goy-”
“gözü dolu dolu ol-”
“toza dumana ver-”
KYS: “düzen ver-”
“özen ver-”
“toza dumana gariş-”

- “amana gel-”
“name gopar-”
“hakkından gel-”
“dara düşür-”
“alemi göster-”
KKK: “tadı olma-”
“tadı kaç-”
“gara yazılar yazıl-”
“hesabını ver-”
“hesabını gör-”
DCBSH: “sökün eyle-”
“aba altından deynek göster-”
“düz-”
“sözünün üstünde dur-”
“kendisi i döneke yap-”
“ataşlara yan-”
“gan ol-”
“elem gel-”
APH: “üt-”
“gönlü gırıl-”
“ara kesil-”
EH: “canla başla-”
“aklı başında ol-”
“tadı kaç-”
“canına tak de-”
“görmeye doymaklık olma-”
“içi yan-”
“vebali boynuna ol-”
“ekmek hatırı için gör-”
“aklını talana sal-”
ŞİH: “bacası tüt-”

“dumanı tüt-”
“gönlü açıl-”
“içi kıpır kıpır ol-”
“canı yerine gel-”
“kül ol-”
“harap ol-”
“boynu geride kal-”
“boynu kırıl-”
“yediden yetmişe”
“küplere bin-”
“akıl ver-”
“ciğeri yan-”
“yana yana git-”
“ateşe sl-”
“ödü ağzına gel-”
“aman verme-”
“önayak ol-”
“keyfini bozma-”
“can ver-”
“küplere bin-”
“ayak bas-”
“hoş beş et-”
“kulağından çaputu çek-”
“deli divane ol-”
“allahaismarladık”
“el akılla iş yap-”
“deli oynat-”
“aklı kes-”
“içine işle-”
“iş işten geç-”
“rezil rıza dur-”

“elinden geleni geri koyma-”
“gününü gör-”
“başa çık-”
“susundan geber-”
“susundan öl-”
“gözünü kes-”
“adı bat-”
“çalıma getir-”
“koltukları kabar-”
HİMH: “gözden kaybol-”
“söz kes-”
“beyninden vurulmuşa dön-”
“şeri yüzüne sürtül-”
“takati kesil-”
“canı sağ ol-”
“yollara uğrat-”
“kurban ol-”
“kafa yor-”
“gam yeme-”
“birbirine gir-”
“kül eyle-”
“minnet düş-”
“kalbi dağlı ol-”
“şeri yüzüne sürtül-”
“aklından kesil-”
BBH: “gamını al-”
“zangır zangır titre-”
“nutku tutul-”
“aşk oduna yan-”
“dile gel-”
“tüyleri dik dik ol-”

“kurban et-”
“alev alev yan-”
“minneti taşa geç-”
“kül ol-”
“kerim düşün-”
“hesap et-”
“gönlünü eyle-”
“bastığı yeri dümdüz et-”
“aklını talana sal-”
“gorlanı gorlanı yan-”
“sevdaya düş-”
“derdini anlat-”
“dilden anlat-”
“feryadı arşa direk direk olmak-”
“gıkını çıkarma-”
“bir ocağın bir umudu ol-”
AHH: “kışın kaldır-”
“canı sıkıl-”
ÖAH: “içerisine bir alev düş-”
“iki eli yakada ol-”
“gurban ol-”
“içerisine gan git-”
“benzini kes-”
“gözleri geride kal-”
“gaş göz yık-”
“acı biber gibi kes-”
“diri diri yüz-”
“binbir ayak ol-”
“kızıl kıyamet kop-”
“göz ver-”
“ayak kır-”

“zor zekat”
“çama çaman et-”
“eteğine el etek değdirme-”

GH: “aklı hayra şerre yet-”

NBH: “günden güne eri-”
“yemeden içmeden kesil-”
“erkek sinek kondurma-”
“ayağının altına al-”
“zehir zenbelek”

ABGHH: “döne döne dolaş-”
“soğan başı göm-”

3.2.4. Alkışlar ve Kargışlar

Alkış, halk edebiyatında karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren söz kalıplarıdır. Kargış veya kara alkış, tam tersine söylenen kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Kısa ve anlatımı güçlendirici dil öğeleri olmaları nedeniyle kullanılırlar (Boratav, 1982: 136- 144).

Alkış ve kargışlar günlük yaşamımızın bir parçasıdır. Büyüklerin küçüklere, küçüklerin büyüklere sevgileri, saygıları, övgüleri ya da kızgın insanların birbirleri olan öfkeleri, hınçları, kızgınlıkları, çaresiz direnişleri, alkış ve kargışlara yansır. Alkışlarda sözün temel hükmü dilek olduğu için cümle, isteği belirtecek bir kelimeyle tamamlanır. Genel nitelikli alkışlar olduğu gibi özel konulu alkışlar da vardır (TDEA, C1; 118-119).

Kargışlarda dilin doğal akışı içinde oluşmuş kalıplar söz konusudur. Bu kalıplar bazen derin bir düşüncenin eski ve yeni inanç sisteminin izlerini taşır. Bazı arkaik kelimeler bu kalıplar içinde dikkat çeker.

Kargışlarda ilenilecek kimseye doğrudan hitap edilir. Bazı kargışlara anlamı hafifletmek için olumsuzluk eki eklenir. Kargış, alkış halini almasa da bir dileğe dönüşür. Günümüzde bazı kargış kalıp anlatımları, kargış niteliğini kaybederek, anlatımı öne süren düşüncüyü kuvvetlendirme, süsleme amacıyla kullanılır. Bütün kargışların kökeninde güç yetmeme hasmın Allah’a havalesi vardır. Bir

kısımında ise eski inanç sistemlerinin sihirli güçlerinden yardım umulur (TDEA, C1; 196-197).

Alkış ve kargışlardan, Türk milletinin en ilkel dinden İslamiyet'e geçinceye kadar geçirdiği kültür basamaklarına paralel olarak Tanrı'ya ya da otorite saydığı başka bir güce nasıl yakardığı, kızınca nasıl kötü dileklerde bulunduğu ortaya çıkacaktır. Alkış ve kargışlarda evrensel insan psikolojisi, geleneksel Türk dilinin anlatım kıvraklığı, kelime dağarcığı, bir ölçüde ortaya çıkmaktadır (Akalin, 1990: 7-27).

Adana âşıklık geleneğinde alkışlar ve kargışlar âşıkların dolaylı olarak bağlı bulundukları geleneğin ve yaşadığı yöre insanının düşünce yapısını, beğenisi kızgınlığını yansıtır. Ayrıca bunlarda aşığın hayatı algılayış biçimine ve estetik anlayışına ait ipuçları bulabiliriz (Artun, 1999: 116).

Halk hikâyelerinde yer alan alkış ve kargışların tespit edilmesi ve kullanım sıklığının belirlenmesi, Adana halk hikâyeciliği üslubunun tespit edilmesinde bize yardımcı olacaktır. *Hikâyelerde yer alan alkış ve kargışları şöyle sıralayabiliriz:*

Alkışlar:

- AK: "Allah başa vermesin"
"Anamın alkışı başımdaymış"
- KHP: "Allah gaza vermesin"
- KGS: "Allah razı olsun"
- EH: "Uğurlar olsun"
- ŞİH: "Allaha şükür"
"Yârabbi sen herşeye kâdirsi"
- HİMH: "Bana bir zöhret ver yarabbi yâ Resulallah."
- HMH: "Allah beni sevgilime kavuştur."
"Allah'ım sen beni Mahmut'uma kavuştur."
"Yüzün ağ olsun."
"Hak dediğin yerde Hak seni bulsun."
- AHH: "Allah muhafaza."
"Allah yardım eyleye"
- ÖAH: "Allah sana bunu güle güle yedirsin"

“Allah sana yardım etsin”

GH: “Allah kimseye gocalıkta züürlük gençlikde ölüm vermesin.”

Kargışlar

EH: “Cehennemın dibine git.”

HIMH: “Şeri yüzüne sürtülsün”

“Yüz kişi kör olsun”

“Dilerim Allah’tan boynun gırılısın”

BBH: “Kör olup da duvarlardan tutası”

“Çatır çatır cehennemde yanası”

HMH: “Şad taş da bu şehri sel ala”

“Yedi âşığın on dört gözü kör olsun”

AHH: “Allah gızım iflâh göyneğini yaz damında, gış damında, domuz damında giyesin.”

ÖAH: “Allah getirmez olasıca, son getirdiği olasıca.”

“Canı cehenneme”

“Kendirden kündürden olsun köyneğin”

“Kaşıldıkça kan getirsin dırmağın”

“Elden ele gitsin senin örneğin”

“Yattığın yerler çayır çimen, yaş olsun”

“Dolu boynun tek gucağın boş olsun”

“Çocuk diye sevdiğin gara daş olsun”

“Bacağını da alsın enikli gancık”

“Yel olsun dizlerin, elin golun yılancık”

“Allah seni ne etsin”

“Denizlerde sele gidesi

“Senin mezarın bulunmaya , fetvan okunmaya, taşın okunmaya”

“Allah Dağlı Halil, leşini gurtlar kuşlar yesin”

“Allah öteki gözü de kör olasıca”

“Canın cehenneme”

3.2.5. Tekrarlar

Hikayeciler hikayeleri i anlatırken, geleneğin kendilerine sunduğu hazır söz kalıplarından faydalandıkları gibi bazen kelime bazen cümle tekrarlarına başvururlar. Çoğunlukla anlatma serbestliği içindeyken kelime seçmek için zaman dar olduğu için, geleneğin sunduğu hazır kalıp söyleyişlerle kendi özgün söyleyişlerini birleştirerek bir sentez oluştururlar. Hikayeciler yinelemeyi bazen anlatımı kuvvetlendirmek, verilen düşüncenin metin boyu pekiştirilmesini sağlamak amacıyla seçerler. Bu bölümde, metinlerde bulunan tüm tekrarlar yer almaktadır. O nedenle bazı kelimeler tekrarlanmıştır.

Adana halk hikâyelerinde yer alan tekrarları şöyle sıralayabiliriz :

KOÇ:

“gezdi gezdi”, “zaman zaman”,

AEO:

“iner iner”, “çeman çeman”, “Ayvaz’ın yüzünden Ayvaz’ın yüzünden”, “gide gide”, “görenek görenek”, “bir galabalık bir galabalık”, “görüyom görüyom”, “rahatlaşa rahatlaşa”, “beyler beyler”, “evet evet”, “hepsi hepsi”

KHP:

“sorasora”, “gorkuyo gorkuyo”

KGS:

“yok mok dedi ama şimdi “yaşş” dedi. Yok.”, “ağır ağır”, “dediğinden utandı, dediğinden utandı”, “get dedi. Sen get, sen get.”, “buyur buyur”, “Ali Emmi Ali Emmi”, “Ali Ali”, “adam da güçlü adam”, “mavili”, “çok güzel çok”, “abla be abla be”, “gelin hele gelin”, “ayrı ayrı”, “sen de get... get”, “sağol sağol”, “güle güle”, “sana derim sana”, “Allah Allah”, “çare yok çare”, “tamam oğlum tamam”, “gördü gördü”, “dolu dolu”

KYS:

“heç dadı yok, heç dadı yok”, “vay zalim vay”, “şurdan gedek, burdan gedek”

KKK:

“gel’oldu geld’oldu”, “geliyo geliyo”

DCBSH:

“döne döne”, “gülek gülek”, “deh bre dehle bre de

APH:

“Ermeni Ermeni”, “bayramlı bayramlı”, “imreni imreni”, “ıgranı ıgranı”, “bir daha bir daha”, “yapıyo yapıyo”, “Allah canımı al! Allah canımı al!”, “bar bar baar” (141), “kalemi kalemi”, “selemi selemi”, “galeme galeme”

EH:

“söylen söylen”, “teker teker”, “guşu da alın guşu da”, “yook yok yok”, “gedeceğik gedeceğik”, “şerbet şerbet”, “çabuk çabuk”, “sağol padişahım, sağol padişahım, sağol padişahım”, “gucaklaştılar gucaklaştılar”

ŞİH:

“bozuk bozuk”, “kıpır kıpır”, “arkaya arkaya”, “melil melil”, “teker teker”
“gatar gatar”, “çatır çatır”, “gapır gapır”, “döndü döndü”, “gana gana”, “harıl harıl”
“yana yana”, “hüngür hüngür”, “giderken giderken”, “yavaş yavaş”, “zangır zangır zangır”, “kaça kaça”, “Allah Allah”, “lan lan lan”, “döve döve döve”, “sokak sokak”,
“bir sevinir bir sevi”, “çoban çoban”, “gel gel”, “çeke çeke”, “şakır şakır”

HİMH:

“gel ha gel gel ha gel”, “get get”, “dolana dolana”, “sürükleye sürükleye”
“homur homur”, “gele gele”

BBH:

“böyle böyle”, “hay hay diyor... hay hay diyor”, “Bey Böyreğ’imiş diyor Bey Böyreğ’imiş diyor”, “tek tek”, “pırıl pırıl”, “süre süre süre”, “ana ana”, ana ana ana”
“nerde var yar nerde var yar”, “hüü, hüü,”, “kenli kenli”, “araya araya araya”,
“gelelim oraya gelelim oraya”

HMH:

“zaman zaman, zaman zaman”, “ayrı ayrı”, “zaman zaman”, “sora sora”
“böyle böyle”, “biraz biraz”, “tek tek”, “sora sora, geze geze”, “Müftü Müftü”
“amanın Allah’ım diyor, amanın Allah’ım diyor”, “ben gönderdim ben gönderdim”
“Akkız Akız”, “kalk kalk”, “açıp açıp”, “süt nine süt nine”, “zangır zangır”, “dura dura”, “zangır zangır”, “böyle böyle”, “getire getire”, “bönce bönce”, “şakır şakır şakır”, “güm güm”

AHH:

“civil civil”, “çalışsın çalışsın”, “genc genc”, “kun kun”, “zırr zırr”, “gara gara”, “firik firik”, “olur olur bu olur”, “tıkır tıkır”, “domur domur”, “gorlanı gorlanı”, “kel deme oğlum kel deme”, “zalım m’oldun zalım m’oldun”, “melil m’oldun melil m’oldun”, “süre süre”, “küfür küfür”, “tez tez”, “zararsız zararsız”, “gıyy gıyy”, “alışkın alışkın”, “güle güle”, “melil melil”, “böyle böyle”, “gıcır gıcır”, “kikir kikir kikirdeştiler”, “burcu burcu”, “gurban gurban”

ÖAH:

“ne edeyim, ne edeyim”, “ayvah ayvah”, “tık tık”, “aman aman”, “Allah Allah”, “bakıyo bakıyo bakıyo”, “gele gele”, “ağzı ağzına”, “gede gede”, “aman aman”, “ağlatı ağlatı”, “baka baka”, “ağlaya ağlaya”, “ağlar ağlar”, “aman aman”, “bütün бүтүнө”, “dönüp dönüp”, “gede gede”, “çeke çeke”, “kıvranı kıvranı”, “bir bir”, “gel gel diyor”, “böğürü böğürü”, “tek tek”, “Mısır Mısır”, “goşar goşar”, “garıştıri garıştıri”, “ayvah ayvah”, “yok yok”, “deli deli”, “tın tın tın”, “tingir tingir”, “cayır cayır”, “sayıyo, sayıyo, sayıyo”, “sayıyo sayıyo”, “vara vara”, “depini depini, depihi depihi”, “uyurken uyurken”, “tak tak”, “vay vay”, “varılmaya varılmaya”, “sallarlar sallarlar”, “gayfe gayfe”, “vara vara”, “araya araya”, “şuraydı şuraydı” “küt küt”, “get ha get, get ha get, get ha get”, “Döndü Döndü”, “dolanı dolanı”, “böyle böyle”, “diri diri”, “sora sora”, “vara vara”, “çaman çaman çaman”, “gele gele”, “eyvah eyvah”, “gel ha gel gel ha gel”, “melil m’oldun melil m’oldun”, “Eli m’oldun elin m’oldun”, “vura vura”, “sıka sıka”, “salladı salladı”, “bütün бүтүнө”, “geze geze”, “gayri gayri”, “şordan duyan yola çıkıyo, şordan duyan yola çıkıyo”, “bakıyor bakıyor”, “senin o senin”, “böyle böyle”, “Allah Allah”, “Gide gide”, “böyle böyle”, “gele gele”, “arıya arıya”, “dur dur”

GH:

“Allah Allah”, “..yandı, yandı da yandı”, “soğuk soğuk”, “baka baka”, “deyi deyi”, “siyim siyim”, “süne süne”, “vara vara”, “seyrede seyrede”, “titrerken titrerken”, “gede gede gede”, “vara vara”, “gonuştular, gonuştular, gonuştular”, “ağladı ağladı”, “Paydos, paydos”, “gele gele”, “satı öldü satı öldü”, “ağladı ağladı”, “bu gendimin, bu gendimi

NBII:

“böyle böyle”

STH:

“gede gede gede”, “cıngır cıngır”, “goca goca”, “yok oğlum yok yok ya”,
“hala hala”, “aman aman”, “ne deyim sana ki ne deyim sana”, “cangirt cangirt”,
“saya saya”, “metire metire”, “geldi geldi”, “datlı datlı”

ABGHH:

“döne döne”, “yemlediler yemlediler”, “Alahı Allah”, “gele gele”, “vurdu
vurdu vurdu”, “gele gele”, “acı ha acır, acır ha acır”, “kalkan gitti kalka gitti”

3.2.6. Arasözler

Arasözler, tahkiyeli metinlerde ana konudan ayrılma, merkezi temadan uzaklaşma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Arasözler açıklayıcı ve öğretici, kanaat yorum ve tenkitler ile hikâyecinin sitemleri ve hayıflanmaları şeklinde üçe ayrılır.

Açıklayıcı ve öğretici arasözlerde anlatıcı, dinleyenin anlayamayacağını düşündüğü bir takım kelimeleri ve kavramları açıklar. Kanaat, yorum ve tenkitleri içeren arasözlerde hikâyecinin kişisel, toplumsal ve politik görüşlerinin dolaylı yoldan verildiğini görürüz. Kendine sistem ve hayıflanma tipindeki arasözler, anlatıcının kişisel sorun ve endişelerini ortaya koymaktadır.

Adana halk hikâyelerinde arasözlerin sıkça kullanıldığını görüyoruz. Özellikle açıklayıcı ve öğretici atasözleri geniş yer tutmaktadır. Hikâyecinin sitem ve hayıflanmaları ise hikâyelerde pek bulunmamaktadır. Adana halk hikâyelerinde yer alan arasözleri şöyle sıralayabiliriz :

KOÇ:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“İskenderun deniz kenarında”

“Ganlıgeçid’e Geçberi derleridi”

“İşte bunlar gonup göçüyo”

“Gır At’ın köküdür tay”

“Birbirini istemez olur ya”

“Zaten sarhoş beyi Dolu Beyi”

“Benim gibi. Benim adım da Memet”

“Çamlıbel Anteb’inen Urfa’nın arası. Köroğlu’nun Bolu’da Sivas’ta işi yok. Oralarda galmış ama o kadar. Köroğlu’nun aslı İslahiyeli. Dolu Beyi diye de sarhoşluğundan denmiş.”

“Başka neydicin ya”

2 – Kanaat Yorum ve Tenkitler

“Bu hikâye böyle tükenir mi be. Kısa kestim.”

AK:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Gral diyoruz.”

“Garacaoğlan galayı bilir. Köprü dahi dün yapıldı. Menderes yaptı.”

“Yani Garacaoğlan buralı diyom, yani bu yerleri saydığımıza göre.”

“Akıllı olur o zamanın garıları.”

“Şimdi Çamlıbel neresi ? Anteb’inen Urfa’nın arası Çamlıbel. Yol üzeri yol üzeri. Bu adam kervan soyacak yahud da bir şey yapacak. Anlaşıldı mı ? O yazarlar yazmış Bolu molu. Bolu’ynan heç alakası yok. Bolu’ya varmıştır tabi. O başka.”

“O zaman Gonya büyük”

“Angara o zaman sayılmaz. Angara’yı biz bildik gücükken”

“O da Ali yaa”

“Kürd’e baba demiş. Bu Ayvaz kim ? İstanbul’dan Remzi Bey’in oğlu olur. Babasının ölümü dolayısıyla Kürt oradan çılmış. Çok da iyi bakıyo. Çocuğa gereken mûsâmmâyı gösteriyo. Bu münasebetle çocuk Kürt’ten memnun. Baba demiş, çok ullağıdı o zaman.”

“Çocuk sazı görünce bir hoş oldu tabi. Çocuk sazı sever.”

“Saz dini, çocuk.”

“Şundan büyük.”

“Farz-ı misal, bizim burayı misal edelim, Böceqli Köyü’nden beş yüz hane var. Her evden bir deve alsan, beş yüz deve eder.”

“O zaman beylik devri. Her aşiretin bir beyi var. Öyle herkeş veremez. Bey verir, bey verdirir.”

“Baş gumandan o.

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Cehan berbat. Senin gördüğün gibi deel diyom. Açık, cılbak.”

“Eyi görükür önden.”

“Söylerik dedik, söyleyince böyle olmalı değil mi ?”

“Diyesin diyom deel mi ?”

“İşe bak sen yaa. Kim av getirmezse gellesi gesilecek. Allah Allaah. Acı bir durum deel mi ?”

“Bir adamın evladı o. Hala diyo babam bilir.”

“Köroğlu beri demenne geder mi ? Senin s... demenne geder mi ? Köroğlu dedim de herif onu Erzurumlu sanıyo.”

“Çocuk avudi çocuk.”

“Aman yârabbi.”

“Felaket bu sefer. De bakim ne iden ?”

“Şimdi işin möhüm tarafı burası.”

“Söylemesini bilir.”

“Gorkulacak Arab bu. Arab çok fena. Amma Köroğlu da fena. Bakma sen, Allah başa vermesin. Davraniyo davraniyo bakma sen. Haa, işte golay golay çatmak istemiyo. Ayvaz’ın da dayısı olduğunu bilince biraz idareye çelişiyö esasen. Bir de gorkulacak Arab. Dur diyecek kimse yok. Arab’dan gorkuyo.”

“Gorkar tabi. Öldürsen ne gorkacan. Arab çetin.”

“O da öğülmeye değer oldu. Gendinin oldu ya.”

“Arab gorkulacak bir adam argadaş.”

“Ağa ölünce galankılar gımlıdıyabilir mi gardaşım.”

“Gımlıdıyabilirler mi ?”

“Adam isen sürme”

“Üstümüze bir ordu geliyo zannediyo.”

“Sanki babasının malını getirik.”

3 – Kendine Sitem ve Hayıflanma

“Emme benim olur dememe güvenme. Çağırırsam da yalan çıkmam. Olur dediğimin hepsini yapmam. Olunan iti öldürmüşler.”

AEO:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Nerde böyle değil ki ? Açıklayım mı nerede öğrenir ?”

“Gır At’ı da kimseye vermez Köroğlu heç. Gır At’a da heç bir at ulaşamaz, vetişmez. Gır At aygırdır. Bunun da hikâyesi var böyle.”

“Guvveti var. O da bir bey.”

“Gara dağ da bizim bildiğimiz Hac Dağ.”

“Dolu Bey dedikleri sarhoş bey İslahiyeli. Köroğlu’nun hasmı. Köroğlu da İslahiyeli.”

“Köroğlu’nun hasmı.”

“Teferrüç, gezmek.”

“Bunnar dağın dibinde asker çok.”

“Gelin, dedi ama çok zavırlı. Benim gibi demiyo.”

“Geri baba deller papaza.”

“Gorkunç, Ayvaz’da gorkuyollar.”

“Ayvaz yaman canım. Diyom ya ata binmesinde üstüne kimse yok.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Ayvaz bu argadeşim.”

“Avcılık ne biliyon mu ? Yorgunluk.”

“Nirde bulacan gardaşım.”

“Baba, şişti herifler.”

“Papaz gıyafetinde ha. Gıyamet gopmaz.”

“Zordur papaz.”

“Eyi lan.”

“Onnar bugün bir şeere gelmişidi. Bizim bayrama gittiğimiz gibi, Cumhuriyet kutayramı.”

“Goley mi ?”

“Söylemese duramaz. Hani şennik var.”

KHP:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Çamlıbel efendim Anteb’inin Urfa’nın arasında yol geçidi. Bolu molu dedikleri laf gardaş. Bolu’da işi yok, burda yaşamış burda.”

“Ulan, bacasını verirse beyin varisi oluyosun. Ufak deel büyük bir iş.”

“Bacısı da gendisi gibi zengin. Her şeyi var. Babadan galma.”

“Trakya deyince de Bulgaristan’dan daha yukarıdaydı Hasan Paşa. Ama bizim padişah da İstanbul’da. Beri gelemmez.”

“Gır At’ın yerini heç bir at dutmaz. Onun yerini alır mı ?”

“O zaman türküden başka ne var ? Heç bir çalgı vesaire var mı ? Türkü var türkü.”

“Paşa bu gardaşım. Oranın hükümdarı.”

“Adam yüzemez de at yüzer.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Adam çok ama böylesi adam da gerek.”

“İşe bakın işe”

“Bu ata altın olmasa olmaz.”

“Niyedici daha”

KGS:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Tabi bezirgân serbest. Bezirgan’ı tanırlar. Alışverişi yapar. Bezirgân şehre gidip alışveriş yapıyo. Efendim beynen de konuşabiliyo bezirgân. Tanınmış adam.”

“Ulan bunun cevaplarına bey de hayran kaldı ha.”

“Ondan da vazgeçmiyo argadaş.”

“Bezirgân da tüccar çünkü. Tanınmış adam, onu bey de tanır.”

“Çünkü o zaman at yok, araba yok, heç bir vesait yok. Atınan.”

“Bezirgâna itimat olurdu.”

“Yani bir şey yapacak adam. Adam burda bir iş yapacak. Ne diye geldi buraya ki. Burda bir iş yapılacak, bu münasebetle çarşıya çıktı işte.”

“Köroğlu’nun da adı Ali Ali. Ali E , Ali E

“Adam da güçlü adam.”

“Deli ya.”

“Zaten Ayvaz’ın güzelliği dillere destan. O kadar mükemmel ki güzel ki, Ayvaz deyip geçme. Çok güzel çok.”

“Ayrı ayrı ama. Kimsenin kimseden haberi yok.”

“Ayrı ayrı ama üçünü de.”

“Bezirgânı ayıltıcı, durmamalı diyici, anlayacağınız bu, anlatacağı bu.”

“O gendinin şanına göre.”

“Türküynen anlamıyo”

“Demircioğlu baş gumandan. O emir verecek, o harekete geçirecek adamları.”

“Herif yerinde yurdunda gendine güveniyo. Bunun da bayâ guvveti gücü var.”

“O zamanın savaşı böyle. Silah yok, milah yok. Daşınan, sopaynan, gılcınan. Savaş böyle gucak gucağa. Şimdiki gibi böyle tak sıkma yok, öyle bir şey yok.”

“Bağdat çok uzak.”

“Bağdat deyip da geçme. Felaket.”

“Golay değil. Öyle tel mel değil ki. Telin bir yeri var.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Gözel bir şey. İşe yarar.”

“Allah’ın işi. Şimdi ne deñ ne söyleñ.”

KYS:

1 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Ulan bak Yemen’de de savaş edemez. Köroğlu, sıcak vesaire. Yemen’de savaşıacak hal mi var ? Ne yapalım savaş başladı ama heç dadı yok heç.”

KKK:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Tüfenk, dolma tüfenk canım”

“Adamlarda oaranın hesabı yok.”

“Zaten İstanbulluydu.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Bu kadar inanmıyordu ha silahın öldüreceğine Demircioğlu.”

“Şimdi burda Köroğlu’nun midesi bulandı.”

“Ayvaz keyfinde.”

“Eller muhabbetinde keyfinde.”

DCBSH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Yani ölümü görüyor.”

“Müşâvere konuşarak anlaşmak demektir.”

“Yani konaklama yeri.”

“Bunlar malcı idi, sulak yer, otlak yer arıyorlar idi.”

“Efendim Çukurova’da o zaman dört tane bey vardı bunları idare eden. Beylerden Dadaloğlu, Kozanoğlu, Avşaroğlu ve Ali Osmanoglu nâmi adında dört tane bey vardı. Bu beyler her zaman teşvik-i mesai yaparlar ve birbirleriyle iyi anlaşırldı. Maraş’ta Dulkadiroğlu, Kozan’da Kozanoğlu, Binboğa’da Dadaloğlu, Osmaniye’de Ali Osmanoglu diye dört bey Çukurova’ya hükmederlerdi.”

“T,abi bu meydanda askerleri de var gelen aşiret beyleri

“Çapulcu demek istedi.”

“Saraycık beli yayla bir yerdi.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Maraşlılığını yaptı gene Dulkadiroğlu orada.”

APH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Eveli memleket doluymuş Ermeni’ynen.”

“Gızı gördüğünü dayısı bilemiyor ya.”

“Evelden ağaların düğünü kırk gün kırk gece sürermiş. Şimdi at yarışları oluyormuş. At meydanı olurmuş, şöyle at yarışdırırlarmış. Köylüler bi yenne, şehirli bi yenne.”

“Öyleymiş eski in insanları.”

“Güççük gıza evel acıyorlar esasen.”

“Evvelleri yürüyülerdi bunlar, tablaynan, şunna bunna gezerlerdi.”

EH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“O günlerde derebeyliği seçimi vardı. 15-20 köy üzerine bir derebeyi tayin ederlerdi. O köylerin algısıyla vergisiyle o derebeyi meşgul olurdu.”

“O günün behrinde Padişahın huzuruna çıkan ağır cirimlilere bir elbise geydirir çıkartırlardı.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“İşin dadı kaçtı.”

“Ne idicin, bu böyle gelmiş böyle gider.”

ŞİH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Padişah ne derse yapılır, emrine âmâde.”

“Elma ama şimdi buranın Amasya elması gibi değil, şimdiki elmalar gibi değil.”

“O memleket ava meraklıymış.”

“Teker teker hepsi in evine gitmeye imkân yok. Pazar yeri gibi, Siyaset Meydanı gibi, falan yere kızlar gelecekler, Şah İsmail beğenirse evlenecek.”
“Giderken giderken hikâye bu, vakit çabuk geçer. Fakat uçağınan trenilen değil tabi, atılan gider.”

“İşte Gülperi’yle ilk evlenişi odur.”

“Benim anlattıklarımın hepsini anlatır.”

“Evvelden buraya anlattığımı ona da anlattı.”

“Arabüzengi biliyor, Güllizar bilmiyor.”

“Şimdikiler olsa küpe biner. Allah ! Adamı yer.”

“Aynı Cumhuriyet Bayramına geliyorlarmış gibi efendime söyleyim”

“Ama bildi, zembilden kan damlıyor.”

BBH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Ona köy ağzında azık derler. Yani çalışana gider.”

“O zaman o adam, o ihtiyar Hızır Aleyhisselam hulusu kalplen, kalplen bir padişah, bir böyle yaya olarak Allah’ı aramaya samimiyetine

dayanarak Cenâb-ı Allah, Hızır Aleyhisselamı gönderiyor, “Bu adamların derdine derman ol Hızır” diyor.”

“Küheylanlar yani ermiş gibi hayvanlar. Bu küheylan her yerde olur. Hızır gibi her yerde yetişir insanın imdadına küheylanlar.”

“Şöyle zaten o Hızır Aleyhisselam o çocuğun nasıl olacağını bilmiş.”

“Oraya gidiyor amma orda ne biçim yendiği o gızı ben şimdi hatırlıyamıyorum. Bilmediğin işi bilmiş gibi konuşmak iyi değil.”

“Oranın kralı, ora kraliyetmiş, oranın kralı kız, kraliçesi kız.”

“Bazı yerlerde buna kel vezir derler amma bütün âşıkların veziri kel vezir olmaz. Baş vezir diyelim biz buna baş vezir.”

“Bu arada Akgavak gızıyla daha gerdek olmadılar, daha evlenmediler. Aradan bir müddet geçecekmış, babasının öldüğünden dolayı, saygısından bir padişah babası öldü, şu kadar zaman geçmeden de evlilik yaptı diye, el kınamasın diye ertelemişler evlenmeyi.”

“İşte o zamanın da zevki oymuş. Şimdiki gibi sinema yok, efendim televizyonlarda yarışma yok. İşte o zamanın da zevki öyleymiş, at koşturmakmış.”

“Oranın ismini de şimdi bilmiyorum. Zaten benim de öğrendiğim âşık böyle anlatıyordu.”

“İşte kim ise diyelim koru görevlileri şimdiki.”

“Bunlar o zaman krallar kalede olmuş, kalelerde eski, mesela Yılan Kalesi var, Anavarza Kalesi var, Toprak Kale var, Hemite Kalesi var. İşte bu yörenin kaleleri gibi orada kalenin kimsenin varamayacağı yerde, yüksek yerde padişahın, kralın yeri. Hep bu kaleler krallık değil krallık, kale işi krallık işi.”

“Atları da artık herkes nereye bağlıyor, nasıl ediyorsa”

“Şimdiki biz asfalt diyoruz...”

“Böyle kervan eskiden bezirgân derlermiş böyle sürüylen giden atlıya veya mal satan tüccara. Böyle isim verirlermiş.” “Eskiden bütün böyle büyük insanların çocuklarına saz öğretilir, saz da öğrenilirmiş. Eskiden bu saz çalmak söylemek bu da bir şeymiş yani gereksinimmiş.”

“Tabi afedersin köpekler daha akıllı olur, daha unutmaz Tazı da geliyor oraya.

“Bey Böreğ’len gittiler ya kayboldular ya.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“İşte meselenin ağır yeri burda”

“Ordan nasılsa işte tabi onun müsadelerini alıp, nasılsa geçmesi işte bu çıksanedir. Yanında değilik, duyduğumuzu söylüyük. Artık bunlar gerçek mi, düzme mi bunu da bilemek.”

3 – Kendine Sitem ve Hayıflanma

“Lafın biri i ediyok birini goyuyok”

HHH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Bugün anlatacağımız hikâye üç memlekettten oluşan bir hikâye.”

“Tabi bu padişah oğlu olduğundan dolayı, eskiden padişahlara han denirmiş.”

“Tabi padişah en büyük şehirde bulunur, baş tahta orası.”

“Gırpdi, yani aptal.”

“Mesela şimdi Yunanistan’da Bulgaristan’da, Suriye’de bir böyle önemli kişi olsa biz de burda duyarız. Yani filan adam, filan başbakan, filan cumhurbaşkanı şu şöyle sever, sporu sever, âşığı sever, işte güreşi sever. Bunun gibi padişah da işte âşıkları severmiş. Mahiyetinde âşık kullanırmış.”

“Tabi orda han yok. Orda han olsa zaten bunların âşık olmadığı, bir iş için buralara geldiği belli olur.”

“Yani vezir vüzera tabi padişahların eskiden cellatları olurmuş mahiyetinde. Şimdiki gibi öyle mahkeme falan yok. Padişah “emreyle sultanım” dedi mi her iş bitirmiş. Padişahlar emreder, cellatları vurur. Bazılarını zindana atarmış, Böyle bazı vurulmayacak suçları da zindanda çürürmüş. Meselâ İlbeyoğlu’nun zindanda çürüdüğü gibi. Bey Böyreğ’in yedi sene zindanda kaldığı gibi.”

“Çünkü Nuh Peygamber gemiyi gendi yaptı. Nuh peygamberin adı Nuh Nebi. Yani müftü zaten müftüdür, yerinde müftü, müftü. Kadı büyük Al’emmi yani kadı bey yerinde kadı beylik Al’emmi. Bu dünyanın tadı sağlık Al’emmi, Nuh Peygamber bir gemicilik yaptırdı. Ustasının adı Nebi Al’emmi.”

“Padişahın kızları sarayda böyle ayrı otururlarmış eskiden. Yani artık işte bir kraliçe, bir hüküm yani, bir hükümdarın gızı yani. Onun da gendine has bir saltanatı varmış zahir ki.”

“Böyle gızın sarayının öbür tarafında bir Şad varmış. Derin bir kuyu, kör kuyu. Bütün böyle ağır suçluları oraya atarlarmış, kuyu yutarmış. O Şad da kızdı mı, haksız yere attılar mı birini, taşarmış. Memleketi sel alırmış. Böyle mi böyle”

“Hani adam diyor ya “üçü sarıldı gulbun üstüne” ”

2 – Kanaat Yorum ve Tenkitler

“Ama Cenâb-ı Allah’ın işte yazgısı, Allah’ın hikmeti akıl ermez.”

“Bu âşık işi. Başına gelmeyen bilmez. Bu ne aş gibi, ne ekmek gibi. Bu ayrı bir şey.”

“Orda yani gıza haksız bir laf gonuşuyor orda.”

AHH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“O zamanın adeti böyleymiş.”

“O zaman Maraş’ı bitiren Konya’ya İstanbul’a giderdi.”

“O zaman şimdiki gibi mi, üç ev orda beş ev orda.”

2 – Kanaat Yorum ve Tenkitler

“Allah muhafaza...”

“Hanım doğurduğu doğurmadığı fark etmez amma, doğurması daha iyiydi tabi. Öylesi uygun olur.”

“Can emanettir.”

“Köyde ne olur ?”

“Gız burda bir türlü anası ın ekmeğiynen, yemeğiynen, bulaşığıylan, çamaşırıynan uğraşabilir de oğlan ne yapar ?”

“Çalışsın çalışsın amma dağda davar güden adam ne yapar öğrenmek için ? Ya bir gaval çalar ya bir düdük ya bir saz.”

“Malum ya, bu millet var ya bu millet. Bu millet adama saz çal bak ne yapar. Bana Koroğlu dedikleri gibi. Şimdi ben o lafı beğenmedim. Millet Koroğlu dedi diye Koroğlu. Derlerse derler yav. Nediciniz siz.”

“Orda ne olduğunu bana hiç sorman. Ne olduysa oldu.

“Böylesi günde çabuk akşam olur diyor bilenler.”

“Şimdi ayıktı, şimdi ayıktı daha. Şimdiye kadar bacısı zannediyordu.”

“Daha bakmamış bile. Beraber oturdu, beraber yaşadı. Daha alıcı gözüynen bakmamış. Adamda bir hüs-n-i niyet vardı. Şimdi bu gelin bu adamı araya verdi. Bak ne işin dadına bak.”

“Amma hiç de beri gelmiyor. Yakayı ele verirsen yandın.”

“Namus gediyor, golay değil. Halil govulacak.”

“Firik eyi olur azizim, şimdi.”

“Koca domuz çıkamadı zincirden ki zaman ayırsın.”

“... gördünüz ya ...”

“Halil’in takıldığını bir duysa...”

“Eversen yine darılmam.”

“... deli değil ya ...”

“Müslüman adam yahu.”

“Şimdi muhterem arkadaşlar, bu mesele mühim mesele.”

“Gadan alim sana, elin gızı böyle işte.”

“İşte bu yönden filan, deminki hikâyeyi anlattı.”

“Çok yer biliyor garının gızı.”

“Neyse hayatını aňlayak bakim.”

“Onu da biliyo lan gız.”

“Gözünde para mara yok yav.”

“Halbuki sigarasına yeter, soyuna sopuna yeter. Amma anası o işi yaparsa.”

“Utanmasa yanında götürcek. Garı eyi. Kötü garı değil. Zararsız, zararsız.”

“Garıya alışkın millet, bilirler, tanınmış garı.”

“Kibar da gız idi.”

“Alışkın alışkın. Garı, görgülü garı. Kelli felli.”

“Adana bu gardaşım, Adana bu Adana. Gıcır gıcır gız dolu.”

“Canım garıdan gorkuyolar. Garı tanınmış.”

ÖAH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“O zaman Türkçe dili bilmek mecburî.”

Şimdiki devir gimi

... Sultan Selim devrindeler

“Asılacak, kesilecek, ceza verilecek fetva Mısır’dan çıkar. Şeran kanun olmaya gelir.”

“Orda bulunmaz Mısır’da bulunur heybe.”

“O zaman vali deniliyor.” Gırşehir’de mücür veya müşür deniyor.”

“Evvelden gelin böyle davullan düğünlen giderken atınan giderdi. Biz de böyle ufak tefek geldik biliyok yani.”

“Çocuk şeriat okudu yani.”

“Şimdiki bildiğin...”

“Eskiden Ganlıgeçid’in ismi Beylerpınarı’ydı. Beyler arşı yukarıdan gelirler, gonarlar. Bir gün beş gün halkı istirahat ettirirler. Aşağıdan gelirler yukarı göçerler. Buranın ismi Beylerpınarı. Beylerpınarı, Beylerpınarı.”

“Yalnız göçeber beyleri efendime söylüyem, çadırı gurar gurmaz bir misafir çadırı gurarlar. Gelen geden o çadıra gider. Lâlettayn gelip de göçebenin içine gitmezler yani.”

“Eskiden Yarsuvat’ıydı yani Ceyhan ismi yoktu.”

“Memiş Emmi’nin hanı o günden bu güne kadar tarihi bir han.”

“Ne imiş Gınalıçınar dediğinden ondan sonra Gınalı geldi, Gınalı gitti. Beylerpınarı da kalktı aradan, oldu ismi Gınalıçınar.”

“Şimdi Adana yok o zamanda.”

“O zaman Akpınar idi ismi. Sonra tek tek çektiler su varmaya, az geliyo diye birkaç tane oluk yaptılar. Pınarın ismi Beylerpınarı oldu.”

“Eskiden böyle bir inanç vardı. Bir köynekten geçirirlerdi.”

“Mizancı eskiler şimdiki gibi sinsin oynarlar. Biliyoñuz bunu, hepiniz biliyoñuz. Aracı olurlar.”

“Gırşehir’de o para yok o zaman. Elli liraya avrat alındığını biliyom ben elli liraya. Elli guruşa gız alır gız.”

“Âdet-i kadim o zaman, zülûf keserler, perçem keserler.”

“Şimdi olan orda yemek yiyenlere olacak. Bol bol yemek yiyorlar.”

“O zaman en zengin göçebenin gatarı.

“Evvel gızlar hatunluğu babasının evinde alır. Gelen gidene yemek verir, misafire hürmet eder. Şimdi kalktı o devirler.”

“Şimdiki gibi ayak yok baba, yerleşme yok.”

“Eskiden dul avrat olurdu. Dul avratın içerisine bir adam bulur atarlardı ev söyülmesin diye. Şimdi dul avrat evine varmaz oldular Allah’ın kelamına şükür yani.”

“Kuşun her biri doğan besliyorlar o zaman.”

“O zaman ağalık, mal devri. Ekim biçim yok.”

“Çukurova’da âşıklar şimdiki gibi bahşiş için düğüne gitmiyorlar. O zaman kalker varır, ağanın yanına bir türkû çağırır. Ne verirse verir. Sabağınan da öteki ağanın yanına gider, âdet böyledir.”

“O zaman eşkiya devri.”

“Hükümet yok, şeriat yok o zaman.”

“Eski tarihe göre Fevzipaşa değil de Kerler denirmiş. Şimdi Fevzipaşa deniyor.”

“Eskiden çobanın azığı olur, galazı olur.”

“Eskiden ziyaret zamanı bu suya bir gız atarlar, donatırlar, gezdirirler, kuşatırlar. Nil nehrine atarlarmış gızı. Hz. Ömer devrinde suya gız atıyorlar deyince, Hz. Ömer’in haberi oldu. Fıkıhta yazar yani bu. Hz. Ömer geldi, iki rekat namaz kıldı, emir verdi “Atılmayacak gız!” diye. Atmayınca su gurudu, ova susuz galdı. Hz. Ömer’e haber ettiler.

- Sen emir verdin gızı attırmadın. Şimdi su yok.

Ömer geldi, iki rekat namaz kıldı.

Yâ resulallah benim namazım kabul ise su aksın.

Yârabbi, bu su Allah’ın emri üzerine aktı. Su geldi, millet ovasını suladı.”

“O zaman gözü açık gezmek, katli vacip, astırırlar. Kellesi yerde.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Allah seni inandırсын.”

“Paran olursa konu da sever goñşu da sever. Hele avrat var ya şu avrat benim, hep sever. Avrat dediğın, Cuma günü ne kadar efendime söyleyem giyinir, guşanır,

çarşıya götürür, gezdirirsen, avrat seni sevme mi baba ? Boynuna sarılma mı baba ?
Paran da olmasa canı cehenneme.”

“Erkekler ne var, boynuna sarılrsa, yüzünden öperse gevşer.”

“Para bu, göğden altın yağıyo bre. Para bu.”

“Aynı Saddam’ın gendi gabilesi gibi birbirine benziyor. Otuz altı ayakkabı birden. Bereket şimdiki gibi gundura, ayakkabı yok.”

GH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Olsa olsa Halep ülkesinde oluyor Fırat Nehri.”

“Ee, içinde elin adamının kötüsü yerlisi çok.”

“Adam akrabasına çok benzer yani.”

“Bir sevinç ağdı var bir acı ağdı var.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Ee, şimdiki zamanın avratları gibi, gençleri asi deel ki.”

“Öpmeynen sevmeynen çocuğa doyulur mu ?”

NBH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Zaten eskiler hep böyle yaparlarmış. Hem dinî dersi hemi gerek olan dersleri hem de ata binip gılıç guşanmayı bir yiğitliğin sembolü olarak kendilerine vazife bilirlermiş. Necip de böyle öğreniyor tabi.”

“Tabi günümüzde buna ihbarnâme denir. Bazı yerlere verilen dilekçe denir.”

“O zamanki padişahlık İstanbul’da.”

“O zaman uçak, herhangi bir vasıta yok. Bunlar gâniyla atlan gidecek

“Öz babası.”

“Tabi Necip’in yazdığı yazıyı da biliyor gendi.”

“Zengin adam, babası veriyor parayı.”

“Bu Molla Ahmet, o deliden gorkarmış.”

“Adam tam deli değil de adı deli.”

“Zaten gendi de buna boş kağıdı göndermediğini biliyor, bu işten şüphelenmiş.”

STH:

1 – Açıklayıcı ve Öğretici Arasözler

“Eskiden Çukurovalılar Adana’dan yukarısı nerde akarsu varsa suyun başına göçerlerdi. Bölük bölük Çukurova’nın çadır aşiretleri zamanında bunlar gede gede Maraş’ı geçer, Ahar dağını aşar, Albistan Tanır’a çıkarlar.”

“Şimdiki gibi Angara’da değiller. Eskiden paşalar halkın arasına girer, kim suçlu kim ne yapıyorsa dinlerdi.”

şimdiki ...”

“Hükümet de yok şimdiki gibi, garagol da yok.”

“İlk tapıyı veren bu Adana bölgesinde Derviş Paşa’dır. Maraş’da da Kör Paşa. O da getmiş orda vermiş ya.”

“Ulaa o zaman Yemen’e giderler, Yemen’den geri gelmez heç.”

“Bu ülkeye, Adana ülkesine getiren, meke biderini Mısır’dan getiren Musacıklardan Musa isminde bir adam, seferberlikten gelen.”

“Cıngırdak daha ucunda saçının. Saçının ucunda hatıra olarak dakıyor.”

“Araştırmışlar, siz gedin Albistan’a. Âşıklar yalan söylüyo dersiniz, Albistan’da bu hadisenin mezeri orda. Gız Çukurova’da, olay gerçek budur. Biz böyle bilir, böyle geçerik.”

2 – Kanaat, Yorum ve Tenkitler

“Gendileri zengin olacak ya.”

3.3. Adana Halk Hikâyelerinin Üslûp Açısından Değerlendirilmesi

Üslûp sanatçının esere yansımasıdır. Anlatılanı değerli ve anlamlı kılan sanatçının üslûbudur. Aynı konunun iki farklı sanatçı tarafından işlenmesi mümkündür. Ancak ürünler arasındaki farkı sağlayan, sanatçının konuyu nasıl işlediği, dili nasıl kullandığıdır. Bu fark üslûp farkıdır.

Adana halk hikâyeleri çalışmamızda, altı ayrı hikâyeciden derlediğimiz hikâyeler üzerinde üslûp araştırması yaptık. Tek tek bakıldığı zaman, her hikâyecinin kendine özgü bir anlatım şekli, kelime kadrosu, bireysel bir üslûbu vardır. Ancak her hikâyecide gelenekten gelen etkilanmelerle ortak bir dil ve anlatım yapısı olduğunu

görüyoruz. Bu nedenle üslup konusunda her hikâyeciyi ayrı ayrı değerlendirmek yerine ortak bir tesbit yapmaya yöneldik. Anlatım kalıpları olarak özellikle kahramanlık hikâyelerinde diyaloglara ağırlık verilmesine karşılık, tasvirlerin pek kullanılmadığını görüyoruz. Çift kahramanlı aşk hikâyelerinde ise tahkiye ve diyalog en çok kullanılan anlatım şekillerindendir.

Anlatım kalıpları içinde klişeler, hikâyelerde en çok kullanılan kalıplardır. Her hikâyeci kendine göre bir başlangıç ve bitiş klişesi kullanmaktadır. Ara klişeler bu bölümde en çok yer tutan klişelerdir.

Atasözleri, hikâyelerde çok fazla yer almamaktadır. Deyimlere ise hikâyelerde sıkça rastlanır. Alkışlar ve kargışlar da anlatım kalıpları olarak pek fazla kullanılmamıştır. Alkış ve kargış sayıları ın birbirine yakın olduğunu görmekteyiz.

Tekrarlar, Adana halk hikâyelerinde çok rastlanan anlatım kalıplarındandır. Bazen tek bir kelime tekrarlanırken bazen bir cümlelerin tekrarlanır. Hikâyelerde tekrarlar, çoğunlukla anlamı güçlendirmek ve bir ahenk yaratmak için kullanılmıştır.

Hikâyecilerin hikâye anlatırken en çok kullandıkları anlatım kalıplarından birisi de arasözlerdir. Özellikle açıklayıcı ve öğretici arasözlerde hikâyeciler dinleyicinin bilmediğini veya anlamadığını düşündükleri konularda sıkça açıklama yapmışlar, ana konudan saparak konuya kendilerince bir açıklama getirmişlerdir. Hikâyecinin kanaat, yorum ve tenkitleriyle sitem ve hayıflanmalarını içeren arasözler ise daha az kullanılmıştır.

Hikâyeciler seçtikleri kelimelerde ve anlatımlarında yöreye ait kelimeleri kullanmışlar, konuşma dilinin rahatlığıyla hikâyelerini aktarmışlardır. Metinlerde Osmanlıca kelimelerin yanısıra günümüzde kullanılan bazı kelimelere de yer verilmesi, (ekipmen AK, dürbün AEO, polis KGS, kiralık saray ŞİH, dalgıç HMH vs.) hikâyecinin yaşadığı çağın ve kültürün izlerini sanat ürününe yansıtması ve geleneğe kendisinden eklediği unsurları göstermesi bakımından ilginçtir.

Hikâyelerde âşıkların kullandıkları üsluptan, kelime seçimlerinden, aralarındaki yorumlarından, onların yaradılışı, ahlâkı, davranış biçimleriyle ilgili ipuçlarını da bulmaktayız.

4. BÖLÜM

4. GÜNÜMÜZ ADANA HALK HİKÂYESLERİNDE İÇERİK

4.1. Adana Halk Hikâyelerinin Tasnifi

Adana halk hikâyelerini konularına göre iki başlık altında sınıflayabiliriz :

1. Köroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyeleri
2. Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri

Bu hikâyeleri şöyle sıralayabiliriz :

1. Köroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyeleri
 - 1.1. Köroğlu'nun Ortaya Çıkması
 - 1.2. Ayvaz'ın Kaçırılması
 - 1.3. Ayvaz'ın Esir Olması
 - 1.4. Köroğlu ile Hasan Paşa
 - 1.5. Köroğlu'nun Gürcistan Seferi
 - 1.6. Köroğlu'nun Yemen Seferi
 - 1.7. Köroğlu'nun Kırklara Karışması
 - 1.8. Dadaloğlu ve Cerit Beyi'nin Savaşı
 - 1.9. Ali Paşa
 - 1.10. Elbeyoğlu
2. Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri
 - 2.1. Şah İsmail
 - 2.2. Hurşit ile Mahmeri
 - 2.3. Bey Böyreğ
 - 2.4. Han Mahmut
 - 2.5. Âşık Halil
 - 2.6. Öñsüz Ali
 - 2.7. Gündeşlioğlu
 - 2.8. Necip Bey
 - 2.9. Ahmet Bey ile Güher Hanım
 - 2.10. Senem ile Tanır

4.2. Koroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyelerinin Olay Basamakları

Adana halk hikâyeleri, Koroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyeleri ile Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri şeklinde iki bölümde incelenebilir. Geleneksel olarak yapılan çalışmalarda hikâyelerin bölümleri başlangıçtan sona doğru olmak üzere giriş, gelişme ve sonuç seyrini izlemektedir. Hikâyenin içerik incelemelerinde bir çeşit özet diyebileceğimiz olay basamaklarının sıralanması, gelenek halini almıştır. Çift kahramanlı aşk hikâyelerinde kalıplaşmış bir yapı olduğu için, bu hikâyelerin bölüm bölüm bu kalıba uygun olarak değerlendirilmeleri mümkündür. Kahramanlık hikâyeleri bu geleneksel yapıdan biraz farklı olduğu için onları bu kalıplara uydurmakta zorlandık. Bu yüzden de Koroğlu kolları ve diğer kahramanlık hikâyelerinin sadece olay basamaklarını sıraladık. Çift kahramanlı aşk hikâyelerinde ise hazırlık, aşk, gurbet ve sonuç bölümlerine uygun olarak bir bölümlendirme yaptık. Koroğlu kolları ve diğer kahramanlık hikâyelerinin olay basamaklarını şöyle sıralayabiliriz:

KOÇ

1 – Dolu Beyi iki binicisine iyi bir at bulmaları için görev verir.

2 – Koroğlu'nun babası Yusuf, atı bulmak için İskenderun'a gider. Orada bir kadından tayı satın alır.

3 – Atın çelimsiz oluşu, diğer binicinin de kışkırtmalarıyla Dolu Beyi Yusuf'un gözlerini oydurur.

4 – Ruşen Ali babasının halini görünce intikam yemini eder ve tayı büyütür.

5 – Tayın ünü yayılınca Dolu Beyi ister. Onlar da kalkıp Çamlıbel'e yerleşirler.

6 – Körün oğlu denile denile Ruşen Ali' in adı Koroğlu olur. Kervanları soymaya, Dolu Beyi'ne rahatsızlık vermeye başlar.

AK

1 Koroğlu bir gün düşünde bir çocuk görür. Bunu nerede bulacağını düşünürken, Gemalmaz'ın öküzünü gaspettiği bir yaşlı kadına yardım eder. Bu kadın Kırşehir'deki çok güzel bir çocuktan bahseder.

2 Kırşehir'e varır, birkaç gün çocuğun babası Kürt Ali'nin yanında kaldıktan sonra Ayvaz'ı kaçıır.

3 – Kürt Ali Kırşehir'de Ayvaz'ın dayısı Arap'a haber verir. Erzurumlu bir tüccarın çocuğu kaçırdığını zanneden Arap, Köroğlu'na yetişir.

4 – Köroğlu önce kendini tanıtmaz. Köroğlu olduğunu söyleyince Arap'la anlaşılır. Arap'ı bağlayıp yaralayan Köroğlu gider.

5 – Köroğlu Ayvaz'la Çamlıbel'e gelir. On beş yirmi gün sonra da Arap bir köyden aldığı beş yüz deveyle, Köroğlu'na katılır. Adını da Kenan olarak değiştirir.

AEO

1 – Büyüyüp pehlivan olan Ayvaz bir gün Kır At'ı ister. Köroğlu vermeyince darılıp gider. Kel Mahmudoğlu'nun adamlarıyla çarpışır ve zindana atılır.

2 – Bunu duyan Köroğlu Ayvaz'ı kurtarır ve Kır At'ı verir. Ancak Kara Dağ tarafına gitmemesini öğütler.

3 – Dolu Beyi'nin toprakları içinde kalan Kara Dağ'a giden Ayvaz esir olur. Kır At kurtulur.

4 – Ayvaz'ın başına ne geldiğini bilmeyen Köroğlu bir gün Halep tarafından gelen tüccarlardan Dolu Beyi'nin Ayvaz'ı idam ettireceğini öğrenir.

5 – Köroğlu kervan sahibi bir papaz olur. Beş yüz askeriyle idam yeri ulaşır. Dolu Beyi'e, kendisine ve ailesine yaptığı kötülüklerin öcünü almak için Ayvaz'ı kendisinin öldürmek istediğini söyler.

6 – Dolu Beyi bunu kabul eder. Ayvaz'ı alıp ipi boğazına takar ve kılıçla keserek kurtarır. Dolu Beyi'nin adamlarını öldürüp mallarını alırlar. Dolu Beyi kaçır.

KHP

1 Köroğlu'nun ve Kır At'ın ünü her yana yayılınca Trakya'nın ötesindeki ünlü Hasan Paşa, Kır At'a sahip olmak ister. Kır At'ı getirecek kişiye kız kardeşini vermeyi vaat eder.

2 Adam Köroğlu'nun yanında at bakıcısı olarak işe başlar. Uygun bir zamanda Kır At'ın yedi zincirini sökmeye çalışır. Başaramayınca Doru'ya binerek kaçır.

3 Köroğlu peşine düşer. Adam değirmenci kılığına girerek Köroğlu'nu kandırır. Kır At'ı alıp kaçarken gittiği yeri ve atı alma nedenini söyler.

4 – Tek başına Hasan Paşa'nın kasabasına gelen Köroğlu'nu, âşık olarak Paşa'nın huzuruna çıkartırlar.

5 – Kır At'a türkü söylemek bahanesiyle, Köroğlu gelir, ata biner, surdan atlayarak kaçar.

6 – Yoldaki saraydan Hasan Paşa'nın kızını da alarak Çamlıbel'e gelir.

KGS

1 Köroğlu papaz kıyafetinde, adamları ve tanınmış bir bezirgânla Gürcistan'a gider. Yolda bir beyin üç kızını alır.

2 Gürcistan'da Rüstem Bey'in huzuruna çıkar. Kendisini deli sanıp Gürcistan Beyi'nin kızlarının sarayına yerleştirirler.

3 – Orada türlü delilikler yapan Köroğlu, bir gün Ayvaz'ı çağırır.

4 – Ayvaz gelince üç kız da ona âşık olur. Köroğlu çocuğun babası olduğunu söyleyerek üçünü de götürmek üzere sandığa koyar.

5 – Bezirgâna haber ederek, Gürcistan Beyi'nin huzuruna çıkar, bir türkü söyleyerek oradan ayrılır.

6 Beyin yolladığı adamları öldürürler. Ancak Beyin büyük kızını alamamışlardır. Tekrar savaşırlar.

7 – Savaş sırasında Ayvaz pusuya düşecekken Demircioğlu kurtarır. Büyük kız Güllü Semen'i de alarak Çamlıbel'e dönerler.

8 – Düğün yapılırken, kızlar bir kadının bahsettiği turna telini isterler.

9 – Bağdat'ta bulunan turna telini getirmeye giden Köroğlu'nun adamları savaşırlar. Savaşta Hoylu ölür ama turna teli de alınır.

KYS

1 – Köroğlu bir bezirgânla yolladığı nâmeyle, Yemen Beyi'nden kına ister.

2 – Aradan zaman geçmesine rağmen kına gelmez. Bezirgân Yemen Beyi'ni nâmeyi yırtıp attığını söyleyince Köroğlu Yemen Beyi'ne savaş açar.

3 – Arabistan'da bir çok savaş yaparlar. Yemen çok sıcak olduğu için savaş zordur.

4 Köroğlu, kıyafet değiştirerek Yemen Beyi'ne gider. Kendisine adam verirse Köroğlu'nu yeneceğini söyler.

5 – Adamları alır, Demircioğlu'nun önüne götürür. Savaşı kazanıp Yemen'i alır.

KKK

1 Köroğlu ve adamları bir gün silahın icad olduğunu duyarlar. Bir bezirgânda da silah vardır.

2 – Köroğlu silahı ateşleyince hayvanın kanlar içinde kaldığını görür ve Ayvaz'a Mısır'a gitmek istediğini söyler.

3 – Köroğlu, Ayvaz, Şirin Döne, Güllü Semen beraber yola çıkarlar.

4 Bir kasabaya geldiklerinde Ayvaz evlenmek ister. Köroğlu Şam'a gitmeleri gerektiğini söyleyince Ayvaz küser.

5 O arada düşmanın saldırısına uğrarlar. Ayvaz uzun bir süre yardıma gelmez, kızlar dövüşürler.

6 – Ayvaz gelip yardım eder ve adamları dağıtırlar. Şam'a varırlar.

7 – Savaşa savaşa önce Bağdat'a sonra Mısır'a varırlar.

8 – Mısır'da Şirin Döne hastalanır. Ayvaz'la Güllü Semen yardım etmezler.

9 – Şirin Döne ölür. Bir süre sonra Köroğlu bir tüccarla İstanbul'a gider.

10 – Ayvaz da İstanbul'a gidip dedesi in malına sahip olur.

11 – Köroğlu'nun ondan sonra ne yaptığı, nereye gittiği bilinmez. Ara sıra birkaç dakika ortaya çıkar, kaybolur.

DCBSH

1 – Ceritlerin beyi Silsüprüoğlu Fettah Bey, ölmeden önce yerine Ali Bey'i seçmelerini vasiyet eder.

2 Ali Bey Rakka'da Ceritlerin başı olur. Aşiretten bir kız ister. Kızı kendisine vermemelerine kızarak üç yüz atlı alır ve Anadolu'ya gelir.

3 Antep'in Nizip şehrinde Mursallıların yerine çadır kurar. Mursallılar kendisinden kız isteyince savaşa girer ve yenerler.

4 – Çukurova'da Ceyhan Irmağı yanına yerleşirler. Dadaloğlu, Kozanoğlu, Dulkadiroğlu ve Ali Osmanoğlu bölgeye hükmetmektedirler.

5 Beyler izinsiz topraklarına yerleşen Ali Bey'den gitmesini isterler. Konuşmanın sonu savaşa gelir.

6 Ali Osmanoglu, Dulkadiroglu ve Kozanoğlu, bahanelerle savaştan kaçarlardı.

7 – Dadaloğlu yalnız başına Ceritoğlu Ali Bey'le savaşırdı ve yenilirdi.

8 – Yaraları sarmak için Mursaloğlu'nun yanına giden Dadaloğlu onun da başına aynı şeyin geldiğini görür.

9 – Oradan çıkıp Saraycık Beli'ne gelirler.

4.2. Köroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyelerinin Olay Basamakları

Adana halk hikâyeleri, Köroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyeleri ile Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri şeklinde iki bölümde incelenebilir. Geleneksel olarak yapılan çalışmalarda hikâyelerin bölümleri başlangıçtan sona doğru olmak üzere giriş, gelişme ve sonuç seyrini izlemektedir. Hikâyenin içerik incelemelerinde bir çeşit özet diyebileceğimiz olay basamaklarının sıralanması, gelenek halini almıştır. Çift kahramanlı aşk hikâyelerinde kalıplaşmış bir yapı olduğu için, bu hikâyelerin bölüm bölüm bu kalıba uygun olarak değerlendirilmeleri mümkündür. Kahramanlık hikâyeleri bu geleneksel yapıdan biraz farklı olduğu için onları bu kalıplara uydurmakta zorlandık. Bu yüzden de Köroğlu kolları ve diğer kahramanlık hikâyelerinin sadece olay basamaklarını sıraladık. Çift kahramanlı aşk hikâyelerinde ise hazırlık, aşk, gurbet ve sonuç bölümlerine uygun olarak bir bölümlendirme yaptık. *Köroğlu kolları ve diğer kahramanlık hikâyelerinin olay basamaklarını şöyle sıralayabiliriz:*

KOÇ:

1 – Dolu Beyi iki binicisine iyi bir at bulmaları için görev verir.

2 Köroğlu'nun babası Yusuf, atı bulmak için İskenderun'a gider. Orada bir kadından tayı satın alır.

3 Atın çelimsiz oluşu, diğer binicinin de kışkırtmalarıyla Dolu Beyi Yusuf'un gözlerini oydurur.

4 – Ruşen Ali babasının halini görünce intikam yemini eder ve tayı büyütür.

5 Tayın üzü yayılınca Dolu Beyi ister. Onlar da kalkıp Çamlıbel'e yerleşirler.

6 Körün oğlu denile denile Ruşen Ali'nin adı Köroğlu olur. Kervanları soymaya, Dolu Beyi'ne rahatsızlık vermeye başlar.

AK:

1 Köroğlu bir gün düşünde bir çocuk görür. Bunu nerede bulacağını düşünürken, Gemalmaz'ın öküzünü gaspettiği bir yaşlı kadına yardım eder. Bu kadın Kırşehir'deki çok güzel bir çocuktan bahseder.

2 Kırşehir'e varır, birkaç gün çocuğun babası Kürt Ali'nin yanında kaldıktan sonra Ayvaz'ı kaçıır.

3 – Kürt Ali Kırşehir'de Ayvaz'ın dayısı Arap'a haber verir. Erzurumlu bir tüccarın çocuğu kaçırdığını zanneden Arap, Köroğlu'na yetişir.

4 – Köroğlu önce kendini tanıtmaz. Köroğlu olduğunu söyleyince Arap'la anlaşılır. Arap'ı bağlayıp yaralayan Köroğlu gider.

5 – Köroğlu Ayvaz'la Çamlıbel'e gelir. On beş yirmi gün sonra da Arap bir köyden aldığı beş yüz deveyle, Köroğlu'na katılır. Adını da Kenan olarak değiştirir.

AEO:

1 – Büyüyüp pehlivan olan Ayvaz bir gün Kır At'ı ister. Köroğlu vermeyince darılıp gider. Kel Mahmudoğlu'nun adamlarıyla çarpışır ve zindana atılır.

2 – Bunu duyan Köroğlu Ayvaz'ı kurtarır ve Kır At'ı verir. Ancak Kara Dağ tarafına gitmemesini öğütler.

3 – Dolu Beyi'nin toprakları içinde kalan Kara Dağ'a giden Ayvaz esir olur. Kır At kurtulur.

4 – Ayvaz'ın başına ne geldiğini bilmeyen Köroğlu bir gün Halep tarafından gelen tüccarlardan Dolu Beyi'nin Ayvaz'ı idam ettireceğini öğrenir.

5 Köroğlu kervan sahibi bir papaz olur. Beş yüz askeriyle idam yerine ulaşır. Dolu Beyi'ne, kendisine ve ailesine yaptığı kötülüklerin öcünü almak için Ayvaz'ı kendisinin öldürmek istediğini söyler.

6 – Dolu Beyi bunu kabul eder. Ayvaz'ı alıp ipi boğazına takar ve kılıçla keserek kurtarır. Dolu Beyi'nin adamlarını öldürüp mallarını alırlar. Dolu Beyi kaçır.

KHP:

1 – Köroğlu'nun ve Kır At'ın ünü her yana yayılınca Trakya'nın ötesindeki ünlü Hasan Paşa, Kır At'a sahip olmak ister. Kır At'ı getirecek kişiye kız kardeşini vermeyi vaat eder.

2 Adam Köroğlu'nun yanında at bakıcısı olarak işe başlar. Uygun bir zamanda Kır At'ın yedi zincirini sökmeye çalışır. Başaramayınca Doru'ya binerek kaçır.

3 – Köroğlu peşine düşer. Adam değirmenci kılığına girerek Köroğlu'nu kandırır. Kır At'ı alıp kaçarken gittiği yeri ve atı alma nedenini söyler.

4 – Tek başına Hasan Paşa'nın kasabasına gelen Köroğlu'nu, âşık olarak Paşa'nın huzuruna çıkartırlar.

5 – Kır At'a türkü söylemek bahanesiyle, Köroğlu gelir, ata biner, surdan atlayarak kaçır.

6 – Yoldaki saraydan Hasan Paşa'nın kızını da alarak Çamlıbel'e gelir.

KGS:

1 Köroğlu papaz kıyafetinde, adamları ve tanınmış bir bezirgânla Gürcistan'a gider. Yolda bir beyin üç kızını alır.

2 Gürcistan'da Rüstem Bey'in huzuruna çıkar. Kendisini deli sanıp Gürcistan Beyi'nin kızlarının sarayına yerleştirirler.

3 – Orada türlü delilikler yapan Köroğlu, bir gün Ayvaz'ı çağırır.

4 – Ayvaz gelince üç kız da ona âşık olur. Köroğlu çocuğun babası olduğunu söyleyerek üçünü de götürmek üzere sandığa koyar.

5 Bezirgâna haber ederek, Gürcistan Beyi'nin huzuruna çıkar, bir türkü söyleyerek oradan ayrılır.

6 Beyin yolladığı adamları öldürürler. Ancak Beyin büyük kızını alamamışlardır. Tekrar savaşırlar.

7 – Savaş sırasında Ayvaz pusuya düşecekken Demircioğlu kurtarır. Büyük kız Güllü Semen'i de alarak Çamlıbel'e dönerler.

8 – Düşün yapılırken, kızlar bir kadının bahsettiği turna telini isterler.

9 Bağdat'ta bulunan turna teli i getirmeye giden Köroğlu'nun adamları savaşırlar Savaşta Hıyolu ölür ama turna teli de alınır.

KYS:

1 – Köroğlu bir bezirgânla yolladığı nâmeyle, Yemen Beyi'nden kına ister.

2 – Aradan zaman geçmesine rağmen kına gelmez. Bezirgân Yemen Beyi'ni nâmeyi yırtıp attığını söyleyince Köroğlu Yemen Beyi'ne savaş açar.

3 – Arabistan'da bir çok savaş yaparlar. Yemen çok sıcak olduğu için savaş zordur.

4 – Köroğlu, kıyafet değiştirerek Yemen Beyi'ne gider. Kendisine adam verirse Köroğlu 'nu yeneceğini söyler.

5 – Adamları alır, Demircioğlu'nun önüne götürür. Savaşı kazanıp Yemen'i alır.

KKK:

1 Köroğlu ve adamları bir gün silahın icad olduğunu duyarlar. Bir bezirgânda da silah vardır.

2 – Köroğlu silahı ateşleyince hayvanın kanlar içinde kaldığını görür ve Ayvaz'a Mısır'a gitmek istediğini söyler.

3 – Köroğlu, Ayvaz, Şirin Döne, Güllü Semen beraber yola çıkarlar.

4 Bir kasabaya geldiklerinde Ayvaz evlenmek ister. Köroğlu Şam'a gitmeleri gerektiğini söyleyince Ayvaz küser.

5 – O arada düşmanın saldırısına uğrarlar. Ayvaz uzun bir süre yardıma gelmez, kızlar dövüşürler.

6 – Ayvaz gelip yardım eder ve adamları dağıtırlar. Şam'a varırlar.

7 – Savaşa savaşa önce Bağdat'a sonra Mısır'a varırlar.

8 – Mısır'da Şirin Döne hastalanır. Ayvaz'la Güllü Semen yardım etmezler.

9 – Şirin Döne ölür. Bir süre sonra Köroğlu bir tüccarla İstanbul'a gider.

10 – Ayvaz da İstanbul'a gidip dedesinin malına sahip olur.

11 Köroğlu'nun ondan sonra ne yaptığı, nereye gittiği bilinmez. Ara sıra birkaç dakika ortaya çıkar, kaybolur.

DCBSH:

1 – Ceritlerin beyi Silsüprüoğlu Fettah Bey, ölmeden önce yerine Ali Bey'i seçmelerini vasiyet eder.

2 Ali Bey Rakka'da Ceritlerin başı olur. Aşiretten bir kız ister. Kızı kendisine vermemelerine kızarak üç yüz atlı alır ve Anadolu'ya gelir.

3 – Antep'in Nizip şehrinde Mursallıların yerine çadır kurar. Mursallılar kendisinden kız isteyince savaşa girer ve yenerler.

4 – Çukurova'da Ceyhan Irmağı yanına yerleşirler. Dadaloğlu, Kozanoğlu, Dulkadiroğlu ve Ali Osmanoglu bölgeye hükmetmektedirler.

5 Beyler izinsiz topraklarına yerleşen Ali Bey'den gitmesini isterler. Konuşmanın sonu savaşa gelir.

6 Ali Osmanoglu, Dulkadiroğlu ve Kozanoğlu, bahanelerle savaştan kaçarlar.

7 – Dadaloğlu yalnız başına Ceritoğlu Ali Bey'le savaşı ve yenilir.

8 – Yaraları sarmak için Mursaloğlu'nun yanına giden Dadaloğlu onun da başına aynı şeyin geldiğini görür.

9 – Oradan çıkıp Saraycık Beli'ne gelirler.

4.3. Çift Kahramanlı Aşk Hikâyelerinin Olay Basamakları

4.3.1. Hazırlık Bölümü

4.3.1.1 Aileler (Ana, Baba Ailenin Tanıtımı)

APH:

“Maraş'ın Dedeler Köyü'ndeki Ali Paşa devlet paşasıdır. Yeğeni ise Ali'dir.”

EH:

“Elbeyoğlu ve kardeşi Ali Gadioğlu, Erzin'de otururlar. Çiftçilikle geçinirler.”

ŞİH:

“Vakt-i zamanında Kandeğer'in şanlı padişahı, hükümdarı vardı. Çok ülkelerden zengin bir padişahı.”

HİMH:

“Molla Hükar isminde bir padişah vardı.”

BBH:

“Öz memleketinin bir padişahı vardı.”

HMH

“Gandağar memleketinin padişahı vardı.

AHH:

“İncirlikmemet Köyü’nde iki gardaş varıdı.”

ÖAH:

“Mısır padişahı ve Mısır padişahının kardeşi varıdı.”

GH:

“Eskiden beylik devrinde Gündeşlioğlu isminde bir bey vardı. Çok zengin bir beydi.”

NBH:

“Erzurum’da bir asgeri Paşa görev yapar.” Aynı mahallede bir de çok fakir bir aile yaşar. Necip isminde oğulları vardır.”

ABGHH:

“İki gardaş varımış, Biri Çukurova’da biri Karahayit’te otururmuş.”

STH:

“Eskiden Çukurovalılar Adana’dan yukarısı nerde akarsu varsa suyun başına göçerlerdi. Bölük bölük Çukurova’nın çadır aşiretleri zamanında bunlar gede gede gede Maraş’ı geçer, Ahar dağını aşar, Albistan Tanır’a çıkarlar.”

4.3.1.2. Çocuksuzluk

ŞİH:

“Hükümdarın oğlu yoktu, zürriyeti yoktu.”

HİMH:

“Padişahın derdi büyüktü, çocuğu hiç olmazdı.”

BBH:

“Padişah yıllarca evli kaldığı halde bir evlada sahip olamamış.”

AHH:

“Bu adamların ikisi de evliydi, ikisinin de çocuğu olmuyordu.”

NBH:

“Paşa’nın evliliğinden çocuğu olmamaktadır.”

4.3.1.3 Çocukluzluğa Çare Arama

ŞİH

“Padişah çocukluzluğa çare bulmak için seyahate çıkmaya karar verir. Seyahatte Hızır’la karşılaşır. Hızır’ın verdiği elmayı yer.”

HİMH

“Padişah çocuğu olması için sabahları has bahçede namaz kılar, Allah’a dua eder. Günlerin birinde has bahçeye sabah erkenden gelen bir ihtiyar, gayipten, biri beyaz biri kırmızı iki elma verir. Hanımla bu elmaları yerler.”

BBH

“Padişah önce kendisine yeni bir eş arar.”, Doktorlara, ebeler baş vurur. Seyyah olup Allah’ı aramaya çıkar.

AHH

“Adamlara çevreden evlenmeleri için öneride bulunurlar. Koç kurban kesip milleti davet eder, hacı hoca çağırıp mevlüt okutup dua ettirirler ”

NBH :

“Paşa Necip’in anne ve babasını razı ederek Necip’i resmen evlatlık olarak alır.”

4.3.1.4. Doğum

EH

“Elbeyoğlu’nun Ahmet, Ali Gadioğlu’nun Sülemen isminde oğulları olur.”

ŞİH

“Padişahın Allah vergisi bir oğlu olur.”

HİMH

“Padişahın dokuz ay sonra nur topu gibi bir oğlu olur.”

BBH

“Padişah pir sakallı ihtiyarın (Hızır’ın) verdiği elmayı kendisi yer. Kabuğunu da küheylana yedirir. Bu sayede bir oğlu olur.”

HMH

“Padişahın bir oğlu olur.”

AHH:

“Dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat, dokuz dakika geçince iki kardeşin de çocukları olur. Birisinininki kız birisinininki erkektir.”

ÖAH

“Padişah ve kardeşinin biri kız biri erkek iki çocukları olur.”

GH

“Gündeşlioglu’nun iki oğlu vardır.”

ABGHH

“Mahmut Bey’in Ahmet, Mehmet Bey’in Güher isminde çocukları vardır.

4.3.1.4 Ad Verme

ŞİH

“Derviş çocukları olduğunda adını koymamalarını, kendisi in gelip ad koyacağını söyler. O nedenle çocuk delikanlı oluncaya kadar adı konulmaz. Tam çocuğa ad verileceği gün derviş gelir ve İsmail adını koyar.”

BBH

“Çocuk okul çağı geldiğinde ad koymak için meclis kurulur. Kurbanlar kesilirken Hızır gelir ve çocuğun adını Bey Böyreğ, atın adını Benliboz koyar.”

HMH

“Çocuğun adını Han Mahmut koyarlar.”

ÖAH

“Kızın adı Döndü oğlanın adı Ali konulur. Oğlanın babası öldüğü için Önsüz Ali derler.”

4.3.1.5. Eğitim

ŞİH

“Şah İsmail’i bir besleme büyütür. Babası yeraltına bir dersane yaptırır. Hoca Danyal isminde bir hoca da silahşörlük öğretir.”

HİMH

“Hurşit’i mektebe koyarlar. Orada okur.

BBH

“Bey Böyreğ medreseye gider” “Bunun yanında avcılık, atıcılık, cirit

HMH

“Han Mahmut mektep, medrese görür. Bunun dışında ata binmeyi, kılıç kuşanmayı, ok atmayı ve dini ibadetleri de öğrenir.”

AHH

“Sultan ve Halil medreseye gidip gelirler, uzun süre okurlar, Maraş’ın mektep ve medreselerini bitirdikten sonra köye gelirler.”

ÖAH

“Ali okula gider gelir. O zaman Türkçe bilmek mecburidir. Ali yedi dili bilir.”

NBH

“Necip okula gider. Hem dini dersleri öğrenir hem de ata binmeyi, kılıç kuşanmayı öğrenir.”

4.3.2. Aşk Bölümü

4.3.2.1. Doğal Olarak Âşık Olma

APH

“Yeğen Ali evine dönerken bir Ermeni Köyü’nden geçer. Orada keşişin en küçük kızı Mayram Hatun’a âşık olur.”

ŞİH

“Şah İsmail bir gün ava gider. Yörük kızı Güllizar’a âşık olur.”

BBH

“Bey Böyrek, Akgavak kızını müsabakada yenerek âşık olur.”

NBH

“Bir gün Necip babasının dairesine gider. Bir ihbarnameyi yerine götürürken orada bir kız görür ve âşık olur.”

ABGHH

“Ahmet Bey evlenme çağına gelince Güher Hanım’ı isterler. Söz kesilir.”

STH

“Yazıcıoğlu Mustafa Tanır, göçebelerin güzel kızı Senem’e âşık olur. Bir süre bir şey diyemez. Üç ayın sonunda kıza bir çingirak alır. Senem bunu saçına takar ve kendisinden başkasını almayacağına dair söz verir.”

4.3.2.2. Rüyada (Bâde İçerek) Âşık olma

HİMH

“Hurşit’in bir gece rüyasına Kırklar girer. Murat Tepe’de Kırklar Hurşit’e Mahmeri’yi gösterip bade içirirler. Yedi buçuk yıl sonra Mahmeri’nin Ceylan yaylasına geleceğini, bekleyip kimseye söylememesini söylerler. Hurşit gözünü açtığı anda bütün damarları yanmaktadır. Doktorlar derdine çare bulamaz.”

HMH

“Han Mahmut Diyar Han’ı üç-beş kere rüyasında görerek konuşur. Birbirlerine âşık olurlar.”

AHH

“Sultan’la Halil birbirleriyle beşik kertme nişanlıdırlar. Bir gece Halil’in düşüne bir ak sakallı pir Sultan’la beraber gelir. Koca ihtiyar kızın elinden bir bardak şırap alıp Halil’e verir. Halil bunu “kun kun” derken “cunk” diye dibini tutup hepsinin içer. Uyanıverir ki kız da yok, bez de yok, kimse de yok, ihtiyar da yok. Ama yüreği kömürcü yüreği gibi yanar, alev çıkar.”

ÖAH

Döndü’yle Öñsüz Ali beşik kertme nişanlıdırlar. Öñsüz Ali, Müşür’ün Döndü’yü kaçırdığı gece mezarlıkta rüya görür. Döndü rüyada elindeki su bardağını Ali’ye vermez.

4.3.3. Gurbete Çıkma ve Engeller Bölümü

4.3.3.1. Kahramanların Kendi Yurtlarında Karşılaştıkları Engeller

APH

“Mayram Hatun’u almak için dayısıyla beraber yeğen Ali gelir. Keşiş türlü hileler yapar. Büyük kıızıyla ortanca kızını süsleyerek Ali’ye vermeye çalışır. En son Mayram’ı çirkinleştirerek huzurlarına çıkarır. Ancak Ali Paşa’nın tehdidiyle mecburen kızı verir. Mayram’ı alıp eve gelir ve düğün kurarlar.”

EH

“Elbeyoğlu Ahmet Bey arkadaşlarıyla gezintiye çıkar. Ali Gadioğlu Sülemen’in de bulunduğu bir ortamda, onun kışkırtmaları sonucunda Paşa Elbeyoğlu Ahmet Bey’in atını ve kuşunu elinden alır. Elbeyoğlu’nun onuru zedelenir.”

BBH

“Bey Böyreğ Akgavak kızının bulunduğu yere gider. Yaptıkları müsabaka sonucunda Akgavak kızını yener ve ona âşık olur.”, “Geri döndüğünde babası ölmüştür. Babasının ölümü yüzünden gerdek olmaz.”

AHH

“Sultan’ın anası Sultan’ı Adana’dan Kel Osman’a verir. Kızı almak için 15 gün mühlet verirler.”, “Sultan 15 gün sonra gider.”

ÖAH :

“Döndü’nün annesi kızı beşik kertme nişanlı Ali’ye değil kendi kardeşlerinden birinin oğluna vermek ister. Savaşa giden kocasının yokluğundan yararlanarak Öñsüz Ali’yi Hara Çiftliğine yollar. Öñsüz Ali orada yokluk içinde bir yıl yaşar.”

GH

“Yokluk çeken Gündeşlioğlu ve karısı civardaki tarlalarda başak toplamaya çıkarlar. Gündeşlioğlu bir gün, daha önce nişanlı olduğu ama evlenmediği emmisinin kızının tarlasındayken kadın tarafından kovulur. Sonra çocukları bırakıp gurbete çıkmaya karar verirler. Ancak daha sonra bundan vazgeçerler.”

ABGHH

“Ahmet Bey’in Güher Hanım’la evleneceği yaz babası ölür.”, “Ertesi yıl yas biter. Evlenmeye karar verirler. Bu sefer de annesi ölür.”

STH

“Derviş Paşa göçebeleri zorunlu iskâna tabi tutar. Ne Çukurova’daki göçebe Maraş’a gidebilir ne de Maraş’taki Çukurova’ya inebilir.”, “Böylece kız Çukurova’da kalır oğlan Maraş’a gider ve bir daha görüşemezler.”

4.3.3.2 Yolculuk

APH

“Sabah gelen savaş haberi üzerine düğün iptal edilerek Yeğen Ali ve Ali Paşa giderler. Arap orada kalır.”

EH

“Elbeyoğlu, kırk adamı ve iki jandarmayla beraber yayla yolundan Sultanedes Yaylağı’na giderler. İskenderun’dan vapura binerek İstanbul’a ulaşırlar.”

ŞİH

“Şah İsmail, annesinin babası ın yalvarmalarını dinlemeden yola çıkar. Ora senin bura benim dolandır.”

HİMH

“Hurşit heybesine altın doldurarak atına biner, yanına da kırk tane iyi adam ularak gider.”

BBH

“Bey Börek bir gün arkadaşlarıyla birlikte ava gider. Kendi ülkesini sınırlarının dışına çıkar.”

HMH

“Han Mahmut Diyar Han’a duyduğu aşk dayanılmayacak gibi olunca eşyalarını toplar, atını kılıcını alıp memleketini terkeder.”

AHH

“Sultan gelin olup Adana’ya doğru yola çıkınca Halil de arkasından gider.”

ÖAH

“Döndü ve Ali Mısır’dan kaçarlar. Beş gece beş gündüz gittikten sonra Halep’in beri tarafında Kilis’in öte tarafında Çukurköy denilen bir yere gelirler.”

GH

“Gündeşlioğlu ve karısı çocukları alıp yola çıkarlar. Bir suyun kenarına gelirler.

NBH

“Necip’in babasının tayini çıkar. Necip de onlarla birlikte İstanbul’a gidip yerleşmelerine yardım eder.”

4.3.3.3. Kahramanların Gurbette Karşılaştığı Engeller

ŞİH

“Şah İsmail bir yere gelir. Burada bir saray vardır. Sarayın kapısı bacası yoktur. Gürzüyle duvarı yıkar. İçeride bulunan Gülperi, kardeşlerinin savaştıklarını anlatınca, onlara yardım etmeye gider. Savaşır ve düşmanları yener.”

HİMH

“Hurşit yola çıkar. Bir gün milli bir araziye rast gelirler. Atları oraya çöker kalır.” “Hurşit’in yanındaki 39 kişi kendisinden ayrılır. “Yedi sene dolana dolana Kara Yozgan elini bulur.”

BBH

“Bey Böyrek ve arkadaşları avda kendi sınırlarının dışına çıkarlar. Buldukları bir çeşmeden su içerler. Su uyku pınarıdır. Benliboz’un dışında hepsi uyur ve tutsak olurlar.”

AHH

“Halil, Sultan’ın peşinden Adana’ya gelir. Susamıştır. Su istediği kadın derdinin ne olduğunu sorar. Onun üzerine kızın kime gelin geldiğini öğrenmeye ve kızı bulmaya çalışırlar.”

ÖAH

“Ali yemek bulmaya gittiği zaman Gırşehir müşürü kızı görüp beğenir. Alır, götürür.”

GH

“Gündeşlioğlu ve ailesi suyun karşısına geçemezler. Bir kervanın gelmesini beklerler. Kervan gelir, kervancı Gündeşlioğlu’nun karısını çok beğenir. Bir hileyle alıp kaçıtır.”

“Gündeşlioğlu, çocuklarını suyun karşı tarafına geçirmeye çalışırken birisini suya düşürür, diğerini de kızıl bir canavar alır gider.”

ABGHH

“Ahmet Bey evlenmek üzere Güher Hanım’ın yanına giderken bir deve potuğunun tekmelemesi sonucu ağır yaralanır. Yarası yedi yıl iyileşmez. Güher Hanım ona yıllarca bakar.”

4.3.3.4. Kahramanların İmtihan Edilmesi

APH

“Ali Paşa ölünce yerine komutayı Yeğen Ali alır. Ancak gavurun tel örgüsüne düşüp tutsak olurlar. İstanbul’a götürülürler.

EH

“Padişah Elbeyoğlu ve adamlarını hapisten çıkardıktan sonra at üstünde deynek oyunu oynamalarını ister.”

ŞİH

“Şah İsmail Güllizar’ı ararken karşılaştığı ve yüzlerce yiğidi öldüren Arabüzengi’yle savaşı ve onu yener.”

HMH

“Han Mahmut ve Han Gamber ilk karşılaşmalarında bilek güreştirirler, kılıç oynarlar, her türlü güç gerektiren sınamayı yaparlar.”

“Diyar Han’ın memleketinde padişahın âşıklarından Gara Ali ile atışan Han Mahmut ve Han Gamber, kendilerine sorulan muammaları bilirler”

AHH

“Halil, Sultan’ın düğününün yapılacağı yere, Dellek Deli Emine ile gidip kadınların huzurunda türkü söyler.”

GH

“Gündeşlioğlu Halep’e gelir ve bir huva yerleşir. O sırada padişah ölür. Oranın adetine göre padişah öldüğünde devlet kuşunu bırakırlar. Kuş kimin başına konarsa o padişah olur. Devlet kuşu üç kere Gündeşlioğlu’nun başına konar. Gündeşlioğlu Halep’e padişah olur.

4.3.3.5. Kahramanların Cezalandırılması

EH

“Elbeyoğlu ve adamları, Ali Gadioğlu ve kırk adamını öldürdükleri için İstanbul’da hapsedilirler. On altı yıl boyunca hapis yatarlar.”

APH

“Yeğen Ali tutsak olur. İstanbul’da on altı yıl hapis yatar.”

ŞİH

“Babası, Şah İsmail’in tahtına göz diktiğini düşünerek Şah İsmail’in gözlerini kör ettirir ve bir dağa atar.

HİMH

“Kara Yozgan Hurşit’in öldürülmesini emreder.”, “Mahmeri ve Alaca kız cellatlara altın vererek Hurşit’i kurtarırlar.”, “Kaçarlarken yolda Kara Yozgan’ın askerlerine yakalanırlar. Kara Yozgan ölür, askerler birbirine girer. Hurşit’in tarafını tutanlar Kara Yozgan’ın tarafındakileri mağlup ederler.”

“Dağların arasından geçerken Kırk haramilere yakalanırlar. Cellat Arap, Hurşit’i öldürmek ister.”

BBH

“Bey Böyrek ve otuz dokuz adamı, harami sanılarak hapsedilirler.

HMH

“Han Mahmut, Diyar Han’ın verdiği mahramayla yakalanınca kızın babası tarafından Şad kuyusuna atılarak öldürülür.”

4.3.4. Sonuç Bölümü

4.3.4.1. Kahramanların Cezalarının Sona Ermesi

APH

“Yeğen Ali bir gün bir dövüş sırasında serbest kalır”

EH

“Padişah, Elbeyoğlu ve adamlarını affedip on altı yıl boyunca meydana gelen maddi kayıplarını karşılar.”

ŞİH

“Şah İsmail Allah’a dua eder ve gözleri açılır.”

HİMH

“Cellat Arap, Hurşit’in padişahın oğlu olduğunu anlayınca, bir it eniği öldürerek Hurşit’i kurtarır.”

BBH

“Kral kızı, Bey Böyrek’e yardım ederek kalenin dışına çıkmasını sağlar.”

HMH

“Şad kuyusu, Han Mahmut’a yapılan haksızlık karşısında taşar. Saray yıkılır, her taraf sele gider. Karacaoğlan kırklar mağarasından gelip âşıkları diriltir.”

GH

“Gündeşlioğlu’nun karısını kaçırın bezirgân Halep’e gelip Gündeşlioğlu’nun misafiri olur. Adamın malını mülkünü Gündeşlioğlu’nun iki muhafız oğluna teslim ederler.”, “Muhafızlar konuşurken kardeş olduklarını anırlar. Bunları dinleyen anneleri de kendisini tanıtır. Beraber uyurlar.”

STH

“Senem bir gün saçındaki çingırağı bir çerçiyle Tanır’a yollar”, “Çerçi bunu Tanır’a iletir.”

4.3.4.2. Kahramanların Geri Dönüşü

APH :

“Yeğen Ali hapisten çıkıp Darende’ye geri döner. Mayram yıllar önce geri dönüp bir keşişle evlenmiş ve bir kızı olmuştur.”

EH

“Elbeyoğlu ve adamları İstanbul’dan yola çıkarlar. Gargapısı denilen tünelden zorla geçerler.”, “Adana’ya ulaştıklarında şehirde gezerlerken Kır Paşa bunları görür. İzin belgeleri olmadığı için hapsedilirler. 6 ay hapis yattıktan sonra izin belgeleri gelir ve çıkarlar.”, “Harbiye’de Gurtbeyoğlu’na uğrarlar”, “Oradan Maraş’a varırlar.

ŞİH

“Şah İsmail başına bir koyun derisi geçirip keloğlan kılığında geri döner”, “Arabüzengi ile önce savaşır sonra kim olduğunu açıklayarak ertesi gün için bir plân yaparlar.”

HİMH

“Hurşit, Mahmeri ve Arap geri dönerler.”

BBH

“Bey Böyrek Benliboz’la memleketine döner”, “Kız kardeşi sağ omuzundaki benden kardeşi olduğunu anlar”, “Bey Böyrek’in düğün meydanında oku ve yayıyla delikten ok geçirmesi ve söylediği şiirler sayesinde, gelenin Bey Böyrek olduğu anlaşılır.”

HMH

“Han Mahmut, Han Gamber, Diyar Han ve Diyar Han’ın kızkardeşi memleketlerine dönerler.”

AHH

“Âşık Halil, Sultan ile gülistan bahçesinde buluşur. Dellek Deli Emine’nin yardımıyla kaçıp köye dönerler.”

ÖAH

“Öñsüz Ali’yle Döndü Mısır’a varırlar. Öñsüz Ali padişah olur.”

GH

“Bezirgân, gece gelince karısını ve muhafızları görür. Padişah’a şikayet eder. Kadın olanları anlatınca Gündeşlioğlu karşısındaki in karısı, diğerlerinin de çocukları olduğunu anlar.”

NBH

“Aylar sonra Necip İstanbul’dan Erzurum’a döner. Durumu öğreni hastalanarak yatağa düşer.”

4.3.4.3. Düğün veya Ölüm

APH

“Yeğen Ali Maryam’ın kızıyla evlenir.”

EH

“Elbeyoğlu evine gelir. Dört günlük gelirken bıraktığı Gündeşli kızına kavuşur.”

ŞİH

“Şah İsmail, Arabüzengi’yi bağlayarak saraya getirir. Arabüzengi padişahın boynunu vurur.”, “Şah İsmail, Güllizar, Arabüzengi ve Gülperi’yle tekrar düğün yaparak evlenir.”

HİMH

“Hurşit ve Mahmeri’ye düğün kurulur, yenilir, içilir”

BBH

“Bey Böyrek yıllarca tutsak kaldığı kaleye giderek kral kızını ve otuz dokuz ıdamlarını alır. Önce Akgavak kızıyla sonra da kral kızıyla evlenir. Bacısını da cımmisinin oğluyla evlendirir.”

HMH

“Han Mahmut’la Diyar Han, Han Gamber’le de Diyar Han’ın kızkardeşi evlenir. Kırk gün kırk gece düğün olur.”

AHH

“Aşık Halil’le Sultan mübarek bir akşamda evlenirler.”

ÖAH

“Öñsüz Ali, kendisine bu macerada iyilik ve kötülük eden herkesi çağırır. Ödül ve ceza verir.”

GH

“Gündeşlioğlu bezirgânı bir katıra bağlatır. Koyun çobanı ve değirmenciği de vezir yapar.”

NBH :

“Necip ölüm döşegindeyken karısı gelir. Molla Ahmet’in kardeşi olanları anlatınca her şey ortaya çıkar. Ancak Necip ölür.”

ABGH

“Ahmet Bey yedi yılın sonunda ölür. Güher ise bekâr olarak yaşar ve ölür.”

STH

“Senem ile Tanır birbirlerine kavuşmadan ve hiç kimseyle de evlenmeden ölürlər.”

4.4. Halk Hikâyelerinde Temalar

Halk Hikâyelerinde en çok işlenen temalar aşk, kahramanlık, ahlâk, güzellik, terbiye, hasret, hile, vatan sevgisi, aile, ana baba sevgisi, gurbet, alın yazısı, Allah’a inanış gibi temalardır.

Klâsik edebiyat kaynaklı hikâyelerde platonik ve soyut düzeyde kalan aşk, halk hikâyelerinde daha realist çizgilerle işlenmiştir. Yine klâsik edebiyat kaynaklı hikâyelerde aşk, kaderle mücadele halindedir. Kader her zaman galip gelmektedir.

Arap ve Fars kaynaklı olmayan halk hikâyelerinde ise daha beşeri ve dünyevi bir aşk anlayışına rastlarız (Boratav, 1988:73-74).

Hikâyelerde aşk, birdenbire gelir. Âşık sevgilisini görünce hemen kendini kaybedip yere düşer. Artık onun işi gücü ağlayıp inlemek, başını taştan taşa vurmaktır. Kahraman, hikâyede yer alan dilberin yüzünü bile görmeden kulaktan ya da resmine bakarak âşık olmuştur. Düşte de âşık olunduğu görülür (Levend, 1989: 78-79- 80) .

Kahramanlık hikâyelerinin esas temalarını ise Anadolu'da olsun İran'da olsun, uzun zaman var olan düzenin düşmanları olarak, devleti uğraştıran iç isyanlar oluşturmuştur. Osmanlı Celâli isyanlarının halk arasındaki etkilerini, Köroğlu'nun kişiliği etrafında oluşan hikâyelerde görmek mümkündür (Boratav, 1988: 78) .

Adana halk hikâyelerinde aşk ve kahramanlığın yanı sıra başka temalar da kullanılmıştır.

Bu temaları şöyle sıralayabiliriz:

KOÇ

Hikâyenin tek bir teması yoktur. Kadir kıymet bilmeme (Dolu Beyi ile Yusuf arasında), yapılan kötülüğün karşılıksız kalmaması (Dolu Beyi ve Köroğlu arasında), dış görünüşe aldanmamak gerektiği (Kır At'ın tayken zayıflığı) gibi temalar işlenmiştir.

AK:

Bu hikâyede yapılan iyiliğin karşılıksız kalmayacağı (Köroğlu ve yaşlı kadın arasında), kahramanlık (Köroğlu-Kenan arasında) temaları vardır.

AEO:

Kahramanlık, yiğitlik (Ayvaz), büyük sözü dinlememenin sonuçlarının kötü olacağı (Köroğlu-Ayvaz), hile (Köroğlu ile Bolu Beyi Arasında), temaları işlenmiştir.

KHP:

Hile (at hırsız ile Köroğlu arasında) teması hikâyede işlenen temadır. Buna karşılık Köroğlu becerisi ile bu hilenin altından kalkıp yeni bir hileyle (Hasan Paşa-Köroğlu) atını kurtarır.

KGS:

Hile (Köroğlu ile Gürcistan Bey'i arasında) ve kahramanlık (Köroğlu ve Gürcistan Beyi'nin askerleri arasında), (Köroğlu'nun adamları ve Bağdat'taki adamlar arasında) temaları işlenmiştir.

KYS:

Kahramanlık (Köroğlu ve adamlarıyla Yemenliler arasında) ve hile (Köroğlu ve Yemen Beyi) temaları işlenmiştir.

KKK:

Kahramanlık (Köroğlu, Ayvaz ile düşmanları arasında) ve dünyanın, düzenin bozulması (tüfeğin icat edilmesi) temaları işlenmiştir.

DCBSH:

Kahramanlık (Cerit Beyi ve adamlarıyla Mursaloğlu ve Dadaloğlu'nun arasında), sözünde durmama (Dadaloğlu ve Kozanoğlu arasında) temaları işlenmiştir.

APH:

Aşk (Ali ile Maryam ve Ali Paşa ile Eşe arasında), namus (Ali Paşa'nın kız kurdeşleri) hile (Arap ile Ali Paşa arasında) temaları işlenmiştir.

EH:

Eşkiyalık (Elbeyoğlu ve Ali Gadioğlu'nun yol kesmeleri), ihanet (Ali Gadioğlu'nun paraları alıp kaçması), sadakat (Elbeyoğlu ve adamları ile Elbeyoğlu ve karısı arasında), arkadaşlık (Elbeyoğlu ve yanındaki kırk adamıyla, Ömer Bey, Sülemen ve iki jandarma arasında), cezalandırma (Elbeyoğlu ve Ali Gadioğlu arasında), adaletin yerini bulması (Elbeyoğlu ile Padişah ve Kör Paşa arasında) temaları işlenmiştir.

ŞİH:

Aşk (Şah İsmail ile Güllizar, Arabüzengi ve Gülperi arasında), kahramanlık (Şah İsmail ile Arabüzengi arasında), fedakârlık (Şah İsmail ile Arabüzengi arasında), hile (Şah İsmail ve babası arasında) adaletin yerini bulması (Şah İsmail ile babası arasında) temaları işlenmiştir.

HİMH:

Aşk (Hurşit ile Mahmeri arasında), ayrılık (Hurşit ile Mahmeri arasında), sözünde durmama (Hurşit ile Mahmeri'nin ailesi arasında), sabır (Hurşit), hile Cellat ile Kara Yozgan ve Kırk Haramiler ile Arap arasında) temaları işlenmiştir.

BBH:

Dostluk (Bey Böyreğ ve arkadaşları arasında), aşk (Bey Böyreğ ile Akgavak Kızı arasında), hile (Bey Böyreğ ile kral arasında) temaları işlenmiştir.

HMH:

Aşk (Diyar Han'la Han Mahmut arasında), arkadaşlık (Han Mahmut ile Han Gamber arasında), kıskançlık (Han Mahmut ve âşıklar arasında), kötülüğe karşı iyilikle cevap vermek (Han Mahmut ve Han Gamber ile âşıklar arasında), haksızlığın karşılıksız kalmayacağı (Şad'ın taşması) temaları işlenmiştir.

AHH:

Ayağa gelen fırsatı tepmek (Sultan'la Halil arasında), aşk (Sultan'la Halil arasında) temaları işlenmiştir.

ÖAH:

Aşk (Öñsüz Ali ve Döndü arasında), kıskançlık, sabır (Öñsüz Ali ve Döndü arasında), hile (Öñsüz Ali, Döndü ve Müşür arasında) temaları işlenmiştir.

GH:

Hayatta insanın başına her şeyin gelebileceği, zorluklar karşısında pes etmemek gerektiği, sadakat temaları işlenmiştir.

NBH:

Aşk (Necip Bey ve karısı arasında), hile (Molla Ahmet ve Necip'in karısı arasında) temaları işlenmiştir.

ABGHH:

Aşk, fedakârlık, sadakat, sabır (Ahmet Bey ile Güher Hanım arasında) temaları işlenmiştir.

STH:

Aşk ve sadakat (Senem ile Tanır arasında) temaları işlenmiştir.

4.5. Halk Hikâyelerinde Zaman

Halk hikâyelerinde olay zamanının anlatımında göze çarpan en önemli özelliklerden birisi, zamanı ifade etmeye yarayan çeşitli formel unsurların kullanılmış olmasıdır. Belirli zaman, belirsiz zaman ve formelistik sayılara bağlı zaman olarak belirlediğimiz bu formel kullanımları şöyle sıralayabiliriz:

4.5.1. Belirli Zaman

KOÇ

“bir yıl sonra”, “üç ay”

AK :

“bir saate yakın”, “dördüncü gün”, “on beş-yirmi gün”, “her gün”

AEO :

“bir saat”

KKK :

“bir dakika”

APH

“on altı sene”, “gece”, “gündüz”

BBH:

“sabahlayın çıkıp öğle vaktine kadar”, “akşam üzeri”, “akşam yatsı namazından sonra”, “sabah”, “çocuğun okula başlama zamanı”

EH

“bir hafta on gün” “Nisan ayı”, “Cuma günü”, “saat on-on bir sıraları”, “Mart ayı”

ŞİH

“bir ay iki ay”, “bir ay bir buçuk ay”, “elli gün altmış gün”, “bir hafta”, “yarım saat”, “otuz sene”, “yemek zamanı”, “iki üç gün sonra”

HİMH

“yedi buçuk yıl”, “sabahleyin erkenden”, “akşam olup yatsı namazı kıldıktan sonra”

AHH

“altı ay sonra”, “beş yıl” “güneş batmış”, “akşam oldu”, “gün doğmadan”,
“güneş değer değmez” “vakit karanıştı”, “dün”, “guşluk vakti”, “ertesi gün”,
“bugün”, “ağşam üzeri”, “devriki gün”, “mübarek bir ağşam”

HMH:

“seher vakti sabaha karşı”, “mektepe medrese çağı”

ÖAH :

“bir sene”, “cuma günü”, “on beş gün...on altıncı gün”, “pazar günü”, “dört
sene”, “haftada bir”, “ağşam”, “vakit bu zaman”, “sabahınan”, “ilk ağşam”,
“ikindin”, “üç gün dört gün”, “gece”

GH :

“devrisi gün”, “sabahınan”, “gece”, “ağşama gadar”, “yaz”

KYS

“Hoylu’nun ölümünden önce”

NBH

“nikah günü”, “bir buçuk iki ay”, “bir kaç gün”, “beş altı ay”

ABGHH :

“yazın”, “yaylaya çıkar çıkmaz”, “diğer yaylaya göçüm zamanı”, “yeni

STH:

“boön”, “sabah”

4.5.2 Belirsiz Zaman

AK

“bir gün”, “vakdıyla”

AEO

“bir gün”, “o gün”

KHP

“günün birinde”, “bir gün”

KGS

“bir müddet”, “gün günü”

KKK

“bir müddet”, “bir gün”

DCBSH

“bir gün”, “çok geçmeden”

EH :

“vahd-ı zamanında”, “günlerden bir gün”, ““biraz sonra”, “haftada ayda”,
“günlerden bir gün”

ŞİH

“vakt-i zamanında”, “günden güne”, günün birinde”, “giderken giderken,
hikâye bu vakit çabuk geçer”, “günler ayları aylar yılları kovalamaya başlar”, “şu
saaat”, “bir gün”, “vakit geçti”, “gün azıncaya kadar”, “her gün”

HİMH :

“günlerin birinde”, “bir gece”, “aradan günler geçiyor” “bir gece”, “gece
gündüz”

BBH

“yıllarca”, “bir müddet”, “haftalar aylar geçince”, “günden güne”, “gün
geliyor”, “yıllar geçti”, “gün geçtikçe”, “bir gün...iki gün...”, “çok vakit geçiyor, epey
vakit geçiyor”

HMH

“üç gün beş gün”, “günlerce”, “zaman zaman oldu”

AHH

“vakt-i zamanında”, “biraz zaman geçti”, “günler böyle geçti”

ÖAH

“eskiden”, “bir müddet”

GH

“deve dellal olup, eşek berber olup paltanın baş cülü, usturanın hodurgızı
zamanında eskiden beylik devrinde”, “aradan yıllar geçti”

NBH

“günden güne”, “vagit geliyor”, “epeyce”, “aylar yıllar”, “günler aylar
geçiyor”

ABGHH

“bir gece”, “gün güne”, “günler geçti”, “günlerden birinde”

STH

“eskiden”, “yıllar aylar sular gibi çağlar”

4.5.3. Formulistik Sayılara Bağlı Zaman

AK:

“üç gün”

KHP:

“yedi ay”

APH:

“40 gün”

EH:

“bir gün beş gün”, “üçüncü defa”, “o gün... ertesi gün... üçüncü gün”, “üç günlük gelin”, “birinci gün... ikinci gün... üçüncü gün”, “bir sene... iki sene... üç sene... beş sene... on altı sene”

ŞİH

“üç gün”, “kırk gün”, “kırk sene”

HİMH

“dokuz ay”, “yedi sene”

BBH

“yedi yaşını doldurdu”, “üç ay üç gün”, “üç ay gitti üç gün kaldı”

HMH

“kırk gün kırk gece”

AHH

“dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat, dokuz dakika”, “üçüncü gün”, “üç kadar”

ÖAH

“beş gece beş gündüz”, “beş gece”, “üç gün”

GH

“üç sefer”

NBH

“üç beş ay”, “üç ay beş ay”

ABGHH

“yedi sene”

STH

“üç ay”

4.6. Halk Hikâyelerinde Mekân

Halk hikâyelerinde mekân, olayların geçtiği yer olarak düşünülebilir. Hikâyelerde kahramanların ve yüksek zümrenin anlatıldığı çevre ve sahneler idealize edilirken, alt kesime ait tasvirlerde gerçekçi çizgiler görülür. Masal coğrafyasında ise olayların geçtiği mekânlar gerçek dışıdır.

Adana halk hikâyelerini değerlendirirken belirli mekânları, belirsiz mekânları ve doğal coğrafyayı göz önüne aldık. Buna göre hikâyelerde mekânın kullanım sıklığını ve bölümlerini şöyle sıralayabiliriz:

4.6.1. Belirli Mekan

KOÇ

“Hatay”, “İskenderun”, “Osmaniye”, “Ganlıgeçit”, “Geçberi”, “Yarbaşı”, “Yeniköy”, “Garkın”, “Çamlıbel”, “Antep”, “Urfâ”, “Bolu”, “Sivas”, “İslahiye”

AK:

“Garadük”, “Garatape”, “Anavarza”, “Cehan”, “Çukurova”, “Galecik”, “Alman Pınarı”, “Gırşehir”, “İstanbul”, “Gonya”, “Bursa”, “Angara”, “Yeniköy”, “Rusya”, “Bağdat”, “Böcekli Köyü”, “Yarbaşı”, “Dürüm Galası”, “Hemide galası”, “Yılan Galesi”, “Dört Yol, Payas Galası”

AEO:

“İslahiye”, “Halep”, “Osmaniye”, “Hatay”, “Beşir”, “Dört Yol”, “Payas”, “İskenderun”, “Belen”, “Gırkan”, “Gölbaşı”, “Mısır”, “Bağdat”, “Yemen”, “Mekke”, “İstanbul” “Hama”, “Çamlıbel”

KHP:

“Çamlıbel”, “Antep”, “Urfa”, “Bolu”, “Trakya’nın ötesi” “Bulgaristan”,
“İstanbul”, “deermen”, “saat köprüsü”, “saray”

KGS:

“Gürcistan”, “Çamlıbel”, “Bağdat”, “hanlar hamamlar”, “han”, “saray”

KYS:

“Çamlıbel”, “Yemen”, “Arabistan”

KKK:

“Mısır”, “Şam”, “Çamlıbel”, “Bağdat”, “İstanbul”, “Saray”

DCBSH:

“Anadolu”, “Siirt”, “Diyarbakır”, “Antep”, “Nizip”, “Rakka”, “Çukurova”
“Maraş”, “İslahiye”, “Osmaniye”, “Kanlıgeçit”, “Kozan”, “Urur”, “Kırım”
“Yersuvat”, “Kömürler”, “Türkoğlu”, “Ali Kayası”, “Saraycık Beli”, “Karagedik”
“Anavarza Galası”, “Misis Köprüsü”

APH:

“Maraş’ın Dedeler Köyü”, “Darende Şehri”, “Aşılan Köyü”, “İstanbul”,
“ahırlıktaki oda”, “galanın burnu”

EH:

“Erzi ”, “Elbeyli Köyü”, “Antep ile Maraş’ın, arası Halep Yolu, Antep Yolu”,
“İstanbul”, “Maraş”, “Ahar Dağı”, “Saraycık”, “Paşa’nın Yaylası”, “Ali Gadioğlu
gonağı ile Maraş arası”, “mağaza”, “yayla yolu”, “Barak Köyü”, “Sultanedes
Yaylağı”, “İskenderun”, “Gargapısı”, “Adana”, “Türkiye”, “Ganlıgeçid Boğazı”,
“Aslanbeğli Tapan Yolu”, “Harbiye Yolu”, “garbi Ağsu şimali Hartlab’ın bahçesi,
üst başı Maraş’ a uzanan arazi” “gonak”, “otel”, “lokanta”, “han”, “ahır”, “harem
odası”, “iki candarmanın evi”, “Yedikule zindanları”

ŞİH

“Kandehar”, “Hindistan”, “kiralık bir saray”, “kulübe” “yörük çadırı”,
“saray”, “yeraltındaki dersane”, “ahır”, “gülistan bahçesi”

HİMH

“Has bahçe”, “Murat Tepe”, “Ceylan Yaylası”, “Karabağ Ülkesi”, “çadır”,
“Şam eli”

BBH

“Hac” “Öz memleketi”, “Saçmalık Pınar”, “Bey Böyrek’in evi”, “saray”, “zindan”, “kalenin güvertesi”, “kral kızının odası”, “harem dairesi”, “kaz damı”

HMH

“Gandağar, Gündaghar, Zindağar”, “kervansaray kalıntısı”, “çarşı pazar”, “mahalle”, “süt ninenin evi”, “zindan”, “saray”

AHH:

“İncirlikmemet Köyü”, “Maraş”, “Konya, İstanbul”, “Ayaz” “Adana”, “Mersin”, “Garşıyaka, Taşköprü, Yağcamı, Depebağ, Kürkçüler, Yeni Muhalle, Eski Muhalle”, “Misis, Ceyhan, Osmaniye, Bahçe”, “koyun damı”

ÖAH:

“Mısır”, “Hara Çifliği”, “İstanbul”, “Halep, Kilis, Çukurköy”, “Gırşehir”, “İslahiye, Karayığitli, Ganlıgeçit”, “Hamus Suyu”, “Yarsuvat”, “Ceyhan”, “Memiş İinmi’nin Hanı”, “Gavurdağı”, “Garaman eli”, “Çukurova”, “Adana”, “Tarsus”, “Bağdat”, “Bozgedik”, “Silişke”, “Sarıçam”, “Araplı”, “Andırın”, “Bahçe”, “Hacın”, “Pir Sultan”, “Böcükü”, “Yerlikaya”, “Çolaklı”, “Savranlı”, “Düziçi”, “Gökçedağ”, “Fevzipaşa”, “Kerler”, “Hasanbeyli”, “Cumafakılı”, “Kömürlü”, “Tahtalı, Karadut”, “Bakılılı”, “Kilis”, “Anicik Kalesi”, “çadır odası”, “han”, “salon”

GH:

“Maraş tarafı”, “Şam eli”, “Halep ülkesi”, “hamam”, “huv”

NBH

“Erzurum”, “okul”, “Necip’in babasının çalıştığı yer”, “İstanbul”, “iki bin km.”, “saray”

ABGHH:

“Çukurova”, “Karahayit”

STH:

“Çukurova”, “Adana”, “Maraş”, “Albistan”, “Tanır”, “İstanbul” “Angara”, “Erzurum”, “Osmaniye”, “Tefçi”, “Gannıgeçid”, “Ahtbaşı”, “Sakız gedigi”, “Cebeli sancağı”, “Yemen”, “Bahça”, “Ellek”, “Şerifli”, “garagol”, “mezerlik”

4.6.2. Belirsiz Mekân

AEO:

“şu taraf”

KGS:

“bir yer”

KYS:

“nice memleketler”

KKK:

“bir şehir”, “kaç yer”

ŞİH:

“ora senin bura benim” “öte yan”, “dağın ardı”, “şura senin bura benim git Allah git”, “bir dağ bir ova”, “ora senin bura benim”

HİMH:

“çok geldiler, epey geldiler”

BBH:

“adı bilinmedik eller”

HMH:

“bazı yerler”

AHH

“bir köy”, “köhne bir ev”

ÖAH:

“şura senin bura benim”, “gel ha gel gel ha gel”

GH:

“aşağılar”, “ileriki köy”

NBH

“aynı muhalledede yakınlarında”

ABGHH:

“şehir”, “yolağın ağzı”

4.6.3. Doğal Mekan

AK:

“Toroslar”, “Hac Dağı”, “Zorkun, Osmaniye Yaylası”, “Düziçi Dağları”, “Hıngça Dağları”

AEO:

“Andırın Dağları”, “Gadirli Dağları”, “Gara Dağ (Hac Dağı)”, “güzel bir pınar”

KGS:

“bir dağ”, “karpuz tarlası”, “nar bahçesi”, “bir dağın eteği”

DCBSH :

“Koç Dağı”, “Ceyhan Irmağı”, “Binboğa”

APH:

“bir suyun kenarı”

EH:

“ceviz ağacının altı”, “çayır”, “deniz kenarı”

ŞİH:

“bir çeşme”, “çimenli güzel bir yer”

HİMH:

“mağaralar”, “dağlar”

BBH:

“güzel çimenli pınarlı bir yer”

HMH:

“bir yol kavşağı”, “ıssız bir yer”, “bir saray köşesinde bir güzel bahçedeki has bulağın, duvarın boyunda elmalar, her çeşit meyvalar”

AHH:

“dağlar”, “derede, tepede, sofada, çalıda, ormanda, taşta, bayırda”, “gülistan bulağası”

ÖAH:

“Bozgedik Tepesi” “Gızılırmak”, “Akpuñar” “Toros Dağları”, “çayın kenarı”, “Bozlak Yaylası”, “Haşim Suyu”, “Andırın Suyu”, “Nil Nehri”, “Silifke Suyu”, “Hasan Dağı”

GH:

“yayla”, “tarla”, “Fırat Nehri”

ABGHH:

“yayla”

STH:

“Ahar Dağı”

4.7. Halk Hikâyelerinde Kişiler

Halk hikâyelerinde başlıca kahramanlar padişahlar, şehzadeler ve padişah kızlarıdır. Padişahlar zengin, cesaretli ve adildirler. Ancak yerine göre zalim, korkak ve hain olabilirler. Hikâyenin başında adaletli gösterildiği halde sonradan zulüm edenlere de rastlanır. Hikâyenin diğer kahramanları da yüzlerce kişiye karşı koyacak yiğitliktir. Şehzadeler dört yaşında okumaya başlayıp on yaşına gelene kadar bütün bilgileri edirler. Sonra da ata binmeyi, silah ve kalkan kullanmayı öğrenerek olağanüstü yetişirler.

Kızlar, kapalı harem çevresinde dadılar, cariyeler, güzel kızlar içinde yetiştirilir. Ancak bunlar da sırası gelince yiğitlik gösterebilirler. Çeşitli serüvenlerden kazasız belasız kurtulurlar (Levend, 1989: 75- 76)

Vezir, nedim, musahip, dadı, rakip, elçi, kocakarı, hileci adam vb. tip ve kahramanlar ikinci derecededir. Bunlar hikâyenin yürütmesinde ayrı roller alırlar. Vezirler ya adaletli ve padişaha sadık ya da zalim, sinsi, hırsız ve fırsat gözeticilerdir. Dadının ikinci plânda olmakla birlikte rolü büyüktür. O, görmüş geçirmiş olacak, kızın her sırrını bilecek, gerektiği anda tedbir alıp ona yardım edecektir. Dadı fitneci, kalles de olabilir (Levend, 1989: 76-77) .

Âsi kahramanlarda (Köroğlu, Çakırcalı...), padişaha karşı bir hürmet ve korku hissinin yaşadığını görüyoruz. Hikâyeler padişahı, tebâsı arasındaki bütün memnuniyetsizlikleri yatıştırmak, hatta eşkiyaları, âsileri dahi memnun etmek, affetmek isteyen, milletin ve ülkenin bütün menfaatlerinin üstünde bir kişilik gibi göstermek eğilimindedirler (Boratav, 1988: 80)

Hikâyelerde halkın sevdiği kahramanlar yüceltilir, düşmanlarından ise nefretle bahsedilir. Bütün bunlar, imparatorluğun bir devrinde iç karışıklıklar, iç isyanlar ve

bu isyanların kanlı şekilde bastırılmalarının yarattığı izlenimlerin ifadesidir. Şüphesiz halk, idealleştirdiği âsileri, haksızlıklara isyan etmiş gibi düşünmektedir. Bir çok (Ulusal) isyanlarının sebeplerinin, eyalet vezirlerinin, kadıların, tımar ve zeamet sahibi, nüfuzlu bey ve padişahların halka yaptıkları şiddetli baskılar olduğunu biliyoruz. Halk çok defa isyanlarının ödülünü kanla ve demirle görmüştür. Bunların hıncını, âsi kahramanlarını idealleştirmek, onlara kendi arzu ettiği dünyada-sanat eserinin dilimyasında-yaşatmakla almış oluyor (Boratav, 1988: 82) .

Adana halk hikâyelerinin de bu klâsik tanımlamalara uygun kişi kadrosuna sahip olduğunu görüyoruz. Kahraman, yardımcı kahraman, figüranlar, masal kahramanları, formulistik sayılara bağlanan kahramanlar, olağanüstü kahramanlar ve hayvanlar olmak üzere yedi bölümde sınıfladığımız hikâye kahramanlarını şöyle sıralayabiliriz:

4.7.1. Kahramanlar

KOÇ

“Köroğlu’nun babası Yusuf”

AK

“Gahraman Köroğlu”

AEO :

“Ayvaz”, “Köroğlu”

KHP :

“Köroğlu”

KGS

“Köroğlu”

KYS

“Köroğlu”

KKK

“Köroğlu”

DCBSH

“Ceritoğlu Ali Bey”, “Dadaloğlu”

APH

“Ali Paşa, Yeğen Ali”

EH

“Elbeyoğlu, Ali Gadioğlu” , “Elbeyoğlu Ahmet Bey, Ali Gadioğlu Sülemen”

ŞİH

“Şah İsmail” , “Gülizar Hanım”

HİMH

“Hurşit, Mahmeri”

BBH

“Bey Böyrek”

HMH

“Gandehar padişahının oğlu Han Mahmut”

AHH

“Âşık Halil, Sultan”

ÖAH

“Öñsüz Ali” , “Döndü”

GH

“Gündeşlioğlu”

NBH

“Necip Bey”

ABGHH

“Ahmet Bey”, “Güher Hanım”

STH

“Yazıcıoğlu Mustafa Tanır”

4.7.2. Yardımcı Kahramanlar

KOÇ

“Dolu Beyi”, “Ruşen Ali (Köroğlu)”

AK

“Gemalmaz” “bir goca garı”, “Kürt Ali”, “Ayvaz”, “Temirlekoğlu Raham Arap (Kenan)” “Demircioğlu” “deliler”

AEO

“Kel Mahmudoğlu”

KHP

“Hasan Paşa”, “bir adam”

KGS

“Köröğlu’nun adamları”, “bezirgan” “Ayvaz” “Demircioğlu”, “Güllü Semen”, “Bey Mustafa”, “Deli Ahmet”, “Deli Hoylu”

KYS

“Yemen Beyi”, “bezirgan”, “Demircioğlu”

KKK :

“Bezirgan”, “Demircioğlu”, “Ayvaz” , “Şirin Döne” , “Güllü Semen”

DCBSH :

“Mursaloğlu”, “Kozanoğlu”, “Dulkadiroğlu” (Avşaroğlu), “Ali Osmanoğlu”

APH

“Keşiş”, “Mayram Hatun”, (Gülistan) “Ali Paşa’nın seyisi Arap”, “Ali Paşa’nın küçük bacası”

EH:

“Gırk gişi (Ali, Veli, Hasan, Hüseyin...)” , “Kör Paşa”, “Miroğlu” , “Padişah”, “iki candarma”, “Sefil Sülemen”, “Ömer Bey”

ŞİH:

“Kanderhar’ın hükümdarı”, “hükümdarın hanımı”, “Gülperi”, “Arabüzengi”

HİMH:

“Molla Hünkar isimli padişah”, “Mahmeri’nin gardaşları”, “kırk adam”, “Alaca kız”

BBH:

“Öz memleketinin padişahı”, “vezir vüzere”, “padişahın hanımı, emmisi oğlu”, “Akgavak gızı”, “Bey Böyrek’in arkadaşları”, “zindancı başı”, “Bey Böyrek’in bacası”

HMH:

“Zindağar memleketinin padişahının kızı Diyar Han”, “Gündağar padişahının oğlu Han Gamber”, “Padişah”, “Yedi âşıklar”, “Gara Ali”, “Başvezir”

AHH

“İki gardaş (Halil’in babası ve emmisi)”, “Emi “Kel Osman”, “Dellek Deli Emine Kemanacı Goğ Emi

ÖAH:

“Müşür”, “Memiş Emmi”, “Mahmut Efendi”, “Dağlı Halil”, “Bahri Bey”, “Güllü Hatun”, “Balyoz Gavur”, “Çuhadar Bey”, “Savran Beyi”, “Kör Hasan”

GH:

“Gündeşlioğlu’nun hanımı”, “Gündeşlioğlu’nun ik çocuğu”, “Goyun Çobanı”, “Deermenci”, Ağa

NBH:

“Askeri Paşa”, “Paşa’nın hanımı”, “Necip’in karısı”, “Molla Ahmet”, “Molla Ahmet’in deli gardaşı”

ABGHH:

“Mahmut Bey”, “Mehmet Bey”, “Mahmut Bey’in karısı”

STH:

“Senem”

4.8. Adana Halk Hikâyelerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Adana halk hikâyelerinin konularına göre tasnif edildiği, olay basamakları ve motif bölümlerinin verildiği tema, zaman, mekân kişiler açısından değerlendirildiği içerik bölümünde, hikâyeler tek tek incelenerek yukarıda sıralanan açılardan dökümleri yapılmıştır.

Hikâyeler konularına göre “Koroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyeleri” ile “Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri” olmak üzere iki bölümde incelenmişlerdir. Necip Bey, Ahmet Bey ile Güher Hanım, Senem ile Tanır gibi hikâyeler kısa türküler hikâyeler olarak da değerlendirilebilirler.

Hikâyeler konularına göre kahramanlık ve aşk şeklinde ikiye ayrılınca, olay motifleri üzerinde yapılan çalışmada da iki ayrı yol izleme gereği duyuldu. Kahramanlık hikâyelerinde hareketli bir olay akışı ve genellikle tek motif hakimken, aşk hikâyelerinde geleneksel olarak izlenen kalıp motif kullanımları söz konusuydu. Bu nedenle kahramanlık hikâyelerinin, olay zamanı sırası göz önüne alınarak olay bşamaklarının dökümü yapılmış, aşk hikâyelerinin ise bu geleneksel sıraya uygun olarak motifleri tespit edilmiştir.

Adana halk hikâyelerinde işlenen temalara baktığımızda en çok aşk, kahramanlık, hile, fedakârlık, sabır, alın yazısı temalarının kullanıldığını görüyoruz.

Hikâyelerde geçen kişi ve yer adlarının tespiti hikâyelerin gerçek ve hayali kişi ve mekânlarını belirlemeyi sağlayacaktır. Türk, İslâm ve tasavvuf kültüründen alınan adlar, sanatçının kültürü ve dili kullanım düzeyini ortaya çıkaracaktır. Adana halk hikâyelerinde kullanılan yer isimleri çoğunlukla Anadolu coğrafyasına, özellikle de yöre coğrafyasına ait olan isimlerdir. İstanbul, Ankara, Kırşehir, Trakya, Erzurum gibi Anadolu'nun uzak yerleri yanında Mısır, Bağdat, Yemen, Mekke, Hama, Şam gibi İslâm uygarlığının merkezleri, Hindistan, Kandeher gibi uzak doğu şehirleri, Gündoğar, Zindağar, Öz memleketi gibi masal şehirleri in yanında İskenderun, Hatay, Urfa, Antep gibi Çukurova'ya yakın şehirler, hikâye metinlerinde yer alır. Anavarza, Dört Yol, Kozan, Misis, Erzin, Karşıyaka, Taşköprü, Tepebağ vs. gibi Adana'nın ilçelerine, mahallelerine ait yer isimleri ise hikâyelerde oldukça fazla yer almaktadır. Bu belirli mekânların yanı sıra belirsiz mekânların da Adana halk hikâyelerinde yer aldığını görüyoruz. Bu durum, mekâna ait özellikleri dinleyicinin düş dünyasına bırakmak, etki serbestliği sağlamak isteğinden kaynaklanıyor olmalıdır.

Hikâyelerde çoğunlukla belirsiz zaman kullanılmıştır. Formalistik sayılara bağlı zamanda üç, yedi ve kırk sayılarına bağlanan zaman sık sık karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de düğünlerin ve yasin kırk gün sürmesi hemen hemen bütün hikâyelerde karşımıza çıkan bir durumdur.

Halk hikâyeleri masala göre millî olduğu için kahramanlar, mensubu oldukları toplumun sosyal, kültürel değerleri hayat anlayışını da temsil ederler. Müslüman

olduktan sonra İslâmi değerler de buna eklenmiş ve hikâye kahramanlarının kişilikleri daha da zenginleşmiştir.

Tahkiyeye dayalı anlatı türlerinde kişi ve tipler idealize edilirler. Bunu Adana halk hikâyelerinde de görüyoruz. Köroğlu ve arkadaşları ideal tipler olarak çizilmişler, yaptıkları bazı olumsuz hareketler anlatıcı tarafından esprili ve hoşgörülü bir tavırla aktararak hafifletilmeye çalışılmıştır. Köroğlu hikâyelerinde Bolu Beyi olarak geçen kişi Adana varyantlarında Dolu Beyi olarak adlandırılmıştır. Sürekli sarhoş gezen içki yani dolu içen bir kişi olduğu için Dolu Beyi olarak adlandırıldığını hikâyeci nakleder (K3). Kadirli'den derlenen başka bir varyantta ise çok dolgun, hızlı ve cesur bir adam olduğu için, yürek dolu anlamında Dolu Beyi adının kullanıldığını öğreniyoruz (Kaya, 1997: 330) Aşk hikâyelerinde de kahramanların gerçek hayat tipleriyle, idealize edilmiş tipler arasında gezindiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ

Adana, halk hikâyeciliği geleneğinin, geçmişe göre zayıflamakla birlikte halen devam ettiği birkaç ilimizden birisidir. Adana’da halk hikâyesi anlatanlara “hikâyeci, hikâyeci âşık, âşık” gibi isimler verilmekte, hikâyeciyi yönlendiren kurallar bütününe de hikâyecilik geleneği denilmektedir. Hikâyeci âşıklar “geleneğin kendilerine sunduğu mirası, yaşadıkları dönemin olaylarıyla zenginleştirerek yeni nesillere aktarmışlardır. Her âşığın bilinen bir hikâyeyi düzenleyip söylemesiyle, o yörede anlatılan halk hikâyesinin o âşık tarafından anlatılan kolu oluşur.

Adana halk hikâyeciliği geleneğinde, hikâyeci olmaya neden olan unsurlar içinde ilk sırayı hikâye anlatılan ortamlarda bulunmak alır. Usta-çırak ilişkisinin pek fazla olmadığı yörede hikâyeciler genellikle usta âşıkların meclislerinde bulunup anlattıkları hikâyeleri dinleyerek etkilüşime girmişlerdir.

Yörede en çok anlatılan ve beğeniyle dinlenen hikâyeler aşk ve kahramanlık konulu hikâyelerdir. Hikâyelerin anlatım basamakları geleneksel yapı içinde gördüğümüz fasıl, döşeme, asıl hikâye ve dua bölümlerine tam anlamıyla uygunluk göstermez. Adana halk hikâyelerinde fasıl ve döşeme bölümleri atlanarak doğrudan hikâyeye girilir, olaylar anlatıldıktan sonra kısa bir dua ile hikâye sona erdirilir.

Gelenekte müzik önemli bir yer tutmakta, hikâyeler saz eşliğinde anlatılmaktadır.

Adana halk hikâyeciliği geleneğinde hikâyeciler hikâyeyi, geleneğin kendileri için belirlediği kurallara göre anlatırlar. Bugün artık gelenekte her yönüyle halk hikâyecisi diyebileceğimiz nitelikte hikâyecilerin olmadığını görüyoruz. Yine de gelenekte anlatılan hikâyelerin kaybolmaması, günümüzde aldığı şekli tespit amacıyla, bir hikâyecide bulunan özellikler eksik de olsa, çevre tarafından hikâyeci olarak kabul edilen kişilerden de derleme yapmayı uygun gördük.

Masal, türkü, halk şiiri, cönk ve mecmualar üzerinde yapılan aktarmalarda, çalışmalar metin ve metin yazarı (ozan, âşık, tekke şâiri) veya metni söyleyen (kaynak kişi) üzerinde durulmuş, metinlerin söylendiği ortam yani sosyo-kültürel çevre önemli görülmemiş veya dikkati çekilmemiştir. Ancak günümüz folklor çalışmaları, metin kadar anlatım ortamının da önemli olduğunu ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle yapılan çalışmada, hikâyelerin anlatıldığı ortamı, anlatılma zamanı ve

şartları da göz önüne alınarak bir inceleme yapılmıştır. Adana halk hikâyeleri en çok köy, kasaba, dağlık yerleşim birimlerinde özellikle kış gecelerinde anlatılmaktadır.

Şehir merkezinde hikâyecilik geleneğinin son bulduğunu, buna karşılık Düziçi, Kadirli, Osmaniye gibi birkaç merkezde halen yaşamaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Adana hikâyecilik geleneğinde her yaştan, her cinsten insan karışık bir şekilde hikâye dinleyebilirken, geleneğin kendileri için belirlediği bazı kurallara da uymak zorundadırlar.

Günümüze yakın dönemlerde yapılan derlemelere bakıldığında hikâyelerin hacim olarak daralıp daha kısa zamanlarda icra edildiğini görüyoruz. Bazı hikâyeler masala dönüşmüş, bazı hikâyeleri anlatan usta âşıklar ise ölmüştür. Artık hikâyeleri uzun uzadıya anlatacak hikâyeci olmadığı gibi, vaktini buna ayıracak dinleyici kitlesi de yoktur. Bu da halk hikâyelerinin hacim olarak kışalmasına yol açmıştır.

Adana halk hikâyeleri üzerine yaptığımız biçim, üslup ve içerik incelemesinde, metinler tek tek taranarak alt başlıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak biçim, içerik ve üslup üzerinde genellemeler yapabilmek için çeşitli yörelerde anlatılan hikâyelerin belli bir sistematığe göre incelenmeleri gerekmektedir. Bu çalışmalar tamamlandıktan sonra hikâyecilik geleneği hakkında tam bir değerlendirme yapılabilecektir.

Adana halk hikâyeleri, nazım-nesir karışık olarak söylenmektedir. Nazım bölümlerde 11'li ve 8'li hece ölçüsü ile 6+5, 4+4+3 ve 4+4, 5+3 duraklar ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Dörtlük sayısı ve kafiye yapısında tam bir kararlılık bulunmayan şiirler çoğunlukla bozulmuş, anlatıcının hafızasındaki zayıflamalarla özelliğini kaybetmiş metinlerdir.

Üslupta anlatım kalıplarına bolca başvuran hikâyeciler, yerel anlatım kalıplarına da hikâyelerinde yer vermişlerdir. Özellikle klişe kullanımlar, tekrarlar, açıklayıcı arasözleri hikâyecilerin sıkça başvurdukları anlatım kalıplarındır. Kahramanlık hikâyelerinde diyalog tarzında anlatım hakimken, aşk hikâyelerinde tahkiye ağırlık kazanmaktadır. Birden fazla anlatıcıdan derlenen ürünler çalışmamıza konu edildiği için bir tek üsluptan söz etmek belki zordur. Ancak geleneğin ve hikâye öğrenilen çevrenin hikâyeci âşıklar üzerindeki etkisi, ortak veya benzer bir anlatım

şeklinin doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle hikâyeler üzerinde genel bir üslûp değerlendirmesi yapılması yeterli görülmüştür.

Hikâyeler, içerik bölümünde “Köroğlu Kolları ve Diğer Kahramanlık Hikâyeleri ile Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri” şeklinde tasnif edildikten sonra olay basamakları ve motiflere göre bölümleri verilmiştir.

Hikâyelerde en çok işlenen temalar aşk, kahramanlık, hile, arkadaşlık, fedakârlık, sabır, alın yazısı gibi temalardır. Hikâyelerde çoğunlukla belirsiz zaman kullanılmıştır. Bunun yanında üç, yedi, kırk gibi formülistik sayıların da zaman unsuruyla birlikte kullanıldığını görüyoruz. Hikâyelerde mekân kullanımında özellikle Adana ve çevresindeki illerin ağırlıkla yer aldığını söyleyebiliriz. Adana’nın ilçeleri, köyleri, çevresindeki tarihi kalıntılar, merkezdeki mahalle adlarına kadar bilinen bir çok yer ismi hikâyelerde yer almıştır.

Adana halk hikâyelerinde kişilerin, gerçek hayat tipleriyle idealize edilmiş tipler arasında gezindiğini görüyoruz. Anlatıcı, kahramandan yana bir tavır sergilerken bazen kahramanın olumsuz tavırlarının hafifletilerek ya da hoş görülerek, espriyle karışık anlatıldığına tanık oluruz.

Adana halk hikâyecilik geleneği geçmişte canlı olmakla birlikte bugün artık eskisi kadar ilgi görmemekte ve dinleyici kitlesi bulunmamaktadır. Gelişen her toplumda karşımıza çıkabilen bu değişikliklerin çeşitli nedenleri vardır.

1-Göçler: Genç nüfusun zamanla kırsal bölgeden şehirlere kayması, geleneği aktaran yaşlıların ölümleriyle yeni neslin geleneği canlı tutamaması, kırsal bölgede geleneğin azalma sebeplerinden birisidir. Şehirlerdeki yaşam koşulları ve günlük karmaşa, halk edebiyatı ürünlerinin pek çoğuna ilginin azalmasını beraberinde getirmiştir.

2-Şehirleşme: Kırsal alandan şehre göç eden insanların şehirdeki yaşam biçimleri, halk hikâyeciliği geleneğini etkilemiştir. Büyük apartmanlarda, geniş ve dağınık bir coğrafyada yaşayan insanlar, bu tür faaliyetler için toplanamamakta, zamanını daha farklı uğraşlarla geçirmektedir. Âşıkların bir zamanlar hikâyeci görevini gördüğü düğünler, artık kısa ve basittir. Sazlı, hikâyeli düğünlerin yerini orglu, orkestralı şehir düğünleri almıştır. Şehir çevresinde yaşayan hikâyeciler beslendikleri kültür kaynaklarından uzak kalmışlardır.

3-Teknoloji: İletişim araçlarının çoğalması, radyo, televizyon, çeşitli medya araçlarıyla bilgisayar ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla gündemin çok farklı alanlara kayması, halk kültürü ürünlerine duyulan ilgiyi de azaltmıştır.

4-Eğitim: Okula giden öğrenci sayısının artması ve daha çok sayıda insanın eğitilmesi, zamanla halk kültürü unsurlarının kaybına neden olmuştur. Eskiden âşıklar toplumun önünde giden, görgü ve bilgileriyle halka yol gösteren kişilerken, bugün büyük kitlelerin ufku genişlemiş, bir çok yeni ilgi alanı geliştiren halk kitlelerinin gerisine düşen âşık hikâyeci, toplumun beklentilerine cevap veremez hale gelmiştir.

Günümüz âşıkları eski hikâyeleri anlatma, tasnif etme yerine düşünlerde, demeklerde dinleyiciyi oyalayacak bazı şiirlerin hikâyelerini anlatmaktadırlar. Bu da hikâyecinin yeni bir ortamda yeni bir dinleyici kitlesine ve yeni bir beğeniye cevap verme kaygısından kaynaklanmaktadır.

Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği araştırmasında, Adana halk hikâyelerinin sözlü gelenekte yaşayan 1995-1999 anlatıları derlenip yazıya geçirilerek metinlerin halk edebiyatına kazandırılması hedeflenmiştir. Metinler, anlatıldıkları sosyal çevrelerde, dinleyici, anlatıcı ve ortam ilişkileri de gözlemlenerek değerlendirilmiş; bu şekilde her hikâye metninin anlatıldığı çevreye göre aldığı özellikler tespit edilmeye çalışılmış ve Anadolu halk hikâyeciliği geleneği içinde, Adana halk hikâyeciliği geleneğinin yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Derlenen her bir hikâye metni, biçim, üslup ve içerik açısından incelenerek, metinlerin yapısal özellikleri tespit edilmiştir.

5. BÖLÜM

5. ADANA HALK HİKÂYELERİ METİNLERİ

KÖROĞLU'NUN ORTAYA ÇIKMASI (KOÇ) *

Şimdi Dolu Bey'i emir verdi. Padişahın fermanı var. Padişaha bunlar emir veriyö. Padişah at istedi. İki tane binici gönderdi. Birisi Köroğlu'nun babası , biri Yusuf. Çok usta at erbabı .Yusuf dolaştı eyi bir at bulamadı. Yanındaki adam eyi bir at buldu geldi. Yusuf gezdi gezdi , beyiñ dediği atı bulamadı.

Şimdi Hatay'a geldi. Aradığı atı bulamadı Hatay'a geldi. Hatay'dan İskenderun'a geçti. İskenderun deniz kenarında. Bir iz buldu iz. Bir tay izi buldu ki , bu tay asil Düştü bunun peşine Bir aşiretin eline geçmiş , aşiret ağasının Ona zaman zaman bir tay verirmiş tay Zarif bir tay .Şimdi Yusuf, Köroğlu'nun babası işte. Yusuf bu aşiretin yaylaya göçtüğünü duyuyor. “Sür.” Bunları takip ediyö arkadaş. Süre süre Osmaniye'yi geçiyö. Tayın izi üstünde adam Bu tayın asil bir tay olduğunu annıyo . İzinden gidiyo . Öyle bir hayvan.

Adam Ganlıgeçid'e Geçberi derleridi. Yarbaşı'ndan şimdiki Yeniköy'ün orda harap bir yer var Göç , Garkın'dan Garkın Yaylası'nın oraya gonmuş. Tayı görünce adam “Bu” dedi. Misafir oldu. Hörmet , itibar ettiler. Adam orda bunlara :

Hoşgörün ama şu tayı neydiciniz ? dedi.

Zayıflamış da dediler Efendim o bir dul garının, dediler. Başkada bir hayvanı olan daha var , dediler.

İşte bunlar gonup göçüyo. gariyi bana çağırın !

Eyi bir at yok mu sende ? Bir at alayım senden , şu tayı da hayrıma besleyim.

Olur,sağol efendim.

Şimdi gariya eyi bir at satın aldı geldi. Tayı da gendi aldı geldi. Şimdi beye getiriyo. Zayıf bir at. Amma anca gendi biliyo. Tay deniz aygırından gelme. Gır At'ın köküdür tay.

Terkisine bağladı sürdü. Dolu Beyi'nin önüne gelince Köroğlu'yla giden adam :

Efendim, dedi ,bu Yusuf seni alaya alıyo.

Birbirini istemez olur ya.

Nasıl?

Yahu sen bunu Arabistan’a gönderdiñ. Eyi bir at diye getirdiği ata bak. At mı şimdi bu.

Bey de şöyle bakınca , zaten sarhoş beyi Dolu Beyi. Zapzayıf bir at. Şöyle bakiverince, Yusuf’un gözlerini oydu. Atına da ters bindirdi. “Tay da gendinin olsun” dedi. Tay yanında,Yusuf eve geldi. Köroğlu’nun adı Ali, Ruşen Ali. Çocuk daha. Babasının bu haline baktı, haykırdı :

Bir zaman gelir ben de intikam alırım! dedi.

Oğlum hüs! dedi babası.

Babasının her dediğini yerine getirdi. “Taya şöyle yem ver, böyle su ver ! ” Aradan üç ay geçti tay büyüdü. Bir yıl sonra tayın ünü yayılmaya başladı. Dolu Beyi tayı istedi.

Gır Atı göndersinler !

Babası

Oğlum biz burdan uzaklaşmazsak sen rahat edemeñ , dedi.

Ali’nin adı “Körüñ oğlu , Körüñ oğlu “ diye diye Köroğlu oldu. Benim gibi. (Gülüşmeler) Benim adım da Memmet. Ordan göçtüler. Gır At’ı da aldılar. Çamlıbel’e yetiştiler. Çamlıbel Antebinen Urfa’nın arası. Köroğlu’nun Bolu’da Sivas’ta işi yok. Oralarda galmış ama o kadar. Köroğlu’nun aslı Islahiye’li. Dolu Beyi diye de sarhoşluğundan denmiş.

Adam orda kervan sürer. Başka neydicin ya. Oraya gundu. Yavaş yavaş Dolu Beyi’ni de tokatlamaya başladı. İşte Gır At’ın gelişi, Köroğlu oluşu böyle. Bu hikaye böyle tükenir mi be. Kısa kestim.

Diline sağlık.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

Metin 15.11.1997 tarihinde Düziçi’nin Gökçayır Köyü Hallolar Mahallesi’nde Âşık Mehmet Demirci’den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.

AYVAZ'IN KAÇIRILMASI (AK) *

1. Eñer bu yaşta Toroslar'da sözü var
Düldül'ün Hac dağında izi var
(-Gral diyoruz)
Her yanın dumanlısı düzü var
Burda çok eserin var Garacaoğlan

Garadük, Garadepe müzeler
Bu Dürüm galasın yolu düzeler
Hemide galasıñ göñül avcılar
Galadan köprü gör Garacaoğlan

(-Garacaoğlan galayı bilir. Köprü dahi dün yapıldı. Menderes yaptı.)
Anavarza ordan Yılangalesi
Heç biter mi insanların çilesi
Hindi şu Düziçi dağlardayım
Ordan gel Cehan'ı göresin Garacaoğlan

(-Cehan berbat. Senin gördüğün gibi deel diyom. Açık, cılbak.)
(-Yani Garacaoğlan buralı diyom bu yerleri saydığımı göre.)

Toprakkale, Dört Yol, Payas galesi
Heç biter mi âşıkların çilesi
Önce bel Zorkun'dan Osmaniye yaylası
Dön Çukurova'ya gör Garacaoğlan

(-Eyi görükür önden.)
Galecik'te baraj oldu görmediñ
Alman pıñarının yolun bilmedin
Bağça dağlarında türkü söyledin
Garşında bir haluk var Garacaoğlan

Hem Âşık Mehmed Göçer'in Köyü'nden
Hepimiz de Garacaoğlan soyundan
Hem belendim yaşlısından beyinden
Seniñ âşıklığın sır Garacaoğlan

-Bir gün ben bir düğünden öbür düğüne geldim. Birisi geldi, eyi bişe.
Deliganlı argadaş.

-Argadaş herkese türkü söylüyoñ bir de baña söyle amma zararsız bişe.

-Olur dedim. Emme, benim olur dememe güvenme. Çağırırsam yalan
çıkımm. Olur dediğimin hepsini yapmam. Oluman iti öldürmüşler.

-Sen oluman yapman. Söz ver hele, söz verirsen yapañ.

-Benim gadar biliñ lan. Söz dedim ulan. Saña türkü söyleyicim. Ona
hazırlıyacak tabi. Bir gün gelecek yakamıza yapışacak. Hani benim türkü diyecek.
Israrcı herif, söz verdik.

2. Keşke seni görmeseydim düğünden
Ben güzel görmedim senin teninden
Yaylaya göçülür bahar ayından
Çalıp oynatmalı sazınan seni

Âşıklar söylerler güzeliñ hakkıñ
Ne olur sen seni engelden sakın
Sor sağına soluna *hamaylı*¹ dakın
Bu millet çürüdür gözünen seni

Güzeller bilir mi âşığın halin
Senin bülbül gibi söylese dilin
Otuz ala yaşlı yirmi gelin
Ben değişmem on tane gızı

¹ *Muska, nazar boncuğu*

- Söylerik dedik, söyleyince böyle olmalı değil mi?

(Gülüşmeler)

-Hoca geç oldu diyom, altmış bir diyo. Ben de biliyom ama...

Cilve ettin naz eyledin gandırın

N'oldu sana yönün öte döndürdün

Ateşine niçe genci yandırdın

Mevlam da yandırır közünen seni

Zülfünü yüzüne edersin perde

Niçelerin koydun âh ile zârda

Dostuna kavuşsan bir تنها yerde

İnan bırakmazlar tezinen seni

-Diyessin diyom deel mi?

(Gülüşmeler)

Ben diyom Âşık Mehmet derdim taze

Can hayran olmaz mı cilveye naza

Serili bir sofraya her türlü meze

Gönül eğlendirir nazınan seni

-Ulan , geldi, aldı, beğendi. Hem banda aldı hem de gâğıda yazdı.

Muhterem argadaşlar, gahraman Koroğlu, bir gün düşünde bir çocuk gördü. Âşık oldu. Çocuğu bir yerde bulamaz. Deli olacak deli. Argadaşlarına da zahmet vermeye başladı.

-Bugün şura gidek, yarın şura.

Adamlara bayâ eziyet yapıyo. Eliñden bıktılar. Ulan bir gün de emir verdi.

-Hadin bakim, filan yere gideceğiz.

Oraya varınca gendi bir yere çöktü oturdu.

-Gediñ, avlanıñ. Kim avsız gelirse gellesini geseceim dedi.

İşe bak sen yaa. Kim av getirmezse gellesi gesilecek. Allah Allaah. Acı bir durum deel mi?

Şimdi herkeş ufak tefek av buldu da Gemalmaz nâmiñda, biñ gişiye garşı goyan pehlivan bişe bulamadı. Geri de dönemedi utancından. Ata bindi, sağı solu seyrediyo av deniyodu. Baktı ki bir çiftçi çit sürüyo.

-Hah, bunuñ öküzleri i alır götürürüm. İşte av ya. Bundan iyi av mı olur yav.
(Gülüşmeler)

Atı sürdü, çiftçiye:

-Bırak öküzleri! dedi.

Adam gendi ölücü gibi bir tokadda yere düştü bayıldı. İndi, öküzleri aldı, atın önüne gattı. Sürdü yerlere garşı.

-Ulan ağaya bak, iki tane avı var. Tek niye avlandın.

Gafası bozulmuş. Biraz sonra zavallı çiftçi kaktı ki öküzleri yok. Orada bir goca garının ortağıydı. Garının yanına vardı.

-Valide, mesele böyle böyle oldu. Bir tokat yedim, belki bir saate yağın baygın yattım. Kaktım öküzler yoğudu.

Akıllı olur o zamanıñ garıları. Şöle. bir düşündü. Bunu kim yapar, Köroğlu'nun adamları. Babuçları eşitledi, gendi gendine bir düzen verdi. Doğru Köroğlu'nun sarayına. Köroğlu da gelene gidene rağbet eder. Hele gariya, çok ir. Yidirdi, içirdi, hörmet etti.

-Bir emriñ mi var? deyince, dedi;

-Senin beğler benim öküzleri sürmüş. Ortağım fakirin fakiri. Beş arkabaş öküzü var. Ben de mâlumum. Mâdur olduk. Öküzleriñ uçun geldik buraya.

-Gemalmaz!

-Buyur baba.

-Ulan öküzler şu garınıñmı. Öküzlerini ödeñ.

-Ben öküz vermem baba. Ben avımı vermem.

-Ulan oğlum veriñ. Ver.

-Vermem yaa.

-Garı, bu dertler inad, dedi vermez. Sen ahıra get, seniñ öküzüñ olmañ da beğendiğinden bir çit öküz al.

Ahırda öküzün sayısı yok ya. Nece öküzler var.

-Aman benim kötü öküzleri veriñ. Baña öküz veriñ de.

Ulan ahırdaki öküzün sayısı yok. Valla kötüsünü dimim, versin vermesin. Garı beşer yaşlı, boynuzları bükme, guyrugu yerde, gan gırmızı bir çit öküzü gördü sürüde ama camız gibi. Eee, garı baktı ki essahtan virmişler.

-Köroğlu! diye çağırıldı.

-Buyur!

-Buraya gel bir dakga. Benim de saña yapacaam bir eyilik var dedi.

-Ne garı ne?

-Gırşehir’de Kürt Ali namında bir adam var. Bu adamın yanında bir çocuk var. Adı da Ayvaz. Sana yaraşır. Gözel mi gözel. Büyüyünce de yiğit olacak.

Ulan Köroğlu baktı ki vakdiyla gendi düşünde gördüğü çocuk, uşak olacak. Eliñi cebine soktu. Her *pançası*² gocaman gelir. Garıya bir pança altın verdi. Garı öküzlere bindi, dua ederek getti ama gendiniñ içine de bir ataş düştü. Çocuğun yerini öğrendik.

-Hadin lan, hazır olun zamanı.

-Nereye gene?

-Ava ava.

Bir nuh der kimse garşı gelemmez. Demircioğlu filan var şimdi etrafında. Başgumandan Demircioğlu, onun gibi nice beyler var.

-Kalkın!

Kalktılar. Bir yere varınca durdular. Amma gendi her zamanki gibi deel. Giyinmiş, kuşanmış. Sazı, atı, dakımıñ eyisini depo etmiş. Velhasılı adamda bir tavır

-Ulan bu nereye gediyo acaba?

Adam yürüdü. “O garının sözü üzerine Gırşehir’e Gırşehir’e. Adamlarına döndü:

-Çamlıbel’i size bırakıyorum. Her gün biriñiz gediñ. Kendiliğine bırakmañ. Ne olur ne olmaz. Dostumuz var düşmanımız var. Çamlıbel’den haberiniz olsun ha, dedi, getti.

Milleti, dolaña, fırlaña, şimdi Çamlıbel neresi? Anteb'inen Urfa'nın arasında Çamlıbel. Yol üzeri, yol üzeri, bu adam kervan soyacak yahud da bir şey yapacak. Anlaşıldı mı? O yazanlar yazmış Bolu molu. Bolu'ynan heç alakası yok. Bolu'ya varmışdır tabi. O başka.

Muhterem argadaşlar, Köroğlu Gırşehir'e vardı. Garı tarif etmiştir ki:

-Yaylasında, en -aşşa beş yüz çadırı var demişti. Ulan beş bin gene var. Çoğalmış her geçen gün çadır. İstanbul'uña, Gonya'nıñ, o zaman Gonya büyük. Bursa'nıñ bütün bütün ekipmenini oraya yığmış. Angara o zaman sayılmaz. Angara'yı biz bildik gücükken.

Muhterem argadaşlar, Köroğlu atı sürdü. Çadırın birisi o gadar büyük ki, büyük çadırın önüne sürdü. Hemeñ adamları başıña geldi. Beğ geldi. Üstü başı mükemmel, kelli felli adam.

-Bey, buyur! dediler.

-Atı gezdirin biraz, bağlañ! dedi.

Atı gezdirdiler, bağladılar.

-Terkisinde bir heybe var. Atın yemini biraz sonra veriñ! dedi.

-Ağañız nerde ağañız?

-Ağamız orda da yanına kimse gidemez.

Ağanın yanına girdi ki bir yazınen meşgul. Selam verdi.

-Aleykümesselam, dedi.

Kürt, gene yazısına devam etti. Yüzüne bakmadı adamın. Biraz sonra;

-Efendi, merhaba! dedi.

Gene yazıya devam etti. Meşgul. Biraz sonra yazı biraz düzeldi.

-Sen nerelisin? dedi.

-Erzurumluyum dedi.

-İsmi~

-Ali

-Ooo, sen Ali ben Ali. O da Ali yaa.

Şimdi bunlar elleşti. Bunuñ adı Ali olduğı uçun baktı ki bayağı da bir adam. Emretti.

-Bir goyun kesin! dedi.

Bir goyun kesildi. Heç yaptığı iş deildi. Öğlen bir daha, ağşam bir daha. Herife hürmet başladı. İyi annaşdılar. Şimdi sözün birini deyip birini gomayalım. Çocuk da gahve getirecek gadar olmuş. Bunların gahvesini getirmiş. Köroğlu çocuğa bakınca bayılacak gibi olmuş. Tamam, düşünde gördüğü çocuk. Tanıdı buldu. İçi gaynar. Çocuğu görünce Köroğlu gendisinden geçti tamam. Üç gün Kürd'ünen muhabbet ettiler. Kürt buna hayran oldu, hoşuna getti. Dördüncü gün çobandan Ali abiyi çağırdı. Kimine gurt gelmiş kimine hırsız gelmiş tabi. Şikayet etmiş. Çobanların yanına yürüdü. Köroğlu da orada galdı. Ayvaz'ı çağırdı.

-Oğlum Ayvaz. Senin babañ olacağım. Benlen gitmen mi? dedi.

-Babam bilir.

Kürde baba demiş. Bu Ayvaz kim? İstanbul'dan Remzi Bey' in oğlu olur. Babasının ölümü dolayısıyla Kürt ordan çalmış. Çok da iyi bakıyo. Çocuğa gereken müsâmmâyı gösteriyo. Bu münasebetle çocuk Kürt'ten memnun. Baba demiş, çok ufağıdı o zaman.

-Oğlum, gıllı Kürt baban deel. Babañ ben olacam. Bir adamın evladı o. Hala diyo "Babam bilir."

-Aman seninki de iş deel ya!

Hemmen göbeğinin altından sazı çıkardı. Çocuk sazı görünce bir hoş oldu tabi. Çocuk sazı sever.

3. Dinlerim söyler kelimim

Bana verseñe selamı ~

Dolaşak dünya alemi

Al'genderim Ayvaz seni

Ayvaz karşımda durur

Okla yüreğimi vurur

Şimdi haset baban gelir

Al'genderim Ayvaz seni

Şimdi Kürt çobanlarla eğlenir. Yeniköy’de Zeynep var ya. Çobanları bıraktı geldi ki, Ayvaz herifin goynuna girici. Saz dini, çocuk. Adam da söylüyo.

-Zır zır deli. S..... ordan p.....

Çocuğu gısgandı.

-Defol!

-Canın sağolsun ağa dedi.

Köroğlu beri demenne geder mi. Senin s..... demenne geder mi. Köroğlu dedim de herif onu Erzurumlu sanıyo.

4. Gasap başı gasap başı

Açam mı sennen savaşı

Hem kadir kıymet bilmez gışt\

Sürüler senin Ayvaz benim

-Malını ellemeñ.

Gasap eşiniyo, zır çalıyo, “s..... ol” diyo herife amma herif heç dinlemiyö.

Adam biraz arsız olucak. (Gülüşmeler)

Gasabın bilmem halıñdan

Gurtulmañ benim dilimden

Ayvaz’ı aldım elinden

Sürüler senin Ayvaz benim

Ulan Kürt gızıştı.

-Defol lan. S.... get.

-Gediyim baba gediyim. Bir meyit daha söyleyim de öyle gediyim.

Gasabım bakma yüzüme

Darılмам senin sözüne

Ayvaz’ın iki gözüne

Sürüler senin Ayvaz benim

-Oğlum Ayvaz, şo atı çek de gedim, dedi.

Gendi heybeyi kucakladı. Atın terkisini bağladı. Kürd beri bakmıyo s.... olsun gitsin diye. Terkiyi bağladı. Ata binerken çocuğu da *şarpadan*³ aldı gardaş. Kürdün haberi yok. Kürt getsin diye bakmıyo. Çobanlar:

-Ana, ana, Ayvaz getti! diye çığırdılar. Baktı ki baya getmiş. Seğırtsen ulaşamañ, ulaşsañ da herif vermez. De bakiim Kürdün başına gelene bak sen. Kürt ata bindiği gibi Girşehir'e.

Girşehir'e varacağı zaman valisi, gaymakamı, bütün ileri gelenler, reisi hepsi törenle garşılarlar Kürdü ya. Kürt zengin adam. Birden bire Gaymakamlığa gelince:

-Aman Ali Bey, Kürt ağası, neden habar vermedin, garşılayamadık.

-Yav başımdaki halı görseñ

-Ne oldu?

-Erzurumlu bir adam geldi, Ayvaz'ı gaçırdı.

-Yok be!

Ayvaz'ı hep bilirler. Şimdi valiye, öbür gumandanlara habar verilmeye başladı. Şimdi Kürt Ali Ağa da kakdı doğru, Ayvaz'ın bir dayısı var Temirlek oğlu Raham Arab derler sonradan gelmiştir. Biñ gişiye “dık” dedirmez.

-Oña da varım, habar verim ya. Yiğeni gaçırdılar diye. İşte anca o bu işin başından gelir.

Vardı ki Temirlek oğlu Raham Arap bir savaştan gelmiş, bir yeri fethetmiş de. Gaç gurban gesdirmiş, yeyip içiyo herif.

-Ulan zıkım ye. Yimek mi yiyon yiğeniñ getti yiğeniñ, dedi Kürt. Erzurumlu bir tüccar geldi, yiğeni götürdü.

Adamın eliñdeki lokma “küüt” diye yere düştü. Şundan büyük.

-Demek öyle mi oldu? Erzurum deel de Rusya'ya varsa yine dutarım. Benden gurtulamaz.

Ahıra indi atı çekmeye mematı yok. Gendi gimi yağız bir atı var. Atı gucakladı, çıkardı. Arab böyle güçlü. Atıñ üzerine atladı.

-Kürt Ali, sen gam çekme. Rusya'ya varsa dutarım onu. O benden gurtulamaz.

Arap geli dursun, biz alalım habarı K  roğlu'ndan. K  roğlu, Ayvaz terkisinde, gucağında. Ayvaz ağlayıp gediyo,   ocuğun ağlamasına razı de l. Ŗunu avutim diye bir dağa  ıktı. Attan indi, atı bir me eye bağladı.  ocuğu da gucağına aldı. Sazı da çıkardı.  ocuk avudi  ocuk.

-Ulan tamam geliler.

Çocuk avudici adam. Bakim ne söyledi burda muhterem cemaat ne diñnedi:

5. Sensin Ayvaz beni yayan yörüden
Hançer vurup yüreğimi eriden
Şimdig hased babañ gelir geriden
Başı Bağdat şanlı Ayvaz ağlama

Tek gedelim şu dağlara yukarı
Sana yedireyim Ayvaz'ım balı şekeri
Saña derler saña Köroğlu'nun bekârı
Başı Bağdat şanlı Ayvaz ağlama

Kak gedelim şu dağlardan aşağı
 Beline bağlayım Ayvaz'ım **Hama**⁴ guşağı
 Saña derler Koroğlu'nun uşağı
 Başı Bağdat şanlı Ayvaz ağlama

Ayvaz'ım sen has bahçanın gülüsün
Arı peteğinin beyaz balısın
Bundan sonra Köroğlu'nun malısı
Başı Bağdat şanlı Ayvaz ağlama

“Ayvaz has bahçanın gülüsün, Arı peteğinin beyaz balısın, Bundan sonra
Köroğlu'nun malısın, Başı yegrek telli Ayvaz ağlama” derken beraber Ayvaz:

-Dah, dayım geliyo dedi.

⁴ *Bir şehir*

Dayı deel de bir ayı, aman yarabbi. Bir yağıza binmiş gendi de yağız, estirib geliyo argadaş.

-Ey, salar mıyım ulan!

Aman yarabbi. Dur diyecek kimse yok Koroğlu'ndan başka. Felaket bu sefer. De bakim ne ideñ? Çocuğu bırakınca çocuk kaçacak bu sefer. Şimdi işin möhüm tarafı burası. Koroğlu heç istifini bozmadı, sazı da gucağından yere gomadı. Arap bağırıp çağırıp duruyo. Arap:

-Kalk ulan! diye bağırđı. Kalk kesecem seni

Bakiyim Arap'a ne söyleyici. Söylemesini bilir:

6. Atımı bağladım Arap meşe dalına
Eğri gılcımı almam elime
Şimdi seni boyandırırım ganına
Yazık olur Arap öldürürüm seni

-Ulan kalksane!

-Dur ya, görüşürük dur, dedi. Saza başladı.

Niçe basgın ettim basgınlar bastım
Şo yüce dağların başından geçtim
Nice senin gibi Arablar kesdim
Yazık olur Arab öldürürüm seni

-Kalk ulan!

-Dur yahu dur. Daha görüşürük, dedi, vurdu saza.

Arap durduramañ benim dilimi
Öldürsen de uğratmam olur elimi
Yavaş yavaş hakediyöñ ölümü
Yazık olur Arab öldürtürtim seni

-Kalk ulan!

-Yavaş be yavaş dedi yaa. Bu beni bilemedi yav beni bilemedi. Şuna bi de gendimi tanıdım olmazsa. Ya Allah gendine ya baña verir, dedi Köroğlu gendi gendine.

Gorgulacak Arab bu, Arab çok fena. Amma Köroğlu da fena. Bakma sen, Allah başa vermesin. Davraniyo davraniyo bakma sen. Haa, işte golay golay çatmak istemiyo. Ayvaz'ın da dayısı olduğunu bilince biraz idareye çalışıyo esasen. Bir de gorgulacak Arab. Dur diyecek kimse yok. Arab'dan gorkuyo.

Sen bilmeñ mi Köroğlu'nun huyunu

Şimdi saña gösteririm oyunu

Eğri gılcıma verme boynunu

Yazık olur Arab keserim seni

“Sen bilmeñ mi Köroğlu'nun huyunu, şimdi saña gösteririm oyunu, eğri gılcıma verme boynunu, yazık olur Arab keserim seni” deyince Arab “küt” diye attan aşşâ atladı.

-Eyvah, eyi hesaplamışın. Köroğlu'ymuş yaa! Vay be! Anamın alkışı başımdaymış. Adam mı dayanır buna ya!

Adamın biri dememiş. Yedi yerde selam sekizde dümen durup karşısına geçmiş.

-Valla seniñ olduğunu bilseydim gelmezdim. Sen Köroğlu musun?

-Evet. Ben de seni şondan beri getirmezdim de Ayvaz'ın dayısısın. Bir de yiğide kıyamam, yiğit adamsın.

-Şimdi beni affediyofı mu? dedi Arab.

-Ulan ettim bile yav!

Gucaklaştılar.

-Senneñ gardaş olak mı? Ama gardaşlık golay deel.

-Nasıl?

-Senin adın bundan sonra Kenan olacak Kenan.

-Olsun. Kenan kötü deel.

Adını Kenan koydu. Bunlar sarmaş dolaş muhabbete başladı amma, Arap dedi ki:

-Argadaş, sen burda çok eğlenme. Bütün bir şehir geliyo. Gırşehir’den geliyo.

-Gelsin, ne gıymeti var?

-Amma deli yahu! İyi olmaz ya. Sen benim atımı bırak git. Silahın her birini bir yere koy. Beni de şu çama bağla. Bir kaç yerimden bıçakla biraz gan çıkırsın. Onlar beni bu halde görürse peşine düşemezler. Benim bu halimi görürse kimse peşinden gidemez.

-Olur, olur.

Olur amma bak, sen ne kadar “get” dediysen o “yok gitmem” dedi.

-Senneñ gedersem orda beni adam saymazlar. Köroğlu yakalamış gelmiş derler. Ben bir büyük hediyeynen gelirim.

-Ne zaman?

-On beş yirmi gün sürmez.

Arab’ın atını seipledi. Silahının her birini bir yere attı. Bir çamın bedeni sara sara bağladı. Bir kaç yeri bıçakladı. Gan çıkardı. Ayvaz’ı terkiye bindirdi.

-Get yeğenim get. Ben de geleceğim, deyince çocuk ağıdı kesdi. Ben de geleceğim. Böyle adamı nerde buluruz yahu.

Şimdi gardaş Köroğlu getti emme Gırşehir geldi. Aman yarabbi! Arab’ın atı seiplenmiş, silahının her biri bir yerde. Ulan bu Arab nerde? Baktılar ki bir çamın bedeninde inil inil iniliyo.

-Arab ağa bu ne hal? deyince

-Beni bırakın da şu Kürd’ün anasını avradını keseyim, dedi ha.

-Nasıl?

-Bana Erzurumlu tüccar diyordu, geldim ki Köroğlu’ymuş yaa. Geldim ki asgeri de burda. Kimseye el vurdurmadı. Gendi beni böyle etti. Başgasına da elletmedi. Eñere geldiğinizi duyarsa şimdi geri döner.

Yallah millet geri dönerse (Gülüşmeler), Köroğlu duyuluyo duyuluyo. Ulan bunda da Arab’ı çözen galmadı argadaş. Ulan bir argadaşı vardı ona yalvardı. O çözemedi de bıçakladı kendini kesti. Arab gendi gendini düzeltti, geri Gırşehir’e vardılar.

-Nasıl ya?

-Baba ne diyim size, asgeri de yanındaydı. Eñere bir huylandırısaydınız şehri batırırdı.

-Tamam tamam, batırırdı argadaş.

Hepsi tasdikliyo. Koroğlu, Ayvaz'ı aldı. Uzatmayalım gısa geselim; argadaşları bıraktığı dağa geldi oturdu. Ağşam kimi ataş yakmış her biri bir alemde. Oñları görünce coştı. Ayvaz'ı da aldı ya.

7. Argadaşlar ataş yakar
Benim için yola bakar
Her biri bir ordu yıkar
Ayvaz bizim beyler budur

Aslanlarım eğlen hazar
Ayvaz'a etmeyin nazar
Hepisin orduyu bozar
Ayvaz bizim beyler budur

Onlara duyuldu bu ses. Herkeş yerinden gımıldadı. Ayvaz'ı gucakdan gucağa eletmeye başladılar.

Ayvaz'ı aradım buldum
Görünce efgâra daldım
Ben yollarda neler gördüm
Ayvaz bizim beyler budur

En güzeli seyrine çıkar
Pınarların ne hoş akar
Goç Koroğlu neler çeker
Ayvaz bizim beyler budur

Ayvaz'ı seve seve garargâha indirdiler. Bir müddet durunca Demircioğlu hem başgumandan hem de ser kâtip. Demircioğlu Koroğlu'nu çadırına götürdü. Yani ayrı gonaşacak.

-Baba, neler oldu, ne ittin?

Deyince, Arab'dan gorkduğı aklına düştü. Gorkar tabi. Öldürseñ ne gorkacañ. Arab çetin.

8. Eliñe gılıcı alır
Dostun düşmanıñ bilir
Bir orduya garşı durur
Rast geldim bir mert aslana

Karahlı akıl guyusu
Yiğidin yoktur sayısı
Hem güzel Ayvaz'ın dayısı
Rast geldim bir mert aslana

Elleri kenetli canım
Yeni mi döndün ay anam
Beni mi istedin meydana
Rast geldim bir mert aslana

Basgın eylesen basardıñ
Kurulu yayı asardıñ
Belki de beni keserdiñ
Rast geldim ben bir aslana

O da öğülmeye değer oldu. Gendinin oldu ya.

Goç Köroğlu der ki canan
Alıcı guş gibi dönen
Ayvaz'ın dayısı Kenan
Rast geldim ben bir aslana

-Oğlum,  yle bir çektim ki, adam gorgun . Lakin Köroğlu'yum deyince
döndü de benden gorkdu. O da gelecek yakında.

-Öyle mi?

-Evet.

O da sevindi, bir yiğit daha gelecek diye o da keyiflendi.

Şimdi möhterem argadaşlar; Köroğlu ertesi gün argadaşlarıyla beraber azm-i
hareket  amlıbel'e. Gendi geriden Ayvaz'lan geliyo. Asger bir yerden geliyo.
Yaklaşınca, atı sürdü, ileri geçti. Çamlıbel'i  ağırıcı gayri. Bakim ne söyledi burda
aziz cömaat ne diğnedi;

9. Biz bileme gezerleriň
Bađlar d ks n gazelleriň
Çamlıbel'in güzelleri
Donanın Ayvaz geliyo

Ayvaz'ı getirdik bizler
Maşallah der gören gözler
Çamlıbel'de güzel gızlar
Donanın Ayvaz geliyo

*Annacımız*⁵ garşı dağlar
Hep d şsensin büyük evler
Çamlıbel'de gürbüz beğler
 nlenin Ayvaz geliyo

Goç Köroğlu ne çekdi
Geri de yurduna bakdı
Neler biçti neler ekdi
 nlenin Ayvaz geliyo

Bütün  amlıbel'de bu büyükler de gar ı geliyo. Ayvaz'ın geldiği için düğünler, bayramlar, go lar, develer gesildi. B y k merasimler oldu. Alalım habarı Kenan'dan. Arab'dan yani. Arab bir türlü.

-Ne edim? Ben oraya gedecem amma eli boş gedemem. Ne edim?

Farz-ı misal, bizim burayı misal edelim, Böcekli Köyü'nden be  yüz hane var. Her evden bir deve alsan, be  yüz deve eder.

-Ha, ba a bu yeter. Bunu lan giderim.

Yağıza bindi, silahın gu andı, Böcekli Köyü'ne vardı. O zaman beylik devri. Her aşiretin bir beyi var. Öyle herke  veremez. Bey verir, bey verdirir.  indi möhterem argada lar bey de bir yere gitmi di. O cemiyette yokdu.

-Ağa, gahve pi irdik dediler.

-  mem, dedi.

-Neden?

-Benim bir isteğim var. Bunu vermezseniz, verek demezseniz ne gahve içerim ne yemek yerim. Yalnız olur derseniz gurban da keserim.

-Niyeymi  efendim, buyur, dediler.

Arab gorgulacak bir adam argadaş.

-Her evden bir deve istiyom. Be  yüz haneniz var, size dokunmaz. Ba a gerek. Her evden bir deve verece .

Ordakilerin gönlü var.

-Olur, dediler.

Ağa da öteden çıktı geldi.

-Bu ney? dedi ağa.

-Ağa, efendim, her evden bir deve istiyolarmı .

-S.....! Her evden bir deve verilir mi. Oğlum be  yüz deve değel aşiret, padişah veremez adama. Koca padişah gene veremez Madem böyle imiş dediler.

Bunların gonaştuğunu Arap diñledi, duydu.

-Vermeñ mi? dedi

-Muhtar mısıñ? dedi Muhtar mısıñ?

Ulan elindegi yüzüğü bir fırlatırsa, ağayı olduğı yerde *müncihladı*⁶ argadaş. Öldürdü. Ağa ölünce *galankular*⁷ gımıldiyabilir mi gardaşım. Herkeş bir yere getti.

-Ulan var mı gımıldıyan?

Arap ayağa galkdı argadaş:

-Var mı? dedi.

Yok. Gımıldiyabilirler mi. Yağızı çekti, cerene bindi malın olduğı yere.

-Beş yüz deve istiyo. Beş yüz deve çobanıyla istiyo dedi.

Sür. Adam iseñ sürme. Beş yüz deveyi sürdü argadaş. Beş yüz deve sürdü.

Alalım haberi Çamlıbel'den. Köroğlu:

-Gelmedi, dedi.

Her gün Köroğlu çıkar saraya her tarafı seyreder. Arap gelmiyo diye. Neyse şindi möhterem argadaşlar; Köroğlu her gün de çıkar sarayın başına. Çevreyi seyreder.

-Vah, Kenan gelmedi!

Gene bir gün çıktı, saraya çıktı. Şöyle bir baktı ki *Yarbaşı*⁸ gibi yerden bir duman, toz savruluyo. Amma, anca böyle bir ordu gelir.

-Lan bu neci ya! Lan bu neci. Delilere haber veriyim de hazır olsunlar.

Herhalde üstümüze bir ordu geliyo.

Üstümüze bir ordu geliyo zannediyo.

-Argadaş bir daha bakim hele.

Bakiverdi ki, yağızın ayağı erken çıkmış, üstünde Kenan.

-Ayvaz! Ayvaz! diye çağırdı.

-Buyur baba.

-Müjde dayın geliyo. Güççük sazı baña getir.

Ayvaz güççük sazı tıkır tıkır sürüyüp getirdi. Sazı getirdi. Saza düzen, söze özen verdi. Bakim ne söyler, möhterem cemaat ne diñler:

⁶ *Mıhlamak*

Kalanlar

⁸ *Düziçi civarında bir yer*

10. Yağızın dumanı göğe süzülür
Cengine girenin bağı ezilir
Narasını duyan ordu bozulur
Biliñ beyler biliñ Kenan geliyor

Köroğlu'nun adamları:

-Ulan bu Kenan dedi gitti yahu. Heç birimiz adam değilik biz. Kenan'ın ırzını
..... ha.

Herkes terketti argadaş.

Döndürmen aslanlar girelim yola
Ahmet Demircioğlu benimle bilen
Gılıçları bileyin arkayı gollan
Dakın beyler dakın Kenan geliyor

-Ulan bir Kenan'ı var bunun Kenan'ı. Adam değilik biz.
Aşşağa bakınca bunların durumunu keşfetti Köroğlu.

Aslanlarım size olmuyam
En müşkül günlerde sırdaş olmuyam
Gelişi bu rüyaya gardaş olmuyam
Biliñ beyler biliñ Kenan geliyor

Ben goç Köroğlu'yum çıkarım yola
Hepini ismini getirdim dile
Bir kimse gızmasın hepgüle güle
Biliñ beyler biliñ gardaş geliyor

-Gardaşıñız geliyor gardaşıñız dedi.
O zaman Demircioğlu bir bir gızar:

-Kalkın lan! dedi.

Başgumandan o. Bütün delileri atlı yayan yürüttü. Şindi Kenan yardan
aşağıya atladı. Koroğlu el etti. Gucaklaştılar.

-Beyler gusura bakmayın. Elimde bu vardı.

Sanki babasının malını getirik. (Gülüşmeler)

-Baba,sen geldin ya, bizde mal çok. Neyden çok.

-Sen geldin ya yeter, dediler.

O kadar çok malı Çamlıdere'nin o yol kenarına koyaydı argadaş.

Kenan da geldi, Ayvaz da geldi. Bu hikaye de böyle sona erdi. Şen ve esen
galıñ.

-Diliñe sağlık.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

*Metin 8.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Demirciler
Mahallesi'nde Âşık Mehmet Demirci'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda
derlenmiştir.*

AYVAZ'IN ESİR OLMASI (AEO) *

Ata binmeye, silah guşanmaya, savaşmaya vakti var. Nerede böyle değil ki? Açıklayım mı nerede öğrenir? Acayip bir adam. Atın en hızlı gittiği yerde iner iner biner Ayvaz. Bu gadar binici olur, vurucu olur. Kendine güvenmeye başladı. Pehlivan oldu Ayvaz.

-Baba! der bir gün.

- Ne ulan ?

- şu Gır At'ı ver de bir ava gidelim ne var.

Gır At'ı da kimseye vermez Koroğlu heç. Gır At'a da heç bir at ulaşamaz, yetişemez. Gır At aygırdır. Bunun da hikayesi var böyle.

Koroğlu da azarlar Ayvaz'ı

- Get lan atın mı yok. Gır At'ı verir miyim? diyince Ayvaz buna gönüllendir. Kel Mahmudoğlu diye bir bey var yakınında Koroğlu'nun. Ona da Koroğlu hiç dokunamaz, incitmez, sayar. Ayvaz varır bunun adamlarına çatar. şindi Ayvaz'ı adamlar alır. Guvveti var. O da bir bey. Ayvaz'ı yakalar zindana gorlar. Ayvaz yok. Bi haber gelir ki Kel Mahmudoğlu Ayvaz'ı zindana gomuş. Koroğlu'nun başı çevrilir.

Bakım ne söyler burda aziz cömaat ne diñner:

1. Kel Mahmudoğlu'na bir gulum gitmiş

Durmañ aslanlarım dutuñ getirin

Herkesin kellesini atıñ zindana

Çeman *çeman*⁹ ediñ etin getirin

“Çeman çeman ediñ etin getirin ” dedi amma ağızdan bir çıktı pişman oldu.

Yaparlarsa yaparlar argadaş. Öyle adamlar var ki gendinde hemen dediğini yeri getirmeye çalışırlar.

Görmeli Ayvaz'ın güleşlerini

Sermeli düşmanın üleşlerini

⁹ *Göğüs etinden kemikle birlikte yapılan pırzola*

Kel Mahmudoğlu'nun keleşlerini
Değerinde meze satın getiriñ

Dokunmadığı beyin başına iş çıktı. Heç ellemiyordu. Ayvaz'ın yüzünden ,
Ayvaz'ın yüzünden.

Goç Köroğlu kendimizi bildirmem
Dost ağladıp düşmanları güldürmem
Demirc'oğlu Kel Mahmud'u öldürmem
Dutuñ da zindana atıñ getiriñ

Öbüründen de gorkuyo.

Hemmen Köroğlu'nun adamları harekete geçti. Kel Mahmudoğlu dayanır mı?
Her tarafı kuşattılar, adamın malını hüve ettiler argadaş Ayvaz'ı çıkardılar
Köroğlu'na.

- Aha, dediler
- Ayvaz!
- Buyur baba.

Ulan hayvan! Niye yaptıñ böyle. Yani Gır At'ı vermedim diye mi yaptıñ
bunu?

- Evet.
- Bak saña Gır At'ı verecem amma bi şartla. Gır At'a bineceksen , Andırın

Dağların, Gadirli Dağların avlayacaksıñ. Şu tarafa gitmeyeceksiñ.

- Olur baba.

Ayvaz da gabullendi, Gır At'a bindi. Andırını avladı, Gadirli'yi avladı,
Osmaniye'ye yaklaştı. “Şu gara dağa gitme” demişti. Gara dağ da bizim bildiğimiz
Hac Dağ.

- Ulan buraya gitme diyor ama ne var ne diye gitme diyor bu adam. Şuraya
bakim, dedi.

(Gülüşmeler)

Gır At altında herifin, geç baba şimdi Gır At'ı sürdü dağa doğru. Ulan gittikçe dağ güzelleşti. Hoşuna gitti Ayvaz'ın. Baktı ki öte yüzü ova , İslahiye. Dolu Bey dedikleri sarhoş bey İslahiyeli. Köroğlu'nun hasmı. Köroğlu da İslahiyeli.

Şindi azizim , Ayvaz dağa çıktı ki , dağın öte yüzü duvar. Güzel de bir bahçe

- Adam bura bizi gönderir mi? Gitmeñ diyor. Burda eğlenirmiş, keyfedermiş. Şu bahçe gendinin , şu bahçe de gendinin. Gider bahçeyi görürüm, dedi.

Ata bindi. Dağdan aşağı indi. Güzel bir pınardan atı suladı kendi de indi içti. ata bindi , sür. Süratle bahçenin kapısına geldi. Atın üzerinden bahçe kapısına bir depik salladı. Ayvaz bu argadeşim. Atınan girdi içeri.

İçeri girdi ki bahçede elma, armut, nar, ayva ne deseñ süzüyo. “Hele bir de bizi buraya göndermiyo.”

Bahçe de kimin olsa beğeniñ. Dolu Beyi'nin. Köroğlu'nun hasmı. Bahçe'ye girdi, Atı saldı çayıra. Bahçenin içi çayır. Böyle atın d..... gadar afedersin. Gendi de gide gide güzel bir yere vardı ki tütisler, masalar düzeltilmiş. Ne deseñ var. Bir gaç meyve kopardı oturdu. Orda yedi içti. Avcılık ne biliyoñ mu? Yorgunluk. Yorulmuştu, oraya uzandı. Uyudu galdı.

Hah, şindi alalım haberi öbür taraftan. Dolu Bey, serhoş beş yüz kişiyle bahçeye teferrüce geliyordu, gezmeye geliyordu. Teferrüç gezmek, gezmeye geliyordu. Dürbünnen baktı ki bahçede bir at bir adam var.

Duruñ argadaşlar. Ya bu adam deli ya da bu adam gayet iyi, gendi güvenip geliyo. Oña göre tedbir alıñ vaziyetinize. Düzenli olun. Basacaaz.

Ayvaz efendi keyifte, yayılıyo. Şindi Ayvaz uyurken beraber beş on gişi çöküverdi, Ayvaz'ı bağladı. Köroğlu'na iş düştü. Ayvaz bağlandı ama şimdi bu sefer Gır At'ı tutmaya savaştılar. Gır At'ı en aşşâ on beş gişi duttu. Arkadan geleni depiyo, önüne geleni gapıyo, yere vuruyo. Gır At şimdi baktı ki olacak gibi deel, gapılar adam dolu, surdan “cert” diye atladı. Argadan Gır At gitti.

Ulan günün birinde Gır At geldi, Ayvaz yok. Eyvah.

- Eyvah! dedi Köroğlu

- Her yer düşmanımız. Kimbilir ni'ola? Biniñ ulan!

Askeri bindirdi. Ara ki bulasın. Nirde bulacañ gardaşım. Aradı aradı yok.
Dağları daşları aradı, şaşırdı Köroğlu şaşırdı.

2. Belki de yolu şaşırdı

Dalgayı baştan aşırđı

Gır At yardan mı düşürdü

At geldi Ayvaz gelmedi

Atı verdim oldum düşman

Bir daha bu derde düşmem

Bizim her yanımız düşman

At geldi Ayvaz gelmedi

Her neyse intikam alırım

Ben ne yapaca bilirim

Ben inşallah arar bulurum

At geldi Ayvaz gelmedi

Ayvazı görsem düşümde

Böyük bir hal var başında

Argadaşlar onun peşinde

At geldi Ayvaz gelmedi

Goç Köroğlu der ki n'olur

Başa ne geldi kim bilir

Güzel Ayvaz bizim olur

At geldi Ayvaz gelmedi

Böyle “At geldi Ayvaz gelmedi” diye söyleşirken, garşdan iki Atlı çıkdı.
Bunnar dağın dibinde, asker çok.

- Lan geliñ bakım buraya! dedi.

Adamların beli Gırıldı. “ Geliñ ” dedi ama çok zavırlı. Benim gibi demiyo.

- Gelin ! diye bağırdı.

Adamlar geldi, beli bükük.

- Buyur ağa, dediler.

- Oturun bakim. Nereden gelip nereye gidiyoñuz ?

- Efendim biz Halepliyik.

- Evet.

İşte İslahiye’den şordan burdan biraz mal aldık ne kadar ihtiyacımız var.

Tüccar idik, dediler.

- Evladım, demek İslahiye’ye uğradınız mı?

- Evet.

Ne haber, ne havadis vardı?

Efendim Köroğlu’nun Ayvaz’ını yakalamışlar. Yakında idam olacak diyorlardı. Bunu duyduk.

- Tamam, dedi ağa.

Hemen bir kağıt yazdı.

- Götürüp burdan geri döneceksiniz. Bu kağıdı Dolu Beyi’ne vereceksiniz.

Yoksa buralarda sizi bastırmam haa. Beni biliyoñuz mu siz ?

- Peki efendim peki.

Tek öldürmesin adamlar. Kağıdı da aldı geri getti. Gendi doğru Çamlıbel’e geldi.

- Argadaşlar, şimdi bi hazırlık yapıñ. Beş yüz sandık hazırlañ. Beş yüz sandığa beş yüz gişi girecek. Bizim beş yüz gişi onlara galip gelir. Ben de bu kervanın sahibi olacaam. Bi papaz olurum.

Gendi de papaz kıyafetine girdi.

Şimdi burdan doğru varırsak belki bi yanlışlık olur. Şurdan Osmaniye’den farzedelim Hatay’dan güya öteden geliyomuş gibi İshaniye’ye girerik. Halep’den mi geliyo bu Beşir’den mi geliyo derler. Daha başka yerden mi geliyo derler. Bezirgân kıyafetinde oraya varak. Ayvaz’ın ölümünden önce oraya yetişirsek Ayvaz’ı gurtarırık diyo.

- Olur mu baba?

Şindi gardaş elli yüz gişi tabi hayvan yüklediciler. Beş yüz pehlivan da sandığa gonde. Kervancı da papazınış. Gendi de papaz gıyafetinde başa geçti. Bir deviye bindi, çekti kervanını. Farzedelim Osmaniye'den , Dört Yol'dan, Payas'dan, İskenderun'dan, Belen'den efendim Gırıkan'dan doğru yolçatından Gölbaşı'na İslâhiye'ye vardı.

- Kervanı gondurun buriye!

Kervan gonde. Heç kimse yok. Adam yok. O gün nedense adam yok. O gün Ayvaz'ın idam günüyümüş. Dolu Bey'i emir veriy o ki , “Ne kimse dükkânını açacak ne kimse başka alış veriş yapacak. Herkes bunun seyrine!”

- Kim eğer bundan sapgınlık yaparsa kellesini keserim!

Böyle gardaşım. Bu münasebetle heç ortada kimse yok. Gene de deñsiz birkaç tüccar, bir kervan gelmiş diye duydular. Gaçdılar beş on tüccar geldiler ki bi papaz oturiyo amma, dibi başı yok. Görenek görenek. Bir alamet.

- Meraba Bey!

- Meraba Beyler!

- Satlık neñ var?

- Oğlum Hama'nın hamısının ipeklisi var. Mısır'ın , Bağdat'ın inci mercanı var. Yemen'in , Mekke'nin sürmesi var. Hatta İstanbul'un kibarları da var.

(Gülüşmeler)

- Ulan sen burda galmañ mı? dediler.

- Ne olacak galırsam?

Yarın, bu malını toptan alırsın. Elimize mal geçmiyo. Eyi geldiñ sen. Arkadaşlarımızla biz gaçak geldik buriye. Ayrılamıyollar. Bugün Ayvaz'ın idam günü. Biz de hemen duramıyacağız. Gel bugün getme geri baba (geri baba deller papaza).

- Getmem dedi.

Şindi onnar ordan uzaklaşır uzaklaşmaz saza düzen söze özen verdi. Bakim ne söyler burda aziz cömaat ne diñner:

3. Benden selam söyleñ Demirc'oğluna

Aslanlar meydana çıkmalı galan

Bize haber geldi er meydanından
Düşmanın ganın dökmeli galan

Demircioğlu'yum gümüş çekilsin
Her yere armut gibi kelle dökülsün
Durmayaalım hep meydana çıkılsın
Düşmanın belini bükmeli galan

Aslanlarım geldi çok uzak yerden
Ayvaz'ın ismini kesemem dilden
Ayvaz'ım ölürse ne gelir elden
Bunun çaresine bakmalı galan

Ben Goç Köroğlu'yum çile çekemem
Ayvaz'ın ismini getiririm dile
Düşmanın başına gelmeli bela
Yerlerine arpa ekmeli galan
Baba şişti herifler.

- Emret baba! dediler.

- Oğlum, ileri gel. Şurdan beni takip ediñ. Ben Dolu Beyi'nin yanına varacâm,
dedi.

Papaz gıyafetinde ha . Gıyamet gopmaz.

- Onun yanına vardığım zaman ne yaptığımı seyrediñ haa. Ne zaman ki ben
dara düşerim o zaman yetişiñ. Ben savaşım. Ben ne zaman şu gılıcı sizden tarafa
çevirir de işaret edersem yetişiñ. Yoksa ben ölsem gelmeñ.

- Olur mu baba ?

Gendi tek başına şöyle ireli vardı ki bir galabalık bir galabalık. Acayip bir
galabalık var. Sayısız da var.

- Efendim buyur! diyollar.

Adamın sayısı yok. Bunnarın dengine varınca galın bir sesle:

- Merhaba beyler! Eyi misiniz ?

- Sağol deli baba ! dediler.

Böyle baktılar ki papaz amma dini başı yok. Zordur papaz.

- Evlat, beyinizi görebilir miyim?

- Göremessin, dediler.

- Neden?

- Şoo karşıda oturan altın kürsüde beyimiz amma yanına adam varamaz

- Ben varırım, dedi.

Bey'e garşı bir tâzim, yere yattı. Papaz galktı gene yattı, galktı bir daha yattı argadaş. Bey'e bu bir taltif, bir hörmet.

- Efendim, şu papaza bak, dediler.

- Görüyom görüyom dedi.

- Gel baba! Bir matlubuñ mu var? Bir dilân mı var?

- Efendim zâtı âlinizi göreceem.

- Serbessin, dedi argadaş.

Papaz burdan bir hücumla evvela beyin elini öptü, etânı öptü, geri çekildi. divan durdu garşısında.

- Hoş geldin beybaba. Seniñ bir isteğin var.

- Efendim var, dedi.

- Nedir?

- Efendim benim babam çok zengindi. Çok varlığımız vardı. Bu Köroğlu'nun adamları basgın etti. Babamın bütün varlığını elinden aldılar. İçinde de hele zalim bir Ayvaz vardı. Eşittim ki devletiniz ele geçirmiş. Onun idamına beni memur etseñiz aha dünyayı gendine gösterirdim. Babamı öldürdü. Ben de gendine ölümün nasıl olduğunu gösterecem. Bunun için geldim beyim deyince, zaten de Dolu Beyi'nin adamları "Ayvaz'ı öldürürsek Köroğlu yanımıza gomaz " deyı korkuyollarıdı.

- Efendim tamam, eyi oldu yav. Papaz öldürdü desinler yav.

Papaz'a dedi ki:

- Seni Ayvaz'ın ölümüne memur tayin ediyorum.

Bir saat galdı ölümüne, bir saat galmış oldu. Şindi möhterem argadaşlar, saat bitmiye başladı. Ayvaz'ı zindandan çıkarmak için yüz müsellağ yalın gılıçlı yüz gişi. Gorgunç. Ayvaz'dan gorguyollar. Papaz'.

- Sen de get, dediler.

Adamlar Ayvaz'ı zindandan çıkaramıyollar. Ayvaz'da bir ağıt, bir infial. İdama gediyo idama. Papaz beriden vardı, Ayvaz'ın suratına bir tokat çarpdı.

- Ey, babamı öldürdüğünü biliyoñ mu ?

Ayvaz garşısındaki papazın Köroğlu olduğunu bildi. (Gülüşmeler) Ayvaz rahatlaşa rahatlaşa geldi argadaş. Papaz onu önüne gattı, vurarak darağacının dibine gadar getirdi idam yerine.

- Çık kürsiye!

- Çıktı. Kendiri de boğazına daktı.

Beyler, iti öldürmektense gorkutmak eyidir. Ben bunu bi daha öldüremiyecem. Başında bir gaç nâme söylemedem öldüremem.

Şindi millete de bu gerek bu. Papaz şindi cübbenin altından bi saz çıkardı. Onlar diyo:

- Papaza bak yav.

Eyi lan. Papaz Ayvaz'a kendiri daktı. Ayvaz orda kendir boğazında amma daha eyi. Kürsüyü düşürdü müydü Ayvaz öldü. Gardaş , cübbenin altından bir saz çıkardı, başladı çalıp söylemeye. Biz devam edelim diñlemeye.

4. Bellerden gılıç çekilir
Cihan evler yıkılır
Şindi al ganlar dökülür
Görün neler olur şindi

- Öldürücü ha!

Artar göñlümün gümanı
Bir zaman bilme amanı
Ayvaz'ın ölme zamanı
Hallar yaman olur şindi

Seksenlik bir ihtiyar varıdı argadaşlar.

-Bu papazın gokusı hayır deel, dedi.

Hısmını akrabasını aldı, öteden getirdi ha. Gaçmiye golay olsun. Papaz bakıyo olacak gibi deel. O adam sezdi, başga kimseye demedi.

Gurulu yayı asarım
Her dem düşmanı basarım
Ben şindi Ayvaz'ı asarım
Görün neler olur şindi

Zengibarlım der ki n'olur
Zannetmeyin böyle galır
Buranın içi aslan gelir
Hallar yaman olur şindi

- Beyler beyler, bu itin ölümü geldi geçti bile, dedi.

Sazı daktı, belinden gılcı çekti. Ayvaz'ın başından yukardan ipe bir gılıç sallarsa , Ayvaz yere yuvarlandı. Goya :

- Beyler, iti öldürmekten gorkutmak iyi deel mi ?

- Evet , evet...

Alkışlıyollar. Bu anda Ayvaz'ı geri galdırdı. Gene goya ora çıkarıp da Ayvaz'ı öldürecek. Onna oyalanırken zaten argadaşlara da işaret vermişti. Gıyametın alameti goptu. Onnar bugün bir seere gelmişidi. Bizim bayrama gittiğimiz gibi, Cumhuriyet Bayramı. (Gülüşmeler)

Efendim ötekilerin heç bi hazırlığı yok. Adamlar silahlı külahlı geldiler. Daldılar amma Ayvaz'ı da goyuverdi Köroğlu. Ayvaz bakdı ki bi atlı geliyo düşmandan. Ayvaz yaman canım. Diyom ya ata binmesinde üstüne kimse yok. Hemen atının üstüne atladı, adamı yere çaldı silahını aldı Ayvaz da bi yandan gediyo. Orda , Dolu Beyi'nin adamında hayır goymadılar. Mahf etdiler mahf. Sandık da geldi sandık ta. Hepisi hepisi.

Şindi argadaş zaten seyrediyollarıdı, Köroğlu'nun işaretiyinen hücum etdiler argadaş. Şindi azizim, ortalık velveleye getdi. Yalınız Dolu Beyi gaçdı argadaş.

Yakayı ele vermedi, kaçabildi. Bütün Dolu Beyi'nin malına, mülküne, varlığına el koydular. Goley mi?

Köroğlu, beyleri çağırdı huzura:

- Sazı baña getirin, dedi.

Söylemese duramaz. Hani şennik var.Şindi dostum, adamlar acaba ne söyleyici diye merakda

5. Benden selam söyleñ aslanlarıma

Bellerden gılcı çekmeli galan

İnmem paraylan er meydanına

Düşmanın ganını dökmeli galan

Aslan Demirc'oğlu baña bakmalı

Dal gılcı hem belinden çekmeli

Düşmanın eviñ barkıñ yıkmalı

Evini başına yıkmalı galan

Savaş eder de aslanlarım yorulmaz

Oğlum benim size göñlüm kırılmaz

Düşmana başka fırsat verilmez

İrz düşmanın ganını dökmeli galan

- Diñniyollar adamlar

Goç Köroğlu hazırladı beyini

Niçe mağlup ettin niçe varı

Dutun da getirin Dolu Beyi'ni

Er meydenda yüzüne bakmalı galan

Demircioğlu:

- Baba!

- Buyur oğlum.

- Yahu, adamın her varlığına el goyduk. Bir de kaçanı mı kovalıyek yav. Ayıp deel mi ?

- Oğlum, mesele sizin. Ne derseñiz öyle olsun , dedi.

Dolu Beyi'nin varlığının tamamını ele geçirdiler. Gendini de dağa düşürdüler. Ayvaz'ı da sağ salım aldılar, Çamlıbel'e geldiler. Bu hikâye de böyle soña erdi. Şen ve esen galıñ.

- Diliñe sağlık.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

** Metin 8.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Demirciler Mahallesi'nde Âşık Mehmet Demirci'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

KÖROĞLU İLE HASAN PAŞA (KHP) *

Köroğlu Çamlıbel'e yetişti.Çamlıbel efendim, Anteb'inen Urfa'nın arasında yol geçidi. Bolu molu dedikleri laf gardaş. Bolu'da işi yok, burda yaşamış burda.

Şindi azizim, “Köroğlu'nun Gır At'ı şöyle, Köroğlu böyle oldu.” Şeklinde havadis çıkıyo. Şimdiki Trakya'nın ötesinde bir bey var. Hasan Paşa derler, memlekette pek büyük, çok meşhur. Bu adam Köroğlu'nun bu Gır At'ına huylanıyo.

- Ulan şu Gır At'ı getirecek adam olsa. Bu Gır At'ı Köroğlu'ndan çaldırsak. Yapar mıyım yaparım.

Bir gün halkını çağırdı, hepin topladı.

- Lan, kim Köroğlu'nun Gır At'ını getirirse bacımı verecem.

Ulan , bacısını verirse beyin varisi oluyosun. Ufak bir şey deel büyük bir iş. Efendim, şimdi “ Argadaşlar, kim getirirse bacımı verecem ” Çıt çıkmıyo. Kimse gider mi? Tekrar etti bi daha.

- Ulan, yok mu içinde adam.

İki sefer böyle haykırdı. Hık. Çıt çıkmadı. Üçüncüde bir daha bağırdı.

- Ulan kim getirirse bacımı verecem oğlum !

Bir adam çıktı.

- Ben giderim, Gır At'ı da getiririm. Bacını vermeñ , dedi.

- Veririm oğlum, söz çıkıyo ağızımdan.

Yok , ben buna inanmam, dedi.

- N'eden ya?

Vezirleri çağır, şurda bir senet var. İmza ediñ hepiñiz. Senedi cebime gorsam, gider Gır At'ı getiririm.

- Olur.

Adam vezir-i vüzerayı çağırdı, bir senet yaptı ki: “Bacımı bu adama varlığını verecem.” Bacısı da gendisi gibi zengin. Her şeyi var. Babadan galma. Adam şimdi senedi cebine godu, ordan çekildi argadaş. Trakya deyince de Bulgaristan'dan daha yukarıdaydı Hasan Paşa. Ama bizim padişah da İstanbul'da. Beri gelemmez.

Şimdi efendim adam döñe dolaşa, uzatmayalım gısa keselim, günün birinde amlıbel'e geldi.

- Selam!

- Aleyküm selam!

- Necisin ulan?

Efendim ben at bakarım. Ünüñü duydum, atlarıña yem, tımar ve saire yapmak için geldim kabul ederseñ.

Şöyle baktı, yarar yahu. Adam çok ama böylesi adam da gerek.

Attan çok iyi anlarım. Yem nasıl verilir, tımar nasıl yapılır. Hepsinden anlarım.

Adamı aldı yanına. Adam şimdi Gır At'ı yemliyo, işte belli atları yemliyo, bakıyo, bakımından anlıyo. Ayvaz'ın altında. Aradan yedi ay geçti yadi ay. Yedi ay gibi bir zaman geçti. Adam daha orda çalışıyo. Bir gün Köroğlu'na ağır misafirler geldi. Kalabalık. Buñların meşguliyetinden adam faydalandı, Gır At'ı yerinden geçirdi. Gır At, yedi yerinden köstekli. Demir zincirinen. Ulan sabaha gadar uğraştı, zencirin üçünü gırdı dördüncüsünü gıramadı. Sabah oluyo baktı ki .

- Ben burdan geçmalıyım. Sabahınan Köroğlu bu hali görürse dellendir, kellemi uçurur. Ben geçmalıyım, dedi herif.

Gır At'ı alamadı, Ayvaz'ın Doru'suna bindi kaçtı. Sabahınan dediler ki Köroğlu'na

- Efendim Gır At'ın üç tane zenciri gırılmış, kesilmiş, dördü duruyo. Fakat Doru yok.

- Ney ? N'oldu buña yahu, kim yaptı buñu?

Baktı ki adam da yok.

- Gır At'ı bana getirin! Gır At onun bastığı yere basar. Dağa bassa dağa, daşa bassa daşa basar. Anca Gır At'ınañ yetişirim.

- Gır At'ın yerini heç bir at dutmaz. Onun yerini alır mı? Köroğlu Gır At'a bindi. Şimdi azizim, estiriyo. Adam uzaktan geriye bakıverdi ki can alıcı geliyo.

Eyvah! dedi. Şimdi hasabını nasıl öderim. Bu adam kellemi uçurur. Atı sürdü, bir deermen var. Deermenin önüne bağladı.

- Deermenci!

- Hı?

Ulañ oğlum, sen hakkı çok almışsın. Padişahdan bir adam çıkarmışlar, kelleñi kesecekler.

- Ne edim , ne edim?

Adamı içeri soktu, gendi üstü başını un etti, başladı un kürümeye. Köroğlu da tabi görüyo bunun neriye gettiğini. Deermenin önüne Doru'yu bağladığını gördü. Geldi Köroğlu da Gır At'ı bağladı. Deermenci :

- Buyur abi.

- Ulan oğlum neriye getti bu ? Ben demedim mi keserim kelleni diye.

Deermenciye yakasından duttu.

- Şimdi adamı get çıkar!

- Beni dinlemez .

- *Heyle*¹⁰ dinlemez lan! Get çıkar!

- Çıkaramam.

- Onu ben çıkarırım , onu ben çıkarırım. Çık bakım ulan!

Herife *zavır*¹¹ başladı. Deermenci gapıyı açıp fırladı argadaş. İşe bakın işe, hemen çıkana gadar, Gır At'a zıp diye bindi argadaş. Ama dışarı bakınca Gır At'a binmiş herif.

- Lan , sen deel misin?

Dışarda Doru var ama , Gır At'a Doru yetişemez. N'eydici?

Yaa , bir şey deyim saña. Ben Hasan Paşa'nın ordan geliyom. Bunda böyle bir muradım var. Bacısını verici oldu Gır At'ı getirirsem. Onun için geldim. Ben bu Gır At'tan Hasan Paşa'nın bacısını alacâm. Ama gelirseñ atını alıñ. Sana bir söz. Gelirseñ atını alıñ.

Padişahın bacısı olur. Yok demezse ulaşamaz. Herif biliyo , ötekini de biliyo gendini de biliyo. Köroğlu vazgeçti. Doruynan geldi. Baba Gır At deyince cigeri yandı, saza düzen söze özen verdi. Bakalım ne söyler, aziz cömaat ne di~

¹⁰ *Nasıl*
Hiddet, şiddet

1. Yolumu sarpa düşürdüm
Dalgayı baştan aşırıdım
O zalim beni şaşırdı
Verdim Gır'ı galdı Doru

At geldi gül beñzim soldu
Vay başıma neler geldi
Baña deermenden oldu
Verdim Gır'ı galdı Doru

İnsana neler bulaşır
Kötülük gelir dolaşır
Gır At'a at mı ulaşır
Verdim Gır'ı galdı Doru

Goç Köroğlu'yum n'olurum
Dostu düşmanı bilirim
Gedersem geri alırım
Verdim Gır'ı galdı Doru

- Oğlum gedecem, dedi, atı yuralladı.

- Sen biliñ baba, dediler.

Ben kimseyi götürmem, tek giderim, dedi. Galabalık olursak attan oluruk, gitmem. Ben tek giderim, o atı da alırım, dedi. Allah gaza vermesin, dedi.

Terkiye bi hâbe altın goydu, gendi gendine bir düzen verdi. Silahın külâhını da guşandı. Sür. Nerdessin, sora sora Hasan Paşa'nın gasabasına, şehrine vardı

Ulan bu adamı görünce gahveciler, millet hayran galdı ha. Hemen çaylar, şekerler, şerbetler, gahveler adama yağdı. Sazı da gınından çıkardı, bir türkû söyledi ama millet şimdi buña hayran oldu. O zaman türkûden başka ne var? Heç bir çalgı vesaire var mı? Türkû var türkû. Hasan Paşa'ya bir haber geldi ki,

Efendim, şehre bir âşık gelmiş, görmeliñ. Öyle bir âşık ki dünya güzeli.

- O âşığı bura çağırñ, dedi.

Paşa bu gardaşım. Oranın hükümdarı. Âşığa emretti.

- Selâm!

- Aleyküm selam. Âşık nerelisiñ? dedi.

- Efendim Erzurumluyum, dedi.

- İsmiñ?

- Ali.

- Ali Ağa hoş geldiñ. Eşittim, çok güzel söylerimişiñ.

- Biraz söylerim, hoşña gederse.

Yahu biz de Köroğlu'nun Gır At'ını getirdiydik. Adama da söz verdim, o kadar gişinin arasından getirdi. Bacımı vereceem diye söz verdim. Adama da “gel şu atı bak” diyemiyok. Bacımın gocası. Benim gibi bir adam. Atı şöyle besliyo, böyle bakıyo, yemini onlar veriyö. Yanına kimseyi eletmiyo. On kadar adam öldürdü. Bu atı bir türkü söyleseñ olmaz mı ağam ?

- At garşıma gelmezse olmaz. Gır At çok. Atı görmeliyim ki söylemeliyim yıhu.

- Niyedek ya? Gene bu damat bu işi yapar.

Damat gelip de Köroğlu'nu görünce iyice şaşırır. “Adam şimdi bu şehri muhasara etmistir” der. Biliyo Köroğlu'nun geldiğini. “Yakında bu şehri harab eder, altını üstüne getirir.” Öyle sanıyo öyle.

- Buyur Paşam , dedi damada. Yahu şu âşık Gır At'a bir türkü söyleyicek. Fakat senden başka kimse getiremez. Saña zahmet o Gır At'ı getirseñ buraya.

- Olur paşam , dedi.

Köroğlu'nun yanından geçerken titriyo adam. Gorkuyo, gorkuyo. ”Bura harab olur, bu zenginliğim de gider. Atını alırsa buraya zarar vermez..” Tabi Köroğlu bir şey demedi, adam çekti gitti. Biraz sonra Gır At'ı zor güç getirmeyi başardı. Gır At Köroğlu'nu görünce “Hiii...” demiye başladı. Adam atı garşıya bağladı. Köroğlu da saza düzen, söze özen verdi. Bakıyım ne söyler burda möhterem cömaat ne diñner:

2. Üstüne bineni gökten uçurur

Garşıda düşmanın aklın şaşırır

Bineñ düşmanın başıñ uçurur
Alma gözlü top yeleli Gır At'ım
Bineñ düşmanın başıñ uçurur
Alma gözlü top yeleli Gır At'ım

- Sağol âşık, sağol ! Ha işte böyle atı övmeli ya.
Gır At irahatleşti. “Hi hii” diye bağıriyo.

Üstüne binip de cenge çıkınca
Sağına soluna bir ken bakınca
Binici belinden gılıç çekince
Düşman mı dayanır saña Gır At'ım

Gır At'ın üstüñe binen yorulsun
Eline gılınıcı alan alan sevinisin
Söyleñ düşman gendi gendin savunsun
Alma gözlü top yeleli Gır At'ım

Âşık Ali binerdi üstüñe
Neler gelir düşmanların gastına
Gavuşturam seni bütün dostuña
Alma gözlü top yeleli Gır At'ım

“Alma gözlü top yeleli Gır At'ım” deyince :

- Paşam ! dedi.
- Buyur âşık.
- Şu Gır At'ı eyi bir bakım yaparsanız ;
- Evet,
- Terkisine bir hâbe altın, şunu şurda bir binsem gezdirsem.
- Aman âşık aman, benim ölmüşüm baña yeter. Senin gibi bir adama yazık

değil mi ? Babayiğit adamsın ya.

- Ben mi öldürücü ?

- He.

Galkiverdi, Gır At'ın yelesinden duttu, bir sıçradı.

- Bana at dayanmaz paşa. Bana bir şey yapamaz bu Gır At. Şurda benim bir gürüñ yahu.

Alkışladılar:

- Vallâ eyi olur paşam.

Efendim, paşa buña razı oldu.

- Hemen Gır At'a eyi bir dakım, terkisine bir hâbe altın. Atı hazırlayıñ !

Bu ata altın olmasa olmaz.

- Paşam hiç ya, yazık olur. Bu adam ölür.

Şimdi efendim âşık beriden geldi, Gır At'ın yuralını gevşetti. "Höst" diye bir iki bağırdı. Gır At'ı sevdi.

- Eyiymiş be , eyiymiş be !

Velhasıl, "küt" diye atladı argadaş, üstüne bindi. Şöyle bir etrafına baktı, her taraf sur. Surun içerisinde , gaçma imkânı yok. Yalnız ırmaktan taraf boş. Gır At'ın gulâna eğildi :

- Anca bizi ırmak gurtarır ırmak. Bir tur daha yap.

Millet hayretle seyrediyö atın üstündeğı adamı. At da başka bir at. Daha buña binecek adam da heç yoğıdı, yoğudu ya. Herkes arkışlıyordu. Tam ırmağın dengine gelince Gır At'ın başını yere çevirdi. Yallah , uçarsa Gır At , orada ırmağın ortasına düştü. Adam yüzemez de at yüzer. Adam cenaza gibi yatıyo. At carpadana düştü.

- Ulan getti herif, getti ha.

Yokarda bir saat köprüsü var. Onlar köprüye varınca, etraftan dolaştı. Garşıda muazzam sarayına girdi. Vardı ki bir oda. Odanın içinde bir gız var ama ne dersen boş. Çok güzel. O da kimin gızı, Hasan Paşa'nı gızı. (Gülüşmeler) Sür. Gır At'ı attı başından. Niyedicî daha. Zaten beyin evin yakınında koca padişahın gabristanı var. Oraya da heç yaklaşılmaz. Ulan bunlar köprüden geçti. Sürdü gitti ama ulaşılmaz. Herif Gır At'ı bu gızınan Çamlıbel'e sağ salim getirmiş.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

**Metin 15.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallolar Mahallesi'nde Âşık Mehmet Demirci'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

KÖROĞLU’NUN GÜRCİSTAN SEFERİ (KGS) *

Köroğlu ve adamları istirahat ediyollardı. Garşıdan Ruşen Bey’in oğlu çıkarsa cıyı mı? Bezirgân gördüyünneñ “Nah ! ” dedi.

- Nasıl ?

- Ruşen Bey’in oğlu efendim.

Adamlarından biri seslendi.

- Bezirgân ! Demek kaçak mı geliyoñ ?

Efendim, “Yok mok” dedi ama şimdi “Yaşş” dedi. Yok.

- Adamlar sandıkta mı adamlar ?

- Sandıkta.

Hemen sandığa girdi onları görünce. Evveli biraz çıkardıydı ama ne dese fayda etmedi.

- Sizi burdan göçüreceğiz.

- Evet.

- Bizim şehrin başına gonacaksı~ız.

Oriya gondular. Tabi bezirgân serbest. Bezirgân’ı tanırlar. Alışverişi var. Bezirgân şehre gidip alışveriş yapıyo. Efendim, beynen de gonaşabiliyo bezirgân. Tanınmış adam. Ama bunun Köroğlu olduğunu bildirmiyö. Bunun bir tüccar olduğunu söylüyö. “Bu kervanın sahibi bu” diyo. Bezirganın kervanı da gendinin yanında. Onu da oraya gondurdu.

Möhterem argadaşlar, Bu arada Köroğlu orda bu gıyafetle geziniyodu.

- Ayvaz ! Sennen biz de gezelim ya. Ayvaz oğlum, sennen bi gezelim.

- Şunları şehre eyle pazara eyle.

- Neresine ?

Ayvaz’ı da çıkardı yanına aldı. Gendi de geyindi guşandı. Kötü bir papaz gıyafetindeydi. Geyindi, guşandı, gendine bir düzen verdi. Ayvaz’ı da çıkardı, yanına aldı. Ulan, aksi olacak ya, köyün kızları da geziye çıkmışlar. Ayvaz’ı görüp de aşık olmamak mümkün değil. Ayvaz bu kadar güzel ki , tarifi nâ mütenaha. Tarif edilemez. Çok güzel Ayvaz. Ayvaz’ı görünce kızlar gurudu. Üç tane kız, üçü de. Üçü de Ayvaz’a aşık oldu argadaş.

- Geliñ pızını !

Köroğlu kızları aldı. Yalnız büyük kız kaçtı. İkisini aldı getirdi, sandığa godu.

Gendi de geri döndü. Şimdi bey bir emir verdi ki,

- Bu adam bize şu gadar para verecek. Get söyle, dedi bezirgâna.

- Efendim , beni dinlemez, dedi bezirgân.

- Sen get. Sennen beraber gedek.

- Olur.

Bezirgânnan beraber geldiler. Bezirgân dedi ki :

- Efendim, senden şu gadar para istiyö.

Ne parası ya? Ben para diye ölüyöm ya. Neyden para istiyor benden.

Niyettim gendine ki ?

Ulan, bunun cevaplarına bey de hayran galdı ha.

- Ne demek istiyöñ , dedi argadaş. Vermiyön mu ?

- Benim meşgiliyetim var. Burdan gedecem , derkene bir haber geldi.

- Efendim, sizin kızların ikisi bu adamın sandığındadır. Bu adam aldı.

- Ney ? Ne oldu böyle?

Evet. Gendiler istedi, ben yaptım, dedi. Benim işim bu. Birisin de gurtaramadım getti. Hatta ben “getme” diye söyledim.

Bey dedi ki

- Şimdi kızlara soralım. Doğruysa senin olsun baba. Eñere eğriysen çekecen

Gızlara sordular ki

- Biz istemizle geldik. Bize heç babam garışmasın.

Bey dedi ki:

- Baba, sen göç de get hele. Şurdan uzaklaş !

- Olur.

Adam hemen kervanı yükledi,ordan ayrıldı. Bir müddet gedinci bezirgân dedi

ki

- Bey, baña bak.

- Ne oldu ?

Aliverip atıyo goynuna. Her goltuğu bir araba dolusu nar doldu. Eyi oldu ama bunu bezirgân görmedi tabi. Eyice yoldu.

Bezirgân vardı. Bir kaç tane yer ayarladı. Kervana geldi. Kervanlar hana endi, güzel bir yere. Kervanlar hana endi, gonduruldu. Bezirgân da tüccar çünkü. Tanınmış adam; onu bey de tanır. Doğru Rüstem Bey'in yanına.

- Efendim, memleketten mal getirdim, satışım var.

- Ee, eyi etmişsin bezirgân.

- Memlekete vardım atınan.

Çünkü o zaman at yok, araba yok, heç bir vesait yok. Atınan.

- Eyi etmişsin, dedi bey.

Bezirgâna itimat olurdu. Köroğlu dediğimiz zat-ı möhterem gendi gendine bir düzen verdi sokağa çıktı. Ulan, bunu görenler hayret ettiler. Acayip bir adam. Buña çeşitli kadınlar sürtünmeye durdu. Çarşıya yalnız çıktı, kimseyi almadı, tek çıktı. Yani bir şey yapacak adam. Adam burda bir iş yapacak. Ne diye geldi buraya ki. Burda bir iş yapılacak, bu münasebetle çarşıya çıktı işte. Ulan bunlardan epeyi uğraştı. Haber verdiler beye :

Bir adam geldi yahu, acayip bir adam. Geyim guşamı da buraya uymaz, çeşitli bir adam

- Getiriñ onu.

Bey asker gönderdi, adam gönderdi, polis gönderdi neyse. Getirdiler. Selam durdu. Bey şöyle bakıyo :

- Ne yapıñ ? Ne dutañ ?

- İşte gezerim, dolaşırım.

Arkadaşlarıñ gözüne bakdı

- Bu adam her yerde idare edilmez. Buñu kim götüreceğ ? Buña kim bakacak?

Herkes yere eğildi, heç cevap yok. Kimsenin gözü kesmedi eve götürmeye.

- Beyler, ben bi şey düşünüyom, dedi bey.

- Buyur beyim !

- Bunu bizim kızların sarayına göndersek, hemi biz rahat ederik hemi de orda beslenir.

Efendim, Allah râzı olsun. Eyi düşündüñ. Çok eyi düşündüñ, dedi.

Herkes memnun galdı. Yanına adam girmek suretiyle kızlara gönderdi. Sırayın önünde goç bağlanmış ama, dümdüz böyle çileli. Goçu bir elledi. Şimdi efendim kızların haberi oldu.

- Buyur, buyur ! dediler.

Ama , adamın dini başı yok. İsmi Ali Emmi, Ali Emmi. Köroğlu'nun adı Ali Ali. Ali Emmi, Ali Emmi. Şimdi

- Kızlar, dışarda bir goç gördüm, n'olacak ? dedi. Efendim :

- Kesip yiyeceğiz , dediler.

- Ben gasap başıyım.

- Sahi mi ?

- Eyi be, keser işte.

Adam da güçlü adam. Adama bıçak verdiler. Merdivenden inerken bıçağın uğzını daşa çaldı. Bıçağın ağzı arkası beraber, dümdüz oldu. Vardı, goçun gıyruğundan başladı. Deli ya. Şimdi efendim, goç “baart” bağırmağa başladı. Kızlar hağırtıya balkona geldi ki ,

- Ali Emmi, dur, dur.

- Ne duruyum ki ya. Ben bunu yüzer çıkarırım.

- Ali Emmi dur.

- Durmam, diyor.

Böyük kız geldi, beline sarıldı.

- Ali Emmi, bunu yıkarlar, yönünü gıbleye çevirirler, öyle keserler yahu.

- Onu da bilirim. Yıkayacağım.

Yönünü gıbleye cevirdi. Elinde ki bıçağa baktı ki arkası önü bir. Daşa çarpmış.

- Kızlar bıçak !

Yokardan bıçak gene geldi. Güvenemedi, elinden dutarak goçu kesti. Elinden de dutuyo. Ali Emmi gendi gendini deliye godu. Kızların yanında deli havası estirdi. Bu münasebetle Ali Emmi kızlarla deli olarak geçindi. Ertesi gün kızlar :

- Ali Emmi, bahçeye çıkalım.

- Olur, çıkalım.

Beraber geziye gittiler bahçeye. Bahçeye vardılar ama, kızların geldiğini duyunca çeşitli güzeller, çeşitli kızlar, çeşitli gelinler geldi argadaş. Hele birine bakınca Köroğlu'nun aklı başından getti. Gözel bir şey. İşe yarar. Yaklaştı, gelini bir gucakladı, bi öptü argadaş ; bütün feryat ettiler. Ama gelin bir şey demedi. Şimdi oradaki beyin kızları:

- Ali Emmi, ne yaptın yahu ?

- Ne yaptım ki yahu. Öpmeden ne olur be ?

- Aman yazık ! Deli bacım. Bu deli. Bunun aklı yok, deli yahu. Deli ne olur bre, deli ne olur ?

Ali Emmi'yi zor idare ettiler argadaş. Ertesi gün gene,

- Gedelim mi Ali Emmi ?

- Gedelim ya, ora eyi be.

Şimdi, gene geldiler, bir müddet gezdiler, gene güzeller, gelinler, kızlar doldu, doldu. Köroğlu dünkü vaziyeti yapmadı. Bugün bir müddet gezindi. Bakıyım kızlara ne dedi burda aziz cömaat ne diñnedi.

Biri de mavi geymiş. Eyle güzel ki, dalyan gibi. Onun da gözlerini görünce bakalım ne söyledi, aziz cömaat ne diñnedi :

1. Saza vereyim düzen

Böyle olur aşık ozan

Garşıda salınıp gezen

Durma mavili mavili

Sabahınan erken gakmış

Eliñe gına yakmış

Sana sorañ ne hoş bakmış

Sürme mavili mavili

Şo yüce dağları aşan

Meçhul yerlerine düşen

Kimi ağan kimi paşan

Sorma mavili mavili

Kime söyler sesini

Kime bildirir nazı

Süzdürür ela gözünü

Durma mavili mavili

Mavili kız geldi :

- Sağol emmi, sağol Ali abi.

Ulan şahın kızları da buna gün günü ısındılar. Deliliğini bir şey saymaz oğullar. Yani haşır neşir beraber yaşıyolar, kızların arasında. Padişahın haberi yok. Şimdi bir gün kaçtı hana geldi.

- Ayvaz, kızların seni görmeleri lazım. Seni görürlerse mesele galmaz gâri. Sen yarın sabahleyin şık geyiñ, guşañ, gendine düzen, özen ver. Beyin kızlarının sarayını filan yerde. Sarayın önüne gel. Seni görsünler. Görünecek yere gel. Çok da durma ha. Seni görsünler yeter. Seni görürlerse onların derdi gaynar. Onlar bana hallerini arzu ederler, anlatırlar. Ben de gerekeni yaparım.

- Olur baba.

Zaten Ayvaz'ın güzelliği dillere destan. O kadar mükemmel güzel ki, Ayvaz deyip geçme. Çok güzel çok.

Ayvaz sabahleyin gaktı, güzel bir geyindi, gendine bir düzen verdi. Doğru beyin kızlarının sarayının öte ucuna geldi argadaş. Şimdi hizmetçinin biri gördü Ayvaz'ı ki, böyle bir güzel daha görmemişti.

- Abla be abla be ! Geliñ hele geliñ !

Ulan kızlar bakıştılar. Buz gibi dondular. Çok güzel. Kızlar tıp gibi gözünü daktı ondan ayırmadı. Hizmetçiye dediler ki

- Ali Emmi'yi buraya çağır !

- Ali Emmi, sen bu çocuğu biliyoñ mu ?

- Biliyom, dedi.

Nasıl

Hemen Ayvaz ordan uzaklaştı.

- Nasıl biliyoñ be ?

- O benim oğlum.

- Etme be !

- Benim oğlum, dedi.

- Ali Emmi, beni oğluña almañ mı ?

Gızların üçü de Ali Emmi 'ye gelip ayrı ayrı rahatsız etmeye başladılar.

- Hepinize vereceğim.

Ayrı ayrı ama. Kimsenin kimseden haberi yok. Üçü de Ayvaz'a talip oldu, vuruldu, âşık oldu. Bunları bir şekilde ayarladı, hazırladı. Gızları, ayrı ayrı adam çağırđı, ayrı ayrı götüşdüler, ayrı ayrı sandığa goydular. Ayrı ayrı ama üçünü de. Gendi de bezirgânı aramaya çıktı. Vardı ki bezirgân bir yerde keyfte âlemde. Bezirgân'a ziyafet vermişler.

- Ali Ağa buyur ! deyinci Ali Ağa'ya da bir hürmet başladı. Ali Emmi de bir iki gadeh içti. Sazı eliñe aldı, bakalım ne söyler, möhterem cemaat ne diñner. Bezirgânı ayıltıcı, durmamalı deyici, anlayağıncañız bu, anlatacağı bu :

2. Kimi ağladı kimi güldü
Kimsin gözyaşın sildi
Getmenin zamanı geldi
Diñle beni bezirgânım

Bezirgânın kafası alaçakır. Gulağını verdi, diñlemeye başladı. Baktı ki gendinin adamı, ötekiler bilmiyo tabi.

Bezirganı burda buldum
Aştı ama benim derdim
Ben de seni arıyodum
Durmıyalım bezirganım

Deli Ali'nin sözleri

Aradım buldum sizleri
Şimdi goymazlar bizleri
Kak gidelim bezirganım

Bezirgân başını uzattı

- Ne oldu ? dedi.

- O iş tamam, tamam. Durma ya. Sen de durma, dedi. Sen get de kervanının
get. Ben sonra varırım, dedi.

Bezirgân demir gibi geldi, kervancılara

Yükleyiñ, hazırlanıñ, dedi. Ulan şuraya gelmişken beyi de göriyim, dedi.
"Geldi de kızları götürdü" diye aleyhimde konuşmasıñ.

Beye :

- Selamun aleyküm.

- Aleyküm selam Ali Ağa. Ne diyoñ ?

- Efendim, galan burdan ayrılıyom da. Sana allahaismarladık demeye geldim.

- Sağol sağol, güle güle.

- Efendim öyle olmaz, dedi.

- Niye Ali Ağa, saz da mı çalañ ?

- Çalarım ya.

Bakım o ne söyledi, möhterem cemaat ne diñnedi

3. Sarayın önü cevahir inci

Dost için beslediñ gülü turuncu

Saňa derim saňa Gürcistan genci

Sarayın başıña göçtü duyduñ mu ?

Deñizde olmaz mı her türlü balık

Alemi yaratan Hazret-i Halik

Saňa derim saňa hepsi delik

Sarığın başından düştü duyduñ mu ?

Gusura bakmayñ sözler bu biçim
Ben bu sözü söyledim gaynadı içim
Yüklendi barhanem gediyo göçüm
Aslanların yola düştü duyduñ mu ?

Köroğlu neylesin parayı pulu
Dünyadan istemem şöreti malı
Akıldan perişan delisin deli
Sarığın başından düştü duyduñ mu ?

- Ne diyoñ sen yahu ? Ne herzeniyoyñ ?
- Efendim, türkü böyle olur. Bana müsaade. Ben memleketime gediyoym.
- Get baba, cehenneme ! Şuna da bir şeyler veri~
- Ne veriyorlar ?

“ O gendinin şanına göre.

- Sürüñ ulan.

Biraz sonra beye bir haber geldi ki kızlar getmiş.

- N’oldu lan ? Hele herifin söyleyişinde bir şey varıdı.

“ Türküynen anlamıyo.

Şimdi efendim, bey bunlarıñ peşine adam gattı gönderdi. Bir müddet gettiler.

- Baba, şurda gonak yahu. Kim gelir üstümüze, bundan sonra gelse ne olur ?

dediler.

Bir yere gondular. Şöyle baktı ki herifler geliyo argadaş. Saza düzen, söze özen verdi, argadaşlarına yönüñ döndü. Bakalım ne söyler, aziz cömaat ne diñner

4. Hazır oluñ beyler geliyo düşman
Hazırlığı yapıñ olmayın pişman
Yiğitlik yönünden sözümdeñ düşmeñ
Düşman da geliyo görüñ Demirci

Şimdi aslanların ata bineller

Düşmanların kuvvetini deneller
Alıcı guş gibi nasıl döneller
Düşmanın üstüne varın Demirci

“Demircioğlu başgumandan. O, emir verecek, o harekete geçirecek adamları.”

Her biriniz bir orduya sayılır
Sizleri görenin aklı bayılır
Zaman gelir geçer bir gün ayılır
Atları düşmana sürün Demirci

Goç Koroğlu'yum dönmem yolumdan
Kötü kelimeler çıkarmayın dilimden
Kiminin sağından kiminin solundan
Düşmanlara çabuk vurun Demirci

“Allah Allah” ediyolar hindi bunlar. Heç dayanamadı, efendim Gürcistan Beyi'ni bozguna uğrattılar. Depeleyiverdiler beyin adamlarını. Kimi öldü, kimi kaçtı. Çare yok çare.

Tamam oğlum tamam. Yörün bakım. Şimdi bir işimiz kaldı tamam mı, biliyon mu ? Gürcistan padişahının büyük kızını alamadık, onu da alacağız. Büyük gızı da almalıyım. Adama da burdan geldim derim. Ben yalan söylemem argadaş.

Gürcistan Beyi de hazırlığı yapmış. Bir dağın eteğine meydan gurulmuş. Ordusunu da dağın şeyine siper etmiş. Geldiği zaman buna bir hesap sorarım niyetinde. Gördü, gördü. Dürbünнен baktı ki, adamlar böyle yerinden gıpramış. Gendi de öbür dağın arkasında.

- Biz de buraya siperledik oğlum. Arkanda bir dağ olmazsa olmaz. Bunlarla şimdi savaşacağız. Evvel ben bir görüşüm. Eñere savaşmadan halledersek gendini için eyi olur. Savaşırsa gaybeder. Ben bunu biliyom.

- Evet ağa, dedi. Evet beyim.

Gürcistan Beyi'ne ne dese fayda etmedi. Herif, yerinde yurdunda gendine güveniyo. Bunun da bayâ guvveti gücü var. Şimdi bunlar savaşa başladı. Savaş başladı ama öyle bildiğin gibi bir savaş değil. Gılcın şıkırtısı, atın avazı, insanın narası dağları çınlatıyo. O zamanın savaşı böyle. Silah yok, milah yok. Daşınan, sopaynan, gılcınan. Savaş böyle, gucak gucağa. Şimdiki gibi böyle “tak” sıkma yok, öyle bir şey yok.

Savaş uzadı. Bir de baktı ki, Ayvaz önüne genç bir adam gatmış, adamlar kaçıyo, Ayvaz govalıyo. Ayvaz bunnarın peşinden ayrıldı mıydı adamlar geri dönüyo. Yani maksat Ayvaz'ı pusuya düşürmek. “ Ayvaz'ı öldürsek Köroğlu'nun da işini bitirdik. Ayvaz hemi yiğit, hemi de güzel. Bu münasebetle Ayvaz'ın ölümü buna çok tesir eder.”

Adam böyle bir gumandan hazırladı. Gumandan, bu şekilde Ayvaz üstlerine geldi miydi, bir kaçını öldürdü müydü kaçıyo. Ayvaz geri döndü müydü gendiler de geri dönüyo. Ayvaz huylandı. Şimdi buñların peşinden takip etmeye başladı. Köroğlu baktı ki Ayvaz ölüyo.

5. Söyleyelim de gördüğümüz düşleri

Başıma getirdim türlü işleri
Ayvaz'ı gandırımış elin puştları
Demircioğlu dön Ayvaz'ın üstüne

Benim bu Ayvaz'a aklım şaşıyo
Kimisin ölüyo kimisin yaşıyo

Demirc'oğlum biñ Ayvaz'ın üstüne

Benim her zamanım çileli
Nereye gidersem başım belalı
Ben Ayvaz'ı gördüm görelî
Demirc'oğlum sür Ayvaz'ın üstüne

Ben Goç Köroğlu'yum bakıyo gözüm
Ver güzel Ayvaz'ımı dayanmaz özüm
Her zaman sizlere galmıyo yüzüm
Demirci'oğlum biñ Ayvaz'ın üstüne

Demircioğlu da gücüynen beraber Ayvaz'ın peşine getti argadaş. Adamlar bayâ da Ayvaz'ı hesaba getireceklerdi. Bayâ uzaklaştırmışlardı. Demircioğlu yanındaki beyiynen, oradağı gumandanıynan hepsini mahvetmiş. Ayvaz'ı da aldı geldi.

- Ulan sağol oğlum. Beni gurtardıñ.

Şimdi Gürcistan Beyi'nin de hesabını kestiler. Gürcistan Beyi'nin gızı Güllü Semen galdı. Böyük gız. Zatı ikisini almışlardı.

- Oğlum, galan getmeliyiz, dedi.

Sağa sola bakıyordu, iki tane gız gördü.

- Ayvaz, oğlum. Filan yerde iki gız gördüm. Yörün getiriñ.

Adamları gönderdi, onları getirdi.

- Sürün ulan ! Galan burda fazla galmayacak.

Uzatmayalım, gısa keselim; başka bir belaya ve gazaya uğramadan, sağ ve sağlim Çamlıbel'e geldiler. Dügünler başladı, zeynetler başladı. Gürcistan padişahının kızları böyle eli gınalı hazırlık içindeydi. Dinden goyan imandan goyan, beli bükük, ecicik bir garı geldi.

- Gızım, dedi. Size durna teli gerek durna teli.

- Durna teli ney ya ?

- Gızım, güzelliğınız bir gat daha artar. Güzelliğınız bunun on misline çıkar. O teli dakarsanız çok güzel olursunuz.

Gızlar eli gınalı, Köroğlu'na bir haber uçurdular.

- Durna teli getirmezseñ biz gelin olmak.

- Ney, bir de bu mu var ? Her iş bitti yahu.

- Yok, biz bunları isterik.

- Gızları bana çağırıñ.

- Gızım, ne diyoñuz siz ?

- Efendim, biz durna teli istiyok, dediler.

- Durna teli neci yahu ?

O yaşlı gariyi buldular.

- Gari, bu durna teli neci ?

- Efendim, Bağdat'ta bulunur.

Bağdat çok uzak. Bakım ne söyler, aziz cömaat ne diñner :

6. Ben bilmem erkânı yolu

Gözüm oldu dolu dolu

Bu teli hemen bulmalı

Kim geder durna teline

Önüñde çekerim cefa

Sonunda sürerim sefa

Demircioğlu Bey Mustafa

Kim geder durna teline

Gederim Bağdat yoluna

Ben neler getirdim dilime

Bakmaz da sağa soluma

Kim geder durna teline

Aslanlarım temiz huylu

Hepi de asıllı soylu

Deli Ahmed'im Deli Hoylu

Kim geder durna teliñe

Köroğlu

Nerden hayırlar yaradayım

Gahramanlar hep bir arada

- Gederik baba, tel neyimiş yahu. Bağdat değil mi şu ? Hazırlanmış oğlum, bugün getmeliyiz, dedi.

- Gedelim !

Şimdi hazırlandılar. Eyi bir guvvetle Bağdat'a vardılar. Bağdat deyip de geçme. Felaket. Şimdi bunları şehre dıkmamak için adamları garşıldılar. Bir savaş başladı. Öyle ki ortalığı toza dumana verdiler. Adamlar Bağdat'ı depeledi ama teli de ele geçiremedi argadaş. Golay değil. Öyle tel mel değil ki. Telin bir yeri var. Yine savaş başladı. Ulan argadaş, bir ok gelir de Hoylu'ya deyerse eyi mi ? Hoylu'ya , Şirin Döne'nin gardaşı Deli Hoylu, Hoylu'nun guluncundan girdi göğsünden çıktı. Allah'ın işi. Şimdi ne deñ, ne söyleñ. Teli aldılar ama Hoylu.... Tel alındı ama, Hoylu öldü.

7. Aslanlarım bize n'oldu

Kimi ağladı kimi güldü
Deli Hoylu şehit oldu
Neyliyelim aslanlarım

Baňa getirin atını
Göğsünden çıktı cisimi
Eylerim gayri methini
Söyleyelim aslanlarım

Yüksek uçtu göñül guşu
Dolaştık biz dağı taşı
Hoylu'nun yoğudu eşi
Ağlıyalım aslanlarım

Goç Köroğlu aklım şaştı

Nice fırsatlarım kaçtı
Deli Hoylu birden uçtu
Neyliyelim aslanlarım

Ne çare, teli aldılar ama Hoylu öldü. Argadaşlar, Hoylu'nun ölümü çok kötü oldu. Geriye bekleyen sevgilisi de var. Gürcistan Bey'inin büyük gızı. Şimdi bunlar azizim, geldiler. Şirin Döne büyük bir merasimle garşıladi. Sağa baktı, sola baktı Hoylu yok. Hemen saçınıñ beliginiñ birini saz yaptı. Bakayım Döne ne söyler, möhterem cömaat ne diñner :

8. Hepiniz ağalı beyli
Ağlarım yüreğim dağlı
Saña derim Goç Köroğlu
Hoylu'ya n'oldu gelmedi
Okunan yaralı sinem
Yeñice yıkıldı binam
Ben neyleyim Şirin Dönem
Hoylu da galdı gelmedi

Oña işledim gusur
Bilirim hepiñiz cesur
Yoksa verdiñiz mi yesir
Hoylu'ya n'oldu gelmedi ?

- Yesir mi oldu ?

Güzel Hoylu'ya doyamazdım
Heç hatır gönül saymazdım
Yesirde adam goymazdım
Hoylu da galdı gelmedi

Gözünüñ yaşın sildi mi ?
Hoylu ölürken güldü mü ?
Benim gardaşım öldü mü?
Hoylu'ya n'oldu gelmedi ?

Bağdat' ın halini görsem
Goç Koroğlu belki bilsem
Niçeleri öldü görsem
Hoylu da öldü gelmedi

Eee, neydiciñ ah vahınan gün geçti. Hoylu'nun ölümü, Gürcistan'a gidilip
çelinmesi, durna teli bu gardeşlerim. Şen ve esen galıñ.

- Diliñe sağlık.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

* *Metin 8.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallolar
Mahallesi 'nde Âşık Mehmet Demirci'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda
derlenmiştir.*

KÖROĞLU'NUN YEMEN SEFERİ (KYS) *

Şimdi möhterem argadaşlar. Hoylu öldü ya. Hoylu'nun ölümünden önce Köroğlu Yemen Beyi'nden gına istemişti. O da göndermedi. Yemen Beyi'ne nâmeyi bir bezirgannan göndermişti. Bezirgan da o güne tesadüf Çamlıbel'in bir kenerına gondur. Dedi “ Şu ağayı bir ziyaret edelim. Şu ağayı görüyim. ”

- Selam ! deyince
- Aleyküm selam bezirgan ! diye elini açtı.
- Sana bir şey sorıcam.
- Buyur bey.
- Sennen bir nâme göndermişidim. Yemen Beyi'nden bize bir şey gelmedi.

Niy oldu ?

Söylemek istemedi bezirgan.

- Doğru söyle belki de gınayı sen alıksın. Başına iş açma.

O zaman bezirgan doğruyu söylemek mecburiyetinde galdı.

- Efendim, gönderdiğin nâmeyi Yemen Beyi'ne verdim. Yemen Beyi okudu, yırttı attı, dedi.

- Ney ?

- Sarıçam'ın arasındaki गयाçakalına gınayı göndermem dedi. Senin nâmeni yırttı. Yemen Bey'i senin gönderdiğin nâmeyi yırttı attı.

- Yok ulan ! Bak şu işe. Hıı, o da belasını istiyö.

Saza düzen, söze özen verdi. Bakiyim ne söyler burda aziz cömaat ne diñner :

1. Gezelim yüce dağları

Görüverin sağları

Bana çağırın beyleri

Seferimiz Yemen Beyi'ne

Beyler gitmeli Yemen'e

Garişak toza dumana

Yemen gelmeli amana

Seferimiz Yemen Beyi'ne

Bak Bağdat'ta galdı Hoylu
Oğlum hepiñiz asıllı soylu
Gel garşıma Demirc'oğlu
Seferimiz Yemen Beyi'ne

Goç Köroğlu'n gandırmadı
Gafasını dindirmedı
İsteğimi göndermedi
Seferimiz Yemen Beyi'ne

- Oğlum hazırlanıñ ! Yemen'e gidiyoruz, dedi.

- Allah Allah ! Şimdi de bu mu çıktı ya ! Ne oldu şimdi ya !

Şimdi azizim, hazırlık yapıldı. Yemen'e harekete geçtiler. Uzatmıyalım gısa geselim yolculuk Yemen'e. Arabistan da niçe memlekete uğradılar. Nicesiynen ufak tefek savaşlar. Ama kimse dayanamadı. Tepeleyip geçtiler. Ulan Yemen'e bir nâme gönderdi. "Dediğimi göndersin, yoksa gendini harap ederim. Şunu yaparım, bunu çekerim." Şeklinde bir gürültü gopardı.

Ulan bey heç diñnemedi argadaş. Asker çıkardı garşılarına. Ulan Yemen'de de savaş yapamaz Köroğlu. Sıcak ve saire. Yemen'de savaşacak hal mi var ? Ne yapalım, savaş başladı ama heç dadı yok, heç dadı yok, heç. Gendi şimdi bir gıyafetle Yemen Beyi'ne gitti, tek olarak hazırlığa baktı.

- Efendim, nedir bu başınızdaki hal ?

- Köroğlu üstümüze asker çıkartmış. Biz de garşılık veriypk.

- Vay zalim vay. Anca onun hakkından ben gelirim. Baña yardımcı olursanız, benim çok malımı yedi. Ondan çok zarar gördüm. Gendine alemi gösteriyim.

- Olur yahu.

Şimdi buna çok adam verdiler. Adam şimdi onların başkanı oldu. Demircioğlu'nu da oraya vekil etmişti. Demircioğlu ufak tefek savaşıyo. Şimdi adamları getirdi, Demircioğlu'na da işaret verdi. Yemenlileri öyle dara düşürdü ki çırdan gedek, burdan gedek. Demircioğlu'na garşıdan galibiyet gösterdi. Yemen'i de

püskürttü argadaş. Yemen'i de aldı. Herifler istediğini aldılar, ganimete garkoldular. Sağ ve salim Çamlıbel'e döndüler. Heç bir zarar görmeden adamları testemam Çamlıbel'e geldiler.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

** Metin 15.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallolar Mahallesi'nde Âşık Mehmet Demirci'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

KÖROĞLU'NUN KIRKLARA KARIŞMASI (KKK) *

Uzatmayak, bunlar memlekete gelirler ama işin tadı yok. Herkese bir yol gösterir.

- Sen şunu yap, ben bunu yapayım derken
- Argadaş, dediler silah çıkmış.
- Evet ?
- Silah çıkmış yav.
- Silah neymiş lan ?
- Bir delikli demir varımış. İçine bir şey gormuş. Adam öldürürmüş.
- Yok be ! Garşında topuz olsa öldürür. Ucunda keski olsa öldürür. Bu, adamı öldürür mü ?

Günün birinde bir bezirgan geldi. Bezirganda da bu alet vardı. Tüfek, dolma tüfenk canım.

- Doldur bakîm !
- Doldurdular.
- Demircioğlu, bunu neye sıkak ?
 - Bana sık baba, dedi. Adam mı öldürür bu ? dedi.
 - Olur mu ulan. Oğlum yok, bacağıma sıkıyım.
 - Yok canım bacağıma sıktırmam, göğsüme sık.

Bu gadar inanmıyordu ha silahın öldüreceğine Demircioğlu. Köroğlu az şüphelendi. Tüfeği bir hayvana çevirdi. Sıkıdığınnan hayvan ganlar içinde yere düştü. Şimdi burda Köroğlu'nun midesi bulandı.

- Ayvaz !
- Buyur baba
- Sözüme peki diyecek misin ?
- Baba, ne zaman peki demedik.

Sennen burdan uzaklaşak oğlum. Sennen burdan yürüyek. Yoksa bu işin dıdı kaçtı.

- Nere gidek baba ?
- Mısır'a. Anca biz Mısır'da rahat ederiz.
- Sen biliñ baba.

Sazı çekti bakîm, orda neler söyler aziz cömaat ne diñner :

1. Aslanlar geldi dizildi

Gara yazılar yazıldı
Silah çıktı mertlik bozuldu
Bin Ayvaz Şam'a gedelim

Bu iş burda olur tamam
Oğlum vermiyelim aman
Şirin Döne Gül Yasemen
Durmayın Şam'a gedelim

Kim kime derdin bildirir
Kimi ağlatır kimi güldürür
Bunlar adam öldürür
Durmayın Şam'a gedelim

Goç Köroğlu'yum bilirim
Zannetmen geri gelirim
Bir zaman orda galırım
Durmayın Şam'a gedelim

- Ayvaz, kızları hazırla ! Durmıyalım bizim burda yerimiz galmadı. Bu silah var ya.

Simdi efendim Ayvaz, Şirin Döne, Gül Yasemen yedek at aldılar. Adamlarda paranın hesabı yok. Sür, Çamlıbel'den ayrıldılar argadaş. Orda Demircioğlu'nu vekil etti.

- Benim vekilimsiñ oğlum. Ne yaparsañ yap.

Dört gişi bunlar, sür babam sür. Bir müddet gettiler, bir şehere geldiler. Gasabanın ucuna argadaş, felaket. Adamlar burdan buraya adam geçirmiyor. Neydelim hah, bir gasabaya gelmişlerdi. Ayvaz dedi ki:

- Baba, burda galalım, evlemelim, düğün yapalım.

- Yok, Şam'a gedi yok.

Ayvaz buna küsmüştü, konuşmuyo. O gasabaya vardılar ki adamı bir yere salmıyolar, garşı geliyolar. Bunların gunduğu yere herif asker çıkarttı geliyo.

- Ayvaz oğlum, görüyoñ mu ?

Ses yok. Köroğlu saza düzen, söze özen verdi bakıym ne söyler aziz cömaat ne diñner :

2. Şam'a gederken de bizler

Oğlum boşa değil sözler

Yanımda olmasa kızlar

Düşman geld'oldu geld'oldu

Adamlar geliyo, Ayvaz da yerinden oynamıyo argadaş. Çok inat çok inattı. Yerinden hiç gımlıdamıyo.

İster darıl ister gücen

Bunlar kem edecek canın

Sen ne diyoñ Şirin Döne

Düşman geld'oldu geld'oldu

- Hele gelseñe ! dedi. Allahın delisi seni ! (Gülüşmeler)

Goç Köroğlu söyler sözüm

Şimdi düşman alır bizi

Gürcistan Şâhı'nın gızı

Düşman geld'oldu geld'oldu

Ulan Ayvaz'ın galkmayışını gören kızlar pir silah oldu argadaş. Pilot gibi, kuşandılar, silahını hazır oldular.

Köroğlu

- Ayvaz varısın inat etsiñ, dedi.

Yerinden oynadı, kılıcın kuşandı, düşmanın üzerine saldırdı. Bir yandan kızlar da saldırıyor. Ayvaz da geldi bir yandan, can dayansın galan. Adamları perişan ettiler. Ayvaz kızlara :

- Çekiliñ, dedi. Ben bunların hesabını veririm.

Gızlar saraya geri çekildiler. Ayvaz'la Köroğlu düşmanları, adamları mahfetti mafh. Gızların yanına geldiler. Köroğlu daha evvel geldi.

- Baba, hani Ayvaz ? dediler.

Ayvaz savaşıyor.

3. Ayvaz'ım savaşa girdi

Düşmanın içine daldı

Görmediniz neler oldu

Ayvaz geliyo geliyo

Ayvaz da savaştan döndü

Düşmanın hesabın gördü

Görmediñiz neler oldu

Ayvaz geliyo geliyo

Goç Köroğlu neler oldu

Ayvaz'ım düşmana daldı

Kim ağladı kimi güldü

Ayvaz geliyo geliyo

Onlar da gızlar da şüphelenmişti. “Ayvaz’a bir şey mi oldu ? ” diyollardı. Ayvaz da biraz sonra geldi argadaş. Ala ganda. Tabi savaşmış adam. Orayı da mahvettiler. Sürüñ babam Şam’a vardılar.

Böyle uzaklaştılar. Kaç yerde savaştılar mavaştılar çok uzun. Gızlar da pehlivan. Sıkıştı mıydı yardım ediyolar. Güllü Semen Ayvaz'ın imdadına yetişir ki böyle, düşmanı mahveder mahv gız. Bu şekilde bunlar Bağdat’a giderler. Bağdat’tan öte yanrı giderler.

Velhâsılı Mısır'a varırlar. Mısır hoşuna gider. Mısır'a varır amma Mısırlılar buna gıyabette bulunurlar. Yer gösterirler, ev verirler. Şirin Döne, Güllü Semen, Ayvaz, Köroğlu, dört gişi. Bunlar orda böyle vakit geçirirken Şirin Döne hastalandı argadaş.

- Ayvaz !

Ayvaz keyfinde. Ayvaz'ın odası ayrı gendinin ki ayrı. Ayvaz evlendi, gendi daha Şirin Döne'yle evlenemedi. Ayvaz'ı evermeyince evlenmemeye yemini var idi. Ayvaz'ı everdi gendi de evlenecek idi. Ama Döne hastalandı, yuvarlanmaya başladı.

- Ayvaz ! Oğlum ! Anañ hasta.

Gız dedi ki

- İşine bak ya, o künde böyle.

Bu arad gitti, bu şekil gitti.

- Anañ ölmüş.

Eller muhabbetinde keyfinde. Ulan biraz sonra geldiler ki hakkaten, Zeynep perişan. Siz sağolun burda Döne ölmüş. Evlenmez. Döne'yi gömerler. Köroğlu Ayvaz bir müddet yaşarlar.

Azizim, bir gün Köroğlu'na bir tüccar gelir. Köroğlu bu tüccarla uğraşırken :

- Beni İstanbul'a götür argadaş, der.

- Götürürüm ama çoğa malolur.

- Neye malolursa olsun. Param var. Gedek.

Kervancı Köroğlu'nu alır İstanbul'a götürür. Ayvaz'dan evveli geçirir. Ayvaz da galır Güllü Semenle Mısır'da. Bir müddet sonra Ayvaz'a yine ordan bir tüccar gelir, sorar soruşturur.

- Bir kelle gördüydük, bir daha görmedik, derler.

Köroğlu'nun nereye gittiği belirsiz. Ara sıra bir dakika meydana çıkar, gaybolur. Ayvaz da İstanbul'a gider. Babasının, dedesinin malına sahip olur. Zaten İstanbulluydu. Gelen Bezirgân der ki

- Bu kervan dedeyiñ kervanı. Dedenden galma , der.

Ayvaz da istanbul'a varır, dedesinin malına mülküne sahip olur. Ayvaz'ı sonu çok hayırlı gelir. Köroğlu da gaybolur. Soñu böyle gardeş özet böyle.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

* *Metin 15.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallolar Mahallesi'nde Âşık Mehmet Demirci'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

DADALOĞLU İLE CERİT BEYİNİN SAVAŞI (DCSH) *

Silsüpüroğlu Fettah Bey isminde Ceritlerin bir beyi var idi. Silsüpüroğlu Fettah Bey bir gün hastalandı yatağa düştü. Bu yatak esnasında baktı ki durumu çok ağır yani ölümü görüyor. Aşireti topluyor:

- Arkadaşlar benim sonum iyi değil. Ben öldükten sonra başınıza Ali Bey'i bey olarak seçmenizi temenni ediyorum, diyor.

Ve aradan çok geçmeden Silsüpüroğlu Fettah Bey *mefât ediyor*¹². Aşiretin ileri gelenleri toplanarak müşevvere yapıyorlar. Müşevvere; konuşarak anlaşma demektir. Diyorlar :

- Biz Ali Beyi başımıza Silsüpüroğlu Fettah Bey'in dediği gibi bey seçiyoruz. Ne diyorsunuz?

Kabul ediyorlar.

Ali Bey, Ceritlerin beyi olarak seçiliyor. Bu o zaman aşiretin içerisinde bir kız istiyor. Kendi aşiretinden, bunu da kendisine vermiyorlar.

Nasıl olur, diyor ya!.. Ben bu aşiretin beyi oluyum, kız isteyim de bana vermesinler, diyor.

Ve aralarında nifak çıkıyor. Arkadaşlar ben Anadolu'ya geçeceğim diyor. Beni isteyen bennen gelsin, istemeyen burda kalsın diyor. Ve üç yüz atlı cengaver olarak, Siirt üzeri Diyarbakır'a geliyorlar. Diyarbakır'da biraz konakladıktan sonra, ordan da çıkıp Antep'in Nizip şehrine geliyorlar. Bir ovaya çadır kuruyorlar akşam üzeri.

Ora da Mursallılar'ın yeri imiş. Yani konaklama yeri. Sabahleyin Mursaloğlu bakıyor ki:

Ya çadır kurulmuş, diyor ve adamlarına gidin bakın bakalım benim yerime kim çadır kurmuş diyor.

Adamlar gidiyorlar.

- Arkadaş necisiniz siz?

- Biz Rakka'dan geliyoruz, Ceritlerdeniz diyorlar.

- Biz pay isteriz.

- Arkadaş biz garibiz. Müsâde ederseniz gonarız, müsâde etmezseniz geçeriz, diyorlar.

Geliyorlar Mursaloğlu'na diyorlar ki:

- Bunlar misafirmiş, Ceritlermiş, gelmişler. Dilerse kalır, dilemezse gideriz, diyorlar.

Mursaloğlu diyor ki:

- Ceritlerde çok güzel kız olur diyor. Bunlar var ise göndersin bize, diyor.

O zaman Mursaloğlu'nun habercisi tekrar gidiyor. Diyor ki:

- Ağamız Mursaloğlu "Ceritlerde çok güzel kızlar olur" dedi. Varsa bir tane istedi, diyor.

O zaman Ceritoğlu Ali Bey, arkadaşlarının gözüne bakıyor.

Bakın bakım Mursaloğulları'nın adamı ne istiyor? Buna ne cevap veriyorsunuz? diyor.

Alıyor bakıym Ceritoğlu Ali Beyin adamı ne dedi:

- Bizden kız isteyene kılıçla cevap veririz diyor.

Ali Bey de diyor ki:

- Ben sizden bunu bekliyordum.

Ve savaşa giriyorlar. Tabi Ceritlerin adamlarının hepsi silahşör. Mursaloğlu 'nunki torlama toplama. Atların hangirdisi, kılıçların şangirdisi, kalkanların gümbürtüsü semayı alıyor.

Şöyle Mursaloğlu dönüp bakıyor ki ne baksın, asker gitmiş. Kiminin ganadı yok, kiminin golu yok, kimi başı yaralı ve harpten mağlup çıkıyorlar. Ceritoğlu o müsademeyi kazanıyor.

Ali Bey diyor ki:

- Burdan Çukurova'ya geçelim!

Ali Beyin adamlarından âşıklarından biri:

- Ali Bey isteğin oldu. Bir de beni dinler misin diyor ve alıyor bakıym ne diyor:

1. Ceritlerin arkadan sökün eylemiş

Çevirdi de yolu Ceride aman

Silsüprüoğlu Fettah Bey ölünce

Kırıldı kanadı kolu Cerid'i

Toplansın da aşîret bir araya
Bu sene de Maraş'ta kalalım mı
Söz verelim bir garara varalım
Bozulmadan gitsin de vereceğim

Yüz atlımız yoldan ileri gitsin
Sağına soluna çok dikkat etsin
Kuluça vermeden menzile yetsin
Eylemesin yolda yol üzeri Beyler

Koç dağına çıkacağımızı duyarlar
Her tarafa da pusular koyarlar
Yüz atlısın bin atlıya sayarlar
Dönerse kılıca er Cerit Beyler

Deyip kesti.

- Arkadaşlar yıkın çadırı! dedi. Çukurova'ya geçeceğiz. Ve İslahiye üzerinden Osmaniye'nin Kanlı geçitten Çukurova'ya ineceğiz.

Bunlar **malcı**¹³ idi, sulak yer otlak yer arıyorlar idi. Ceyhan Irmağı'nın yanına çadırlarını kurdular. Dediler ki:

- Burası çok iyi, **mümbüt**¹⁴ arazi dediler. Mallarımıza da yeter bize de dediler ve çadırı kurdular.

Efendim, Çukurova'da o zaman dört tane bey vardı bunları idare eden. Beylerden, Dadaloğlu, Kozanoğlu, Avşaroğlu ve Ali Osmanoğlu nâmı adında dört tane, bey vardı.

Bu beyler her zaman teşvik-i mesayi yaparlar ve birbirleriyle iyi anlaşırlardı.

¹³ Küçük baş hayvancı

¹⁴ Bereketli

Maraş'da Dulkadiroğlu, Binboğa'da Dadaloğlu, Kozan'da Kozanoğlu, Osmaniye'de Ali Osmanoglu diye dört bey Çukurova'ya hükmederlerdi.

Dadaloğlu'nun adamları Çukurova'ya indiklerinde, bakıyorlar ki kendilerin asıl menbâ arazisine çadırlar kurulmuş."Bunlar neci" diye çadıra vuruyorlar. Selam veriyorlar.

- Buyrun, kimsiniz?
- Biz Dadaloğlu'nun adamlarıyız.
- Siz kimsiniz?
- Biz de Ceritleriz. Rakka'dan geliyoruz.
- Burası Dadaloğlu'nun mıntıkası. Siz nasıl izinsiz kondunuz diyorlar.
- Dönüp gelip Dadaloğluna haber veriyorlar.
- Beyim yabancılara sorduk, Ceritlermiş.
- Niye bizim mıntıkamıza çadır kurmuşlar? diyor.

Dadaloğlu dört beyi çağırıyor.

- Bizim mıntıkamıza Rakka şehrinden gelen Cerit aşîretlerinden Ali Bey nâmında üç yüz atlısıynen beraber yurdumuza konmuşlar, ne diyorsunuz? diye istişâre yapıyorlar.

Ve bu dört bey aralarında karar alıyorlar. Cerit aşîretini oradan çıkarmak için. Dadaloğlu toplanarak Ali Bey'in çadırına geliyorlar. Selam veriyorlar.

Diyorlar ki:

- Bu dört beyler senin huzuruna geldi, seninle konuşmak istiyor diyorlar
- Buyursun gelsin diye Ali Bey adamlarına haber veriyor.

Tabi bu meydanda askerleri de var gelen aşîret beylerinin. Selam veriyorlar, buyur ediliyorlar. Yem yiyecek, *tûn*¹⁵, kahve, tömbek içildikten sonra Dadaloğlu diyor ki:

- Ali Bey biz buraya yem yiyecek, tûn, kahve, tömbek içmeye gelmedik.
- Ne diyorsunuz?
- Bura diyor, bizim yurdumuz. Buradan kalkmanı istiyoruz, diyor.

Dadaloğlu alıyor bakalım ne diyor:

¹⁵ Tütûn

2. Ceritler Rakka'dan sökün edince
Yerini döndermişler Urma doğru
Burada Avşar var da öldürür sizi
Çek atın başını Kırım'a doğru

Dadaloğlu böyle deyince Ali Bey baktı kendisine tehdit-vâri, tehdit ediyor.

Aldı bakayım:

Ceritoğlu bu sözünü dutmazsan
Eğer sözlerime feryad etmezsen
Burdan kalkıp sevdiğine gitmezsen
Gönderirim seni geriye doğru

Otuz bin askerim var yirmi bini piyade
Kozanoğlu'nunki daha da ziyâde
Dapulu arazide gunduğun hata
Bağlarım atını koluna doğru

Dulkadiroğlu'nun askeri azgın
Al'osmanoğlunun askeri düzgün
Cettimiz cettini evvelden düzdü
Gönderirim seni pirine doğru

Deyip kesti. Ali Bey o zaman adamlarına dedi ki:

- Bu beni tehdit ediyor. Aba altından deynek gösteriyor. Hele verin şu benim

sazımı.

Aldı eline bakalım Dadaloğlu'na Ceritoğlu Ali Bey ne dedi:

2. Bre Dadaloğlu tehdidin bağa mı
Senin ile harb etmek mi niyetim
Bakalım ölüm sana mı bana mı
Çukurova'da harb tutmak niyetim

Buyrun gaygaya da etmem bahana
Kavganın deyneği nedir şahana
Burayı beğenmezsen git Ceyhan'a
Akarsuyu sakın koyuvermeyesin

Buyrun gavgaya da meydan burası
Cerit geldi başınızın belası
Bir yanı da Anavarza galası
Kozan'da bir yer almak niyetim

Gavgaya girişince geri kaçmam
Ufak gavgaya da ben gılıç açmam
Misis Köprüsü'nden öte geçmem
Yarsuvat'tan¹⁶ bir yer almak niyetim
Ceritoğlu der ki hiç etmem tasa
Buyur gavgaya da kim düşer yasa
Velhasıl kelim da sözde hūlasa
Dördünüzü de dağıtmak niyetim

Deyip kesti.

4. Aman gözlerini sevdiğim dilber
Sanırdım ki bana gönlün varıdı
Benim diye ataşlara yanardım
Almadım ki yüreklerim gar gibi

Bu arada bir fısıltı geçti. Dadaloğlu:

- Ne oluyor? dedi.

- Vallahi beyim, Aliosmanoğlu'nun askeri esir düşmüş. O zamana kadar
Dadaloğlu Dulkadiroğlu'na döndü:

- Ne diyorsunuz beyler?

¹⁶ **Ceyhan**

Vallahi Dadaloğlu , benim askerim Maraş'ta. Buraya gelmesi için hayli gün geçer. Geldikten sonra da istirahat eder. İstirahat etmeden harbe çıkamaz, Maraşlılığını yaptı gene Dulkadiroğlu orada.

O zaman Kozanoğlu döner der ki:

Benim askerim derleme toplama. Ceritoğlu'nun askeriyle benim askerim harbedemez, der.

Tehdidi eden de Dadaloğlu harbi isteyen de Dadaloğlu. Ne yapsın düşünüyor. Dadaloğlu Kozanoğlu'nu gaza getirmek için aldı sazı eline ne dedi bakalım:

5. Yiğit olan yiğit de durur sözünde,
Sözüyün üstünde dur Kozanoğlu
Yiğit ikrarında kati sayılır
Yiğitliğin hakkını ver Kozanoğlu

Bre davulbazlardan uzak durulur
Koç yiğitler bu havaya bayılır
Ali Osmanoglu öz gardaşım sayılır
Esir düşmüş yanında Kozanoğlu

Davulbazlar seyrek vurur havayı
Koç yiğitler Hakk'a eder duayı
Cerid'e vermeyin Çukurova'yı
Durun dökecek de gan Kozanoğlu

Yiğit cenge girer aslı sorulmaz
Kim kimden evvel öldü bilinmez
Çukurova yabancıya verilmez
Allah bizi eder kör Kozanoğlu

Dadaloğlu der ki aslım buralı
Ölen ölür galangazi yaralı
Haydin aslanlarım haydin ileri
Seyret gavgayı da gör Kozanoğlu

Deyip kesti.

Zaten Ali Osmanoglu askerini esir etmişti. Dulkadiroğlu'nun askeri
Maraş'taydı, Kozanoğlu da dedi ki:

- Benim askerim harb edemez.

Çapulcu demek istedi. Meydan okuyan Dadaloğlu, dokuz yüz atlı ile harbe
indiler.

Atların hangirtısı, kalkanların şangirtısı, kılıçların şingirtısı semayı aldı. Gün
ikindin oluyordu Dadaloğlu bir baktı ki, dokuz yüz atlıdan yüz atlısı galmış. Ve bu
meydanda Dadaloğlu da mağlub oldu.

Bin gişiye sayılı Yusuf u Kenan gibi pehlivan vardı, o da şehid oldu. Bahdı
ki daha birşeyi galmadı mağlubiyeti gabul etti. Ve askerlerine emir verdi:

- Geri çekilin! dedi.

Ceridoğlu harbden galip ayrıldı. Dadaloğlu ise geri çekildi.

- Benim arkadaşım vardı Mursaloğlu. Bunun yanına gideriz, yaralarımızı sarar
dinleniriz daha sonra gelir Ceridoğlun'dan intikamımızı alırız dedi.

Kanlıgeçit'ten, İslahiye üzerinden Nizib'e geldiler. Mursaloğlu'nun
askerlerine baktı ki, kimin kolu yok kimin kolu yaralı.

Ne oldu gardaşım Mursaloğlu? dediyse

- Heç sorma gardaşım Ceridli midir nedir bir bey geldi. Burda bizle harb etti
ve mağlub düştük dedi.

Güvendiği Mursaloğlu'nu da vurmuştu Ceridoğlu. Orada gonuk oldular,
misafir oldular. Askerlerine dedi ki:

- Binin arkadaşlar Binboğa'ya gidiyoruz.

Mursaloğlu:

- Size ne oldu Dadaloğlu? deyince

- Cerid aşireti ile Çukurova'da harb ettim, yenik düştüm. Gardaşım Kozanoğlu harbe girmede. Ali Osmanoglu askerlerini esir etti. Dulkadiroğlu da benim askerim Maraş'ta diyerek harbden kendisini döneke yaptı. Ben tek başıma galdım. Yanına yardım istemeye geldim, sen de aynı akıbete uğramışsın, deyip aldı bakayım eline ne dedi Dadaloğlu:

6. Sana derim sana ey Mursaloğlu
Yaman döğüş oldu ne oldu beyler
Yürekten olan döne döne döğüştü
Koçyiğitlerim de nerde ne oldu

Öğle ile ikindinin arası
Eyi olmuyor eğri gılıç yarası
Yarsuvat'la Zencirli'nin arası
İşılması gülek gülek gan oldu

Burdayken gördüm de şol gara düşler
Hesaba gelmedi kesilen başlar
Gavga girmemize küstü argadaşlar
Çekildiler bir tarafa yan oldu

Dadaloğlu dedi döndüm döküldüm
Yarsuvat'ta güreş tuttum yıkıldım
Dokuz yüz atlıyan harbe **dıkıldım**¹⁷
Yüzü burda sekiz yüzü zay'oldu

Deyip kesti.

O zaman Dadaloğlu dedi ki askerlerine:

- Haydin gardaşlar gidiyoruz.

¹⁷ Girmek

Mursaloğlu'nyan helallaştılar, öpüştüler ve Kömürler'den ayrıldılar.
Kömürler'den, Türkoğlu'ndan Maraş üzeri Ali Kayası'ndan Saraycık beline verdiler.
Saraycık beli yayla bir yerd.

- Arkadaşlar çok yorgun düştük, burada istirahat edelim erzâmızda ne galdıysa yiyelim, dediler.

Atlardan indiler oturdular suyun başına. Çok güzel suyu var, Saraycık beli Herkes yemeğini yiyor emme Dadaloğlu oturup bir köşeye iki gözü iki çeşme ağlıyor. Arkadaşları geldi:

- Ne oluyor Dadaloğlu? Niye bu kadar ağlıyon? dedi. Yiğid olan yiğidin herşey gelir başına ölüm de olur, kalım da olur, diye söylediler.

Yine Dadaloğlu aldı bakayım sazı eline, arkadaşlarına ne söyledi. Bundan sonra Binboğa'ya gidecek arkadaşlar.

7. Elde değil elem geldi gözüme
Akar çeşmim yaşı seline değil
Yarsuvat'tan ayrıldığım Binboğa
Sorsa bana sual dağlar ne deyim

Bre al de gel koç yiğidin kinasın
Karagedik'te iki yüz beş senesin
Koçyiğit Kenan'ın Elif anası
Varırsam yolları bağlı ne deyim

Gelin arkadaşlar yanıma gelin
Beni diri sanman bir gılıç çalın
Sekiz yüz hanede sekiz yüz geli
Ağ çekip de gara bağlar ne deyim

Aşîret yaralı dös yerimi yaralar
Atlari küheylandı nic'oldu beyler
Analar bacılar durmadan ağlar
Akar gözyaşı çağlar ne deyim

Varsam Binboğa'ya sedasız sessiz
Girsem oralara hep ıssız aman
Gelin evde galdı başı kimsesiz
Hani bizim beyler dese ne deyim

Deh bre dehle bre de aman gıratım
Yarsuvat'ta galdı kürküm Musa'da
Babalar ölü yavrular yetim
Nerde galdı babam derse ne deyim

Dadaloğlu varamadım düşlerin
Şehidimin dikemedin daşların
Yarsuvat'ta yarın biten işleri
Sorar bana sağlar da ne deyim
Böyle demiş Dadaloğlu.

ÖMER KOCA

** Metin 17.10.1999 tarihinde, Osmaniye'de Ömer Koca'dan ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

ALİ PAŞA HİKAYESİ (APH) *

Şimdi efendim Maraş'ın Dedeler köyünde bir Ali Paşa vardır, devlet paşasıdır.

Bunun da yeğeni, yeğenin adı da Ali. Bir gün

- Ulan yeğen, deyor, gel seninen bir santırañ oynayak.

Santırañ oyununu herkes bilmiyor. Yeğeniynen bir santırañ oynuyorlar.

Yeğeni bunu yeniyor, bir daha oynuyorlar, bir daha ütüyor, bir daha oynuyorlar bir daha ütüyor.

- Dayımın gönlü gırılmasıñ, deyor. “Bunda oyun veriyim. “Şu benim olsun.

Buñda oyun veriyor. Şimdi humar hesabı bir bağış yapılacakmış kim. Dayısı bulunca yiğen beni ütdü diye.

- Şunun yüzünü gözünü garalan, diyor, “yönü gelimi merkebe bindirin.”

Derende şehrini gezdiriyorlar.

- Tamam vazifeyi yaptık, bırakın getsin. Yarın oluyo, eve varıyo. Benim bu memlekette yüzüm galmadı, burda ben kimsenin yüzüne bakamam, deyor.

Ata binip çıkıyor. Dayısı diyo.

- Ulan yeğene biz bir şaka yaptık, yeğen kaçargeder. Şunu bir yoklañ hele.

Varıyorlar, getmiş. Üç atlı gönderiyo, iki atlı gediyo arkasından.

- Zoran da olsa şermen de olsa geri çevirin, deyor.

Atlarında Aşılan köyü varmış. Ermeni köyü. Eveli memleket doluymuş Ermeni'ynen. Orda yetiyorlar.

- Ulan dayın çok pişman oluyor. Şöyle pişman, böyle viran, aman ne var git.

Bunu zoran geri dönderiyor. Bakıyorlar ki bir suyun kenarında çamaşır yıkıyor. Üç tane kız çamaşır yıkamışlar. Gençlik, diyorlar ki:

-Gelin şu kızları nasibimize alak. Bakiyim hangımızın nasibine çıkan kız güzel çıkacak. Şordağı benim, ortadağı benim, biri diyor mesele başdağı da benim.

Varıyorlar ki bir keşişin gızıymış. Üçü de üç kız başda diyelim. Mesela yağnayı dutdu güççük kız çıkıyo kine ayıp ha.

- Dayıma selam söyleyin. Benim gırk gün yasım var, diyo, Gırk gün yas dutacam. Gırk gün sonra:

Yeğenimin yası bitdi gelsin bahim.

Yeğen sazınan sohbetinen varıyo dayısının yanına. Şimdi alıyo sazını.

1 Darende’de güzel gördüm
Aslı Ermeni Ermeni
Elli gün behrini dutdum
Bugün bayramlı bayramlı
(Gızı gördüğünü dayısı bilmeyor ya.)

Alçasına hulçasına
Gül topladım bahçasına
Edinin nalçasına
Galdım imreni imreni

Yeğen Ali’ m söyler handan
Gırk basamak merduvandan
Eñer ıgranı ıgranı

- Ulan yeğenim bu dayının neyi sana?
- Dayı gelirken bir Ermeni gızı gördüm ben. Bunu bana aldıysan aldın ondan sonra aramız kesilir.

- Aman yeğenim ondan golay ne var? Binin atları.

Biniyor dayısı gidiyorlar. Ulan kızlar soruyor.

- Baba boön bize üç atlı geldi. Biri Ali Paşa’nın yeğeniymiş.

- Ulan bu kızlar için gelirler, diyo papaz. Nerden gelirler, mesela şu yoldan gelirler. Gidiyor evden köyden dışarı. Yolun kenarına bir mezar gazdırıyor. Üstünü gömdürüyor. Boş atlılar gelip dikiliyor ki papaz orda mezarın başında.

- Ulan ney bunlar? diyorlar. Papaz

- Yeğen Paşam sen sağol. Benim güççük gız, Mayram hatun öldü de.

- Ulan hınzır keş. Deş şunu bakalım. Bizi gandıracaksın, bu senin planın.

Çabuk!

Bunlar giri eve geliyorlar.

- Hadi bakalım şu güççük gızı geyindir, guşandır, hemen gönder! Deyor.

- Büyük gızın ne gadar güzel elbisesi, ne gadar güzel giyimleri varsa geydiriyor guşandırıyor papaz. Merduvana yitiyor.

- Bu mu yiğen?

- Vallaha dayı bu değel.

- Ulan yeğen bundan güzel gız olur mu?

Ya dayı sen güççüğüñü görsen.

- Papaz, gel baam dışarı. Ulan pezevenk, biz büyük gızı istemedik. Çabuk güççüğüñü gönder!

Bunda da ortanca gızı gönderiyor keş.

- Yeğenim bu mu?

- Vallaha dayı bu değel.

- Ulan yeğenim bundan iyi gız olur mu?

- Yook, sen güççüğüñü görsen daha güzel.

- Ulan papaz, keş! Çağırıyor gene.

- Ulan gızıyın sayısını almaya gelmedim ben. Güççük gızı acele gönder bana.

Gırk gaz yumurtası macun ediyor. Depesine döküyor gızın, çirkinleştirecek yani. Bir kötü gurak elbise geydiriyor. Gızı merduvandan aşağı indiriyor.

- Bu mu yeğen?

- Bu dayı.

- Vay yazık yeğenim saña,

Her yerini boyamış da buğazının altına boya girmemiş.

- Ulan dayı, diyor, Papaz buna bir hile etmiş. Sen gızın buğazının altına bak, buğazının altına.

- Ulan keş şu gızı altı don gazanla su gaynatıp tertemiz et öyle gönder. Yoksa kelleñi alırım ha.

Keş bakıyor ki heç bunun çaresi yok. Gızı yıkandırıyor, güzelce elbiselerini geydiriyor. Merduvandan aşşa gönderiyor. O zaman dayısı çeker sazını

2 Gene doğdu yaz ayları

Açıldın güller gibi

Mor menekşe sarı sümbül

Kokuyor güller gibi

- Eyvah! diyor, dayım bu gızı bana vermez, diyor. “Bunu dayımalır” diyor.

Gorkuyor. O da söyler. Ali Paşa bakıyor ki yeğeni gorkmuş:

3. Ali Paşa diyor handan

Yeğen Ali sevmiş candan

Mübarek olsun Gülistan

Gızın adını Gülistan goyuyorlar. Orda Gülistan goyarlar gızın adını. Bunlar gızı alıp geliyorlar. Bir düğün guruyorlar. Evelden ağaların düğünü kırk gün kırk gece sürermiş. Şimdi at yarışları oluyormuş. At meydanı olurmuş şöyle, at yarışdırırlarmış. Köylüler bi yenne şehirliler bir yenne. Köylünün atlısı, şehirlinin atlını bozuyor.

Ali Paşa'nın da bir seyisi varmış sırf gara. Ata binip geliyor. Şimdi şöyle bir çıta deynek olur şuraya çatar atın böörüne, ordan gelir öteden gendine yer atar. Köyde ister vursun ister vurmasın, orda birisi bir yer atıyor. At gönderiyor. Arap yerde deyneği çekiyo. Adamın sağından derip solundan geçerken yandaş yeriynen vurursa, adam arkasından vuruyor, adamın döşünden çıkıyor. Adam “larp” deyi düşüyo atdan. Bir daha, bir daha, üç adam düşürüyor Arap, düğün paydos. Ali Paşa bakıyo ki gan var işin ucunda. Düğün paydos.

Ali Paşanın üç bacısı varmış. Güççük gızın dikkatini çekiyo bu Arab'ın oyunu, Arab'a âşık oluyo. Herkiş eve gediıyorlar. Arab'ın aharlıkda bir odası varmış. Arap, orda yatarmış. Gece gız gapıyı vuruyo.

- Kim o?

- Benim, Arap, aç gapıyı.

- Ne işin var senin orda ?

Aç ya bir deyecem var, deyör. Ulan Arap gündüzkü oyunun çok hoşuma getti.

Şöyle olurkan böyle olurkan gız durumu, âşık olduğunu Arab'a izah etti.

Arap, benim dediğimi yaparsan yapan yoksa sabahınan paşaya söylerim, senden gurtulurum, diyor gız ve yapıyo. Düğün devam ediyö amma.

Sabanan Ali Paşa'ya bir emir geliyo ki, “Düşman falan cepheden hucüm etti, asgeri çek gel.”

- Dügün paydos, deyor Ali Paşa. Yalnız herkeş harbe hazır olunca gız geliyor Arab'a :

- Aman Arap sen bu harbe getme.

- Gız nasıl getmem ya ben. Ben, deyor “gardaşının baş adamıyım. Eniciyim, biniciyim, atıcıyım, vurucuyum.”

- Ya senin her yerin gara, siyah. Sabanan atla sen bar bar baar. “Aman ne oldu?” derler. “Ya at depdi.” “Nereni?” derlerse, “Amanın oramda, amanın oramda.” Her yerin siyah içinde, böyle bir gurnazlık et. Aman sen harbe getme, deyor.

- Olur, deyo Arap.

Sabanan atları çekmeye ahıra Arap aman bağıriyo. Guş olsa guşun deyi gazınırdı.

- Aman Arap n'oldu?

- Ağa hayvandan düşdüm. Bir ara yuvarlanıyo, bir ara.

- Aman n'oldu?

- Valla at depdi beni, ölüyom, der.

Nereyi ellerse bar bar bağıriyo. Nereyi ellerse aman oram dedi buram dedi.

- Ulan Arap oğlum, biz hazırlandık gediyo. Eyi olduğun anda ata bin gel.

- Aman ağa heç gorkma sen, deyor. Arap galıyor.

Bunlar atı sürüyorlar. Vakıt âşam oluyor. Ali Paşa'nın anası da sağmış. Diyo ki:

Ulan şu gelinleri gızları bi gezim bakim, ne alemde ne dutuyorlar? Bi dolaşım şunları. Böyük gızın odasını açıyo, yatıyor. Güççük gızın odasını açıyo, boz ilanla gara ilan dolaşık gibi olmuşlar. Garı eve geliyo bir kağıt yazar, Ali Paşa'ya ki: “Oğlum düşmanın böyüğü burda. Bunu temizle ondan sonra get.”

- Asger, sabanan galkmadan aman bunu yetiştireceksin.

Sabanan erken yetiştiriyor. Ali Paşa okuyor, buna seviniyor. Bir yemin ediyor ki “Eve varırsam yapacağımı bilirim.” Asgere bir habar veriyorlar.

- Boön asger galkma yok. İstirahat.

- Bin yeğen ata, deyor. Yeğen ata biniyor.

- Nere gedi yok dayı? deyor.
- Beyin canı nere istiyorsa ora, diyor.

Bunlar akşemleyin şehir yetişiyorlar. Eşe nişanlısı Ali Paşa'nın. Yeğeniynen Ali Paşa alacâdı. Güççük yeğen Ali'ynen beraber evleneceklerdi. Onun da, Eşe'nin de penceresi varmış. Ali Paşa atınan geldiği zaman şöyle bundan yokarısı olurdu.

- Eşem ne diyon?

- Paşam uzat boynunu dermiş bir buse almış. Eşe geri çekilir gendisi gedermiş. Öyleymiş eskinin insanları. Eveli büyük kızın evine geliyor. Bir gılıç ona atıyor. Ortancıla atıyorlar, bir gılıç ona. Güççük gıza evvel acıyorlar esasen. Yatıyorlarken Arabınan aynı vaziyette bir gılıç atıyorlar. Dörde bölüyor onları. İki aşşa iki yokarı. Ordan Eşe'nin evine geliyorlar.

- Eşem !

- Buyur, Paşam !

- Uzat boynunu, deyor, bir gılıç, Eşe'nin gövdesi bir yanna, gafa bir yanna.

Anasının evine geliyorlar. Ana :

- Aman oğul geldin mi?

- Çık dışarı!

Dışarı çıkıp da gılıcı çekince, yeğeni bilenden dutuyor.

- Ulan dayı sen gudurdun mu? Adam atasına gıyar mı? O zaman döner.

4 Nidem şu dünya fani

Felek alır tatlı canı

İlahi kör olam yeğenim

Eşe'm de de dutsan beni

- Eşe'yi keserken beni ne dutmadın, deyor.

5. Ben de çıkdım Derende'den

Derende'ye paşa gelir

Çağlayıp da akan sular

Sizi içmeye Eşe'm gelir

Yeterisi dünyam sağlık

Ben mevleden isterim sağlık

Gözünün yaşını silmeye çıkarır yok Eşe'nin verdiği mendil. "Eşemin verdiği yağlık" gözden akan yaşa gelir. Süreller gelirler atlının içine.

- Ey asger ! Toplanın bakım. Ben bir dua edim siz amin deyin.

Şindi onlar geliyo ki asgerin içinde bir dınıldı bir dedikodu var. Haa buna sözü söyler:

6. Ulu sular gibi çağlayamadım

Getti nazlı yarime ağlayamadım

Nettim de ben Eşe'me gıydım

Çağırıyor asgeri

- Gelin ben burda dua edim, siz amin deyin !

Asger birikiyo. Asgerler onun ne dediğini bilmiyorlar ya. Duayı yapıyo yapıyo.

- Allah canımı al ! Allah canımı al ! deyip duruyo.

Aman, atlı bir asker gelip bakıyo ki, Ali Paşa ölmüş. Bunu oraya defnediyorlar. Komutanlardan biri geliyor:

- Ya Ali Paşa hani?

Kumandanım sen sağol Ali Paşa öldü. Fakat bu yeğeni, eli i ona verdi, diyorlar.

- Hadi oğlum, bu düşmana dayıyın hünerlerini göstereceksin.

Şimdi düşmanı öne gatiyo Ali Paşa. Mesela Ali Paşa üç beş kilometrelik yolu sürer varır ondan sonra geri gelirmiş. Gendi dayısının elettiğı yere eletince şurdan iki kilometre daha süreyim derken, gavırın tel örgüsüne düşüyor. Bunları esir alıyo gavırlar. Bir kaç gişi Ali Paşa'yı esir alıyor. Bunları İstanbul'a götürüyorlar. Oraya hapsediyorlar. Ali Paşa bir gün galanın burnunda otururken Derendeliler bakıyorlar

evelleri yürüyülerdi bunlar, tablaynan, şunna bunna gezerlerdi. Devamlı ulan bakıyorlar. Derendelilerin biri çantaynan sokak aşağı gediıyor.

7. Derende'nin kındaları

Okur kalemi kalemi

Ağır uslu durusañız

Söylem selemi selemi

Benim yarım yola çıkar

Durmaz yollarıma bakar

Domurcuk gülleri gokar

Gaşlar galemi galemi

İstanbul başıma zindan

Gözlerim doluyor gandan

Bu türküyü okudukdan sonra bir döğüş olur. Esirleri sebest bırakırlar. Şindi malum Ali Paşa öldü, gedenleri esir aldılar. Öldü, bitdi. Maylum geri geliyor, aşağıdaki keşe varıyor. İçerisi gavır ya. Ali Paşa asgemen Derende'ye geliyor.

- Herkes evine getsin,

Ne olur ne olmaz. Memleketi düşman aldı. Gendi de bir yere varıyor. Çocuklar oynuyor şöyle. Memleket halkına deyor kine:

- Yahu aşâdan bir evde bir papaz vardı, deyor. Dönüyor çocuklara deyor kine

- Felan papazım evini biliyon mu?

- Biliyoz.

- Hangisi'?

- İşte şu ev, diyor.

Ali Paşa'nın sırtında paşa gıyafeti yok. Elinde bir saz dikiliyor kine Mayram ekmek yapıyor, papaz da pişiriyor. Ali Paşa elinde saznan dıhılınca içeri, papaz deşirici sanıyor.

- Galk şunu sav, deyor Mayram'a. Mayram şöyle bakınca Ali Paşayı gözünden tanıyor. Sukût getiriyor. Ekmeği oklavayla yuvarlarken öyle galıyo. “Dağların başı dumanlı, aşğın galbi ...” Şimdi gendi türküyü söylerkene şöyle bir gımlıltı oluyor etrafında. Şöyle ona bakıyor kine şöyle on, onbeş yaşlarında bir kız. Ne ki gençliğinin eseri. Gızıymış o da. Şimdi bu türküyü çağırırken Mayram papaz'a dürtüyor.

Ulan bu Ali Paşa kelleyi iyade etmeye geldi. Gapiyı ört. Kes evladını gaynana biç.

8. Ali Paşa'm deyum ninem

Evvel benim idi anam

Gönlüm sana düştü senem

Bunun evvel anasını aldıydı. Sonra nasıl olur da kız gendine gelir. Mayram deyor kine

- Bu benim gızım. Ali Paşa öleli on altı sene oldu. Bu on beş yaşında. Sana genç kız vereyim. Ben geçdim bundan sonra.

Ali Paşa gızı alır, eve getirir. Bu hikaye böyle biter.

ÂŞIK MEHMET OVA

* *Metin 9.11.1997 tarihinde, Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallolar Mahallesi'nde Âşık Mehmet Ova'dan ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

ELBEYOĞLU HİKÂYESİ (EH) *

Arkadaşlar vahdî zamanında iki gardaş var idi. Birine Elbeyoğlu, birine Ali Gadioğlu derdik. Bunlar şu bildiğiniz Erzin'de otururdular. Bunlar çifçi idi, bol arazıları vardı. Helalinden kazanır helalinden yerlerdi. Bunların oturmuş olduğu köy muayyen Ermeni idi. Bunlar iki gardaş az bir akrabası varsa Ali Gadioğlu'nun bir bacısı yetişdi, miydana geldi. Ermenilerden bir gavur vardı. Adı Tenis idi. Tenis bir gün dedi ki:

– Gedin şu Ali Gadioğlu ile Elbeyoğlu'nun bacısını bana isten, verirse verir vermesse gendi bilir.

Bu üç gavur günün birinde düürçülüğa geldiler. Yemağa yiyip, gayfesini içdikten sonra Elbeyoğlu ile Ali Gadioğlu'na :

- Bizim nedeğin geldiğimizi biliyon mu dediler,
- Hoş geldiniz safa geldiniz, söyleñ, dedi adamlar.
- Bizim Tenis'den dolayı bacınıza düürçüyük dediler. İki gardaş ikisini burnu yere dikildi.

– Söylen söylen, didi gavurlar.

÷ Canım ne söyleyelim, bizim de bize göre gonusub danışacağımız, işimiz var. Şimdi siz gidin üç gün sonra gelin. O zaman ne diyacâsek derik.

– Peki, dedi gavurlar kahdı gitti.

Gavurlar giddikten sonra iki gardaş karşılıklı oturdular.

– Nedek n'eyleyek ? Bizim dinimizde gavura gız virmek yoh emme gavurdan gız almak var didiler. Virmek desek cebirle alırlar, hayle edeh nasıl edeh.

Bunlar dedi ki :

– Üç gün gün verdik bu üç gün çabuk geçer. Bu üç gavur gelincek, kelleleri kesek, memleketi terk edek, terk-i diyâr edek gideh dediler.

– Nasıl kesek ?

– Şu bizim komşu Çerkez'e söyleyek. Adamlar geldiğinde teker teker dışarı çağırarak, o ceviz ağacının altında öldürek. Birimiz orda dursun birimiz geri gelsin. İşde bu vesileyle üç gavurun üçünü de ortadan galdırah.

Gavurlar üç gün sonra geldiler.

I: Gadioğlu o bizim geçenki söze ne diyon ? dediler.

Yav bizim komşunun ceviz dalının altında söyleyeh, dediler dışarı çıkardılar. Başına çöküp üçünün de kellesini gesdiler.

Şimdi her şeyi yüklediler, evi barhı, tarlayı takımı goydular, adamlar gaçdı. Şura senin bura benim bu gavurların korkusundan, şu bildiğiniz Elbeyli köyü denen yere, sapaya çekildiler. Bu adamların başka bir hünerleri yoh çiftçilik. Evin alçağını yaptılar, başladılar çiftçilik yapmaya. Bir sene çalıştılar, karnını bile doyuramadı adamlar.

Bir gün dediler otururken.

– Arkadaşlar bizim bu toprağa gözümüz alışmadı herhalde. Biz burda geçim çıhardamıyacah, bize bir bol toprah yeri olsa da gidsek, diye bir iki meclisde bu adamlar bu gonuyu gonuşdular.

Bir gün adamın biri bunlara dedi ki

– Ben bir toprah yeri buldum, gidin oraya toprağı gazın, dedi.

– Aman ağa niresi bu toprah yiri ?

Antep ile Maraş'ın arasında giderseniz falan ağanın yanına varın, size toprah yiri virir, dedi. Elbeyoğlu dedi ki gardaşı Ali'ye :

– Ben gidiyim şu ağayı bir görüyüm, dedi.

Azziğini beline koydu, postalını ayağına çekti ve çekti giddi bu adam.

Günlerden bir gün vardı, giddi ağayı buldu, huzuruna misafir oldu. Yaddi kalktı sabah oldu. Sabah ağa dedi ki

– Bahale arhadaşım, aş ekmek senin için olmuyo. Nirden gelip nire giden ? diye sordu.

Şimdi Elbeyoğlu ağanın önüne çökdü bir bir durumunu, nireli olduğunu anlattı.

– Ben senin yanına toprak işlemeye yerleşmeye geldim, dedi.

Ağa buna acıdı.

– Kalk bahalım kalk, dedi.

Kaldırdı. Büyük bir saha gösterdi.

– Arzedip gelirsen burayı sana virecağam, dedi.

Sağol ağa, verirsen ben de gelirim, dedi. Elbeyoğlu geri çekildi.

Geldi gardaşının yanına.

– Gardaşım, ağanın bana gösterdiği yer bizim gibi bin denesine yeter. Hiç akşamı sabaha goymayalım, gidip bir an önce yerleşelim, dedi.

Velhasıl yüklenip yüklerini vardılar. Ağa dedi ki

–Bakın ağlar, bu mülkiyetin bir tarafına evinizi diğer tarafını işleyin.

Fakat Elbeyoğlu dedi ki:

– Ağa ev yapmah kolay emme yıhmah çok zordur. Bu mülkiyet bizim olmalı ki canla başla sürelim, yerleşip hayatımızı devam eddirelim, dedi.

– Sağlamı nasıl, dedi ağa,

– Dapusunu virmedikden sonra ev yapamah, dedi.

Ağa üç dört gün sonra dapuyu verdi. Bu adamlar başladılar çiftçilik yapmaya.

Bir iki sene bol ürün aldılar, yerleştiler. Gendilerine Elbeyoğlu, Ali Gadioğlu dedirdiler orda.

Senenin birinde Elbeyoğlu'nun oldu bir oğlu Ali Gadioğlu'nun oldu bir oğlu. Elbeyoğlu'nunkinin adını Ahmet, Ali Gadioğlu'nunki in adını Sülemen goydular.

Çocuklar 9-10 yaşına geldiler, halk bunlara sahip çıhdı. Bunlar da parlak çıhdı. 13-14 yaşlarında babalarının odaları bir ise iki eddiler. İyice herkez tarafından dutuldular, sevidiler. Daha sonna babaların arazisini terk ettiler, sağı solu gasıp gavurmaya başladılar. Yakın köylü olan goñşuları

– Bunların babalarının servetlerini böyle gasıp gavurmaya hakları yoh, dediler bir teşkilat gurdular. Üç beş adam toplandılar, bu çocukların evine misafirliğe geldiler. Adamlar dedi ki

– Oğlum çok güzel iş yapmışsınız fakat babalarınızın bir isteği vardı yapamamışsınız, dediler.

– Neyimiş babamızın isteği ? dediler.

– Babalarınız kırk dene atıla ava giderdi, dediler ve gittiler.

Çocuklar daha sonra kırk atlı, ile ava giddiler. Bir gün böyle iki gün böyle yaptılar. Bir gün Ali Gadioğlu ambara baktı ki

Üç günlük arpa galmamış, dedi Emmioğluna. Heralde biz bu işi yanlış yapıyok, dedi.

Elbeyoğlu dedi ki

Emmioğlu, Allah varken gayle yok. Dur bakalım, dedi.

O gün, ertesi gün, ağalar tekrar kontrol etmeye geldiler. Ağalar dediler ki

– Eyi yapmışınız.

Elbeyoğlu dedi ki

– Emmiler eyi yapmadık heral. Bugün ambarda yiyecek arpamız, unumuz, erzağımız galmamış, dedi.

– Yavrum kesenizden mi yidiriyonuz, didiler.

– Ya nerden yadirek ?

– Babanız, Halep yolunda vardı, Antep yolunda vardı. İlden alır ile yedirirdi.

Elbeyoğlu Gadioğlu’nu çağırdı :

– Şu bizim adamları çağır ! Halep yolunu bağlayacak kervan soyacağız ! dedi.

Bunlar yola pusu gurdular. Bir bezirgân kervancı geldi. Kervanı gısgıvrak aldılar. Şöyle bir müddet gidince Elbeyoğlu dedi ki Ali Gadioğlu’na :

Burda bir gece mola alacağız. Yalınız sabaha üç galasının nöbetini sen al. Belki elin adamı uyur. Dost düşman depesi olmadan memlekete düşeceğiz.

Ali Gadioğlu akşam nöbetçisini dikti.

– Gece yarısı beni kaldırım, dedi.

Gece yarısı bunu kaldırdılar. Nöbette bu dedi ki

– Ya Elbeyoğlu’yla benemmi oğluyum. “ Gel Ali Gadioğlu, Git Ali Gadioğlu Artık osandım. Bu kervan Halep’ten gelip İstanbul’a gidiyordu. Eğer bezirgânın bol para yükü varsa, ben bu parayı alıp bulursam emmioğlundan gurtulurum, dedi.

Şimdi o yükü dök bu yükü dök derken, bezirgânın para yükünü buldu adam. Parayı aldı, bir derin sandığa sakladı. Sandığın içini de başka şeylerle doldurdu, kapattı. Milleti kaldırdı, herkeş kalktı. Çekti bu adamlar sabah olmadan memlekete gitti. Atlarını ahıra çektiler, herkeş yükünü aldı evine gitti.

Sabah oldu. Sabah olunca Elbeyoğlu Ali Gadioğlu’nu çağırdı

– Emmioğlu, şu adamlarımızı topla gel bakayım, dedi.

– Aldığınızı çıkardın bakayım.

Adam kırk kişi gendileriynen beraber. Yüğü saydılar kırk yük.

– Bakın burada ağalık mağalık yok. Getirin yükü, herkeş payına düşeni alsın, dedi.

O dedi ki “ ben bölemem” bu dedi ki “ben bölemem”

– Kim böler ?

– Bunu anca Ali Gadioğlu böler, dediler.

Ali Gadioğlu çıktı

– Şu Ali senin, bu Veli senin, şu Hasan senin, şu Hüseyin senin.

Hepsini birer birer yük etti. Elbeyoğlu der kine :

– Açın bakalım talihinize ne düşmüş ?

Çünkü işte Halep'ten İstanbul'a gidiyor bezirgân yükü. Altını var, elması var, incisi var, ipeği var, kumaşı var, şusu var, busu var. Ali Gadioğlu yükünü açtı ki, hiç iyi bir şey yok. Talihsizimiş. Şimdi herkes yükünü aldı, evine çekti. O gün ertesi gün Ali Gadioğlu Elbeyoğlu'nu çağırdı.

– Buyur emmioğlu !

– İşte emmioğlu şöyle olacak böyle olacak ...

– Bre öylesi de batsın böylesi de batsın. Benden başka neçe adamların var, biraz da onlara buyur. Osandım senin elinden, dedi.

– Niye osandım ? dedi.

– Ben sana buyuruyorum bunca işi, sen de ne eden hiç demedin, dedi. Baksana argadaş bundan sonra bana Ali Gadioğlu filan deme, memleketi terk-i diyar eder giderim, dedi.

– Cehennemin dibine git. Nere gidersen git ! dedi.

Vardı ahırdan atını çekti, eğdi pusatını gattı, haybesini üstüne attı, vurdu gitti Ali Gadioğlu. Uğurlar olsun. Vardı, o saklamış olduğu parasını aldı haybesine yerleştirdi, atının tergisine attı, ata bindi, ver elini Maraş, dedi. Maraş'a vardı galan. Atı ahıra çekti. Akli başında adam, parasını emniyete alacak bir yere koydu. Üzerine biraz para aldı. Hancıya dedi ki

– Bizim atın yemini ver.

Şimdi Maraş ağalarınyan düşüp kalkıp oturmaya başladı. Bir gün beş gün, sohbetle konuşurlar.

– Haydi bakalım Maraş ağaları. Ben bu memlekette hazineye ait toprak var diye duydum geldim. Biriniz halimi hatırnımı sormuyunuz. Böyle bir şey var mı ? dedi.

Var, dediler.

– Bu iş kimden biter ? dedi.

– Paşa’dan biter dediler. Maraş’ta K r Paşa namında bir Paşa vardır. Onda biter.

Şimdi Ali Gadio lu Paşa’ynan d   p kalkmaya ba ladı.

Paşa’ya hiç kese  ıkarttırmadı. Mes rif Ali Gadio lu’ndan. Bir, be  gün neyse, Paşa’nın iyice güvenini alınca, Paşa’ya dedi ki

– Bak hele Pa am, seninlen ne zamandır tanışıklığımız var. Yalnız sen hiç sormuyorsun “ A a sen nerelisin, necisin ?” Ben burada hazineye ait toprak var dediler, geldim. Bu iş de senden bitermi . Böyle bir şey var mı ? dedi.

– Var, dedi.

– Neresi ? dedi.

 şte garbi A su,  imali taa Hartlab’ın bahçesi, üst ba ı dee Maraş’a dayanıyo. Orası hazineye ait, dedi.

– Bunu bana satış edebilin mi ? dedi.

– Ederim, dedi.

Ali Gadio lu atına bindi, Paşa atına bindi, arazinin başına gittiler. Ali Gadio lu dedi ki :

– Bunun değeri, kıymeti ne Paşa ?

– Bunun değeri bin. Yani dokuz yüz altın eder.

Tıkırt saydı, satın aldı. Arazinin bir tarafına bir gonak diktirdi. Maraş’tan Munzu isminde bir g z aldı. Ahar Da ı’ndan, Saracık’tan bir yerden fakiri fukarayı topladı.  k z  olan  k z ylen, olmayan  ylecene geldi.

Bir gün Elbeyoğlu adamlarını topladı

Argada lar ! Babamın bir dostundan bana bir mektup geldi. Atlarınızı görün, gidip bu adamı ziyaret edeceğiz.

Herke  atını gördü, yola  ıktilar. Yola  ıkarken

– Gu u da alın gu u da, dedi. Belki tura  avına  ıkarık.

Gu larını da aldılar efendim bunlar tura  avlayarak yolunu aldılar. A su’ya vardılar ki Maraş’ın Ahar Da ı’nın önündeki topraklarda bir çiftlik kurulmuş, oraya bir tek gonak kurulmuş. Ayriyeten toprağa ekin ekilmi . Beri baştan bir çiftçinin yanına geldi:

– Selâmunaleyküm !

– Aleykümselam.

– Bu gonak neci, bu arazi kimin ?

– Bu gonak, Ali Gadioğlu namında bir ağa geldi. Hazineden satın aldı. Şu gördüğün çiftçilerin hepsi ortağı, ben de ortağıyım.

– Ağanız evde bulunur mu ? dedi.

– Orasını bilmiyom, dedi.

Ali Gadioğlu da ava gider, avdan gelir, Maraş’a gider. Maraş’da bir hafta on gün galır. Atını ahara çekerler, Paşa’ylan ülfet eder. Elbeyoğlu dedi ki

– Argadaşlar, bizim emmioğlunun evine varmayınca Maraş’a gitmeyeceğim.

Doğru gonağa doğrulttular. O gün de Ali Gadioğlu Maraş’a gitmişti, evde yoğudu. Hanım şöyle bir çıktı ki epey bir galabalık misafir geliyor. Adam çağırdı.

– Atların başına hazır olun, misafir geliyor, dedi.

Atların başına adam geldi, atları ahıra çektiler, gendileri içeri **dıhıldı**¹⁸.

– Bu evin sahibi nerde ? diye sordular.

– Maraş’ta.

– Bu ne zaman gelir ?

– Belli olmaz. Bilmem haftada gelir bilmem on günde gelir.

– Ee biz Maraş’a gidersek nerde buluruk ?

– Paşa’nın yanında olur, diye söylediler.

O gece yattıları ertesi gün yollarını aldılar. Yola çıkınca Elbeyoğlu dedi ki

– Argadaşlar emmioğlunun ailesinin boynunda, kesiminde, hizmetinde hiçbir gusur var mı ? dedi.

– Yok ağa, dediler.

– Bunun adını duydunuz mu hiç ? Neyidi ? diye sordu.

– Munzu Hatın Munzu Hatın, diyen oldu.

Şimdi uzatmayalım bu adamlar Maraş’a vardılar, dahil oldular. Miroğlu’nu aradılar buldular. Miroğlu bunlarla **garagucak oldu**¹⁹. Gendilerini misafir odasına

¹⁸ Girmek

¹⁹ Sarmaş dolaş olmak

Ağzının içinde dilin altındır

yerinde güzel

Yaydırmış gaşların gözlerin süzer

Aynalır gününde bir yeşil güzel

Ağzı da şeker şerbet bal gibidir

Emmoğlu der sevda terinde nazlı

Elleri gınalı golları bağlı

Dönüyor çöllerde gızı

Yedi benli gerdanında tellidir

Böyle dedi kesti. Ali Gadioğlu dedi ki :

– Lan acaba heralde iş yavaş gedik.

Ali Gadioğlu elinden gelen hakareti Elbeyoğlu'na düşündü. Paşa'ya dedi ki :

– Paşam, bu adamın mevsim avcı kuşu olduğunu biliyorsun. Bunun kuşunun elinden almanın bir golayı var.

– Nasıl alacağız dedi.

– Bahale ağa, dedi Elbeyoğluna Paşa,

– Buyur Paşam, dedi Elbeyoğlu.

– Senin avcı kuşun var mı ?

– Var Paşam, dedi.

– Adamlarından bir adam gönder alsın gelsin, dedi.

Elbeyoğlu'nun adamlarından biri gitti guşu aldı geldi. Paşa'nın adamlarından biri de Paşanın guşunu getirdi.

– Senin guşunan benim guşu bir ava göndereceğiz. Bakalım hangisi daha iyi avlanacak.

Şimdi birkaç adam guşları aldılar gettiler. Maraş'ın dışına çıktılar. Keklik kaldırdılar, Elbeyoğlu'nun guşu topladı. Topladılar geldiler. Paşa sordu

– Bizim guş mu aldı ağanın guşu mu? dedi.

Ağanın guşu aldı, dediler.

– Bizim guşu ağaya teslim edin, ağanın guşunu bizim guşun yerine gon.

Ali Gadioğlu dedi ki :

– Paşam guşu aldık yalnız bunun bir de atı var, meşhur av avlayacak. Onu da alırsak Maraş ilinde taziya gerek yok, at ile tavşan avına çıkarız, dedi.

Paşa, Elbeyoğluna :

– Bakele ağa !

– Buyur ağam, dedi

– Atın var mı senin ?

– Var.

– Şu atını getir de bir görek.

Elbeyoğlu adamlarına emretti, atı getirtti.

– Bak hele ağa, dedi Paşa. Senin at ile benim atı bir yarışa goyacağız. Bakalım in at mı alıcı benim at mı alıcı.

Bütün halk toplandı. Maraş'ın altına, şöyle bir sahaya indiler. Ağa'nın atına Seyis Sülemen namında biri, Paşa'nın atına da gendi adamlarından biri bindi. Bir hedef belirledi. Elbeyoğlu dedi ki :

– Oğlum Sülemen, atın başını çek, Paşa'nın atının önünü aldırma, dedi.

Şimdi ovaya indiler, Elbeyoğlu'nun atı yindi geldi. Paşa dedi ki Elbeyoğlu'na:

– Benim atı sen al. Ağanın atını bizim ahıra çekin, dedi.

Elbeyoğlu dedi ki

– Paşam bana bir diyeceğin var mı ? Ben serbest miyim ? dedi.

– Sen serbestsin, dedi. Gede bildiğin yere gadar, dedi.

– Peki Allasmarladık dedi, adamlarını topladı, Miroğlu'nun peşine düştü ve oradan uzaklaştılar.

Elbeyoğlu Miroğlu'na dedi ki

– Bu benim görececek görgüm. Dur bakalım daha neler olacak. Biran evveli bizi memlekete yolcu et, dedi.

Miroğlu bu adamları uğurladı ve bu adamlar yola çıktı.

Elbeyoğlu adamlarına dedi ki :

Bakin arkadaşlar yolculuğumuz belki başka uzak bir yere gider. Maraş'ı çıkmadan bol etmek alalım, azık alalım dedi.

Herkes alabildiği kadar atının terkisini doldurdu. Şimdi Maraş'ı dışarı çıktılar. Elbeyoğlu dedi ki:

– Bakın argadaşlar, at gitti, guş gitti. Bu da bizim emmioğlunun yüzünden getti, dedi. Şuna şart olsun ki, atlısıyan beraber bunun kellesini almadan ben bu memleketten gitmem dedi.

Ali Gadioğlu konağı ile Maraş arasına pusu gurdy. Ali Gadioğlu'nun yolunu bekledi. O gün ertesi gün neyse Ali Gadioğlu adamlarını topladı neyse o da evi konağa yürüdü.

Elbeyoğlu adamlarıyla pusuda, Gadioğlu'nun adamları paldır palas kimi bir yerde kimi bir yerde geliyor. Elbeyoğlu dedi ki :

– Herkes kimin kellesini alabilirse alsın. Yalnız emmioğlunun kellesini ben alacağım dedi.

Pusu yerine gelince herkes kılıcını çekti cenk başladı. O onu vurdu düşürdü, bu bunu vurdu düşürdü, Ali Gadioğlu'nun kellesini Elbeyoğlu vurdu düşürdü. Elbeyoğlu şöyle baktı ki emmisioglu dili bi yannı çıkmış, boynu bi yannı bükülmüş. Aldı bakalım orda ne dedi :

2. Ya döndüm sultanın kölesi oldum

Derman ararken dert verdin bana

Derdim bir iken de sen bin dert verdin

Yoluma çıkmadık dert verdin bana

Yanarım yanarım tütünüm tütmez

Hayalın da başımdan gitmez

Düşmanın sardığı yaralar bitmez

Çaresi bulunmadık dert verdin bana

Elbeyoğlu dedi ki

-Bakın arkadaşlar, şu kırk kellenin kırkını da gövdesinden ayırın şuraya toplayın.

Kırk kellenin kırkını da gövdesinden ayırıp topladılar.

-Bu kellelerin kırkını da kim K r Paşa'nın kona ına eletirse bacımı ona vereceğim.

He  birinden hiç bir ses çıkmadı. Elbeyoğlu bir daha dedi, gene ses yok.     nc  defa deyince Sülemen    adımı  ne  ıktı :

- Bacın dünya ahret bacım. Yalnız hızmatcı gızı verirsen bu g rk kelleni g rkını da götürür yı arım, dedi.

- Aha, dedi verdi.

G rk kellenin g rkını da kula ından deldiler, atların terkilerine ba ladılar. Yalnız Sülemen dedi ki

- Mahalle arasına kadar adamların beni savi tirsın, ondan  tesine gitmesin dedi. Yalnız dedi ki Elbeyoğlu :

Bu kelleleri etti i in vakit Paşa sana bah    verir. E er bah    alırsan kelleni alırım.

- Almam, dedi.

Bu adamı savi tirdiler. Bu adam g rk atın g rkını da Mara 'ın i ine aldı getti.

Mara  ahalası baktı ki g rk at, g rkının da terkisinde adam kellesi var. Darabasını  eken  ekti,  ekemeyen bıraktı. Herkeş evine ga tı. Sülemen hi  sa ına soluna bakmadan doğru Paşa'nın gona ının önüne geldi. Havlunun gapısını a tı, g rk kelleyi bo alttı.şöyle bir kenara çekildi, atının dizginini goluna daktı, bir galem t t n sardı ba ladı içmeye.

Ba ıbo  atlar birbirine d  t , a la maya ba ladı. Paşa dedi ki gapıcıya :

- Dı ardan bir ses, a la ma geliyor. Nedir bak dedi.

Gapıcı  yle bir baktı ki,

- Havlunun i i atınan dolu, g rk da kelle var. Adamın biri de t t n içiyor ha bire dumanı savuruyor, Paşa gapıcıya

-  a ır o adamı, didi.

Gapıcı  a ırdı S lemeni.

- Paşa patlamasın, t t n m bitmeyince gitmem dedi.

- Pa am, “ Paşa patlamasın t t n m  içmeden gitmem” diyor, dedi.

Birkaç dakika sonra t t nt nt  döktü. atını ora ba ladı,  ıktı Paşa'nın huzuruna.

Buyur Pa am !

– Otur oğlum. Oğlum, bu kelle neci sen necisin ? dedi.

– Paşam ben Elbeyoğlu’nun adamlarımdım. İşte Ali Gadıoğlu’nun atları ve adamlarının kelleleri.

Paşa :

– Peki ne verici oldu da sen bunları buraya getirdin ? dedi.

– Heç bir şey. Emretti, getirdim, dedi.

– Yok, Müslümanda yalan olmaz, doğru söyle, deyince

– Bir hizmetçisi kız vardı. Onu bana verici oldu, onun için getirdim, dedi.

– Nişanlın desene dedi.

– Allah nasip ederse öyle dedi.

Gapıcıya dedi ki :

– Heman mağazaya git, bir gelinlik elbisesi getir. Benden bu argadaşa hediye olsun. İnşallah varınca düğün merasimi olur, dedi.

– “Yok almam malmam” dediyse de

– Oğlum işte boylusun, boslusun. Al bu da benden sana bir hediye olur.

Şöyledir böyledir derken, gapıcı geldi ki elinde bir gelinlik böyle güzel olur.

Sülemen dedi ki :

– Hele ver bakalım.

Paşa bir yandan gapıcı bir yandan atının heybesine godular. Sülemen ata bindi.

“Şurda atayım, burda atayım” bir türlü atamadı. O vaziyet vardı. Elbeyoğlu :

– Sen benim dediğimi unuttun mu ?

– Şöyledir, böyledir.

– Çabuk şunun kellesini alın dedi.

Orda kalan ağalar dedi ki

Bakale ağa, sen üç sefer emrettin hiç bizim cesaret edemedik. Adam kelleleri sağ selamet götürdü geldi. Bu adamın kellesini alırsan aha biz de senin yanında yoğuk, dediler.

Uzarmayalım, Elbeyoğlu bunu bağışladı. Memlekete vardılar. Elbeyoğlu dedi ki:

Ben zaten nişanlıyım, Sülemen de nişanlandı, Düğün merasimi kurup evlenecamız dedi.

Düğün merasimi kuruldu sağa sola ohundu dağıldı, çalgıcılar geldi. Elbeyoğlu dedi kine :

– Bizim düğün kırk gün çalınacak. Düğün başladı.

Alalım Paşa’dan haberi. Paşa İstanbul’a Padişah’a mektup yazıyor. “Padişahım, burda Elbeyoğlu Ahmet adında bir eşkıya türedi. Yövmiye kırk kelle kesiyor. Ne çifçi çite gidebiliyo ne davara. Ben bunun çaresi i bulamadım. Sen çaresine bak.”

Padişah bu yazıyı aldı ki:

– “Yövmiye kırk kelle” Memleket batıp gitti. Buna ben ordu kaldırsam olmaz En iyisi kanuna davet edeyim, dedi.

İki satır yazı yazdı, adam çağırıp ellerine verdi. Dedi ki:

– Maraş ile Antep arasında Elbeyoğlu Ahmet isminde bir şahıs var. Onu bulacaksınız. Bu benim yazımı bu adama takdim edeceksiniz.

Bu adamlar nâmeyi aldı, İstanbul’dan çıktı. Günlerde bir gün uzatmayak geldiler ve muhite dahil oldular. O gün de düğün bitti, gelin eve geldi. Elbeyoğlu bu iki candarmayı odaya aldı. O gün yattılar nâmeyi veremediler. Ertesi gün yattılar, veremediler, üçüncü gün olunca baktılar ki adamda ne adam kesme var ne de katma var. Adamda insanlıktan başka bir şey yok.

Akşam yemeğini yedikten sonra candarma elini cebine soktu, Elbeyoğlu’nun önüne mektubu uzattı. Elbeyoğlu açtı, okudu, İstanbul’dan Padişah’tan geliyor. Padişah şöyle bir yazı yazıyor ki “Ulu emre itaatin varsa huzuruma gel, yoksa kelleni ver.”

Elbeyoğlu dedi kine:

– Bakın argadaşlar, ben sizin gibi iki kişiye kelle vermem. Yalınız ulu emre hürmetim var. Allah izin verirse ben sizinle birlikte yarın İstanbul’a gitmeyi vadediyorum.

Adamların yerini, yatağını yaptı. Kendi de harem odasına ailesinin yanına gitti. Üç günlük gelin sahibi, o gün de dördüncü gün. Gelin yatmış yatağında, Elbeyoğlu’nun içerisi, bağı yanık. Sazını endirdi, saza bir düzen verdi. Gelin uyumuyor, dinliyor. Elbeyoğlu aldı bakalım orda ne dedi

3. Gönül uçmak ister uçtu havaya
Gırıldı ganadı düştü ovaya
Yüklettim yükümü üç beş deveye
Kim bilir nereye gider yükümüz

Gönül uçmaz Paşa havada döner
Bir ok düştü ciğerime yanarım
Daha kömür gözlüm doymadım sana
Kim bilir nereye gider yolumuz

Gönül uçmaz Paşa havada gezer
Eğdirmiş kaşını gözünü süzer
Gedersen sevdiğim yollarım var
Kim bilir nereye gider yolumuz

Elbeylioğlu'yum beğli de beğli
Durulsun ben gideyim
Aksaray elinde çifte odalı
Döner m'ola uzak geden yolumuz

Böyle dedi kesti. Hanım kalktı dedi ki

– N'oldu sana Elbeyoğlu dün böyle bir şeyin yoğudu.

– Sen kaç günlüksün ? dedi.

– Bugün dördüncü günüm, dedi.

– Ben haftada ayda böyle hiddetlenirim, dedi. Daha sen yenisin, var uyu, dedi.

Yatağına yattı, sabah oldu. Adamlarını çağırdı

– Bakın argadaşlar, geçenki Ali Gadioğlu hadisesinden Paşa bizi İstanbul'a bildirmiş. Şu candarmalar bugün dördüncü gün misafirler. İstanbul'dan padişahın emriyle geldi bu adamlar. Padişah bana bir yazı göndermiş ki “ Ulu emre itaatin varsa huzuruma gel, yoğsa kelleni gönder. Ben bu iki gişiye kelle vermem. Ulu emre

itaatim var. Ben İstanbul'a padişahın huzuruna gideceğim Allah izin verirse. İşte buranın emaneti sizin. Buraya sahip olun.

Aboo, adamlar dedi ki :

– Vallaha sen gidersen biz de giderik.

– Yook. Sizin gitmeniz olmaz. Siz de giderseniz ırz, haya, namus ayak altında galır. Bu memlekete sahap olun. Dünyada rızıkım varısa döner geri gelirim. Ben söz verdim geleceğim diye dedi.

– Yook yok yok. Sen giden biz de gideceğik.

– Etmen argadaşlar, tutman argadaşlar !

Aklının yettiği dilinin döndüğü gadar söyledi, heç para etmedi.

– Gedeceğik, gedeceğik.

– Öyleyse sizin mabalınız sizin boynunuza. Evinize gelin. Gedecek olduğumuz yer İstanbul. Buna göre harçlığınıza alın, denişik çamaşırlarınıza alın. Bir de aile tarafına “ Biz İstanbul'a gidiyok şuraya gedyok” diye anlatmayın. Her zamanki ava, dağa çıktığımız gibi çıkıp, memleketi terk-i diyari edeceğik.

– Peki.

Adamlar evlerine vardı. Denişik çamaşırlarını aldı, atının terkisine bağladı. Para harçlıklarını herkes kendince aldı. Toplandılar geldiler, teşkilat kuruldu Elbeyoğlu dedi ki

– Argadaşlar siz gelin, aha ben de varıyom.

Getti gendi ahardan atı çekti, ata bindi, sürdü. Gettiği yoldan gelmedi. Hanım öbür yoldan gelirken Elbeyoğlu'ynan **hapa hap garşılaştı**²⁰.

– Bu senin gidişin son gidiş. Daha beni öldür de öyle git, dedi atı gucakladı. Aldı bakalım Elbeyoğlu orda ne dedi.

(– İşin dadı geçti..)

(– Ne idicin, bu böyle gelmiş böyle geder.)

4. Nereden de geldin yolum üstüne

Niyetim yoktur senin gastı

Gelme gelin atın üstüne

²⁰ Aniden karşılaşmak

Ağlama gözünün yaşın sevdiğim

Gaşı garam beni nideyon
Biridi derdim sen bin ediyon
İstanbul'dan ferman geldi gidiyom
Ağlama gözünün yaşın sevdiğim

Diğer Elbeyoğlu'm ben de gelirim
İflah olmaz bu dertten ölürüm
Belki uzak gitmem geri gelirim
Ağlama gözünün yaşın sevdiğim

Ailesiyle helalleşti,

– Argadaşlar, yolcu yolunda gerek, binin bakim atlarınıza.

Herkes atına bindi sürdü. Bir yayla yolu vardı, ordan gittiler. Aylardan da nisan ayıydı. Orada Barak Köyü diye bir köy vardı, bunlar yaylacılık yapardı. Sultanedes yaylağına vardılar ki dağların başına pare pare duman çökmüş, menevşe sümbül açmış, Barak kızları çiçek toplamaya gelmiş. Kızlar, gelinler atlılardan gorktu. Şöyle bir tarafa çekildiler. Elbeyoğlu babasının yaylasına baktı, Barakların yaylacılık çekişmesi aklına düştü. Melul mahzun oldu. Adam

– Argadaşlar inin siz de bir soluklanak. Nasılsa gederiz, dedi.

Herkeş atından indi, atı çayıra tuttular. Elbeyoğlu oturdu ortaya, aldı bakalım orada ne dedi

5. Duman çökmüş yaylaya sisten kalkmıyo
Yosun tutmuş duvarları akmıyo
Sarı sümbül düze çıkmış korkmuyor
Ben gediyoum Sultanedes gal galan

Sultanedes bir ufacak say olur
Suyun içen yigitleri sağ olur

Ben gedersem kötü Barak bağ olur
Ben gediyoum telli yaylam gal galan

Yağmur yağar ağlaşır saylağın
Geri kaçmaz boz dolaşır tayların
Sultanedes mülkü babam yaylağı
Ben gediyoum Sultanedes gal galan

Diyom Elbeyoğlu çalinsın galem
Bir ben ölmeyinen durulmaz alem
..... getmez ben geri gelem
Ben gediyoum Sultanedes gal galan

Elbeyoğlu :

– Herkeş atına binsin yolumuza devam edek dedi.

Herkeş atına bindi yollarına devam ettiler. Padişahın emri bunlar İskenderun'dan vapur ile gidecekler. Günlerde bir gün vardılar. İskenderun'a dahil oldular. Birinci gün beklediler vapur yok, ikinci gün beklediler vapur yok, üçüncü gün bir vapur acı acı, öte öte gelmeye başladı. Memleketten ayrılmak acı koydu, Elbeyoğlu dedi ki

– Üçü beşi bir oldu şurda gonoştı. Üçü beşi bir oldu şurda gonoştı. Galiba bu adamlar isyancı.

Adamlarını başına topladı, aldı bakalım orda ne dedi : (Dilini sağlık)

6. Gelenekte böyle ganı dökerim
Başı boz dumanlı dağdan gelirim
Celle Celâliye şükür ederim
İşler niye zorunuza geliyor

Kimsenin ahı kimseye galmaz
Donacak insanın çırası yanmaz

Şad olman argadaşlar size galmaz

Kimi ağlayıp da kimi gülüyor

İnanman Elbeyoğluna çark döndü döner

Yanıp da bağırını döndüren dünya

Şad olman dostların sevindiğine

Buna dünya derler devir dönüyor

Böyle dedi kesti. Arkadaşlar dedi ki

– Bahale ağa, senin kalbine gelen bize gelmedi. Fakat memleketten ayrılışı ve vapurun acı acı vuruşu bizi acındırdı. Şu denizin içine atın biz de kurdulalım, dedi.

Uzatmayalım vapur geldi iskeleye dayandı. “Yolcular yerini alsın” diye emir geldi. Yolcular yerini aldı, gendiler de atıynan pusatıynan birlikte cümbür cemaat vapura doluştu herkes yerini aldı.

Vapur yükünü aldı, iskeleden ayrıldı. Şöyle biraz gidildikten sonra o iki candarma dedi ki

– Bakın arkadaşlar, madem ki siz padişaha şöyle alıcı şöyle vurucu olarak bilindiniz. Padişahın iki çift emriyle evi izi barhınızı terk edip çıktınız. İki günden beri siz ile biz argadaşız. Sizin eyilikten insanlıktan başka bir şeyinizi görmedik. Allah nasip edip sağ salâmet İstanbul’dan çıkarsak sizi padişaha teslim etmek, dediler. Elimizden gelirse sizi karadan savıştırıp yok ederik dediler.

– Vallahi orasını da siz bilirsiniz dediler.

Günlerden bir gün uzatmayalım vapur İstanbul’a vardı, iskeleye dayandı. “Yolcular ensin” dendi. Endi yolcular, bunlar da endi.

Şimdi o iki candarma bunları alıp evlerine götürdüler. Biri in evini öbürünün evine boşalttılar. Boşalan evi ahar yaptılar. Atları çektiler, hepsi cömbür cemaat öbürünün evine doluştular. Yattılar, galkılar sabah olunca jandarmalar dedi ki

– Bakın argadaşlar, siz işte burda ırahatınıza bakın.

Silahlarını guşandılar, gılık gıyafetlerini düzelttiler. Bunlar jandarma olmak maksadıyla, Yedikule zindanlarında yüz bir seneye mahkum bir Ermeni vardı.

Vardılar gardiyana dediler ki gardiyana

– Falan oğlu falan gelsin, mahkemesi varmış.

Gardiyan çağırıldı

– Falan oğlu falan !

– Buyur !

– Bugün senin mahkemen varmış, gel bakalım !

Gavurun goluna kelepçeyi vurdular, denizden başa yönlendirdiler. Gavur :

– Bugün son mahkemem, dedi.

Şimdi denizin kenarına gavuru eletiler. Gumun içine yıkdılar, gavurun kellesini gövdesinden ayırdılar. Denizin kenarından ot topladılar bir ateş yaktılar. Gavurun kellesinin ganlı tarafını ateşe verdiler, ganını çektiler. Gömleğinin arasına kelleyi çıkın ettiler, doğru padişahın sarayına sürdüler. Gapiyı dövdüler gapı açıldı

– Buyur Padişahım, düşmanıyın sonu böyle olsun. Elbeyoğlu Ahmet Bey'in kellesi, dediler.

Padişah :

– Sağolun, sağ olun, dedi.

Bunlara iyi bir bahşış verdi, askerlikten terhis etti, tezkerelerini verdi. Bunları Yedikule hapsanesine şu gadar maaşlan gardiyan olarak tayin etti. Bir dellal çağırtdı ki: “Benim hökmettiğim yerde Elbeyoğlu ismini duymayacağım. Kim Elbeyoğlu der, kellesini alırım.” Adamların boynu küt diye düştü. Çünkü niyetleri kelleyi elletip, Elbeyoğlu’nu atlısınan beraber memleketine savuşturmaktı. Şimdi haddi var mı, içlerden dışarı çıkamaz. Bu adamlar gardiyan oldu şimdi vardı.

– Ne ettiniz argadaşlar ?

Ne edek argadaşlar. Yüz bir seneye mahkum bir gavur vardı Yedikule zindanında. Senin mahkemen var diye götürdük, kellesini aldık. Senin kellen diye Padişah’a elelttik. Padişah bize şu gadar bahşış verdi, askerlikten terhis etti. Bi dellal çağırtdı ki, Benim hükmettiğim yerde Elbeyoğlu ismi duymayacağım.” Bizim maksadımız sizi karadan yolcu edip savuşturmaktı. Şimdi şu içlerden dışarı çıkartmaya bir haddimiz galmadı. Çıkarsanız sizin de kelleniz geder bizim de geder.

– Ne edek, ne eyleyek ? dediler.

– Vallaha siz bilirsiniz, diyor başka bir şey demiyor adamlar.

Argadaşlar, biz bilirsek, hapisanenin anahtarı bize geçti. Gırk gişilik bir goğuş boşaltak. Sizi gizli olarak o koğuşa hapsedek. Paramız çok, sizin de çok biz de maaşa bağlandık. Gün geçer ya Padişah ölür ya devir değişir ya af gelir, dediler.

– Siz bilirsiniz, dedi adamlar.

Uzatmayak, gırk gişilik bir goğuş boşalttılar, cömbür cemaat bunların hepsini etttiler Yedikule hapsanesine. Şimdi bu iki adam dışardan bunların ekmeğini getiriyor. Bir sene yattılar, iki sene yattılar, üç sene yattılar, beş sene yattılar, para tükendi. Gardiyanlar bağını, bahçasını sattı yediler, para tükendi. Ne kadar bakır kap varsa bazara çıkarttılar sattılar, para tükendi. İçerdeki gırk kişinin dış elbisesini dellal eline verdiler, sattılar, yediler, o da tükendi. Gardiyanların çoluğu çocuğu evde acından ölüyor hapistekiler hapiste acından ölüyor. On altı sene yattı bu adamlar. Bir gün gardiyanlar dedi kine :

Bakın argadaşlar, dediğimiz gibi hiç olmadı. Yaşayacağımız yaş bu kadarımız. Bizim çocuklar evde acından susuzluktan ölüyor, malum siz de burda acınızdan ölüyorsunuz. At getti, para getti, bağ bahçe getti. Yarın günlerde Cuma günü. Padişah vezirleriyle burdan cuma namazına gidecek. İcinizden biriniz Elbeyoğlu olduğunuzu annadın. Asılacağısak asılak, kesileceğisek kesilek.

– Olur.

Sabah oldu, saat on, on bir sıralarında Padişah'ın yoluna bakıyor gardiyanlar. Şöyle baktılar ki, Padişah vezirleriyle beraber geliyor. Gardiyanlar dedi ki

– Bakele Elbeyoğlu , Padişah geliyor. Hanginiz anlatacağısanız tedbirinizi alın. O zaman Elbeyoğlu dedi ki:

– Ulan Sefil Sülemen, dört günlük gelin senin de galdı benim de galdı. Ne diyeceğisen de, ne olacağısa olsun, dedi.

Aldı bakalım Sefil Sülemen orda ne diyor :

7. Gene boranladı dağların başı

Ördeğim açılmış gölden ayrıldı

Alem seyrin etti gözüm yaşında

Bir durna bakışlı yardan ayrıldım

Yatamıyorsam da yarin dizine
Uyandıkça baksam ala gözüne
Şeker şerbet gatmış şirin sözüne
Dili şeker ağzı baldan ayrıldım

Padişah dedi ki :

– Bu hadisenin türküsü acılı olur. Şu bitene gadar diğneyek dedi, arabayı kenara çektiler.

Yar guşa goyarmam yavruyu bazı
..... dostumun gözü
Garadır gaşları esmerdir yüzü
Görpe guzu gibi yardan ayrıldım

Sefil Sülemen'im sazı elime aldım
Elbeyeğlu'nun aklın talana saldım
Ben gurbet eldeyim nazlı yar galdı
Emmiden, dayıdan, elden ayrıldım

Böyle dedi, kesti. Padişah dedi ki vezirlere :

– Bakele, bu türkünün aharında Elbeyeğlu Melbeyeğlu bir şeyler mi dedi ?
– Yok Padişahım, dediler.
– Yahu ben Elbeyeğlu'nun kellesini getirteli ne zaman oldu ? Şu tarihe bakele kaç sene olmuş ?

– On altı sene olmuş Padişahım.
– Çabuk atları sür, namazı gılak, dayreye gedek, şu gardiyanları çağır, dedi.
Namazlarını gıldı, dayreye geldi, iki zabıta gönderdi.
– O iki gardiyanı alın gelin, dedi.

Gardiyanları candarmalar topladı, Padişahın dayresine getirdiler. Gapiyı dövdüler, dıhıldılar.

Buyur Padişahım, dediler el pençe divan durdular.

Bakın hele oğlum, bugün Cuma namazına gediordum, Yedikule hapsânesinden bir mahpus türkû söyledi. Türkûnün sonunda Elbeyoğlu, Melbeyoğlu bir şeyler söylediler. Siz bu Elbeyoğlu'nun kellesini bana getireli on altı sene oldu. Bundaki hikmet ney ? dedi.

– Padişahım, söyledin mi öldürün, söyletmeden mi ?

– Söyle, serbest söylen, dedi Padişah.

– Malum ki bu Elbeyoğlu Ahmet Bey kırk kelle kesiyo diyo sana bildirildi. İki satır bir yazıyan bizi gönderdin. Bu adam bizi evinde dört gün misafir etti. Bundan insanlık dışında heç bir kötülük görmedik. Yövmiye günde kırk misafir evine eniyor galkıyor. Senin hökmettiğin yerde iki müslüman varsa biri Elbeyoğlu Ahmet Bey öbürü de Elbeylioğlu'dur. Senin vermiş olduğun iki satır yazıyı görünce öptü başının üzerine godu. Ulu emre itaatim var" dedi. Bizimle beraber hareket etti. Bunun emmisiyoğlu, halasioğlu, dayısıyoğlu, yoldaşı gendisiyle beraber kırk gişi Sen nerdeysen biz de ordayız. Padişah seni asar, keser" dediler. Bir türlü yenemedi Elbeyoğlu, kırk kişi mevcut olaraktan geldiler.

Emrin üzerine İskenderun'dan vapura bindik, İstanbul'a geldik şimdi sorgu sual olmadan yövmiye kırk kelle kesen adamı Padişah asar diye bunları sana teslim etmedik. Evimizin birini boşalttık aharlık yaptık. Birine gendilerini aldık. Bizim jandarma olmak dolayısıyla Yedikule hapsanesinde yüz bir seneye mahkum bir gavur varidi. Mahkemen var diye çıkarttık, denizin kenarına elettik. Kellesini aldık, Elbeyoğlu'nun kellesi deyi malum sana getirdik.

Sen bize şu gadar bahşiş verdin, bizi terhis ettin. Bir emir verdin ki, "Benim hükmettiğim yerde Elbeyoğlu'nun ismini işitmeyeceğim." Bizim maksadımız kelleyi eletip, adamları memlekete kara yoluynan yolcu etmektir. Sen bu emri verince haddimiz var mı, içerden beriye çıkamadık. Dolayısıyla bu adamları Yedikule hapsanesine kapattık. Çok paraları varıdı, atları vardı. Paraları tükendi, atlarını bazara çektik, sattılar yediler, tükendi. Bizim bağı bahçeyi sattık, yediler, tükendi. Dedik ki, "Ya Padişah ölür, ya devir değişir ya af gelir." Hiç birisi de olmadı. En sonunda canımıza tak dedi.

Padişah şöyle bir gafasına vurdu ki “Bunlar kırk kişi. Yövmiye kırk kelle kesse on altı sene yatarlar. Zati bunlar gan bedelini yatmış.” Gendi gafasından dedi ki, açıklamadı; “Bunları beraat ettireyim.” Veziri çağırdı dedi kine :

– İki tane zabıta al, bu hapsanedeki Elbeyoğlu Ahmet Bey’i bana tek olarak getir.

Vezir galktı, iki tane zabıta aldı, Yedikule hapsanesine vardı.

– Elbeyoğlu Ahmet Bey ! diye gardiyanlar çağırdı.

– Buyur, dedi.

– En bakalım aşağıya.

Kırk gişinin kırkı da endi. Elbeyoğlu, o diyor ki benim bu diyor ki benim. Maksat ne, Elbeyoğlu’nu salmamak. Gendiler gedici. Elbeyoğlu Ahmet :

– Elbeyoğlu Ahmet Bey benim diye döndü argadaşlarına, bakın argadaşlar boş yere ateşe yanmayak. Allah’ın dediği olur.

– Şu elbiseyi goy de çık, dediler.

O gün behrinde Padişah’ın huzuruna çıkan ağır cirimlilere bir elbise geydirir çıkartırlardı. “Arkandağı elbiseyi soy da bunu gey” deyince Elbeyoğlu orda kitlendi galdı. Yani idam elbisesi olarak gabul etti. Vezir :

– Çabuk, çabuk. Şu arkandağı elbiseyi soyun da şu hırkayı geyin, dedi.

Arkasındağı elbiseyi soyundu, o hırka denen şeyi arkasına geydi. Argadaşlarıynan helallaştı, tokalaştı. “Allasmaladık” dedi gitti. Padişahın huzuruna elettiler. El pençe divan durdular.

– Elbeyoğlu Ahmet Bey sen misin ?

– Benim Padişahım.

Yer göstetti.

– Otur bakalım, dedi. Bugün hapsanede türkü söyleyen sen miydi

– Evet padişahım.

– Şu benim huzurumda bir tane söyle de ben de dinleyim.

– Başım üstüne padişahım, söylerim, dedi.

8. Efendim sultanım kölesi oldum

Efendim gendir boğazımda geldim

Ya derdime derman ya beni öldür
Efendim gendir boğazımda geldim

Öldürme beni de böyle olmayım
Görmediğim gara günü görmeyim
Ben bir yapı daşıyım yerde galmayım
Beni bir yapına goy diye geldim

Çoğalır insanın insana gasdı
Aranmaz yanında aslanın postu
Gara gün düşmanı eyi gün dostu
Efendim gel deyi geldim

Diğer Elbeyoğlu tükendi sözüm
Çokça günler gördüm kalmadı gözüm
Efendim peygamberle bir olur sözün
Elime bir izin ver diye geldim

Böyle dedi kesti. Padişah dedi ki

– Bakın, gideceksiniz o argadaşlara soracaksınız ız. Melmeketten gelirken ne kadar paraynan gelmişler, atlarının değeri neymiş, sorup öğreneceksiniz. Gardiyanların bağ bahçasının değeri ne idi defter tutacaksınız, paranın yekününü hesaplayıp bana getireceksiniz, dedi.

Vardılar ordaki adamlara sordular. Atın değeri ne idi, işte yüz idi. Elbise, sırtın değeri ne idi şu kadarıydı. Yazdılar, yazdılar. Gardiyanların zarar ziyanını yazdılar padişaha getirdiler. Padişah

– Doğru hazineye veznedara gideceksiniz. Bu parayı çekeceksiniz. Bir otel dutacaksınız bir de lokanta. Bu kırk kişinin kırkı da otelde yatacak, lokantada yemek yiyecek. Kırk güne kadar bunların elbisesi, atı tamam olacak. Kırk gün sonra şu sarayın önünde huzuruma getireceksiniz.

Peki, başüstüne padişahım, peki.

Bu adamları hapisten çıkarttılar. Bir otel *icarladılar*²¹, bir han icarladılar, bir lokanta icarladılar. Aldıkları atı hana bağladılar. Uzatmıyalım gırk gün bitti. Gırk gün sonra bu gırk atlıyı Padişahın sarayının önüne getirdiler.

Padişah

– Bakele Elbeyoğlu Ahmet Bey ! Bu atçılıkta bir usul olurmuş. Şu saraya çıkın bir at oynayın da, ondan sonra son sözümü söylerim, dedi.

Bunlar bir sahaya çıktılar. Yirmisi bir tarafa geçti, yirmisi bir tarafa, bir deynek oyunu oynadılar, oynadılar, oynadılar, topla :

– Emrini bekliyok Padişahım, dediler.

Bir sırada safha geçtiler, sarayın önü.

– Emir benden, serbetsiniz. Allah güle güle memleketi ize gavuştursun, dedi.

– Sağol Padişahım, sağol Padişahım, sağol Padişahım ! dediler. Bize yolda lâzım gelir, elimize bir parça kâğıt ver, diyemediler.

Padişah da zahir dedi ki “ Ben bu memleketin Padişahıyım. Benim bıraktığım adama kim ne diyebilir ?

Aylardan mart ayı. Gardiyanlar dedi ki :

Bakın argadaşlar, hükümet tarafından başımız serbeste çıktı, paramız bolaldı. Ay daha mart ayı. Bunun ilerisinde Gargapısı denilen bir yer var ki tönel deliğini gar gapattıysa mümkünü yok geçemezsiniz. Bu İstanbul’un içinde sizinle yiyip içek, yan gelip yatak. Gar erir, ay nisan olur, yollar misafir alacak hale gelir, ondan sonra yolunuzu alır gedersi iz, dediler.

– Aman gardaşım, her birimizin altında depe gibi at var. Biz garı mı dakarık gışı mı dakarık. Bir an evvel bize yol ver dediler.

– Öyleyse sizin mabalınız sizin boynunuza.

Gucaklaştılar, gucaklaştılar, bu adamlar ayrıldı. Şura senin bura benim sürdüler. O Gargapısı denilen yere geldiler ki tönel deliğinin ağzını gar gapatmış, yol yolak bellisiz.

Herkeş atından endi, dizgini goluna daktı. Garın üstüne davşan gibi çemelop “Tüh, vah” sızlıyorlar. İleri gedilmez ki gedilsin, gar gapalı. Geri dönülmez ki,

²¹ *kiralamak*

ayıpsınıyorlar. Elbeyoğlu vardı, atın gulağını berkitti, düzledi. Sağ ayağını üzengiye daktı, atın üstüne bindi. Garın üzerinde atı bir öte gezdirdi, bir beri gezdirdi.

– Ya Allah, bize bir çare, dedi.

Tönel deliğinin ağzına atı gaptı goyverdi. Atın alnının çatı gara tokanana gadar, dumanı çıktı garın. At şiş gibi deldi geçti. Hekeş atına bindi, bu adamlar sürdü, yol açıldı.

Adana'ya yaklaştılar. Adana'ya yaklaşınca Elbeyoğlu dedi ki :

– Bakele argadaşlar, benim burda Ömer Bey isminde bir argadaşım var. Şimdi bu adamın yanına varmadan gedersek, bu adam bizi memleketten geri getirir. Biz usüle uymuş olak. Hem bu adam bizim sağ salım geldiğimizi görmüş olsun hem de ondan sonra yolumuzu alak gedek, dedi.

– Tamam ağa,dediler.

Uzatmayak sürdüler geldiler. Ooo, Ömer Bey bunlarlan garagucak oldu. Hoşgeldiniz, beş gettiniz”, atlarını ahıra çekti, gendilerini misafir odasına aldırdı. Orda yattılar sabah oldu. Elbeyoğlu :

– Bakele Ömer Bey gardaşım, görmeye doymaklıg olmaz. Malum biz on altı senelik hapisik. Bize yol ver, yolumuzu alak, dedi.

– Yook, sizinle ben bu Adana'nın içinde bir ay gezmeden doymam dedi.

– Gardaşım, bir sene de gezsek öyle bir gün de gezsek öyle. Hatıran için bugün Adana'yı gezek seninle beraber, yarın bize yol ver, dedi.

Buna razı oldu Ömer Bey. Gırk gişi Elbeyoğlu'nun adamları yola düştüler Adana'nın içine. Şurda oturup burda gezerkene, o günlerde Maraş Valisi Kır Paşa'yı Adana'ya vali olarak tayin ettilerdi. Şöyle bir köşe başından Paşa çıkıverdi ki, Ömer Bey'in mâyetinde, bir, beş, saydı gırk kişi adam. Ensik saydı duttu ki, Elbeyoğlu gırk adamıylan dolaniyor. Heman emniyete haber verdi. Polis jandarma guşandı. Derhal dutup nezarete attılar. İşte efendim, “Biz şu gadar yattık, şu gadar duttuk...”

– Hani Padişah'tan çıkdığınızda dair elinizde bir şey var mı ?

Çırpındılar, heç bir şey yok.

– Sevincimizden hatırıma düşmedi, Padişah da bize vermedi. Bizde yalan dolan bir şey yok.

– Padişah’tan emir olmadıkça bırakmam, dedi bunun gırkını da hapsetti. Ömer

Bey :

– Bakele Paşam, eğer İstanbul tarafından bu adamların bir vukuatı olursa, şu Adana’nın içinde beni ipe dak as. Sana şu gadar sürü vereyim bu adamları bırak.

– Şu Türkiye toprağı senin olsa, bana teberru da etsen, Padişah’tan emir olmadan bırakmam, dedi.

Ömer Bey umudu kesti. Bir adamını çağırdı :

Bakele evladım, benim başımda bir iş var. Gedeceksin İstanbul’a Padişah’tan şu gırk kişi hakkında bir emir alacaksın, dedi.

Altına bir guvvetli at, yövmiyesine bir altın verdi. Burdan adam hareket etti, akşama gadar bizim yola gadar zor vardı. Yol yok abi. Uzatmayalım bu adam getti, getti, getti, altı ay getti. Bu adam gelmeden önce, Elbeyoğlu hapsanenin penceresinden şöyle bir dinledi ki

Hapisane bir sığır havlusunun içinde, camızın sığırın içine düşmüş. Şalvarı geymiş, golcağı guşanmış, kolları dirsage gader **çemremiş**²² gerdanı açmış, sarı daşı elinde, sığırın camızın içinde avazlaya avazlaya inek sağıyor. Bilmem gız bilmem gelin. Şimdi bu memleket havasını günün bu vaktinde görünce Elbeyoğlu aldı bakalım ne der :

9. Bu dertler galkmaz oldu serimden

Galkıp bu diyardan göçmek olmaz

İnanmaz ağalar ata bindiğime

Gırıp bu zinciri kaçmayınc’olmaz

Dostlar sormayın da acı suvalı

Dolanı dolanı iner sahanı

Alıp Adana’dan kaçmayınc’olmaz

²² *Kıvırmak, hükmek*

Ne'deçeğim beğе minnetim geçmez
Oturup hocasın kefinin biçmez
Benim atım Adana'dan su içmez
Misis'in köprüsün geçmeyinc'olmaz

Şahım geldiğinde ören şehrinde
Dolanayım yar sıfatın çölünde
Ortalık dilinde
Enip bir gayfasın içmeyinc'olmaz

Diyor Elbeyoğlu tükendi sözüm
Beni bir yazın ağladır bir güzün
Sılada sevdiğim Gündeşli gızı
Varıp mah cemalin görmeyinc'olmaz

Böyle dedi kesti. Şimdi o günlerde adam İstanbul'dan emir aldı geldi. Ömer Bey electi Paşa'nın gözüne dayadı. Paşa emir verdi bu adamların serbestliği hakkında. Bu adamlar hapisten çıktı, Ömer Bey'in evine geldiler. O gün de orda misafir oldular. İrtesi gün Ömer Bey bunlara yol verdi. Bu adamlar yol aldı. Şura senin bura benim, Ganlıgeçid'in boğaza vardılar. Yol şimdiki gibi iki çatıdı o zaman da. Biri Aslanbeğli Tapan yoluna gederdi, biri de Harbiye yoluna. Bey dedi ki :

– Bu yol hangisine geder ? Aslanbeyli yoluna getsek bizi misafir edecek kimseyi bulamak. Yalnız Harbiye yoluna gedersek orada Kurtbeyoğlu namında bir bey var. Anca onun evinde rahat ederik, dedi.

Harbiye yoluna döndüler. Vakit ikindin akşam, Gurtbeyoğlu'nun gonağına dahil oldular. Gurtbeyoğlu da o günlerde ailesiyle beraber Maraş'a getmiş. Bunun bir tek yetişik gızı vardı, oğlan evladı da yokdu. Gız baktı ki epey galabalık misafir geliyor, gonuya gomşuya haber verdi

– Bizim eve misafir geliyor, atların başında hazır olun.

Gırk atın başına gırk tane delikanlı geldi. Atlarını ahıra çektiler, gendilerini misafir odasına aldılar. Sordular

– Anan baban nerede ?

– Anam babam Maraş’a getti, diye söyledi kız.

Gız bu gırk misafiri ağırladı, yatırdı. Sabah oldu, sabahınan gayfaltısını verdi. Yemekten sonra gayfelerini gız kendi elleriyle yaptı. Baştan ayağa dağıttı. Tepsi elinde yolağın ağzında dineldi. Duvara belini verdi, fincan bekliyor. Elbeyoğlu dedi ki yanındaki argadaşına :

Arkadaşım, akşamdan beri şu gızın hõrmetinde, ikramında, izzetinde, güzelliğinde heç bir gusur var mı ?

– Yok.

Elbeyoğlu argadaşına seslendi.

Hazırlanın gidiyoruz, dedi. Gayfeleri içtikten sonra galktılar. Anasına babasına selâm etti, yola düştü.

Sonunda Maraş’a evine geldi.

–Argadaşlar, herkeş evine barkına dönsün. Sağlıcakla galın, dedi.

On altı yıldır uzakta ya o da denişmiş. İstanbul’dan gelen bir tüccar gibi evine geldi.

–Bakalım bizimkiler ne yapmışlar, yas dutmuşlar mı, diye kendini tanıtmadı.

Misafir odasına aldılar, yedirdiler, içirdiler. Gece oldu, herkeş yattı. Elbeyoğlu, Gündeşli gızın yatak odasının gapısından içeri baktı ki ne görsün. Gündeşli gızı kolunda genç bir deliganlıyla yatıyor. Sabahı zor etti.

Demek Gündeşli gızı benden ümidi kesince evlenmiş. Ben de bunun hesabını ona sorarım elbet, dedi.

Sabah olunca hızmatcıya o deliganlının kim olduğunu sordu.

– Bu konağın sahibi Elbeyoğlu Ahmet Bey’in oğludur. Elbeyoğlu’nu on altı yıl önce bir iş için İstanbul’a çağırdılar. Bir daha da gelmedi, deyince Elbeyoğlu’nun gözünden yaşlar aktı. Orda aldı bakalım ne söyledi

10. Gelmesini bekledim goca fermanın

Ala gözün üstüne siyah sürmenin

Eşinden ayrılmış telli dumanın

Boyun bükük içi dertle yanıyor

Gurbette galdım belim büküldü
Ağlamaktan gözümde yaş galmadı,
Yurda döndüğümü anlayan olmadı
Elbeyli'yi herkeş İstanbul'da bilir

Gündeşli gızı gelenin Elbeyoğlu olduğunu anladı, koştı gitti sarıldı, öpüştü, ağlaştılar. Elbeyoğlu'nun döndüğü haberi Maraş'ta yayıldı. Tekrar eskisi gibi bir beğ oldu bu hikâye de burda sona erdi.

ÂŞIK HACI

* Metin 11.4.1992 tarihinde Kozan'ın Bağtepe Köyü'nden doğal ortamda derlenmiştir. (Erman Artun Özel Arşivinden alınmıştır.)

ŞAH İSMAİL HİKAYESİ (ŞİH) *

Vakt-ı zamanında Kahdehar'ın şanlı padişahı hükümdarı vardı. Günden güne Kahdehar'ın şanlı hükümdarı diye anılırdı. Çok ülkelerden zengin bir padişahı. Yalnız karşısında çok fakir bir karı bir koca vardı. Hergün kalkar kine onun bacası tütüyor dumanı çıkıyor. Hükümdarın oğlu yoktu, zürriyeti yoktu. Balkona çıktı ki birgün aynı duman tütüyor orda. Çok efkârlandı ve hanımı çıktı kine hükümdarın vaziyeti çok bozuk, çok efkarlı;

Padişahın hanımı:

-Ey Kahdehar'ın şanlı hükümdarı niye bozuk bozuk böyle durursun? Allah'a şükür günden güne debdeben artıyor, Kahdehar'ın şanlı hükümdarı diye anılıyor, daha bundan büyük saadet olur mu? Bir derdin mi var senin dedi.

Padişah;

-Ey benim saf hatınım şu karşiki kulübeyi görüyor mu sen?

-Evet.

Gerçi bir karı bir koca ihtiyarlar ama yarın kendileri ölürse arkalarında nur topu gibi bir oğlan evlatları var. Gene bu dumanları tütecek. Bi yanı *kepik*²³ kötü bir ev ama bacaları tütecek. Fakat ben ölürsem sarayım baykuşlara mesken olacak. Aslımı yürütüp neslimi tutturacak bir evlat babası olmadım, daha bundan aşağılık saadet olur mu? dedi.

-O zaman Sultan Hanım;

-Haklısın, çok haklısın. Yalnız çok efkarlısın gel ufak bir seyahate çık, belki kalbin, gönlün açılır. Cenab-ı Allah bir evlat da sana verir.

Ve bu hanımın sözünü tuttu, başladı hazırlığa. Atlar hazırlandı. Yem ve azzık alırlar. Ata biner seyahate çıkarlar tebdil-i giyafetle. Bir müddet böyle giderler at üzerinde. Öğlene yakın bir çeşmenin başına varırlar. Çimenli, güzel bir yer. Hükümdar der ki;

-Vezir şurda biraz dinlenek, oturak, sonra yolumuza devam edek.

İnerler. Durmuşken bir de kahve söyler. Padişah ne dese yapılır emri âmâde. Yemeği önlerine alırlar. Bir sokum vurur mu vurmaz mı Hızır Aleyhisselam, pir sakallı derviş;

^{2,3} *Yıkılmış*

-Selaymün Aleyküm Hükümdarlan Vezir dedi.

-Ve Aleykümselam Derviş Baba; buyur yemek ye dedi.

-Önünüz sıra yedim, aç değilim dedi.

Padişah dedi ki:

-Vezir;

-Buyur Padişahım?

-Sen bu ihtiyarı tanıyoñ mu?

-Yok.

-Sen tanımyoñ mu Padişahım?

-Yok. Ne bildi peki benim Padişah, senin Vezir olduğunu?

-Bilmem dedi.

Kandehar hükümdarı dedi kine;

•Derviş Baba galiba sen bizi bir tarihte, bir yerde görmüşsün.

-Yook oğlum ilk defa burda görüyom.

Böyle deyince Padişah;

-Ya nasıl bildin benim hükümdar, arkadaşın vezir olduğunu?

Derviş güldü

-Senin hükümdar, arkadaşının vezir olduğunu bilmezsem benim silahlığım kaç para eder? deyince hükümdarın aklına geldi.

-Lan, bu muhakkak birşeyler ama, bunları bildiğine göre benim derdimi dermanını da muhakkak bilir.

Hemen eline kapandı.

-Madem benim kim olduğumu bildin, derdimin dermanını da biliñ. Aman! Bana bir derman.

-Derdi de veren Allah dermanı da veren Allah. Yalnız ben ortada bir delilim, dedi.

Koynundan bir elma çıkardı.

-Al bu elmayı, dedi. Akşam olunca kalem traş bıçağıyla soy, kısırağın torbasına bırak, altın terazide tart, yarısını hanımına yedir, yarısını sen ye İnşallah sizin de bir evladınız olur. Ben gelmeden de ısı ini goymayın, dedi.

Padişah hemen cebine davrandı, dervişe biraz akçe vereyim dedi, çıkardı baktı ki vezirden başka kimse yok.

-Ulan vezir dön geri, adamı tez bulduk, amma çabuk da kaybettik, dedi.

Elma ama şimdi buranın Amasya elması gibi değil, şimdiki elmalar gibi değil. Yola çıktı saraya geldi. Hayvan üstünde yola gidip geldiği için çok yorgun derken yemek falan faslından sonra sırtını soyunup yatarken, koynundan elma tarpatan düştü. Hemen hatun bunu kaptı.

-Ey Kandehar'ın şanlı hükümdarı bu elmayla benden oğul yiycin demi?

Padişah denileni yaptı. Kısrağı bir tay doğurdu. Kendinin de nur topu gibi bir oğlan evladı oldu. Bu dervişten, Allah'ın vergisi. Çadırlar kurulsun, yenilsin, içilsin koç kurbanlar kesilsin hükümdarın oğlu olmuş. Adını koymazlar. Bir müddet kaldıktan sonra bunu bir beslemeye verdiler. Oğlan epey bir büyüdükten sonra yeraltına bir derslane yaptırdı, yeraltında hoca Danyal isminde bir hoca buna silahşörlük öğretti. Çok üstün bir silahşör yaptı.

Hoca padişaha:

-Artık benden çıktı, benden üstün oldu, oğluna sahip ol, dedi

Şimdik ordan çocuk çıktı. Gezip dururkene delikanlı çağlarına geldi. Ava gitmek istedi. O memleket ava meraklıymış. Annesine dedi kine:

-Sevgili annem babama , ben avlanmak istiyom.

Tabi annesi de hükümdara dedi. Hükümdar şöyle bir düşündü ki:

-Yahu bu ava gidecek amma bunun adı yok birşeyi yok. Derviş bekledim amma gelmedi. Buna ayaküstü bir isim vurak öyle gitsin. Ne hitap edecekler buna birgün, ismi yok.

Neyse kurbanlar kesildi. Akşamına isim vurulacak. Tam yem yiyecek zaman bir fukara gelir. Herkes çalar kaşığı yemek yer. Fukuraya kimse bakmaz, köşede kıyıda durur.

-Oğlanın adı Şah İsmail, atın adı Kamer Tay, dedi ve kayboldu.

Padişah:

-Ulan oğlum geldi, birden kayboldu sen ne dediğini duydun mu?

-Kaşığın sesinden duymadım.

-Devletli hükümdarım eğer kabul edersen ben duydum.

-Ne dedi?

-Oğlanın adı Şah İsmail, atın adı Kamer Tay dedi.

İsimleri vuruldu. Yenilsin içilsin. Derken bir av kafilesi yaptı kine Kandehar'da herkes atını hazırladı. Zaten Şah İsmail'in işi gücü atını tımar etmek, şahin vurmaktan uğraşırdı. Bütün gözler Şah İsmail'in üstünde. Atın üstünde dimdik duruşu, güzelliği, herkes buna bakıyor. Böyle bir davulla, zurnayla gırtataylan bunları şehirden çıkardılar. Bir ay, iki ay dağda geziyorlar. Çok gezdiler. Epey dolaştı. Bu kabile bir ay bir buçuk ay dolaşınca güzel bir yere geldiler. Yalnız karşıda güzel bir dağ var. Şah İsmail:

-Arkadaşlar yarın ben şu depeye çıkıp avlanacam tek başıma bu dağa gidecem siz de gene bu etraflarda avlanın orda da güzel bir çeşme var, akşam olunca bu çeşmenin başında birleşecez. Birleşme yerimiz burası.

-Tamam, dediler.

Sabah oldu, yediler, içtiler Şah İsmail dağa dırmandı, öbürleri etrafta avlanmaya başladılar. Dağın depesine çıktı. Öte yüzüne dağın baktı kine o kadar güzel bir yer kine, ufak tefek yerler olmasa çöl denecek kadar düzlük, bir çay akışı var görenler hayran kalır. Gözü dalar bu çayın akışına seyretmeye koyulur. Bir baktı ki çayda bir ceylan sulanır. Hemen Kamer Tayı ceylanın arkasına mahmuzladı. Ora senin, bura benim derken depeyi aşınca önüne bir sürü yörük çadırı çıktı. Çadıra girdi. Ceylanı kaybetti.

-Ulan ben bu ceylanı buraya kadar govdu. Acaba can korkusuyla hangi çadıra girdi, der.

Derken bir çadırın önüne gelir. Yörük beyinin kızı Güllizar Hanım varmış. Çadırdan bir çıktı ki civan deliganlı gelmiş çadırın önünde dinleniyor. Oğlana bakar bakmaz içi kıpır kıpır oldu. Oğlan gızı görene kadar attan düştü, ses yok seda yok, ölmüş.

-Dedi kine gardaşlarım ava gitti. Gelip de çadırın önünde bunu görürlerse bana fena halde kızarlar. Ne yapim.

Eskiden âşıklık yapmış âşık bir kadın varmış. Hemen onun yanına gider.

-Aman nene!

-Ne var?

-Molla sana malum ola bizim çadırın önüne bir deliganlı geldi. Bu ülkeni sahabı mıydı, neydi? Bilmiyom ve attan düştü bayıldı. Abilerim gelirse bana fena halda gızar. N'olur ayaklandır da yoluna devam etsin.

Kadın hemen fırladı geldi. Yerde yatan oğlanın yüzüne baktı, zaten gızın yüzü, çehresi solmuş;

-Gızım ben bunu ayaktıramam.

-Nasıl ebe aman!

-Bunu dutak senin çadıra goyak. Senin aşkınları bu hale gelmiş. Senin kokun olmadıktan sonra bu ayıkamaz.

Dediği şekilde yaptılar. Şimdiki Şah İsmail tam ayaklandı. Gız da çadıra doğru geri arkaya arkaya çekildi. Şah İsmail'in canı iyice yerine gelince bağdaş gurup oturunca, gızın o vaziyetini görünce alır bakalım ne söyler gıza:

1. Melil melil duran dilber
Harab etti aşkın beni
Yanağından bir buse ver
Yaktı güzel aşkın beni

Gız belığının birini yana atar, alır bakalım ne söyler:
Seni bilmezdim ezelden
Getirdin seni yar seni
Goşup geldin diyar elden
Var git avcı ben senin

Aldı Şah İsmail;
Şah İsmail vurgun sana
Adın nedir söyle bana
Kül olayım yanayım
Harab etti aşkın beni

Aldı gız;
Benim adım Güllizar'dır
Herkesin bir yarı vardır
Var git yoluna avcı
Danımazdım ben seni

Böyle dedi. Gocakarı dedi ki:

-İşi uzadacaklar, oğlum, gızım aşkının başı için artık ayrılmanızı diliyorum,
dedi.

Gız bir altın tarâni çıkardı. Şah İsmail'e hediye etti. Şah İsmail de şahi inden bir tüy kopardiverdi. Döndü döndü amma boynu geride, gız çadırın ağzına dinelmiş zira ikrarı verdi. At gidiyo amma gızın boynu kırıldı. Şah İsmail de atın üstünden gıza bakmak için boynu kırıldı.

Gün aşınca çeşmenin başına geldi ki kimi keklik, kimi turaç, kimi ceylan, kimi davşan herkes birer av vurmuş. Şah İsmail hem avı bol yere gitti bir şey getiremedi, bomboş geldi. Yalnızız çehresi solmuş, ne olduğunu bilen yok. Çenesi durmayanın biri dedi ki:

-Ya bre bey, bizi burda goydun. Sen gittin avı bol yerine, biz hepimiz birer av vurduk geldik. Hani senin avın? dedi.

Şah İsmail eline bir saz alır. Hiç dilden konuşmaz. Alır bakalım ne der:

2. Hey ağalar hey gardaşlar
Ben nerede ne yapayım
Şahit şonda dağlar daşlar
Ben bir şekerden ayrıldım

-Ulan susun oğlum susun.

Adamın çehresinden belli ne olduğu.

Yediler içtiler. Emir ondan gelecek adamları da ava çıkacaklar. Sabah avı kaçtı, kuşluğun avı da gitti. Güneş dikildi bir mızrak boyu. Gene o çenesiz duramadı:

-Ya bre bey, ne tarafa gidip nerde avlanacaz. Sabahın avı kaçtı, kuşluğunki kaçtı, öğleninki de kaçar şimdi bir sulak mulak beklesek.

Şah İsmail içini çekti ama konuşma monuşma yok adamda.

3. Bre nazlı yardan geçtim vaz

Dönmeliyiz artık geri
Kimse derdimden anlamaz
Dönmeliyiz artık geri

Uzun saçlar huri şamdır
Gözyaşları perişandır
Güllizar'dır onun adı
Dönmeliyiz artık geri

Gitmeye karar verdi babasının memleketine. Avcılıktan vazgeçti. Geri dönek dediğini anlattı. Atlarını sürdüler. “Günün birinde av kafilesi geliyor” diye babası adamları topladı, karşılamaya gittiler. Karşıladılar ki herkeş gittiği şekilde amma Şah İsmail’in çehresi soluk, bir hoş olmuş. Burdan uğurladıkları adam hiç değil.

-Avcılık Şah İsmail’e yaramamış, dediler.

Tabi Şah İsmail’in başına gelenden kimsenin haberi yok. Geldi kafasını vurdu döşeğe o yatış, kalkmadı. Şimdi hükümdar bütün hekimleri, büyücülerini topladı. Gelenler derdini anlamıyor, gendi de bir şey söylemiyor.

Günün birinde bir adam çağırdı. Yolda o deliye rastladı. Avdaki sivri dilli adam.

-Ulan oğlum bu adam avdan geldi geleli yastıktan kalkmıyor yatıyor. Doktor, cerrah getirdik amma adam günden güne kötüye gidiyor. Ne oldu, avda sizden ayrıldı mı? Başına birşeyler mi geldi? Bunun derdi nedir? Kendi de anlatmıyor bir şey, n’oldu buna?

-Vallahi devletlü hükümdarım bize dedi kine,”Ben bu dağa gidip avlanım, siz de bu etrafta avlanın” dedi ve ahşamla döndüğü zaman biz avlanıp geldik. “Bey biz av vurduk sen ne yaptın?” deyince bize âşık, beyitler söyledi.

Padişah ;

-Ulan oğlum sen bu dağı iyi bilin mi? dedi

-Bilmem mi padişahım daha dün geldik.

-Sen atla atına git, o dağa ne görürsen gel bana söyle.

-Peki.

Adam atlandı ve birgün çeşmenin başında, ikinci gün dağın başında, tepeye çıkar o yana bu yana bakar bir sürü yörük çadırı görür. Varıp hükümdara böyle söylemeye karar verir. Geri dönüşünde;

-Oğlum ne gördün?

-Devletlü hükümdarım o dağa çıktım. Çevreye bir göz attım bir sürü yörük çadırı gördüm.

Hükümdar dedi ki:

-Acaba bu yörüklerden birine âşık olmasın, diye aklından geçti.

Birisi geldi dedi ki;

-Devletlü hükümdarım o çadırlardan bir adam Kandehar şehrine girdi.

-Ulan çabuk olun, onu buraya çağırın, dedi.

Adamı buldular. Padişah dedi ki;

-Oğlum sizin kabilede güzel bir kız bulunur mu?

-Hayırlı hükümdarım bizim yörük beyinin gızı var, Güllizar Hanım. Yediden yetmişe görünce bakmamak mümkün değil.

-Muhakkak bunu görük.

Derken padişah bu adamı misafir eder. O ordayken gızın gardaşları avdan gelir. Gız:

-Abi buraya bu memleketin sahibi geldi. Bizi gördü, bu çadırları falan gördü.

Adam padişahın yanından ayrılmadan kızın kardeşleri de vardı. Kurbanlar kcsildi, yendi içildi. Adam;

-Devletlü hükümdarım bunlar gızın gardaşları. Burayı yaylayı almak istiyorlar, dedi. Adamlar;

-Padişahım biz oraları satın alıp serbest oturmak istiyok. Buranın ücreti neyse hunun için geldik.

Hükümdar:

-Oğlum oranın ücreti yok, serbestsiniz oturursunuz. Yalnız benim de sizden bir ricam var.

-Buyrun padişahım, neymiş dileğin.

-Allahın emri Peygamberin gavliyle kızınız Güllizar'ı oğlum Şah İsmail'e istiyom, dedi

-Oğlanı görebilir miyik padişahım?

Baktılar ki civan bir delikanlı

-Tamam padişahım, verdik.

Öteki adamın misafirliği bitti.

-Hayırlı olsun Padişahım, dedi ve gitti.

Ötekiler üç gün sonra geldiler.

-Atımı mahmuzlayım. Varım yörük dağının hanımına müjde verim.

Muhakkak bana bir hediye verir, umuduyla adam gelir.

Yörük dağının hanımının kulağından tuttu.

-Abla müjde!

-Müjde olacak ne var şimdi, müjdem senin olsun. Ulan filan senin olsun.

-Yook.

-Ulan filan senin olsun.

-Yook

-Neymiş ulan müjden?

-Oğulların kızın Güllizar'ı Kandehar hükümdarının oğlu Şah İsmail'e verdi, 40 gün mühlet kesti, 40 gün toy gurulacak.

-Ulan öyle mi dedi, müjden bu mu? dedi.

-Abla budur dedi.

Bir emir verdi kine,

-Yıkılsın çadırlar, dönsün gitsin.

-Nere?

-Hindistan, dedi gitti. Benim de döseğim yok muydu oturacak, Allah'ın emrini alacak. kahfem içecek. Benim oğullarım Padişah'ın döseğinde benim kızımı nasıl verirler? Yıkılsın çadırlar, dedi.

Ve çadırları yıktırdı. Çekti öte yanını gitti. Üç gün sonra gızın gardaşları geldiler ki çadırlar gitmiş. Hayvanların toprağından belliymiş izi. Onlar da yönlerini dönüp gitti. Şah İsmail bekliyor. 40 gün mühlet verdiler. Ulan 40 gün geçti habar yok. 50'ye vardı habar yok, 60'a vardı habar yok. Adam gönderdi.

-Ulan oğlum bu daha hazırlığını görmemiş mi?

-Gidin bakın şunlara artık düğün yapacaz

Bir elçi gönderdi.

Devirisine gelmiş ki çadırlar getmiş, geriye döndü.

-Devletlü hükümdarım molla sana malum ola yörükler göçmüş.

Elini yumruk edip masaya vurur.

-Nasıl olur da bu yörük çadırları Padişahı nasıl gandırır.

Padişah küplere biniyor. Vezirin biri akıl veriyor.

-Devletlü hükümdarım iki ay olmuş adam senin sınırı çikalı, nerde bulacaksın?

-Ya n'olacak benim oğlanın halı?

-Ne olacak, Kandehar şehrinde gız yok mu? Bir tellal çıkardırık Padişahın oğlu Şah İsmail evleniyor diye, bütün herkes gızlarını geydirir kuşatır. Şah İsmail de elbet birini beğenir. Sen de gurtulun, biz de gurtuluruk. Padişah düşünür,

-Tamam, der.

Dellallar duyurur:

-Şah İsmail bir gız beğenecek. Teker teker herkesin evine gitmeye imkan yok. Pazar yeri gibi, Siyaset meydanı gibi, falan yere gızlar gelecekler, Şah İsmail beğenirse evlenecek.

Fakir fukaranın nesi varsa satıp giyafet süs püs aldı. Neyi varsa giydirecek.

-Ulan belki padişah benim gızı beğenir de şu fakirlikten gurtuluruk, dediler.

Meydana çıktı gatar gatar gızlar. Vezir Şah İsmail'i oturttu yolun kenarına, gızların geçeceği yere. Boynundan bir elma çıkardı.

-Oğlum Şah İsmail dedi.

-Buyur vezir amca, dedi.

-Hangi gızı beğenirsen bu elmayı onun guluncuna vuracaksın, nişanlın o olacak.

Şah İsmail'in ciğeri yandı. Elmayı ağzına aldı, çatır çatır yedi. Sonra bir daha elma verdi. Gızlar sürüyle geçiyor önünden.

-Ulan sana bir dükkan dolusu elma versem hepsini yersin dedi.

-Ne yapayım emmi, dedi. Şöyle bir gızlara baktı Şah İsmail. Tabi herkesin kendine göre bir güzelliği var. Onlar da insan.

-Şimdi şunlara kötü bir şey söylesem, "Kara saçlının intizarı fenadır." Çeker sazi döşüne, bakalım o kızlara ne söyler.

4. Katar katar olmuş huri gızları

Yaktı da Güllizar'ıma benzemez
Yere gelmiş göğün hep yıldızları
Biri de Güllizar'a benzemez

Kimi al geyinmiş kimi gırmızı
Kimi vezirin gızı kimi soylu
Kiminin galbinde vardır bir sızı
Biri de Güllizar'a benzemez

Kimi in teni ak kiminin esmer
Kiminin dudağında bir yudum kevser
Kimi melek kimi hemen gülümser
Biri de Güllizar'a benzemez

Kimi yanağında bir ben taşıyor
Kimi on beşini yeni yaşıyor
Kimi yirmisini henüz aşılıyor
Hiç biri de Güllizar'a benzemez

Yol verin de Şah İsmail'e gitsin
Beni hatırlayıp da getirin.....
Yarimi değişmem hurilernen

Hiç biri de Güllizar'a benzemez

Böyle der, kızlar gapır gapır gider. Heç birini de beğenmez.

Padişah gelir:

-Ulan oğlum etme tutma, tacım, tahtım sarayım baykuşlara mesken mi edicin. Nerde bulak, evlen şu kızların biriyle, der.

-Baba bana zor etme. Bana dokunma.

Hiçbir şeyden haberi olmayan anası odaya dikilir. Her zaman dilden konuşan adam, oraya oturur, bakım ne söyler:

5. Yol göründü bugün bana

Ana sütün helal et

Koklaşalım gana gana

Ana sütün helal et

Babam boş goymasın tahtın

Açık olsun her an bahtın

İçime işledi ahtın

Ana sütün helal et

Beni bekler Kamer Tayım

Hazırlandı okum yayım

Saadete yokmuş payım

Ana sütün helal et

Böyle anasıyla konuşurken Padişah geliyor. Aşağıda değiyor.

-Adam gitmeye gidiyo, kalk kapısını kitleyin varın dışarı çıkamasın. Emir verdi.

Oraları kitledi. Anasına ne kadar yalvardıysa tayın üstüne atladı. O yana bu yana döner durur.

-Orda öleceğime burda ölürüm, dedi, atladı kapının üstünden.

Şah İsmail ora senin, bura benim dolandır öte yana gider. Günün birinde çeşmenin başına varır. Oturur çeşmeye bakar. Alır bakalım ne der:

6. Çeşme de ne akarsın harıl harıl
Aman çeşme bu derdi sen verdin bana
İster gücen ister darıl
Aman çeşme bu derdi sen verdin bana

Bre burda olmasaydın sen
Çeşme şu depeyi de görmezdim ben
Yazık hürriyetim de gitti elden
Aman çeşme bu derdi sen verdin bana

Aman Şah İsmail geldi sana
Çeşme bir su içeyim kana kana
Giderim ilden ileri yana yana
Aman çeşme bu derdi sen verdin bana

Böyle der akşam olur, orda uyur yatar. Çeşmenin başında yatar uyur. Sabahleyin Kamer Tay'ı dağın başına sürer. O yoldan başka yer bilmiyor. O yoldan gidip çadırı bulacak. Dağa çıkar şöyle bir bakar efkârlanır. Çayın akışını seyreder.

7. Burada rastladım yarım ceylana
Yandı yüreyim neyleyim öldürdü
Ararım yarimi ben yana yana
Yayla gülü Güllizar nere gittin

Böyle der. Bakar ki aynı ceylan aynı çayda sulanıyor. Bu sefer ceylanı dutup vurayım öldüreyim de çadıra yetişeyim hesabıyla Kamer Tayı mahmuzlar ve çadırın yerine gelir ot бүрүмүş ama her yeri. Ocak daşları göçebenin. Çadırın yerine bir an evvel varmak ister, varır.

Gelir çadırın önüne bir ataşın önüne oturur. Bir annenin yavrusunu yemeğini geciktirip de ağladığı gibi, yetim bir çocuğun ağladığı gibi hüngür hüngür ağlamaya başlar. Kara sevdâ bu, çok kötü. Başına gelen bilir bunu. Ağlar. Ne yannı gittiğini bilmeyor. Önceden öteki gardaşlarının gittiği yeri biliyordu amma bu öyle değil. Çadırların yanına vardı amma doğuya mı batıya mı kuzeye mi gitti, ne yanna gitti? Gittiği yeri bilse o yanna gidecek. Bilmiyor da. Orda efkârlandı, söyler bakıyım ne söyler :

8. Ölsem unutmam ben yarı gayrı
Ya Hind'e gitmiştir ya Yemen'e
Bir defa sorayım çayır çimene
Çayır çimen Güllizar'ım geçti mi ?

Genç yaşında beni saldın ateşe
Yanı sıra gittim neyleyim işte
Bir defa sorayım doğan güneşe
Doğan güneş Güllizar'ım nere gitti ?

Gece gündüz ağlar aman ağlarım
Ak saçıma kara örgüler bağlarım
Beni de yarimden ayıran dağlar
Dağlar Güllizar'ım nereye gitti ?

Şah İsmail yanar ardından gider
Dağlar çözer onu hep sual eder
Dağlar ver doğru bir haber
Acep Güllizar'ım nereye gitti ?

Böyle der, elini kaldırır :

– Yârabbi yâ Resulallah ! Benim yönümü sevgilim ne yana gittiyse o yana vöneltiler, der.

Kamer Tayı sürer, dağları aşar. Dağda, bayırda, para çok ama ekmek su yok.

Aç kalamaz, kalsa deli olacak. Ottan çöpten yer. Giderken giderken hikaye bu, vakit çabuk geçer. Fakat uçağın trenilen değil tabi, atlan gider. Çok acıkır, dağın arasında bir tek saray görür.

– Ulan bu sarayın sahibi misafirperver olmasa, bu dağın arasına saray yapmaz, der. Ben gideyim. Karnımı burnumu doyurur, ondan sonra yoluma devam iderim, der.

Dolanır durur, saraya gelir. Saray yolunda bir yolak yok, kapı yok, baca yok, insan yok. Oraya, buraya dolanır. Gürzü çıkarır, bir vurur duvarı yıkar. Şöyle bir bakar ki bir ahır. Atına yiyecek bulur.

– Lan Kamer Tay, senin yiyeceğini buldum, iş benimkinde , der.

Yukarı çıkar, odanın kapısından içeri giriverir ki bir gız ağlayarak gergef işliyor orda. Gözyaşları dizlerine inmiş. Alır bakalım gıza ne söyler:

9. Neden ağlayarak gergef işlersin

Söyle peri derdin nedir bileyim

Dilerim ki mevlam sabırlar versin

Söyle peri derdin nedir bileyim

Gız şöyle yüzüne bakiverir emme, içeri bir civan delikanlı girmiş. Gökten mi indi yerden mi geldi bilemez. Çok güzel bir delikanlı. Alır bakalım :

Sefa geldin ey yiğitler serdarı

Derdim çoktur sana nasıl dökeyim

Ah edip bekledim her an yolları

Derdim çoktur sana nasıl dökeyim

Alır Şah İsmail:

Derdini mutlaka ben isterim bilmek

Akan gözyaşını dilerim silmek

Hakkındır senin de sevmek sevmek

Söyle de derdin nedir bileyim

Alır kız:

Felek aman vermez, ağrıyor başım
Durmadan akıyor kanlı gözyaşım
Düşmanla cenkdedir yedi gardaşım
Derdim çoktur sana dökeyim

Şah İsmail :

Derdin bileyim de saklama canım
Uğrunda dökülsün kırmızı kanım
Nerde senin gibi bi ağlayanım
Söyle peri derdin nedir bileyim

Kız:

Beklediğim yiğitlerim dönmeli
O da sensin çekinme gel ileri
Kucak açtı sana işte Gülperi
Derdim budur daha sana dökeyim

Gülperi böyle diyene kadar sanki kırk seneden beri birbirine hasret nişanlıymış gibi kavuştular. Hemen önüne gayfaltı çıkarıp, yedi içtiler. Şah İsmail dedi ki

–Demin niyetleşirken dedin kine Gülperi, “düşmanla cenk etti yedi gardaşım”
Gardaşların nerde cenk etti ? Ne oldu, niye ağlıyon ? dedi.

– Sevgilim, şu dağın ardında düşmanla cenk ediyö yedi kardaşım. Fakat, bugün üryamda iki gardaşım şehit olmuş gördüm, gözyaşlarım ondan, dedi Gülperi.

– Bu dağın en kestirme yolunu gösterebilirin mi sen ?

– Gösterebilirim, dedi çıktı balkona. İşte şurdan tepe yukarı çıktın ordan görünüyor, dağın öte yanında.

Şah İsmail ordan atına biner, sürer. Dağın tepesine çıkar, bakar ki beş gardaş hem cenk ediyö hem de araziye çekiliveriyor.

Haa, demek ki Gülperi'nin rüyası hakikatmış. Yedi gardaşın sayısı beşe düşmüş. Aşağı, sağın dibine iner, bir nara basar, dağlar bu hiddetle inler, sallanır. Düşman tarafının yarısının ödü ağzına gelir.

– Uyy, biz bu hikmeti görmedik, ne acaba bu bir gök gürültüsü gibi. Onlar düşünüp söylenir. O, Kamer tayını üzerlerine sürer. Beş gardaş öyle bakar.

– Ulan bir gır atlı dıgıldı, düşmanın içine daldı, aman vermiyor.

Oluk gibi kan akar, giden gider, kaçan kaçır. Beş gardaş gelir, eline ayağına kapanır :

– Aman gardaşım, seni yel mi attı, sen nirden geldin? Sen Hızır mısın geldin, yetiştin? Nerden geldin nereye gidiyorsun ? Buyur, bizim şu ilerde bi evimiz var, acı gayfamızı iç de yoluna devam et.

Ve kalkarlar altısı da yola düşer. Saraya yaklaşırlar, bakarlar ki sarayın bi yanı kepikmiş.

– Abi, sarayın bi yanı kepikmiş !

– Yaa ulan oğlum, bu adam, bizi kurtaran adam muhakkak buraya gelik, yolak bulamayınca duvarı kepik, bacımızın yanına girik, bizim yanımıza gönderik.

– Allah sakladı bizi, yoksa düşman bizi mahvederdi.

Hemen Gülperi karşılar. Ağlar mağlar ama iki gardaş gedik. Tabi yemekler memekler gavfeler yer, içilir. Gülperi der ki

Abi, beni bu yigide Allah'ın emriyle veriverin. Ne olur, ben bunu unutmam.

– Gardaşım Şah İsmail, Allah'ın emri, peygamberin kavliyle bacımızı sana vermek istiyoruz. Seni damat etmek istiyöz. Sen de biziyle olursan bu ülkede bize karşı duran olmaz. Eğer sen de istersen.

Tereddütsüz “Olur” der. Ve bunlar nikah ederler Allah'ın emriyle işte Gülperi'yle ilk evleniş i odur. Şah İsmail, orda evlenir, bir hafta galır. Bir hafta sonra Güllizar aklına düşer. Bir “ah” çeker, tütünün dumanı ağzından çıkar. Gülperi:

– Sevgilim bir derdin mi var ? der.

Evet, bir derdim var. Amma dermansız bir dert.

– Ney ?

Benim anlattıklarımın hepsini anlatır.

– Bir yörük beyinin gızı Güllizar için anamı babamı memleketimi terk ettim. Kader, talih buraya gadar getirdi ve seninle evlendik. Şimdi de yine aklıma düştü. Onu bulmadıkça kimseye hayrım dokunmayacaktır. Ellere varım, onu bulur gelirsem seni de burdan alıp gidecem.

Sabaha gadar gadın yalvarır. Sabah galkarlar, gavfaldılarını ederler. Gardaşlarına durumu anlatır. Bir de onların onunla konuşmasını ister.

– Ben sabaha kadar söyledim yalvardım olmadı. Ne olur bir de siz söyleyin, ön- ayak olun da gitmesin, dedi.

– Yok gardaşım, gidecem. Fakat, geri dönüşte kismet olursa onu da alırım. Kismet olmazsa beni engelleyemezsiniz, muhakkak gideceğim.

Geri gelirler.

– Kadın abla, imkânı yok söz geçiremedik.

– Yaa, çaresi ne?

– Çaresi azığını bol et, yolda aç kalmasın.

Gözyaşlarıyla ayrılırlar. Şura senin bura benim git Allah git. Günler ayları, aylar yılları kovalamaya başlar. Bi dağın üstüne çıkar bakar ki, bi ovada bi çadır, etrafında bir sürü kalabalık, öyle bi sevi ir ki:

Haa benim yörük Güllizar'ın çadırı da böyleydi. İnşaallah sevgilimi buldum. diyerek, sevinerek gelir. Çadırın önüne gelir, çadırdaki kimseler yok.

– Bu çadır kimin, bu çadırdakilere kıran mı girdi dikildi, kölemen mi geldi? diye soracak. Bakıyo çadırlara kimse yok, yok , yok.

En son bi çadıra gelir. Yenmiş, kocaman bi ilağanın içinde bi pilav pişmiş. Kaşık üstünde çakılı, mihlanmış oturuyo. Yalnız kıpkırmızı, haa. Pilavın kannan piştiği belli ama adam iyicene acıkmış. Kamer Tayı dolaştırıveriyio, atlar içcri geçiverir. Şimdi, bi kaşık iki kaşık alır. Kapının önünde bir Arap belirir.

– Eyy delikanlı ! Arab'ınan bir imtihan ol da öyle ye o kanlı pilavı, der.

Ulan şöyle bi dikildi baktı ki bir Arap dikilivermiş orda. Çoğu adam onun çehresinden külâhı düşer ölür. O kadar heybetli bir şey.

Kaşığı bırakır pilavın içine Şah İsmail ve söyler:

10. Gamlı yoldan geldim ben bu diyara
Aman Arap aman bozma keyfimi
Gır atımı sürdürüm nice dağlara
Aman Arap aman bozma keyfimi

Alır Arap:

İnce tay bir yiğit düştü tuzağa
Aman Arap diye durmaz yalvarır
Korkusundan kalkmıyor ayağa
Aman Arap diye durmaz yalvarır

Arab'ın acı sözleri ciğerini vurur adamı

Kendi sıfatını söyleme bana
Yoksa bildiririm haddini sana
Korkak kimmiş öğren çık da meydana
Aman Arap aman bozma keyfimi

Arap:

Bak karşımda nasıl ürperiyorsun
Sankim Azrail'e de can veriyorsun
Erkek şanın sen yere seriyorsun
Aman Arap diye durmaz yalvarır

Şah İsmail:

Ağır sözler Arap söyleme canım
Akmaya hazırdır daima kanım
Yar yitirdim ben de bir ağlayanım
Aman Arap aman bozma keyfimi

“Akmaya hazırdır da daima kanım” diyince Arap şöyle aşağıdan yukarı bir süzdü, bir de güldü.

– Hee, dedi madem ki ölmek istiyon, vazifemde kusur koymaycağıma emin ol dedi.

Şah İsmail’in daha da canı sıkıldı. Sıçradı, Kamer tayının üstüne çıktı. Bi de baktı ki ben diyim üç bin gişi sen de dört bin gişi. Çadırlarda hiç adam galmadı.

– Ulan dedi, bu adamlar yerin altından mı çıktı ? Bu çadırlar bomboştu dedi. Ben bu kanlı pilava iki kaşık atınca Arap dikildi.

Halk şöyle bakıyor:

– Yarabbi, bu kadar insan kanından pilav yemekten bıktık usandık. Ne olur Allah’ım sen goru bu civan gibi delikanlıyı da bunu da virditme bu Arab’a diyor yalvarıyorlar.

Arap didi kine:

– Hadi !

Şah İsmail:

– Haydi Arap, hamleni yap, dedi.

Arap gene güldü.

– Lan çocuk ben hamlemi yaparsam sıra sana gelmez ki, dedi.

– Gelmesin sıra dedi, sen yap.

Canı sıkıldı. Daha canı sıkıldı.

–Gelmesin, madem ölmeyi istiyon hadi, dedi.

Kamer Tay’a bir şaplak vurdu Şah İsmail. Arap arkasından hücum etti. Tam Şah İsmail’in kafasının üstüne güzü aldı atana kadar ufak bir manavraylan gendini gurtardı, başka bir yere düştü. Arap zaten öbürlerinin kanlı pilavını yapıyodu.

”Bunun ele alınacak bi tarafı kalmadı” dedi kendine....

Geri yandan çadırlara doğru yavaş yavaş geliyo Arap. Şah İsmail atın başını çekti kine Arap atlı idi boşandı gediyo. Geri döndü Şah İsmail bir şaplak vurdu, bir nara vurdu, dağlar bir inledi. Arab’ın yüreği “harp” etti. Dağlar “zangır zangır zangır” atın üstünde Zaten Şah İsmail gelip de gördü, atana kadar Arab’a Arap heç zaten atmadan evvel düştü Arap atından. Düşene kadar bir pala bıçağı vardı cebinde, çekti.

– Lan ne kadar kanlı pilav pişirdiyse, bütün adamların intikamını alacağım senden Arap. Ciğerini çıkarıp ciğer yapıp yiyeceğim, dedi.

Pala bıçağı çıkarana kadar Arap atındaki değnağı atıverdi ki Arab'ı görene kadar Şah İsmail bir yana düştü. Hemen kalktı Arap, efendime söyleyim, aldı bunu çadırına getirdi hizmetini görmeye, ayıkmasını bekliyo. Arabüzengi'ydi gızın adı. Gızmış.

– Beni kim yenerise ona varırım, demiş ve yenen olmamışmış.

Şah İsmail şöyle gözünü açtı ki, ayın ondördü gibi bir gız. Zaten onu görene kadar düştü bayıldı. Nehayet gendine geldi.

– Yenilsin içilsin efendim goç gurbanlar, kavurmalar yapılsın !

Ve Arabüzengi'ylen orda evlendi, ikinci garısı oldu.

Evvelki yerde, Gülperi'nin orda bir hafta galdıydı. Burda on beş gün durdu. Gız ona hizmet ediyö, hemi de cengâver pehlivan ya. On beş gün sonra gene aklına düştü. Gene bir “ah” çekti. Gız baktı:

– Hayırdır bir derdin mi var ?

Evvelden buraya anlattığımı ona da anlattı. Dedi ki:

– Sevgilim gel, yiyek içek, sarılak yatak. Sabah çaresine bakarık. Sen bunu mu kaygı ediyon? İnşallah yarın atımıza binerik, giderik. Güllizar'ı bana yenge olarak sana hatun olarak alırık. Atımın gardaşını da Güllizar'a hediye ederim. dedi.

Efendime söyleyim, şadımanlıkla yürüdü geçti Arabüzengi. Ertesi gün hazırlandı, kılıcını, palasını kuşandı.

– Sür bakalım ! dedi.

Lafı uzatmayak, günün birinde Hindistan'a dahil oldular. Hindistan bir şenliğinen çınlıyo ama, ucu yok. Bir gadın evden dışarı çıktı. Gondular, zabahleyin vardılar, öğlen oldu çalgı kesilmiyor. Akşama doğru oldu yok. Şah İsmail sordu:

– Ebe !

– Hı ?

– Ya, burda ne var, zabahtan beri ne kesiliyo ne bişe bi şenlik var ama.

Ah bre oğlum hiç sorma. Bizim buranın hükümdarı yörük beyinin gızı Güllizar Hanım'la evleniyo da.

Şah İsmail nerdeyse yıkılacak. Arabüzengi yanında dürtüyo.

– Dur bakım sonunu dinle. Evlenecek mi bakalım, evlendi mi? Sabır et.

– Gızın gırk gün yası varmış. Bugün otuz dokuzuncu günü oğlum, bakım sonu ne olacak.

Gün de daralmış, bir gün galmış.

– Ebee !

– Buyur oğlum.

– N’olur ebe, benim için bu Güllizar’ın evine gitmen mi ?

– Neyi oğlum neyi, ne derdin ? Gideyim, dedi.

– Ebe, bu gız benim nişanlımıdı. Şu seneden beri ben bunun peşindeyim.

– Sana verdiği bi şey var mı oğlum ?

– Al işte verdiği bana bu.

Garı toplandı gitti. Güllizar’ı buldu. Yüzüğü gösterdi. Gız yüzlerini gözlerini yoluyor.

– Aman ebe, bu oğlan nerde ?

– Evimde.

– Tamam ebe dedi, yarın gülistan bahçesine inerim. Beni orda şu saatte beklesin.

Geldi garı, tabi ordan altın bahşişlerini aldı. Geldi, Şah İsmail de bahşişini verdi.

– Tamam oğlum, dedi. Gülistan bahçesine gidecek. Orda onu göreceksin.

Yalnız Güllizar bir nota verdirdi ki: “Yarın ben şu saatte Hasbahçe’de dolaşacağım, gireceğim. Dışarda kimseyi istemiyom. Ben gezeceğim. Kimse dışarı çıkmayacak. Güllizar Hanım Hasbahçe’de gezecek.

Adamlar vardı. Kabul yerine bir ağacın dibine belini verdi Şah İsmail Ağa saraya doğru bakıyo. “Ya dedi Güllizar Hanım geldi, Hasbahçe’ye girdi.” Bahçenin kokusu Güllizar’a, Güllizar’ın kokusu Şah İsmail’in burnuna geldi, takıldı karşına geldi dikildi. Dayanamadı. Aldı bakalım eline sazı, orda Güllizar’a ne söyledi:

11. Nidem de bu gün paşaya gelin olmuşsun

Geyinip kuşanıp geldin yanıma

Ayrılıkla yavrım fakat solmuşsun

Geyinip kuşanıp geldin yanıma

Aldı Güllizar:

Senden ayrılmış gülmedim asla
Nişanım sendedir de yar sefa geldin
Nehayet veremim bu acı hasta
Nişanım sendedir yar sefa geldin

Şah İsmail:

Gülistan'a geldim kavuştum sana
Şükredip anarım ismi Celili
Leblerin andırır bir sersebili
Geyinip kuşanıp geldin yanıma

Aldı Güllizar:

Varlığım senindir kâmilim ey yar
İstediğin gibi kucaklayıp sar
Sensiz yaşayamaz artık Güllizar
Nişanım sendedir yar sefâ geldin

Tanrı'm mesut etti de Şah İsmail'i

Şükredip anarım ismi celili
Leblelerin andırır bir sersebili
Giyenip kuşanıp geldin yanıma

Arabüzengi baktı ki iş çoğalıp gidiyo. Fırlayıverdi bir canavar gibi Güllizar'ı kucakladığıynan eletti hemen sokağa endirdi. Şah İsmail de arkasında hücum etti. Şah İsmail'in tergisine koydu, bindirdi. Kendisi de atına bindi, sür. Kaç baba kaç. Burdan kaç kaç Arabüzengi'nin çadırlarına gelir. Orda hemen çadıra gelir gelmez Arap kıyafetini soyunur, Güllizar'nan Şah İsmail'e hürmet etmeye başlar. Güllizar bakar ki deminki Arap kadınımış; Allah Allah Şah İsmail'e hizmet ediyor.

–Demek bu bununla evlenmiş dedi.

– Ha ! Hiç aklıma gelmez idi Şah İsmail'in benden başka biriyle evleneceği...
Aman, bir yiğide iki avrat çok değil. Varsın evlensin, dedi.

Bir hafta aldılar, yediler, içtiler. Güllizar'a dedi ki Arabüzengi:

– Ey yenge. İşte aha senin atın. Giderken de böyle dedimdi Şah İsmail'e, bunu sana hediye ediyom. Teslim alırsın bu Arap atını.

Bir adam tayin etti. Bu ülke sizin benim bişem yok. Ülkeye ait, bakaya ait altın, elmas, zevahir, gümüş neyse habeleri tıka basa doldurdular. Yüz atlı oldular. Sür babam sür. Ora senin bura benim sürdüler.

Günün birinde, Arabüzengi biliyor, Güllizar bilmiyor. Gülperi'nin sarayına geldiler. Hemen Gülperi bunları karşıladı. İki yengesini öptü, itti. İmdi hizmet etmeye bu da başlar. Ulan bu da buna hizmet ediyö. Baktı kine Güllizar,

–Anam bu da buna hizmet ediyö Allah Allah Lan üç dane oldu Gülperi'ynen. Ulan üç dane kadın bir adama çok değil, dedi.

Şimdikiler olsa küpe biner, Allah ! Adamı yer.

Neyse birkaç gün de orada kaldılar. Sürün bakıyım, üç karısıyla üç kızı babasının eline. İşin bundan ötesi kötü.

Günün birinde Kandehar Şehri, kanlı geçit diye dersek buraya ayak basmamaları ilazım. Bunlar buraya ayak basarlar. Bir yanda kötü bir çiftçi çit sürüyor. Kötü bir öküz, adam kel. Bir yandan bir yana varana kadar yarım saat geçiyor. Ekiyor, biçiyor.

– Selamün aleyküm

– Aleyküm selam, diye şöyle bi baktı.

Ulan dört atlı var ama üçü kadın biri erkek. Civan gibi bir delikanlı. Ha şöyle gözünü beledi, bir baktı.

–Bunu bir yerden tanyom, bir yerde gördüm ama nerede gördüğümü ben çıkaramadım.

– Amca, amca !

– Buyur oğlum.

– Ne kazanıyon burda sen burda bu çitte. Bu tarlada, ne kazanıyon?

– Aman, ne kazanıyom oğlum. Bazı işte beş on tas fazladan veriyö bazen de ektiğimizi geri alıyom. Ne olacak işte bildiğin dünya devleti.

– Bre amca. Burda intizar olacağına şurdan geçsen de Kandehar hükümdarına desen ki oğlun Şah İsmail üç tane garı almış. Filan yere şu tarlanın oraya geldi desen, müjdelesen. Dünyanın parasını verir sen de kurtulursun taman.

Adam şöyle bir baktı ki, tanıdı:

– Ava giderkene gördümdü. Vallahi Şah İsmail’di bu dedi.

Şöyle garı almıştı gittiydi ne zamandan beri yoğdu. Öküzlerin gesmeğe de kanaat etmedi şöyle bıçağınan kendirleri boğazın altındaki kendirleri kesiverdi. Nereye giderseniz gidiverin, dedi. Hücum.

Patır küfür atınan, lon lon lon , doğru padişahın, hükümdarın kapısını döve döve döve.

–Ulan oğlum ne var ?

– Müjde padişahım !

– Ulan ne diyon oğlum. Başım üstüne oğlum.

– Senin oğlun Şah İsmail, benim tarlanın ordan üç gadın ile üç güzel kızla geliyo. Müjde !

– Ulan yörü git. Hazineyi açtır. Ne kadar istiyorsan al, git.

Fukara kurtuldu ama sıra Şah İsmail’de. Şöyle şehre yaklaştı. Babası bir şey dolaştı gene. Efendim halk hücum etti “Şah İsmail geliyo” diye. Aynı Cumhuriyet Bayramına geliyorlarmış gibi efendime söyleyim. Şarkıynan, gımataynan Şah İsmail’i karşıladılar. Arabüzengi dedi ki:

Sevgilim, bizi babayın sarayına indirme. Kiralık bir saray varsa oraya yerleştir.

Hemen bir kiralık saray bulundu, oraya indiler. Efendim herkes evine çekildi falan. Anası dedi ki:

– Şu gelinlerimi göreyim. Üç tane gelin almış. Kiralık sarayına ineyim, gideyim.

Kalktı. Saraya geldi. Gelinleri gıcakladı, öptü. Hoş beşten sonra duramadı bir sandık peyda oldu. Öte patı beri küfür derken kalktı saraya doğru yürüdü. Saraya geldi, elini yumruk etti masaya vurdu:

– Ey Kandehar Padişahı ! Sana bi şey diyim, kulağından çaputu çek.

Ne var hatun ?

– Oğlun bana sihirli tılasım yaptı. Bizi öldürüp yerimize kendi geçmek istiyö.

Ne edersen et.

– Cenabı Allah bir tane evlat verdi. Etme garı etme.

– Valla benim üstüme geldi. Ölüyodum. Bağardı, canlandı.

– Lan bir de ben gideyim bakam.Yalan mı essah mı söyleyo.

Hükümdar gitti, ahırlardan geçti. Ulan Allah’dan onda da bir sandık peyda oldu. Aynı vaziyet onda da oldu. Olacak mı artık nasıl olacaksa. Ulan geldi. Vezir vüzerâyı topladı.

– Oğlumun en kısa yoldan ölümüne herkes aklına geleni söylesin, dedi.

– Aman, padişahım. Sen deli misin, divane misin ? Bir tek evladın var. Neden öyle diyon?

– Ulan oğlum sizde akıl yoğ mu. Beni öldürüp sarayıma kendi geçmek istiyö.

Buksana evime bile sarayıma bile inmedi. Başka bir yerden saray tuttu, oraya indi.

– Yaa, olabilir dedi, gelebilir amma ...

– Yaa, oğlum sihirli tılasım yaptı. Ben de öyle diyom, karım da öyle diyo.

Herkes aklına geleni söyleyo.

– Davet edecen, önüne zehirli yemeği koyan, efendim. Ondan sonra bir kaşık alır, adam ölür yaa. Bundan goley ne var, dedi.

– Haa, öyle mi ?

– Eyy ! Benim otuz senedir yüzüne hasret olduğum oğlum buyur gel.

Kakıp giderken ikinci karısı Arabüzengi karşısına dikilir:

– Nereye efendim, bu dar vakit ?

– İşte, babamın davetine gidiyom.

– Doğrusu ben bu vakitsiz davetten huylanıyom.

– Yav, babamdır, hasretik işte. Ne diyecen.

– Madem söz tutmuyon, gidicem, gidicem diyon.

Bir mühür vardı cebinde tılasımlı. Bütün zehiri çeker imiş.

– Al bu mühürü dedi, avcunun içine al, kimseye gösterme. Önüne gelen yemekten, yemeğin üzerinden şöyle bir gezindir, ondan sonra ye yemeğini.

Mühürü aldı, cebine koydu. Beriden vardı efendim vezir vüzera birikmiş. Yemek zamanı oldu. Herkesin önüne konan yemeğe bakıyo, kendi in önüne konan

yemeğe bakıyo. Zehirle piştiği besbelli, görünüp duruyo. Yediğine benzemiyo ki adamın.

– Hı, ulan dedi, benim karının, Arabüzengi’nin dediği doğru mu çıktı ne ?

Şimdi cebindeki avcunun içine şöyle bir aldı. Şöyle kaşığı tutuyo gibi gezindirdi ve içindeki zehri çekmiş oldu. Tılasımlı mühür çekti. “Bismillahirrahmanirrahim” diyerek bastı kaşığı. Herkes yemeği terkedi, Şah İsmail’in ölmesini bekliyo.

– Lan biz buna zehir attık. Yemek yiyo, bir kaşıktan ölmesi gerekiyo.

Yedi, içti, bağırdı, çağırdı. Biraz oturduktan sonra.

– Baba hadi bağa Allahaismarladık, dedi çekti gitti.

Efendim, şimdi padişah yumruğuynan gene masaya döğünmeye başladı.

– Yaa, el aklıynan iş yapmaya kalkarsan, işte böyle olur. Adam sapsağlam gitti yav. Zehirlenmedi de... Yaa, en kısa yoldan ölüp de gidivereydi yaa., derkene herkes onu bunu derkene:

– Biz bildiğimizi yapıverelim padişahım. Sen santıranç oynarsın. Oğlunla da bir santıranç oynarsın. Kim kimi yenerse o onun kolunu bağlar. Bir kolunu da sağlam bir bağlan zencirlen yenersen.

– Eee ?

– Onu bağlı bir adam idersin, sonra ne şekil öldürürsen öldür yaa.

–Yaa, bunu biz de biliyok.

Bir gün yine davet etti Şah İsmail’i, Şah İsmail yine galktı gitti. Arabüzengi yine dedi:

– Bu vakitsiz davet nerden çıktı.

– Ey benim güzel oğlum. Sen güzel santıranç oynuyodun.

Bu arada padişah düşünüyö. Ulan biz buna yer altında dersaneler yaptırdık. Silahşörlük öğrendi. Bir silahşör adam koysak karşısına bu daha guvvetli olur. İcabında canına gastedersek bizi öldürür de. Biz ne şekil adam olduğunu bilmiyok ki. En iyisi santırança yenmek.

– Seninle santıranç oynayak. Yalnız bir şartım var.

– Ne imiş o ?

Kim kimi yenerse, o onun kolunu bağlayacak.

– Olur baba.

Bir oynuyolar babasını yeniyo, iki oynuyolar yeniyo. En son Babam hiddetlendi. Bir iki oyun da babama vereyim”, dedi. Oğlan bir iki oyun verdi.

– Oğlumu yendim. Golunu bağlan ! dedi. Oğlan:

– Berabere galdık, dediyse de:

– Yok, yok bağlan, dedi.

Bir kendir getirdiler bağladılar. Baba:

– Omuzlarını oynat bakayım oğlum dedi. Gıyrıdayabilin mi ? dedi.

Omuzunu oynatıverdi, kütürdedi kopuverdi.

– Bir zencir getirin, dedi.

Kütürdederek onu da kırdı.

– Lan oğlum. Seni hiçbirşey zapedemiyor mu ?

– Beni yayın ipi zapteder.

– Allah, Allah, ya incecik bir şey. Şunun gibi. Yaa, o kırdıklarınan deli mi oynatıyon.

– Yok baba oynatmıyom.

Çocuğun hala aklına gelmiyo. Bi zehirli yemek geldi, belliydi. Bağlandı, kırdı. Ama ne bilsin ki çocuk babasına karşı bir kötülüğü yok kine, hiç bi kötülüğü yok. Bir oynattı elbiseyi doğradı, ete oturdu.

– Baba, dedi çöz bunları. Görüyon işte elbiseyi biçti, ete oturdu.

– Yaa, bi daha oynat hele. Kendine de güvenemeyo.

Derken bi daha oynattı. Eti biçti.

– Gel ulan, dedi.

Efendime söyleyeyim. O zaman babası oturup da bunu kıramayacağını aklı kesince:

– Cellat ! dedi. Cellatlar dikiliverdi birdenbire garşısına.

Ulan hiçbir şey yapmayıp da babasının cellat emrini vermesi Şah İsmail'i içine işledi. Bir ara “eyvah” dedi emme iş işten geçti. Rezil rıza durdu o kadar.

– Baba ! dedi, ne olur bana bi dakika müsade et, dedi. Babası:

– Haydi lan, sana bir dakika müsaade idip ne yapacım.

Orda alır bakalım ne der:

12. Yakınlarını dinler babam Şah babam
Dökme evlat ganını yazık değil mi
Bunu kim hoşgörür bak etrafına
Yazıktır Şah babam öldürme beni

Uyma babam uyma şeytan lafına
Girme evlat katillerinin safına
Bunu kim hoşgörür bak etrafına
Yazıktır Şah babam öldürme beni

Şah İsmail demez de ne var babam
Keser eller bunu yaş bir ağacım
Sade sensin benim başımın tacı
Yazıktır Şah babam öldürme beni

Bütün vezir vüzerâ alayı, hükümdarın eline ayağına kapanır:

– Aman padişahım bizim gözümüzün önünde ne olur öldürme yav. Başka ceza mı yok, öldürme, derler.

– Peki, dedi.

Öldürmekten cezadan azad eder ve iki gözlerine kızgın mil çeker ağnadın mı, kör eder götürür bunu uzak bir memlekete dağa atar.

Dünya başına zindan oldu, karanlığın içinde kaldı. Bayağı aydın dünya görürkene şimdi bir zindanın içinde karanlıkta gözlerine mil çektiler, gözleri kör oldu. Götdürdüler uzak bilmediği bir yere. Ne bilsin gece, zatan her yer karanlık oldu kör adama. Ne olacak ?

Alalım haberi hele bu orda duradursun geriden. Vakit geçti Şah İsmail gelmedi, gün geçti gelmedi.

– Gız Gülperi !

– Ne var ?

Onun da bir vazifesi varmış.

– Ya, bu adam gelmedi bir acep ne oldu ?

Bir zembil attı, zembilden kan damlıyor.

–Eyvah Şah İsmail’in başı belada. Zembilden kan damlıyor.

Arabüzengi dedi kine :

– İş işten geçti. Öyle bir cenk edecem ki bu son harbim olacak. Elimden geleni geri komuyacağım.

Arap kıyafetini giydi. Kıyafeti giymeden şimdi bir haber geldi ki “Kızlar saraya buyursunlar!”

Arabüzengi dedi kine :

– Biz böyle olmak.

–Ya ?

– Bize (ama bildi zembilden kan damlıyor) kırk tane hanım gönderin.

Vezir vüzeranın hanımı, padişahın hanımı, kırk tane hanım seçtiler gönderdiler. Hanımlar vardı. Bir odaya kondu. Arabüzengi kellelerini kesti. Kırk tane temiz çuval istedi, kırk tane de hambal istedi. Kadınları çuvala doldurdu. Hamballara yükledi.

– Gidin, biz de geliyoruz, dedi.

Hambalları kimse bilmiyor ne yüklediklerini arkadan da kanlar damlıyor.

– Arkadaş yükledik ama bunların ne olduğunu bilmiyoruz.

Herkes soruyo birbirine:

– Ahmet, Mehmet !

– Ne var ?

– Şu zamanın hambalıyım bu kadar ağır yük yüklemedim.

Varan saraya çuvaları buğday çuvalı gibi düzüyor. Padişah şaşırdı

–Ulan, dedi, ulan üç dört atlı geldiler. Bunların efendime söyleyeyim ne çeyizi var, ne bişeyi vardı. Ne bunlar kırk tane çuval, nerden, ne vakit bunları peydah etmiş ne olmuş ulan neymiş bunlar bakın hele! dedi.

İlk çuvalın ağzı açılıverince baktılar ki baş vezirinin hanımının kellesi kesik gövdesi, gözleri açık.

– Aaa ! Ulan padişahım, bu baş vezirin hanımı. Kellesi kesik.

– Ulan... Ulan ! O gelinlerin bütün üleşleri i ahır ağzının başında kargalara yem ederim.

Hücum baba. O zamana kadar Arabüzengi Arap kıyafetini giydi atın üzerine oturdu. At dehlemeyi bekler vaziyette

– Siz, dedi sarayı kitlen yürün bakayım. Görün bakim gününüzü.

Gelen askerleriyle padişahı Arabüzengi karşıladı. Amman Allah ! Adam mı dayanır sokak sokak herbir atmaya üç-dört kelle bir yanda, ulan şaşırdılar.

Ulan bir Arap türedi yav bu Arap yok idi. Ama nerden geldi, nerden gelmedi. Sağlam ne asker ne bir şey kaldı. Hiçbir şey kalmayınca umudu kесdiler.

Bu böyle harb ededursun padişah artık alayının, tümeninin bilmem neyilen başa çıkamayacağını anlayınca her gün bir tepeye adam gönderiyor. Arab'ı bulmaya çalışıyor. Zembili attırıyor “Şah İsmail sağ olmaya sağ ama zembilden kan damlıyor. Başına bir iş gelmiş amma ne geldiği belirsiz” diyo.

Bunlar böyle harb ededururken biz alalım haberi gözü kör Şah İsmail'den. Şah İsmail susundan gebermiş efendime söyleyeyim, bir damla su bir altın gözüne görünüyor. Zalım babasının yaptıkları hiç aklından çıkmıyor. Üç karısı aklına düştü Kamer Tayınan, bir yandan içine bir alaf düştü. Elini yukarı kaldırdı. Aldı bakalım orda ne söylüyor:

13. Rahmetini gönder aç gözlerimi

Ben sana sığınuyom beni yorma

Rahmetini yolla aç gözlerimi

İşit ey Allah'ım ah-ı zârımı

Hasretimle yakma Güllizarımı

Genç yaşımda kaldı.....

Rahmetini gönder aç gözlerimi

Zaten çok zayıftır nazlı Gülperi

.....galmasın kemikleri

Ben onun yüzünde gördüm seheri

Rahmetini gönder aç gözlerimi

Artık çarpışamaz Arabüzengi
Benim fırakımdan terkeder cengi
Bozulmasın hayatının ahengi
Rahmetini gönder aç gözlerimi

Artık şahlanamaz galelerde
Sevgili atım Kamer Tayım
Ondan da ayrıldım ben neyleyim
Rahmetini gönder aç gözlerimi

Böyle diyene kadar Şah İsmail'in gözleri ayna gibi açılır Cenâb-ı Allah'ı takdiriyle. Bir sevinir bir sevinir, elini yukarı kaldırır. Tekrar :

14. Cihanı yaratan göğü donatan
Gurtardın beni garanlık hayattan
Sonsuz minnet sana can verdin bana
Gençlikte vurdu hayatın sonsuz kederi

Böyle der, Cenâb-ı Allah'a dua eder :

“ Yarabbi sen her şeye kadirsi

Susundan ölür. Bir su bulurum der, yörür. Bir yola çıkar. Nerde olduğunu bilmiyor. Bir taraftan durur, bir tarafa yörür. Bakar ki bir köylü geliyor karşıdan:

– Selâmün aleyküm.

– Aleyküm selâm.

– Bak hele arkadaş.

– Hıhh ! Ne diyon ?

–Yav yakınlarda bir köy, bir şehir, kasaba neyim mı?

– Vardır.

Ne kadar ?

– Yedi adım atan.

– Eeee...

– Sağa dönüp yedi adım daha atan.

– Hıhh.

– Sola dönüp yedi adım da attın mıydı vardın bir köye.

Ulan Şah İsmail gözün alabildiği yere kadar tee karşı dağlar gibi.

Ne yedi adımı ne yedi adımı. Köy uzak. Güler, o zaman delikanlı ağlamaya başlar.

– Ulan kardaşım sen niye ağlıyon?

– Yav sen niye gülüyon öyleyse ?

– Yav senin dediğin hoşuma gitti güldüm. Sen böyle böyle dedin. Benim gözümün alabildiği yerde ne köy var ne de kasaba.

– Benim de hoşuma böyle gitti ağlıyom, dedi.

– Ulan kardaş sana bir şey soracam.

– Ne soracan ?

– Yav sen bana yoldaş olman mı ?

– Ne olacak ?

– Yav senin gibi bir arkadaş a ihtiyacım var, senlen beraber gezerik, dolaşırık.

– Get ulan Allah'ı ı ney ettiğimin dölü. Ben anamla babamla arkadaş olmak istemedim, dedi.

Öte yandan çekti gitti. Şah İsmail elini şöyle etti. Arkadan değdi gitti.

–Haa, bunun da başında bir bela var” dedi.

O, o yana gitti kendi bu yana.

Bir çeşmeye geldi. Buldu bir su, kana kana içti. Susuzluğu kalmadı amma zalım babasının kendine yaptığını ne şekil ne ederim diye düşünüp gidiyor. Şöyle ormana girecek yere baktı ki bir çoban;

– Ulan çoban çoban !

– Ne diyon? der.

– Gelhele, der.

Gelir.

Oğlum, bana burnu şimşiriklisinden, burnu yağlısından bir koyun ver, der.

Bir koyun verir, parası ı verir. Getirir iyi bir koyun.

– Lan oğlum bunu niye getirdin. Ben burnu yağlısından dedim. Biraz kötü olsun.

Getirir, keser,

– Etini sen al kurban, der.

Kırk katını aldırır, içini arıdır, derisini kafasına geçirir, öte yannı yürümeye başlar. Bir çiftçiyle karşılaşır :

– Nere gidiyon?

– Eve gidiyom oğlum.

– Emmi benim kimim kimsem yok beni evine kabul et nolur yav. Yanında dururum, işini tutarım, çitini sürerim ne olur.

Ulan onun da hiç çocuğu yokmuş. Gelir eve :

– Vallaha hanım, hazır bir evlat babası olduk. Böyle böyle arkamdan geldi.

Onun da kimi kimsesi yok oğlumuz oldu.

– Buyursun, ne yapak

İki-üç gün geçince orda misafir bir baktı kine müfrezeler asker topluyorlar, adam topluyo orda, gezinip duruyo.

– Baba bunlar nedir, dedi çiftçiye.

– Oğlum hükümdar oğlunun gözünü kör edip nereye attıysa attı,

– Eee ?

– Şimdi oğlunun karılarından bir Arap varmış. Padişah orduynan tümenlen başa çıkamadı, takviye asker topluyo onun için. Ama nerede, hangi köyde, hangi şehirde yerini bildiği yok.

– Baba, ne olur emsallerimden geri galmayım, beni de gat da ben de gideyim askerlerinin.

Ulan çiftçi dedi ki “ Hana harab olmaya. Herkes ölümden kaçır, bu da gitmek ister.

– Lan oğlum olur mu ?

– Olur baba ne olur. Ben de emsallerimden geri galmayım.

– Yörü bakalım.

Beriden vardı kine Arabüzengi ortada dikilmiş, efendim yerde adamlar yığılmış kalmış. Kumandan var orda. Bir adam çıkıp da bir adam cenk etmeye gözü kesmemiş.

– Kumandanım ne olursun bu Arab’ın bugün de ben cenk edim.

Döşünden geri itti

– Yörü lan köyün cılızı ! Ulan tek sen mi kaldın oğlum.

– Yavu geri varım, padişaha diyim.

Orda bir kargaşa var. Padişah

– Ulan ne o ?

– Vallaha kimsenin gözü kesmiyo, biri gelmiş acar imiş gitmek istiyor.

– Lan bırakın gitsin.

Buna bir total at verdiler efendime söyleyim bir de kılıç kalkan, giydi bunları. Yukardan aşağı inerken bir nara bastı amma Arab’ın yüreği “hort” etti. Arabüzengi saraya, saraya vardı. Kızlar pencereden bakıyor Güllizar’lan Gülperi.

– Kız Güllizar, Gülperi !

– Ne var ?

– Bu total atlı var ya benim canıma sebep. Ben bu narayı ilk sefer Şah İsmail’ de gördüm. İkinci sefer de bu total atlıda gördüm.

Tabii, Şah İsmail biliyor karısının olduğunu. Ne kadar da Arabüzengi uğraştıysa da ufak bir manavaraylan kendini kurtardı. Gün azıncaya kadar cenk ettiler. Birbirini yenemediler. Arap saraya döndü.

– Ulan oğlum ne ettin ? dedi padişah.

– Bre padişahım ne edeyim. Bana verdin bir total at, efendime söyleyim sekip oturuyo, kılıcım kötü, atım kötü. Ağa ! Ne kendimi mizrah edeyim, adamlar canlı candan Anca gendimi müdafâ ettim. Ben bir hamle yapmadım ki. Bu kadar orduyu tümeni kıran bu mu yahu bu Arap mı ?

– Hee.

– Ulan ben onu atım pusatım sağlam olsun yeterim.

– Ulan bizim adı batasıcının bir atı var oğlum, o da kimse yaklaşımyo da eğlemiyö da. Eğer binebilisen...

– Benden hiçbir at gocunmaz padişahım. Nasıl bir atıymış bu ?

– Yav at mı sürdün ?

– He.

– Ben alırım seni. Atı bana göster.

– Gel gel, dedi bak yokardan yemi i verirler; suyu da yukarda. Ardından geleni teper.

Nerden beriden atın yanına vardılar. At bunun kokusunu aldı. Doğru vardılar at ne tepiniyor ne hortlanıyor.

– Padişahım bu ata mı sen tepiniyor, hoplanıyor dedin. Yav bu at asil at ya. Siz bilmiyonuz buna ne yapacağınızı.

Efendim atın bağıni çözdü. Nasıl berkitmişler kaçmasın diye. Gitti aldı, atına kavuştu.

– Ulan şu silahları da verin.

Hemen ordan gitti doğru eve. Arabüzengi de oturmuş öteki kızlara anlatıyor.

– Dünkü topal atlıya o kadar hamle yaptım, kurtuldu. Yarın bu yine gelir benim vadem yetecek. Asla ha asla onun evine varman.

– Olur, olur.

Kapıyı “gıcirt” açincaya kadar Arabüzengi kılıcı çekti. Şöyle bir bakıverdiler ki Şah İsmail amma kafasına bir şeyler etmiş. Babası tanımadı, ama kızlar tanıdı. Üçü birden sarıldı.

– Oturun hele bakalım oturun. Sabahın plânını çizerek hele.

– Nasıl plân ?

– Ya bugün senle cenk eden bendim. Yarın gene geleceğim.

– Ya sen bana bildirseydin ya.

Ya ben sana candan kılıç çaldım. Her hamlene karşılık verdim. Elinilen gözümü mü çıkardacaksın taman. O halde kendimi nasıl tanıtayım. Benim naramın sesinden tanımadın mı ?

– Tanıdım amma, ilk sefer sende gördüm dedim idi bunlara da. Ne bileyim ben.

Sabahın plânını yaptılar. Arabüzengi

– Sen beni bir çalıma getir, attan düşür. İpliğinen çeke çeke bağla. Babanı sarayına indik mi öldürmeyi zalım babana bırak, ötesine karışma, dedi. Sen eli i kana bulama ben gelirim onun hakkından.

Efendime söyleyim çekildi bunlar. Sabah oldu, herkes birikti, Arap geldi. Hani o total atlı yok. Kamer Tay’a binmiş Şah İsmail , aşağı geliyor. Lorke oynuyor, sekip geliyor.

– Lan vallahi adam geliyor, dediler. Görün şimdi bunu. Dünkü total atlan yenilmeyen bugün yenilir mi bre.

Bir çalımına getirdi, Arab’ı düşürdü. Arap atlan düşerken “şakır şakır” bir alkış koptu. Hemen arkasına elini ipliğinen, yörü bakalım önüne kattı saraya geldiler.

– Padişahım, bu muydu senin orduna karşı gelen ?

“Nasil olsa Arap burda kesilecek” diye binbir ayak saraya birikti. Şimdi baş vezirin yanına geldi.

– Cellat ! dedi padişah.

Kılıcı çekti hemen Arab’ın oraya geldi Şah İsmail

– Padişahım !

– Ne o oğlum ?

Bunu öldürmek senin hakkın. Düşmanı kendi elinnen öldür. Bu kadar askerini kesti, kendi elinnen öldürsene.

– Doğru söylüyon oğlum, bunu öldürmek benim hakkım, dedi.

Vezirin yanına vardı oturdu. Padişah’ın koltukları kabardı. Yaklaşp da şöyle ona kılıç çalayım hesabına gelene kadar Arap nasıl kırdı ipi, nasıl elini bura attı Padişahın kellesini vurduğunu kimse görmedi. Bir de baktılar ki padişahın kelle bir yanda gövde bir yanda.

– Bre Arap boşandı ! diyenin yarısı merdivenden düştü, yarısı saraydan aşağı uçu, kiminin kolu kırdı kiminin kanadı. Efendim ortalık velveleye geliyo. Başındaki kel şeyi çıkarıverdi Şah İsmail.

– Vezir emmi, ben Şah İsmail değil miyim derkene – titriyor amma vezir – bir dellal çağırtilar.

– Kimse bir yere gitmesin. Gelen padişahın oğlu Şah İsmail’ imiş! Bu Arap dediğiniz de benim ikinci zevcem, dedi.

Arap elbisesini çıkarıverdi ki ayın on dördü gibi bir kız. Gene de zalım babasını, anasını hocasıylan neyiilen kömdürdü, mevlütlerini okuttu, mezerlerini yaptırdı. Ondan sonra tekrar toy düğün etti, murazına geçti. Kendi de babasının yerine geçti, Kandehar halkının hükümdarı oldu. Bu gadar.

MEMİŞ MEHMET KÖKSAL

** Metin 30.10.1999 tarihinde Bahçe'nin Burgaçlı Köyü'nde Memiş Mehmet Köksal'dan ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

HURŞİT İLE MAHMERİ HİKÂYESİ (HMH) *

Molla Hünkâr isminde padişah vardı. Padişahın derdi büyüktü. Çocuğu hiç olmazdı. Sabahları has bahçede namaz kılar, Allah'a duasını eder ki

- Bana bir *zöhret*²⁴ ver yarabbi ya Resulallah.

Günlerin birinde baktı ki sabahleyin erkenden bir ihtiyar gelmiş. Elinde kitap okuyor has bahçede. Padişah

- Burda ne geziyon, sen benim adımı duymadın mı ? dediyse de ihtiyar :

- Ben seni çok iyi bilirim. Bene de her yerin kilidi açıktır, dedi.

O zaman padişah sevindi ki bu adam erişmiş bir adam olduğu için. Elini ayağını öptü ki :

- Aman dua et bana mevlam *zöhret*¹ versin dedi.

İhtiyar dua etti. Gâyibden iki elma çıktı geldi. Biri beyaz biri kırmızı.

- Oğlum, şunun birini sen ye birini de hanımına yedir. İnşallah bir oğlunuz olur, dedi.

Adam gözden kayboldu, gitti. Padişah akşam olup yatsı namazını kıldıktan sonra hareme gitti. Sultan hanımın yanına. Elmayı kendine verdi. Biri kendi birini de hanımı yedi. Yattılar.

Dokuz ay sonra bir oğulları oldu. Altın topu gibi. Bu oğlanı mektebe kodular. Okudu filan etti. Güzellikte emsali yoktu. Sonra büyüdü. Seni everek dediler. O zaman everme çağına gelince babası

- Gel ki seni everek.

Oğlana söylediğinde bir gece rüyasına kırklar girdi. Murat tepede kırklar kendine bade içirdiler. Mahmeri'yi de gösterdiler.

- İşte nişanlın bu. Yedi buçuk yıl sonra bura , Ceylan yaylasına gelecek. Bekle ama hiç kimseye söyleme, dediler.

Oğlan gözünü açtı ki bütün damarları yanmaya başlamış. Bunu kimseye söylemiyor. Aradan günler geçiyor ama oğlan boyuna hastalanıyor. Doktorlar falan bunun hiç derdine çare bulamıyorlar.

Mahmeri'nin babası büyük bir bezirgendi. Malcıydı, zengindi, tüccardı. Kalktı günün birinde bu adam vefat etti. Bunun adamı olan Kara Yozgan, memleketin

²⁴ *Zürriyet*

kâtibi, öldükten sonra memleketin söz keseni oldu. Birkaç yanına eren yoldaş asker mesker birikti. Kendi kendine bir padişahlık devri sürmeye başladı. Bir gün Mahmeri'nin kardaşlarını çağırttı Kara Yozgan, dedi ki

- Beni dinleyin arkadaşlar, bacınız Mahmeri benim çok hoşuma gidiyor. Bunu hana vereceksiniz.

Uşaklar o yannı düşündüler bu yannı düşündüler. Beynine vurmuşa döndüler, huylandılar. Kalktılar ordan evlerine geldiler. Irmağa kadar gönderdiler. Arkalarına, vermezsele zorla alacağını haber gönderdi. Kardaşları :

Biz vermiyok. Kendin elindeki kendin elinde bizim elimizdeki bizim elimizde, dedi.

Onlar da askerlerini topladılar. Bunlar nerdeyse birbirleriyle harbe gireceklerdi. Arada eş, dost, memleketin ileri gelenleri. Bunların arasına girdi. Bunları birbirine dövüştürmediler. Araya adam girdi. Mahmeri'n kardaşları dedi ki :

- Madem biliyorum, bunun şeri yüzüne sürtülsün.

Kalktılar bir gece çektiler kervanına askerini aldılar. Doğru gel ha, gel ha, gel ha, gel Karabağ ülkesine. Hurşit'in babasının ülkesine, o Ceylan yaylasına kondular. Hurşit de günleri sayıyordu. Gün tamam oldu. Hurşit bir gece kalktı. Atını, kuşunu aldı, avını eline. Murat tepeye çıktı o rüyasında gördüğü tepeye. Atını bağladı. Şahanını indirdi. Bir namazını kıldı. Ortalık açıldı. Baktı kine çadırlar var. Bir çok beş yüze yakın çadır var.

- Bunlar necidir hele bi gidim. Bu yaylada ne gezer bunlar, dedi.

Get, get, getti. Uşaklar başına topladı. Bir iki tanesine, bir kaçını sordu. Uşaklar yabancı gibi konuştular. O zamana kadar çadırdan bir kız çıktı. Ama kızı görür görmez bayıldı, düştü. Ordan o zaman bir karı çağırdı.

Mahmeri ki

- Hele gel karı ana, bu oğlana ne oldu ?

Karı anladı vaziyeti, dedi

Kızım bu oğlan sana âşık oluk. Sen buna bir çadır kurdur. İçeri çek. Göğsünü koklat, dedi.

Çadırı kurdurdu. Göğsünü koklattı. Oğlan uyandı. Ta o zaman dolaş olduğu , rüyasında gördüğü kız, rüyasında gördüğü oğlan. Birbirlerine âşık oldular. Sazı eline alıp kız söyler o zaman :

1. Yedi buçuk yıldır yola bakarım

Muhabbetli yarım sen sefâ geldin
Sana kavuşunca kötü kaderim
Muhabbetli yarım sen sefâ geldin

Aldı Hurşit :

Yüz kişi kör olsun unutursam yar
Ey benim meleğim ben sene geldim
Artık hiç girmesin hasret araya
Ey benim meleğim ben sene geldim

Alır kız :

Gece gündüz ettim Hakk’a ne yazık
Aklımdan kesildi bülbül avazım
Kim der ki karam everdiler bizi
Muhabbet yarimden sen sefa geldin

Alır Hurşit :

Bir gece rüyamda kırkları gördüm
Takadım kesildi sararıp soldum
Bulutlar içinde yüzünü gördüm
Ey benim meleğim ben sene geldim

Bunlar böyle söylemede dursun. Koca karı dedi

- Yeter yavrum, anam. Herkes benim gibi kör olmaz, ayrılın. Biri görür bir şey söyler, ayrılın, dedi.

Bunların ayrıldılar. Başka çadırdaki oturmaya başladılar. Akşam oldu kızın kardaşları geldi . Avdan, kuştan hoş beşten sonra Hurşit'e dediler ki

- Buranın sahibi sen misin ?

- Evet, dedi.

- Bunu biz babandan alamak mı ? dediler.

- Canınız sağ olsun alabilirsiniz. Sabah gelin, dedi. Babama ben de söylerim siz de söyleyin, dedi.

Sabah oldu onlar padişahın yanına boş gitmek diye :

- Av edek, elimizle birkaç keklik falan vurak.

Dolanmadı oğlan doğru geldi. Babasına vaziyeti anlattı. Padişah :

- Peki oğlum, dedi.

Akşam oldu. Mahmeri'nin kardaşları geldi. Sohbetten sonra hoş beşten sonra işte meseleyi açtılar, dediler :

- Bu yaylayı bize vermenizi rica ediyok. Senden satın alacak.

- Canınız sağ olsun, dedi verdim.

- Yalnız sizden de benim bir ricam var.

- Ney ? dediler.

- Bacı ız Mahmeri'yi oğluma Allah'ın rızasıyla Peygamberin kavli üzerine istiyom, dedi.

- Peki, dediler.

Sabah oldu. Ordan ayrıldı, geldiler. Amma geldikleri yerde konuşmaları eve çadırlara geldi konuşular. Dediler ki

- Elimizi, vatanımızı terk ettik. Malımızı mülkümüzü koduk geldik. Bileydik, bacımızı orda verseydik de yerimizden oynamasak olmaz mıydı, dediler.

Karar verdiler. O beline dürttü, ötekiler beline dürttü. Cazgır garı, şu, bu oraya girdiler. Kalktılar, bunlar bir gece içinde yeniden göçtü, gittiler. Kara Yozgan eline.

Bunlar getmede olsun. Padişah da düğün tederiği görüyordu. Bir gün bir adam gönderdi:

- Gidin, hazır olsunlar. Biz tederik görüyoruz.

Gittiler. Adam, elçi gitti kine çadırların yerinde otlar bitmiş. Geri geldi. Bu vaziyeti anlatır anlatmaz suçlu ciğerine sızı girmeye başladı. Yardım yaralıya

düştü. Bir gün kalktı atına bindi. Doğru rüyasında gördüğü yaylaya geldi. Çadırları yerini aradı, buldu. Baktı, ocakların daşının arasını kurdalarken bir mektup yazmış Mahmeri ona, koymuş. Onu aldı, öyle ki Mahmeri ona şunu söylemiş :

2. Gözlerinden akan terket yaşını
Yine mi uğrattılar beni yollara
Mektubumu iyi sakla üç ocak daşı
Gene mi uğrattılar beni yollara

Gezdi garı geldi bizi doyurdu
Zalım gardaşlarım böyle buyurdu
Felek beni uşağımdan ayırdı
Gene mi uğrattılar beni yollara

Beni ayırdılar aslan yarimden
Aczimden hiçbir şey gelmez elimden
Ayrılmak pek acıymış gonca gülümden
Gene mi uğrattılar beni yollara

Oğlan ordan yandım yaralıya düştü. Atına bindi geri eve geldi. Hiç durur hali yoktu. Artık sabrı tükendi. Babasından anasından izin aldı. Babasınnan anasının ne kadar sözleri fayda etmedi. “İlle gidelim” diye burdan. Kalktı, heybesine bir heybe altın attı. Atına bindi çekti. Yanına da kırk tane iyi adam aldı. Babayiğit seçme yiğitlerden. Çok gittiler. Durmadan yol alıyorlardı. Bir gün bilmediler, atları bütün bir milli yere rast gelmiş. Mile çöktüler. Bütün atların çıkacağı kalmadı. Hepsi atlarından indiler. Atları bıraktılar. Hurşit ne yapsın gene kaldı orda. Aldı sazı eline bakalım ne der :

3. Atı baş ucundan mile batırdım
Atıma gelen neden aklım yitirdim
Ömrümün yarısından götürdü

Hem ata gurban hem de Maha'ya

..... atım başına
Gurban olam gözlerinden akan yaşına
Dördünü bitirmiş de girmiş beşine
Hem ata gurban hem de Maha'ya

Hurşit kalktı ordan atlar mile çöktü, kaldı. Gene, yayan kaldılar. Hurşit'in başındaki otuz dokuz kişi kendinden ayrıldılar. Orda arıcılık vuruculuk yaptılar. Mağralarda yerleştiler. Kendi de dağlarda yedi sene dolana dolana Kara Yozgan elini buldu. Bir gariya misafir oldu. Garının evinde. Gariya meseleyi anlattı. Kalktı, gariya biraz da altın verdi.

Garı

Korkma oğlum benim uşaklarım sarayda. Kara Yozgan'ın yanında çalışıyorlar. Hep hizmetçiler orda. Senin işini yaptırım, dedi.

Uşaklarına söyledi, garı.

- Peki, dediler.

Düğün demek yapılıyordu, kendi sazıcı olarak, Mahmeri'ye âşık olarak düğüne gitti. Mahmeri perdenin arkasında. Kara Yozgan içiyor filan ediyor. Kendi orda âşık olarak götürmüşler, türküyü söylüyor :

4. Bir bezirgân da gelir Şam elinden
Daramış zülûflerin vermiş tımarın
Ak göğsün üstünde zemzem pınarı var
İçsem kan öldürür içmeden öldüm

Gadir Mevla'm ne kadar hoş vermiş
İnci de mercan endamın var
Koynunda memelerin tomur olmuş
Emsem kan öldürür emmeden öldüm

O zaman perdeyi kaldırdı kız, zülûfleri dağılmış büsbütün. Kara Yozgan'ın arkası kızdaki tarafı görmüyor. Ama çocuk görüyor.

Kolumdan tutun da beni atın
Yedi kerre de tuzda dursun yar
Kız sevdiğim zülûfünü tarama
Desem kan öldürür demeden öldüm

Yozgan böyle söylemesinden huylandı. Celladlara dedi ki :

- Oğlum, götürün bunu. Şu Arab'a boynunu vurup gelin bu itin, dedi.

Celladlar Hurşit'in koluna girdiler. Sürükleye sürükleye getiriyorlar. Hemine Mahmeri de Alaca Kız'a dedi ki

- Durma Alaca kız. Hurşit'i kurtarmanın çaresi, dedi.

Hurşit'i eletiler kellesini vurmaya. Ordan boynunu vurmaya götürdüler. Alaca kız da Mahmeri de ne kadar altın varsa hepsini aldı. Baktı kine Hurşit, geriden iki gelen var. İki kız geliyor, dedi ki

- Ne var şu elimi kolumu çözün.

Yalvardı yakardı celladlara. Celladlar :

- Oğlum, dünyada kahr alma. Şu adam bir soluk söylesin dedi birisi.

- Söylesin mi ? dediler.

- Söylesin, söylesin dediler.

O zaman söyler :

5. Ağca kız verdim anda
Yandı yüreklerim yandı
Altın çapraz gümüş verdin
Yandı yüreklerim yandı

Şöyle baktım iki güzel
Birisi Maham'a benzer

Ufak kollar ak bilekler
Çalışı da Maham'a benzer

Mahmeri de Alaca kız da ulaştılar. Mahmeri dedi kine :

- Ulan celladlar yani bu adamın boynunu kesseniz, Kara Yozgan size ne verir ? Kemiklik bile vermez. Ulan sizin dünyalığınıza malikinize, bakım şu torbanıza heybenize, dedi. Doldurdu, ne kadar altını varsa soydu celladlara verdi. Celladlar

Lan kafanızı ne yoruyunuz, dediler birbirlerine Gettiler bit it eniği öldürdüler. Kanını da kanlı göyneğine belediler. Götürdüler. Mahmeri'ye dediler. Mahmeri ile Alaca kız Hurşit'i aldılar, getirdiler: Odalarına kilitledi , kapatdılar. "Söyle bakim lan Hurşit" dedikçe söylenilecek yer bıraktı Mahmeri onlara :

- Orda kalsınlar , dedi.

Bunlar getirdi, düşmana kanlı göyneği Kara Yozgan'ın önüne attılar. Ama Kara Yozgan çok bitirim içmiş, şarhoş. O zaman Hurşit kızın evinde söyler :

6. Bahçanızda kız ben aştım
Aştım da cennete düştüm
Öptüm sevdim helallaştım
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bunlar akşam oldu, Kara Yozgan da sarhoş oldu. Uşaklar haber verdi kendine, her biri ata bindiler. Ya Allah kaçtılar. Çok geldiler epey geldiler. Yoruldular, artık atları da yoruldu kendileri de yoruldu. Bir çeşmenin başında abdest aldılar. Namaz kıldılar. Oğlan kızın dizine başını koydu, yattı. Epey yatmada olsun. Şöyle Mahmeri baktı ki biraz asker çıktı geliyor. O zaman sazı eline alır söyler o zaman

7. Dizimin üstünden kaldır başını
Asker geldi bizi tuttu ne dersin
Dört yanıma baktım kimseler yoktur
Asker geldi bizi tuttu ne dersin

Hurşit yanağına damlayan bir damla yaşa uyandı. Baktı ki sevgilisi ağlıyor.
Hemen sazına sarıldı.

Yeni ağlıyon
Uyurken üstüme zalim ne dersin
 üstümüze gelenler
Korkma zülûf kara ne dersin

Aldı kız :
Gam yeme sevdiğim girme ezele
Sığınalım Hakk'a hemen ne dersin
Onlar ister bin atlı olsun
Bizim yardımcımız Tanrı ne dersin

Aldı Hurşit :
Mail oldum yol üstünde durana
Sarardı gözlerim döndü kemana
Seni atamadım da bizim vatana
Düşmanlar geldi çattı buna ne dersin

O zaman Kara Yozgan'ın askeri geldi, ulaştı. Kara Yozgan önde geliyordu.
Atı hendekten hoplayınca at yıkıldı. Kara Yozgan'ın elindeki kılıç böğrüne saplandı.
Homur homur öldü orda. Allah'ın emriyle. Askerin birazı

- Bunlar Hak aşığıdır, bunlara karışmayak, geri dönek dediyse de ötekiler dedi
kine :

Yok biz bunları öldürürük, dedi. Askerler iki taraflı oldu. Birbirlerine
girdiler. Hurşit ile Mahmeri'den yana olanlar öbür tarafı yendi. Bunlar bu yana atları
sürdü. Geldiler. Onlar da geri döndüler, gittiler. Gele gele geldiler ki önlerine
dağların arasından geçerken Kırk Haramiler gördü bunları, hemine tutdular. Bunları
sahabı tutdular. Kızı aldılar mağraya götürdüler. Arab'a dediler ki, cellada

- Oğlum bunun boynunu vur gel. Arap götürdü bunu ileriye, cellada yalvardı yakardı

- Ne olur müsaade et de bir kaç türkü söyleyeyim, dedi.

Arap da merhamete geldi.

- Söyle, dedi.

O zaman söyler sazı eline alır :

8. Sevdim kül eyledi yürek yanıyor

Mevla'nı seversen Arap öldürme beni

Yolumuz uğradı geldik bu dağa

Mevla'nı seversen Arap öldürme beni

Yüksekten uçardım da endim bir düze

Yaşımı yetirdim Arap seksene yüze

Yine minnet düştü Arap seyise

Mevla'nı seversen Arap öldürme beni

O zaman Arap söyler :

Seyis olduğumu nerden bilirsiz

Bu güzel kızla nerden gelirsiz

Söyle de bileyim sen kimin oğlusun

Öldürmek lazımdır yaşatmazlar seni

Alır Hurşit :

Öldürürsen de öldür kolu bağlıyı

Cellatın elinde kalbi dağlıyı

Bende Hurşit Molla Hünkâr oğluyum

Mevla'nı seversen Arap öldürme beni

Baktı ki kendi ağasının oğlu Hurşit. Molla Hünkâr oğlu deyince gitti, göyneğini çıkardı. Bir it eniği öldürdü, getirdi meydana attı Arap

- Düşmanımızın ömrü bu kadar olsun, dedi.

Mahmeri kanlı göyneği görünce bakalım ne söyler :

9. Genç yaşında neler geldi başıma
Felek aldı kahpe pişmiş aşıma
Yarın kanlı göyneğini attı karşıma
Öldürüp yarimi Arap neyledin

Kırk Harami misin yol üstünde durursun
Gelenin geçenin boynun vurursun
Dilerim Allah'tan boynun kırılsın
Öldürüp yarimi Arap neyledin

Orda Hurşit geldi, Mahmeri'ye olanı anlattı. Arap, Mahmeri, Hurşit geldiler.
Düğün kuruldu, yediler, içtiler.

ÖMER KOCA

** Metin 17.10.1999 tarihinde Osmaniye'de Ömer Koca'dan ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

BEY BÖYREK HİKÂYESİ (BBH) *

Öz memleketinin padişahının çocuğu olmamış. Yıllarca evli kaldığı halde bir evlada sahip olamamış. Bir gün vezür vezüre toplanıyorlar.

- Padişahım, senin bir evladın yok. Seni gel everelim. Belki yeni hatundan bir oğlun olur, yerine padişahımız olur.

Diye adamı teşvik etmişler. Adam da bunun üzerine her ne kadar evlenmeye teşebbüs etmişse de muvaffak olamamış. Doktorlara, günün zamanın doktorlarına, ebelerine ne kadar başvurduysa bir evlada sahip olamamış. En son diyor ki vezir vüzeraları, aklı yetenler :

- Padişahım, gel senle seyyah olalım. Birer ayağımıza demir çarık yaptıralım, Cenab-ı Allah'ı aramaya çıkalım.

Kimisi diyor ki

- Allah aramayla bulunur mu ?

- Ya bulamazsak da yolunda ölürük, diyorlar.

Bir vezirini yanına alıyor padişah. Tedbil-i kıyafet oluyor. Hanımlarıyla hellallaşıp adamlar evden çıkıyorlar. Bir vezir , bir de padişah.

Bunlar bir müddet gidiyorlar. Yanlarına da yiyecek, içecek alıyorlar. Bildiğin bir işçi gibi, bir tedbil-i kıyafet. Kimse bilmeyecek bunların padişah olduğunu. Bunlar çok gediıyorlar. Sabahleyin çıkıp öğle vaktine kadar gediıyorlar. Öğle vakti güzel bir çimenli, pınarlı bir yere varınca, adamlar diyor ki

- Şurda birer öğle namazı kılalım. Şu yemeklerimizi yiyelim.

Üzerinde götürdükleri yemekleri. Ona köy ağzında azık derler. Yani çalışana azık gider. O hesap bunlar da azık almışlar. O yemeklerini yeyip, namazlarını kılıp orda dinlenirken, öteden pir sakallı bir adam

- Selamün aleyküm padişahla başvezir ! diyor.

- Be aleykümselam ya ihtiyar.

- Nerden gelip nereye gidersiniz padişahım ?

Biz böyle böyle. Benim çocuğum olmadı. Yıllarca bir evlada sahip olamadım. Ne kadar da doktora baş vurdum, ebeye baş vurdum, bu işten anlayanlara muvaffak olamadım. İkinci bir hanım da almadım. Şimdiyse Cenab-ı Allah'ı aramaya gidiyorum. Allah bize ne diyecek nerde bulursak Allah'ı.

Sayın padişahım, sayın vezirim. Aramayla Allah bulunmaz, diyor. Allah nerden arasan orda.

Peki ihtiyar, sen bizim vezir, padişah olduğumuzu nerden biliyon ? Ne biliyon sen. Sen eğer bizim bu derdimizi bildiysen padişah veya vezir olduğumuzu bildiysen sen bizim derdimize de derman olun, diyorlar. Bu derdimize bir çözüm bulacaksın diyorlar.

- Hay hay, diyor nur sakallı ihtiyar. Hay hay diyor.

O zaman, o adam o ihtiyar Hızır Aleyhisselam. Hulusü kalplen, kalplen bir padişah, bir vezir böyle yaya olarak Allah'ı aramaya gitmesinin samimiyeti dayanarak Cenab-ı Allah, Hızır Aleyhisselam'ı gönderiyor. "Bu adamların derdine derman ol Hızır" diyor. Hızır Aleyhisselam diyor ki

- Ben senin derdine derman olacağım padişahım, diyor.

Cebinden bir elma çıkarıyor.

Sen bu elmayı götür. Güzelce kabuğunu soy, elmayı ortadan ikiye böl, yarısını hanım sultana yedir, yarısını da sen ye. Bu elmanın kabukları ı da evdeki küheylan kısırağına yedir, diyor. Ben gelmezsem de bir oğlun olacak, diyor, nurtopu gibi. Ben gelmeyince de adını gurma, diyor.

İhtiyar gözden kayboluyor. Eş ihtiyar, beş ihtiyar, ihtiyar kayıp.

- Ne edek, burdan sonra nereye gidek ya vezirim, diyor padişah.

- Padişahım, senin gidecek yerin kalmadı, diyor. İşte bu ihtiyar sana olacağı söyledi. Gözden de kayboldu. Bu yüzde yüz Hızır diyor. Hızır Aleyhisselam işte geldi, sana erişti. Dönüver geri eve.

Akşamüzeri evlere geliyorlar. Hanım Sultanlar bunları görüyor, bunlara gülüyorlar.

Ha Allah'ı buldunuz dimi ? diyor. Adamlara gülüyorlar. Yani Allah'ı aramaya gittiniz. Allah'ı buldunuz. Geri de akşam eve geldi iz. Yani uzaklara da gitmediniz. Zaten de siz gidemezsiniz. Sizin ne haliniz var yürüyecek. Böyle uzun boylu gidecek, ne haliniz var. İşte de geldiniz, diyorlar.

Bunlara gülüyorlar, hanımları, hanım sultanlar. Akşam oluyor. Yatsı namazını kıldıktan sonra padişah elmayı cebinden çıkarıyor. Elmayı güzelce soyuyorlar. Hanım sultana yediyor yarısını, yarısını da gendi yiyor. Yarısını da götürüyor eliyle

padişah, küheylan kısırağına yediyor. Küheylanlar yani ermiş gibi hayvanlar. Bu küheylan her yerde olur. Hızır gibi her yerde yetişir insanın imdadına küheylanlar. Kısırağa da yediyor elmanın kabuğunu, gendi de yiyor. Bunlar hanımları yatıyorlar. Sabah oluyor. Haftalar, aylar geçince hanım sultan hamile kaldığını anlıyor. Hanım sultanın hamile kaldığını vezir vüzere vezir vüzere hanımları da duyuyor. İşte “padişahımızın bir oğlu olacak” diye herkes seviniyor. Bir çocuğu olacak, herkes seviniyor. Aylar geçtikçe hanım sultanın tabi karnı büyüyor, gündün güne karnı büyüyor. Gün geliyor padişahın hanımı doğuma gidiyor. Nurtopu gibi bir oğlan oluyor. Herkes seviniyor. Padişah böyle günlerce haftalarca yemek yediyor millete. Sevincinden altın dağıtıyor, fakir fukara barınıyor. “Padişahımızın oğlu oldu” diye herkes de seviniyor. Padişah tabi daha fazla seviniyor. Hanım sultan seviniyor. “Oğlum oldu artık, padişaha garşı bir yüzüm var” diye o da seviniyor

Çocuk bir iki senelik olunca, tabi adı gurulmuyor. Çocuk beş altı yaşına geçiyor adı gurulmuyor. Çocuk medreseye gidiyor adı gurulmuyor. Küheylan da o arada bir erkek küheylan tay doğuruyor. O da büyüyor çocukla beraber. Ona iyi bir bakım. İşte bu çocuğun aynı beraber gardeş olarak, bir elmadan ikisi de doğduğu için ona da rağbet çok.

Çocuk okula başlıyor. İşte “adsız geldi, adsız gitti. Adsız geldi, adsız gitti” Çocuğun adı yok. Padişahın oğlu ama ismi yok. Padişah o sakallı ben gelip adını koyacağım dediği için ismini koyamıyor. Artık bir gün çocuk babasına diyor ki :

Babacığım, artık ben el yanına varamaz oldum, adsız geldi, adsız gitti. Benim adım adsız kaldı. Rica ediyorum babacığım, benim ismini koy babacığım, diyor.

Artık vezirleri i topluyor padişah :

- Ne yapalım, vezirlerim. Benim oğlum artık bana isyan ediyor. Durum böyle böyle , çocuğa adsız dermişler, ne yapalım deyince vezirler diyor ki

- Artık ne yapalım, gelmedi, o ihtiyar gelmedi. Bunun ismini koyalım.

Tabi gurbanlar gesiliyor. Millet toplanıyor. Artık hoş sohbetler. Padişahın oğlunun adı konacak. Tam isminin konacağı zaman hocalar çağrılıyor, Kur'anlar okutuluyor. Tam isminin konacağı zaman

- Selamün aleyküm ! diyor. İhtiyar hemen orda peyda oluyor.

- Aleykümselam.

- Ben sana demedim mi ya padişahım, ben sana demedim mi. Ben gelmeden adını goman demedim mi, diyor padişaha o ihtiyar.

- Efendim, nur sakallım sen gelmedin. Yıllar geçti. Bak çocuğum yedi yaşını bitirdi. Okula gönderdik. Herkes adsız diye hitap ediyor çocuğuma. O bakımdan mecbur kaldım bunun ismini koymaya.

O zaman o nur sakallı adam :

- Getirin bakalım, çocuğu.

Çocuğu getiriyorlar. Adam besmele çekiyor, mübarek elleriyle tutuyor çocuğu, şöyle zaten o Hızır Aleyhisselam o çocuğun nasıl olacağını bilmiş. Çocuğun sağ tarafını açıyor, bakıyor böyle ki böyle, yürek şeklinde bi ben. Çocuğun işte o elmadan olduğu Hızır Aleyhisselam'ın yardımıyla olduğu meydana çıkıyor. Şöyle bakıyor çocuğa.

- Bey Böyreğ'imiş diyor. Bey Böyreğ'imiş, diyor başka bir şey demiyor. Beni de şu kısırağın olduğu yere götürün diyor. Tabi at bakıcıları, padişahın adamları götürüyorlar. Şöyle ata bakıyor. Aynı ben atta da var. Atın da bir tarafında, sağ tarafında aynı ben orda görülünce,

- Bu da Benliboz'umuş, diyor. O anda kayboluyor ihtiyar.

Lan nerde kaldı bu ihtiyar. Nasıl nere gitti. Çocuğun adını da koymadı. Tuhsunup dururken padişah.

- İşte padişahım çocuğun adını koydu diyorlar. İşte çocuğun adını Bey Böyreğ koydu. Atın adını da Benliboz koydu. Daha sen Allah'ından ne istiyon ?

Yensin, içilsin. Çocuğun adı Bey Böyreğ kalıyor. Gendiyle aynı elmadan doğan atın adı da Benliboz kalıyor. Bunlar hem at hem de gardeş oluyor. Hızır Aleyhisselam'ın verdiği elmaylan, Allah'ın inayetiyle olan bir varlık bunlar. İkisi hem gardeş, hem de ayrı ayrı cinsten. Birisi hayvan, birisi insan.

Artık Bey Böyreğ tabi gün geçtikçe tahsiline, medresesine devam ediyor. Bir delikanlı oluyor. At da gendiyle güzel bir at oluyor, Benliboz. Yani hem uçar, hem gözükmez, hem insan gibi konuşur. Böyle bir Allah'ın yardımıyla bir küheylan, görenler hayret ediyor. Bu arada Benliboz'a binip, Bey Böyreğ şahlanıp böyle. Bazen ava gider, arkadaşlarıyla gendine has arkadaşlarıyla ava gider, işte atıcılık yapar,

cirit atar, böyle yiğitliğin her çeşidini, bunlar dener. Her çeşit oyunları yapar, böyle bir yiğit oluyor.

Bu arada Akgavak gızı isminde bir başka ülkenin bir gızı, bir kral, kral gızı yani, “kim beni yenerse ben onla evlenirim, yoksa evlenmem” diye hüküm sürdürüyor. Gendiyle müsabakaya giren gendini yenerse ona hanım olacak, ona zevce olacak. O gendine yenilirse kellesini vurdurmuş. Adam kellesinden kale yaptırarak şekle kadar adam kestirmiş. Kimse bununla artık müsabakaya girip gendine güvenmezmiş bunla yarışmaya.

Tabi bu Bey Böyreğ’in kulağına geliyor. Bey Böyreğ bir gün atını, kılıcını alıp, “Allahaismarladık”, deyip çıkıyor o gızın olduğu yere.

Şimdi gidiyor oraya. Oraya gidiyor amma orda ne biçim yendiği o gızı ben şimdi hatırlayamıyorum. Bilmediğin işi bilmiş gibi konuşmak iyi değil. Yalnız orda gız kaç çeşit müsabaka yaptırıyorsa, yarışma yaptırıyorsa hepsinde yenilir ve Bey Böyreğ’in başını vurduramıyor. Gız gendinin yardımcısı vezirine oranın kralı , ora kraliyetmiş. Oranın kralı gız, kraliçesi gız. Gendinin yardımcısına orayı, o ülkeyi teslim ediyor.

İşte benim aradığım yiğidi buldum, işte ben bununla giderim. Bununla evlenirim diyerek ordan terk-i diyar ediyor.

Tabi bu arada aradan vakit geçmiş, çok vakit geçmiş. Bey Böyreğ Akgavak gızı ı alır memlekete gelir ki padişah babası ölmüş. Hemen Bey Böyreğ’i babasının yerine padişah diker vezirleri. Emmisi oğlu da başvezir olur. Bazı yerlerde buna kel vezir derler amma bütün âşıkların veziri kel vezir olmaz. Başvezir diyelim biz buna, baş vezir. Amcasının oğlu yerine de vekil olur. Adam hükümdarlığına başlar. Babasının yerine padişah olur. Bu arada Akgavak gızıyla daha gerdek olmadılar, daha evlenmediler. Aradan bir müddet geçecekmiş babasının öldüğünden dolayı, saygısından bir padişahın babası öldü, şu kadar zaman geçmeden de evlilik yaptı diye, el kınamasın diye ertelemişler evlenmeyi.

Bir gün der ki bunun arkadaşları içinden bir tanesi de vezirin oğlu, işte bunlar epey varlar.

Haydi ava gidelim padişahım, hem sen padişahsın ama gençsin sen delikanlısın. Eskiden beri, öteden beri beraber ava gideriz, ok atarız, cirit atarız işte eğleniriz, at koştururuz. İşte bizim zevkimiz de bu.

İşte o zamanın da zevki oymuş. Şimdiki gibi sinema yok, efendim televizyonlarda yarışma yok. İşte o zamanın da zevki öyleymiş, at koşturmakmış. Ava gitmişler.

Bunlar bir gün gidiyor gelmiyor, iki gün gidiyor gelmiyor, bunlar ilerletiyorlar işi. Bunlar yatılı gibi gitmişler. Bunlar sınırın dışına çıkmışlar, gendi sınırlarının dışına çıkmışlar. Başka bir sınıra girmişler. Oranın ismini de şimdi bilmiyorum. Zaten benim de öğrendiğim âşık böyle anlatıyordu. Orda güzel bir çeşme buluyorlar, pınar buluyorlar. O pınardan, bunlar kırk kişi otuz dokuz tane at sulanıyor, kırk tane adam ordan su içiyor. Yalnız o zaman Benliboz demiyor ki “İçme Bey Böyreğ !” demiyor. Sudan o da içiyor. Bu otuz dokuz tane attan, kırk tane adam, içinde bir de padişah da olmak şartıyla, yalnız padişahın vekili emmisi oğlu gitmiyor o ava, o padişahın yerine vekil kalıyor. Bunları o ülkenin gezici korucuları, gezici askerleri işte kim ise, koru görevlileri diyelim işte şimdiki. Bunların kırkını da uyurken bağlıyorlar. Atları da otuz dokuz tanesini bağlıyorlar. Yalnız Benliboz Bey Böyreğ’in kılıcını alıp ordan uzaklaşıyor. Benliboz yakalanmıyor. Su uyku pınarıymış, su onları uyutuyor.

Bunları götürüyorlar o ülkenin kralının yanına. Ora krallık, ora da krallıkla hükmediliyormuş. Bunları, o zaman krallar kalede olarmış, kalelerde, eski mesela Yılan Kalesi var, Anavarza Kalesi var, Toprak Kale var, Hemite Kalesi var. İşte bu yörenin kaleleri gibi orada kalenin kimsenin varamayacağı yerde, yüksek yerde padişahın, kralın yeri. Hep bu kaleler krallık, padişahlık değil krallık, kale işi krallık işi. Kralın yanına el atıyorlar. Tabi kralın huzuruna varıyorlar.

- Kralım, işte böyle böyle. Bizim ülkemize gelen şu kadar harami yakaladık.

Bunlar harami olarak heç konuşturulmuyor bile. “Haramileri yakaladık elleri bağlı, atları da bağlı.” Atıyorlar zindana. Atları da herkes artık nereye bağlıyor, nasıl ediyorsa. Bunlar burda yaşaya dursun, zindanda. Çok vakit geçiyor, epey vakit geçiyor. Adamlar perişan oluyor. Bir gün Bey Böyreğ diyor ki, zindancıya

Gardaş zindancı başı, bizi buraya attınız, aylardır, yıllardır buralarda perişanık biz çürüdük, bizi mahkeme etmediniz, bizi kadiya çıkarmadınız, bizi sorgulamadınız. Bizi buraya attınız. Bizim suçumuz ne. Yahu Allah için bizi bu kalenin güvertesine çıkar da bize şöyle bir dünyayı görelim, güneşi görelim, insanları görelim. Akşam da geri zindana kapatın, diye müracat ediyor, Bey Böyreğ bu zindancı başına.

Zindancı başının da bir iyi tarafına geliyor.

- Hakketen bu adamları sormadık, soruşturmadık, suçu ne demedik. Bir emirle attık içeri. Bu adamlar yıllardır burda yatıyor. Çıkarın ! diyor.

Zindancılar, zindancı başının emriyle bu Bey Böyreğ'i ve arkadaşlarını kalenin güvertesine çıkarıyorlar. Bunlar orda tabi güneşi görüyor, dünyayı görüyor, etrafı seyrediyor. O arada bu kalenin böyle yakınından şimdiki biz asfalt diyoruz işte yol geçermiş, kervan yolu kervan yolu. Böyle 40-50 metre 100 metre diyelim kenarından, kalenin dışı surlu surun dışından yol geçermiş. Şimdi belli yani zaten kalelerin dışından hep yol geçiyor. Ordan yol geçermiş, kervan yolu. Bir bakıyor ki Bey Böyreğ bir bakıyor ki bir sürü bezirgân, böyle kervana eskiden bezirgân derlermiş böyle sürüylen giden atlıya veya mal satan tüccara. Böyle isim verirlermiş. Bunları görünce:

Ya arkadaşlar diyor. Şu gelen bezirgâncılar bizim memleketin giyiminde, bizim memleketin kıyafetinde, aynı onlara benziyor. Hele şunlara bir sorak diyor. Tabi bu arada bunların bir saz var yanlarında. Eskiden bütün böyle büyük insanların çocuklarına saz öğretilir, saz da öğrenilmiş. Eskiden bu saz çalmak söylemek bu da bir şeymiş yani, bu da bir gereksinimmiş. Bey Böyreğ sazını alıyor. Şimdi ordan geçen bezirgâna, bakalım Bey Böyreğ ne diyecek.

1. Gelin gardaşlarım yanıma gelin
Divane gönlümün gamını alın
Durun bezirgânım bir cevap verin
Nerden gelin ne tarafa gidersin

Bu böyle söyleyince bezirgân duyuyor bunu.

- Durun ! diyor, bezirgân başı bezirgâncılara. Durun arkadaşlar ! Şu adam bize bir şey soruyor. Onu bir cevaplıyalım, diyor.

Öz memleketinden beri gelirim

Divane gönlünün gamını alırım

Nerden haber sorsan ordan bilirim

Özüm Hakk’a niyet Hacc’a giderim

Adamlar Hacc’a gidiyormuş. Öz memleketinden diyince adam , gendinin padişahı olduğu memleket, ülke.

- Bunlar bizim adamlar, diyor.

2. Zindanın direği demirden direk

Gurbette olanda kalır mı yürek

Babam Öz padişahidi, ismim Bey Böyrek

Ordan da bir haber versen bezirgân

Ben o memleketin padişahıyım, padişahının oğluyum. Ordan da bir haber ver diyor. Bezirgân da bunları zaten daha önceden bilirmiş. Yani bu adamların başına gelen meseleyi, bunların köküyle kayboluşunu, bir daha dönmeyişini. Bunlar öldü mü, kaldı mı, nere gittiler, bilen yok. Yerine de başvezir padişah olmuş, amcasının oğlu. O getirdiği Akgavak gızı da orda kalmış , evde. Daha gerdek da olmadılar, öyle orda.

Bir de öz bacısı var gendinin Bey Böyreğ’in Bir de Benliboz atı var, bir de Benliboz’un gardaşı Hoduya, bir de Hoduya isminde atı var, atın gardaşı. Onlar da orda yaşamakta, o zaman “Ben oranın padişahının oğluyum, ordan haber ver” deyince işte artık adam, bezirgânbaşı onun Bey Böyrek olduğunu anlıyor. Padişahları olduğunu anlıyor, padişahın oğlu veya padişahın oğlu olduğunu anlayınca şimdi artık adam devam ediyor.

Anayın da belcağızı büküldü
Gözünün güheri yere döküldü
Gız bacın da eve çöktü oturdu
Bir kulundan böyle duydum Bey Böyrek

Sarayın önü şol goca yazı
Bahçeye indirdim ördeği gazı
Benliboz emeg Akgavak kızı
Ondan da haber ver sen bezirgân

Tekrar bezirgân :
Nişanlının düğününü kurdular
Ağ ellere al kınalar vurdular
Emmin oğlu başvezire verdiler
Bir kölenden böyle duydum Bey Böyrek

O zaman Bey Böyrek :
Gidin bezirgânım Hacın Hac olsun
Gazancın başına altın taç olsun
Siz gidin de burda bize güç olsun
Doğru bir haberi ver sen bezirgân

Tekrar bezirgân
Gavaklardan bayrak yapıp diktiler
Yavuz atın kulakların çektiler
Üç ay üç güne de kavil kestiler
Üç ay gitti üç gün kaldı Bey Böyrek

Adamlar gediıyorlar. Akşam oluyor. Bunları zindana alıyorlar. Kralın kızı bu Bey Böyreğ'in söyledikleri i orda tek tek yazmış. O da bu yiğidin, bu sözlerine, bu âşık yiğidin böyle güzel sözlerini tek tek yazınca bir elbise, işte bir cebine bıçak

kalemtraş, bıçak, cebine para her türlü gerekeni hazırlıyor kız. Adamını gönderiyor.

Zindancı başına diyor ki

- İcinizde Bey Böyreğ kim, diyor.
- Biz hepimiz Bey Böyreğiz, diyor adamlar.
- Bey Böyreğ kim ise onu işte kralın gızı istiyor.

Adamın ne haddine kralın gızının yanına gitmek korkusundan.

- İllâ ki gelecek. Arkadaşları diyor ki:

- Gardeşim sen gidersen, seni öldürürlerse biz burda n'ederik. Biz de beraber giderik. "Hepimiz Bey Böyreğ'iz" diyorlar adama. Adam diyor ki :

- Yok bir taneniz gelecek.

Bey Böyreğ'i alıp götürüyor.

Gız da giyinmiş, guşanmış. Böyle bütün güzelliğini üzerine çekmiş. Bey Böyreğ'i odasında bekliyor. "Şu odaya girecen" diyor, getiren adam. Adam odaya giriyor ki ne görsün ayın on dördü bir gız. Hemen geri çekiliyor.

- Gardeşim beni yanlış yere getirdin, diyor.

Ya ... İşte sen oraya girecen.

- Yok ora harem dairesi. Ben oraya giremem.

Bey Böyreğ, benim ben, sen gel. Ben seni çağırtırdım, gel. Bu türküyü söyleyen sen miydin ?

- Evet benim, Bey Böyreğ benim. O zaman gız yazdığı deyişi çıkarıyor. Orda iki tane türküsü var.

3. Sana diyom sana dini islam oğlu

Göresin mi geldi ellerinizi

Eğer onu alırsan sonra beni

Gurtaralın canım canlarımızı

Ulan Bey Böyreğ sana diyom sana

Çok göresim geldi ellerimizi

Eğer onu alırsan sonra da beni

Gurtaralım canım canlarımızı

- Peki Bey Böyrek ben seni kurtarırsam nasıl eden ?

Şimdi lafın biri i ediyok, birini goyuyok. Bey B yreg 'i önce hamama gönderiyor, berber getirtiriyor özel tra  ettiriyor. Heps i bunun gizli babasından. Adamı pırıl pırıl ediyor. Cebine de parasını koyuyor.

- Şimdi ben seni kurtaracağım Bey Böyrek.

- Nasıl kurtaracan ?

Ben seni gurtardım mı burdan gidecen. Memleketine varacan. Sevgilinle evlenecen. Ondan sonra memleketinde ne kadar koyun, boynuzlu keçi varsa bunları toplayacan hepsinin başına birer mum dikecen, bunları süre süre süre bizim bu memlekete getirecen, bizim kalenin etrafını  evirecen mumları yakacan. Babama bir name yazacan. “Benim burda i te  u kadar atım,  u kadar adamım var. Bunları yerine gızını verirsen gabul ederim yoksa yerle bir ediyom seni” diye name salacan. Babam çıkacak kaleye bakacak ki dünya asker. O keçilerin boynuzundaki ı ıklar herkes bir asker gibi gözükecek, zaman babam perişan olup beni sana verecek.

 imdik ordan kurtulma çaresi o kalenin , gızın olduğu yer kırk ar nım  yere. Gız yanlışlıkıan yirmi ar ın ip yapıyor. Bey B yreg 'in belinden bağlıyor. Kalenin olduğu yerden aşağı, penceresinden aşağı indiriyor, gecenin bir vakti. Bir de, bir de bakıyor ki aşağı salındırdığı saldığı ip yirmi ar ın, “eyvah” diyor gız, “geri çekim de ipi uzatım” derken gız geri ipi çekince gız bana pu tluk etti diye korkusundan hemen cebindeki bıçağı çıkartıyor, ipi kesiyor. Ta kalenin dibine , kalelerin kenarı yani öyle tam bakımlı değil oraya bir d  y yor. Adam heç gırılmadı  yer galmıyor, perişan. Gızın canı yanıyor. “Ben ne halt ettim de böyle elimdeki adamı bu hale getirdim” diye. Gız bir yandan tuhsunuyor, gendi de bir yandan sızlıyor.   te orda şimdi söyleyecek. Bey Böyrek artık orda sabaha gar ı, seher vakti, i te herkesin uykudan kalktığı bir zaman da aldı bakalım Bey Böyrek orda ne söyleyecek:

4. Sabah olup tan yerleri atmadan

Destur verip cem'i kuşlar  tmeden

Gavur kral da uykusundan kalkmadan

Yeti  Benliboz'um can elden gitti.

Adı bilinmedik ellerde isen
Akça ceren gibi ellerde isen
Üç aylık üç günlük yollarda isen
Yetiş Benliboz'um can elden gitti

Sana diyom sana ey koca nazır
Nerede anlarsan orada hazır
Gözlerin sevdiğim boz atlı hızır
Yetiştir atını can elden gitti

Diyor ve o anda bu beyitleri tek tek Hızır Aleyhisselam Benliboz'un kulağına götürüyor. Benliboz da o zaman şöyle kılıcı koymuş, gendi de otlanmış, bir çayırılıkta. Bunlar kulağına gelince kılıcı ağzına aldığı gibi , yallah diyor, şahlanıyor. Geliyor kalenin etrafında ikiye üç kere dolandıktan sonra orda alıyor kokusunu atlayıp iniyor aşağı, atlayıp iniyor.

- Nerdesin gardaş ?

- Aha burdayım işte durum bu, diyince mübarek at diyor ki

- Gardaş eli in biri sağlam mı ?

- Sağlam.

- Şu ayağımı bastığım yerden bir toprak al, diyor. Ayağını basıyor, ordan toprak kaldırıyor.

- Al toprağı çal her tarafının kırık yerlerine.

Her tarafının kırık yerlerine çalıyor ve “Bismillah” deyip kalkıyor. Ordan çıkıyorlar. Hemen sıçrayıp ata binecekmiş. Sıçrayınca üzerine at kaçıyor.

- Niye kaçtın, gardaş? diyor ata.

Niye kaçtım gardaş, Allah'tan korkmuyon mu, yıllardan beri eğerim yapıştı. Eğrimi çöz, şu üzerimi bir gör diyor. Allah'tan kork.

Atının eğrini kaldırıyor ki derisi de çıkıyor beraber. Kıpırmızı et. Tekrar basıyor toprağa.

- Al toprak, çal diyor sırtıma. Sırtı iyi oluyor.

Eğerimin içini de kazı iyice, kazı. Vur sırtıma bin diyor. Allah sen ulaşır diyor.

Havalanıyor at. Öz memleketine getiriyor bunu. Böyle şehrin altına gelince:

- Gardaş, diyor. Beni burda bırak. Sen aha burdan öte git, şu gılcını da al. Canım isteyince otlanırım, diyor.

Yalnız at diyor ki giderken:

- Ayağımın altından, diyor toprak al. Evde annenin gözleri kör oldu diyor. Bu topraktan annenin gözlerine sür, annenin gözleri açılır, diyor. Ondan sonrasına sıkıştın mı beni an, ben sana ulaşırım sana gardaş, diyor.

Neyse Bey Böyreğ yola revan oluyor. Biraz ileri varıyor kine, bir derviş elinde def, başında börük, sırtında kürk, adam düğünden geliyor.

- Lan nerden böyle gardaş.

Yahu düğünden geliyorum. İşte burda padişahın düğünü var, diyor. İkinci evliliğini yapıyor. Ordan yedim, içtim, bahşışımı aldım, gediğim , diyor.

- Yahu gardaş biraz da ben gidim o düğüne, hele şu elbiseleri değişsek seninle diyor. Hepsi senin olsun, kılıç, hepsi senin olsun. Yeter ki şu elbiseleri değişsek. Adama biraz da para veriyor.

- Tamam baba.

Elbiseyi biri çıkarıyor bura koyuyor, biri de çıkarıyor ora koyuyor.

Sen buraya gel, ben buraya gelim. Adam hemen geymeden kaçıyor, o elbiseyi aldı ya derviş, alıp kaçıyor. O da börkü, gelir de alır diye o da alıp kaçıyor. Biraz ilerde giyiyor sırtını, derviş elbisesi o da güzel elbiseyi giyor. Adamlar yoluna devam ediyorlar. Adam giriyo, şehre giriyo.

O şehrin tam ortasında bir pınar var ımış. Pınarı da çeşme haline getirmişler, böyle veya dışarıdan getirmişler. Bir pınar, Saçmalık pınar isminde bir pınar. Gendi oraya varıyor. Saçmalık pınarına Bey Böyreğ varıyor. Ora bir şeyin üzerine oturuyor. Öteden bir de baksın ki bacısı atını çekmiş , Benliboz'un gardaşı Hoduya isminde olan atını çekmiş. Eline de bir su kabı almış. Hem su dolduracak hemi de atını sulayacak. Bey Böyreğ bunu görünce tabi duygulanıyor. Ama Bey Böyreğ'in bilinecek hali yok. Bacısı gelirken, bir de tazıları varmış. Tazıları da düşüyor arkalarına. Tabi afedersin köpekler daha akıllı olur, daha unutmaz. Tazı da geliyor

oraya. Şimdi Bey Böyrek bu bacısını görünce, bacısı sıra bekliyor. Onun sıra beklediğini görünce, dipten başa gara geymiş kız, dipten başa gara geymiş, üzgün bir vaziyette orda sıra bekliyor. Şimdi aldı bakalım Bey Böyrek orda ne diyecek :

5. Aslın nedir bacım düğün gurdunuz

Ağ ellere al gınalar vurdunuz

Başvezire siz kimleri verdiniz

Neden bağlı bacım sizin başınız

O zaman kız gendine söylediğini anlıyor. Şimdi kız söylüyor:

Aslı budur gardaş düğün kurdular

Ağ ellere al gınalar vurdular

Gardaşımın nişanlısını verdiler

Onun için gara bağlı başımız

Böyle söyleyince, tazı Bey Böyreğ'in sesini alıyor. Sesini alıyor, kokusunu alıyor. Gelip ikide birde Bey Böyreğ'in üzerine atılıyor. Gızcağız da "Bu yabancının üzerine gidiyor bu tazı" diyerek yerden bir taş alıp taziya atıyor. Taş taziya değince tazı ağlıyor, tazı sızlıyor.

O zaman Bey Böyrek tekrar söylüyor.

6. Vurma bacım vurma taziya daşı

Tazı koydu içerime ataşı

Hoduya da Benliboz'un gardaşı

İnsan da gardaşını bilmezimiş

Tekrar gız alıyor :

Eğer gardaş senin kökün olmasa

Başında Mevlana borkün olmasa

Evde kör anamdan korkum olmasa

Zaten ben de sana gardaş diyecem

Böyle söyleşiyorlar. Gız suyunu dolduruyor, atını suluyor, tazıyı da çağırıyor, beraber eve gidiyorlar. Biraz gidince bunlar Bey Böyreğ de bunların peşine takılıyor. Evlerinin oraya gadar bunların arkası sıra gidiyor. Bakıyor ki gız arkasından geliyor adam.

Gardaş, diyor. Benim evde bir kör anam var. Gardaşım kayboldu. Biz padişah çocuğuyduk. Gardaşım da padişahdı. Gardaşım gırk arkadaşıyla kayboldu. Yıllardan beri biz perişandık. Şimdi işte bu duyduğün düğün de gardaşımın nişanlısının düğünü. Aldılar götürdüler saraya. Emmimiz oğlu alıyor. Gardaşımın yerine de padişah oldu. Gardaşımın nişanlısını da emmimiz oğlu alıyor. Biz onun ıstırabıyla yanıp tutuşurken , şimdi de arkana oğlan mı taktın getirdin diye anam senin sesini duyarsa anam bana kötü konuşur, beni döver. Gardaş getme galan eve. Arkamdan gelme, diyor.

- Tamam ben arkandan gelmem, diyor. Yalnız acım bacı, diyor, ben acım. Ben senden bir ekmek isteyecem. Bir ekmek için arkandan geliyorum.

- Sen burda dur biraz, ben sana ekmeği getiririm, diyor. Eve varıyor :

- Ana ana, diyor. Atı götürdüm çeşmeye. Tazı da benlen gitti. Ben orda sıra beklerken bir adam, sesi aynen gardaşım, diyor. Tazı vardı vardı adamı öptü. Ben tazıya taşlan vurdum ve tazıya vurunca böyle böyle dedi. Arkam sıra geldi, şuraya kadar. Ben de senden korkumdan getiremedim. Benden ekmek istiyor. Ne diyon ana, diyor.

- Gızım belki de gardaşın olabilir, diyor şüpheleniyor. Ekmeği götür, diyor. De kine, gardaşım ekmeği getirdim yalnız ekmeği ben senin goynuna koyacağım, de. O adamın düğmelerini çöz diyor. Sağ tarafında böyle bir, böyle bir elma büyüklüğünde, armut büyüklüğünde bir ben varsa, kalp şeklinde işte o gardaşın diyor. Gız ekmeği alıp getiriyor.

Gardaşım anamın tenbihi var. Ekmeği ben koyacağım koynuna diyor. Ekmeği koynuna koyacağım, ondan sonra al get, diyor.

- Tamam diyor. Gız açıyor düğmeleri. Bir de ne baksın annesinin dediği ben orda, onu görünce gardaş diyor, sarılıyor birbiri

- Kimseye bir şey deme diyor, bacı, kimseye bir şey deme. Şu toprağı al diyor anamın gözlerine hemen açılır. Ben düğüne gidiyorum, diyor, düğüne

gidiyom. Ordan da ne haber gönderirsem evden bir şey verin diye gönderirsem , yetin diyor evden.

Oğlan gidiyor Bey Böyrek. Gız geliyor eve, bir sevinçle.

Ana ana ana, gelen ağbimmiş. Anasıyla sarılıyorlar. Ana dur diyor. Bismillah deyip, toprağı anasının gözlerine sürünce gözleri ayna gibi açılıyor, garı sevincinden başlıyor oynamaya, sevincinden.

- Allahıma gurbanım.

Ana sus diyor, kimseye bir şey deme, diyor. Şimdi ağbimden haber bekleyeceğiz diyor.

Onlar orda beklemeye dursun. Biz gelelim Bey Böyreğ'e. Bey Böyrek beriden varıyor düğüne. Düğün yok kine artık nikâh olacak, düğün bitecek. Yalnız düğün bitmezden önce bir delikten yiğitler, ok atanlar ok geçirirlermiş. O ok geçmediği müddetçe, nikâh olmaz, gerdek olmaz. Bütün o memleketin okçuları birikmişler, yaylarıylan delikten ok atıyorlar. Biraz yaklaştırana padişah altın atarmış, evlenecek olan. İşte altını kapışmışlar. Beriden derviş varıyor.

- Ooo ulan derviş baba şimdi gittin, geri mi geldin. Derviş şeye alıyorlar yani alay etmeye başlıyorlar. Derviş baba geri mi geldin , sen de mi ok atacan. Tabi derviş Bey Böyrek. Yoldan, düğünden gelen dervişin aldı ya elbiselerini.

Ya adamın biri diyor kine, yani alay ediyor :

Ya birini de şu dervişe verin, derviş atsin, diyor. Belki derviş diyor , geçirir oku. Kimse geçiremedi.

- Verin bakalım, diyor. Dervişe bir yay ok veriyorlar. Derviş şu da şunun sağ tarafı diyor. Yaradan'a sığınıyor. Attığı yere şap diye yapıştırıyor fakat deliği geçirmiyor, şap yapıştırıyor.

- Ooo derviş baba , bir daha atarsan olur, bu iş olur.

Aman at derviş babaya para. Derviş babaya bir avuç altın atıyor padişah. Altını alıyor o ok atanlara dağıtıyor birer tane. O gendine ok verene, alay edene vermiyor. O gendiyle yani dalga geçti ya. Ona vermiyor, ötekilere dağıtıyor.

- Hele derviş baba bir daha at.

- Ben bunla atamam. İyi bir ok olursa, iyi bir yay olursa burdan geçiririm. Ben diyen yoksa bu yaylan geçmez, diyor.

Ulan nerde var yay, nerde var yay, var yay.

- Ya benim emmioğlun yayı benim evde asılı, diyor.

- Gidin söylen gariya, söylen yengeme evinin hanımına versin, Bey Böyreğ'in yayını versin.

Gediyorlar ona, "Ana işte padişah senin Bey Böyreğ'in okunu istiyor, yayını istiyor." O zamana kadar hemen zaten kadın bekliyor yani dedi ya "evden bir şey vermen ben haber salmayınca. Haber salırsam verin" dedi ya. Hemen oku indiriyor, yayınıla beraber oku veriyor. Getiriyor adam. İşte meselenin ağır yeri burda. Öteden adam oku getirirken şöyle bakıyor padişah.

Ulan, ah emmioğlum ah, ölmeseydin de keşke düğün de şurda duraydı, evlenmek de şurda duraydı. Ah ölmeyeydin diyor, ah diyor döşüne vuruyor, bu oku görünce. Bey Böyreğ bu oku görünce gendinin ah çektiğini duyunca:

Lan adam diyor, gönlünlen almamış bu benim nişanlımı. Adam mecbur kalmış da almış diyor. Bak adam ağladı diyor, adam ağladı diyor. Adam da o meseleyi anlıyor.

Neyse oku veriyorlar eline. Bakıyor ok da gendinin koyduğu düzende duruyor. Oku alıyor "Bismillah" deyip ortasından cap diye geçiyor, öte tarafa. Allah, işte geçirdi de derviş oku, derviş işi halletti verin para. Avuç avuç altınları atıyor padişah. Adam alıyor, herkese dağıtıyor, herkese dağıtıyor. Gene ona vermiyor, gene o gendine ok verene vermiyor.

- Lan padişahım diyor, sen elle dağıttın parayı. Biz seni getirdik buraya sık diye, ok at diye. Ok attın para kazandın. Herkese dağıttın. Birini de bana versene gardaşım, diyor ya.

- Sen diyor, benle alay ettin sen, diyor. Sen alay ettin. O adamlar alay etmedi. Onlar ekmek için çalışıyor, bahşiş kazanmaya. Sen de benle alay ettin, benle tınaz ettin. Yani bir iki tane sana verim. Ona veriyor.

- Tamam artık nikah yapılsın, gına yakılsın, düğün bitecek gına olsun. Padişah diyor:

Bu dervişi götürün, kız evine götürün, gınanın olduğu yere götürün. Yesin, içsin. Bahşişler verildi zaten. Orda bu gınada, gına yakan bütün hanımlara, vezir vüzere avratlarına gınaya gelen bütün bayanlara işte orda şenlik yapsın. İşte def

çalsın, onları oynatsın, serbest diyor. Dervişi götürün diyor, sevincinden padişah. Dervişi eletiyorlar.

Hanımlar işte size çalıp söyleyecek adam getirdik. İşte bu çalıp, siz oynayacağınız. İşte size şenlik yapacak adam. Bu adamı önce yediri , içirin.

Derviş önce güzeltene yemek yiyor, karnını doyuruyor. Zaten aç adam. Orda yemek yedikten sonra alıyorlar dervişi gına olacak bayanların, hanımların odasına.

- Derviş baba çal bakalım, çal da oynayak.

Padişahın avradı herkesten önce oynuyor. Galdırıyor milleti, “Kalk oyna, kalk oyna !” yani onları gendi kaldırıyor o oynayanları. Kocasının düğününe gendi, elden evvel iştahlı. Birini tutuyor kaldırıyor, kalk bakim oyna. Şimdi kadın oynamaya başlayınca, aldı bakalım Bey Böyrek ne diyecek o kadına :

7. İşte geldi Mustafa'mın anası

Eline yakmış da Acem kınası

Kör olup da duvarlardan tutası

Mustafa'n zindanda sen gülüp oynan

deyince “hüü, hüü” diyor, kadın. “Benim de Mustafa'm gitti” diyor. O da varmış bu gırk kişinin içinde, Bey Böyreğ'len gittiler ya, kayboldular ya. O da varmış. Mustafa'nın anası oturuyor, oynamıyor.

- Sen kalk. Başka bir kadın kalkıyor.

İşte geldi İbrahim'in anası

Eline yakmış da cennet gınası

Çatır çatır cehennemde yanası

N'etdin İbrahim'i sen gülen oynan

- Amanın benim de oğlum gitti. O garı da oturuyor ağlayarak. Bir kız diyor kine

- Benim ne bir kimseyle işim var, ne de bir yerde ayıbım var. Böyle gendine güvenen bir kız. Ben kalkım oynayım. diyor. Kalkıyor kız. Başlıyor oynamaya. O

gızın da Saçmalık pınarının yakınında, yakınındaymış evi. Saçmalık pınarına su almaya geldiği zaman bir oğlan bu gızı seviyormuş. Ordan bu gızın arkasından yavaşça geliyor, böyle kollarından sarıyor. Yanaklarından öpüyor, bu gızı. Fakat bunu hiç kimse görmüyor. O zaman Bey Böyrek nasılsa ordan bir yerden geçerken nasılsa Bey Böyreğ'in gözüne rast geliyor. Bey Böyrek bu gızın öpüldüğünü görüyor. Başka da Allah'ın kulu bilmiyor. Şimdi oynayacak olan gızın öpüldüğünü anca Bey Böyrek biliyor. Gız oynamaya kalkınca şimdi aldı Bey Böyrek :

8. Evinizin önü sulacık değil mi

Tazınızın adı Bilecik değil mi

Seni öpen Mustafacık değil mi

Saçmalık'ta öpüldüğün değil mi

- Allah'ım, bu Bey Böyrek diyor gız, vallahi bu Bey Böyrek diyor.

- Ne biliyon Bey Böyrek olduğunu?

- Mustafa denilen, o gelmeyeisice deysun oğlu diyor, o da orda, o da zindanda daha. Bey Böyrek bizi gördüyü diyor. Bu ya Bey Böyrek ya da Bey Böyreğ'in en yakın anlattığı bir adam, bu derviş. Çünkü başka Allah'ın kulu bilmiyor diyor, benim öpüldüğümü anca bu Bey Böyrek, o değilse o beni öperken zorla tuttu, zorla habersiz tuttu. Bey Böyrek gördüyü diyor. Bu ya Bey Böyrek ya da Bey Böyreğ'in yanından geliyor. Ben de oynamıyom diyor oturuyor. Oynamam diyor, daha. Kimse oynamıyor, daha. Bu dervişin yanında kimse oynamasın, herkesin ayıbını çıkarıyor, diyor.

O zaman padişahın avradı diyor ki

- Çal lan, çal. Ben padişahın avradıyım, padişahın hanımıyım. Ne ayıbım varsa söylesin. Şimdi padişahın hanımı kalktı. Bey Böyrek ne diyecek bakalım.

9 Çarşıdan almış etini

Oynar yitini yitini

Başvezirin puşt hatını

Geri dur gelin oynasın

Böyle diyince yani gelin oynasın. Gelin de kim orda Akgavak gızı. O zaman böyle peçesinin altından böyle azıcak açıyor, ordan bakıyor. Artık bu derviş gerçekten Bey Böyreğ mi, artık şüpheleniyor gız. “Kel vezirin, başvezirin puşt hatunu, geri dur, gelin oynasın” deyince, şüpheleniyor gız. Ordan bakıyor.

Çarşıdan almış alını
Oynar salını salını
Başvezirin puşt gelini
Geri dur gelin oynası

Tamamen açıyor, biraz yüzünü beni görsün diye. Gendine baktığını görünce artık Bey Böyreğ işi açığa vuruyor.

Ne bakıyon kenli kenli
Bin adam öldürmüş kanlı
Gelin mi oldun iki dinli
Gülen oynan devran seni

deyince,

-Gurbanım sana Bey Böyreğ diyor, üstüne atılıyor. İşte bu Bey Böyreğ, diyor.

-Allah birbirine karışıyor bunlar. Padişaha haber gidiyor. Gelen Bey Böyreğ’miş o derviş Bey Böreğ’miş” diye. Zaten adam şüphelenmiş o gelirken. Böyle içini alev sarmış yani. O zaman padişah kaçıyor. Bir kaz damına saklanıyor, adam keser beni diye. Araya, araya, araya buluyorlar padişahı orda. Getiriyorlar Bey Böyreğ’in huzuruna.

Eee gardaş diyor. O ok gelirken “Ah emmioğlu” demeseydin gittiydin, diyor. O ah emmioğlu demen diyor, düğün devam etsin diyor. Evde bacım var gül gibi, devam etsin. Sana bacımı veriyorum, gına devam etsin. Getirin gidin bacımı.

Akgavak gızına da gendi gına yakıyor. Yiyip içiyorlar.

Gelelim oraya, gelelim oraya. Kralın gızı galdı ya orda. Söz verdi ona. Ne kadar böyle hayvan varsa boynuzlu hepsini topluyor. Sürün o zindanın olduğı yere, o başka bir şeye. Ordan nasılsa işte, tabi onun müsalesini alıp, nasılsa geçmesi işte bu efsanedir. Yanında değılik. Duyduğumuzu söylüyok. Artık bunlar gerçek mi, düzme mi bunu da bilemek. Tamam askerlerle birlikte bu hayvanları sürüp başlarına mum yakıp, bir name gönderiyorlar krala. “Benim şu zamandan beri şu kadar otuz dokuz tane atım, kırk kişim var. Bunlar zindanda çürüdü. Ne hakla çürüdü. Ya bunları acele bunun yerine bunu verirsın” Ama o zaman noksan kalıyor Bey Böyreğ o zaman. Otuz dokuz at, kırk kişi ya. Kişinin biri de kayboldu ya. Gız kaçırđı ya Bey Böyreğ’i, kurtuldu. O zaman babam bu şeyleri verir dedi ya. “Sen de noksan çıkan, senin yerine de beni isten” dedi. Kral diyor ki

- Tamam, aha otuz dokuz atın, kırk kişin. Kırk kişi sayıyorlar, biri yok.
- O bir kişinin yerine gızını istiyom.

Adam “gızımı vermem” demeye kalmıyor bir de baksın ki taa dünya asker. “Yerle bir ederik seni, yerle bir ederik.” Adam bir baksın ki her taraf asker, yanıyor her taraf. Her boynuzda bir mum yanıyor. Adam onların hepsini asker belliyor.

Tamam diyor. Gızımı da bir kocaya vermeyecem mi. Gızını veriyor ve kralın gızını Akgavak gızının yanına getiriyor. Zaten Akgavak gızı da gendini kurtardığı için Bey Böyreğ’e razı oluyor. O da zaten Bey Böyreğ’in Akgavak gızını sevdiğini, ona aşık olduğunu biliyor.

İki bacı gibi iki hanım, padişahın hanımı olarak hayatlarını sürdürüyorlar. Gız bacısını da başvezire veriyor ve bu Bey Böyreğ efsanesi böyle bitiyor. Onlar geçiyor muradına, biz geçelim kerevetine derler. İşte darısı da bekârların başına.

ÖMER KOCA

** Metin 27.10.1999 tarihinde Osmaniye’de Ömer Koca’dan ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

HAN MAHMUT HİKAYESİ (HMH) *

Bugünkü anlatacağımız hikaye üç memleketten oluşan bir hikaye. Gandağar Gündagar, Zindağar memleketlerinde meydana gelmiş bir efsane.

Gandeğar memleketinin padişahının bir oğlu oluyor. Adını Mahmut koyuyorlar. Tabi bu padişah oğlu olduğundan dolayı, eskiden padişahlara han denirmiş, Han Mahmut ismini alıyor.

Tabi Han Mahmut biraz büyüyor. Mektep, medrese çağına gelince tabi mektebini medresesini görüyor. Ata binmeyi, kılıç kuşanmayı, ok atmayı işte dini ibadetlerini hepsini öğreniyor. Zaman zaman, zaman zaman oluyor bir delikanlı, Han Mahmut.

Bu Han Mahmut bir gün rüyasında Zindağar memleketinin padişahının gızı Diyar Hanı rüyasında görüyor. Diyar Han da aynı zamanda bunu rüyasında görüyo. Her ikisinin memleketleri birbirine uzak. Ama Cenab-ı Allah'ın işte yazgısı, Allah'ın hikmeti akıl ermez. Bu gençler üç beş defa rüyalarında birbiriyle görüşüp, konuşup âşık oluyorlar birbirlerine. Nihayet bunlar gırlar, elinden bade içiyorlar yani gırların şerbetinden içiyorlar. Bunlar birbirine âşık oluyorlar. Yani bunları ancak ölüm ayırır.

Han Mahmut diyor ki:

-Diyar Han ben senden başkasını almam.

Diyar Han diyor ki:

-Mahmut Han ben senden başkasının olmam.

Bu ayrı ayrı memleketin padişahlarının çocukları birbirlerine ölünceye kadar ölürcesine âşık oluyorlar.

Tabi zaman zaman dayanamaz oluyor Han Mahmut. Yani dayanılmayacak dereceye gelince bir gün pırını pırtısını toplayarak atına binip, kılıcını, sazını alıp terki diyar ediyor. Burdahı şurdahı, bir gün hurda, iki gün şurda bu adam sevdiği gızın memleketini bulmaya çalışıyor. Üç gün, beş gün sora sora işte yola revan oluyor. Bir gün bir yol kavşağına varıyor. Gendi gibi bir atlı, bir delikanlı karşısına çıkıyor. Selamlaşıyorlar. İkisi de yiğit, ikisi de gendini daha guvvetli bilen, daha iyi bilen, daha akıllı bilen iki tane delikanlı, ıssız bir yerde karşılaşıyorlar.

-Kimsin?

-Sen kimsin?

Böyle birbirlerine caka satıyorlar. Han Mahmut diyor ki:

-Ben Gandağar memleketinin padişahının oğluyum. Böyle böyle terk-i diyar ettim. Sevgilimi aramaya çıktım. Memleketini bulmaya çıktım. Senin derdin ne?

-Ben de Gundağar memleketinin padişahının oğluyum! Ben de babama küstüm. Ben de başımı aldım gidiyom. Nereye gittiğimi de bilmiyom.

-Gel senle bir yarış yapak diyor. Bileg güreştirek, kılıç oyunu yapak, işte her türlü güç sınyak. Kim galib gelirse o onun ağbisi olsun, öbürü de onun gardeşi olsun.

-Tamam.

Bunlar ne kadar birbirlerine güç sınıdırsa hepsini de Han Mahmut galip geliyor. Han Gamber mağlup oluyor. Han Mahmut'u Han Gamber ağbi olarak kabul ediyor ve:

-Hadi kardaş senle ikimiz de bileklerimizden biraz biraz kan ağtalım. Keselim ağtalım, gan yalaşıp gardaş olalım, diyorlar.

Birbirlerinin ganından emip içip nasıl ettilerse gan gardaş oluyorlar. Han Mahmut büyük gardeş, Han Gamber küçük gardeş.

-Ben de seninle birlikte senin sevdiğin Diyar Han'ı bulana kadar ölüme gitsen ben de giderim, gardaş diyor.

Ya Allah deyip çıkıyorlar bu âşıklar. Bunlar günlerce gidiyorlar. Tabi bazı yerlerde garınlarını doyuruyorlar, bazı yerlerde uyuyorlar, bazı yerlerde soruyorlar. İşte bunlar seyyah, artık seyyah bir âşık. Bunlar günün birinde böyle ıssız bir yerde, güzel bir kervansaray kalıntısı gibi bir yerde:

-Gel şurda ahşamılyak gardeş, diyor.

-Olur gardeş, burda ahşamılyak ondan sonra yolumuza devam ederiz.

Orda galıyorlar. Sabahleyin bunlar uyanıyorlar. Sabaha garşı, seher vaktinde bir serin yel esiyor, seher vakti serin yel esiyor.

-Lan gardaş diyor, şu sazını ver de şu seher yeliyle şu sevgilime, yanıp tutuştuğum gıza bir selam göndereyim. İnşallah Allah duamı kabul eder, diyo. Şimdi hurda Mahmut Han aldı. Diyar Han'a seher yeliyle ne dedi:

1. Sen seher yelisin yellər başısın
Atıverızarı, gerdan ışısın
Yarınselamını yare taşırsın
Benim de selamımı ver seher yeli

Bu seher yeli Cenab-ı Allah'ın yardımıyla, bu yeli Hızır-ı Aleyhisselam güya meleklerin yardımıyla bu Hak âşıklarının kelimini alıyor rüzgâr, götürüyor Diyar Han'ın memleketine. Diyar Han da sabahlan uyanmış. Seher vakinde böyle uzanmış karyolasına böyle.

-Ah Mahmut'um ah, deyip dururken zaten yumdular mı beraber gözlerini, açtılar mı birbirine hasret, uyudular mı birbirine karşı karşıyalar. Zaten az önce de Han Mahmut yine gendiyle berabermiş. Uyanınca kız Mahmut'u özlerken bu mübarek bir yel giriyor pencereden içeri. Mahmut'un söylediği dörtlükleri, kelimeleri tek tek rüzgar getiriyor, kulağına kelimesi kelimesine.

Sen seher yelisin haldan bilirsın
Atıver izarını gerdan görünsün
Ellerin selamını alıp verirsın
Benim de selamımı ver seher yeli

Sen seher yelisin yellere yakın
Kara zülüflerin gerdana dökün
O yar uykudaysa dokunma sakın
Dolan çevresinde gör seher yeli

Gamber gardaş nere koyak sazları
Kimimiz var kime edek nazları
Ay gibi cemali kara gözleri
Onu da unutma gör seher yeli

Şimdi bu dörtlükleri mübarek yel, tek tek bu kızın kulağına yerleştiriyor.

Gız diyor:

-Allah'ım Yarabbim, herhalde Mahmut'um bu yakınlarda. İnşallah gavuşurum, diyor. O sevdâyla yaşamaya başlıyor.

Bunlar sora sora, geze geze günlerce Gündâğar memleketine yaklaşıyorlar ve soruyorlar. İşte, şu taraf Gündâğar'ın sınırı, adamlar memlekete geçiyorlar. Padişahın bulunduğu şehre. Tabi padişah en büyük şehirde bulunur, baş tahta orası. Bunlar orayı buluyorlar. Şehre varıyorlar. Bir hancının yanına, hancıya diyorlar ki:

-Gardaşım şu atlar, şu kılıçlar sana teslim. Sana şu kadar para, bu hayvanları yemle. Gelirsek alırlık, gelmezsek senin olsun.

Sazlarını alıyorlar, o tarafa bu tarafa şehrin her tarafını inceliyorlar, geziyorlar. Böyle güvendik bir adama soruyorlar:

-Biz âşîğiz, seyyahız. Biz duyduk ki buranın padişahı âşıkırları severmiş.

Tabi daha önceden haberini alıyorlar.

-Siz âşiksınız, bizim buranın padişahı âşıkırları çok sever. Hatta yedi dane âşîğı var. Bunlar devamlı mahiyetinde, padişahın huzurunda. Bunlar haftada birkaç sefer padişahı dinlendirirler. Padişah da bunların her türlü masrafını görür. Bunları besler. Bu âşıkırlar da diyor, gırpdi yani aptal. Siz de diyor, gidin padişaha. Belki sizi de kabul eder. Siz de orda kalırsınız. Zaten de kimsesiz insanlarsınız.

Adamlar:

-Biz garibiz diyor. Biz işte böyle çalar söyleriz. Memleket memleket gezeriz.

Mesela şimdi Yunanistan'da, Bulgaristan'da, Suriye'de bir böyle önemli kişi olsak biz de burda duyarız. Yani filan adam, filan başbakan, filan cumhurbaşkanı şu şöyle sever, sporu sever, aşîğı sever, işte güreşi sever. Bunun gibi padişah da işte âşıkırları severmiş. Mahiyetinde âşık kullanırmış.

-Siz de oraya gidin, orda padişaha gendinizi takdim edin, diyor oranın adamı.

-Tamam, diyorlar.

Atlarını işte oraya teslim ettikten sonra, kılıçlarını, sazlarını alıp padişahın bulunduğu makama kendilerini götürcek bir adam buluyorlar.

-Efendim işte iki tane âşık geldi. Yabancıymış. Onlar da sizin âşıkırları sevdiğinizi duymuş. Bizden rica ettiler, sayın padişahım bizi de bir dinlesin, diyorlar. Ne diyon efendim? deyince,

-Gelsinler, diyor.

Han Mahmut, Han Gamber padişahın huzuruna çıkıyorlar. Padişah zaten Diyar Han'ın babası. Gızın adı Diyar Han. Akşam oluyor. İki tane yeni âşık geldiğini duyan yedi âşıklar da padişahın huzuruna çıkıyorlar.

-Efendim sen iki tane yeni âşık getirmişsin, bizim üzerimize. Biz öldük mü kine böyle yabancı âşıklar gelsin. Padişah da

-Tamam, diyor. Oğlum Mahmut, oğlum Gamber. Tabi orda han yok. Orda han olsa zaten bunların âşık olmadığı, bir iş için buralara geldiği belli olur. Sade adları Mahmut ile Gamber.

-Oğlum Mahmut, oğlum Gamber, böyle böyle diyor âşıklar, siz ne dersiniz? diyor.

-Olur efendim, biz de isteriz diyor, öyle böyle karşılaşmayı, imtihanı biz de isteriz. Buyursunlar.

Akşam oluyor. Padişahın huzuruna toplanıyorlar. Âşıklar diyor ki:

-Âşıklar siz yeni âşıklarsınız, daha gençsi iz, biz daha tecrübeliyiz. Biz daha sizden ustayız, daha eskiyiz. Bizim en iyi bilenimiz Gara Ali, başkanımız Gara Ali. Bu Gara Ali size bir sual sorsun. O suali çözerseniz, cevap verirsiniz âşıksınız. Çözemezseniz biz aşığız. Kim galip gelirse, mağlup olanın kellesi vurulacak.

Padişah da diyor:

-Tamam.

Yani vezir vüzera tabi padişahların eskiden cellatları olurmuş, mahiyetinde. Şimdiki gibi öyle mahkeme falan yok. Padişaha “emreyle sultanım” dedi mi her iş bitermiş. Padişahlar emreder, cellatları vurur. Bazılarını zindana atarmış. Böyle bazı vurulmayacak suçları da zindanda çürürmüş. Mesela İlbeylioğlu'nun zindanda çürüdüğü gibi. Bey Böğreğ'in yedi sene zindanda kaldığı gibi.

-Tamam diyorlar. Şimdi diyor ki Gara Ali:

-Önce ben, oğlum âşık sana bir dörtlük okuyacağım. Sen bunu cevaplayacaksın.

-Söyle.

2. O nedir ki yol ediyor denizi
O nedir ki gösteriyor benizi
O nedir ki uyuz eder domuzu
Âşık çocuk bu manemi bil benim

O zaman diyor ki Han Gamber;

-Ağbi gel bunu ben çözüm, diyor, küçük gardeşi. Ben çözüm ağbi diyor.

Müsaade et diyor.

-Tamam diyor, Gamber sen çöz.

O vapurdur yol ediyor denizi
O aynadır gösteriyor benizi
O güncüdür uyuz eder domuzu
Ustam ben bilirim, sen öğren de gel, diyor.

-Bildi, diyor. Birin de ben söylem diyor Mahmut. Gamber'e diyor ki sen
çözdün bir de ben âşığa sorim.

5 Müftü müftü kadı nedir Al'emmi
Bu dünyanın tadı nedir Al'emmi
Nuh peygamber bir gemicik yaptırmış
Ustasının adı nedir Al'emmi

Al'emmi öte diyor, beri diyor.

- Him böyle bir türkü olmaz. Bir şiir olmaz, böyle âşıklık yok. İtiraz ediyor.

Kabul etmem. Yok olurdu, olmazdı. Padişah diyor:

-Çözsün bakalım âşık, gendi çözsün, diyo. Sen çöz âşık diyor bu sorduğun
suali.

Müftü müftü kadı begilik Al'emmi
Bu dünyanın tadı sağlık Al'emmi
Nuh peygamber bir gemicik yaptırdı
Ustanın adı Nebi Al'emmi

Çünkü Nuh peygamber gemiyi gendi yaptı. Nuh peygamberin adı Nuh Nebi. Yani müftü zaten müftüdür, yerinde müftü, müftü. Kadı beylik Al'emmi yani kadı bey yerinde kadı beylik Al'emmi. Bu dünyanın tadı sağlık Al'emmi. Nuh peygamber bir gemicik yaptırdı. Ustasının adı Nebi Al'emmi.

-Vallahi tamam, diyor padişah.

Tamam deyince âşıklar söz alıp kalıyor.

-Ne olacak oğlum, ne diyon. Kelleyi vurak mı, bağışlıyon mu, sen bilin, serbestsin.

Onlar da diyor ki, Han Mahmut, Han Gamber ikisi birden;

-Efendim biz buraya adam öldürttürmeye gelmedik. Ola ki bilmiyor ola ki biliyor bunda bir şey yok. Sakın ha ki bizim için kimsenin canına gıymayın. Biz öyle şey istemeyiz. Biz bir garip âşığız. Biz bağışlıyok Sultanım, sen de bağışla, diyorlar ve adamların canını bağışlıyor. Yalnız diyor ki Padişah:

-Bak gara Ali sen yıllardır âşığımsın yedi kişiyle beraber. Şimdi âşık dokuz oldu. Han Gamber'le, Han Mahmut da sizin üzerinizin amiri diyor. Siz bunların emrindesiniz bundan sonra. Onlara siz âşıksınız ama bunlardan sonra gelirsiniz. Çünkü siz yenildiniz, siz kaybettiniz. Bak bu adamlar galip geldi. Siz mağlup oldunuz. Siz mağlup oldunuz. Siz bunların emrindesiniz. Benden sonra bunları da dinleyeceksiniz, deyince adamların beli kırılıyor tabi. Neyse tabi o gece, o gece bitiyor. Yarın oluyor. Yarın olunca:

-Efendim diyor, biz garibiz, biz işte buraları görmek bilmek isteriz. Biz şöyle gardaşımla Gündoğar memleketinin şöyle çarşısını gezicik, öğrenicik, sorucak. İşte ondan sonra emrindeyik.

Adam da gızın nerde kaldığını bilmiyor. Gızın nerde oturduğunu bilmiyor. Gızı görmedi. Sadece gece uyuduğu zaman görüyor. Uyandığı zaman hasreti çekiyor. Uyuduğu zaman karşısında. Birbirlerine artık delice âşık olmuşlar. Ölüm bile artık ayıramaz bunları artık. Yani "Beraber ölürük" diyorlar. Ölsek bile beraber ölürük.

Bunlar çarşı pazar geziyorlar işte. Sorup öğreniyorlar. İşte kim nerde, ney nerde, Padişahın nasıl durumu. İşte âşıklar her tarafı öğreniyorlar. Bir de mahalleye çıkıyorlar, geziyorlar Bütün mahalleleri geziyorlar, her tarafı dolaşıyorlar,

soruyorlar, öğreniyorlar. İşte bir güzel, böyle bir evin boyunda, yüksek duvar, her tarafı çevrili, bir güzel bir saray köşesinde bir güzel bahçedeki has bahçe. Duvarın boyunda elmalar her çeşit meyveler.

-Gardaş, diyor Han Mahmut, Han Gamber'e. Şuraya biraz eğel de üzerine değelim de şu elmalardan birkaç tane koparak da yiyek.

Mahalle böyle boş bir yerde bahçe. Neyse Han Mahmut çıkıyor, Han Gamber'in beline, birkaç tane elma koparıyor. Gardaşına veriyor. Gendi de öte yanda atlıyor.

-Sen ben gelence burda dur, diyor.

Atlıyor öte yandan. Goca bir bahçedeki herşey var. Güller var, meyveler var. Yani aklına gelmedik şeyler var. Her tarafını geziyor, bahçenin böyle. O saray yakınında bir yere geliyor. Bir bakıyor ki sarayın yakınında güzel bir şadırvan böyle altından musluk yaptırmış. Böyle pırıl pırıl, böyle havuzlu, oturacak yerleri var. Güzel böyle kanepeleri var. Böyle güzel bir yer. Oraya geliyor, görüyor. Ordan avucuyla su içiyor Han Mahmut. Orda oturacak yerin de üstüne oturuyor, kanepeni birine oturuyor. Böyle sağına soluna bakıyor. O binaya o bahçenin güzelliğine.

-Allah'ım, acep buralarda bir yerde mi, ne hikmettir, diyor.

O arada da Diyar Han, sevgilisi Mahmut Han'a şadırvanı olan yere bakan pencerenin önünde Allah'a dua ediyor.

-Allah'ım benim halimi sen görüyon işte. Allah beni sevgilime kavuştur deyip dururken bir de gözüne ilişiyor kine gece gündüz yanıp tutuştuğu adam şadırvan başında oturup duruyor.

-Amanın Allah'ım diyor, amanın Allah'ım diyor.

Gız şaşıyor ne edeceğini. Yokarda da yemek için elma toplatmış cariyesi Akkız'a. Elma var imiş. Gidiyor bir tane elmayı, böyle ısıyor, dişliyor elmayı. Dişleri çıkıyor elmaya. Tam böyle fazla da ısırmıyor. Dişleri çıkar şekilde ısıyor.

-Bismillah, diyor. Han Mahmut'un olduğu yere atıyor elmayı. Elma Han Mahmut'un önüne düşüyor. Hemen elmayı gapıyor. Bakıyor ki elmaya, çok güzel bir elma. Fakat ısırılmış, dişlenmiş.

-Buna ne mana verim, diyor kendi açısından. Ne yapım ben. Acep bunu bana kim gönderdi.

Derkene Akkız da o arada kendi odasında uyumuş yani Akkız'ın bu işlerden haberi olmuyor cariyesinin. Şimdi orda Han Gamber, Han Mahmut elmayı geldiği tarafa binanın o tarafa bakarak bunda gene söylüyor, şimdi:

6 Gökten elma tekerlendi yere düştü.

Şekerlendi Mahmut buna fikirlendi.

Bu elmayı kim gönderdi, kim gönderdi

Kim gönderdi bu elmayı kim gönderdi.

Şimdi o zaman Diyar Han yokardan ağlıyor. Ora, Diyar Han'ın olduğu yeri Mahmut görmüyor. Bir gül ağcı var imiş o tarafa böyle. Gül ağacını yana itmezsen bu elinle orayı göremiyor. Gız biraz saklanıyor. Neticenin sonunu anlamak için, ordan da şimdi gız söylüyor:

Gögden elma tekerlensin yere düşsün

Şekerlensin Mahmut ona fikirlensin

O elmayı ben gönderdim, ben gönderdim

Ben gönderdim yare, gel diye gönderdim.

Tekrar alıyor Mahmut:

Elmam seni kim dişledi.

Çevre yanını nakışladı.

Han Mahmut'a bağışladı.

Elmam seni kim gönderdi.

Tekrar gız alıyor:

O elmayı ben dişledim.

Etrafını nakışladım.

Onu sana bağışladım.

O elmayı ben gönderdim.

Ben gönderdim, ben gönderdi

Sana gel diye gönderdim.

deyince Mahmut böyle ateşinden artık çatlama derecesindeykene böyle gülü hemen bu elle itiveriyor, böyle eliylen. Bir de ne baksın ay gibi karşısında gece gündüz yandığı kız. Hemen görene kadar oraya gümbete gidiyor. Han Mahmut'un *carhadan*²⁵ aklı gidiyor. Diyar Han şaşırıyor ne yapacağını.

-Allah'ım ne etsem, geldi kapımın önüne öldü, gece gündüz yanıp tutuştuğum sevgilim. Ne yapım Allah'ım diyor.

Şaşırıp kalıyor. Aklına Akkız geliyor.

-Akkız, Akkız! çağırıyor.

Akkız yok. Gidiyor odaya bakıyor. Akkız bir odada uyumuş.

-Kalk kız, kalk, kalk Akkız kalk.

-Buyur hanımım.

-Şu testi al da git de şu çeşmeden bir su getir. Şu şadırvandan bir su getir. Susadım, diyor.

Hemen ben şadırvana gitmek için destiyi eline alıyor Akkız. Merdivenden aşağı iniyor. Merdivende, sade merdivende yedi tane kapı varmış. Kapıları açıp açıp fırlıyor iniyor. Has bahçeye giriyor. Bir de ne baksın şadırvanın başında bir yiğit yatıyor ki, ağzı yukarı bayılmış. Dünyada ondan güzel adam heç yok.

-Aman Allah'ım ne edim, diyor. Kız şaşırıyor ne yapacağını. Hemen o el bir kere öpüveriyor, fırsattan istifade. Bildiği yok ki kimin ne olduğunu, haberi yok. Diyar Han'ın Han Mahmut'a âşık olduğundan haberi yok. Sade süt ninesi var. Süt ninesi biliyor. Bütün sırlar süt ninede. Süt nine de tabi demiyor. Süt ninenin de evi o sarayın bir yakınıdaymış. O tek oturmuş sarayda, Diyar Han. Padişahların kızları sarayda böyle ayrı oturlarmış, eskiden. Yani artık işte bir kraliçe, bir hüküm yani, bir hükümdarın gızı yani. Onun da gendine has bir saltanatı varmış zahir ki. O arada suyu doldurim derkene destinin tersi i tutmuş. Gözü oğlanda. Destin'in tersi tutuyor. Destiyi boş alıp koşuyor getiriyor.

-Buyur hanımım.

-Giz hani su bunda?

²⁵ *Aniden*

-Aman hanımım sen suyu nidicin suyu nidici

-Sen suya gittin mi?

-Eee.

-O çeşmenin o şadırvanın başında bir oğlan yatıyordu ki dünyada ancak bana layıktır. Bir görme diyor. Anca dünyada ne sana layıktır, ne birine layık. Anca bana layık. Gız koşuyor.

-Süt nineyi bana çağır, diyor. Koş süt nineyi çağır!

Akkız süt nineye koşuyor, evine.

-Süt nine, süt nine!

-Ne var Akkız?

-Hanımım seni çağırıyor, acele koş.

Diyar Han “sakın bir şey söyleme” diyor, Akkız’a. Hemen gız geliyor, süt ineyi çağırıyor. Süt nine apar topar geliyor. Hemen biliyor süt nine. Bu gız sevdalı ya, gece gündüz biliyor. Padişaha da söylemiyor, gızın böyle diye. Geliyor.

-Buyrun!

-Gızım, diyor süt nine

-Aman süt nine diyor, başıma gelenlere.

-N’oldu gızım?

-Gece gündüz yanıp tutuştuğum oğlan karşımda ölmedi mi? Burdan elma attım, diyor dişledim. O da bana türkü söyledi. Ben de söyledim. Derken karşılıklı. Bu gül ağacını böyle ediverince beni görünce oraya carhadan düştü. Şimdi Akkız’ı saldım diyor. Akkız’ı suyu doldurmak için mahsus saldım diyor. Suyu doldurmadan geri geldi. Anca bana ne Akkız cahil bir şey mi desin. Neyse süt nine.

-Onun da çaresine bakarık, diyor. Gel bakalım diyor.

Tutuyor kolundan gızın, zangır zangır titriyor gız tabi. Bu âşık işi. Başına gelmeyen bilmez. Bu ne aş gibi, ne ekmek gibi. Bu ayrı bir şey. Böyle kan tutuk gibi ayrı götürüyor gızı. Varıyorlar Han Mahmut’un yanına.

-İşte Han Mahmut’un düğmelerini çöz bakalım! Düğmelerin çöz, aç göğsünü. Açtırıyor göğsünü. Sen de çöz bakalım, diyor. Herşeyini çöz, önünü. Yat üstüne az aşağı ver, burnuna ver soluğunu. Al göğsüne göğsüne sür. Sürüyor Han Mahmut kalkana kadar.

-Bire sen burda daha ne gezen, diyerek ama göz gırpıyor oğlana. Çabuk sen içeri diyor.

Gızı içeri kovalıyor süt nine. Han Mahmut'u dışarı savuşturmak için götürüyor, kapıya kadar.

-Oğlum senin durağın nerde şimdi, diyor.

-Biz padişahın evindeyik.

-Tamam diyor, bizden haber geldi mi gel, diyor. Hadi git, diyor. Bizden haber geldi mi gel, diyor.

Han Mahmut gidiyor. Gardası orda.

-Ulan nerde kaldın gardaş? diyor. Burda dura dura belim büküldü, diyor.

-Hiç sorma gardaş diyor. Diyar Han'ı bulmadım mı. Bulmasına buldum, diyor. Konuştuk, şey ettik, diyor. Şu sarayda oturuyor. Bu saray onunmuş, diyor.

Gediyorlar. Akşam oluyor. Gene tabi âşıklar geliyor. Bu bizim âşıklar varıyorlar. Padişah geliyor odaya. Bu âşıkları çalıp söylettiği odaya.

-Haydi âşıklar öteden beriden söylen babam.

Böyle eğlenirken süt nine diyor kine:

-Gızım hemen bir nâme yaz. "Babacığım odanda âşıklarımızla çalıp çıkırır mışsınız. O âşıkları diyor, senden rica ediyorum bir gün de bana gönder," diyor. "Ben de burda bir garıyla, bir gızla bu koca sarayda sıkılıyorum" diyor. "O âşıkları bir akşam da bana gönder babacığım," diyor. Bir name gönderiyor.

-Akkız götür bunu!

Akkız götürüyor. Alıyor padişahın adamı. Padişaha iletiyor. Okuyor padişah. İşte, "Babacığım biz de burda yalnızık, bizim de durumumuz iyi değil, biz de sıkılıyok burda. Sen hergün bir âşıkla çalıp çıkırır, eğleniyon makamında. O âşıkları bir gün de bana gönder babacığım."

-Ne diyon oğlum, Han Mahmut. Benim bir kız var, sarayda oturur.

Zaten o an Mahmut titriyor zangır zangır. Adını duyunca titriyor, zangır zangır.

-Ne diyon, benim bir kız böyle böyle var. Sizi istiyor deyince, zangır zangır titriyor. Benzi soluyor böyle. Hemen Han Gamber alıyor diyor ki:

-Padişahım ben gidemem, ben rahatsızım diyor. Gardasım Mahmut gitsi

Bu arada lafın birini diyok, birini koyuyok. Padişahın gızına başvezir de âşıkmiş da diyemezmiş. Hem evli olduğu halde padişahın gızını sevim de bana ver diyemezmiş. Böyle içinden nasıl fırsat bulurum da onu elde ederim diye padişahın gızına hazırlık yaparmış başvezir. “Han Mahmut gitsin” deyince,

-Tamam giderim efendim diyor.

Hemen o zamanca başvezir,

-Efendim ben götürürüm. Yani götürüp de orda kendi de gızı görücü. İşte o âşık çalar söyler onu dışarı atarık, biz orda birşeyler konuşuruk, bir ümitte başvezir.

-Tamam.

Hazırlanıyorlar gızın sarayına gitmek üzere. Sazını alıyor, Han Mahmut. Âşık ya yani bunun Han Mahmut olduğunu bilen yok. Bir seyyah, bir âşık çalıp söylüyor. Odalarda dinlendiriliyor. Öyle biliyorlar.

Vezir tabi yolu biliyor, önden gidiyor, Mahmut arkadan. Tabi bu akşam gece saraya varıyorlar.

-İşte burası, diyor vezir.

Kapıyı çalmak istiyor. Mahmut diyor ki:

-Yok kapıyı çalma. Ben eğer âşıksam o kapıyı ben açtırırım, diyor.

-Haydi açtır bakim, nasıl açtıracan bakim. Bu kapı açılır mı. Bu kapı vurulmadan, içeriden açılmadan.

-Ya ben âşıksam açtırırım diyor, vezirim.

Şimdi burda söylüyor kalan Han Mahmut. İşte burda kalan başlıyor işler.

7 İşte geldim büyük vezir yoldaşım

Hemi yoldaşımdı hemi sırdaşım

Adım Han Mahmut da Gamber gardaşım

Varayım mı varmayım mı ne dersin

Böyle söyleyince bir dördlük, dış kapı langadak açılıyor. Mahmut içeri ayağını atana kadar kapı Allah tarafından “şıravk” diye vurunca vezirin alnının çatına, vezir yıkılmış orda, vezir orda kalıyor.

Şimdi yokardan gız, merdivenin en yokarısında sargın içinde, ordan tabi geldiklerini görüyor bunların. Bekliyor. Padişah daha önceden haber salmış yani, “gönderiyom gızım” diye.

Geliver Mahmut sefalarınca
Sana gül topladım kovalarınca
Sensiz gün mü geçer cefalarınca
Geliver Mahmut’um tezce geliver
Geliver de Diyar Han’ını sarıver

Tekrar Mahmut :
Merdivenin yolu iniş yokuştur
Gül sineni birbirine tokuştur
Var ise verir mi bir çift öpüştür
Varım mi varmayım mi ne dersin

Tekrar gız alıyor :
Merdivenin yolu iniş yokuştur
Gül sinemi sen elinle tokuştur
Sana gurban olsun yüzbin öpüştür
Geliver de Mahmut’um tezce geliver
Geliver de Diyar Han’ını sarıver

Tekrar Mahmut :
İşte geldim gız nişanlım kapına
Yayım yastım okum aldım nişana
Bir şey desem belki gönlün üşene
Deyim mi canım, demeyim mi ne dersin

Gız en son :

Açılsın da iki kapı aradan

Beni sana kısmet etmiş yaradan

Başvezir de cehennem olsun oradan

Geliver Mahmut'um yalnız geliver

Geliver de Diyar Han'ını sarıver

Tabi bunların da çoğunu duyuyor vezir. Kapılar da açılıyor, en son iki kapıyı da açtıyor. Han Mahmut çıkıyor. *Melez gömlek*²⁶ giymiş gız, hazırlanmış. Bel örgülü gız, çiçek gibi. Zaten aşkıyla yanıp tutuşurken,” Han Mahmut ne kadar da sevgilim olsa bir âşık” diyor, yani “gelsin de benden önce meseleyi açsın. Bana gendi el atsın” Ben böyle kalkmamak isteyince Mahmut bu hali görünce hemen fıradak gide, ayak üstünde geliyor, Mahmut. Hemen Mahmut'un küstüğünü *bileğence*²⁷

-Mahmut'um gel gurbanım. Ben hata ettim, diye varıp yapıyor.

Merdivenin başında çeviriyor ve sabaha kadar konuşuyorlar ve işte artık âşıklar gendi arasında ne yaparsa yapıyorlar ve bunların herşeyi söylenmiş. Artık adamlar sabaha kadar herşeyi konuşuyorlar.

-Aha şu telli mahramamı sana veriyorum. Sen bunu eğer açıktan atarsan ben sana bahşış verdim. Eğer sen bunu gizli saklarsan ucu gözüdürse, biri görürse ben sana bunu yadigar olarak verdim, Sevgilim oldun. Kellen gider bak Mahmut, diyor. Yarın da diyor, babamın bütün cirtcileri, okçuları, yiğitleri yiğit günü. Siz de gidin, diyor. Siz de eğlenin. İşte artık ordasınız. Orda gününüzü gün edin. Artık ben ara sıra seni çağırıyorum.

Nasıl kaçacaklarını, nasıl evleneceklerini, nasıl ordan pıacaklarını düşünüyorlar.

-Yani artık bu ilerdeki günlerde biz anlaşırız, hesaplaşırız, kararlaştırırız diyorlar.

Telli mahremayı de yani mahremanın adı destimal. Destimali de veriyor yadigar olarak. Sabahleyin Mahmut vezirle beraber gidiyor. Vezir de padişahın

²⁶ *Karışık renkli gömlek
Bildiğinde, anladığında*

korkusundan, yani “neden demedin yahut da neden o zamana kaldın haber etmedin” der diye korkusundan, “Mahmut’la bir daha gelirim yine bu kızın yanında oturup kalkarım” hesabı ile padişaha demiyor ve herşeyi dinliyor, duyuyor. Ama üstüne kapanıyor.

-Lan yavrum, diyor âşık, sabahleyçen gızla sohbet ettin beni de burda sabahlattın, diyor vezir. Neyse varıyorlar. Tabi yarın oluyor. Ciritciler çağrılıyor. Davullar çalınıyor. İşte “padişahın emri var. Herkes müsabaka olacak, imtihan olacak cirit meydanına.” O arada diyor ki bunlar bir yakınına:

-Efendim bize de padişahım birer at verirse, biz de gitsek iyi olur, diyor.

-Tamam diyorlar, Padişaha söylüyorlar.

-Tamam verin, o gariplere birer at verin onlar da gitsin eğlensin! diyor ve bunlar ata binip Mahmut önde Gamber arkada cirit yerine giderken o yedi âşıklar da cirit seyretmeye geliyorlar. Bunlar hasım oldular, üzerlerine amir geldiler ya adamlarda zaten şimdi korkusu var. Nasıl ederik de bu Han Mahmut’u, Han Gamber’i burdan yok ederik, onu tasarlıyorlar, gendi kafalarında. Bunları açıyla vurak da bunları işte burdan ya atsın ya da öldürsün padişah bunu düşünüyorlar onlar. Cirit yerine giderken bir de bakıyorlar ki bir aptal Ede varmış, âşıklardan. Ede bakıyor ki, Han Mahmut’un guşağında gızın verdiği yadigar, destimal yani mahrema. Mahremanın ucu çıkmış, galan yeri saklı. Gara Ali’ye diyor ki geliyor :

-Vallahi ağam, bu âşık gece gitmedi mi Diyar Han’ın yanına?

-Gitti.

-İşte bu âşığa bu gız yadigâr verip, bak saklamış, diyor. Orda da ucu çıkmış. Bunu nasıl padişaha ulaştırırık, diyor. Bunu nasıl ederik.

Bunun bir çaresi. Aptallar içinde bir Sincik varmış. Adı Sincik, âşıklar Sincik diyorlar.

-Sen bu mahremayı alıp da kaçırıp padişaha ulaştırırsan işte biz yakayı kurtardık. İşte bu adamları öldürtürük veya burdan attırırık. Gene biz yerimizde âşıklığımıza devam ederik ve gendi gendimize oluruk. Yani üstümüzdeki baskı kalkar, diyor.

Sincik’e diyorlar. Sincik yavaştan varıp önceden kontrol ediyor. Han Mahmut’un belinden nasıl çekiyorsa mahremayı adam koşuyor padişahın önüne.

-Efendim düşman ömrü böyle olsun. İşte aha düşmanın, diyor.

-Lan ne bu hal, ne bu hal yavrum diyor padişah. Âşık ne bu hal?

-Efendim, bunu akşam gönderdiğin âşık var ya gızın yanına, işte onun belinden çıktık.

-Lan diyor. Eğer Sincik, sen bunu öyle açıktan aldın kaçtıysan kelleni vurdururum, diyor. Yedinizin de kellesini vurdururum. Zaten o adamlar sizi bağışlattılar. Sen nerden...

-Efendim, herkes gördü, diyor. Belinde saklıydı. Öbürü kaçıp gitti.

Hemen veziri çağırtıyor. Başvezir geliyor.

-Başvezir anlat bakalım. Akşam gittiniz benim gızın yanına. Sarayıma gittiniz. Burda ne oldu. Bu âşık ne dedi. Gızım ne dedi. Sen nerdeydin. N'oldu anlat bakalım.

-Efendim oraya vardık, diyor. Âşık “Ben açtırırım gapıyı” dedi. Gapının birincisi açılınca benim gapı üstüme kitlendi. “Şıravk” kapıyı üstüme çaktılar, diyor.

Demiyor kine gapı Allah tarafından kapandı. “Gapıyı üstüme itti” diyor o âşık. “İçeri girdi. Ben orda sabahladım,” diyor.

-Niye demedin bana?

-Korkumdan diyemedim, padişahım. Bu kelle meselesi diyor. Gızın bu adama âşıkı.

-Ne etmeli ya?

-Derhal bunların ikisini de yakalattırıp derhal öldürmeli.

İkisini de hemen yakalıyorlar. Elleri bağlı getiriyorlar. “Bunu nasıl öldürek, bunları nedek?”

-Efendim, diyor âşıkların başı bir de o baş vezir. Sen bu adamı nasıl öldürürsen, bu adamı gahre koy. Bu gızın bulur gene gider bunun mezarında ölür. Bunu ancak nedek. Bunu Şad’a atak, diyor. Orda Şad.

Böyle gızın sarayının öbür tarafında da bir Şad varmış. Derin bir kuyu, kör kuyu. Bütün böyle büyük ağır suçluları oraya atarlarmış, kuyu yutarmış. O Şad da kızdı mı, haksız yere atıldılar mı birini, taşarmış. Memleketi sel alırmış. Böyle mi böyle. Girip işi bitiriyor. Herkes başının derdine düşüyor. İşte o arada millet birikiyor. Han Mahmut’u saraya getirir kene Şad böyle haksız yere oldu mu inlermiş. Şad bir inliyor, bir daha inliyor. Hemen Diyar Han’ın kulağına uğruyor.

-Akkız bak hele Şad yine inledi. Yavrum babam kimi öldürüyor. Hele bak, hele, diyor.

Akkız pencereye ne baksın. Bakıyor ki Han Mahmut'u getiriyor.

-Hanımım ben tanıyamadım, sen gel de bak.

Bakıyor kine Diyar Han, Han Mahmut'u getiriyorlar. Getire getire. Mesela bura saraysa şöyle Şad görücü bir yerdeymiş. Onu getiriyorlar. İşte her biri bir şey diyor. "Kellesini kesek atak." Kimi diyor "böyle atak, o kuyuya." Han Mahmut diyor ki o zaman:

-Ya madem beni öldürücünüz, bu elimi çözün. Şurda birkaç tane derdimi söyleyeyim. Ondan sonra öldürün, diyor.

O zaman diyor ki aptalların birisi:

-Ya bu adam bizi bağışladı ya, bizi bağışladı, diyor bu adam. Çözdürek şunun elini, diyor.

Baş veziri de daha iyi anlamak için o kız ile oğlanın arasında, daha ne var anlamak için,

-Çözün, diyor.

Padişah yok orda o zaman, Padişah emrini veriyor, onlara.

-Gidin asın, kesin, öldürün diyor, öyle veriyor.

Elini çözüyorlar. Gız da o arada tabi pencereye geliyor. Donup kalıyor. Pencerede böyle ay parçası gibi. Böyle ağlayarak bakıyor. Nutku dutuluyor. Şimdi orda söylüyor, işte Han Mahmut:

6. Pencereden bönce bönce bakan yar

Aşk oduna ciğerimi yakan yar

Ben ölürsem sen kimlere bakan yar

Zalim baban beni Şad'a katıyor

O zaman gız alıyor:

Pencereden bönce bönce bakarım

Aşk oduna yüreğimi yakarım

Sen ölürsen şu sarayı yıkarım

Öldürmen Mahmut'u ben de ölürüm

Aldı Han Mahmut:

Yedi âşıklar toplanmışlar gelmişler
Gelmişler de bir fitnelik kurmuşlar
Verdiceğin destimali görmüşler
Bana senden oldu kime ne diyeyim

Bu destimali gördü ya, o zaman kız:
Amanın ağalar ben de n'itmişem
Bahşiş verdim diye suç mu itmişem
Adam mı öldürüp kan mı etmişem
Öldürmen Mahmut'u ben de ölürüm

Tekrar Mahmut:

Ucuz oldu Han Mahmut'un ölüşü
Arttı gene padişahların zulümü
Git karşımdan hey Allah'ın zalimi
Bana senden oldu kime ne edeyim

Orda yani gıza haksız bir laf konuşuyor, orda. Böyle deyince Mahmut'u dört
gişi gidip Şad'a atıyorlar, güm. Dipsiz kuyuya gider o zaman. Gız sonra:

-Allah'ım sen beni Mahmut'uma kavuştur, diyor.

Merdivenden girin birim bastılar
Suçsuzların kellesini kestiler
Mahmut'umdan umudumu kestiler
Attılar yarimi gitti kuyuya

-Allah beni kavuşturur Mahmut'uma, diyor.

Gız da orda pencereden atlıyor. Aynı Mahmut'un girdiği yerden gız da giriyor
suya, dipsiz kuyuya. Orda Gamber zavallım, saz alıp kalıyor. Garip gardeşi gitti,
sevgilisi gitti. Orda Gamber kalan:

Yüksekti sarayında görünmez başın
Yıkılsın kerpiçin de dökülsün taşın
Hani saray n'ittin Mahmut gardaşın
Bana sizden oldu kime ne deyim

Aman Allah'ım bu da böyle ola
Şad taş da bu şehri sel ala
Gül bahçesi sen de ördekleri döne
Bana senden oldu kime ne deyim

-Bismillah, diyor o da atılıyor.

Hani adam diyor ya “üçü sarıldı, gulbun üstüne,” Mahmut da gidiyor, beddua edip gidiyor. Mahmut atılınca bina gendiliğinden başlıyor sallanmaya. Şakır şakır şakır, güm güm bina yıkılıyor, koca saray. Ardından Şad bir inliyor. Allah etmeye fişkırtıyor su dağlara fişkırtıyor, Allah etmeye Padişaha gidiyor.

-Efendim dediğin adamı attık. Ardından gızın da atıldı. Öteki âşık da atıldı, ağlaya sızlaya. Koca saray *gepti*²⁸. Bütün dünyayı sel götürüyor. Çare, diyorlar.

O zaman padişah emir veriyor. Ne kadar dalgıç varsa, orda bu suyun dilinden bilen dalgıç, işte kurtarıcı, halat neyse işte herkes toplanıyorlar, dalıyorlar suya. Ta kuyunun dibinde, işte o Şad'ın dibinde, üçünü bir Mahmut'la Diyar Han'ın kucak kucağa Mahmut'la Gamber sırt sırta yapışmışlar, birbirlerine. Ölmüşler üçü de. Çekip çıkarıyorlar. Kuyunun çıkarıcısı kuyudan ne çıkıyorsa, nasıl çıkıyorsa çıkarıyorlar. Şuraya atıyorlar. Üçü de ölmüş birbirlerine yapışmış.

-Nasıl edek, ne edek?

Kimi diyor “onu baltayla yarak, kimi diyor böyle gömek,” her birisi bir akıl diyor. O zaman Hızır-ı Aleyhisselam kırklar mağarasında Karacaoğlan'ın yanına gidiyor.

-Karacaoğlan gardaş. Gandağar memleketinde böyle bir olay var. Üç tane âşık birbirine yapışmış vaziyette ölü. Get de onları kurtar, diyo.

²⁸ *Yıkılmak*

Karacaoğlan'ı alıyor Hızır-ı Aleyhisselam, alıyor kanadının altına getiriyor.

-İşte ordalar, diyor.

Karacaoğlan geliyor, kalabalık. Her bir ağızdan bir laf çıkıyor.

-N'oldu burda gardaş, hayırdır inşallah.

-Ya git işine bire gardaşım diyorlar. Senin neyin. Sen ne karışyon böyle işlere. Şu haline bak, sen kendin kapkara. Sen bu işten ne anlan, diyor Gara Ali, âşıkların başı.

-E hele geri çekil diyor. Ben de belki bir şey bilirim diyor. Lan çekilin bakım şu neci diyor, yani küçümseyerek.

O zaman Karacaoğlan aldı bakalım ne diyor:

7. Gırlar mağrasından çekildim geldim

Bir dolu içtim de ummana daldım

Kadir Mevlam ben de sana sığındım

Sökülsün âşıklar birbirinden

Bunu deyene kadar âşıklar:

-Ya bu adam bunu diriltir de diyorlar. Şimdik bunu çıkarttı. Bunu diriltir. Bunu söyleyince hemen âşıklar birbirinden çözülüp oturuyorlar.

-Lan bunu diriltti adam, bunu şimdi konuşturur da bundan kaçak hele diyor, âşıklar kaçıyorlar.

Bunlara bir koca öküz vermişler imiş. Koca öküzün de etini kaynatmışlar yememişler.

-Gel hele şu etimizi ye. Adamlar evlerine gitmekte olsun. Şimdi Karacaoğlan tekrar:

Kadir Mevlam bu işte böyle olursa,

Kuru ağaç da yeşil yaprak verirse,

Hidayet mevladan senden olursa,

Konuşun âşıklar kelim dilinden

deyince, âşıkların üçü de dile geliyor. Hemen sazi kapıyor elinden, Han Mahmut.

8. Karac’oğlan gardaş yüzün ağ olsun
Hak dediğin yerde Hak seni bulsun
Yedi aşığın ondört gözü kör olsun
Şu gün de dirildik dünyaya geldik

O zaman âşıkların hep gözü kör oluyor. O dakika âşıkların gözü kör oluyor.
Dürtölmeye başlıyorlar.

-Gardaş kötölüğe iyilik, diyor.

Han Mahmut’tan hemen Han Gamber alıyor sazi

Karacaoğlan gardaş gözün ağ olsun
Hak dediğin yerde Hak seni bulsun
Yedi âşığın birer gözü sağ olsun
Şu gün de dirildik dünyaya geldik.

Adamların birer gözü geri açılıyor. O zamanca kadar gız kapıyor sazi:

Söyleyin babama buraya gelsin
Yapılan işleri gözüylen görsün
Küçük bacımı da Gamber’e versin
Şu gün de dirildik dünyaya geldik

deyince o zamanca:

-“Şuna bak sen, gendi vardı da elin oğluna bir de bacısını verecek” diye vezir hemen ordan müdahale ediyor. Hemen padişah zaten orda huzurda imiş.

-Doğru diyor. Bunu da verdim. Küçük gızımı da verdim Allah’ın izniyle.
Oğlum siz kimsiniz? diyor, neysiniz?

-Efendim ben Gendağar memleketinin padişahının oğluyum, Han Mahmut'um ben diyor.

-Sen neysin?

-Bende Gündagaar memleketinin oğlu Han Gamber'im diyor. Ben de babama küstüm, çıktım. Dağda birleştik. Bunla gardaş olduk. Benim bu esas gardaşım değil ama kan gardaşım.

-Ben de aha kızlarımı size verdim.

Gırk gün, gırk gece davul çaldırıyor, düğün çaldırıyor. Çalınsın, yiyilsin, içilsin.

-Oğlum *ahacın*²⁹ hanımlar, ister alın götürün. İster burda kalın, diyor. Sizi kral yapım, vezir yapım.

-Efendim biz memleketimize gidek, diyorlar.

Herkes hanımını alıyor. Memleketine gidiyor. Yiyip, içiyor. Murazına geçiyor. Darısı size.

ÖMER KOCA

* *Metin 16.10.1999 tarihinde Osmaniye 'de Ömer Koca'dan ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

²⁹ *işte*

ÂŞIK HALİL HİKÂYESİ (AHH) *

Vakt-i zamanında İncirlikmemet Köyü'nde iki gardaş vardı. Bu adamların ikisi de evliydi, ikisinin de çocuğu olmuyordu. Allah muhafaza hanımlar da doğurmuyordu. Adam genc idi. Hanımın doğurduğu doğurmadığı farketmez amma doğurması daha iyiydi tabi. Öylesi uygun olur.

Çevreden adamlara “evlen” dediler, cıngar çıktı. Bunun üzerine adamlar:

- Goç gurban kesek, milleti davet edek. Hacı hoca çağırak, mevlüt okudak, dua ettirek. Belki bizim de çocuğumuz olur, dediler.

Hagigatten bunu tatbik ettiler. Goç gurban kestiler, milleti davet ettiler, hacı hoca çağırdılar. Kuranlar okundu, mevlütler okundu, dualar edildi. Adamlar da dua etti millet de dua etti. Allah u Tealâ tarafından ikisinin de hanımı hamile galdı. Arada hanımların canları bir şeyler ister. Neyse aradan dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat, dokuz dakika geçti. İkisinin de çocuğu oldu. Birininki oğlan birininki kızıldı.

Çok şükür Allah'a. Düğünler, bayramlar, hocalar, hacılar toplandı. Adamlar ziyafetler düzenledi. Oğlan babası kız babasına :

- Gızını vericen mi oğluma ?
- Yok gardaş vermem.
- Ulan ayıp ediyon. Kime vericen ya ?
- Veririm amma 20-25 koyun kesecen.

O zamanın adeti böyleymiş. Bunları beşik kertme nişanlı yaptılar. Şimdi burdan biraz zaman geçti, oğlanın babası siz sağolun, getti herif. Can emanettir. Altı ay sonra, sizler sağ olun, annesi de öldü. Emmisinin yanında beş yıl galdı çocuk. Fakat emmisi buna o kadar ihtimam gösterdi ki, canından, malından, karısından, gızından üstün. Her şeyinden üstün tuttu. Her şeyde ihtimam gösterdi, sevgi gösterdi. Bir şey söylemeye dili varmıyor.

Oğlanın adını Halil, gızın adını Sultan goymuşlarıdı. Uzun süre bunlar bir arada yaşadığı için oğlan gıza Sultan bacı diyor. Bacı gardaş gibi büyüdükleri için böyle bildiler. Çocuklar birbirinin gardaş olduğunu biliyor.

Bu şekilde bunlar medreseye gittiler, geldiler, uzun süre okudular. Son sınıfa geldiler medresede. Sonra Maraş mekteplerini, medreselerini hatmettiler, okudular, bitirdiler. () Maraş'ı bitiren Konya'ya, İstanbul'a giderdi. Oraya da

göndermedi babaları bunları. Maraş'ı bitirince köye geldiler. Adamlar geldiler ama Maraş'da yaşamak başkaydı. Orada oyuncak vardı, argadaşları varıdı. Burda ne var ? Köyde ne

olur ? Sıkıldılar argadaş. Gız burda bir türlü anasının ekmeğiyne, yemeğiyne, bulaşığiyne, çamaşıryne uğraşabilir de oğlan ne yapar ? Bizim Halil “Maraş'ta yaptığım her şeyi yapayım” diyor. Burası köy yeri ya.

Halil bir gün dağlara çıktı ki, ulan geyunun guzunun melemesi, suların şarıl şurul akması, guşların cıvıl cıvıl ötmesi, insana neşe veriyor. Adamı neşelendiriyor. Haa, bir düşündü. Çocuk şimdi *tergemelt*³⁰ davarı, geyunu. Davarlarınan gidip gelmeye başladı. Emmisinin da buna gönlü yok.

- Oğlum getme ! dedi.
- Gendi malımız ya, niye gitmeyem ? Mal bizim.
- Bir kaç tane çoban dutacam.

Çalışsın çalışsın amma, dağda davar güden adam ne yapar öğrenmek için ? Ya bir gaval çalar ya bir düdük ya bir saz. Bizim Halil de anasından galan bir saz buldu. Bunlan seviniyor. Malum ya, bu millet varya bu millet. Bu millet adama saz çal bak ne yapar. Bana Köroğlu dedikleri gibi. Şimdi ben o lafı beğenmedim. Millet Köroğlu dedi diye Köroğlu. Derlerse derler yav, nediciniz siz ?

Buna ne diyorlar : Âşık Halil, Çoban Halil. Halbuki Halil ney ? Tahsili de var. Halil Efendi amma millet duramıyor birader. Çoban Halil, Âşık Halil.

Emmisinin de heç bir şeyden haberi yok. Şimdi Halil böyle bir gün başladı çalıp söylemeye Ayaz tarafında. Ayaz bir aşiret, yani ekip. Yayladaki bu aşirette bir de gelin var. Halil türkü söylemeye başlayınca bu gelinin içine işliyor türkü. Halil'i ismi gelince, Halil'in lafı duyuldukça tüyleri dik dik oluyor Allah göstermeye !

- Ulan, ben de şunu bir görsem kimmiş, diyor.
- Şimdi buraya Halil'in geldiği vakit geldi. Halil de çobanların yanındaydı.
- İcinizde hanginiz Halil ' ? dedi.
- N'edici, dedi çocuk.
- Gereği n'olucu gadın ?
- Biraz gonusucum, dedi.

³⁰ *Terketmek*

- Âşık Halil benim, dedi çocuk.

- Ney ?

- Âşık Halil benim.

- Tüh, dedi suratına. Ben de bir adam *belliyodum*³¹, istediğim gibi bir adam
deed.

Çocuk daha genç genç. Çocukmuş, gelmiş ne bilsin.

- Seni gurban ederim dedi, kenarına. Gelin gelmedi.

Gelin gedince Halil'in de canı yandı. Saz çınarın deliğindeydi çıkardı, başladı
çalıp söylemeye. Biz devam edelim, dinlemeye : (Diline sağlık)

1. *Irgalandı*³² gönül yürek pareden

Defolsun kötüler getsin buradan

Beni de yarattı seni yaradan

Gaşları gözleri garalı geli

Gelin ayağının dibine geldi

- Aman Halil, beni *malamat etme*³³ !

- Dur be, öte var.

Herifin yüzüne tükürdü sağolsun, etmez mi böyle.

Senin burdan gelip geçmen güc olur

Yüreğime bir ok vurdun ac olur

Bak yığidi gücendirmek güc olur

Sana diyom sana cilveli gelin

Nerden geldin kız nereye gedersin

Ne gadar dertliydim Mecnun edersin

Başın almış diyar diyar gezersin

Başı *hağlım hağlım*³⁴ eğmeli gelin

³¹ *Sanmak, zannetmek*

³² *Örselenmek, yaralanmak*

Rezil etmek

³⁴ *Kadınların başlarına çeşit çeşit renkli iptikleri bağlanması*

Diyom Âşık Halil gız biraz eğlen
Al yeşil geyin de garşımda sallan
Gıl çul içinde bellolur yavuz küheylan
Arif isen bunu bilmeli gelin

Diyor, Âşık Halil.” Al yeşil geyin de garşımda sallan, gıl çul içinde bellolur yavuz küheylan, arif isen beni bilmeli gelin.” Dedi amma Halil sazı çalmaya başlayınca baya bir kışın kaldırdı, biliyon mu ? Canı sıkıldı geline de baktıkça hoşuna da gitti.

Gelin tepsiyi koltuğuna kıştırıp ta Halil’e şarkadek diye atarsa, dere aşağı gitti emmoğlu. Allah yardım eyleye. Kurdun oğlağı kapıldığı gibi , derenin aşağısında bir çınarın dibine varıncı bunların arasından terzinin iğnesi, köşkerin *biz*³⁵ geçmez oldu. Orda ne olduğunu bana hiç sorman. Niye olduysa oldu. Halil’in görmediği bir görgü, duymadığı bir duygu, tatmadığı bir zevk. Abay, bayıldı zaten.

Böylesi günde çabuk ahşam olur, diyo bilenler. Efendim, bakıverdiler, güneş batmış. Unutmuşlar dünyayı. Gelin eve vardı ki tarla bucağı efendim, bugün bayram yeri. Niye bugün böyle. Halil de vardı ki goyun guzu birbirine garışık. Eyi amma bu mesele Halil’in kalbini de gırık.

Ulan, böyle zevk âlemi var da ben birisini bir demlik alırım. Amanetten hayır çıkmaz, derler. Emmim zengin. İstedğim yere geder, bitirir, getiririm. Evimdeyken de vallahi Sultan, emmimin kızı, benim bacım değil, ben de alıyom, dedi arkadaş. Şimdi ayıktı. Şimdi ayıktı daha. Şimdiye kadar bacısı zannediordu. Ah ! Akşam varınca Sultan’a bir bakım dedi.

Daha bakmamış bile. Beraber oturdu, beraber yaşadı. Daha alıcı gözüynen bakmamış. Adam da bir hüs-n-i niyet vardı. Şimdi bu gelin bu adamı araya verdi. Bak sen işin dadına bak.

Akşam oldu, eve geldi. Emmisi sofrayı serdirmişti. Halil gelmeyenci lokma vurmaz, Halil’i bekliyor. Halil geldi, emmisi in yanına oturdu. Yemeği yiyorlar. Sultan da bunlara şekeri, şerbet falan hizmet ediyordu yani. Şöyle baktı ki emmisini kızı Sultan’a.

³⁵ *İp*

Ulan malın eyisi bizde imiş, demek. Kesemizden.”İnşallah bunu bir adam gönderirim, anlattırırım. Emmim de ağzımı açtırmaz, verir.” dedi yav. “Niye vermeyici ?” “Ben de kıymetliyim, hatırlıyım, *hasiyetliyim*³⁶.” Halil sayıklıyo galan.

Ahşam, Halil koyun damına yatmağa getti, yattı. Düşünde bir ak sakallı pir, Sultan’la beraber geldiler. Kızın elinden bir bardak şerbet aldı, Halil’e verdi goca, ihtiyar. Halil bunu “kun kun” derken “cunk” dibini tuttu hepini içti. Uyanıverdi ki kız da yok, bez de yok, kimse de yok. İhtiyar da yok. Amma kömürcü yanığı gibi yürağı yanıyor, alev çıkıyor. Heç böyle bir şey görmedi ömründe. Koyunları aldı Halil, daha gün doğmadan koyunları dağa götürdü. Bu koyun belasını buldu. Bundan gaygı etmiyo. Kendi koyunu dağa çıkardı. Derede, tepede, sofada, çalıda, ormanda, taşta bayırda. Koyun, koyun gayma değil canım, iş ise. Şimdi güneş değer değmez, koyunu yatağa indirdi. Yani geyun yatağa inerse Sultan gendine azık getirür her zaman. Azık getirince herif de ters alıştı. Kısır gelin gibi idici elinden gelirse işte” Bu da olur diyo. “Ellerin gelini benimle oldu, emmimin kızı ne deyici ya ? O da bizden. Yabancı değilik.” Şimdi bunu hatırına getirerek Halil yatağa goyunu endirdi. Her zaman öyle bir yemek yiyecek yeri varıdı, oraya oturmadı. Ta yokarda bir taşın başına çıktı. Gözledi. “Allah, geliyor” Adamın canı içerisi alev alev yanıyor. Sultan baktı ki koyunu dayanmış Halil’in. Çeşitli yemeğini sefer taslarına koydu, ekmeğini ipek havluya sardı. Kendi de güzel giyindi, guşandı. Evden çıktı, ceylan gibi. Böyle saç bağının zincirtisi, kunduranın gıcırdsı, elindeki kabın avazı sade duruyo arkadaş.

- Oh ! Şimdi gelirse ağzımı açtırır, söylerim başında.

Şimdi kız geldi. Halil’in yemek yiyeceğı mescide niyetle geldi.

- Halil !

- Oh ! Kurbanım geldin mi, emmi kızı ?

- Lan, terbiyesiz ben senin bacınım.

Yok ! Benim *harcım.sın*³⁷, canı

Şimdi azizim ! Gızinen Halil mücadeleye girdi ki içinden çıkılmaz.

³⁶ *Haysiyet*
³⁷ *Dengi olmak*

- Ulan Halil ! Gel yemeğini ye. Aç kalma. Ben sana gökdeği yıldızdan, aydan, güneşten uzağım. Yemeğini ye, aç kalma. Hangi gızı da istiyorsan sana zornan yine getiririm, seni *everek*³⁸.

- Emmi kızı ! Ben, senden başka dişi koyuna değemem. Seniynen evleneceğim.
- Ulan ben senin bacınım.
- Harcımsın.
- Ulan varırsam, tepelerim ha !
- Ah ! Tepelersen yattığım yerden bacağına sarılırım, diyo Halil.
- Halil ! Bak yere çalarsam.
- Çalan gardaş.
- Pekmezini çıkarırım ha !
- Ah, öldürsen beni gül gibi şöyle. Öldür.

Amma hiç de beri gelmiyo. Yakayı ele verirsen yandın. Gız bununla uzun mücadele “Ulan iki evin bir oğlusun, bir ocağın bir umudusun, etme Halil.” dese de Halil’i getiremedi. Elindeki kabı kacağı yere çaldı. Koyunlar kapışıyor, Halil’in yemeğini.

Sen b...mu ye, dedi. Geder, babama söylersem. Bu evde ya sen, ya ben. Alçak, dedi.

Gız böyle deyince Halil’in kafası attı amma.

- Emmimin yanında bir kıymetim vardı, o da getti. Emmimin yanındaki sevgim kalkar, emmim beni evden kovar veyahut da keser kellemi.

Namus gediyo, golay değil. Halil kovulacak. Halil dedi ki

- Ulan, vay deli gafa. Yanına varsam, otursam, emmi bana bunu ver desem, bana yeterdi ya ! Şimdi ne gazandık ? Hiçbir şey yok.

Sazdan başka müracaat edecek imkanı yoğ idi. Sazı çekti. Bakım ne söyledi, burda, aziz cemaat ne dinledi

- 2 Ela gözleri i sevdiğim Sultan
Sallanıp karşımda gezişin n’olur
Seni derler güzellerin yeşili
Gövel ördek gölde yüzüşün n’olur

³⁸ *Evlendirmek*

“Ela gözlerini sevdiğim Sultan sallanıp karşımda gezişin n’olur. Seni derler güzellerin yeşili Gövel ördek gölde yüzüşün n’olur”, deyince Sultan geri döndü.

- Zırr, zırr, diye çağırırdı amma. Halil’e diline sağlık demeden iyi.

Tek dönsün, geri dönsün de zırr çalsın. Zırr çalsın, yani zararı yok, Halil için. Şimdi kız baktı ki güzel de söyleyo. Boynunu, gaz boynunu eğdirdi. Buna şükür, diğnemesi iyi.

Tek sultanım sendin açılsa önüm
Sen göster bana cemalını gülüm
Çöz şu leyla saçlarının bağını
Sen zülfünü göğse bir düşür n’olur

Verguluna zalım bu son zekatı
Bu dünya için yıkma ahreti
Demiyou mu daşa geçer minneti
Gız benim gönlümü görürsen n’olur

Arif olan bu sözümü heceler
Dertli için gündüz olsa geceler
Seninilen ikimizi hocalar
İsmimizi bir yazarsa n’olur

Diyom Âşık Halil sarı çizmasın
Alnına bağlamış elvan³⁹ yazmasın
Sevap derler cahil gönlün görmesi
Gız benim gönlümü görürsen n’olur

- Gönlün gara gara kül olur Ahşam gelmen mi ? dedi.

- Eyvah! Der bugün arkadaş.

Gız getti. Halil’in beli de yedi yerden gırıldı.

³⁹ *Karışık renkli*

Ulan varır der bu arkadaş. Ne olur benim halim? diyor Halil, var ya. Densizliğin adı batsın!

Halil koyunları eve doğru gönderdi. Ama gelesi yoh. “Ulan varıyım mı, varmayım mı?” *Gıyım gıyım*⁴⁰ gelemiyor.

Emmisi sofrayı serdirtti, yemeği hazırlattı. Halil yok. Yemek soğudu. Vakit *karanıştı*⁴¹, Halil yok.

Şimdi sözün birin deyip, birin gomıyalım. Herifin bir gızı daha oldu. Onun da adı Emine. Emine de *firik*⁴² Firik eyi olur azizim, şimdi !

- Sultan! Emine! Hani Halil? dedi.

- Yok, dediler.

Heyt ! Gahpeler sizi ! O çocuk benim hayatım, ümidim. Yarın bu evin ateşini o yakacak. Sizin her birinizi bir delikanlı alacak, diye bağırırsa hoca.

Kızlar *kıpradı*⁴³ dışarı, Halil'i aramaya. Koca domuz çıkamadı, zincirden ki zaman ayırsın. Küçük kız Emine çıktı arkadaş. O biraz *canı yeğni*⁴⁴ Firik firik. Firik ya. Çıkıverdi ki Halil de kapıda içeriyi dinleyo. Çirkinlik varısa kaçıcı.

- Baba ! Halil burdaymış, deye çağırdı Emine.

-Oğlum, sen ne halt yiyon, nerde galdın ? Yemeğin soğudu, canım sıkıldı. Evladım ! Sen benim hayatımsın, ruhumsun. Sen olmassan ben de olmam.

- Koca şimdi kararmaya başladı. Halil'e daş yoğdı bre. Hiç tanıtmıyyo. İçeri giriverdi ki Sultan da gülüp oturuyo.

- Ha ! Ulan kız benden akıllı be ! Beni sınıyormuş. Sonunda başıma galkacak. Biliyon mu seni süründürdüğümü, diyecek. Olur, olur bu olur. O daima kerim düşünür, hesâb eder.

Halil şimdi tâ, gördünüz ya dünden beri aç. Yemeğin alt yanından girişti. Sultan da bunlara tıklar tıklar gülererek hizmet ediyö. Halil somuruyo gardaş, atıyo lokmayı. Sultan da bunların şekerini, şerbetini, suyunu veriyö tabii gülererek. Tamam

⁴⁰ *Az az, durarak*

⁴¹ *Kararmak*

⁴² *Yeni, taze*

⁴³ *Hareket etmek*

⁴⁴ *Canı tez*

gızın gönlü var. Halil'in galbi rahat. "Dememiş babasına canım. Dememiş de gülüyo, canım. Azgın surat yok."

Şimdi yemeği yediler. Sultan bunlara birde gahve pişirdi. Fincanlara taksim etti. "Hüp" demediler daha.

- Baba !

- Ne gız ?

- Bizim Halil bir türkü söylüyo, eğer duysan var ya.

- Kes, o..... seni ! Çocuğa mı takılıyyon? Sen eşşek gibi büyüdün. Çocuk yanında ufak duruyor. Söylemeye dilim varmıyo. Çocuğa mı takılıyon, gız?

- Baba, vallahi takılmıyom. Duysan.

Halil'in takıldığını bir duysa....

- Oğlum söylen mi ? demeye kalmadı. Halil zıngırt diye sazı çıkardı. "Eversen yine darılmam." (Gülüşmeler)

3 Ben sazıma düzen versem telinen
Gönlümü eylesem şöyle yarinen
Senin derdin mihnetilen malinen
Benim aşkım gız senin üstüne

Gelirken neden eğledin yolundan
Ememem balından emmi balından
Çok cahildir bilmez gelin halından
Benim aşkım şo güzelin üstüne

Sevdiğim geyinir yeşili alı
Yanak domur domur arının balı
Yolunda harcarım mülkülen malı
Benim aşkım şo güzelin üstüne

Koca deli değil ya, işi fevkalâde anladı. "Allah şu gız da buna olur deyiidi. Sabaha koyanın avradını s..... Ahşamdan everirim" Müslüman adam yahu.

Diyom Âşık Halil bilmem n'olur
Sen nere gitsen peşinden gelirim
Verir malı mülkü gene alırım
Benim aşkım şo güzelin üstüne

- Sultan!

- Buyur baba.

Yavrum benim ahım gitti, vahım galdı. Halil'in malı bizden daha çok. Mülkün yarısı gendinin. Evin yarısı gendinin. Benim canım sağiken mutluluğunuzu görüm. Yavrum gözün dışarda galmasın. Sen hanım olursun, Halil de bey olur. Mâlum, yavrum seni Halil'e vereceğim. İtiraz kabul etmem.

- İii, babam deli mi ne ? Aptal inen kaçarım, *cingennen*⁴⁵ görüşürüm. Ben Halil'e varmam.

- Allah kızım, iflah *göyneğini*⁴⁶ yaz *damunda*⁴⁷, gış damında, domuz damında giyesin!

Halil “zıpırt” dedi kaçtı ordan. Koyun damına vardı. “Bu gızın gönlü yok muyudu ? Varıdı yahu. Ah, babasına demiyeydik keşke. Ahşam güle güle yemeğimi, gahvemi verdi. Sonra türkü istedi. Gönlü var canım. Ne diyi babasına aptalnan kaçarım, Halil'e varmam diyo ya ? Canım ille de Halil'e varıcım der mi gız kısmısı ya ? Diyemez. Tamam gönlü var.”

Şimdi muhterem arkadaşlar bu mesele mühim mesele. Halil koyunları gene yayıyo mu ki ? Böyle zımbırdı mı daşda, kayada, ormanda, çalıda, derede, tepede, sofada böle zımbıldıyo mu güneş değer değmez ? Gene, uzatmayalım goyunu indirdi.

Sultan baktı ki Halil koyunları indirmiş. Halil'in yemeğini, sefer tasına üç-beş çeşit goydu. Ekmeğini bir ipek havluya sardı. Bu gün bir çeşit daha entari giydi, dünkünü çıkardı. Halil de diyo ki “Gönlü var gibi.”

Şimdi evden çıktı amma. Halil daşın başında seyrediyö, ohh ! “Buğün gelirise ağzımı aşa değdirmem. Ohh dedim olur,” diyor. “Kızın gönlü var gibi”

⁴⁵ *Çingene*

⁴⁶ *Gömlek*

⁴⁷ *Topraktan ya da betondan yapılan düz dam*

Sultan geliyo amma arkadaş, böyle ırgana sallana geliyor. Bastığı yeri dümdüz ediyö şimdi kardaş.

- Halil !

- Oh ! Gurbanım geldin mi ?

Lan terbiyesiz. Dünden bir bok yedin. Onu da çok yedin. Gel şuraya yemeğini ye. Bana derdini söyle. Sana istediğin kızı zorman gene getiririm, beni biliyon ya ! Emmoğlu, sen bir evin bir çocuğusun. İki ocağın bir umudusun. Benden ümidini kes. Ben senin bacınım.

- Deme be, sen benim harcımsın.

Hasılı bunlar uzun münakaşalar yaptılar, uzun mücadele geçti, dünkü gibi. Uzun uzadıya tartıştılar. Gız gene elindeğİ kapları yere çaldı. Dellendi. Ekmeğİ, yemeğİ koyunların önüne döktü, kardaş. Koyunlar kapışıyo. Halil'e bir şey yok.

- Ah ! bok yedim. Yanına varsamıdı. Emmigızı ne getirdin' hı disem iyi değil miydi, şimdi.

Olmadı. Gız gene yürüdü.

- Eğer babam seni kovmazsa bi yannı, ben gederim, deyerek gidiyo, arkadaş.

Sazdan başka müracaat yok. Bakalım ne söyledi, muhterem cemaat ne dinledi Diliñe sağlık.

4. Bir çiçek açılır gülden fidandan

Cennetten kokusu gelir alana

Lalesi sümbülü hep birden açmış

Görünce aklımı salan talana

Bahçe misin gülleri dereyim

Vezir misin selamına durayım

Söyle bana suçum nedir bileyim

İnanma gız elden gelen yalana

Diyor Âşık Halil yanıyor böğrüm

Sallanma garşımda artıyor derdim

Gorlam gorlam⁴⁸ yanıyor böğrüm

Ataş vurdun seni deyip gelene

Üçüncü gün de aynısı oldu. Halil gene guşluk vaktinden goyunları dağa götürdü. Sultan gene gıyafetini değiştirdi, *azığını*⁴⁹ *eletti*⁵⁰

- Halil!

- Oh gurbanım emmigızı geldin mi ?

- Halil, gelirsem seni *depelerim*⁵¹ Yemeğini yiyeceksen ye yoksa dökerim.

Sultan öyle deyince gorkuyo da Halil.

- Emmim oğlu, ben sana varmam. Ama kimi istersen bu köyde sana bitiririm.

Gel azığını ye.

Yok, gene serpeledi goyunlara yemeği. Halil de alak saızı eline. Şükür dinliyor Halil'i.

5. Senin bu diyarda söylenir methin

Gerdana dakayım bin beş yüz altın

Ben bir bey olayım sen de bir hatun

Gonak göçek yaylalara el gibi

Gız sarı saçların sırma tel gibi

Al yanag üstünde gonca gül gibi

Anan baban bana verse malınan

Koklarıdım yeni açan gül gibi

Hazele de Âşık Halil hazele

Melhem almaz bu yarayı tazele

Bir de saray gerek şöyle güzele

Âşık Halil hızzat etsin gul gibi

⁴⁸ *İçin için yanmak*

⁴⁹ *Bir beze sarılan yemek*

⁵⁰ *İletmek, ulaştırmak*

⁵¹ *Çiğnemek*

Sen bugün eve nasıl varacan. Üçe gadar sabrettim ama bugün babama diyecem seni.

Akşam oldu, eve geldiler, yemeği yediler. Gız:

- Baba!

- Ne var gız?

- Halil gene bir türkü söylesin mi?

- Söylen mi oğlum?

- Söylerim tabi.

Aldı bakalım Halil orda ne söyledi:

6. Aşkından öldürmezsen

Benim elimden dutmazsan

Sen beni adam etmezsen

Ben de adam olmam emmim

Dolanırım dağı daşı

Bulunmaz yarimin eşi

Akar gözlerimin yaşı

Ağlarım da gülmem emmim

Yarimin geydiği aldir

Dodakları şeker baldır

Gedeceğim gurbet eldir

Geder geri gelmem emmim

Âşık Halil aşkın nerde

Gece gündüz âh u zârda

Yeni düştüm onmaz derde

Evlerinde ölmem emmim

Halil, “Gedeceğim gurbet eldir, gider geri gelmem emmim,” deyince emmisi başladı ağlamaya.

- Ulan ya bu gederse ne ederik biz.

Halil gedince adam:

- Sultan ! Gızım gel buraya.

- Buyur baba.

- Gızım gel Halil'len evlen. Onun malı mülkü var, senin malın mülkün var.

Daha iyisini nerde bulucin ?

- Babam da gitgide azıdıyor. Ben varmam ona.

Ertesi gün Halil gene guşluk vaktı aldı goyunları çıkıdı dağa amma bu sefer iş kötü. Düşünüyor gara gara. “Niye bu bana niye varmam diyor acaba?”

Sultan gene geldi.

- Oh emmim gızı geldin mi?

- Bana bak Halil, yetti artık. Ya sen bu evde durun ya ben. Kimi istiyosan sana alayım, benden vazgeç. Ben sana yar olmam.

- Başkasını ne idicim. Sen benim beşik kertme nişanlım değil misin?

- Sen bugün gününü görün evde peki, dedi.

Bunun üzerine Halil aldı sazı eline bakalım ne der :

7. Çoğ olur bahçada bülbül

Ben bülbülü az görmedim

Sana halim arz eyledim

Halden bilir gız görmedim

Söyle ki duyam dilini

Has bahçada der narını

El değmedik güllerini

Düğmelerin çöz görmedim

Sevdiğim seni sınarım

Vatan da bulur gonarım

Dünyada şuna yanarım

I leç bir şirin söz duymadım

Aşık Halil etme minnet
Yar isterim sağ selamet
Ne ettim ben sana *muhanet*⁵²
Senden gavur kız görmedim

Sultan eve geldi, kimseye bir şey demiyor. Gardeşi Emine de diyor ki gendi gendine, “Varsın Sultan Halil’i istemesin. Halil’le ben evlenirim. Beyler, paşalar gibi yaşarık gederik. Sultan da ne yaparsa yapsın.” Emine vardı Halil’in yanına getti.

- Halil !

- Ne var kız ?

- Bak bana geldi mi sert konuşuyon, Sultan olsa öyle demezdin ama. Sultan’a dediklerinin hepsi i biliyom. Bu gün öğlen geldi eve Sultan hepsini bir bir anlattı babama. “Bir akşam gelsin o yapacağı bilirim ona,” dedi babam. Akşam gel de gününü gör.

Eyvah, Halil çok gorktu bundan. Emine de diyor ki “Halil gorkar , bana gel kaçak, der. Ben de onunlan gaçarım. Babam sonra bizi affeder. Geri gelirik, evlenirik.”

Halil sazını aldı kaçtı öte tarafa. Akşam oldu Halil yok. Emmisi bekliyor, sofrada yemekler soğudu Halil yok.

- Ne oldu bu çocuğa ? Gız Emine, Sultan ! Nerde Halil ?

Emine geldi

- Baba, ben bugün Halil’e şaka yaptım, babam seni öldürecek dedim. O da gorktu kaçtı.

- Nereye?

- Şu tarafa.

Adam bindi ata sür babam sür. Halil yok. Endi bir köye gonakladı. Halil de orda bir taş buldu, başının altına koydu uyudu. Sabah oldu, emmisi aranmaya başladı yine. Bir baktı ki Halil uyuyor orda. Dürttü uyandırdı.

Oğlum sen delirdin mi ? Ben bir Emine için bir Sultan için sana gıyar mıyım? Hadi evimize dönelim oğlum.

Ata bindiler eve geldiler. Emmisi dedi ki

- Evladım, sen okumuş adamsın. Böyle goyun güdüp çobanlık etmekle bu kız seni elbet beyenmez. Git üstüne başına bir bey gıyafeti al. Ağalarla beylerle düş galk. Bak nasıl oluyor Sultan.

Oğlan bunun dediğini yaptı. Beyler gibi geyindi, beylerle düşüp galkmaya başladı. Günler böyle geçti, bir gün eve geldi ki bir galabalık.

- Emine bu galabalık neci?

- Sultan'a *düğürücü*⁵³ geldiler.

- Nee? Nerden?

- Adana'dan Osman Bey isminde biri. Anam verdi Sultan'ı.

Şimdi artık emmisi gocadı ya. Sözü geçmiyor. "Acaba caymazlar mı" dediyse de on beş gün mühlet vermişler. Sayılı gün çabuk geçer. On beş gün dolunca Adana'dan gelin alayı geldi. Halil içerde hiç çıkmıyor. Sultan dedi ki:

- Bakın hanımlar, burda düğün âşksız olmaz. Nerde aşığınız ?

Vallaha bizim âşığımız var idi. Dellek Deli Emine Kemanacı Goğ Emi Mersin'e düğüne gitmiş.

- O zaman benim emmimin oğlu var Halil. Onu çağırak.

Halil'i çağırdılar.

- Olur emmi gızı, senin hatırın için söylerim, dedi.

Halil sazı eline aldı bakalım bakalım burda ne söyledi

8. Geldi güzelin sürüsü

İçinde şeker birisi

Açılmış Sultan gorusu

Lale Sultan bulunur mu

Akşamdan doğmuş ay gibi

Gaşlar gurulmuş yay gibi

⁵³ *Düğürücü*

Gız seni gördüm tay gibi
Dertli sinem delinir mi

Âşık Halil övemedim
Benleri i sayamadım
Çok arz'ettim alamadım
Sultan hayal görünür mü

Halil böyle derken Adana'dan gelen gınacının adamlarından biri sarhoş,
içmiş.

- Nerede Osman Bey'in gelini görecem, diye tutturdu.

- Ulan görsün bari dediler, gösterdiler.

- Bu mu Kel Osman'ın gelini, dedi.

Hemen tuttular oturttular.

- Kel deme oğlum kel deme.

- Niye , yalan mı söylüyom, kel işte.

Sultan'a duyurmadılar, adamı dışarı attılar ama Halil duydu. Aldı sazı eline :

9. Âşkın düştü yanıyom
Öleyim mi öleyim mi
Emret sen suna boylum
Varayım mı varmayım mı

Ala gözlü benli dilber
Zalım m'oldun zalım m'oldun
Ben sanırdım benim idin
Gaşı garam elin m'oldun

Ela gözlü benli dilber
Melil m'oldun melil m'oldun
Adana'da Kel Osman'ın
Bir domurcuk gülü m'oldun

Âşık Halil yine dostun
Onulmaz sevdaya düştün
Yanıldın yolunu şaştın
Gaşı garam deli m'oldun

Halil bunu söyledi, Sultan anlamadı ama. Zaten millet uzak yoldan gelmiş, uzatmadılar, gettiler, yattılar. Sabah oldu, bir yemek yediler.

- Yolumuz uzak, biz gedek, dediler.

Gelini bindirdiler ata yürüdüler. Bunlar getti ama Halil'in yüreği alıp veriyor. Duramadı, atını hazırladı, bir heybe altın yükledi, getti. Süre süre Adana'ya vardı. O zaman şimdiki gibi mi, üç ev orda beş ev orda. Köhne bir evin önüne vardı. Susamış su isteyecek. Bir garı çıktı.

- Ne o oğlum, uzaktan geliyon heralda. Derdin ne seni
Halil sazı çıkarttı, başladı söylemeye :

10. Bahçede nar ağacıyım
Hem datlıyım hem acıyım
Susadım uzak yolcuylum
Ne var bir su ver içem

Ana benim uzak yolum
Derdimin *güççüğü*⁵⁴ ölüm
Ben yarimi edem geli
Ne var bir su içem

Aldı garı
Söylemiyen derman bulamaz
Eşinden ayrılan gülmez
Dur daha gündüz gelin olmaz

⁵⁴ *Küçüğü*

İç suyunu iç gayfeni

Aldı Halil

Ana benim derdim çoktur

Söylediğim sözler haktır

Derdimin çaresi yoktur

N'olur bir su verin içem

Aldı garı

Goğ Emine der alırım

Yavrum *gadam alırım*⁵⁵

Yarini arar bulurum

İç suyunu iç gayfeni

Hemen garı vardıgı gibi atın başını sardı

- Heyt, senin gendinden haberin yok yaa! Ölmüşsün galmışsın. Sararmışsın solmuşsun. Benzinde gan yok.

- Hee, bende can yog ya.

Garı şimdi, nasıl edek ne yapak diye düşünüyor. "Hımm, yari varmış gelin alıcıymış. Bunda bir iş var, çok para var."

- Oğlum, bundan golay ne var, senin işini ben yaparım. Ben bu memleketi meşhur âşığyım, burası benim. Bana Dellek Deli Emine Kemanacı Goğ Emi derler. Yapacağım işi paşa, vali, veli yapamaz.

Halil'in benzi boğazına gadar gızardı. Garı ın bir de Hatice isminde gızı var.

- Hatice, çabuk gızım yastık !

Küfür küfür, Halil'in her tarafı, boynuna gadar yastık doldu.

- Çabuk gızım çay suyu, *gayfe*⁵⁶ suyu, soğuk su, yemek suyu!

Garının gızı *kirmen*⁵⁷ gibi dönüyor. Gadan alim sana, elin gızı böyle işte.

Şimdi garı Halil'e hafif bir çay içirdi ki

⁵⁵ *Kazayı, belayı üzerine almak*
Kahve
Yün eğirmeye yarayan alet

Evladım, ben senin bir sevgilin olduğunu anladım. Amma derdinin hangi derecede olduğunu bilmiyorum. Bana şimdi derdi i anlat bakalım dilden.

Halil hafifçe, evvelden beri ne çektiyse gariya ufacık bir ifade etmekte. Özetle ne dedi biliyon mu:

“Şu gadar süründüm, bu kadar yandım, tutuştum...” İşte bu yönden filan deminki hikayeyi anlattı.

Bugün da buraya gelin geldi. Ben de peşinden geliyorum. Ya alacam ya öleceğim. Yani ben badeli âşığım. O gızı başkasına mal etmem. Ya ölürüm ya alırım.

- Gadasını aldığım ben de bugün Mersin’den geliyom. Acaba bu gelin nerden geldi ola? Hatice!

- Efendim?

- Gızım bugün Adana’nın neresinde düğün var?

- Anneciğim Garşıyaka’da, Taşköprü’de, Yağcamı’de, Depebağ’da, Kürkçüler ‘de, Yeni Muhalle’de, Eski Muhalle’de..... Çok yer biliyor garının gızı.

Neyse hayatını anlayak bakim.

- Gızım düğün çok ya ! Acaba uzaktan bu gelin kime geldi ola?

- Aa ana, Maraş’tandır.

Onu da biliyo lan gız.

- He, dediler.

- Aa, Kel Osmanlar’a geldi.

- Hah, dedi Halil, adamın adresi i aldı.

- Gafası kelmiş, dedi.

Ya anam bu mu senin derdin?

- He.

- Ben bu işi yaparsam ne veriyon?

Ah ana burda az bi hevesim var. Gidek Maraş’a, biçoğunu da halledim gelim.

Gözünde para mara yok yav.

- Ben gitmem canım bana bir hafta yeter, diyor.

Halbuki sigarasına yeter. Soyuna sopuna yeter. Amma anası o işi yaparsa. Şimdi garı kemaniyi omuzladı, **babuşları**⁵⁸ çiftledi.

- Hatice, Halil Bey'in gayfesini, çayını, yemeğini tez tez ver. Bey oğlu bu. Az yer tez yer. Çocuğa iyi bak yavrucuğum.

Utanmasa yanında götürecekt. Garı eyi. Kötü garı değil. Zararsız zarasız.

Çok muhterem argadaşlarım. Şimdi garı gitti. Halil Bey'i orda bıraktı. Garı vardı ki, düğün dağılmak üzere. "Emine Hatun geldi" diye garının başına boğazak gibi dikildiler. Gariya alışkın millet, bilirler, tanınmış garı. Garı da kemani çekti, "gıyy gıyy" yaptı argadaş. Çalıp çağırıyordu.

Şimdi sizi Osman Bey Ağa görmesin diye çok katlı bir eve Osman'ı saklamışlar, dedi.

Densizin biri hemen vardı

- Osman Bey, Emine Hatun geldi, düğünü şenlendiriyor. Çalıp söylüyo. Şimdi seni malamat eder. Geder belki gıza da söyler. Get de şu garının yanına bahşişini ver, dediler.

Peki şimdi kısıla pısıla bir köşeden geldi.

- Hoop Hatun hoş geldin.

- Hoş geldik ya boş geldik. Hani bana davetini okuyodun?

- Vallaha Hatun, seni aradık, Mersin'de dediler. Her zaman göndermiyom mu yav?

Kötüye ama gitti ama garı cemaati dağıtmaya başladı. Küllendi köz kalmadı

- Kalkın, yerinizi yapın, dedi. Gelin geldi mi düğün biter yavrum. Hadi lan yallah. Gariya bak, daha ne birikiyonuz burda köppe oğlu köpekler.

Garı bunları dağıttı. Elden eve gelen, gızın heryerini görmek istiyor, mümkün olduğu kadar.

- Şu gıza bakım mi napım, biraz. Tebrik ederim, dedi.

Doğru gızın yanına gitti. Ağşam üzeri de yanında gızın kimse galmadı. Herkesin evi var, barkı var, çoluk çocuğu var. Dağıldılar. Garı da evden çıktı ki lüküs ama dili başı yok. O kadar güzel endamlı, muazzama muntazam bir gız.

⁵⁸ **Pabuç**

Dişleri mercan, gözleri fincan, dudaklar baldan, yanaklar elma, saçlar uzun, boy orta, gaşı gözü sürmeli.

- Hanım gızım, canım gızım, nazlı gızım, bal gızım, gül gızım :

Garı okumaya başladı. Böyle gonuşup varıyordu ulan gız baktı ki birisi geliyor, hemen ayağa kalktı. Kibar da gız idi. Hemen şeker şerbet ikram etti.

Yavrum ben çok duramam, dedi garı. Beni sen bilmiyon bana derler Deli Dellek Emine Kemanacı Goğ Emine. Memleketin âşığıyım, gariplerin anasıyım. Gapı gapı gezmeliyim. Çünkü senden başka 50-60 tane garibe uğramalıyım. Huyum böyle ya. Atlarım gederim, yoksa bütün gece uyumam. Garipleri görmeyince uyumam, dedi. Sana da iki *mevrit*⁵⁹ söyleyim, dedi.

Kemanı çıkardı garı. Sultan gadını çok sevdi. Alışkın alışkın. Garı, görgülü garı. Kelli felli.

- Hepiniz burdan çıkıyonz dimi malamat olmayak diye.

- Hey basmayın deyyusa dediler.

Aldı bakalım Deli Emine Sultan'a ne söyledi

11. Yavrum gönlün yüksek uçtu

Uçtu da engine düştü

Otuzu evinden kaçtı

Buna gelen durmaz gızım

Yavum derdin müşkil haldir

Dudakların şeker baldir

Hem başı hem sırtı keldir

Mındar *mundar*⁶⁰ gokar gızım

Verse selamı alınmaz

Hali hatırı sorulmaz

Gapısında heç durulmaz

Gelen sinek sokar gızım

⁵⁹ *Beyit*
Kesilmeden ölmüş

En çok sevdiği yar
Yemek yenmez yarası gokar
Yavrum benim doğru sözlüm
Gurban olam hanım gızım

Bunda keli görse gözün
Çok gözyaşı döken gızım
Değmeyen teli görse gözün
Çok gözyaşı döken gızım

- Yavrum, ilk bahtın altın tahtın. Allah hayırlı etsin. Bana izin veriyon mu?
- Ana valla salmam, dedi. Bu iş nasıl iş ?
- Yook. Bana yakışmaz. Ben söylemem. Neme lazım. Benim herkesin yanında giymetim, asaletim var. Beni bir adımlık edemem.

- Hele de ona, dur dedim sana. Dur hele şunu anlat.
- Yok gızım diyemem. Heç demedi.
- Aman anam elini ayağını öpem. N'olur şimdi bana söyle.

- Ah ne deyim. Garipsin gızım, ne diyim garipsin yavrum. Bak laf aramızda galsın, çıkmasın bir yere. Elde kel olur, ama elin gafası da kel olur. Gül kelin gafası n'olur ? Sıyırdın, sıçtın dediğini yapma. O da neyi. Bu gavur dölü. Boynunun yanında bir yarası var, irin döküyor. "Düzelir" diyo gavur dölü. Ellerin gafası gel olur. Gavurun sırtı gene gel. Heryeri kel. Anlayacağın ayağının biri sakat, gözünün biri mühürlü, elinin biri sakat. Yavrum boyu kısa... Elden duyacağına benden duy. Ne edersen et.

- Ana ben ne edecem şimdi ?

Deyyusun oğlu evlenmeden gelmez ki. Ben sana bir kibrit verecem. Ağa akşam gelir, işemeye gelir biliyon mu İçeri girer biraz düşünür. "Puff" ışığını söndürür. Kibriti yak, adama bak. Yalanım varsa gözünlen gör.

- Peki

Yalınız gızım sana bir öğüdüm var. Yukarı mahallelerde ne gadar gezerse gezsin aşağı mahalleye inmesin.

- Olur ana.

- Aman gızım, sen sana mukayyet ol. Al bu kibriti, gül gibi dikkat eyle. Belki gene de gurtulma çaren var. Neyse bana allasmarladık. Güle güle otur, dedi.

Garı gelene kadar Halil'in gözü yollarda kaldı.

- Ana ne oldu ?

- Oğlum, altın demir olmuş, iş bitmiş. Ben onu bir gafese goydum, kimse de bulamaz. Sabahtan beri gafeste bekliyor. Benim canım sağ ya sen ona bak. Benim ismim Dellek Deli Emine Kemanacı Goğ Emine. Benim yaptığım işi vali, veli, paşa yapamaz. İşine bak ya.

Halil'e bir sevinç geldi, bir merak geldi. Şimdi bakalım haberi alalım Sultan'dan.

Aşşağıdan bir deyyus gelmeye başladı. Sanki ocakta yılan. Garının dediğine bakınca gelin gevşedi. Kel geldi, biraz düşündü. "Puff" diye lambayı söndürdü. Sultan kibriti çaktı, adam görüktü. Aman garının sözleri kitap gibi dosdoğru, her sözü doğru çıktı.

Osman Bey geldi, dosdoğru yatağa attı gendini. Sultan ayağının ikisini birden geri toplayıp da "yallah" Osman Bey'in döşüne bir depik atarsa, Osman Bey diräğe gafasını çarpdı, kellesi yarıldı. Vardı dışarı çıktı.

- N'oldu bey ?

- Ah döşüm, vah başım ! İnlıyor adam.

Geldiler Sultan Hanım'ın yanına

- Sultan Hanım ne yaptın ?

- Sizde hiç insanlık yoğumuş. Bizim orda üç gün misafirlik hakkı olur gelen gelinin. İlk akşamdan adamı yanıma goydunuz.

Vardılar Bey'e dediler.

- Gendine bir hafta müsâde, dedi.

Sultan Hanım giderken Goğ Emine'ye bir mendil vermişti. Goğ Emine bunu Halil'e eletmedi. Belki işi oldu bilir, altınları vermez diye.

Devriki gün Goğ Emine geldi gene.

- Nasıl kızım Kel Osman'ı gördün mü ?
 - Gördüm ana gördüm de sen bana az demişsin.
 - Hele kızım şu kemanımı ver de bana bir iki gıygıylayım !
- Aldı bakalım Goğ Emine burda ne söyler :

12. Ey ah sevdiğin hak mıydı

Düşmanınız çok muydu

Ben hakir diyen yok muydu

Neden kele geldin kızım

Gelin oldun genç yaşında

Bin dertler vardır başında

Sensiz galdım gadanalım

Sen belanı buldun kızım

Elin uzak kimler gelsin

Kimler habarını sorsun

Kimler memlekete varsın

Gönlün var yok galdın kızım

Burda aldı Sultan :

Ben ağlarım melil melil

Haber alsaşimdi gelir

Yangın emmim oğlu Halil

Kel oğlanda galmam ana

Aldı Garı

Goğ Emine'm doğru sözde

Heç insaf yoğumuş sizde

Halil dünden beri bizde

Sen yarini buldun gızım

- Sahi mi ana ? Doğru mu söylüyon ?

- Sahi ya. Halil dünden beri evde oturuyor.

Ana ben gorktum senden. Dünden beri geliyon buraya Halil'in lafını etmiyon. Emmin oğlu Halil bizde yenge demesini bilmiyon.

Gızım demiyosam bir bildiğim var. Emmin oğlu Halil senden vazgeçti amma istersen bir çaresine bakarız cancağızım. Gene de sen bilirsın.

- Ana gurban olam, Halil'i nerde görecem ben ?

- Orası goday. Sen yarın mecliste Âşık Halil'in adını an. "Âşık Halil'i bulun bana" de. Ben onu getiririm.

- Ana, Allah'ını seversen Halil'e çok selam söyle.

Şimdi garı eve döndü, Sultan yerinde galdı. Halil'in gözleri gapiya baktı, garı geliyor. Hemen garşıladi.

- Ana ne oldu ?

- N'olacak altın demir paslanmış, iş bitmiş. Tamam. Avucunun içinde galdı, açarsan düşer, yumarsan galır. Sendeki bu şans var ya. Anam böyle böyle işte. Sana da ancak mendili verdi. Selamların söyledi.

Şimdi akşam oldu. Garı biraz sonra Halil'in elbisini çıkardı, başka elbise giydirdi. Eline de bir saz verdi.... Gah gızı gah gelini gelmiş biliyon mu Sultan'ın yanına Adana'ya. Adana bu gardaşım, Adana bu Adana. Gıcır gıcır gız dolu. Emi Hatun ile gelir kikir kikir kikirdeştiler. Yanlarında da dangalak başı.

"Hıh" diyen oldu biliyon mu çocuktan yana. Erkek ya.

- Nerden böyle ?

- Aha benim bu çırağımdır. Sizi o.....lar sizi. En doğru olanın dostu b.....um gibi, demi?

Çıt yok kimsede. Gorkuyolar.

- Otur yavrum otur.

Canım garıdan gorkuyolar. Garı tanınmış. Oturdular gardaş. Şekerler, şerbetler, gahveler verildi. Sultan Halil'e bakıncı kirpiğinden ödün verdi. Söze gerek

yok. Halil'e yaptığı kötülükler aklına düştü. Bir şeker, bir lokum Halil. Her zaman yanında Halil var. Çok güzel, Halil.

Haydi oğlum haydi. Şu o.....lar gene türkü ister. Söyle bakim nasılmış. Çırağın pek gençmiş diyorlar. Haydi gıcıla gıcıla!

Sultan oturduğu yerde duramıyor. Ordan galkıp oraya. Ordan galkıp oraya atlıyor. Halil'e sevdalanmış da. Duyacan, duyacan.....

13. Kendi atına bin yerden gakarsın
Ben aşk ile yüreğimi yakarsın
Yoksa ben gibi sevda mı çekersin
Niye melul mahzun duruyon gelin

Garip Aslı gibi yas mı çekersi

Gene de bulamamışsın eşini
Yüreğime hançervuruyon gelin

Otursan gelin yanıma gelip
Ne derdin varsa olurum talip
Kendin Mecnun mu oldun yoksa Garip
Başını gözünü vuruyon gelin

Ben Âşık Halil'im sözlerim doğru
Kimseler de anlamasın bu sözü
Sen gelin aldatmamış dersin oğlum
Gözlerinden kan yaş siliyon gelin

- Hanımlar nasıl ?

Gadınların ağzı, gözü, her yanı yaş oldu. Avratlar mest oldu mest. Çocuk güzel söylüyo.

- Haydi aslanım haydi. bir daha kükürde !

Adamın işi yoluna binerse bak gariya, türkü de söylemiyo. Para kazanıyor.

14. Geldiğim yerlerde gördüm bir geli
Yanaklar yılanın garı mı bilmem
Geydirip guşadıp boyun görmedim
Al yeşil kırmızı sarı mı bilmem

Yoksa bir kötülüğün görmedim
Ben garı sevip üstüne almadım
Ben arayıp yılan ile durmadım
Burcu burcu kokan terin bilmem

Bana âşık derler Halil'dir adım
Arşa direk direk oldu feryadım
Everek dediler ben almadım
Zararda gezerim kârımı bilmem

- Hanımlar nasıl? Dedi garı. Çocuk biliyor. Sazı güzel, sesi güzel. Tutmadı gariyi. Haydi aslanım haydi bir daha gürle !

15. Ey bu yar benim için yanık galmış
Ey yaprağı dökülmüş güle dönmüş
Ey sana boylum bana mendil salmış
Ben ağlarken de gözlerin silmiş

Kendi yanmasın ben ömür boyu yanarım
Yüksek uçtum engin dala gonarım
Kadir Mevlam senden dilek dilerim
Kadir Mevlam muradımı ver benim

Aferin oğlum, diline sağlık çocuğum.

Halil'i aldı, eve getirdi. Elbisesini değiştirdi.

- Oğlum daha bin gurusumu aldım mı ?

- Yok.

- Peki evladım, biraz sonra Gölistan Bahçasının önüne gideceğiz. Sultan orda bekliyor. İrmağın kenarından savuşur gedersiniz.

- Olur ana.

Garı bu işe yarar işte. Sultan'ı çekti bir köşeye.

Bak, istesem ben Halil'i everirdim. Bir daha bu çocuğa ağzın dudağın gımıldamayacak.

- Tamam ana.

Garı iyi garı, garı güzel garı. Bir adama daha gerek yok. Garı işi görür.

- Aman ırmağa düşmen.

Garı bunları ata bindirdi. İki de Halil de kız da bir çuval altın verdiler garıya. Dünya malı gözlerinde yok ya. Sevindiler, Misis'ten, Ceyhan'dan Osmaniye'den, Bahçe'den carpadan söküldüler.

Emine bir baktı ki Sultan'la Halil geliyor. Sultan bir taraftan Halil bir taraftan Emine'ya sarıldılar. Emine :

- Baba müjde, Halil Sultan'ı getirdi.

Gocanın gafası durdu.

- Gurban, gurban !

Sultan'ın anası da galan gıkını çıkaramaz. Gardaş şimdi bunların arkasından Kel Osman'ın adamları gelir.

Ya efendi, bizim paramız yok.

- Alın paranızı, yallah !

Onları kovdular. Mübarek bir akşamda Sultan'la Halil'in nikâhını gıydılar. Allah'ın emriyle uzun müddet yaşadılar. Çor çocuk sahibi oldular. Cümlemiz de böyle mürevveh bir hayat geçire. Şimdi esen galın, aydın geceler, hayırlı günler olsun.

ÂŞIK MEHMET DEMİRCİ

Metin 16.11.1999 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallollar Mahallesi'nde Âşık Mehmet Demirci'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.

ÖÑSÜZ ALİ HİKÂYESİ (ÖAH) *

Allahın gulu çoğudu. Efendim deve dellâl olup eşek berber olup paltanın başı yülüdiği zamanda eskiden Mısır'da Mısır padişahı vardı. Mısır padişahı bir tek iki kardeşleridi. Gardeşi öldü. Oğlu yanında kaldı. Bu yanında olmasında olsun çocuğun adı Ali idi. Öñsüz Ali koydular. Lakabıyla yani. O zaman bu çocuğa emmisi haftada bir ayakkabı alır. Acaba ayakkabısı büyüdü mü diye. Sağlığında gardeşi ölmeden evvel ikisinin avradı hamileydi. Deyir ki:

–Gardeşim birimizin oğlu olur birimizin gızı olursa birbirimize vericek.

–Hay hay gardeşim.

Güççük gardeşin bir oğlu oldu. Böyük gardeşin bir kızı oldu. Gızın adını Döndü godular, oğlanın adını da Ali godular. Oğlan öñsüz kalma maksadıyla bu dedi ki:

–Gardeşim ne olur ne olmaz memleketin ileri gelenlerine, vezire bildireyim, herkes duysun. O zaman bu yarım nikâh sayılır kimse alamaz bu gızı. Nikâhladılar, beşik kertmesi oldular.

Bu arada bunlar böyümede olsun. Çocuğun anası da öldü babası da öldü. Babasının yanında gızı amcasının oğluna vereceği ortaya çıktı. Ayda büyüyeceğine künde büyüdü, senede büyüyeceğine ayda büyüdü. Bu böyümede olsun. Çocuk okula gider, okuldan gelir. O zaman Türkçe dili bilmek mecburî. Yedi dilden bilir çocuk. Anasının içerisinden gan gider. Der ki

–Ulan bu çocuğu şimdi eñereme gardaşının oğluna verirse benim işim ne olacak? Ne ederim?

Avradın yedi tene gardaşı var yedi tene bacısı var. O zaman şimdiki devir gimi bir harp patlak verdi ortada. Padişah harbin üstünde bulunmazsa hiç olmaz.

–Ee, ne edeyim, ne edeyim. Gızına dedi ki:

–Bin gızım.

–Nereye?

Bacısının birini Hara Çiftliğine müdür etti. Ata bindiler. Hara Çiftliğine gittiler geldiler, dolandılar. Geri gelmede olsun, evlerine bakan bir garı varidi. Garı:

–Ayvah, ayvah. Bu gızı dutar bu oğlana vermez. Bacısının oğluna verir. Şu kız geleydi de ben şu gıza derdimi dökeyim. Bunun babası gelirse, emmisi gelirse bağa çok kötü söyler.

Ağşam oldu bahtı ki, yarabbi şükür geliyomuş. Vahit bu zaman herkes yattıktan sonra, “Tık tık” gızın gapısını vurur.

–Ne o ana?

–Vallaha yavrum, diz çoktū Kur’an kitabını eline aldı bak dedi şu Kur’an’dan büyük bir şey yok. Sen emmin oğlunun öz möz beşik kertme nişanlısın. Asla anayın sözüne gapılma. Anan seni ya gardaşının ya bacısının oğluna vermek ister. Amma ben sana bir öğüt vereceğim.

–Ne yapacağım dezze? dedi.

–Sen gızım, bu oğlanı alıp kaçıp İstanbul’a gideceksin. -Sultan Selim devrindeler- Ora vardığın zaman Sultan Selim’in emmisi gelir buraya. Fetva kadısıdır. Asılacak, kesilecek, ceza verilecek fetva Mısır’dan çıkar. Şer’an kanun olmaya gelir. Ora vardığında sana çok bahar, hürmet gösterir. Baban da harpten geldiği zaman heç bir şey demez sana. Bu oğlanı kaçırılmış. Padişahın düşmanı çok olur. Padişahın nesli kaybolmasın diye İstanbul’a götürür.

–Olur.

Gız yattı şimdi babam, Allah seni inandırсын şimdi düşünde, oğlan hayal meyal dönüyor.

Bu böyle dönmede olsun, ora gittiği zamanlarda ora bir mektup koydu kine “Ben buraya çalacağım çocuğu. Bu koduğum mektubu çocuğa verin” dedi. Eve geldi bir mektup daha yazdı.

–Oğlum, Hara Çiftliğine gideceksin. Emmiyn gızı gönderdi bunu diyeceksin, dedi.

Çocuk aldı, öptü başına godu, çiftliğe gitti. Bu çocuk çiftlikte bir sene yaşadı. Aç susuz. Oraya varınca diyo kine:

–Gardeşimoğlu, harp ilerledi. Sen goyun güdeceksin.

Ne azzık, ne süt, çocuğun saçları döküldü. Ne olacak? Kel olacak da kel, kel olduktan sonra çocuğu beğenmeyecekler. Bunlar bir daha getti. Gız tereddüt ediyor bu oğlanı kaçırım mı kaçırıyım mı diye. Garı vardı dedi kine:

–Gızım, görüyon ya, bu oğlan yarın bir gün kel olur. Baban da harpten geldiği zaman bu oğlana verecek seni dedi.

Garnın sözüyle bu söz arasında olmadı, gız duramadı. Efendime söyleyim. Gözünü yumarsa emmisi in oğlu çok güzel delikanlı. Ee, ne yapan gardaşım. İstanbul’a geçeceğini kanaat geldikten sonra, şu yiyecek, şu yiyecek, efendime söylüyem, şu azık, atın terkisine halıheybeyi doldurdu. Vardı baytara dedi kine:

–Baña eyi bir at bul.

–Ne olacağımış?

–Eyi at dedi.

–Binip gezeceğim yahu. Nalı acer olacak, yuralı acer olacak, eğeri olacak, torbası acer olacak.

–Peki hanımefendi.

Kuşattılar. Halı heybeleri aldı. Şu Mısır’da efendime söyleyem İstanbul’da Sultan Selim’in hanımına kadıya orda bulunmaz Mısır’da bulunur heybe. İki heybe doldurdu. Ata bindi, anasına dedi ki

–Ana ben çiftliğe gidiyom.

–Çiftlikte ne tutucan gızım? dedi.

–Ana, orada galırsam ben orada gergef işleyeceğim, dedi.

Garı memnun oldu. Oraya varınca kızlarla oğlanlara iyi olaka gurar, emmisinin oğluna varmaz.

Beriden varır varmaz şimdi ata bindi. Yola varınca dedi kine geden hizmetçiye : –Sen geri git. Anama söyle, benim ne zaman geleceğim bellisiz.

Memnun oldu adam, ta yayan Hara Çiftliğine gidecekti. Beriden vardı ki emmisinin oğlu yolun kenarına dikmiş keçeyi, gölgesine oturmuş. Gözlerinden ganlı yaşlar dökülüyor.

Ben kaçacak çocuk muydum da, ben bu yerlerde emmim gelse de harpten beni böyle yerlerde görürse beni rezil edemez mi?

Baktı ki emmisi gızı geliyor.

–Bizim emmi gızı elbette teyzesine yiyecek götürüyor. Akşamdan azzık gelmemiş. Yemek, yiyecek verir.

Beriden varır varmaz gız dedikine

–Ben senin beşik kertme nişanlınmışım. Aliyoñ mu almiyoñ mu?

Çocuk başladı ağlamaya.

–Ben seni nasıl alırım? Ev yok bark yok emmi kızı. Allahtan gorkmadan ne diye böyle diyoñ ?

–Yok, ya boşa ya al. İkisinin birisi dedi.

Bir müddet gittikten sonra geri geldi.

–Ne diyoñ ? Terk mi ediyoñ alıyoñ mu ?

–Haydi alıyom seni. Bin ata. Bin ata nereye gideceğiz ?

–Sür batıya.

Batıya sürdüler. Kız sıçradı terkisine bindi. Beş gece beş gündüz geldikten sonra şimdiki Haleb’in efendime söyleyem beri tarafında, Kilis’in öte tarafında Çukurköy diye bir köy var, Çukurköy’e geldiler. Açlar, azzık kalmadı. Böyle bir düğün yoharıda ötüyor davul.

Emmi gızı, ben şu düğüne gitsem. Bu düğünde şimdi aş ekmek arttığı, bir tarafa topluyorlar. Sana da getiririm. Baña da getiririm. Ben de yerim.

–Yürü git emmioğlu. Tez gel emmioğlu.

Aman aman, bir kabirin mezerliğinin taşına verdi beli Atı galdırıp bağladılar.

Şimdi alalım haberi şimdi, o zaman vali deniliyor. Gırşehir’de mücür veya müşür deniyor. Gırşehir’deki mücür heç gızı beğenmez.

–Ben atımla yola çıkar giderim. Kimin gızı güzel görünürse onu alırım diye Gırşehir’den çıkar.

Dolanır, fırlanır, gız da beğenmez. Dedi ki:

–Şuradan Haleb’e gidek. Halep’ten birisini alalım. Ondan sonra giderik dedi yani.

O yola gelince, gızı görünce, gızın atı kişnedi, onların kervanının atı kişnedi. Allah Allah! Seyirttiler. Vardılar kine ne baksınlar. İstanbul’a gidiyo padişah gızı. Altın, gümüş ne o zamanın saltanatı varsa beline altın kemer kuşanmış ki gözün kamaşır. Başına briktiler ha. Müşür bakıyo bakıyo bakıyo. Ağzı ayrık kalıyo.

–Beğendin mi?

Beğendim.

–Bindirin!

Gızın ağlamasına sızlamasına hiç bakmadılar. Evvelden gelin böyle davullan düğünlen giderken atınan giderdi. Biz de böyle ufak tefek geldik, biliyok yani. Gızı çektiler, atı batıya gitti.

Oğlan ağşam olduktan sonra ağşam oldu,

–Bizim emmi gızı acıktı dedi, seyirtti geldi. Gele gele geldi kine emmisi gızı yok.

–Vay anasını avradını s... emmigızı. Anası Hara’ya saldı beni, kendi de bura attı. Buraya getirdi. Şimdiye geri Mısır’ı buldu. Bunların gözü benim babamın malında dedi ha. Varsın alsınlar. Buralarda koyun güderim dedi.

Karanlıkta gidecek yer de yok. Çocuk mezar taşına kafasını kodu şimdi, uyurken içerisine bir alev düştü.

–Yanıyom anam.

Bakıyor ki emmisi gızı karşısında, elinde su bardağı.

–Emmi gızı, bana bir su ver.

–Yok.

Sabahlara kadar ağzı ağzına oğlan her yeri dolanıyor. Taş komadı kucaklamadık. Sabaha karşı oldu şimdi, ışımaya başladı. Bahalım, türkü ya sevda ile söylenir, ya acıylan söylenir. Öñsüz Ali orada ilk türküsünde ne söyledi:

1. Uzun uzun yatan mezar taşları

Size derim size din gardaşlarım

Bir Mevli’ya galdı benim işlerim

Büyücekten galan Öñsüz ağlama

Eser de garbi de yellerin eser

Eser de benim de beñzimi keser

Benim de beñzime bir hayecan düşer

Dertten derde galan Öñsüz ağlama

Köprüler çaktırdım konup göçmeye
Çeşmeler yaptırdım yeyip içmeye
Çok emek sarf ettim alıp kaçmaya
Dertten derde galan Öñsüz ağlama

Işdı dolandı kine batıya gediıyor bir toğnak ha hah.

–Muhakkak bunu alıgidikler.

Arkasına düştü bu şimdi.

–Şurdan gedip şu yolu takip edeyim. Evvel kervan yolunu takip edeyim.

Evvel kervan yolu gidiyor kervan yolunda bir yannı buradan gelir, bir yannı buradan geder. Yolda yolakta hayvan yemlerinden azık verirler.

Çocuğa bakınca hiç padişah oğlu veyahut padişah nesli denmez. Çocuk şeriat keser. Adam asma, adam beraat etme. Çocuk şeriat okudu yani. Şurası senin Amik ovasından şimdiki bildiğin İslahiye'den, Karayiğitli'den Ganlıgeçit'e gelir. Eskiden Ganlıgeçit'in ismi Beylerpınarı'ydı. Beyler arşı yukarıdan gelirler, gonarlar. Bir gün, beş gün, halkı istirahat ettirirler. Aşağıdan gelirler, yukarı göçerler. Buranın ismi Beylerpınarı. Beylerpınarı, Beylerpınarı. Oğlan buraya geldi ki baba, göçebeler konmuş oturmuşlar orada. Çocuğa sordular:

–Sen nerden gedip nereye geliyon? Necisin?

–Ben âşığım.

Yalnız göçeber beyleri efendime söylüyem, çadırı gurar gurmaz bir misafir çadırı gurarlar. Gelen geden o çadıra geder. Lalettayn gelip de göçebenin içine gitmezler yani.

–Aha orda beyin odası var çadır odası. Ora, otur! dediler.

Oturdu. O çocuk oturuyor şimdi.

–Nereden gelip nereye gidiyoñ oğlum? Söyle bakalım, türkü söyle. O zaman türkü söz, türkü deyil ya.

2. Elim dolu yiğitlerin hüneri

Benden evvel geldi geçti güzeli

Saňa diyom saňa Beylerpınarı

Al gınalım buralardan geçti mi?

Bile geldim vatanımdan elimden
Ölmeyince gurtulamam derdimden
Ben gedyom arkasından ardından
Al gınalım bu otlağa gondu mu?

Öñsüz Ali'm arkasından ardından
Gede gede ben okuyom yurdundan
Kimse bilmez benim burda derdimden
Al gınalım buralardan geçti mi?

dedi. Hamus'un suyu taşı.

–Gız, efendime söylüyem, bezirgân buradan götürdü. (Eskiden Yarsuvat'ıdı yanı, Ceyhan ismi yoktu.) Eğer tarif gerek olursa Ceyhan'a var. Memiş Emmi' hanı hangi yer dersen göstedirler.

Memiş Emmi'nin hanı o günden bu güne kadar tarihi bir han. Han'a eletti gızı. Hancı'ya, Memiş Emmi'ye dedi:

–Bu gızın ayrıyetten odası olacak. Guşun sütünü, yılanın ödünü emrederse bana söyleyin ben bulurum.

Beş gece gız orada galdı. Memiş Emmi'nin hanında, Yarsuvat'ta. Oğlan da Ganlıgeçit'te galdı. Ne imiş Gınalıçınar dediğinden ondan sonra Gınalı geldi Gınalı getti. Beylerpınarı da galktı aradan oldu ismi Gınalıçınar.

Efendim, dağlar aşıldı bahıyor adam duramıyo. Bir adama gönderdi ki Gırşehir'e bir atlı. Gırk davul, gırk zuna, gırk gınacı garı.

–Hazır olun, düğünü gurun, biz geli i eletiyoruz.

Adam, Gırşehir'e getti. Ee sabahınan gedeceği zaman gız kalktı. Gocanın elinden başladı, ayaklarını öptü.

–Amman emmi, benim arkamdan gelen olursa bak, iyisine kötüsüne. Aman aman. Bu dünyada kavuşamazsam öte dünyada iki elim yakanda. Benim arkamı tergemesin. Beni ağlatı ağlatı götürüyorlar. Ne varsa ki benim gözüm arkamda ha.

Goca, sabahınan oldu. Hiç yüklenene bakılmaz, giden de gelmez. Gelene gidene bakıp oturuyor. Baka baka baktı ki, omuzunda eski bir postal, altı hiç yok. Bağını bağlamış, omuzuna atmış ha. Eee, bir gıza bakıyor bir oğlanın hareketine bakıyor.

–Yarabbim, bu kız bunnan acaba amma?

Gıza dedi ki:

–Sen nerelisin? Gız dedi ki:

–Mısır’danım.

Ağladı. Ağlaya ağlaya:

–Ben Mısır özündenim, dedi.

Mısır başka Mısır özü başka yani. Goca, beriden çocuğu gördü. Çocuk oturuyor. –Ulan şuna bir soruyum bakayım. Eñere gızı biliyorsa bu bana bir cevap verir. Bilmezse ne der:

3. Bir bezirgân geldi Gavurdağı’na

Ücü arkasından birin önünde

Burda da yattı da sabah çağında

Yavrum sen de o güzeli biliñ mi?

Ağlar ağlar vurur o gız dizine

Ağladıkça gan yaş gelir gözünden

Aslı Mısırlıyımış da Mısır özünden

Yavrum sen de o Mısırı biliñ mi?

Mısır, Mısır özü deyince çocuk küt düşüyor oraya. Başladı ağlamaya.

Emmim gızıydı da ben aldım gaçtım

Amik ovasında yolumu şaştım

Onu kim al getmiş ardına düştüm

Söyle emmim söyle habar ver bana

Aldı goca, bir daha oldu:

Memiş Emmin der dönme oğlum yolundan

Gadir Mevlam gafil galma gulundan

Toros dağlarından Garaman'ın elinden

Gırşehir'e getti bulabiliñ mi?

Goca yanına eledi. Çocuk ağladı, koca ağladı. Sabaha kadar ağladılar.

–Oğlum, aman aman mabal attı bana. Geri dönme. Gız, beş gece galdı burada, beş gece yemek yemedi.

Ayağından postalı çıkardı çocuğa verdi. Sabahınan,

–Bu yolu tergeme dedi. Ararsan burası Çukurova'dır, bulamañ Ya lñ ız bu toğnağı köprü var irelide. O köprüden gedenñ . Başka da yol yok. dedi.

Şimdi Adana yok o zamanda. O zaman baba çocuk yol sıra gidiyor. Hayvan yemlerinden, yoldan gelenlerden gidenlerden; ekmek veriyorlar, yemek veriyorlar. Tersus, eski şehir. Tersus'un arkasına varınca baktı ki altında at, arkasında tazi, o zamana göre moda, omuzunda guş bütün bütüne. Adamlar garşısından yukarı geliyor.

–Bu adamlara soruyum bakalım. Elbet bunlar bana bir cevap verir.

O zaman anlaşmak, söylenen söz, türkü denilen sözle, türkü değil:

4. Getmeñ beyler bir suvalım var size

Bir güzel yitirdim gören var m'ola

Yanıyo yanıyo bağrım yanıyo

İçinizde biri gördüm der m'ola

İçinden biri dedi ki: “Ulan dünkü geden gızı soruyo bu elbette.” Ulan biri dedi ki:

–Ulan gız nere, bu nere? dedi.

Oğlan, bir bezirgân geldi garşımdan

Bilemiyom ne hal vardır başından

Bir gız da cefaya dayıklı döşü zengin

Yoğsa nişanlın ı ı, muraz aldın mı?

Aldı Ali:

Aman beyim gurban olam ben sana
O gızın aşkından galdım ben burda
Söyle beyim söyle habar ver baña
Nere gittiğini gören var m'ola

Aldı adam:

Oğlan, gederiken ben onu gördüm
Nere gettiğini o zaman bildim
Gırşehir eline ta doğru vardı
Çocuk sen biliñ mi oralarını?

Çocuk dedi ki:

–Ulan gız çok. Buradan gedip gelen var. Şuna sorayım bakalım.

Aman beyim gurban olanı fendine
Sorduñuz mu gızın adı Döndü mü?
Galdın emmim oğlu Öñsüz dedi mi?
Daha dönüp dönüp soran var m'ola?

Biri dedi ki içlerinden:

–Birader yahu, sen neredesin, o gız nerede yahu, Şuña bak şuña. Sen getsen
bile o gızı bulamazsın bire arkadaş.

–Ne olacak ya?

–Hiç olmazsa ben oralara gidersem, o melmekette çoban olurum. Eğlenirsem,
bayramda, düğünde, pıñarda beklesem bulamam mı?

–Get, bul dedi. Bulur, gelir canım. Bir yerde çobanıymış, bir ağanın gızının
arkasına düşmüş yahu. Sen akıllı başında olsan, sen neredensin o gız nerede.
Yakalayamazsın.

Şimdi baba, adam düştü peşine şura senin get, şura benim get. Yolda yolakta
gede gede Gırşehir'in arkasında Bozgedik isminde bir depe vardır. Ora çıkınca

dumanlar çıkıp düziçi gördükte Gırşehir görünür yani. Oğlan oraya çıktı ki Gırşehir ılgıt dağ gibi gözüküyor. Vay efendim aldı bakalım ağlayarak ne söyledi, arkadaşlar burada ne dinleyelim:

5. Dilerim Bozgedik başına çıktım
Gızılırmak gibi çağladım aktım
Göz verdim ovaya bir kere baktım
Seyran ettim dost gettiğin yollara

Göreydim emmim gızın ölmeden
Sırtındaki mavi şalı solmadan
Almış getmiş bir bezirgân görmedim
Dertten derde galan Öñsüz ağlama

dedi vallaha getti arkasından.

Getmede olsun. Babası elin olursa, ne babası ın bahçasına bakar ne bağına. Bizim bu memleketin yörep (yamaç) yeri oğlanın birisi bir pekmez gaynatır, üzüm yapar. Köylünün goyununu güder.Yol böyle dikine gidiyo. Biri de aykırı gidiyo, köye gidiyo, eşeğinen. Avrat dedi ki

–Bir tenekeden terazi yaptır, git bunun tonunu değıştir. Sat da üzümlükten çıksın. Una ver, tuza ver. Neye verirsen ver.

–Çerçi! Çerçi!

Öteden beri geldi kine şöyle bir baktı, ora varınca gızı bıraktılar. Elli metre, yüz metre geriden varyo artık. Herkes başını çeke çeke usandı. Çerçi yolun direğine diñeldi. Gız baktı ki ne baksın. Bir ipliğini çeksen bin yama dökülüyo. Bir fakir. İstanbul’u bulup da Sultan Selim’in avradına mı vereceğim sanki deyip bir gat elbiseyi öñüne çıkardı. Barmağında bir yünşük vardı, yünşüğü de çıkardı. Yünşüğü geri arkaya gösterdi. Ama oğlan ne bilsin, barmağına daktı. Elbiseyi eşeğin ortasına godu, eve elekti.

Avrat kıvranı kıvranı seviniyo.

–Ulan herif, Allah. iyi gullara böyle yapar. Biz de gayri sırtımıza giyerik. Düğüne giderik, bayrama giderik, bazara giderik, Görüyöñ mu, açık cıblaklığımızdan gidemiyoduk. Sabahınan giderisen bir gat elbise sana verir, señ de gurtulun.

Sabahınan çerçi eşeğe üzümü yükletti, geri de yola devam etti. Öñsüz Ali beriden aşağı vardı. Varana kadar seyirtti, eşeğinin başını tuttu. Başını tutana kadar şimdi, adamın eşek değneği vardı. Bir bir yanına bir bir yanına vurdular. Vurmasıyla beraber:

–Vay, vay ben buraya geldikten sonra, bana Gırşehir’de bu gızı göstertmezler. Öñsüz aldı bakalım ne söyledi, arkadaşlar burada diñlesin:

6. Gider olmuş eğlenmeyen gapımdan
Ne merakta çerçi bilmez halımdan
Emmim gızın aldırılmışım elimden
Söyle çerçi söyle habar ver baña

Çerçi bir daha burda:
Bir yanıma baktım urla yazısı
Bir yanıma baktım Gırşehir özü
Çerçi böyle dersin öldürüñ bizi
Eğleñ çerçi eğleñ habar ver baña

Çerçi zannediyo ki bu adam üzümü yiyici. Gene vurdu değnekle. Vurana kadar Öñsüz iki eliyle sarıldı. Çerçi gıvanır, Öñsüz gıvrandır. Olacak ya, efendime söylüyem; değnekte budak vardı. Yüñsüğe geçti.

–Bak hele, bu çocuk bu gızın arkasında olmasın. Gel, gel diyor. Gardeşim gel. Ulan, benim fukaralığıma bakma ha. Ben gabağa girer, gırmadan geri çıkarım. Allah baña fukaralık verdi. Dünden bir gız geldi burdan aşağıya.

–Eee’?

–Benim hanımına, hayrına bir elbise verdi. Şu yũnsũğũ de attı da geriye gœstetti dedi.

Önsüz , yũnsũğũ aldı, Allah seni inandırısın,

–Vay emmim gızı. Gœzlerin geride mi?

Efendime sœylüyem; bœğürũ, bœğürũ ağıladı. Garnı doyana gadar ağıladı. Çerçi dedi ki:

–Hiç ağlama gardaş. Ben senin için œlürũm. Gız da senin için gœzü geride. Sür bakalım. Sürdüler bunnar.

O zaman Akpuñar idi ismi. Sonra çektiler tek tek su varmaya, az geliyo diye birkaç tane oluk yaptılar. Pu ñ arın ismi Çatalpuñarı oldu.

–Bu puñarın başına otur bakayım. Ben gederim o gızı bulurum. Sana sœylerim. Gız seni bu pu ñ arın başında bulur. Burayı tergeme ha.

–Oldu.

Vardı şimdi Önsüz,puñarı n başına oturdu, boynunu bũktũ. Gelen doldurup savuşup gidiyo. Çerçi eşegi hana yıktı. Efendime sœyleyem, heybenin bir tarafını omuzuna aldı, yolağın ağzından başladı:

–Çerçi, çerçi, çerçi, œzũmcũ!

Eee gardaşım; elin o u tũkenir mi.

–Gerçi emmi!

Gız yũzũnũ œte yana dœner. Gız eline kına vurdurmaz hiç. Kırk gũn dũğũn çalınacak. Eline gına vurdurmaz. Gelen birikir, dağılır gedeller. Tepsıyla yoğururlar dœrt tarafından, eline kına vurdurmaz.

–Çerçi emmi!

–Ne diyoñ?

–Şu gızın gœnlũ yok. Gına tũrkũsũnũ istiyo herhalde, gına tũrkũsũnũ istemeye utanıyo. Şuna bir gına tũrkũsũ çığır da eline gına vurak. Ne var, elimize bir toprak gına vurak diyo adamlar. Çerçi'nin aradığı bir iş:

7 Sen alırsın bu sœzũmden bilirsi

Yœrũ senin arkan sıra gelen var

İk elin goynunda boynu bükük

Senin uçun ağlayıp da ölen var

–Nereden geliyo ñ ? dedi Çerçi, sorduyudu; bir ken Bağdat dedi, bir ken Mısır dedi. Tam yer de diyemedi.

Nadiya gözlerinin sürmesi

Mısır’dan uçurmuş telli durnasın

Dostun sana selam saldı ne diyon

Dostun selamı var buña ne diyon?

Gız, başındaki şeyi attı, yolağın ağzına dikti. Çerçiye Mısır lafı eden yoğudu.

Eee,

–Mısır, Mısır bizim melmeket. Bana söylüyor bu sözü. Mısır’dan uçurmuş telli durnasın, dostun selamı var buña ne diyoñ?

Oturmuş da gaşın gözün yıkıyoñ

Eliñe de al gınalar yakıyoñ

Hemen durmayıp da yola bakıyoñ

Dostun selamı var buña ne diyoñ

Boşuna da sefil çerçim boşuna

Garişılmaz yaradanın işine

Uzak değil Akpuñarın başında

Dostun ara geldi bana ne diyoñ

Gız hemen dillendi, dedi ki:

–Çerçi, üzümü dök, yolağın ağzına çık. Bahşışını şunu vereyim, diyo.

Şimdi çerçi baba, dibinden duttu, arvatların üstünü bir dolandırdı. Avrat milleti Allah seni inandırısın, bu da Allahın bir hikmeti. Dügünde soğanın sasısı duyduklar mıydı, elli erkeği yemeklerim, beş avradı yemekleyemem. Bir don kazan aş

yapacaksın dedim kine nerede bulayım? Gurtlu yemişı yiyom diye birbiri in altına sokulur baba.

Bu neymiş? Gına yemişı hayırlı olur diye tuttu bu oğlan tek şindi. Baba, yolağın ağzına çıktı kız,

–Nerede? dedi.

–Buradan gel, Akpuñar'da, Akpuñar'ın başında dedi. Dünkü verdiğin yüzüğü verdim

–Eee?

–Ağlıya ağlıya yoluna bahıyo.

Hemen çıkarıverdi beşliği;

–Bak ulan dedi, seni öldürürler. Bu verdiğim sana Gırşehir'i satın alır. Buradan başka yere göç get. Defol get sen dedi Allah sana bunu güle güle yedirsın. Ne gördüm de ne geldi de bana. Eğer sen bu parayı nerden aldın derlerse, seni öldürürler. Ömür boyu bu parayı harcayamazsın.

Çerçi yaz günü sıçradı getti öte yana. Efendime söyleyem, geri vardı kızlara dedi ki:

–Gızlar, oturu oturu gomamız delindi. Şu Akpuñar'a bir gedek bakalım.

Yürüdüler. Yürümede olsun yola bakıp duruyordu. Şimdi söyler.

–Bakıyım beni kabul edici mi? Ben geldim ama kabul etmeyecek mi?

Yanındakiler hiçbir şey bilmiyo gendinin söylediğini. Aldı bakalım ne söyledi, arkadaşlar burada ne di ñ ledi. Burda söz:

8. Suya gelen allı gelin has gelin

Elinde altın bardak tas gelin

Cizmen oluyum ayağına geymen mi?

Geyin beni çamurlara bas geli

Ayağını gösterir.

Ulan benim emmim gızı gıyamaz bana bre. Hele dur bakayım, bir daha diyeyim şuna ne diyecek?

9. Yeryüzünde biten olsam
Göğyüzünde tüten olsam
Ucu telli keten olsam
Gız sırtına giysen ne olur?

Ya belin de guşak olsam
Ya altına döşek olsam
Haldan bilmez uşak olsam
Gucağına alsan ne olur?

Gız bakıyo, hiç ses yok.
Öñ süz Alim de uyun olsam
Gız gapında goyun olsam
Goşar goşar satarıdım
Depiklesem sütün döksem
Yumruklayıp dövmeñ m'ola?

Hiçbir yerinden bir cevap yok. Ne gucağıny göstediyo ne sırtına göstediyo ne ayağıny göstediyo. Gız elini garıştırtı garıştırtı bardağı yıyo, destisinin orda altında.

10. Elinde gümüş bardağıñ
Ardında gövel ördeğıñ
Bre gız girdiñ mi gerdeğe
Desem gız gelin oldun mu?

Gız o zaman hemen yüzündeki başındaki örtüyü, gözüynen bahıyordu efendim, yüzüne perdeyi çekti.

Pencerene çektin perde
Beni goyduñ türlü derde
Gelin olduñ sen bu yerde
Desene gız gelin oldun

Gız, elin günün içinde ağlamayım diye yüzlerini yüdü.

–Yürüyün hele gidek dedi.

Ayvah, ayvah. Bir müddet gettikten sonra,

–Gızlar, benim barmağımdaki yüfnsük düşmüş, dedi seyirtti geri geldi. O dedi ben gideyim bu dedi ben gideyim.

–Yok, yok

Geldi:

–Emmoğlu, sen deli deli söylüyon. El bilirse bizi öldürürler. Arkamı tahıp et. Hangi eve dahıldığını öğren. Gündüzün gecesı var.

Oğlan kalktı arkasına düştü. Gırk davul baba, yiğirmisi altında çalıyo. Şeher gimi burası, galabalık köy. Yiğirmisi üstünde. O yannı dönderip bu yannı dönderip gızın hangi eve dıhıldığını göremedi, gayboldu. Şeherin dışına çıktı.

Bir saz ustası var haa.

–Varıyım şuradan bir saz alayım. Necisin derlerse, âşığım derim diye vardı. Adamın sazlarından birini aldı. Telini çalmasını bilmez. Tıngırdattı teli gırdı ha. Adam galktı buna bahtı şöyle. Saz alacak parası yok, türkü söyleyecek kudreti yok, pulu yok. Hayvan oğlu hayvan! Senin paran yok. Burada niye bana demeden bu sazi çalıyoñ?

Dışarıdan gelme, babasına Karakülâh dirleridi yani. Bir ananın bir babanın tek bir oğlu. Dört adam gücünde. Babayığit, güçlü. Nerede iki adam bir adamı döverse, varır onların efendime söylüyem arasına ondan taraf olur. Fukaradan taraf olur. Bahtı ki adama depikle vurdu, dükkanın dışına attı. Öteden geldi.

–Ulan, dedi ya Gırşehir’i yaksa ne olacak? Bu dağın sefilini niye dövüyoñ lan sen, niye dövüyoñ?

–İşte Mahmut Efendi, sazi gırdı, şöyle etti..

Mahmut’tan gorkuyo. Oturdu, dedi ki:

–Gardaşım ulan türkü söyleyebiliñ mi sen ?

–Söylerim, dedi ha

–Söylersen bir türkü söyle de saña bir saz alayım, dedi ha.

Aldı bakalım ne söyledi:

11. Yükleddim yükümü yoktur gardaşım

Şu yalan dünyada belalı başım

Durmayıp akıyo gözümün yaşı

Var ağla gözlerim senden usandım

Yükleddim yükümü gam yükü yüklü

Demirden guffetli yayı

Arıyom Ceyhan'ı nazlı yar deyi

Aralıkta olan sözden usandım

Der Öñsüz Ali'm bu baña n'oldu

Ağlayıp gözlerim yaşınan doldu

Aylarım gün oldu günlerim bir ay

Gelip geçen gara günden usandım

–Gardaşımın türküsü maneli. Şu düğün savuşşın da ben buña sorarım. Benim de gardeşim yok dedi. Ver ulan gardaşıma bir saz.

Sazı aldı eline, yihılsa saz gırılacak. Bu kadar zayıf.

–Hamamcı!

–Buyur Mahmut Efendi.

–Gardaşım geldi. Şunu adamakıllı yıka bakalım. Hamama gönderildi.

Hamamda yıkanmada olsun efendim, sırtını soyunca

–Vaay, bana da mı gelecek? Çocuk ağlamaya başladı. Ben nereden bulurum cıscıplak goyarlarsa beni.

Aklını çalıştırmaya başladı. Eve getti bir kat elbise getirdi. Arkasını düşürdü. Sazı elleti astı.

–Kimin kimsen var mı?

–Kimsem yok.

–Benim gibi.

Benim de kimsem yok. Senle gardaş olak.

Eskiden böyle bir inanç vardı. Bir köynekten geçirirlerdi. Depesinden geydirdi, üç sefer geçirdiler.

–İşte gardaşık. Gardaşım sen yat ben aracıyım.

Mizancı eskiler şimdiki gibi sinsin oynarlar. Biliyo ñ uz bunu, hepiniz biliyo ñ uz. Aracı olurlar.

–Sen bogün uyu, anamın yanında dur. Sabahtan seni düğüne götürürüm dedi çocuk.

Mahmut Efendi çıktı, cıhar çıkmaz

–Ana!

–Ne?

–Ben düğüne gideceğim ana.

–Oğlum, Allah’tan gork, gitme. Eliñ adamı seni yıkarlar, vururlar, dediyse de

–Yok. Gideceğim.

–Bir daha da bu eve gelme o zaman dedi.

Sazı şarpadan aldı dışarı çıktı. Sokağa aykırı gider tın tın tın çalar; ireli varır geri gelir tıngır tıngır çalar. Eee, garının kimi iş yapar kimi çiş yapar. Baktı ki beli bükük garının birisi,

–Yavrum, necisi Âşık desem âşığa benzemiyoñ, şaşık desem şaşığa benzemiyoñ. Şurda müşür kız getirdi, kızın göñ nü yok. Eline gına vurdurmuyo. Şura varsan iki tıngır mıngır etsen sana bol bahşiş verirler.

–Nerede ana?

Garı arkasına gattı.

–Şu oda kız odası, şu oda erkek odası. Kız odasına dıhılma şura dıhıl, dedi ha Öñsüz sazınan Müşür’ün olduğı odaya dıhıldı.

–Selamun aleyküm

–Aleykümselam!

–Ulan âşık nerden geldin yel mi attı sel mi attı? Efendime söyleyem, arasak bulunmazdın. Otur bahayım, dediler.

Âşığa bir çay kahve neyse ikram ettiler.

–Âşık, söyle bahayım ne söylüyecen dediler. Ne söyleyin âşık, gendi derdini söyler.

12. Guşum goyurdum durnaya
Durnamı ganadı burmaya
Ben geldim yari görmeye
Bir tane de yerinde yok

Şaanım var bazlarım var
Teli alışkın sazlarım var
Yare gizli sözlerim var
Diyemem ki beye garşı

Bunu böyle söyleyince kız dedi kine :

–Ben söylüyem

Duramadı, oğlanın gözünü dikti. Gapiya bakıp duruyordu.

–Ayvah, şimdi bu söylerse ben ne olurum? Kız çevirdi yönünü.

Telli durnam havalanma
Yaşıl bağla ala garşı
Sil gözüyün yaşlarını
El bilmesin baña garşı

Gız, yönünü çevirdi. O zaman, dişisi olan erkek cesaretli olur. Gızı görünce cesaretlendi.

13. Ela gözünü sevdiğim dilber
Sen gülünü kime sundun
Çer çit olmuş gipriklerin okluyor
Ala gözlüm uçlarını öfele

Gız dayanamadı; orda salonda bardak vardı, heman vardı bardaktan suyu goyup yüzünü yumaya. Kimse bilmesin diye yani.

Pu ñ ara varmadan doldurdu suyu
Açıktır gezeni ne güzel boyu

Saňa derim saňa hey kabadayı
Burada sallanan senin nen olur?

Böyle deyince şimdi gız:

–Allah, öldür beni!

Bu başa vuruyo gafasını küt, şol başa vuruyo kafasını küt. Ellerini tuttular.
Efendime söyleyem, saçlarını cayır cayır yoluyo. İçeri eletiler. Ya Allahtan insaf
ediñ,g ız delirtti. Bir müddet geçti. Elin adamı diyo :

–Âşık, söyle âşık!. Söyle, diyorlar ha.

Leyla'nın bekçisi Mecnun ben oldum
Garvatlık elinde deryada galdım
Söyleyin o yare işte ben geldim
Ağlamadan gına yaksın al beni

Gız tepsinin üstündeği gınayı bir ken gavraladı. İki goluna sıvadı,
barmaklarına sıvamıyo bacı.

Öñsüz Ali'm aldı gından gınadan
Goca garı haybetinde golundan
Gırşehir elinde Müşür evinde
Ağlar gezer bir gözleri yuvalı

Gız geldi ki:

–Gızlar gusura bakmayın. Boğün gidin yarın geri gelin, dedi

Eline gına vurulunca gızı yatırırılar ağşamdan.

–Boğün gediñ yarın gelin.

Baba herkeş getti. Müşür dese beğenin mi:

– Âşık, sen geldin gızın göñ lü oldu. Gızın yanıña var, çal derse çal, çağır
dese çağıracaksın. Gızın yanına varmadan gitme.

Vahıt ağşam. Beriden dıhıldı.

–Emmi gızı, duydun ya, al dersen çalacağım, çağır desen çağıracağım. Bahşışımi alacağım.

–Emmoğlu, gadasını aldığım emmioğlu, bahşış de gadanı alsın canım da sana gurban olsun. Nirde aradın nirde buldun? (Bir müddet ağladılar.)

–Ben senin Mısır’da şeriat kesip de buraya gelince elin ayakkabılığına oturup da durmana yüreğim dayanmıyo. Taşkala ediyorlar görüyo ñ ya. Şu parayı al bahim.

Yüz altın, İstanbul’da harcarık diye padişahın hazinesinden almış yani.

–Bunu, gideceksin, çarşıda harcayacaksın dedi. Ayakkabı al, elbise al, adam tut. Adam ol ulan. Ağlamakla fayda etmez. Şimdi ne olur ne olmaz diğnerler. Gece er gel, açak kurtulak.

Baba, Ö ñ süz gapiya çıktı, rank, gapiyı örttüler. Beriden efendime söyleyem garının yanına vardı.

–Allah getirmez olasıca, son getirdiği olasıca. Bir deli buldu sokakta, onu da getirdi buraya belledi. Bu da şimdi yemek ister, su ister. Benim başıma getirdi, deli burayı belledi.

Baba, oturdu. Mahmut Efendi de düğüne gitmişti, düğünden geldi.

–Bu ocuk nere gitmiş? diye sordu. Neyse babam, onu elleme, o gitsin, düğüne gelir o öğrenir.

Öñsüz geldi elinde bir tomar parayla. Sayıyo, sayıyo, sayıyo Garının öñüne attı, sayıyo, sayıyo Geri Öñsüz’ün üstüne atıyo. Öñsüz duttu

–Anamız, efendime söyleyem, ikimizi de bilecek dedi.

Duttu garının öñüne, eline attı parayı. Eee, garı görmedi ki para. Parañ olursa goñu da sever goñşu da sever. Hele avrat ya şu avrat benim, hep sever. Avrat dediğin; Cuma günü ne gadar efendime söyleyem giyinir, guşanır, çarşıya götürür, gezdirirsen, avrat seni sevme mi baba? Boynuna sarılma mı baba? Paran da olmasa canı cehenneme. Bizim garı dirildi ki dirildi.

–Yavrum, sen geldin, eve bereket geldi. Bu para Gırşehir’i on kere satın alır.

Gırşehir’de o para yok o zaman. Elli liraya avrat alındığını biliyom ben elli liraya. Elli guraşa gız alır gız. Yaa bu Mahmut Efendi düğüne getti.

Ana elleme bunu düğüne gitsin, bu gız beğensin. düğünden sonra bunu everirsek bu, avradın başına dolanır ana.

Garı duttu 13 rekat namazı gılırken,

–Allah, şu garı uyusun da gideyim derken çocuk uyuyakalmış.

Çocuk uyandı ki, sabah yaklaşmış. Gız kapıyı açıyor. Allah, gelir mi ola? Örtüyor gapıyı, örtüyor, açıyor. Sonunda oğlan geliyor. Bunlar Gırşehir’den kaçıyorlar. Bir müddet gittikten sonra bakıyorlar ki dört tarafı ova. Bir gün sabahınan gelenler gızın güzelliğinden yanından ayrılamıyorlardı. Aç galsalar da susuz galsalar da dışarı da çıkmıyorlar.

–Ulan bugün biz eve gidek dediler.

–Eve gedin baba. Herkes kocasına yavrarsın.

–Eee?

–Biz, bu gızı görelim. Düğün olursa biz bunu görek.

Yavraldılar. Erkekler ne var, boynuna sarılsa, yüzünden öperse gevşer; bu gabilenin gelinleri, erken vara vara vardılar ki yok. Müşür’ü uyandırdılar. Her tarafı gezdiler, yok arkadaş, Müşür, düğün seymenine haber verdi. Gız garipsemiş, yoğunmuş deyince, hayvana binen seyirtti, dört yana. Bir de baktılar ki geriden gelen, garıncayı sayıyom, atlıyı sayıyom. Gız:

–Şura sokul emmoğlu, bura sokul.

Oğlan çayın kenarına yattı görmesinler deyî. Gız da öte yannı çekildi. Hiçbir yerde kimse yok. Hemen vardılar, atlılar gızı, ata bindirdiler. Müşürün yanına geri elelttiler.

Oğlan depini depini, depini depini.

–Bu gız beni depeledi, öldürüyo. Bunun hayrı yok. Melmekete gadar geri dönerim diye ağlaya ağlaya geri çıktı. Oğlan:

–Şunu bir kere daha göreyim, dedi. Melmekette anası, babasına, goñ usuna, yaşıtı gızlara hiçbir habar, mektup gönderir mi ola?

Garının yanına geldi, sazı aldı. Beriden vardı kine, Müşür’ün yanında geziyo gız. Göñnü olmuş ona yani.

–Su ver diyo su veriyor. Gahve pişir diyor. Ayvah!

–Selam aleyküm!

–Aleyküm Selam!

–Âşık, nerede galdıñ yahu. Gel otur bakalım. Yahu nerde galdın sen gardaşım.
Gece oldu ya.

Hızmatçılar geldi.

–Çal bahalım, sazının telleri ne diyor bahayım söyle.

14. Bize dağlar bağlandı da ne yapsın
Tozlu tozlu yolları ne ederim
Gaçam dedim gurtulunmaz elinden
Buradan kaçması zor niçin deyim

Gara derler Garaman'dan evvele
Garşı geldi gara guştan suala
Şahan gerek, pençe vurup dalmıya
Ala cıynagına gedek havalan

Yel eser de gemileri harmanları savrılır
Sel gelir de gemi galmaz devrilir
Öñsüz der de benim başım çevrilir
Buradan gitmesi zor niçin deyim

–Şuna deyim bre.
Fena dünya da sen benim olsañ
Olunca olunca yüzüme gülseñ
Gedek mi desem de bir gafil alsam
Yabancı köylerine der niçin deyim

Bunu duyunca gız:

–Gızlar, gusura bakma ñ Bugün gidin yarın gelin. Ben yatıcım. dedi rank
gapıyı gapattı, kimseyi goymadı yanına. Beriden vardı efendime söylüyem;

–Emmi gızı melmekette hısıma akraba ñ a, gonu ñ a gomşu ñ a, senle büyüyen gızlara bir diyeceğin var mı?

–Ne emmoğlu? Ben Mısır’a kadar gidiyom, diyo.

–Allahtan gorkmaz, guldan utanmaz. On iki arşın bez bir kalıp sabun. Çok saydın elettin beni. İyi adam kömülür mü? Ben ikinci güneşle çıktım ordan.

–Ulan emmoğlu, şöyle oldu, böyle oldu. Etme emmioğlu, getme emmioğlu, dediyse, yok.

–Giderim de giderim

–Seni nerden avutayım. Ağşamdan garanlık olunca kaçsak da gitsek olmaz mı?

–Hiç gafanı yorma. Üç beş kuruş para daha ver de, ağşamdan gel, gidek.

Gene vardı garının yanına parayı verdi. Garı baba, parayı görünce sevinio.

–Allah, oğlum nerde bulup nerde getiriyo ñ bu parayı.

Para bu göğden altın yağıyo bire. Para bu. Gene uyurken, uyurken uyandı ki, gün ışıyo baba. Seyirtti, gızın yanına geldi. Bunda bellediler gayrı Bozgediğe. Eee, berk kaçan tez yorulur. Bozgediğe çıkar çıkmaz ısıdı dağlar. Gene aynı dünkü hesap, gızı görmeye gelenler aradılar yatağında yok. Tuvalete baktılar, goñşuya baktılar. Müşür’e haber verdiler gız yoğumuş diye. Gene arkasına düştüler. Baktı ki atlı gediyo dışarda gediyo.

–Şura yat emmoğlu, bura yat emmoğlu.

Orası sade kengel. O kengelin arasına yattı. Baktı ki atlılar geliyorlar. Gız daş topladı, adamakıllı her yeri taşıladı. Gendi de öte vardı, öte tarafa oturdu. Bunlar gitti mi diye bir kendini yokladı ki ne baksın. Eti gemiği elbiseyi geçiyo.

–Dünden emmim gızı acıdı toprağa kömdüydü. İşte şimdi gayrı bu ganır kurt düşer. Burada ölü galırım, diye ağlamaya başladı.

Kan vallâ, kellesinin yanından bir taş çıktı. Üstünü başını çekti. Bir müddet gitti.

–Geri varırım. Bir haber götüreyim. Şimdi bunlar melmekete varı dediydi derler.

Geri vardı, vakit geçirmeye garının yanına. Sazı aldı düğüne vardı. Vara vara vardı ki ne varsın. Emmisi gızı kol kola geziyo Müşür’nen.

–Selâm aleyküm!

–Aleyküm selâm âşık!

Âşık oturdu. Gız geri odasına vardı.

–Söyle bahim âşık:

15. Benim yarin çorabı var mestı var

Can almaya senin zâlim kastın var

Demiyon ki benim burda dostum var

Varsın bunlar sevsin ilazım değil

Zalim ben ne dersem beni öldürüñ

Ele öldürmen elin ile öldürüñ

Ele öldürtmez eliñle düşmanıma bildirin

Varsın burda galsın ilâzım değil

Der Öñ süz Ali'm gayri n'iderim

Burda durmaz melmekete giderim

Ben de burda durmaz melmekete giderim

Varsın burda galsın ilazım değil

–Diline sağlık âşık Üç beş kuruş bahşış verdi.

–Hatın'ın yanına var. Hatın çal dese çal, çağır dedi.

Oğlan gızın yanına vardı:

–Emmi gızı, gonuna gomşuna, hısımlarına. Ulan Allahtan gorkmaz!. Dünden toprağa kömdün, bugün de bak şu benim hallarıma. Ben gayrı seni istemiyom baba.

Bi diyeceğin var mı? Melmekete gidiyom. Ne diyo ñ bana?

–Etme emmoğlu, tutma emmoğlu, dediyse de yok. Nere gidiyo ñ ?

–Emminin yanına varırım. Emmine benden başka bir şey de.

–Ulan ben zehir içir ölürüm. Bana bugün Allahtan gorkmaz kötülük yapacaklar, düğün bitti. Ne diyo ñ sen. Böyle de, gızıña kötülük yaptılar Gırşehir'de de.

Ulan duygulandı. Ağlaya ağlaya kız kolundan tuttu galdırdı. Çağırdı hizmetçiyi. “Tak tak!”

–Buyur hanım! dediler

–Ben hayvan değilim. Handan da gelmedim anladın mı? Galdı ki, ne alınacak, ne satılacak efendime söyleyim, bana danışmadan kırk gün düğün çalınmayı ben kabul etmiyorum. Kırk gün de benim için çalınacak. Müşür’e söylen.

Usl sesle söylemiyor. Müşür bunu duyuyor.

–Kırk gün de benim için. Yoksa kendine gelin olmam ben ha.

Müşür emir verince,

–Tabi çalınsın, kırk gün daha düğün çalınsın. Ede, mevlâm kerim, daha kırk gün daha çalınsın.

Müşür havlunun kapısını örttü. Geldi kızın kapılarını örttü. Anahtarını cebi goydu. İlk akşamdan geldi Öñ süz, sabahlara gadar dolandı. Ne avludan dıhılabildik, kapıya zatı varamıyor. Sabah oldu. Vakit geçsin diye oğlan garının yanında duruyordu. Adet-i kadim o zaman, zülûf keserler, perçem keserler. Ee, ileri gelen gelinler geldiler. Gelin kızın kellesini taradılar. Baba, buna bir zülûf bir perçem kestiler. Adam akıllı o zamana göre bir baş bağladılar. Gucağına da bir çocuk kodular. Çocuğu gucağına aldı.

–Şimdi bizim emmoğlu gelir deli deli söyler dedi.

Müşür bakıp bakıp duruyordu. Öñsüz gelirken çocuğu Müşür’ün gucağına koydu. Gor gomez:

–Vay vay kapıyı örttüğünden belliydi. Bir gün içinde doğurmuş. Ya anasının adını koydu ya babasının adını. Melmeket karnında. Beni ne idicii canım. Benimle eğleniyordu. Uykusu gelmiyordu. Kasâvetini dağıtıyordu. Ya oğlan ya kız. Ya anasının adı ya babasının adı.

Beriden dıhıldı:

–Selâmun aleyküm!

–Aleyküm selâm.

Çocuğu aldı, döndü, gitti. Âşık söyle bakalım söyle ne diyor:

16. Kendirden kündürden olsun köyneğin
Kaşydıkça kan getirsin dımağın
Elden ele getsin senin örneğin
Beddua vermem alkış olsun gelin

Yattığın yerler çayır çimen yaş olsun
Dolu boynun tek gucağın boş olsun
Çocuk diye sevdiğin gara daş olsun
Beddua vermem alkış olsun gelin

Bunu da söyleyen Öñsüz oğlancık
Bacağını da alsın enikli gancık
Yel olsun dizlerin, elin golun yılancık
Beddua vermem alkış olsun gelin

Çocuk diye sevdiceğin gara daş olsun deyince, çocuğun ağzı köpürüverdi. Siz sağolun mefat etti ha. Avratların inancı var görüyo ñ mu?

–O.....nun biri **tıbkalıymış**⁶¹ Yedi senede meydana gelmiş yedi gurbanlı çocuğa tıbka sıçradı dediler, ağa kimse kalmadı içerde. Bu getmede olsun.

–Oğlum âşık, gene kızın yanına var. Çal dese çal, çağır dese çağır. Dıhıldı.

–Emmi gızı. Daha bir diyeceğın galdı mı? Emmimin adı mı yoğsa anayı ñ adı mı?

–Ulan emmoğlu. Allahtan gork. Dün bir bugün iki. Nerde doğurayım.

–Yok. Çocuk neci bire. O çocuk neci?

–Ulan Allah’tan gork. Çocuğa intizar ettin. Çocuk yedi senede meydana gelmiş. Çocuk öldü.

–Eee?

–Emmoğlu, kırk gün değil kırk sene düğün çalınsa biz buradan çıkamak. Bak, adamın varsa adamına söyle. Yolu yolağı bilecek bir adam varsa bizi gurtarırsa o gurtarır. Başka gurtulamak.

⁶¹ *Ufak çocukları yaşamayan ölen kadın*

Müşür kapıyı örttü. Havlunun gapısının arkasında mandal varmış. Kapıları örttü.

–Ee, get bir adam bul.

Beriden vardı garının yanına oturdu, ağlamaya başladı. Günde para getiren çocuk başladı bugün ağlamaya. Ne söyledi gariya arkadaşlar burda ne dinleyesiniz:

17. Gara zülûf gıvır gıvır
 Baş bağlamış temir temir
 İnsan sevdiğinden soğur
 Varılmaya varılmaya

 Onu zâr gülün ölemiş
 Aradan engel türemiş
 Gapın örtük, ben yaralı
 Varam diyom varamıyom

Gapıdan dıhıldı Mahmut Efendi yolağın ağzına, ayağının birini attı biri içerde.
Gari ağlıyor, anası ağlıyor.

Ö ñ süz Ali'm der n'oluyom
Vallah da billah ölüyom
Mezardan geri geliyom
Ölem diyom ölemiyom

O zaman efe, efenin de belin de gılıç var. Gılcı çekti:

–Ortandan vurdum mu ikiye ayırırım seni. Kim mezardan geri gelemiyor.
Şimdi söyle bakalım.

Diyicii diyemiyo. Dedi zati öldüm, zati öldüm.

–Kardeşim, bu kız benim nişanlım dedi. Ben bunu aldım kaçtım. Buradan geri kaçıyok. Bir gün şorda toprakta yattım ben. Mezar dediğim ora. İkindir çıktım.

–Kes ulan!

–Oğlum, Allahtan gork. Etme çocuğum, dutma çocuğum dediye,

–Bre ana, geldiği gün deseydi, gardaşımın gelini orada mı duracak. Getirir evi süpürtürdük ya. Benim gücüm yetmez ona. Ye bahayım şu yemeği. Yemeği yedi gardaşım.

–Yürü bahayım. Gızın yerini biliyo ñ mu?

–Biliyom.

Geldiler, dolandılar. Gapı örtük ha. Bir pencere var.

–Şu pencere, dedi.

Ulan sabah giderim demirciye. Demirden gazık yaptırırım ben buraya. Burdan yukarı çıkarım.

Garanlıkta gidiyorlardı, baktılar ki bir merdiven var. Merdivene dolaştılar. Eski ağaç merdiven. Hah, şunun ucunu Öñ süz'e godu, yarı yerinden geldi elekti. Merdiveni pencereye goydular.

–Yukarı çık, ben burayı bekleyeyim. Gelen giden olur. Gıza söyle, bahiyim.

Gız pencerede, oğlan bu tarafa aşınca Allah'ın bu günü de varmış. Bunlar birbirine sarılıp ağlamaya başladılar. Ulan, bir durdu, iki durdu, baktı ki yok, oğlanın yönü bu tarafta, gızın yönü pencereden tarafta. Elinde gılıçla yukarı çıktı. Gız görünce carkadak gitti bayıldı. Sallarlar sallarlar ayıkma.

–Emmi gızı, sen diyordun ki adam bul da bizi geçirsın. Bu benim adamı gorkma.

Zor zekat ayak gırdı. Gızınan oğlan merdivenden indi. Mahmut Efendi dedi ki:

–Gidiñ, anam saklasın sizi, yatırsın. Nasıl olsa olacaksa olsun.

O odada uyuyanların alayını pencereden dışarı attı herif. Götürüp götürüp eve çekiyor. Eve vardı. Yorgunluğu çıktı.

–Sabahleyin bu merdiven orda kalırsa, kim koydu bunu derler.

İki adamın götürdüğü merdiveni geri yerine dayadı. Beriden vardı efendime söyleyem, aptallara, kimine dürtüyor kimine vuruyor. Kimini itiyor, kimini zumzukluyor.

–Ulan eşşoğöleşek, davul çalsana ya! Sabahınan davulsuz düğün olur mu ya! Aptallar korkusundan bir hava çalıyor ki uyuyanlar uyandı, oynamayanın oynaması

geldi, g re emeyenin g re esi geldi. Sabah  ettiler. Sabahının bir haber oldu ki,

–Vallahi d   n paydos olmuş. G z yo umu  g z aranacak.

–Ulan arayak bre.

Şimdi olan orda yemek yiyenlere olacak. Bol bol yemek yiyorlar.

–Gidin gözü bulun! Herkes aradı, yok. Umudu kestiler.  kindin oldu. Geldi Mahmut Efendi, aklı saf, aklı yetmez    tane adam aldı. Ne dese onu diyorlar.

– Yürüyün bakalım M   r’ n yanına

–Selamün aleyküm!

–Aleykümselam!

–Bulamadık M   r bey. Bu gözü nereden getirdin? Kimin gözü? Aslı nereli, kökü nereli?

–Halep altı Çukurköy, mezarlık.

–Bak hele, emmi sen kaç ya ındasın?

–Seksan yaşındayım.

–Mezarlıktan gelin geldiğini duydun mu?

–Yok.

–L       illallah. Peri gözü bu.

Ötekine soruyor.

–Mezarlıktan g z gelir mi?

–Yok.

–Yahu anası yok, babası yok. Mezarlıktan hortlamı , dışına  ıkı ı , onu da göz diye almış bu, gelin gelmiş. Anaa, herif konuşurken carkadak d   t . Adamı götürdüler k md ler ya M   r’ .

Anası evden çıkar şimdi, kapıya çıkar. Ak ama kadar yapı yapı gezer. Bu gızın üzerine laf eden var mı? Gendi g..... yerine goymaz gayfe gayfe gezer. Ama derdi para. Altın para.On beş gün yattı on altıncı gün:

–Ana!

–Söyle

–Ba ını tarasın, sırtını yıkasın. Bu adamı sabah salaca ım dedi.

Vardı, baytardan at aldı, nallattı. Eğeri dakımın, pusatını. Bunlar gece olunca dolandılar. Herkes yatmış. Gızla kendisi sürdü.

–Nerden geri dönerik?

Giderken gız, garının elini öptü. Oğlan elini öptü garının. Oraya varınca attan aşığı indiler, oğlanın elini ayağını öptüler. Mahmut Efendi dedi ki:

–Gardaşım, nerde sıkışırsan, başın derde düşünce beni bul.

Bunlar biraz gidince Mahmut Efendi dedi ki:

–Bunlar kimin gızı kimin oğlu? Nerden gelip nereye gidiyor? Neciymiş bu? Aman bre, çağırmayayım da varsın gitsinler. Bunlar:

–Biz İstanbul’u bulamayık. Geri melmekete dönelim, Mısır’a dönelim. Başka çaresi yok dediler.

Gelirken gelirken şuraya Hasan Dağı’na gelirler. At yürümez oldu, yem yemez oldu. Kendileri aç galdı, azık galmadı. Hasan Dağı’nda Dağlı Halil vardı. 600 çadırı vardı Silifke’den ta doğuya gadar hükümet gibi. Onun da düğünü vardı. Adana’da Sarıçam’da Bahri Bey var. Bahri Bey’in gızını alacak. Güllü Hatun isminde. Evvel gızlar hatunluğu babasının evinde alır. Gelene gidene yemek verir, misafire hürmet eder. Şimdi kalktı o devirler. Gız dedi kine:

–Bura galabalık, sapmayak.

Oğlan:

–Adam adamı yer mi bre? Yolun altında davul çalıyo düğün oluyo. Bir yemeğimizi yer savuşuruk.

Vara vara yaklaşıncı avrat kalabalığı bir yerde erkek kalabalığı bir yerde. Gız kaldı mecburen avrat çadırına sürmeye Öñ süz kaldı erkek çadırına sürmeye.

Vay vay! Develioğlu’nun yiğeni Dağlı Halil vardı. Gız attan inip atın yuralını tutunca gıza bir bahtı ki ne bakıyım. Doğma aylar ben doğum der. Bir adam çağırtır, der ki:

–Dayıma söyleyin. Eğer bu gızı bana alırsa aldırın. Almazsa ben buradan giderim. –Ee?

–Bu gız buradan giderse ben gendimi göçüreceğim. Ayrılır göçer giderim.

Ortalık fiskosa gitti.

E , ne edek?

Toplandılar öte çıktılar. Kimi diyor ki:

–Bunu burda öldürecek. Kimi diyor ki:

– Ulan ne kıymeti var yahu.

İçlerinden bir dedi ki

–Şimdi bunların Karabük’te Müslümanla gavur beraber oturur. Orda Balyoz Gavur isminde balyozları var. Balyozu göndererek.

Bunlar birden adama vardı dedi ki:

–Gardaşım. İyi rastgeldin. Karabük’e gideceksin. Karabük’ten birkaç gelin elbisesi alacaksın. Efendime söyleyim, senin düğün de beraber çalınacak.

Adam dedi ki:

–Yahu gardaşım bizim dikilik de var dikilmeyik de var atın terkisinde.

–Ulan eşşoğuleşek! Beyin emrine karşı mı geliyon?

Bir suratına bir sille bir suratına bir sille. Adamı tuttular, yanına da bir adam verdiler. Bunu eletip Karabük’te Balyoz Gavur’a teslim edecekler. Develioğlu Dağlı Halil içine yazmış diyor kine: Babamın devesinden on sekiz deve vereceğim. On sekiz potuklu otuz altı deve. O zaman en zengin göçebenin gatarı.

–Bunun yarısı senin yarısı benim, diyor Develioğlu.

Adam elekti, cuma günü elekti, Balyoz Gavur’a teslim etti. Gendi kapıya çıktı.

–Haydi bakalım bey, geç dedi.

Gız masanın üzerinde. Bak hele.

–Sen yanında gız getirdin mi?

–Getirdim, dedi.

–Haa, selâ okunmaya başladı. Sen iyi bir adem çocuğusun. İyi bir âlim çocuğusun. Ben bazar günü gavur öldürmem, cuma günü de müslüman öldürmem. Allahın sana yardım eylesin get.

Öñ süz’ün elinden gızı alıp Dağlı Halil’e veriyorlar. On sekiz deve veriyorlar.

–Ben on sekiz deve istemiyom.

–Allah sana yardım ettsin.

–Giderim Gırşehir’e, haber ederim.

Bir zorlattı kine o güne göre o tarihe göre posta, posta çağırıyorlar yani. Hemen gitti efendime söyleyem bir kalem aldı bir defter aldı. Ne yazıyor bakalım Gırşehir'e arkadaşlar burda ne dinleyesiniz:

18. Şaştım gardaşım da vay ben de şaştım

Hasan Dağları'nda belaya düştüm

Hasan Dağı'nda da belaya düştüm

Amanın gardaşım gel de bul beni

Hasan Dağı derler çok yünsek yayla

Gayınanama da halimi söyle

Emmim gızın Dağlı Halil alıyor

Emim gızı yörüklerde galacak

Der Öñsüz Ali'm n'olup n'olursa

Emmin gızı yörüklerde galırsa

Ben de gardaş aralıkta galırsam

Amanın gardaşım gel de bul beni

Mektubu postaya verdi. Altına atı aldılar, bir kötü hayvan verdiler. Hayvan orda galdıydı, kötü hayvana bindi. Şimdi geri sürdü haa. Kâh sürüyo, kâh iniyo, kâh vuruyo, süre süre, bu ordan salmasıyla beraber:

–Nerden geliyoñuz? Deyince,

–Gırşehir'den geliyok, Hasan Dağı'ndan dedi.

–Ulan Gırşehir'den bunun arkasından gelen olur. Bu gızı bilen olur diye oradan göçtüler.

Aşşasında Boztrak yaylası var. Boztrak yaylasına indiler, tâ aşağısına. Akşamınan gele gele geldi kine hiç kimse yok. Yurt göçmüş. Sağdan soldan canlılar uluşuyor. “Ulan şuraydı, şuraydı” araya araya. Şimdiki gibi ayak yok baba, yerleşme yok. Yemek pişirmişler, taş çotmuşlar. Vardı şimdi taşın başına:

Emmim gızı yemek yedin mi yemedin mi?

Küt küt, başına taşlara vurmaya başladı. Bakalım Öñ süz orda ne söyledi, arkadaşlar orda ne dinleyelim:

19. Hasan Dağı'nın atları

Sızılaşır bozgurtları
Emmim gızının yurtlağı
Yaylan uğradım yaylana

Yiğitleri de satı şanlı
Güzelleri de mavı donlu
Avın aldın ağzı ganlı
Durdum uğradım yurduna

Hasan Dağı da iki çatal
Arasında da güller biter
Bir yiğide bir yar yeter
Derdi muradın derdi

Öñsüz Ali'm de dertten derde
Yörüyüp göçer yurttan yurda
Yurdun uğradın yurduna

Türküyü söyledi. Bu hayvan toynağı çıkardı, şimdi hayvanı sürdü ha. Hayvan batıya getti. Get ha get, get ha get, get ha get getmekte olsun. Bir dağın başına çıktı. Kar aştı engin yer görükmez oldu. Ben bu hayvanı canavara yedirirsem bu hayvanı bulamam diye ayağına bağlattı yattı. Hava ışıdı, sabah olmaya durdu ama acı biber gibi kesiyor, soğuk vuruyor ha. Dağın başında ne söylesin arkadaşlar bunu dinlesiñ:

20. Ilgıt ılgıt eser seher yelleri

Eser dağların beli gar m'ola
İstikçe ganlı yaş gelir gözümden

O yar benim gibi intizar m'ola

Gül açılır baharınan yazı
Öter bülbül şiveyinen nazınan
Bağlaması tel alışkın sazınan
Çalıp dost göynünü alan var m'ola

Bağlamış belini fidan gib'etmiş
Yaňak elma gibi tek dalda bitmiş
Gadır Mevlam bunu övmüş yaratmış
Gidilir mi bu dağın yolu zor m'ola

Der Öñsüz Ali'm
Dilimizde vardır Hakkı'n kelamı
Gezsem şarkı şeyi cümle âlemi
Acep bu güzelin eşi var m'ola

Türküyü söyledi yola devam etti. Ene ene Bozlak yaylasına endi. Düğüne uzak yerde olan gedememiş, yakın dağı olan dağılmış. Düğün bitmiş. Daha çadıra birikiyorlar beriden.

–Selamun aleyküm !

–Aleyküm selam! diyen olmadı. On sekiz kişisi var Develioğlu'nun gendi akrabası. Aynı Saddam'ın gendi gabilesi gibi birbirine benziyor. Otuz altı ayakkabı birden. Bereket şimdiki gibi gundura ayakkabı yok. Heç aman vermediler. Dağlı Halil hemen sıkıp canına alıcı. Birkaç sopa vurdular öldü diye geri tergediler. Herif geri dirildi geri geldi. Ne söyledi bakalım arkadaşları ne dinledi:

21. Devel'oğlu deyi geldim yanına

Yakışır mı böyle işler şanına

Aldın da yarimi verdiñ Dağlı Halil'e

Ver benim yarimi sen Devel’oğlu

Der Öñsüz Ali’m n’olup n’olurum

İflah olmam bu derdinen ölürüm

Bir bey oğluyum da kellen alırım

Kelleni terkimde bil Devel’oğlu

Dağın adamı, hükûmeti tanımayan; senin bey oğlu olduğunu tanır mı da. Onu vurup ora düşürüp, o vurup bura düşürüp bunu bir müddet dövdüler ha. “Ölü” dediler tergediler. Geri çektiler kaldırdılar. Bu sert mert yekindi, batısına Gırşehir’in kaçıyor. Bir de baktı ki Dağlı Halil, adam kaçıyor.

–Ulan şunu öldüren olursa bir deve vereceğim.

O günün behrine göre sapan daşı atılacak. Orada daş bulunmaz. Başka yerden toprak daş getiriliyor. Şimdi baba çobanlar sapan daşı arıyorlar. Arkadan değirecekler. Eee, bir gedik vardı, gediği carpadanak açtılar. Çobanlar da yoruldu. Adamın üstü başı kan oldu. Ordan gidiyor. Eskiden Bahri Bey’in yanında galmış. Eskiden dul avrat olurdu. Dul avratın içerisine bir adama bulur atarlardı ev söyülmesin diye. Şimdi dul avrat evine varmaz oldular Allah’ın kelamına şükür yani. Ede, öteden deermenden adam geldi, baktı ki üstü başı var:

–Nere gidiyon oğlum sen? Necisin, necisin sen?

Çöktü oturdu oraya. Aldı bakalım ne söyledi, arkadaşlar ne diñledi:

22. Basımıyalım Çukurova’m özüne

Yörük uymuş hep şeytanı

Beni bakıtmazlar emmim gızına

Arkasından çoban olsam Döndü’nün

Yörükler yayladan dönmüşler tamam

Çevrilip de yurda gunduğun zaman

Sürüsün de eve döndüğü zaman

Arkasından çoban galam Döndü’nün

Der Öñsüz Ali'm ben de n'ederim
Durmaz burda Gırşehir'e giderim
Ben de gardaşına habar ederim
Gardaşına habar edem Döndü'nün

Adam dedi ki:

–Ulan sen deli misin bre! Gırşehir nere bura nere? Sen Gırşehir'e gidip gelene gadar ohoo... Senin Döndü'ne kaç tane çocuk buldular habarın var mı senin? Yalnız, Sarıçam'dan Bahri Bey'in gızı Güllü Hatun var. İsmi Güllü Hatun. Babası Halep'ten getirdi. Yeşil atlastan çadırı var. En üst tarafta. Çadırı Develioğlu yaptırmadı. Adam gendi gızına özel çadırı Halep'ten getirtti. Get Güllü Hatun'a söyle, Güllü Hatun alabilirse alır, alamazsa öyle galır. Benden duymuş olma, benden görmüş olma. Şu yukarıdan dolan Güllü Hatun'un çadırına var.

Yukarıdan dolandı adam. Sabahınan avratlar birikmiş. Güllü Hatun'a baş bağlıyorlar, perçem kesiyorlar. Herkes Güllü Hatun'un güzelliğine bakıyor. Güllü Hatun baktı ki bir erkek geliyor. Dedi ki:

Yanlış geliyor, şuna erkek meclisini gösterin.

Bir demeye kalmadı, ikinciye herif vallaha çadırın içine lürpeden girdi ha. Başladı türkü söylemeye. Ne söyledi arkadaşlar orda dinleyin:

23. Sordum aslın n'ederim ben n'ederim
Sahir böyleymiş benim kaderim
Sen almazsan Sarıçam'a giderim
Al benim yarimi Güllü Hatun

Gelin dedi ki

–Şu âşığı savun. Şunu salın da gitsi

N'ederim de Öñ süz Ali'm n'ederim
Varır da babaña şevken ederim
Sahir da böyledir benim gaderim

Al benim yarimi sen Güllü Hatun

Gene dedi

–Savun bunu!

O yukarıda Hasan Dağı’nda akşam olunca başında toplandığımız adam ordaymış.

–Bir kayıp oğlanla bir kız geldi idi. Gızı elinden aldılar. Adamı Karabük’e gönderdiler öldürmeye. Yazık oldu oğlana, diye avradına anlattıydı. Avrat dedi ki:

–Hatun senin dediğin değil bu. Ne diyon ya. Senin düğününü Hasan Dağı’nda kurmuştuk. Hasan Dağı’a bu çocuk Gırşehir’den geliyormuş. Bunun şimdi “Döndü Döndü” dediği kız var ya,

–Eee?

–Bu kız misafir çadırında. Sen eğer bu gızı alıp da bu oğlana verirseñ veriñ. Vermezsen Sarıçam’a gidecek. “Sarıçam’da gızına yalvardım almadı,” diye meseleyi nakledecek. Gız:

–Vay benim başıma gelen, diye yallah şurdan dutarsa, düşünü göbeğine kadar cayırdanak yırttı. Bak şu şerefsiz d.....ün adamına. Çukurova’da ne kadar gız kaçırın varsa babamın yanına gelir. Bunu babam gelin eder oğlan evi de götürür. Ağlamaya başladı. D....herif, şerefsiz herif! Al şu başındaki şişi başına at! Sen bir cücük kadar da yoksun! Bir avcı guş cücüğü seyirdir, oda bir çadıra varır, çadırdan alamaz d..... herif! Şimdi giderim babama, yerinize arpa ektiririm yaktırırm sizi!

Hiç çıt yok. Korkarlar Bahri Bey’den. Bahri Bey’in o güne göre beş yüz askeri, var, yedi sekiz oğlu var Çukurova’da.

Geri vardı, Döndü’yü duttu golundan, çadıra electi. Şimdi bunun kafasının kanını yumaya başladı. Kimse bir şey de yemedi. Ancak o:

–Güllü Hatun, dedi sen şu gözlerime bak bakalım.

Bakıverdi de ne baksın. Elini yüzüne çaldı.

–Ulan, Allah Develioğlu, Allah seni ne etsin. Denizlerde sele gidesin... Senin mezarın bulunmaya, fetvan okunmaya! Taşın okunmaya! Allah, Dağlı Halil, leşini gurtlar guşlar yesin! Bak benim şu halime, dedi. İçeri gitti elbisesi yeniden değışti, içeri electi.

Aman bacı bizi gönder, diye yalvarıyor.

Akşam oldu, Develioğlu geldi

–Heyt! **Mastak**⁶² herif!.. Bu çadırı babam verdi. Şimdi kalkarsam senin kafanı paramparça ederim. Burada misafir yatıyor. Senin ne işin var burada?

Baba, efendime söyleyim, bunları üç gün misafir etti. Üç gün sonra bunların çıkını koltuğuna verdi. Bir de mektup yazdı:

–Sarıçam’a varacaksın, babama vereceksin. Babam sizi Adana’dan Halep’e geçirecek.

Geriden alalım haberi, mektup vardı Gırşehir’e. Vardılar mektubu Deli Mahmud’a verdiler. Deli Mahmud mektubu aldı cebine soktu. Akşam oldu yatıp soyunma zamanı aklına düştü.

–Ana! dedi.

Garı ona :

–Ne diyon? dedi.

–Bu kız nereliydi, kimin gızıydı? Nereden gelip nereye gidiyordu?

–N’oldu yavrum?

–Yahu ben nerden gelmiş nereye gidiyor onu soruyorum.

–Hasan Dağı’nda yörükler Develioğlu’nun yiğeni Dağlı Halil’e gızı veriyorlarmış. Oğlanın elinden gızı almışlar.

–Aboo! Vay kurban olduğum yavrum da. Vay gadasını aldığım da. Ulan anan sütü sana helal olsun, o gızı biliyon. O gızı biliyon. O gızı Müşür’ün evinden almazsan ben erkeğim deme. O gızı bu oğlana teslim etmezsen ben sana evlat demiyom, dedi.

Sabaha kadar yatmadılar.

–Vay güzel gızım, senin başına bu da mı geldi. Keşke şöyle olsaydı, böyle olsaydı.

Herif, Deli Mahmut Gırşehir’de dolanmaya başladı. Deli Mahmud Gırşehir’de dolanı dolanı duruyor. Kendi de güçlü babayığit. Adamlardan bir tanesine:

–Senin işin gücün var mı? dedi.

–Yok !

⁶² *Maskara*

–Ulan gayfede künde gelip künde gidiyo şehrin üstüne. Ulan oğlum, madrabaz malın yemez. Gitsek de vursak, kırsak olmaz mı?

–Olur ama at yok, gama yok.

–Baba, gama bende at bende. İki kişi daha bul gel.

Gidecekler, dağdan kıracaklar, saracaklar. At aldı, gılıç aldı, adamlar Gırşehir’den çıktı. Yola düzüldü sabaha gadar gitti.

–Ne ulan! Ne arıyon bre?

–Gardaşım, buraya güzel bir kız geldiymi.

–Geldi. Müşür getirdiydi.

–He, tamam. Bu kız meselesi böyle böyle oldu. Oğlanı ben geri gönderdim idi. Onun için gediyo; dedi adam. Biri :

–Tamam gardaşım, hiç kafanı yorma sen. Ben bu adamı bulursam sağ kolunu keseceğim! dedi. Biri:

–Ben de sol kolunu carpadak keseceğim!

Birsi dedi ki:

–Zor bulursun Dağlı Halil’i. Ondan sonra gardaşım ben o adamı diri diri yüzerim! dedi.

Adamlar sora sora bunlar, Develioğlu’nun çadırına geldiler, yaklaştılar

–Siz burda durun bakıyım!

Dağlı Halil’in çadırına vardı.

–Selâm aleyküm dağların aslanı!

–Aleyküm selam! Otur bakalım.

–Ulan gardaşım. Benim bir bacım gayıp. Bir p.... aldı gitti. Şimdi eğere o buralardaysa onu sana teslim edeceğim, o adamı öldüreğim.

–Eyvah!

–N’oldu ya?

–Ben senin namusunu temizliyordum ama üç gün evvel gitti.

–Nereye gitti?

–Burda Güllü Hatun var. Güllü Hatun’dan biz gorkarık. Babası Bahri Bey, Sarıçam’da. Biz seslenmedik. Güllü Hatun aldı yolladı, dedi. Ulan gardaşım, biz arkasından atlı gider, o gızı sana bulur sana veririk dediler.

-Olur.

Herif atı çekti baba, ata bindiler. Yörü bakalım. İki kişi geride çadırın dışında .
Beriden vara vara varana kadar herifi carpadan yakaladı.

-Gel buraya eş.....

Ne b..... olduğunu bildi ama hiç fayda etmedi.

-Yörü bakalım!

Yukarı çıkınca o yemin eden adam sağ kolunu kesti.

-Al ulan senin olsun !

Öteki sol kolunu kesti. Baba, bunu çaman çaman *çaman*⁶³ etti. Her biri i bir tarafa attılar. Mezarı yok. Çektiler Gırşehir'e gittiler.

Bu Öñsüz'le gızdan alalım haberi. Adamlar dolanı fırlanı, şimdiki efendime söylüyüm Araplı'nın oraya geldiler. Oraya gelince aptallar çadırı kurmuşlar, sele sepet örüyorlar, kuş kovalıyorlar, av avlıyorlar.

-Ulan şu büyük çadıra varalım

Vardılar. Gızla oğlan misafir olmuşlar. Gıza bakınca çarpıldı.

-Ben bu gızı bir demlik alacağım. Bu oğlanı ne yaparsanız yapın.

-Bundan kolay ne var bre ağa. Bunu karşıya eletirik. Karşıya kapar gideriz.

Yemeği yer yemez koluna aptallar dıhlıdı, guşlar öttürmeye başladılar.

-Ulan ağa şuraya varak da.

Kuşun her biri doğan besliyorlar o zaman. Aşağı, sazın içine gadar gidince hemen atırlar, eşeklere yüklettiler. Bir yatak kötek, bir kötü çadır, gızı galdırdılar eşeğin ortasına goydular. Elini beri ver, git öte tarafına. Andırın, Bahçe tarafından Hacın tarafına gittiler. Öñ süz pırttı, gele gele geldi ki durum belli.

-Eyvah eyvah! dedi. İki rekat namaz kıldı.

-Yâ resulallah, benim eñsiğim eteğine el etek değirtme, dedi. Aldı bakalım ne söyledi:

24. Yine abımı aldırдын

Gülü ne yana yoldurdun

Ne öldüñ de ne öldürdüñ

⁶³ *Göğüs etinden yapılan pırzola*

Keşke burda öleydim

N'ola böyle olmayaydı
Keşke Gırşehir'de kalaydı
Elimden aptallar aldı
Keşke burda öleydim

Öñ süz Ali'm gönlü olmaz
Aptalın yurdu bulunmaz
Şimdi ıssız dağlar aldı
Keşke burda öleydim

Dönderdi arkasına geri. Şura senin bura benim, efendi Hacı'n'dan ulaştı ha. Çadır gürmuşlar gızı ayrıca efendime söyleyim ille kenara gonarlar. Bocuları, itleri çok. Bu adam arkadan gelirse, itinen bocuylan kovacaklar yani. Çocuklar itinen bocuynan Hacı'n'da bunu uzaklaştırmaya çalışıyorlar gızdan. O zaman Öñ süz oraya oturdu. Bakalım ne söyledi, arkadaşlar burda ne söyledi:

25. Gurusu Hacı'n'ın otu
Gırılsa aptalın ipi
Bu dert de hepinden kötü
Gız yanına varamıyom

Aptalın dedesi ölse
Emmim gızı bana galsa
Ataşımndan duramıyom
Gız yanına varamıyom

Öñsüz Ali'min dediği olsun
Aptalın dedesi ölsün
Emmim gızı benim olsun

Baba, yiyececeğini diye bir sinek gonuyor eşeklerin garının altında; çocukları galdırıp atıyor, zaptedemiyorlar. Aptal oldu bir deli cingen. Havaya sıçırıyor, çadır üstüne yıkılıyor. Bunların başına bir ip örer huri mi melek mi?

–Şunu savuşturak. Alayımızı kırar.

Oğlana gızı teslim ettiler. Yukarıdan bunlar gel ha gel, gel ha gel. Haşim suyunu geçtiler, Andırın suyuna geldiler. Sudan geçemiyorlar.

–Ulan geriden bir gelen olsun da şu sudan geçsin de suya giderik. Yoksa ne olur ne olmaz.

Mazının palız su gibi akıyor. Gız gidiyor, daşınan gırıyor. Pançasıyla eletip oğlana veriyor. Hiç oturduğu yok. Bu Andırın yukarısında Çuhadar Bey var. Çuhadar Bey'in çobanları var. Çobanları geliyor, üç gün dört günden beri orda gızın hürmetine bakıyorlar. Akşam Çuhadar Bey'e varıp

–Vallahi Çuhadar Bey'im; Haşim Suyu'nun üstünde bir gız var. Akşama kadar orda durup, bir kötü oğlan var, oğlana bakıp duruyor, efendime söyleyim hürmet ediyor.

–Eee?

–Biz buna elbise alsak alamak mı? Buna bakamak mı?

–Ulan gidin oğlum, sürünün birini size veririm, dedi. Dört çoban dört çıplak hayvana bindiler.

–Nerdesin?

–Haşim Suyu'nun orada

Geldiler, çocuğu götürdüler, kara çalının içine attılar. Hadi Çuhadar Bey'e. Gızı aldılar gittiler. Bu arada oğlan karaçalı'dan çıktı. Dağları, o yanı değner, yok. Anıcık Kalesi, eski tarihi kaleye çıkar. Ora gelip malı koyarlar, o zaman ağalık mal devri. Ekim, biçim yok. Te Elbustan tarafından gelir. Buranın yeri yaylağı orası. Öteden biri geldi.

–İleri buyurun, ileri buyurun oğlum!

–Ben âşığım, dedi.

–Seni bir mal sahibi ederik. Bize de türkü çağırırısın. Sana bir sürü mal veririk, süren giden, diyorlar.

–İleri buyurun, ileri buyurun!

–Ne varımiş?

–Vallahi Çuhadar Bey bir kız getirdi.

–Eee?

–Akşam kına yakacaklar, sabah düğün yapacaklar.

Çocuğa dediler kine:

–Gardaşım düğüne gidelim

–Eee?

–Düğün bittikten sonra geri gelirik.

Çocuk yanlarına gettiler, Çuhadar Bey’in yanına vardılar. Çuhadar Bey’in yanına varınca bunlara:

–Hoşgeldiniz! dedi. Çocuğa bakınca

–O neciymiş ulan? dedi.

–Vallaha bu da âşığımı, dediler.

Çuhadar Bey dedi ki:

–Oğlum düğün için türkü söylemen lâzım. Yoksa kellen gider.

Çukurova’da âşıklar şimdiki gibi bahşiş için düğüne gitmiyorlar. O zaman kalkar varır, ağanın yanına bir türkü çağırır. Ne verirse verir. Sabağınan da öteki ağanın yanına gider, adet böyledir.

–Söyle bakalım! derler.

Aldı bakalım Öñ süz ne söyledi, arkadaşlar burda ne dinleyelim:

26. Ala gözlü benli dilber

Melil m’oldun melil m’oldun

Evvel sen de benim idin

Elin m’oldun elin m’oldun

Arttı benim burda derdim

Sultan Selim gile gider derdim

Haydın da gidek dağlara
Seyirediyom beylere
Saz çaldım türkü söyledim
Senin üçün de beylere

Sağa sola bakan gız, şimdi döşlerine vura vura ağlamaya başladı.

–Emmim oğlu benim başımda ne yapıyor ya. Ben bunu götürdüm. Ben bunu dağda gorsam böyle olur. İstanbul'a gidek. Sultan Selim'de rahat edek. Babam var, emmim var. Babam harpten geldiği zaman bizi İstanbul'da bulsun. Ben ne b...lar. edeyim.

Bu arada gız kendi derdinde. Çuhadar Bey geldi bir tokat vurdu.

–Ulan eşşoğlueşek. Sen gelmeden evvel bu gız ağlamıyordu. Niye ağladıyor sen bunu ya?

Anıcıklının adamı karşı çıktı.

–Niye vuruyon yahu. Ne vuruyon sen buna. Ona vurduğun tokatı bize vurdun işte.

Biraz sonra kesildi candama.

–Söyle gardaşım söyle!

27. Garalar yemekmiş ise

Çuhadar aklın şaşısa

Emmim gızı bana galsa

N'olur mevlam böyle olsa

Valla adam cinlendi, ağzı köpürmeye başladı. Ulan aynı aynı gene aşağıdaki gibi bunu Maraş'a götürdüler. Ocak vardı Maraş'ta. Ora götürdüler Çuhadar Bey'inin Maraş'a, geri de gelmedi. Oğlana gızı teslim ettiler. Bunu Anıcıklar nişandaşından boydan geçirdiler. Şimdiki bildiğin Pirsultan'dan, Böcüklü'den, Yerlikaya'dan elini

beri ver Bahçe'ye Çolaklının Savranlı'nın çobanları enmişler. Bunların dilinde çörek diyorlar ekmeğe.

–Ne oldu bre?

–Çörekçi, çörekçi var mı?

Çobanlar dedi ki:

–Bu yukarıda Savran Bey'i var. Savran Bey'in evine çıkarsanız size çörek de verir, odası var yatırır da sizi.

Alalım habarı Düziçi'nden. O zaman eşkiya devri. Bir gözü kör, Kör Hasan derler. Dokuz gışisi var Savran Beyi'nin. Düziçi'de malı ordan oraya gider ha. Düziçiler malı korusun diye o eşkiyaya sahip çıkmışlar. Ula, Kör Hasan dedi kine:

–Giderim Savran Beyi'ne söylerim. “Ne ettiğiniz?” derse, vallâ bir şey alamadık derim. Yalñ ız buraya bir gız bulalım.

–Benim avradım var. Ne ideyim ben, dedi. “Onu da sen al Hasan” dercesine atı sürdü.

Savran Bey'i:

–Ne ettiniz Hasan? dedi.

–Vallahi ağa, heç bir şey bulamadık. Çukurova'nın adamları şahalmış. At beslemişler, it beslemişler. Adam yaklaştırmıyorlar. Bir gızınan bir oğlan geldi.

–Ulan gız güzelse onu ben alayım Hasan, dese beğenmen mi?

Seslenmediler Savran Beyi'nin evine, vardılar odasına. Gızınan oğlanı bir odaya koydu Savran Bey'i. Gız o kadar güzel ki hiç ayrılacağı yok yani. Buranın Adana'dan Haleb'e giden eşkiyası var.

Bu Savran Bey'i yanında adamlarını alır. İki tane adamı var. Birinin ismi Dırmanak, birinin ismi Topal. Bunlar Gökçedağ'a giderler, adamı asarlar yani. Hükümet yok, şeriat yok o zaman. Ne edek, Savran Bey'i dedi ki:

–Arkadaş bu gızı ben alacağım!

Dırmanak'la Topalı yanına çağırdı:

–Gökçedağ'da bu adamı götürün asın!

Eski tarihe göre Fevzipaşa değil de Kerler denirmiş. Şimdi Fevzipaşa deniyor. Burada dört tane eşkiya var. Bunlar Savran Beyi'yle zıt. Bunu dinleyen adam:

–Herkeş dağılsın! deyince ata bindi, Hasanbeyli’den Kerler’e vardı. Dedi ki Savran Beyi’ne:

– Bir kız geldi, düğünü var. Bütün millet ora birikti. Sabah malı sürün otlağa

Gece geldiler. Cumafakılı’nın arkasına, şimdi düğünde malı seyirtiyor. Önüne kattı Öñ süz’ü götürdüler Gökçedağ’a asmaya. Uyandırdılar gıza dediler ki:

–Seni Savran Beyi bekliyor.

Beyler, bir haber geldi:

–Göçek geldi, malın alayını sürüyormuş.

Kubarıy⁶⁴ herif.

–Şu atı beri çekin gılcı veriñ, çakmaklı tüfeği verin! dedi. Ona adamı gösterdeyim.

Hasanbeyli’nin altındaki eşiğe varınca:

–Közelek! Varıyom, canını yenile!

Közelek dedi ki:

–Sen ne konuşuyon bre arkadaş! O kız sana yeter. Bak ulu orta sıkarım. Bu mal da bana yeter.

“Küt küt” arkadan sıkıyor. Yaklaştı, Közelek bir taşın arkasına durdu, efendime söyleyim .

–Şu senin iki memenin çakmaklı tüfeği boşaltım mı?

–Amanın olmaz olasıca. Bu kız nereden geldi başımıza!

Herkes ölüsüne gitti.Şimdi efendim, gızdan başka evde kimse kalmadı. Bu adam Gökçedağ’ın arasına tırmanarak çıktı, ipi aşağı attı. Yarı yerinde çamın budağına geçti. Çeker pırtıramaz. Aşağı da enmez yukarı da. Derkene çarpadan sol tarafından çamın budağı, sağlam olur biliñ mi, budağın biri içerden girdi. Şir şir kan akmaya başladı. Topaloğlu da diyor ki:

–Lan sen aşağı inersen seni paramparça edip üstüne işeyim mi ulan?

Baktı ki adam ölmüş. Gız, yukarıdan aşağıya geliyor. O boğazındaki altınları, o belindeki kemerleri koparıp koparıp atıyor. Öñ süz Ali bu arada çama bağlamış

⁶⁴ *Hiddetlenmek*

belini Topal kaçmasın diye. Gız orada Topal'a ne söyledi, arkadaşlar burda ne dinledi:

28. Yörü Topal yörü yoldaş ol benle

Nerde ise mezarını görüyüm

Öldü Savran Beyi beni alman mı

Mezarını görürsem sana varayım

Görmese anamı kör olsa gözü

Anam yörü böyle eden bizi

Kötü değilim de bir şahin gızı

Yörü topal yörü yoldaş ol benle

Efendim, Topal

–Ölmedi, şu yukarıda, dedi. Topal bunun önüne düştü. Yürüdüler. Vara vara vardı ki, oğlanın bağlamış belini adamakıllı. Bacağının arasına düşmüş kellesi. Kendir boğazıma ha geçti ha geçecek. Kendir boğazıma ha geçti ha geçecek, duruyordu. Efendim, gız buna yerden bir daş alıp Topal'ın kellesine vurursa, dombalak ettirir. Oğlan gözünü açiverdi ki ne baksın, emmisi gızı gelmiş.

–Gurbanım emmisi gızı, bir daha vur.

Gız kafasını yılan kafası ezer gibi ezdi, başladı ağlamaya:

29. N'oldu beyin oğlu n'oldu

Gül gimi sarardı soldu

İslahiye'den köre denk geldi

Hayıfın aldım duydun mu?

N'oldu beyin oğlu n'oldu

Ben de seni burda buldum

Savran Bey'in o da öldü

Hayıfın aldım duydun mu?

Oğlan diyor ki:

–Aman emmi gızı, az kaldı üstüme pisliyom. Sen şu belimi çöz.

Belini çözdü. Gökçağ’dan aştılar öküzü.

Geriden alalım haberi. Savran Beyi’ni gömdüler. Efendime söyleyim, Gız kaybolmuş, Topal’la Dırmanak gelmemiş.

–Gidek de şunu bulak diyor, halk. Gızı alıp gelek! Silah sık sık dağa çıktılar. Orayı gezdiler burayı gezdiler. Bir tek adam izi bulunur mu? Kör Hasan’a dediler ki

–Hasan, geri var. Ulan öldü işte bre. Savran Beyi’nin avradını al, bizim beyimiz ol. Biz de ne dersen onu tutarız, dediler geri döndüler. Ulan yaklaşınca,

–Allah, öteki gözü de kör olasıca, efendim, Çukurova’dan Düziçi’den bir gız getirdin, benim kocama sebep oldun. Ne geliyon deyus buraya!

Eşiniyor Allah etmeye. Katil Kör Hasan vardı avradı öldürdü, çocuklarını da öldürdü. Bunlar Halep’ten gelen malları aldılar, dağıldılar gittiler dokuz gişi. Onlar dağılmada olsun. Bunlar ses seda kesilince, indiler döndüler köye bakıp:

– Anca anca cüllük var. Emmi gızı ben şuna çıkayım, sallayayım. Sen de eteğini aç. Şunu da yiyip öyle gidek.

Aç adam yürür mü? Cüllüğe çıktıydı sallayıverdi. Cüllüğü gız bir kere attı iki kere atamad, gız öldü. Öñ süz seyirtti geldi gucağına aldı. Salladı salladı hiç, ölmüş. Aldı bakalım orda ne söyledi arkadaşlar burda ne dinledi:

30. N’oldu dava güzelim n’oldu

Gül gibi sarardın soldun

N’olduysa cülükten oldu

Sebebin Hantep cülüğü

Bir su yok da bir su verem

Derdin nedir deyi soram

Melmekete nasıl varam

Sebebin Hantep cülüğü

Öñ süz Ali'm de diyor n'oldu
Ben de ıssız dağda galdım
Sebebin Hantep cülüğü

Eskiden çobanın azığı olur galazı olur. Omuzda galazlı bir çoban; geldi ki bir kadın yatmış, bir adam da başında ağlıyor, delikanlı oğlan ağlıyor.

–Bak, şu suyu içir, şu ekmeği ver. Benim arkadaşım var, varayım ona haber edeyim. Onun suyuyla ekmeği de gelirse bir şey olmaz buna, dedi.

Hemen galazı, ağzına verdi. Çoban “carp” dedi öte gitti. Suyu içene kadar kız canlandı. Düştüler öñüne şimdi, şura senin bura benim, ayağında ayakkabı, kuşağından aşağısına bir şey kalmadı, çırılçıplak oldu. Kömürlü'den geçtiler, Tahtalı Karadut'tan, Baklılı'dan. Aman emmoğlu koluna dıhılmış gidiyor. Oğlan dayanıyor, alışmış. Hay Allah, Kilis'e vardılar. Parmağında kızın bir altın yüzük var, başka bir şey galmamış.

–Ne var şunu bozdur bir ham çarık alalım. Ona eletirirse bir fiyat ver.

Geliyor diyor ki:

–Ne edek emmi gızı?

–Ne alırsa alsın ya, nemiz galdı ki diyor.

Bunu verdiler, ayaklarına birer çift çarık aldılar. Aynı o ayrıldıkları Çukurköy'e çıktılar.

–Emmoğlu ben gidemiyom

–Ne edek?

–Yahu misafir olarak bir gece yatak ne olur?

Bir dul karının evine misafir oldular.

Bunlar durmada olsun. Delikanlı kabadayının biri var. “Garının yanında bir kız var” diye duymuş. Öte gidiyor, beri gidiyor. Gariya gidiyor diyor ki:

–Şu gızı benim arkama kat.

Oğlan arkalarda geziyor o sıralarda. Gari kızın yanına gitti:

–Yavrum, bunun arkasından gezmeyleyen hiçbir şey olmaz. Bütün bütüne oğlan buraların ağası. En yüksek evde oturacaksın. Sağacaklar, sıkacaklar, canın istediğin kadar gavurma yiyeceksin. Bu oğlandan vazgeçeceksin!

Akşam oldu.

–Emmoğlu, mesele böyle böyle. Gaçak gurtulak.

–Yok, gaçmayla olmaz. Oğlan bir gama aldı

–Sen söyle şu bozuk binanın yan tarafına gelsin. Sen yarın bir gün benim başıma kalkarsın. Avrat başımla adam öldürdüm sen öldüremedin diye başıma kalkarsın. Bir de ben öldüreyim.

Gız gitti:

–Ana, ben bundan usandım. Bu oğlan şu bozuk dama gelsin de ben akşam ora varırım, arkasına düşerim, dedi.

–Oğlum, ver gırmızı lirayı. Şurdan beri şura geleceksin.

Oğlan orayı bekliyor şimdi ha. Sallarken sallarken herif ordan sürünerek geliyor.

–Namısa tecavüz edenin katli vaciptir! dedi ha kaldırdı vurdu.

Bir iki, bir iki karnını yardı koydu.

Sür baba sürdüler bunlar. Mısır'ın önünde Nil nehri var, tarihi bir su. Eskiden ziyaret zamanı bu suya bir gız atarlar, donatılar gezdirirler, kuşatırlar, Nil nehrine atarlarmış gızı. Hz. Ömer devrinde suya gız atıyorlar deyince Hz. Ömer'in haberi oldu. Fıkıhta yazar yani bu. Hz. Ömer geldi, iki rekat namaz kıldı, emir verdi “Atılmayacak gız!” diye. Atmayınca su gurudu, ova susuz kaldı. Hz. Ömer’e haber ettiler:

–Sen emir ettin gızı attırmadın. Şimdi su yok.

Ömer geldi, iki rekat namaz gıldı.

–Yâ resûllah. Benim namazım kabul ise su aksın.

Yarabbi, bu su Allah'ın emri üzerine aktı. Su geldi, millet ovasını suladı. Ora varınca oğlan

–Melmeket göründü. Beni burda öldürürler. Bu gız kalsın burdan gitsin. Söyleyim de gitsin, dedi.

31. Yörü güzel yörü sılan göründü

Geze geze kara bağrım yoruldu

Orda senin dezzen dayın varıdı

Ayrılık buradan gal gayri gayri

Der de Öñsüz Ali'm gana gastin var

Develi de Dağlı Halil dostun var

Buradan gelin ol git gayrı gayrı

–Vah emmoğlu, edeceğin bu muydu? Hiç olmazsa bu Nil nehrine atılmak hak.

Nil nehrine atacağım kendimi dedi

–Etme emmi gızı.

–Etmeyim ama sen beni burada Develi'ye vereceksin. Bunu başıma kakıyon.

Ben Develi'ye varacak mı oldum? Sana oraya varmayak dedim.

Olmadı, edemedi, suya yaklaştılar. Oğlan dedi ki:

–Emmi gızı, burada suya ben atılırsam sen gidersin olmaz mı?

–Vallahi burda da çocuksun. İlle de ben atılacağım.

Bunlar ağıladı, sızladı. Gayıgınan suyu geçtiler. Suyun kenarında bir çiftçi duruyor.

–Varayım şuna sorayım. Ne var ne yok şehirde. Beriden:

–Selâmün aleyküm !

–Aleyküm selam demeye galmadan bir kucakladı ha.

–Ulan sen nerdeyidin? Sennen biz Mısır'da Hara Çiftliğinde çoban ıdık. Ben sana acırdım, suyum ekmeğimi ben sana verirdim. Ben senin çoban arkadaşınım ya.

–Ee?

–Benden seni sordular. Ne ettin yoldaşını dediler. O zaman ben bir cevap vermedim. Beni çobanlıktan çıkardılar. Ben şimdi burada çift sürüyorum.

–Ee, daha ne var ne yok?

–Vallaha emmin harpten geldi. Aradılar, sordular, bulamadılar. Heç senin izin yok. Ölmedi bu daha gayıp dediler.

–Ee?

–Avradının Döndü'nün yedi göbekten berisini Akdeniz'e vapura bindirdiler, suya döktüler. Gardaşımın çocuğunu düşmanları bunlar ettiyse bunlar etti, dedi.

–Ee?

–Emmin de elde duruyor.

–Ben bahşışımı alayım.

Şehire yaklaştılar. Birisi

–Padişah geliyor, paşa geliyor, diye bağırıp gidiyor sokağa doğru. Şordan duyan yola çıkıyor, şordan duyan yola çıkıyor. Baba, Allah binbir ayak oldu. Kızıl kıyamet koptu. Gız doğru eve gitti. “İçeri nâ-mahrem” dediler. Oğlanın tahtını, elbisesini giydirdiler.

–İşte padişahsın dediler.

Yalnız bunların bir şeyi var. Kırk tane karı yemek pişirecek. Padişah hangisinin yemeğini yerse, o oraya yemekçi galacak. Yemeği pişirdiler. Bunlara:

–Gidiñ yiyiñ, dediler.

Bir keçesine Öñsüz oturdu bir keçesine Döndü oturdu. Gız sordu:

–Ne gülüyon sen?

–Gülüyom ha.

–Gülmende bir maksat var, derken zora getirdi.

–Emmi gızı, yolda üstüme pisledindi. Çok yen de üstüme pislen diye gülüyom.

–Allah, senin gibinden adam olmaz da. Sırtındaki elbiseye bak, rütbeye bak. Sen adam olman. Sen adam olsaydın, bunlar senin emrinde şimdi. Bir vapur gönderirdin İstanbul’a Sultan Selim’e,

–Eee. Ne olacak?

–Yazan Gırşehir’de, Döne Garı, Deli Mahmut, Hasan Dağı’nda Develioğlu, Dağlı Halil...

–Eee. Ne olacakmış?

–Ne olacak canım yahu ne olacak? Bunları getirin. İyilik edene iyilik kötülük edene kötülük yapan. Bunlar bir haftada gelir.

Herif avradının dediğini yaptı. Bir nağme yazdı İstanbul’a, Bir emir geldi Gırşehir’de, geldiler Döne Garı, Deli Mahmud, Hasan Dağı’nda Dağlı Halil, Güllü Hatun Develioğlu’nu çağırđ, buldular. Eee, zaten Develioğlu, Deli Mahmud eşkıya. Adam öldürmedikleri yer yok. Bunlar, uzatmayalım sözü toplandı. Mısır’a gelince, hepsini çağırđı. Şu tarihte, şu günde yazmış deflere.

–Yanında bir kız ile bir oğlan varmış. Ne ettin?

Hık diyemiyor. Efendime söyleyim, bakıyor bakıyor bir şey diyemiyor. Bilemiyor ki. Develioğlu’nu çağırıldı.

–Şu tarihte, şu zamanda yanına bir kızla oğlan gelmiş. Ne ettin onları?

–Ben görmedim, diyor.

Güllü Hatun’u çağırıyor. Güllü Hatun

–Evet, geldiler, ben yolladım babamın yanına, diyor.

–Hani Dağlı Halil? Ö ñ süz Ali’yi sen öldürdün diyorlar Dağlı Halil’e.

Öyle diyince zangır zangır titriyor adam. Közelek’i çağırıldılar.

–Savran Bey’inin yanına bir kız gelmiş, dediler.

–Evet geldi. Ben hırsızdım, mal sürdüm. Arkam sıra geldi. Savran Bey’ini öldürdüm.

–Çağırın bakayım Döne Garıyı!

–Ben de yanıyom onun derdinden amma...

Allah Güllü Hatun geldi, o da aynı şekilde konuştu.

–Gidin !dedi Döndü, âşık gelsin.

Orada kırk kişi dedi ki:

–Bu adam delirmiş.

O zaman gözü açık gezmek, katli vacib astırırlar. Kellesi yerde.. Güllü Hatun beri döndü. Âşık gele geldi ki ne görsün, ölmüş adamlar. Garı bir yandan ağlıyor Güllü Hatun bir yanda. Bir kez sarılıyor, varıyor öpüyor. Bir kez Döne sarılıyor. Gözünden gözlüğü açtı. Vardı delikanlı garının elini öptü.

–Niye korktun ulan? Benim o benim.

Dedi ki:

–Arkadaşlar, obamın şeriat kesenleri, bakın. Bana iyilik yapan, bu toprağa getiren bu adam. Gavur da arıyorsanız işte gavur Develioğlu. On sekiz deveye bir adam öldürülür mü?

Bunları bu halde derkene,

–Eñer siz emredin, bunları ben vezir edeceğim. Emredin, bu gadar adaleti düzgün bir adamın. Gavur arıyorsanız aha işte gavur. Bu adama yetmiş deve vereceğim. Varsın devecilik yapsın bu adam.

Bunları üç gün misafir etti. Deli Mahmud'u başvezir etti. Köle de hizmet etti. Yetmiş tülü deveyi yükletti. Sabahınan yürüdüler. Vapur hazır oldu. Deveyi Develioğlu'na verdi. Kepiyor ha. Öğlen oldu, ikindi olunca Güllü Hatun'a dedi kine:

–Sen niye böyleediyon? Ben vapura biner denize atılırım. Siz geleli dört sene oldu buraya. Ben babamgilden haber aldım. Babamın yanına gidip, bu kızla bu oğlan bura varmadı diye bu deyyusun herifine bir yerden bir tas su dökmem. Böylece giderik böylece giderik. Varınca babam, ne diye gelmiyon derse, böyle böyle, derim.

Allah allah, vapura bindiler bir bölük asker. Gide gide vardılar. Develeri burdan çıkardılar, indirdiler Sarıçam'a. Sarıçam'da Bahri Bey, askere yer gösterdi, yemek çıkardı. Akşam oldu, herkes dağıldıktan sonra

–Eee, şerefsiz kızım, n'oldu? Sen nere gittin, nerde galdın? Bayram geldi geçti, düğünlerimiz oldu, bizim hastamız sayrımız oldu. Niye gelmedin? Söyle bakalım. Olduğu gibi anlat bakalım.

–Baba, böyle böyle, dedi: Mısır padişahının oğlu, İstanbul padişahına söyledi. Senin yanına adam saldılar yanına gelmemiş. Evet şimdi senin kellen kesilecek. Niye gelmedin?

–Padişah mısın, terket ulan burayı!

–Develer ne olacak?

–Canın cehenneme. Develeri çek git.

Sabah oldu, develeri çekti, Silifke suyuna vardı. Su taşkın. Askerler:

–Vallaha biz bu suyu geçemeyiz. Sen geç, ondan sonra biz arkan sıra geçeriz; dediler.

Herif suya vurdu. Develeri geçirdiler. Erkek ölür avrada kalır, avrat ölür erkeğe kalır. Develeri Güllü Hatun'a teslim ettiler. Elini beri ver, Mısır'a vardılar.

Varır varmaz :

–N'oldu? Vallaha ne olsun, adam suya gitti, develer de böyle böyle oldu.

Gız:

–Tamam, ben gider getiririm. dedi.

–Etme avrat, tutma avrat, dediye de çaresi yok.

–Ben gideceğim. Güllü Hatun'u Mısır'a getireceğim.

Bir bölük asker, beş tane kız elbiseyi giyindi, kendi yüzbaşı oldu. Yolda yaya yürüdüler ha. Şura senin bura benim, gele gele geldi ki, Ceyhan'da Memiş Emmi Sirkeci'ye bostan ekmiş, bostan suluyor.

–Ayvah! Bir iyilik yapacak adamı bilemedik. Gocayı görünce sevindi.

–Bu gocaya ölünceye kadar hürmet ederim, dedi

Bir emir verdi Arapça. Bostan tarlasına gitti. Aldı bakalım Döndü, ne söyledi arkadaşlar:

32. Evvel de hancıydın hanın nic'oldu?

Beni beklemiyе yola mı geldin

Göstert bana Sarıçam'ın yolunu

Goca aldı:

De he yavrum sen de paşam

Nere geldin nere gidiyon

Sarıçamgeride nere gidiyon

Dönder de yönünü geriye doğru

Gız aldı:

Bir zaman ağladım da ağladım

Göz yaşım sildin amanın sildin

Arıya arıya seni burada buldum

Adam unudur mu Döndü gızını

Seni aramaya ben bura geldim

Goca, evvel hiç kulak asmiyordu. Şöyle dipten bir baktı kine, zaten kendinin aradığı, asker gitmiş bostanın içine doğru.

–Amanın gızım, ben oğlanı arkana saldımdı. N'oldu? dedi.

–Vallâ ne olsun. Bulduydu amma, şimdiyse biz geri gidiyorduk. Yolda geri yakaladılar. Yakalayınca beni elimden geri aldırdı bunlar.

Ec?

–Gendiler de Halep’e mal almaya gittiler.

–Dur dur yavrum. İşte mezarı, dedi.

Goca şimd, elindeki belinen mezarı eşmeye başladı.

–Bu evvelki değil ama ona gösteririm. Orda yattılar.

Uzatmayak çoğaltmayak,

–Sarıçam’a gidecek emmi, dedi kız.

Goca önlerine düştü, Sarıçam’a geldiler. Çadır gurdular. Güllü Hatun utanıyor.

–Sen şimdi git Güllü Hatun’a, ben Mısır’da başvezirim de, dedi. Goca gitti.

Güllü Hatun buna çay, kahve neyin ikram etti.

–Allahın emriylen ben Mısır’da başvezir.....

–Ulan bak p....., bak d..... Beni eletip Yarsuvat’ta mahanemi açtıracaksın.

Ben dul galdım diye böylemi olacağım. Şimdi gardaşlarıma derim, öldürtürüm seni. Defol, defol!

Geri vardı çadıra.

–Aman gızım, bir kere dedim bir daha dersem öldürecekler.

–Eee?

–Sen dur, sen dur. Az sonra git.

–Yahu giderim ama, beni burda dersen öldürürler.

Geri goca önden Döndü arkasından, çadıra dıhıldı. Gene tekerleme getirmeye başladı, çarpadan öldürdü ha.

–Mısır’dan gelen kim? Desene sen ya. Seni Mısır’dan yanıma salan kim desene?

–Ben geldim

Bir müddet ağlaştılar.

–Derdin ne senin?

–Ben seni Allahın emriyen Mısır’a götüreceğim. Eğer sen Mısır’a gitmezsen ben de burda ölürüm.

Babasına halı arz ettiler. Babasının yanına vardı Döndü dedi ki

–Sizin gızınızı götüreceğim. 18 tane kız vereceğim. Yaşı onaltı onyedi olan.

Gendi kanından on sekiz kızı buna bıraktı. Şimdi o ülkede “Bizim dayımız Türkler”

diyorlar. O kızların ırkından türeyenler, bizim ırkımızdan, Çukurovalı Türk. Goca bunları bindirdi, döndü. Sür bakalım Halep'e vardılar. Halep'ten bunlar elbise kestirdi.

–Emmi sen şunun birini sahiplen bakalım dedi:

–Benim yaşıım kocadı gayri, dedi.

Mısır'a vardılar. Bunların her birini gereken yerlere gelin verdiler.

ÂŞIK MEHMET İPER

* Metin 14.11.1996 tarihinde Düziçi'nin Çotlu Köyü'nde Âşık Mehmet İper'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.

GÜNDEŞLIOĞLU HİKÂYESİ (GH) *

Allah'ın gulu çoğıdı. Deve dellal olup, eşek berber olup paltanın baş cülü usturanın hodurgızı zamanında eskiden beylik devrinde Gündeşlioğlu isminde bir bey varıdı. Bu çok zengin diyelim, dee yaylaya göçenler şehirde galmazlar, yedi gatar devesi varıdı, doksan kile *bider*⁶⁵ de yere saçardı. Bu adam emmisinin gızına nişanlıydı. Emmisinin gızını almadı. Gündeşlioğlu bir kızı beğendi, onu aldı. Bir gün üyesinde dediler kine:

–Lan Gündeşlioğlu, sana bir züürtlük verecek. Gençliğinde mi vererek, gocalığında mı vererek? Heç bir söze malik olamadı.

Sabahanan yeme yerken elini sofraya eletiyor, geri galdırıyor, eletiyor sofraya geri galdırıyor. Hanım garşısında dedi kine:

Beyefendi gusura bakma, büyük adamların sofraya el uzatıp geri çekmesinden çok mana çıkar. Ne geliyor aklına senin ? Yemeği yiyecin ora vardığın zaman aklıña bir şey geliyor. N'oluyor? dedi.

Valla hanım baña bir gır ihtiyar geliyor. Deyor kine saña bir züürtlük verecek gençlikte mi vererek diyor, gocalığında mı vererek diyor. Ben de ora vardığım zaman bunu nasıl deyem ? Gençlikte mi ver deyem, gocalıkda mı ver deyem?

–Ya Allah kimseye de gocalıkda züürtlük, gençlikde ölüm vermesin. Gaçtığınnan gurtulun, seyirttiğinnen ulaşın. Veriyorsañ züürtlüğü gençlikde versi~ ölümü de gocalıkda versin de.

Devrisi gün akşam yatınca gene geldi, gır ihtiyar ;

–Ulan Gündeşlioğlu züürtlük verecek saña, gençlikde mi vererek, gocalıkda mı vererek?

–Baña veriyosan gençlikde ölüm verme Yâ Resulullah. Züürtlük verirseñ gençlikte ver, dedi.

O zaman derdemes sabahanan adamın çobanları, goyunları, yatanları gakmadı, heç bir tanesi. Dee heç yaamır yağkanna Maraş tarafında deermenı varıdı. Deermenleri sel aldı. Goyun çobanı geldi.

– Keysevloğat'ta malın öldü, dedi. Baña ne veriyon?

Deermençiler geldi.

⁶⁵ *Biber*

– Ağa deermeni sel aldı, nerden bana hak veriyon dedi.

Eee, insanın parası olursa, geliri geder olursa efendime söyleyim buna ağa denir. Kimsenin buna ağa deyecek dili galmadı. Gendilerinin Allah tarafından anbarlarındaki teneleri de yoğoldu getdi. İki çocuğu var, çocukların evvel görüp de sonucunda görmemek gayet zor, ağır geliyor adama. Çok gocadır tez düşündürür. Çocuklar yemek bişirim diye yemeğin suyu ataşa gor goynadır, ağlamasın konu gomşu duymasın dey. Baktı adam olacağı yok hanımına dedi ki

– Yaz gelmeye başladı. Gedek de şu aşağılarda ekin biçiliyor, gedek de başak toplayak, dedi.

Sokakda galır eşeğe merkebin birini çekdiler, başak yükledcekler. O tarlaya endiler. Gendinin almadığı emmisinin gızı orda bir çiftlik ağasına varmış, atınan tarlaya gezmeye geliyor. Baktı ki Gündeşlioğlu avradıynan orda, üsdüne sürdü atı.

– Maslak herif maslak, dedi. Tarlaña basıcaña yüzüme bakıyon sen hat s..... dedi. Topla başını.

– Allah Allah. Gardaş o zaman adamın içerisi yandı, yandı da yandı. Bakalım orda oturdu ne söyledi, arkadaşlar da burda ne diñnesinler :

1. Eyleyim gedeyim adadan aşağı
Toplayalım arpa buğda başağı
Beğenmezdim gutlu gumaş döşeğı
Şimdi guru yerler döşek olukdur.

Binerdim de yaylalara göçerdim
Soğuk soğuk sularından içerdim
Doksan kile bider yere saçardım
Şimdi topladığım başak olukdur

Deyer şu alanda hayvan galmazdı
Geçen gün yaylada yaylamazdı
Olur olmaza iyi söylemeziken
Şimdi Gündeşlim de maslak olukdur

– Hanımefendi !

– Buyur beyim!

– Ben bu memlekette galmayacam, yalnız ister çocuklarınılan gal , istersen bennen git dedi.

Ee, şimdiki zamanın avratları gibi , gençleri gibi asi deel ki.

– Beyefendi ne derisen öyle olur, dedi.

Eve geldiler. Çocukları büyük çocuk babasının gucağında güccük çocuk anasının gucağında. Öpmeynen sevmeynen çocuğa doyulur mu? Çocuklar uyudu. Bunlar, gapıdan arkasına baka baka uyanıcı mı diye evden çıktılar, çocuk uyanıcı mı diye. Ayın garanısı bu, ileri doğru gece gider kene ayak yalın ayağını daşa vurunca,

– Anacığım! dedi.

Anacığım deyi deyi şöyle bir gözlerine bakdı kine Gündeşlioğlu'nun gözleri doldu. Gözlerinden yaşlar akıyor, iki çenesinde birleşiyor, siyim siyim akıyor, hık demiyor, haa :

2. Süre süre Şam eline getirdin

Evvel uşarıka şimdi gondurdun

Gadir Mevla'm beni yaktın yandırdın

İrili ufaklı galdı guzular

Gönül guşuyudum uçtum havaya

Ganadım gırıldı düştüm yuvaya

Birin ata bindirsem birin deveye

İrili ufaklı galdı guzular

Şayet avrat oynar m'ola köçekler

Yaz gelir de açar m'ola çiçekler

Ana deyin ağlar m'ola çocuklar

İrili ufaklı galdı guzular

Deyer Gündeşl'oğlum altın amanım

Geride de galdı benim gümenim

Vallahi billahi dinim imanım

Gemigin içinde ilik sızılar

Dedi ki

– Hatın kişi yükümüzü yükler, çocukları alınc çocuklarınan giderik, dedi.

– Sen bilin beyefendi.

Geri vara vara vardılar kine , büyük çocuğun aklı az çok hayra şerre yetiyor. Ataş yaymaya çalışıyor o yandan çocuğa ağlama deye. Biken gapıya dayanıyo biken geri geliyo babası şarpada vardı. Babası büyük çocuğu aldı. Anası güççük çocuğu aldı. Bunlar ordan çıkdılar. Olsa olsa Halep ülkesinde oluyor. Fırat nehiri. Bunlar bir süyün kenerına geldiler. Süyün kenerine gelince dedi ki:

– Hatın gişi şimdi biz sele geldik, N’edek ya burda durak. Burda bir kervancı gelip geçerse, nerden geçerse, biz de ordan geçerik, dedi.

Öteden bir kervan geldi. Onların çocukları oynayıyordu, yoluñ altında. Kervan yoluñ üsdüne gundu. Eee içinde elin adamının kötü yerlisi çok. Birisi ora aşığa gezmeye getdi, geri geldi.

– Ne deyon sen? dedi.

Bir aile var. İki çocuk var bir de adam. Ya var şu ağaya söyle, bizim çamaşırımız yanımızda, gazanımız yanımızda, her şeyimiz var. Burda dedi şu suyun bozuluşu bizim çamaşırımızı yıkatmaz mı dedi? Buna bir kaç gurus para vererek.

Adama vardı söyledi. Gündeşlioğlu gabil etdi. Bunlar kırk gişi kırk mendile çıkınlamışlar. Eletdiler, sabunu, gazanı. Avrat aşığa endi. Hangisini duttuysa yıkadı serdi. Çamaşırın alt başından geri çıkdı guruyanı topladı, herkesin mendiline çıkınladı. Adam geldi eletti, ağaya verdi. Ağa baka baka baktı ki, ulan böyle güzel çamaşır yıkanmaz, böyle güzel üst üsdüne dürme.

Yahu arkadaşlar bu avradı ille bana alak. Bu avradı bana alın.

Ulan olur mu?

Kimi dedi ki suya atak, kimi dedi ki öldürek yahu. İçinden biri dedi ki

Yahu bu adama bir yalan söyleyek, avradı alır götürürük. Geri gelir, geldikten sonra çocuğa sahap olur dedi.

– Olur, buña bir yalan mektup yazdırak. İşte diyek ki “İlerki köye gideceksin Ali ağaynan Veli ağa var. Hasan ağa var, Hüsen ağa var.

Adama da “Kervan geldi mal alıyorsañ gel. Borcuñ varsa getir” deyi bir mektup verdiler. Üç beş kuruş para verdiler, adamı saldılar. Daha Gündeşlioglu’nu salar salmaz adam, efendime söylem, garaltıya geder getmez, avradı aldılar, ata bindiler haydi bakalım. Adam o köye vardı. Öylesi adam yok.

– Yahu, sen deli misin divane misin? Bu memleketde ne bezirgân ne mal alacak adam var, ne de bu isimde adam var.

Herif seyrede seyrede geldi kine ne baksın çocuklar ağlaşıp oturuyo, anaları yok, Böyük çocuğa sordu:

– Oğlum ananız nere getdi deyince :

– Baba; sen şuraya varmadan, adamlar anamı ağladı ağladı götürdüler.

– Allah, bu da mı geleceğidi başıma.

Böyük çocuğu aldı, çingiline. Suyun öte geçisine aldı geçirdi.

– Oğlum geri dönüp suya düşme !

Beri aşağıya geldi gücçük çocuğu aldı çingiline. Bir de baktı ki, öte aşşagada bir gızıl canavar gelmiş aşağıdan yokarı. Yallah yamacına yetirdiği çocuğu gaparsa “amanıñ” bir bağardı. Omuzundaki çocuk carpadan deyi suya düştü. Onu canavar gapdı, o çocuk da suyun içine carpadan düştü.

– Allah bu da mı gelecekti benim başıma.

Yokarda goyun çobanı varmış. Goyun çobanı “bire ha felan” derkene olacak ya bakdı ki orda bir çocuk var.

Ulan bunuñ nerdeyse sahabı çıkar. Sorarlar, o zaman bu çocuğu teslim ederik.

Ağşama gadar soran yok. Sabahanan çocuk goyun çobanının yanında argadaşdır. Öñünde bir değermen vardı. Deermenin ardına çocuk geder, galaklaya galaklaya deermenin arkasından sepetliğe doğru düşer. Su dışarı doğru akar. Deermen dönmez. Deermenci seyirdi geldi ki bir çocuk dışarı çıkamıyor. O zaman goltuğunun altına eletir deermene.

– Bunu bir kervancı mı düşürür, fukara mı düşürür herkese sorar , ben bunu sabaha veririm dedi.

Uzatmıyık sözü, çocuk goyun çobanının orda böyüdü, yanında böyüdü. Öbür çocuk da değermencinin yanında böyüdü. Hiç soran da yok, arayan da yok, izleyen de yok. Gündeşlioğlu geldi. Haleb'e geçecek, gemiye bindi. Gemiye binince "hırsız mısın gıcık mısın , nerden gelip nereye gidiyon?" Duttular, gemiden dışarı attılar. Bu yanda gayfe vardı, gayfeye geldi. Bir gayfe ısmarladı, eline aldı. Çocuk aklına düşük, avrat aklına düşük, zenginlik aklına düşünce, titrerken titrerken carkadan yere düştü. Gayfeci geldi :

– Ulan hayvanoğlu hayvan. Elbise yok, ayakkabı yok, bir ipliği çeksen bin yamalı, elin gayfe dutmasını bilmeyor, ne duruyon, dedi.

Bu türkü ya acıyla söylenir ya sevdaylan, ikisinin biri. Gündeşlioğlu aldı eli sazi, bakalım ne söyledi, orda argadaşlar ne dinleyesiniz. Diline sağlık.

3. *Hangara*⁶⁶ da varsam oluk haraba

Geçirmezler beni gemi galebe
Benden üç gün evvel gelmiş Haleb'e
Burada da bulur beni züürtlük

Zengin adam basar dağlar aşırır
Züürt giderken de yolu şaşırır
Zengin *havlasını*⁶⁷ baldan bişirir
Züürt nan etmeye un da bulamaz

Ah n'ideyim yokluk senin eliñden
Dolanıp belime guşak oluksun
Gaçam derem gurtulunmaz elinden
Delik ayağıma duşak oluksun

Ağlıya ağlıya beş para buldum
Param var diye gayfeye geldim

⁶⁶ *Nereye*

⁶⁷ *Helva*

Durmadın ellerim bir fincan gırdın

Gündeşlim de aralıkda galıktır

Bunuñ acısına dayanamadı. Efendim adamın ağlamasına bardağı gırıp da gözünden yaşlar akmya durunca, ordaki halk da insan tabi. Bir adama baktılar, bir ağıdına baktılar, tepsiyi dutdu adamın biri, kaç gurusu para topladılar. Elettiller, gemiye bindirdiler. Gemiye binince adam garşı yamaca geçdi. O ülkenin de padişahı ölmüşti. O günün behrine göre, devlet guşu goyarlar, Kimin guş başına gonarsa o padişah olurdu.

“Ulan bana uyar, benim sırtım gibi elbise varm’ola” deydi bir kötü bozuk *huvun*⁶⁸ içine sokuldu. Gafasını paçasının arasına düşürdü. Düşünüp duruyordu, şimdi Haleb’in padişahı ölmüş, devlet guşu goyacaklar. Benim diyen ileri gelen beyler üç beş gurusu parası varsa, hepsini elbiseye verdiler. Benim elbisem temiz olursa, belki devlet guşu bana goñar deydi. Dolandı fırlandı guş gede gede gede vardı, o bozuk huvun arkasını takip ettiler. govuğun başına gondu. “Guş yañıldı” dediler, geri getirdiler. İleri gelen veziri vizere, sadrazam dedi ki:

– Ya o huvun içine bakıyım ne varmış orda?

Vara vara vardılar kine bir kötü adam et galmamış gemikten başka bişi yok. Gözleri çukurun içine düşmüş, gafasını galdıramaz. Golundan dutdular.

– Yahu sen ne dutuyon?

Halk burda bekliyor. Bunu elettiller halkın içine. Baba ileri gelen şerli adamlar, yakınına yaklaşıyor kine.

“Baña gonsun. Bu adama olur ki gonar da baña gondu deyim” deydi. Guş şap deydi ona gondu. Üç sefer goydular. İleri gelen vezirler dedi kine:

– Bu adam iyi bir adam olmasa guş buña gonmaz, dediler. İşde padişah ! dediler. Adamı elettiller hamama, elbisesini geydirdiler. Haleb’e oldu padişah.

Burada olmada olsun, adam, aradan yıllar geçdi. Goyun çobanının yanındaki çocuk asger oldu. Deermençinin yanındaki çocuk asger oldu. Bunuñ ikisi de birbirini çok benzer. Adam akrabasına çok benzer yani. İkisini de birinci taburun biri bölüğünde muhafaza alayına asger yaptılar. Değermençinin oğlu, goyun çobanının

⁶⁸ *Hu ev, kamyştan yapılmış derme çatma ev.*

oğlu. Adam bezirgen doğudan aldı, batıya satdı, Haleb'e geldi. Bazar yerine çadır gürdu.

Padişaha varayım bakalım hayırlı olsun diyem, dedi. Vardı, gonuşdular, gonuşdular, gonuşdular.

–Ulan bezirgen, dedi. Boön âşam burda galacaksın, laf edeceğiz.

Ya padişahım, benim ırzım ayalım var. Heç kimseye güvenemem onları. Ben bir yere gedemem, deyince.

–Ulan asgerden izzeti yüksek, asgerden şerefli olan kim var? İki tene nöbetçi diktiririm çadırına kimse tokanmaz oraya.

Öyle deyince birşey deymedi, vardı bölük gomutanına söyledi. Dedi kine:

–İki dene gözü açık nefer baba yiğitinden, bezirgenin malını meleni gorusacak asger bulun !

Nöbet harici.

– Deermençinin oğlu ! Guşan oğlum.

– Buyur efendim.

Nöbete yazdılar bunu eletdiler.

– Goyun çobanının oğlu !

– Buyur efendim.

Nöbete yazdılar. Nöbetçi onbaşı birini önüne godu, birini arkasına godu. İki gardaş birbirini bildiği yok ki. Nöbetçi gettikten sonra büyük gardaşı dedi ki:

– Gardaşım sen gel, gonuşak dedi. Melmeketde akrabalar var mı? Gardaşın var mı? Anan baban var mı? Mektubun geliyor mu? Nerden geldin?

– Ulan get dedi, nöbet yerine otur. Nöbet yerinde uyunmaz, nöbet yerinde gonuşulmaz, nöbet yerinde sigara içilmez.

– Efendim, sen gonuş ben burdan duyuyom dedi.

Anaları içerde mum yakmış, çadırın içinde dinliyor. Bezirgen götürünce avradı orda süyün kenarında iki rekat namaz gıldıydı adam. “Allah yarabbi benim eñşiğimin eline eteğine el değdirme, ben herşeye gatlanırım.” Adam yönünü dönmedi ha. Adam, dedi ki:

– Gardaşım, benim babamın halı, vakti iyiydi, zenginidik. Aklım hayra şerre yetiyor. Ordan aciz naciz olduk galkıp bir suyun kenarına geldik.

Anaları içerden diñleniyor.

– Babama bu bezirgan gibi bir bezirgan, musallat oldular, babamı saldılar, şu köye get dediler. Babam köye gettiydi.

– Ee?

– Babam gettikten sonra anamı ağladı ağladı götürdüler.

Babam geldi beni yamaca geçirdi. Bu aşağıda gardaşım vardı. Baña oğlum suya düşme dedi. Güççük gardaşıma getti. Bir canavar geldi, beni aldı gaptı getti. Beni goyun çobanı dutdu. Ben ne anamı ne babamın nere gettiğini gördüm.

– Ulan öyleyse beni babam suya düşürdüğünden beri deermende büyüyom. Biz senne gardaşık dedi. Gucaklaştılar. Sevindiler.

– Beni deermençi böyütdü. Benim kimsem yok. Anaları içerden geldi.

– Yavrum ben siziñ ananızım, dedi.

İçeri eletti, silahı soyundular, tüfeği soyundular. Birini bir birini bir dizinin üstüne oturttu. Zanneden ki sanki bir bebek.

Ulan dedi ki

– Hele deyiñ aç mı galdıñız, susuz mu galdınız. Ağıt tutturdu. Bir sevinç ağıdı var, bir acı ağıdı var.

Oğlanlar böyle derkene biri bir golunun üstüne uyudu. Biri de bir golunun üstüne uyudu. Paydos, paydos ettiler. Bezirgen gele gele geldi kine ne gelsiñ ? Eliñ avradının oynası bir olur, gendinin avradının iki tene oynası var ha. Biri bir golunuñ üstünde yatıyor, biri bir golunun üstünde yatıyo.

– Vay anam bu da mı gelecekti başlarıma, diye bağırdı.

– N’oldu efendim?

– Sen falan asger eyi bakar deyordun. Biri bir golunuñ üstünde yatıyor, biri bir golunun üstünde. Var da, gendi gözüynen gör, dédi.

O zamana gadar adam birden “Cellet!” deyi çıktı geldi. Yook. N’olacak ya? Gelirik ifadesini alırik, ondan sonra sorarik. Dünyada olmadık yok. Ondan sonra satı öldü satı öldü. Zineye şimdi kim dayanır, zinaya kimler teşebbüs eder? Bir ara bunu götürdüler, elettiler. Padişahın önüne. Gündeşlioğlu efendim şöyle bir baktı sağına soluna.

Efendim, padişahım, dedi biri. Adamı söyledirler öldürürler mi öldürürler?

– Söyledirler.

– Herkese söyle de öyle öl öleceksen.

– Benim gocama Gündeşlioğlu derlerdi, orasını unutma, dedi. Gapının ağzına vardı.

– Kimse çıkmayacak da dıhılmayacak da, yasak. Kimse dıhılmasın gapıdan.

– E ! Devam et.

– Biz aciz naciz olduk, anlattığım gibi anlatdı.

– Biz suyun kenarına geldik, suyun kenarına gelince gocam ırakmetliyi bir yere saldılar. Beni de bu d.... p..... ağladı ağladı götürdü. Şimdi bu gocam geri gelmiş, çocuğu suya düşmüş, çocuğu gurt gapmış, goyun çobanı dutmuş. Şu çocuğumu deermençi dutmuş. Bunlar benim evletim. Bu gendimin, bu gendimi Böyle deyince adam.

– Siz de var mıydınız dedi. Birbirine sarıldılar, öpüşdüler, sevindiler.

– Bu adamı şeye bağlan bakalım gatrın üsdüne. Haleb'in ovasına getdi, goyun çobanını getirdi, vezir etdi. Deermençiği getirdi vezir etdi. Onlar da öyle muradına etti gardaşım. Soñu bu.

ÂŞIK MEHMET İPER

Metin 9.11.1996 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallollar Mahallesi'nde Âşık Mehmet İper'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.

NECİP BEY HİKÂYESİ (NBH) *

Erzurum'da bir askerî paşa görev yapmaktadır. Bu paşanın evliliğinden yıllar sonra hiçbir çocuğu olmuyor. Aynu muhalledede yakınlarında hoşuna geden zeki bir çocuk ismi Necip onu görüyor, beğeniyor. Necip'in de ailesi gayet de fakir, ekmağandan aciz bir vaziyette. Paşa hanımına diyor ki

- Hanım, bu Necip'i ben çok seviyorum. Bu Necip'in ailesi de fakir. Hem bu aileye bir yardımımız dokunsun, hem de bu Necip'i evlad edinelim. Acaba gabül ederler mi hanım, diye bir müşavere, bir istişare yapıyorlar. Hanımı da :

- Olur, eğer virürlerse söyliyelim bey, diyor.

Yakın bir komşusuna durumu anladıyor. Komşusu da gidiyo Necip'in annesine babasına durumu anladıyor.

- İşte, sizin de aileniz sıkıntıdan gurtulur. Necip de zengin bir aileye, köğlû bir aileye evlâd olur evlâdınız, diye anlatıyorlar.

Onlar da biraz da nazlansalar da nihayet gabül ediyorlar. Paşa bu Necip'i resmen üzerine evlatlık olarak alıyor. Tabii Necip gün geçdükçe serpilir, büyür. Bunu okula yazdırılıyor. Necip okula gidiyor. Necip tabii günden güne gelişmeğe, hem okulunu okuyor hem de diğer bazı gereksinmelerini –ata binmeyi, gılıç kuşanmayı öğreniyor. (Zaten eskiden hep böyle yaparlarmış. Hemi dinî dersi hemi gerek olan dersleri hem de ata binip gılıç kuşanmayı bir yiğitliğin sembolü olarak kendileri vazife bilirlermiş. Necip de böyle öğreniyor tabii)

Vağıt geliyor Necip büyüyor, deliganlı oluyor, ohulunu bitiriyor. Ohul bitdikten sonra Paşa, orda epeyce galmış tabii, devlet memuru Paşa. Bir gün Necip babasının olduğu yere bir görev icabı bir işi düşüyor, geliyor. Babası –paşa babası- da diyor ki

- Oğlum Necip, filan yere bir kağât gelecek. Bu kağâdı sen götür, diyor.

Bir nağme yazıyor (tabii günümüzde buna ihbarnâme denür, bazı yerlere verilen dilekçe denür). Çocuk kağadı alıyor, paşa babası ın dediği yere götürüyor. Orda gayet de güzel bir kız görüyor. Sonra bu kız Necip'in beynine işliyor. Gün geçtikçe Necip, bunu içine atıyor. Babasına da söyliyemiyor. Necip'in kendisinin beraber ata binen, gılıç kuşanan, og atan arkadaşları var. Kendi akranları, onların

da artık dışarı çıkmaz oluyor. Necip eyice kapanıyor içine. Tabii bu hâl paşa babasını üzüyor. Ne kadar ısrar itdiyse de paşa babası Necip, buna derdini anlatmıyor. Tabii Necip, çok müşgöl durumlara düşüyor. En son babası diyor ki

- Seni ya keserim ya bana derdini söyle, diyor.

O zaman Necip diyor ki

- Babacım, ben filan gün yanına gelmiştim, beni bir yire göndermişdin. İşte orda, gittiğim yirde, böyle böyle güzel bir kız gördüm. O gıza meyil virdim, o gızın hayâline âşık oldum. Bi daha da görmedim amma, günden güne erimekteyim. Yemeden, içmeden kesildiğim, konuşmadığım, gülmediğim, arkadaşlarımla görüşmediğim, bütün derdimin sebebi bu gızı görmem, bu gıza âşık olmam, diye durumunu anlatıyor.

Paşa babası hemen hanıma bildiriyor.

Get hanım filan yere, onların aslını neslini öğren, ne olduğunu öğren, durumu getir, diyor.

Hanım yanına gendine sayılan bir argadaş alıyor, gediyor. O gızın ailesini öğreniyor (Gızın ailesi de hali vakdi yerinde bir kimseler) Öğrenip geliyorlar.

- Paşam, durum böyle böyle. O gız Necip'e yaraşacak bir gız, ailemize yağışır bir aile. Orta halli, gerçekten güzel bir gız, Necip'in de buna âşık olması da haklı. Bu gızı isteyelim, paşam !

Paşa haber gönderiyor o aileye ki, "Biz filan zaman size geliyoruz. Biz gızınıza talib olduk, gızınızı oğlumıza isticez." Adamlar da hazırlığını görürler. Paşa buraya düğürçü geliyor. Hemi gendi de görüyor hem de düğürçü oluyor ve adamları diyor ki

- Paşam, sen bir devlet memurusun ! Yarın bir gün burdan göçen giden, başka bir yere tayinin çıkar. Bizim gızımız nazlı. Biz gızımızı çok seviyoruz. Her ne kadar da senin oğlunsa da Necip, tam da oğlun değil. Ne yapamaz ?

Adamlar diyor ki

- Paşam, biz gızımızı senin oğluna veririz. Yalnız bizim de bir istemiz var. Düşündük daşındık biz senin oğluna gız verecez amma, bizim de senden bir talebimiz var. Sen burdan göçen giden, bizim gızımız da beraber gedse biz dayanamayız. Sen bizim gızımız için bu Erzurum'a bir bina yaptır. Gızımızın da

hesabına bu kadar da bir şeyler yap, nakid yap. Ondan sonra gızımız da sen gedince burdan getmemek şartıyla senin tayinin çıktığı yere getmemek şartıyla, gızımız Erzurum'da galmak şartıyla gendi evinde galmak üzere biz gızımızı sana verecez.

Paşa da bunu kabul ediyor, hemen inşaatı başlatdırıyor. İnşaat devam ediyor, aylar yıllar sürüyor. İnşaat bitiyor, düğün hazırlıkları başlıyor. Çeyizler, damadlıklar yapılıyor, her şey hazır. Sonra nikah günü geliyor. Bunları nikâhlarlar ve düğünleri kurulup ev gurarlar. Oğlanı da paşa yanında bir işe yerleşdirip orda bir meslek edme durumundaykan evlilikden üç beş ay sonra İstanbul'dan (o zaman ki padişahlık İstanbul'da) bir emir gelür ki ; Paşa İstanbul'a tayin olmuş. Paşaya İstanbul tayını gelince paşanın, gız sahibinin ve Necip'in canı sıkılıyor amma, can sıkıntısı fayda vermez. Necip diyor ki

Babacım sen İstanbul'a gedin (O zaman uçak, herhangi bir vasıta yok. Bunlar gâniyla atlan gidicek.) Erzurum'la İstanbul arası iki bin kilometre, bu da aylar sürer gidip gelmesi. Babacım ben götürüp getirecem sizi, diyor.

Bunlar tabii göçlerini hazırlıyor, dengliyorlar. Paşanın yanında tabii asgerleri de var. Amma Necip de içinde bulunmak istiyor.

Baba ben götürüp geleceğim sizi. Eliminen evinize yerleşdirip geleceğim, gözüm arkada galır babacım, diyor.

Bu arada Necip'in at goşdurup , ok addığı okula geddiği zaman bir argadaşı var, ismi Molla Ahmet. Bu Molla Ahmet denen adam Necip'e çok yakın yani bilmiyen de gardeşi beller, çok sevdiği bir argadaşı. Necip diyor ki:

- Gardeşim Molla Ahmet, ben babamı İstanbul'a götürüyom. Artık üç ayda mı gelirim beş ayda mı gelirim bir senede mi gelirim. Atlarınan gidecez, gâniyla gidecez, yol uzak. Ben belki geç gelirim, bazan benim evimi yokla. Herhangi bir ihtiyacı olursa gardeşik seninle. Şimdi babasıgile "Alın gızınıza bakın" dimeye ben utanıyom. Benim babamgil de fakir (öz babası). Gendi sarayında, gendi evinde galır, diyor.

Necip böylece yola çıkıyor. Tabii bu iş uzak sürüyor. Necip yola çıkdıktan şöyle bir buçuk iki ay kadar sonra o Molla Mehmet denilen argadaşı birgaç sefer eve gelip soruyor :

- Neyin var neyin yok, argadaşımın hanımı, falan diyerek eve uğruyor.

Adamın figri bozuk. Gız da -gelin- hoşuna gidiyor (gayet de güzel bir hanımefendi). O arada Molla Ahmet bir fesatlıg düşünüyor. Bir mektup yazıyor (tabii Necip'in yazdığı yazıyı da biliyor gendi). Necip'in yazdığı yazı gibi bir yazı yazıyor:

“Ben İstanbul'a geldim, babamdan ayrılamam. Her ne kadar da senlen evliysem de ben babamı çok seviyom, ben babamın yanında galıyom, sen gendi başın çaresine bak. Sen benden üçden doguza boşşun.” diye bir kağıt yazıyo.

Molla Ahmet bir fırsatını bulup başka bir adamın vasıtasinen bu mekdubu gendi yazmamış gibi görünmesi için gıza veriyor, Necip'in hanımına. Necip'in hanımı okuyor ki mekdubu zehir zenbelek. Mekdubdaki boş kağıdı-ben seni boşadım başın çaresine bak yazısını- okuyunca gadın birgaç gün düşünüyö. Bakıyor ki başka çaresi yok , haber salıyor babasına :

- Baba böyle böyle, aha Necip'in boş ol kağıadı “Ben babamdan ayrılamam, İstanbul'da galıyom, sen başın çaresine bak” , diye mekdup göndermiş, arkasına da benden boşşun diye de yazmış. Ben de durumu sana bildiriyom babacım, diyor.

Babası da gızı alıp gendi evine götürüyor. Aradan bir iki geçince bu sefer Necip'den boşandığını anlayınca Molla Ahmet düğürçü gönderiyor. Öte ediyor beri ediyor, üç kere beş kere derkene altına üstüne gaçıyu bu Necip'in hanımını gendi hanımı olarak evine getiriyor (Ne kadar da hanımı ossa tabii gızın gözü daha Necip'de galıyor).

Necip bu arada babasını yerleşdiriyor. Babasını tamamen yerleşdirip rahadlığa kavuşunca orda çok hediyeler, alıyor; hanımına cepgen, döşlög, altın kemer alıyor (zengin adam babası veriyor parayı). Günler, aylar geçiyor Necip yoldan geliyor, evine ulaşıyor. Geliyor ki ev gapalı. “Aceb bunlar babamgile mi giddi” diye düşünüyor ve arıyor. Orada da yog.

Baba bizim ev gapalı, bu hal ne hal ? diyor. Annesi ağlayarak boynuna sarılıyor.

- Oğlum canın sağolsun, böyle böyle Sen boşamışsın, neden boşadın bu garımı? Daha beş altı ay oturdun beraber, daha bir çocuğunuz bile olmadı. Neden boş ol kağıadı gönderdin ? diyo annesi babası.

O zaman Necip “ah” diyüp yatıyor yatağa. Necip günlerce, haftalarca, aylarca yatıyor. Artık ölme dereceye geliyor. Çok haber gönderiyor.

- Madem ben boşamadım amma, benden gedmiş başka bir gocaya varmış. Oğlan da benim argadaşımdı.

Molla Ahmet salmıyor. Molla Ahmet’in deli bir gardaşı varmış. Buna:

- Şerefsiz d..... ! Eline baltayı alıyo, kelleni keserim d..... ! Ne dümenlerinden adamın avradını aldın şerefsiz ! Çabuk kalk gelin, kalk ! Ben götüreceğim seni, diyo. (Bu Molla Ahmet o deliden de gorkarımış.)

Molla Ahmet’in deli gardaşı alıp gızı Necip’in hasta olarak yattığı babasının evine getiriyor. Necip’in olduğu odaya geliyor. Gapiyı açıyor. Gapının yanına yanını viriyor gız. Necip’in o halini görünce artıg gözlerinden ırmah gibi ahıtıyo. Ses yok, konuşma yok. “Necip n’oldu” dimeye yok. Deli gayını da orda (Adam tam deli değil de adı deli). Artık Necip o gızın gözyaşlarını görünce gendinden tamamen içinden geçmediğini , bu işte bir hile olduğunu anlıyor (Zaten gendi de buna boş kağıdı göndermediğini biliyor, bu işten de şüphelenmiş). Necip yanındakilere diyor ki

- Beni şöyle azcık arkama yaslandırın da azcık gonusım şunla. Gendi maden gonusmuyor ben gonusdurum, diyor.

O zaman yanındakiler Necip’in arkasına yasdık goyup doğrulduyorlar.

Şimdi alsın bakalım orda Necip orda ne söyleci

1. Yüklendi barhanam gediyo göçüm

Neyimiş sevdiğim gül suçum

Sen beni görmeye gelmedin niçin

Canım sana gurban neden söylemen

Mayıl oldum İstanbul’un taşına

Hayran olam gözden akan yaşına

Sırma cepken aldım da o güzel döşüne

Canım sana hayran neden söylemen

Mayıl oldum İstanbul'un eli
Hayran olam ağzında ki diline
Altın kemer aldım da ince beline
Necip sana gurban neden söylemen

Aldı Gız :

Varıp İstanbul'a dahil olmuşsun
Orada arayıp yigidim eşin bulmuşsun
O benden boş diye de kağıt salmışsın
Küstüm o sözüne söylemem kalan

Aldı Necip

İstanbul'a gideni ölmez mi sandın
Hasretler birbirini bulmaz mı sandın
Necip'i bu dertten ölmez mi sandın
Canım sana gurban güzelim neden söylemen

Aldı Gız :

Yandırdın da Bay Necib'im yandırdın
Dostu ağlatıp düşmanları güldürdün
Nemi duydun da boş kağıdım gönderdi
Küstüm o sözüne söylemem kalan

- Ya, Necip'ten ses kesildi. Hele bir bakın şu Necip'e, diyorlar

Necip'e bakıyorlar ki Necip ölmüş. O zamana kadar hemen Molla Ahmet'in
deli gardaşı diyor ki

- Vallahi de yalan billahi de yalan. Mektub görülmedi, bunu bu kâfir öldürdü,
diyor.

O zaman gız aldı

2. İlâhi puşt Ahmet belin bükülsün

Sakalın bıyığın yere dökülsün

Evin barkın başına yıkılsın

Canım sana gurban Necip işte söylüyom

Farıya da deli gönül farıya

Bize böyle edenler çürüye gebere

Sen öldün de ben mi kaldım geriye

Canım sana gurban yiğidim işte söylüyom

ÖMER KOCA

Metin 20.9.1999 tarihinde Osmaniye’de Ömer Koca’dan ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.

AHMET BEY İLE GÜHER HANIM HİKÂYESİ (ABGHH) *

İki gardaş var idi. Bunlardan biri Çukurova’da oturuyo biri de Karahayit’te oturuyo. Mahmut Bey’in Ahmet Bey isminde bir oğlu var. Başka da çocuğu olmadı. Bir gün karısına dedi ki

- Biz bu oğlanı everek. Hiç olmazsa bunun çocuğunu sevek.

- Kimin kızını alak ?

Oğlan dedi kine :

- Ana, biz her kime yakın isek onun kızını alak.

Ee, gonuyu gomşuyu döne döne dolaşıyolar. Heç birimi de beğenmiyolar. Bir gece yattılar, Mahmut Bey :

- Kalk, kalk!

- Ne diyon?

- Benim aklıma geldi. Gomşuya yakın olmakla adama yakın olunmazmış.

- Ee?

-Çukurova’dan Mehmet Bey’in kızı Güher Hanım’ı istiyek. O bize yakın.

- Olur.

Atları yemlediler yemlediler, Çukurova’ya girdiler. O gün sohbet ettiler. Gonu gomşu birikti. Ertesi gün

Allah’ın emriylen peygamberin gavliyen kızın Güher Hanım’a düğürçü geldik. Oğlumla evlendirmek için.

- Gıza sorun bakalım.

Gız dedi ki

- Baba, ben size bir şey demem. Yalınız benim düğünümü yaylada gurun.

- Olur.

Geldiler, söz kestiler. Yaz geldi efendime söyleyim, bunlar göçtüler yaylaya. Yaylaya çıkar çıkmaz oğlanın babası öldü. “Bu sene tehire uğrasın, soğan başı kömmedik” dediler şehire indiler. Diğer yaylaya göçüm zamanı geldi. Yaylaya çıktılar. Bunda da oğlanın anası öldü. Allah Allaah.

- Gene ayıp olur.

- Ne edek ya ?

- Bu tehire uğrasın. Yeni seneye kalsın.

Yeni sene geldi. Çocuk

Allah yarabbim. İnşallah bir şey olmaz da nişanlımı alırım. Giderim emmime derim düğünü kuralım diye.

Geldi göçebe evlerine ikaz etti.

- Yazın gel, dediler.

Yaylaya göçüm zamanı geldi. Adam gele gele geldi ki orda bir *deve potuğu*⁶⁹. Kızdı ha. Atın üstünden gırbaçla vurdu vurdu vurdu, kaldıramadı. Attan indi suyun tarafına geçti. Deve bunu bir depti. Alnının çatına vurdu. Ayağını kaldırdı gorkmadan vurdu. Bu zoman seyirtti, ata bindi.

- Ulan Ahmet Bey geliyor, Ahmet Bey geliyor.

Ahmet Bey gele gele geldi ki sararmış solmuş, yaylaya çıktılar. İlacın iyisi yağın tuzlusuz. Yağı tuzu bastılar, olmadı. Yara acır ha acır acır ha acır.

- Bu yayla bize yaramadı, dediler geri şehire indiler.

Gıza :

Gızım, hem emmiyin oğlu hem de nişanlın. Bu oğlanın yarasına sen bakacaksın. Yara kangren, dediler.

Gız “olur” der, saygıda gusur etmez. Yedirir, içirir, bakar.

Ee, elin o.....su, şıkıdım papuçlusuz, çok oynaslı gızmış gızlardan biri görür bu oğlanı. Babası ın evine misafir geldi. Hem babasının evine bakar hem oğlana bakar. “Bunların yemeklerini savım” derken de hemen fırsat, imkan buldu. Ortaya fırladı gız. Benim avradın entarisini geydi, şunun avradının papuğunu geydi. Gendi çeki düzen verdi. Ee, ne olacak. İnsan yağdan da olsa usanır baldan da olsa usanır. Emmi gızı da olsa sevilir de usanılır da.

Emmim gızı ben senden usandım. Bugün de yarımı ben bağlayım ben çözeyim, dedi.

Bunlar bu lafı etmede olsun. Gız hemen yemekleri verdi, başından savdı, yolağın ağzında gendinin aleyhine konuşuyo.

1. Yörü gaype yörü durma yanımdan

Sen de görmüyon burda yarım

Namus beni heder eder öldürür

⁶⁹ *Deve yavrusu*

Matemi i bana gızıp dakınır
Yarin ismi dört harfinen okunur
Elimi süremiyom üzerine

Yörü gaype yörü durma yanımda
Ya sen dur ya ben durim yanında
Düşmanım varsa gelsin yüzüme
Ya o dursun ya ben yarin yanında

Deyor Güher Hanım gendim özlerim
Yar sen dersin gend'ichimde gizlerim
Çalışırım elden gelen varına
Ya o dursun ya ben yarin yanında

Vallaha kelp rakip kaçtı gitti. Güher Hanım demedi ki “Sen bu dert ilen bu hileyilen gene de aleyhim de konuşuyon.” Ona güvenmedi, tekrar çözdü tekrar bağladı. Aynen devam etmede olsun, gün güne yara akmaya başladı. Yedi sene geçti.

Gene babasının evine misafir bir geldi. Gız varamadı. Çocuk da ayağının acısından duramadı. Yarayı eşeledi bağlayamadı. Aldı bakalım kendi ağızıyla ne söyledi:

2. Yedi yıldır akar yara bu yerden
Vallahi usandım şu datlı candan
Olursa bir imdat yara da senden
Ölem diyom ölemiyom Allah'ım

Çağırırım heç gapıya çıkan yok
Derdin nedir diye bana bakan yok
Ben ölürsen ataşımı yakan yok
Yakın ataşımı derim Allah'ım

Şu dünyada ben de adam olmadım
At üstünde oynayıp da gülmedim
Doktordan cerrahtan *mahfa*⁷⁰ bulmadım
Ölem diyom ölemiyom Allah'ım

Bunu söylerken kız geldi, başına dikildi. Oğlanın haline baktı, gözlerinden ırmaklar gibi yaşlar akıyor. Oğlanın yüzüne döküldü. Şöyle bir baktı kine kız ağlıyo.

3. Yörü güzel yörü diyor Ahmet Bey'im

Gül gibi benizim sarardı soldu
Ben ağlıyom da kız sana ne oldu
Ayrılma başımdan derim Allah

Gız hemen saçının telini çekti önüne çöktü.

Diğer Güher Hanım böyle mi bildim
Sana yoldaş olsun iman ettiğin
Yarım bir gün olur suval sorulur
Sana da suval sorana yalvarım

Gız böyle der demez oğlan size ömür. Oğlan uzandı. Uzanınca çenesini çekti, ayağını uzattı. Vardı babasına dedi ki

- Baba başın sağolsun. Gardaşının oğlu öldü.

Atadan kalma deliye öğüt verilmez ölüye ağıt verilmez. Ağlaştılar, yüzünü yaykadılar, kömdüler.

Eee, günler geçti. Günlerden birinde delikanlının birisi geldi

- Emmi !

- He ?

- Güher Hanım böyle durmayacak. Bana isten.

- İsterik de oğlum, sana gönlü var mı, varıcı mı ?

⁷⁰ *Fayda*

Yok yahu, adamın gönlü var yok. Adamlar diz çöküyo. hemen Allah'ı emriyle alacaklar. Rahat durmuyolar.

Aldı bakalım onlara ne söyledi Güher Hanım, argadaşlar ne dinleyesiniz.

4. Sen nasıl kümesi yapan sarayın

Ciğerde yaram var gavurabilin mi

Ne duruyon ağlasana gözlerim

Bir daha Ahmet'i görebilin mi

Baktılar ki argadaş, fazla konuşulacak laf yok. Kalkan gitti, kalkan gitti. Güher Hanım da kocaya varmadan bekâr olarak öldü.

Onlar muradına yetti, siz de yetin gardaşım.

ÂŞIK MEHMET İPER

* *Metin 14.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Çotlu Köyü'nde Âşık Mehmet İper'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

SENEM İLE TANIR HİKÂYESİ (STH) *

Eskiden Çukurovalılar Adana'dan yukarısı nerde akarsu varsa suyun başına göçerlerdi. Bölük bölük Çukurova'nın çadır aşiretleri zamanında bunlar gede gede gede Maraş'ı geçer, Ahar dağına aşar, Albistan Tanır'a çıkarlar.

Orda Yazıcıoğlu Tanır Mustafa diye bir delikanlı göçebelerin güzel bir gızı var bre. Halen galır, fakat amma heç bir şey deyemez. Üç ay galıllar adam boön göçecekler bunlara Albistan'dan ekin biçip, Albistan tarafında olur, develere yükledi. Yeyecek gadar, yaza gadar budasını bulur. Gız sabahınan galaz bulur, galazlara suyu doldurur, develere asallar, yolda içerler. Sabahanan erkenden gızın suya geleceğini biliyor, suyun kenarına geldi. Bekleyip duruyordu. Gız da galaz doldurmaya suya geldi.

- N'oldu Mustafa dedi? Diliyin altında bir pakla var. Şunu baña söylesene.

- Vallaha ben bir şey deyemem saña, yalnız sana iki cıngırdak aldım. İki bölük örerler kine yedi kefene sağa sola cıngır cıngır gederler. Bunu dakarsan memnun olurum dedi.

- Gel gel eliñnen dak, dedi. “Gel Mustafa eliñnen dak” dedi. Ulan Mustafa şimdiden sonra irkek sinek bilirimse gondermam sırtıma. O da dedi kine yemin etdi, ahd etti : Dişi sinek gelse gondermam.

Ayrıldılar, yolları ayrıldı. Çukurova'ya geldiler. Bu günde padişahlık İstanbul'dan Maraş'a Kır Paşa isminde bir paşa gönderdiler. Adana ülkesinde Derviş Paşa diye bir paşa var. Şimdiki gibi Angara'da değiller. Eskiden paşalar halkın arasına girer, kim suçlu kim ne yapıyorsa dinlerdi. Yani Derviş Paşa şimdiki bildiğimiz topraklarının öte tarafına geldi. Erzurum'un beri tarafına geldi. Asgeri ora gondur. Cübbesini geydi. Fesi başına geydirdi, çıkdı. Osmaniye civarında dolaşmaya başladı.

Millet yaylaya göçecek, bu beri geçede şimdiki tarihi yerde. Derviş Bey geldi diye orda tef çalıyor. Şimdi oranın ismi Tefçi. Burda tef çalarken ey efeler, delikanlılar deyo ki:

Göçe gatılın. “Göçek gayrı yaylanın zamanı geldi” deyör. “Beş yüz davarın gedersem beş yüz bin getirin”, deyör.

Fakir fukaranın malını ayağının altına aldı. Hükümet de yok şimdiki gibi garagol da yok. Herif geldi.

- Ne var lan bu adamın başına biriktiriyon, dedi. Derviş'e iki tokat vurdu.

- Neñ var senin?

- Nem olucu benim. Bir depik daha vurdu. Nesi varsa aldı. İlerisinde oranın ismi şimdi Devriş'e orda Şerif Atım vardı. Yiti verdi tokadı.

- D..... herif, dedi. "Neye adama misafire şeyedyon" dedi. "Galk Derviş'im" dedi.

Goluna dıhlıldı. Derviş'i çadırına elekti. Adam orda gahroldu yirmi beş gün galdı. Götek dölü atın da eyi bir at.

- Gahve başı göç atım göç, dedi.

Valla Devriş'im ben göçücüm. Amma bizim bir buzağa guzladı. İnak guyuğu arını sokar. Saña südünü yağurdunu yediremedim, gusura bakma, dedi.

Derviş Paşa ordan çıkdı. Vardı asgeriyenin oraya elbisesini geydi. Çizmeyi ayağına soktu, ata bindi. Gannigeçidi geçdi. O yolda garagolun önünden eski bir yol geçer. Orda bir mezerlik var. İçinde goca bir dut var.

Heç sorman geleni dutun yakasından. Getirin goyun masaya. Üç gişiyi asdılar. Asmada olsun.

- Çağırın çeribaşını. Çağırdılar.

- Ora bir derviş gelmiş, nere getdi?

- Bilmiyom efendim.

- Ben eyi mi etdim kötü mü etdim?" Avradına sordular, gocasına sordular.

- Ben bilmiyom, dedi.

Varırım ineğinize buzağınıza bakarım. Eñereme guyuğu ağ arını sakarsa sizin evde yatak derviş, dedi. Ha vardı elini, ayağını öpdü.

- Heç gorkma, dedi. Ben burdayım. Galemini defderini çekdi.

- Burda yaşayacaksın. Ahtbaşı Sakızgediği, Cebeli sancağında deftere yazdı çizdi. İlk tapıyı veren bu Adana bölgesine Derviş Paşa'dır. Maraş'da da Kır Paşa o da getmiş orda vermiş ya. Bu efendim isken emri verilince ne Çukurova'daki göçebe göçebildi geri Maraş'a, ne de adam arıya bulabildi. Günler, aylar sular gibi gelip, geçdi. Ulaa o zaman Yemen'e giderler, Yemen'den geri gelmez heç.

Bu Baha'nın beri yanında Asli in belinde hala isimlerini dutar bunların evinin yanında burda Elif hatın deyî bir garı varmış, hatınımış ha, hatın. Elif hatın o arada gadın beleğ  çıkar geri ener şeye, bakıyor ki orda bir delikanlı. Pınarın oralarda geziyor, geri dönüyor suya varıyor, su içiyor, elini yüzünü yuyor. Elif hatın gadın dedi ki

- Oğlum sen ne ağlıyon burda, ne ağlıyon? dedi.

- Ah ne ağlamayım ana, dedi. Biz bura gonardık yokarı göçerken de, aşağı gederken de gonarlardı. Herkesin de bir çadırı olurdu. Kimse dutamazdı burayı. Anamın ocak daşı  atılıp duruyor. Goca goca kesme olmuş kök basmış her yeri.

Yok oğlum yok yok ya. Anan Devriş Paşa iskan emri verdi, köy guruldu, daha senin akrabaların duruyor. Seni şimdi gönderirim gel bakim sen, benle gel.

Getirdi yeme yedirdi. Yeme yedikten sonra dedi ki

- Oğlum bana Yemen'den Mısır'dan ne getirdin? Nerden geliyor?

- Mısır'dan geliyom.

- Haa ne getirdiysen ba a ver bakayım şimdi.

Hala hala Mısır'da gezinir. Şimdiki gibi vesait yok ki, yol yok yolak yok. Sırtıyna  gelirdi bu i . Biraz ordan meke almış yolda yerim diyi. Tomatesin kabuğunu  ekirdeğiy le beraber sıkılmış topaç etmiş yolda yerim dey . Bunu kimse bilmez de yollarda yerim dey .

- Bunu ekeceksin hatın, dedi. Şöyle ekeceksin dey  tarif etdi.

Adam heç bilemedi.

- Bu da bulgurnan yenir, dedi.

Ekdi, Musacık da musacık verdi  itili. Güzeldi, garının yanına vardı ki:

- Ne ettin hatın?

Vallaha ne edim oğlum, Musa'm oraya ekti, gızardı. Hasda oluruk dey  yemiyorlar. G ğ n  yediler, yetiğini yemediler.

- Yok  yle değ l. Bunun yetiğ  yenir.

Bu   keye Adana   kesine getiren, meke biderini Mısır'dan getiren, Musacıklardan Musa isminde bir adam, seferberlikten gelen.

Bu böyle olmada olsun yıllar, aylar sular gibi çağladı. Gız orda Çukurova'da galdı. Adam Albistan'da galdı. Ermeniler Maraş Ermenileri o güne göre deyorlar kine Müslümanlara :

Aman aman Ermeni işi yapman, deermençilik yapman. Mal alıp satmak gavur işi, icatı bu deyorlar.

Müslüman elini dutuyorlar ne alış veriş ederler, ne zanaata gederler, gendileri haliyle bir tarlada takımda çalışırsa çalışır, çalışmazsa yapmazlar. Haa hepsi Müslüman o, efendim hemi hoca hemi Ermeni. Ermeni hocalık yapıyor. Müslüman'ı gandırıyor. Gendileri zengin olacak ya. Ermeni Maraş'dan yükletdi, Çukurova'ya endi kine babam ne deyim saña ki ne deyim saña. Bir garı tulumpa ahtas olmuş, cangırt cangırt tulumbacı.

- Nerelisin çerçim, dedi.

- Maraşlıyım, dedi.

- Sen şu helkeden hayvanını sula. Şu ev bizim evimiz, ora var misafir ol. Saña benim soracağam var, dedi.

Burada eve vardı, çerçi yıkdı yükünü, garı vardı, alacağını saya saya eletti çadıra.

- Tanır tarafına geden mi sen? dedi. Orda Yazıcıoğlu Mustafa Efendi varıdı. Bu evlendi mi? Oğlan everdi mi? Gız everdi mi? Bunu söyle, sen bunu deyeceñ tamam. Başka bir şey demiyecñ. Ne deyim başka bişey n'oldu?

Vallaha o dedi bir gız alacak olmuşumuş, gız da Çukurova'daymış gelememiş. Şimdiyse adam delirdi, dedi. Gördüğün o pıñarın başında kışı yok yazı yok anam yandım der. Gözleri de kör oldu. Yıkılır, yekinir, orda suya varan helkeynen bir yemek eletirler önüne gollar, yer. Sağlığında genciken benim sifta yükümü oraya bir gatr yükünü çezdim. Mustafa Efendi Çukurovalıların gelme zamanı metire metre hepsine giyim guşam dağıdırdı. Şimdi benim ırkım kesildi de dadar mıyım?

- Çerçim makasın var mı?

- Var, dedi adam.

Ver bakalım.

Cıngırdak daha ucunda saçının. Saçının ucunda hatıra olarak dakıyor. Bu öyle kesdi. Burdan mendile çıkınladı, eletdi. Bu adama verdi. O benim şeklim değildir. Yükünü yükledi, çekdi çıkıdı. Maraş'dan Tanır'a vardı.

- Mustafa Emmi !

- Ne diyon?

- Saña hediye getirdim.

- Oğlum sen Çukurova'dan mısın? Gel buraya. Benim sevdiğim gel buraya.

Geldi geldi dedi eline aldımış goca mendili çözdi ki gardaşım, ne çözsün. Aşşadan yokarı daha örük belik, kökünden kesmiş ucunda ki cıngırdağı şöyle bir salladı. Bacısı varıdı. Bacısının ismi Döney'di. O da gocaya gedemedi. Adam

- Aaa! dedi. Efendime söyleyim oranın beyi, ileri gelenleri, cıngırdaklı bacı Döne diye çağırıldar.

- Ne deyon?

- Senem gelmiş Senem, dedi. Derd gendine göre, bu türkü ya acıynan söylenir ya sevgiynen söylenir. Adam aldı bakalım ne söyledi :

1. Der selam geldi de nazlı Senem'den

Deli gönül şad olmıya başladı

Ermeni diyerlerin dilleri

Şeker çeynesin datlı datlı

Galma n'olam gurban belğin başına

Güneş daldı senin düşüñe

Yaşın senin seksen doksan yaşında

Benim yaşıım yüz olmaya başladı

Yarimin geydiği o zaman sarı

Ölmeden bir daha göreyim bari

Akmazıkan kör kuyuların suları

Suyu geldi çağlamaya başladı

Görölmeyen huyu var insanların
Duman çöktü görölmüyor belleri
Yazıcıoğlu'm Şerifli'nin dağları
Deli gönöl yaz olmaya başladı

Efendim sayın argadaşlar, adam türküyü söyledi. Şimdi ben bu türküyü söylüyom Ellek'de gınada bir adam sokağa gelmiş duruyor. Evet heç önemsemiyor. Bu dedi ki galkdı:

- Argadaşlar ben Albistan'a getdim dedi. Albistan'da asger argadaşım varıdı, hem de meke azıcık bişey, azıcık..

- Ulan şu puñarın başına varak. Puñarın başına vardılar. Ben bu âşıklar yalan söylüyor öyle türkü çağırıyor amma yalan söylüyor diyorum. Gendi görmedi ya. Dedi ki:

- Hemşerim şu gız Çukurovalı, yapmışlar iresmini diyorum. Mezarın beyaz daşına yaptırmış olduğuna göre üç guşak gamında belinde kemer deriden, elinde oğlanın şeyi alt tarafında üst başında gızın elinde deve şöyle boynunu bükmüş oğlana bakıp duruyor. Yaptırmışlar mezarını. Araşdırmışlar siz gedin Albistan'a. Aşıklar yalan söylüyor dersiniz, Albistan'da bu hadisenin mezeri orda. Gız Çukurova'da olay gerçek budur. Biz şöyle bilir, böyle geçerik.

ÂŞIK MEHMET İPER

* *Metin 9.11.1997 tarihinde Düziçi'nin Gökçayır Köyü Hallolar Mahallesi'nde Âşık Mehmet İper'den ses kayıt aracı ile doğal ortamda derlenmiştir.*

ADANA HALK HİKÂYESLERİ VE HİKÂYESİLİK GELENEĞİ BİLGİ KAYNAKLARI

Adana halk hikâyeleri ve hikâyecilik geleneği araştırmasında, öncelikle âşıklar ve hikâye anlatıcılarına bilgi kaynağı olarak başvurulmuştur. Bunun dışında yöreden olup âşık olmayan ancak yıllarca hikâye anlatılan ortamda bulunmuş, geleneği yaşamış kişilere de söz verilmiştir. Kaynak kişiler içine alınan bu kişileri, âşık ve hikâyecilerden ayırmak için “diğer kaynak” (DK) şeklinde adlandırdık.

Kaynak kişilerle ilgili bilgiler adı, soyadı, mahlası, doğum yeri ve tarihi, öğrenim durumu ve mesleği sıralamasına göre şu şekildedir:

K1: İbrahim Karalı Davutluoğlu, Kadirli Döğenli (Araplı) 1926, Köy Enstitüsü Mezunu, öğretmen

K2: Mehmet Siligün, Âşık Karamahmet, Ceyhan Gümürdülü Köyü, 1934, okur-yazar, çiftçi

K3: Mehmet Demirci, Koroğlu, Düziçi Gökçayır Köyü, okur-yazar, çiftçi

K4: Mehmet Ova, Düziçi Gökçayır Köyü 1928, okur-yazar, çiftçi

K5: Mehmet İper, Düziçi Çotlu Köyü, öğrenimi yok, çiftçi

K6: Eyüp Tadil, Âşık Eyyübi, Feke Gürümüze Köyü, 1955, ortaokul, maden işletmeciliği, çiftçilik

K7: Duran Şihererli, Âşık Şihlioğlu, Ceyhan Gümürdülü Köyü, 1933, ilkokul, berberlik

K8: Osman Özfidan, Âşık Fidânî, İmamoğlu Saygeçit Köyü 1935, ortaokul, çiftçilik

K9: Nizamettin Kayacan, Âşık Nizâmî, Feke Mansurlu Köyü 1942, lise, emekli

K10: İsmail Hakkı Tanrıkulu, Âşık Tanrıkulu, Feke Gökçeli Köyü 1952, ilkokul, işçi

K11: Ahmet İmamî, Kozan 1954, lise, âşıklık

K12: İbrahim Saltan, Malatya Hekimhan 1945, ilkokul, seyyar satıcı, âşıklık,

K13: Osman Taşkaya, Âşık Feymanî, Kadirli Azaplı Köyü 1942, ilkokul, çiftçilik, âşıklık

K14: Ömer Koca, Osmaniye Raziye Köyü 1936, ortaokul, emekli

K15: Hacı Karakılçık, Feke Tokmanaklı Köyü 1946, ilkokul. çiftçi

DK1: Halil Koç, Düziçi Hacılar Köyü 1929, çiftçilik, âşıklık

DK2: Şerafettin Öner, Düziçi Hacılar Köyü, enstitü, öğretmen

DK3: Bekir Dağsever, Düziçi Çitli Köyü 1952, lise, memur

KAYNAKÇA

Adana İl Yıllığı-1991 Kemal Matbaası, Adana 1991

AKALIN L. Sami, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul 1984.

AKALIN L. Sami, Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar, Kargışlar, Ankara 1990

AKARPINAR Bahar, *Seyit Battal Gazi Destanı ve Chanson de Roland'da Din Olgusunun Karşılaştırmalı İncelemesi*, V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyonu Bildirileri I, KB HAGEM Yayınları, Ankara 1997.

AKSOY Ömer Asım, Deyimler Sözlüğü, TTK Basımevi, Ankara 1984.

AKTAŞ Şerif, Edebiyatta Üslûp ve Problemleri, Akçağ Yayınları, Ankara 1993

ALPTEKİN Ali Berat, Kirmanşah Hikayesi Üzerinde Bir Çalışma, Erzurum 1981 (Yayımlanmamış Doktora Ön Çalışması)

ALPTEKİN Ali Berat, *Elif ile Yaralı Mahmut Hikâyesi*, Türk Folklor Araştırmaları, Ankara 1982

ALPTEKİN Ali Berat, *Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Halk Hikâyeleri Bibliyografyası*, Türk Dünyası Araştırmaları, (23), Nisan 1983.

ALPTEKİN Ali Berat, *Hurşit ile Mahi Mahri*, Türk Folkloru 4 (45-46-47) Nisan, Mayıs, Haziran, 1983

ALPTEKİN Ali Berat, *Köroğlu Hikâyesinin Bolu Beyi Kolundaki Milli ve Beynelmîlel Motifler*, Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

ALPTEKİN Ali Berat, *Azerbaycan Hikâyeleri*, Türk Folkloru 5 (54), Ocak 84 (9-13), Şubat 84 (11-14)

ALPTEKİN Ali Berat, *Azerbaycan Halk Hikâyesi: Kul Mahmut*, Türk Dünyası Araştırmaları, (39), Şubat 1985

ALPTEKİN Ali Berat, *Karacaoğlan'ın Hayatı Etrafında Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri*, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri II. Cilt Halk Edebiyatı, Ankara 1986

ALPTEKİN Ali Berat, Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

ALTINKAYNAK Erdoğan, Halk Hikâyeleri (Metin-Tahlil) Kayseri 1993, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, *Adana Maddesi*, C.1, Ana Yayıncılık, İstanbul 1988.

Ana Bratannica Genel Kültür Ansiklopedisi, *Hikâye Maddesi*, C.17, Ana Yayıncılık, İstanbul 1989.

AND Metin, Türk Tiyatrosunun Evreleri, Turhan Kitabevi, Ankara 1983

ARASLI Alhan Altan, Azeri Türklerinin Halk Hikâyeleri, KTB Yayınları , Ankara 1985

ARSLAN Mustafa –Milay KÖKTÜRK, *Halk Biliminde Yöntem ve Teori Arayışları*, Milli Folklor, C.5, Y.11 S. 41, Bahar 1999.

ARTUN Erman, *Karacaoğlan Şiirinin Kültür Kaynakları*, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, KB Yayınları, Y.3, C.2, S.7, Şubat 1995

ARTUN Erman, *Dadaloğlu Üzerine Birkaç Söz*, İçel Kültürü, Y.9, S.40, Temmuz 1995

ARTUN Erman, *Ozandan Âşığa Halk Şiiri Geleneğinin Kültür Kaynakları*, İçel Kültürü, Y.9, S.41 Eylül , İçel 1995

ARTUN Erman, Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymanı, Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Adana 1996.

ARTUN Erman, *Andırın Beşbucaklı Âşık Halil*, İçel Kültürü, Y.10, S.46, Temmuz 1996

ARTUN Erman, *Adanalı Âşıkların Şiirlerinde Kıbrıs Barış Harekâtı*, I. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, 20-23 Kasım 1996, Kıbrıs Araştırmaları Dergisi, C.2, S.4, Sonbahar , Kıbrıs 1996

ARTUN Erman, *Adana'da Mani Söyleme Geleneği*, 7. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1997 Eskişehir Bildirileri (Basılacak)

ARTUN Erman, *Adana'da Bilmece Söyleme Geleneği*, Balıkesir Üniversitesi 1. Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri, 2-4 Haziran 1997 Balıkesir, Ankara 1997

ARTUN Erman, *Âşıklık Geleneğinde Karacaoğlan Çığırma*, Mut 23. Uluslararası Halk Edebiyatı ve Karacaoğlan Sempozyumu, 15-16 Kasım 1997 ,Mut 1998

ARTUN Erman, *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği ve Âşık Fasılları*, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Halk Edebiyatı Seksiyonu Bildirileri, C.1, KB HAGEM Yayınları, Ankara 1997

ARTUN Erman, *Anadolu'da Türk Halk Kültürü Ürünlerinin Oluşumuna Kültürel Gelişim ve Değişim Açısından Bakış*, Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998 Bildiriler, Giresun Belediyesi Yayınları, İstanbul 1998

ARTUN Erman, *Günümüz Adana Âşıklık Geleneğinde Nasihat(Öğütleme)*, 1. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Balıkesir 1998 (Basılacak)

ARTUN Erman, *Âşık Tarzı Türk Halk Edebiyatında Üslup*, Edebiyat ve Toplum Sempozyumu Bildirileri 4-5 Haziran 1999, A.Ü Tömer Yayınları, Gaziantep 1999

ARTUN Erman, *Günümüz Adanalı Âşıkların Dinî-Tasavvufî Şiirleri*, 2. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul 1999 (Basılacak)

ARTUN Erman, *Osmanlı-Türk Kültüründe Âşık Şiirinin Belirleyici Rolü, Osmanlı Dünyasında Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, İstanbul 1999 (Basılacak)

ARTUN Erman, *Günümüz Adana Âşıklık Geleneğinde Ölüm, Mezar Teması, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu* 18-20 Aralık 1998, Mezarlık Vakfı Yayınları, İstanbul 1999

ARTUN Erman, *Günümüzde Yeniden Yapılanan Âşıklık Geleneğinin Sosyo-Kültürel Boyutu*, 1. Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1999

ARTUN Erman, *Günümüzü Adana Âşıklık Geleneğinde Mizah, Folklor ve Edebiyat* 1999/1 S.17, Ankara 1999

ARTUN Erman, *Günümüzü Adana Âşıklık Geleneğinde Yiğitleme (Yiğit Üstüne Türkü)*, Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu Armağanı, İzmir 2000

ARTUN Erman, *Günümüzü Adana Âşıklık Geleneği Âşıklarından Âşık Kederi'nin Alevî-Bektaşî Edebiyatında Yeri*, 1. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri, Ankara 2000

ARTUN Erman, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı Terimleri Üzerine Bir Deneme*, İlesam Uluslararası Türk Dünyası Kurultayı Bildirileri, Mersin 2000

ARTUN Erman, *Günümüz Adana Aşıklık Geleneğinde Alkış-Kargış (Kara Alkış)*, 3.Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Söleni, Bildiriler, Adana Valiliği-Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana 1999.

ASLAN Ensar, Çıldır Aşık Şenlik (Hayatı, Şiirleri, Hikâyeleri), Ankara 1975.

ASLAN Ensar, Halk Hikâyelerini İnceleme Yöntemleri Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme, Dicle Üniversitesi Yayınları, Diyarbakır 1990

BALİ Muhan, Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi, Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1967.

BAŞGÖZ İlhan, Biyografik Türk Halk Hikâyeleri, Ankara 1949 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

BAŞGÖZ İlhan, Türk Halk Hikâyelerinde Söz Kalıpları, Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı 1975, Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü, İstanbul 1975

BAŞGÖZ İlhan, *Hikaye Anlatan Aşık ve Dinleyicisi, Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul 1986

BAŞGÖZ İlhan, İzahlı Türk Edebiyatı Antolojisi, Ararat Yayınları, İstanbul 1968

BORATAV Pertev Naili, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1982.

BORATAV Pertev Naili, *Destan, Roman ve Cemiyet, Folklor ve Edebiyat 2*, (1982) Adam Yayınları, İstanbul 1983.

BORATAV Pertev Naili, *Çukurova'da Folklor Derlemeleri, A.Ü. DTCF Dergisi*, Ankara TY

BORATAV Pertev Naili, *Türk Destanları Tetkikinin Bugünkü Vaziyeti ve Verdiği Neticeler, Folklor ve Edebiyat 2*, (1982) Adam Yayınları, İstanbul 1983.

BORATAV Pertev Naili, Köroğlu Destanı, Adam Yay, İstanbul 1984

BORATAV Pertev Naili, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Adam Yayınları, İstanbul 1988.

Britannica Compto's, Adana Maddesi, C.1, Ana Yayıncılık, İstanbul 1991.

Büyük Larousse, Adana Maddesi, C.1, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi, Hikâye Maddesi, C.5, Gelişim Yayınları, İstanbul 1988.

CARLAUI J. C., J. C. Fillox, Edebî Eleştirî, (Çeviren: Ayşe Hümeyra Çakmaklı) KTB. Yayınları, Ankara 1985

CEMİLOĞLU Mustafa, *Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinde Kahramanların Âşık Olması ile İlgili Motifler ve Bunların Yapısı*, Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi, S.3, Bahar 1997, TDK Yayınları Ankara 1997

CEMİLOĞLU Mustafa, Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi Vipaş Anonim Şirketi Yayınları, Bursa 1999.

ÇETİN İsmet, Türk Halk Hikâyeleri İçinde Hikâye-i Uğru ile Kadı, Gazi Üniversitesi 1988. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ÇETİN İsmet, Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Cenknâmeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

ÇOLAK Faruk, Şah İsmail Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Kayseri 1994, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

DARKOT Besim, *Adana Maddesi*, İslam Ansiklopedisi, C.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul TY.

DEMİR Yavuz, İlk Dönem Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi, Akçağ Yayınları Ankara 1995

DEVELLİOĞLU Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Hikâye, Hikâyet Maddesi, Aydın Kitabevi, Ankara 1993.

DURBİLMEZ Bayram, Karslı Âşık Murat Çobanoğlu Hayatı-Sanatı ve Eserleri, Kayseri 1993, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

DURBİLMEZ Bayram, *Kadirli'li Yusuf Sıra'nın Hikaye Repertuarı ve Güzel Ahmet Hikâyesi*, 3.Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni, Bildiriler, Adana Valiliği-Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana 1999

DUYMAZ Ali, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi 1992

DUYMAZ Ali, *Türk Halk Hikâyelerinde Ortak ve Benzer Şiirler ile Bunların Kaynakları Meselesi*, V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Türk Halk Edebiyatı Sektörünü KB HAGEM Yayınları, Ankara 1997

- DUYMAZ Ali, Nevruz Bey Hikâyesi, (İnceleme Metinler), Milli Folklor Yayınları, Aydın 1996
- ELÇİN Şükrü, Kitabı Mensur, Realist İstanbul Halk Hikâyeleri, Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C.1, S.1, Ankara 1969.
- ELÇİN Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1986.
- ELÇİN Şükrü, Halk Edebiyatı Araştırmaları I, II Akçağ Yayınları Ankara 1997
- EKİCİ Metin, Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri, AKDITYK Yayınları, Ankara 1995
- ENER Kasım, Tarih Boyunca Adana Ovasına (Çukurova'ya) Bir Bakış, Kayı Yayınları, İstanbul 1986.
- ENGİNÜN İnci-Mustafa KUTLU, Hikâye Maddesi Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.4, İstanbul 1981.
- GÖRKEM İsmail, Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı Üzerine Bir Araştırma, Elazığ 1996 (Doçentlik Takdim Tezi)
- Görsel Türkiye Ansiklopedisi, Adana Maddesi, C.1, Görsel Yayınları, İstanbul 1985
- GÖKYAY Orhan Şaik, Dede Korkut Destanlarında İslamî Unsurlar, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1971, TDK Yayınları, Ankara 1989
- GÜNAY Umay, Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yayınları, Ankara 1992.
- GÜNAY Umay, Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili, Milli Folklor C.5, Y.10, S.37, Bahar 1998.
- GÜVEN Salim, Düziçi Yöresinde Halk Hikâyeleri/Derleme ve İnceleme, Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Adana 1991 (Mezuniyet Tezi)
- HABİP İsmail, Edebiyat Bilgileri, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943.
- İNAN Abdulkadir, Makaleler ve İncelemeler, C.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.
- KAHRAMAN Âlim, Hikâye Maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.17, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.
- KAPLAN Mehmet, Tip Tahlilleri, Türk Edebiyatında Tipler, İstanbul 1981.

- KARADAĞ Metin, Şirvan Şah ile Şemail Banu Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum 1981 (Yayınlanmamış Doktora Ön Çalışması)
- KARADAĞ Metin, Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar, Atatürk Üniversitesi 1984 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- KARADEMİR Mahmut, Halk Hikâyeleri Külliyyatı (Selim-i Cevheri, Zeynel-Esnam, Duhter-i Şah-ı Keşmir) Metin İnceleme, Erzurum 1993 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KARATAŞ Aynur, Elif ile Mahmud Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KARAKUZU Berrin (ESİN), Âşık Emrahlar Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma, Konya 1992 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, C.1, KB Yayınları, Ankara 1992.
- KARTARI Hasan, Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları, Ankara 1977
- KAVRUK Hasan, Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989
- KAYA Doğan, Ruhsatı'nın Uğru İle Kadı Hikâyesi, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1985
- KAYA Doğan, Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, KB HAGEM Yayınları, Ankara 1993
- KAYA Doğan, Eşref Bey Hikâyesi, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.15-16, Sivas 1993
- KAYA Doğan, Âşık Minhaci, Dilek Matbaası Sivas 1994.
- KAYA Doğan, Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Ruhsâtı, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 1994.
- KEMAL Yaşar, Sarı Defterdekiler, Folklor Derlemeleri, (Hazırlayan: Alpay Kabacalı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997
- KOCATÜRK Vasfi Mahir, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1970
- KOZ M. Sabri, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II. Cilt Türk Halk Hikâyesinde Aile, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Ankara 1992

KÖKSAL Hasan, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, Ankara 1984.

KÖKTÜRK Şahin, Kurbânî ve Peri Hikâyesi Üzerine Bir Araştırma, Samsun 1990, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KÖPRÜLÜ Fuat, *Ozan*, Edebiyat Araştırmaları I Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.

KÖPRÜLÜ Fuat, *Türk Edebiyatının Menşe'i*, Edebiyat Araştırmaları I.Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.

KÖPRÜLÜ Fuat, Türk Saz Şairleri, İstanbul 1962

KÖPRÜLÜ Fuat, *Türkler'de Halk Hikâyeciliğine Dair Bazı Maddeler, "Meddahlar"* Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.

KÖPRÜLÜ Fuat, *Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe*, Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.

KÖSE Nerin, Türk Halk Edebiyatında Kısa Hikâyeler, Ege Üniversitesi, İzmir 1989 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

KÖSE Nerin, Seyfûlmülûk Hikâyeleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, İzmir 1993 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

KÖSE Nerin, *Sevdiğini Yenerek Alan Genç Kız Motifi ve Türk Halk Hikâyeleri*, Milli Folklor Güz 1994, S.23 , C.3, Y.6 , Ankara 1994

KÖSE Nerin, *Türk Halk Hikâyeleri ve Yas*, Milli Folklor, Yaz 1994, S.22, C.3, Y.6, Ankara 1994

KÖSE Nerin, *Türk Halk Hikâyeleri Gurbet*, Milli Follor Yayınları İzmir 1997

KÖSE Nerin, Araştırmalar II, Milli Folklor Yayınları Ankara 1997

KUZUCULAR Şahamettin, *Eşref Bey Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Sivas 1992, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

KORKMAZ Kürşat, *Barak Yöresinde Hikâyeli Türkü Geleneği Üzerine Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara 1995, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

LEVEND Ağâh Sırrı, *Divan Edebiyatında Hikâye I*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten 1967, AKDTYK Yayınları, Ankara 1989.

MAKAS Zeynelâbidin, Yaralı Mahmud ile Mahbub Hanım Hikâyesi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1979 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

MAKAS Zeynelâbidin, Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum 1982

MAZIOĞLU Hasibe, *Divan Edebiyatında Hikâye*, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1985.

Meydan Larousse, *Adana Maddesi*, C. I, Meydan Yayınları, İstanbul 1971.

NUTKU Özdemir, *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*, Ankara 1976.

OĞUZ M.Öcal, Âşık Efgân Hikâyesi (İnceleme-Metin), Ankara 1995, (Yayımlanmamış Doçentlik Takdim Tezi)

OĞUZ M.Öcal, *Dede Korkut Kitabındaki Sosyal Çevre İçinde Ozan*, Milli Folklor C.5, Y.10, S.37, Bahar 1998.

OLRIK Axel, *Halk Anlatılarının Epik Kuralları*, Folklorla Doğru, Mayıs-Haziran 1975.

ONG Walter J., Sözlü ve Yazılı Kültür/ Sözün Teknolojileşmesi, Metis Yayınları İstanbul 1995.

ÖZÖN M.Nihat, Türkçe’de Roman, İletişim Yayınları, İstanbul 1985

ÖZSOY Bekir Sami, Posoflu Aşık Sabit Müdâmi Hayatı Edebi Şahsiyeti ve Eserleri, Kayseri 1993 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

ÖZTELLİ Cahit, *Halk Hikâyelerinde Kahramanların Tanımı*, Türk Folklor Araştırmaları, Mayıs 1965, Y.16, C.9, İstanbul 1965

RAYMAN Hayrettin, Âşık Sümmani, Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Şiirleri ve Şiirlerinin Tahlili, Elazığ 1991 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

SAKAOĞLU Saim, *Meddah Behçet Mahir*, Milli Kültür, 2(1), Haziran 1980.

SAKAOĞLU Saim, *Halk Kitapları*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Aydın 1996

SAKAOĞLU Saim, Bayburt’ta Derlenen Bir Halk Hikâyesi: Hurşit ile Mehî, Türk Folklorundan Derlemeler, Ankara 1986.

SAKAOĞLU Saim, Dadaloğlu, Ankara 1986.

SAKAOĞLU Saim, Dadaloğlu'nun Hayatı Etrafında Tasnif Edilmiş Hikâye Var mıdır? Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu Bildiriler, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1991

SAKAOĞLU Saim-Ali DUYMAZ, Hurşit ile Mahmiş Hikâyesi, KB HAGEM Yayınları, Ankara 1996.

SAKAOĞLU Saim, Dede Korkut Kitabı, İncelemeler-Denemeler-Aktarmalar I-II, Selçuk Üniversitesi Yayınları , Konya 1998

SÖNMEZ Sevgül, Alman Halk Hikâyeciliği İle Türk Halk Hikâyeciliğinin Teorik Olarak Karşılaştırılması, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ,Ankara 1996, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

SÜMER Faruk, Koroğlu, Kızıroğlu Mustafa ve Demircioğlu ile İlgili Vesikalar, Türk Dünyası Araştırmaları 46, Şubat 1987.

ŞENEL Süleyman, Aşık Musikisi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.3, İstanbul, 1968

ŞİMŞEK Esmâ, Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi 1987 , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ŞİMŞEK Esmâ, Deli Boran Hikâyesi, İçel Kültürü 1991

TAN Nail, Manilerimizde Halk Hikâyesi Kahramanları, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten 1975, KB MİFAD Yayınları, Ankara 1976

TANPINAR Ahmet Hamdi, Edebiyat Üzerine Makaleler (Hazırlayan Zeynep KERMAN) İstanbul 1997.

Türkçe Sözlük, Hikâye Maddesi, C.1, TDK Yayınları, Ankara 1988.

TÖRENEK Mehmet, 1908-1918 Arası Türk Hikâyeciliği, Atatürk Üniversitesi Erzurum 1987 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

TÜRKMEN Fikret, Tahir ile Zühre, KTB Yayınları Ankara 1983

TÜRKMEN Fikret, Ermeniler Arasında Türk Halk Hikâyeleri, Türk Halk Edebiyatının Ermeni Kültürüne Tesiri, Akademi Kitabevi, İzmir 1992

TÜRKMEN Fikret, Aşık Garip Hikâyesi, İnceleme-Metin, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

TÜRKMEN Fikret, Hikâye Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.17, İstanbul 1998.

TURAN Metin, Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri, Ankara 1997

YILDIZBAŞ Süleyman, Asuman ile Zeycan Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Yurt Ansiklopedisi, *Adana Maddesi*, 1. ve 2. Fasikül Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981.

URAZ Murat, *Halk Hikâyelerinde Köşeler ve Keller*, Türk Folkloru Araştırmaları 1. Cilt, S.10

UYŞAL Ahmet Edip, *Destanlarımızdan Dede Korkut Hikâyeleri İle Köroğlu'nda Tabiatüstü Unsurlar*, Erdem, C.2, S.4, Ocak 1986, TDK Yayınları, Ankara 1986

WEBER Jean Paul, Sanat Psikolojisi, (Türkçesi İlhan Cem Erseven), Ürün Yayınları ,Ankara 1995

YALMAN (YALGIN) Ali Rıza, *Köroğlu'nun Gürcistan Seferi*, Görüşler, S.21-22-24-27, Adana 1939

YALMAN Ali Rıza (YALGIN), Cenup'ta Türkmen Oymakları, II, (Hazırlayan Sabahat Büyük Emir), Ankara 1993.

YÜKSEL Hasan Avni, *Hikâye Anlatma Geleneğinde Hikâye Anlatıcısı ve Çevre*, Türk Kültürü Araştırmaları, Halil Fikret ALASYA'ya Armağan, Y. XXVI/2 1988, Ankara 1989

ADANA HALK HİKÂYELERİ VE HALK HİKÂYECİLİĞİ GELENEĞİ ARAŞTIRMASI ANKET SORULARI

- 1- Eskiden en çok hangi hikâyeler anlatılırdı?
- 2- Bölgede yaşayan âşıklar üzerine anlatılan hikâyeler var mıydı?
- 3- Bölgede anlatılan aşk konulu hikâyeler nelerdir? Kimler anlatırlar?
- 4- Bölgede anlatılan tarih ve kahramanlık konulu hikâyeler nelerdir?

Kimler tarafından anlatılırlar?

- 5- Bölgede anlatılan dinî hikâyeler nelerdir? Kimler tarafından anlatılırlar?

- 6- Geleneksel hikâye anlatımı içinde klâsik hikâye ve bozlak dediğimiz kısa hikâyeler anlatıyor musunuz?

- 7- Bozlaklar çeşitli adlar ve makamlarla söylenmektedir. Yöredeki ad ve makamları sıralayınız.

- 8- Bozlak söylüyorsanız önce bozlağa konu olan hikâyeyi anlatıyor musunuz?

- 9- Bozlakların konuları nelerdir?

- 10- Hikâye anlatma geleneğinde yarım saatlik bir oturumda anlatılan kısa hikâyeler vardır. Bunlar mutlaka yaşanmış olaylardır ve gündüz anlatılırlar. Serencam adı verilen bu hikâyeler bölgemizde anlatılmakta mıdır?

- 11- Doğu Anadolu hikâye anlatma geleneğinde, kısa maceraları anlatan hikâyelere serküşte denir. Yörede anlatılan kısa hikâyelere bu isim verilir mi?

- 12- İçinde türkü bulunmayan hikâyelere Doğu Anadolu hikâye anlatma geleneğinde, kara hekât (kara düzen hikâye) denilir. Yöremizde bu isim kullanılır mı?

- 13- Hikâyelerinizi geleneksel sıralamaya göre mi anlatıyorsunuz? Geleneksel sıraya göre anlatmıyorsanız nasıl bir sıra izliyorsunuz?

- 14- Anlattığınız hikâyede fasıl bölümü var mı? Bu bölüme siz ne diyorsunuz?

- 15- Saz çalışıyorsanız fasılda saz kullanıyor musunuz?

16- Fasılda divâni, tecnis (kafiyeleri cinaslı türkû), tekerleme (türkû), koşma, semai, destan, Koroğlu'ndan parçalar, muamma bölümleri yer alır mı?

17- Eski hikâye anlatma geleneğinde hikâyenin başında Koroğlu okumak adettir. Rivayete göre Koroğlu fasıllarda kendisinden bir türkû söylemeyen âşığa beddua edermiş. Yöremizdeki âşıklar arasında böyle bir inanış var mı?

18- Halk hikâyesi anlatma geleneğinde sazlı fasıl bittikten sonra bazı âşıkların döşeme adını verdikleri tekerleme söylenir. Bu, olmayacak şeyleri komik bir şekilde anlatan ufak maceradır. Hikâyeye geçmeden önce dinleyiciyi hazırlamak için söylenen tekerlemedir. Sizin anlattığınız hikâyede de döşeme bölümü var mı? Bu bölüme döşeme adı dışında bir ad veriyor musunuz?

19- Döşeme bölümündeki tekerleme sabit midir yoksa her hikâyede değişir mi?

20- Eski hikâye anlatma geleneğinde asıl hikâye bir dua ile başlardı. Bu dua genellikle değişik âşıkların tekrar ettiği sabit bir duaydı. Siz de hikâye anlatırken bu duayı anlatıyor musunuz?

21- Eski hikâyeciler, hikâyenin şiirsiz bölümlerinde tam bir anlatma serbestliği içinde konuşurlardı. Esas konudan sapmamak şartıyla hikâyelerini istedikleri genişlikte anlatabilirlerdi. Asıl hikâye arasına karavelli adını verdikleri bağımsız hikâyeler eklerlerdi. Siz de hikâye anlatırken bunu yapıyor musunuz? Böyle hikâyeler anlatıyorsanız ne adlar veriyorsunuz? Bu hikâyelerde nelerden bahsediyorsunuz?

22- Hikâyenin sonunda sevdalıları kavuşturan âşık, bunları düğünlerini de hikâye eder ve en sonunda kahramanı gerdeğe koyarken hikâye içindeki kahramanların birine veya hikâyede asıl kahramandan başka, ikinci bir âşık şair varsa ona uzun bir güzelleme söyler. Bu hem sözleri hem de makamı bakımından oynak, neşeli bir türküdür. Adına da toy denir. Siz de hikâyenin sonunda toy türküsü söylüyor musunuz?

23- Eski hikâye anlatma geleneğinde âşık, bütün hasretler, garipler için dua ettikten sonra “Ustamızın adı Hıdır elimizden gelen budur” diyerek hikâyeye son verir. Siz de hikâyenin bitiminde dua ediyor musunuz?

24- Hikâyeciliğe başlamanızda nelerin etkisi oldu?

1. Usta-Çırak ilişkisi 2. Rüya motifi

3. Türkölü hikâye dinlenen ortamda bulunma

25- Eskiden yabacı hikâyeciler bölgeye gelirler miydi?

26- Yabancı hikâyecilerden kimler hangi hikâyeleri anlatırlardı?

27- Bunlara gezginci hikâyeci denilebilir mi?

28- Hikâye anlatmanızda bunların etkisi oldu mu?

29- Hikâye anlatılırken saz çalınır mı?

30- Âşık olmadığı halde yalnız hikâye anlatanlar saz çalar mı ?

31- Saz çalamıyorsanız yanınızda sofı gezdiriyor musunuz?

32- Çeşitli yörelerde anlatılan hikâyelerde türkölü bölümlere makam,

hava gibi özel isimler verilir. Siz de anlattığınız bölümlerde türkölü bölümlere özel isimler veriyor musunuz?

33- Hikâyelerdeki şiirli bölümlerin ezgisi konularına göre değişir mi?

34- Hikâyeci hikâyenin türkölü bölümlerinde kendi türkülerini mi usta malı türköleri mi söylüyor?

35- Eskiden kadın hikâyeciler var mıydı? Bugün de kadın hikâyecilere rastlanabiliyor mu?

36- Hikâyeyi anlatmadan önce dinleyiciyi hazırlama aşaması oluyor mu? (Geleneği, eski hikâyeci âşıkları anlatma, eskiden hikâyelerin nasıl söylendiğini anlatma gibi.)

37- Daha önceden bilinen hikâye ve türkölü hikâyeleri anlatırken ustalardan duyduğunuz ve gelenekten öğrendiğiniz şekliyle mi anlatırsınız?

38- Hikâye anlatırken jest, mimik, taklit unsurunu nasıl kullanıyorsunuz?

39- Hikâyeye ara verip başladığınızda izlediğiniz geleneksel bir yol var mıdır?

40- Hikâyelerde bazı değişiklikler yaparsanız bunu hangi bölümlerde gerçekleştirirsiniz?

41- Hikâye anlatırken kendi özlem ve duygularınızı ekler misiniz?

42- Hikâye anlatırken kahramanlar arasında taraf tutar mısınız?

- 43- Hikâye anlatırken dahil olduğunuz mezhebe dair göndermeler yapar mısınız?
- 44- Size göre Adana yöresinde hikâyeler en çok hangi çevrelerde sevilir? Çoktan aza doğru sıralayınız:
- a) Yerleşik köy b)Konar-göçer (Yörük, Türkmen)
c) Dağlık yerleşim yerleri ç)Yaylalar d) Kasabalar e) Şehirler
- 45- Eskiden Adana’da kadınlı-erkekli, sabaha kadar süren sahra (sehre) adı verilen akşam toplantıları yapılmış. Bu toplantılar da yenilip içilir, çalınıp söylenirmiş. Günümüzde bu toplantılar yapılmakta mıdır?
- 46- Sıra türküleri söylenirken hikâyeler de anlatılır mı?
- 47- Âşıkların geçim kaynaklarından birisinin düğünlerde saz çalıp söylemek ve hikâye anlatmak olduğunu biliyoruz. Düğünlerde âşığı kim, nasıl çağırır?
- 48- Düğüne gelen âşık nasıl ağırlanır? Nerede yatırılır? Neler ikrâm edilir?
- 49- Düğüne gelen âşığa para verilir mi? Verilirse ölçüsü neye göre belirlenir? Paranın dışında hediye verilir mi? Neler hediye edilir?
- 50- Hikâyeler en çok hangi mevsimde dinlenir? (Yazın iş, kışın avarelik)
- 51- Hikâyeyi hangi zamanlarda anlatıyorsunuz (Ramazan ayı, gece eğlenceleri, sünnet törenleri, düğünler, gündüz eğlenceleri, şenlik ve panayırılar, milli bayramlar, dinî bayramlar...)
- 52- Hikâyeler kimlere anlatılır? (Kadın, erkek, çocuk, karışık)
- 53- Kadın topluluklarına hikâye anlatılır mı? Kadın topluluklarına anlatılan hikâyeler ile erkek toplumuna anlatılan hikâyeler arasında fark var mıdır? (Konu, üslup, türkü, süre...)
- 54- Kadın toplulukları hikâyeci âşığı nasıl kabul eder? Kaç-göç var mıdır? Yoksa kadın topluluklar için kadın hikâyeciler mi vardır?
- 55- Hikâyeleri genelde hangi yaş grubundakiler dinlerler?
- 56- Bir hikâyenin anlatılmak üzere seçilmesinden ne gibi etkenler rol oynar?

a) Dinleyicinin isteği b) Zamanın uzunluk-kısalığı c) Dinleyicinin yaş grubu ç) Çevre

57- Hikâyecinin uzun veya kısa anlatımlarının sebepleri nelerdir?

58- Dinleyiciler hikâyelerdeki türkülerini sazla mı sazsız mı seviyorlar?

Belirli kitlelere göre bu durum değişiyor mu?

59- Hikâyeleri anlatırken dinleyicilerin tavrı nasıldır?

60- Hikâyeler anlatılırken dinleyicilerin uymak zorunda olduğu, sizin koyduğunuz kurallar var mı?

61- Hikâyenin türkü bölümlerinde dinleyici istek yapıp ayak verir mi? Yoksa hikâyeci kendi istediği şiirleri mi okur?

62- Hikâye anlatılırken söylenilen türkülerin dokunaklı yerlerinde dinleyicilerin coşup âşığa karşılık verdikleri olur mu?

63- Bildiğimiz kadarıyla yurdun çeşitli yerlerinde hikâye anlatılırken, türkölü bölümlerde dinleyicilerin oyun oynadıkları olur. Yöremizde de hikâye anlatılırken dinleyiciler oyun oynar mı?

64- Eski hikâye anlatma geleneğinde, hikâyeci hikâyeye ara verdikten sonra 8 heceli bir türkü ile “Nerede kalmıştık?” şeklinde sorardı. Bu soruya cevap veren kişi âşığa bahşiş verirdi. Bugün de bu uygulama yapılıyor mu?

65- Yüzyıllar boyu dinlenen hikâyelerin faydaları nelerdir?

66- Eski hikâyelerle günümüz hikâyeleri arasında ne gibi farklar var?

67- Hikâye anlatma geleneğinin geleceğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Halk hikâyeciliği geleneği, yüzyıllar içerisinde biçimlenmiş, belirli kuralları olan, anlatı türünün kalıcı ve etkileyici özelliğinden yararlanarak kuzaktan kuzaya aktarılan bir değerler bütünüdür. Kaynağını efsaneler, masallar, halk şairleri vb.nden alan halk hikâyeleri, bugün Anadolu'nun bazı yerlerinde sözlü halk geleneğinde yaşatılmaktadır. Adana da halk hikâyeciliği geleneğinin sürdürüldüğü birkaç ilden birisidir.

Bugün hızlı kültürel değişim ve gelişimle şehirleşmenin doğurduğu kültür zoku yüzünden, insanımız öncelikle kendine ve kendini var eden değerlere yabancılaşmaya başlamıştır. Föklü halk geleneğimizin önemli yapı taşlarından biri olan halk hikâyeleri, diğer halk kültürü ürünleri gibi hızlı kültürel değişim ve gelişimden fazlaıyla etkilenmektedir.

Çalışmada günümüz Adana halk hikâyeleri derlenip yazıya geçirilmiş, halk hikâyeciliği geleneği tespit edilmiş ve derlenen metinler biçim, üslup ve içerik bakımından incelenmiştir.